Chaṭṭhasaṅgītipiṭakaṁ

Suttantapiṭake Majjhimanikāye

MŪLAPAṆṆĀSAPĀḶI

Buddhavasse 2552 Marammavasse 1370 AD. 2008

Romanized from Myanmar version published in 1998

Pāḷi Series 09

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

Nidānakathā

Sirimatā amhākaṁ Buddhena Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena sakalalokapatthaṭamahākaruṇāsinehasiniddhahadayena sabbattha appaṭihatasabbaññutānāvaraṇādiñāṇobhāsasamujjalitena sanarāmaralokagurunā sadevakassa lokassa atthāya hitāya sukhāya dhammo ca vinayo ca desito paññatto, so pariyattipaṭipattipaṭivedhavasena vibhattesu tīsu saddhammesu pariyattisaddhammo nāma, tadeva ca sāsanaṭṭhitiyā pamāṇaṁ, satiyeva hi tasmiṁ itare uppajjanti, nāsati, vuttañhetaṁ **Aṅguttaraṭṭhakathāyaṁ—** (Aṁ-Ṭṭha 1. 72 piṭṭhe)

"Suttantesu asantesu, pamuṭṭhe vinayamhi ca.
Tamo bhavissati loko, sūriye atthaṅgate yathā.

Suttante rakkhite sante, paṭipatti hoti rakkhitā.
Paṭipattiyaṁ ṭhito dhīro, yogakkhemā na dhaṁsatī"ti.

Teneva ca saddhammaciraṭṭhitikāmino theravarā Mahākassapādayo pariyattisaddhammasaṅkhātaṁ Tepiṭakaṁ Buddhavacanaṁ saṅgītimāropetvā Buddhasāsanaṁ saṁrakkhiṁsu, taṁkālikā ca rājāno saddhammābhivuddhikāmā tesaṁ saṅgītikārānamanubalappadānena sahāyattamupāgamuṁ.

Tathā hi catūhādhikatimāsaparinibbute Bhagavati Mahākassapattherappamukhehi pañcahi arahantasatehi Rājagahe **paṭhamā dhammasaṅgīti** katā rañño Māgadhassa Ajātasattuno visesānuggahamādāya.

Vassasataparinibbute ca Bhagavati Mahāyasattherappamukhehi sattahi arahantasatehi Vesāliyaṁ **dutiyā dhammasaṅgīti** katā, tadā ca Kālāsoko mahīpati tesaṁ sahāyattamupāgato.

Tathāgataparinibbānato pana dvinnaṁ vassasatānamupari pañcattiṁsatime vasse Mahāmoggaliputtatissattherappamukhehi arahantasahassehi Pāṭaliputte **tatiyā dhammasaṅgīti** katā sakalalokapatthaṭayasassa Dhammāsokassa bhūpatino niratisayānuggahaṁ laddhāna.

Sammāsambuddhaparinibbutito pana catunnaṁ vassasatānamupari paṇṇāse vasse Laṅkādīpe Vaṭṭagāmaṇirājino kāle Mātulajanapade Ālokaleṇe **catutthī dhammasaṅgīti** katā pañcahi arahantasatehi Mahādhammarakkhitattherappamukhehi, yā loke "potthakāropanasaṅgītī"ti pākaṭā.

Buddhavasse pana catussatādhikadvisahassānamupari pannarasamasaṅkhyaṁ sampatte imasmimpi Marammaraṭṭhe **Mindon**nāmassa mahādhammarājino kāle Mandalay itipākaṭe Ratanāpuñjanagare **pañcamī dhammasaṅgīti** katā catussatādhikadvisahassattherehi Dakkhiṇārāmavāsītipiṭakadharabhadantajāgarattherappamukhehi tasseva rañño anavasesānuggahamādāya, yā loke "selakkharāropanasaṅgītī"ti vuccati.

Itthaṁ sudaṁ Buddhassa Bhagavato sāsanaṁ iddhañceva hoti phītañca vitthārikaṁ bāhujaññaṁ puthubhūtaṁ yāvajjatanā.

Cirakālato panetaṁ Buddhavacanaṁ lekhaparamparāya ceva muddaṇaparamparāya ca anekakkhattuṁ parivattiyābhataṁ na sakkā dāni vattuṁ "paṭhamadutiyatatiyādisaṅgītimāropitākāreneva sabbaso parisuddhan"ti, aññadatthu panādhunikapotthakesu saṁvijjamānehi kehici pamādalekhādisañjātakhalitādhikaparibhaṭṭhapāṭhehi malīnamevetaṁ, tathā hi nānādesiyapotthakesu aññamaññaṁ saṁsandiyamānesu anekā visadisapāṭhā dissanti.

Tatoyeva ca Buddhavacanassa suparisuddhabhāvakāmino mahātherā sasatthantarapiṭakattayakovidā dhammavinayaṁ vācentāyeva te khalitādhikaparibhaṭṭhapāṭhe disvā evaṁ samacintesuṁ kathesuṁ ca—

"Advayavādino suparisuddhavacanassa tassa Bhagavato pāvacanaṁ advayaṁ suparisuddhaṁ nimmalamevassa, imesu pana pāvacanapotthakesu aññamaññaṁ visadisā ceva aparisuddhā ca pāṭhā dissanti, nissaṁsayaṁ kho ayameva mūlapāṭho, yo nesaṁ yuttisampanno, tadañño pana pamādalekhapāṭhoyeva, tādisā ca dissanti ādhunikapāvacanapotthakesu kismiñci kismiñci ṭhāne.

Kāmañcetedāni na tāva bahutarā, yāva yathābhūtaṁ pāḷiyā atthaṁ paṭisedheyyuṁ, etarahi pana asodhiyamānā te gacchante gacchante

kāle bahutarā bahutarā jāyeyyuṁ, taṁkālikā ca pacchimā janā te sodhetuṁ asamatthā yathādhippetaṁ pāḷiyā atthaṁ na sammā jāneyyuṁ, evamete saddhammassa sammosāya antaradhānāya saṁvatteyyuṁ.

Vuttaṁ hetaṁ **Aṅguttaranikāye**— (Aṁ 1. 60 piṭṭhe)

‘Dveme bhikkhave dhammā saddhammassa sammosāya antaradhānāya saṁvattanti, katame dve, dunnikkhittaṁ ca padabyañjanaṁ attho ca dunnīto, dunnikkhittassa bhikkhave padabyañjanassa atthopi dunnayo hoti, ime kho bhikkhave dve dhammā saddhammassa sammosāya antaradhānāya saṁvattantī’ti.

Yaṁnūna mayaṁ te sodhetvā nimmalaṁ parisuddhaṁ Buddhavacanaṁ sampatiṭṭhāpeyyāma, tadassa saddhammaciraṭṭhitiyā bahujanahitāya bahujanasukhāya ca, taṁ pana na sukaraṁ sampādetuṁ aññatra dhammikarājūnamanuggahenā”ti.

Sā panāyaṁ kathā patthaṭā sādhujanaparamparāya, sutā ca **U Nu** nāmadheyyaggamahāmaccappamukhehi Marammaraṭṭhissarehi, sutvāna te evaṁ samacintesuṁ sammantayiṁsu ca “na kho panetaṁ amhākaṁ patirūpaṁ, ye mayaṁ pubbakehi dhammikehi dhammarājūhi samanuggahitassa Buddhasāsanassa parihānikāraṇaṁ passamānāyeva ajjhupekkhitvā appossukkā vihareyyāma, yaṁnūna mayaṁ sāsanopakārupāye sampādetvā visesato ca ādhunikapāvacanapotthakesu dissamāne saṁsayaṭṭhānīye pamādalekhapāṭhe saṁsodhetukāmānaṁ mahātherānaṁ ajjhāsayaṁ paripūretvā Buddhasāsanaṁ anuggaṇheyyāmā”ti, atha te sabbepi sāsanānuggahāya katasanniṭṭhānā ahesuṁ.

Anuggahitukāmehipi ca tehi na sakkā āṇāya kātuṁ vinā mahājanacchandasañjātopadesena, mahājanappatinidhibhūtā hi etarahi Marammikā rājāno, upadeso ca santhāgārasamitiyaṁ mahājanappatinidhibhūtānaṁ matisajīvānaṁ chandeneva samuppajjati, tasmā Buddhasāsanānuggahāya santhāgārasamitiyaṁ ekaṁ dhammupadesaṁ paññāpetvā **Buddhasāsanasamiti** nāma mahāsamiti samuṭṭhāpitā. Tassā kho pana samitiyā sabhāpati hoti *Thado*sirīsudhammopādhidhārī ***Sir*** **U Thwin**vhayo mahāseṭṭhi, upasabhāpati pana *Thado*sirīsudhammopādhidhārīyeva **U Thein Maung**vhayo padhānaḍḍavinicchayamandiramhi mahākkhadassādhipati, sabbakammavidhāyako pana

hitadharo *Thado*mahāsaresīthūpādhiko **U Chan Htun**vhayo upadesikādhipatipadhānanītivedimahāmantī. Bhaṇḍuppādako pana raṭṭhissarānaṁ patinidhibhūto **U Win** nāmadheyyo sāsanaṭṭhānikamahāmatto.

Atha te Buddhasāsanasamitikā "yāyeva kho panatthāya samuṭṭhāpitāyaṁ samiti, tadatthamidāni visesato kāhāmā"ti Marammaraṭṭhebhipākaṭaguṇasamudayasamudite tattha tattha padhānanāyakabhūte paropaṇṇāsamahāthere dīghadassino nimantiya evamārocesuṁ "ayaṁ bhante amhākaṁ Buddhasāsanamahāsamiti Buddhasāsanānuggahatthāyeva raṭṭhissarānaṁ dhammupadesena samuṭṭhāpitā, sacedāni bhante pubbe viya dhammasaṅgītiṁ katvā sāsanaṁ paggaṇhituṁ yujjeyya, mahātherā ca tathā kātumiccheyyuṁ, vissatthāva bhante karontu, mayaṁ tattha kāyañāṇapaccayabalehi niravasesaṁ byāvaṭā bhavissāmā"ti.

Atha kho te mahātherā "dhammasaṅgītiṁ karissāmā"ti katasanniṭṭhānā evaṁ pativedesuṁ "kattabbāyevesā dhammasaṅgīti, nesā na kattabbā, tasmā mayaṁ dāni piṭakapotthakāni pañcamasaṅgītisilālekhāya samānetvā tāniyeva sarīraṁ katvā pāḷisaṁsodhanapubbaṅgamaṁ dhammasaṅgītiṁ kassāma, yāya ādhunikapotthakesu paramparāparivattanavasena sañjātā pamādalekhapāṭhā ca nirākarīyissanti, visodhitañca suparisuddhaṁ pāvacanamūlaṁ labhitvā taṁ muddāpetvā sakalaloke nānāraṭṭhesu nānādesesu byāpanavasena Buddhasāsanassa ciraṭṭhiti ca sādhiyissati, sabbe ca Theravādikā raṭṭhā Marammaraṭṭhasahitā ekato hutvā Buddhasāsanaṁ abhūtapubbapaggahena paggaṇhituṁ labhissanti, sā ca purimikā pañca saṅgītiyo upanidhāya **chaṭṭhasaṅgīti** nāma bhavissati, tañca sabbaṁ bhavissati bahujanahitāya bahujanasukhāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ, bahūni panettha āvassakakiccāni paṭikacceva samādapetabbāni tumhākamāyattāni, tasmā saṅgītikālavavatthānādikiccaṁ tumhākaṁyeva bhāro hotū"ti.

Atha te Buddhasāsanasamitikā sāsanapālakānaṁ mahātherānaṁ chandañca ruciñca samādāya ovādañca sirasā sampaṭicchitvā therānaṁ ceva attano ca kattabbakiccānaṁ pariniṭṭhānasamayaṁ sallakkhetvā "ayaṁ chaṭṭhasaṅgīti Sammāsambuddhaparinibbānato catussatādhikānaṁ dvinnaṁ vassasahassānamupari

aṭṭhanavutime vasse vesākhapuṇṇamito paṭṭhāya ārabhitabbā, dve ca vassāni kattabbā, pañcannaṁ ca sāsanavassasahassānamupaḍḍhavasse vesākhapuṇṇamiyaṁyeva pariniṭṭhāpetabbā"ti saṅgītikālaṁ vavatthapesuṁ.

Tato paṭṭhāya ca te punappunaṁ sannipatitvā sammantayitvā saṅgītiyā pubbakiccesu nirantaraṁ byāvaṭā honti, "mahantaṁ kho Jinasāsanaṁ mahatiyāyevetaṁ pūjāya pūjanīyan"ti mantvā tehi kārāpitāni mahantamahantāni sāsanamandirāni, tattha saṅgītiṁ kurumānassa bhikkhusaṁghassa sukhasannisajjatthaṁ sannipātaṭṭhānabhūtaṁ mahantaṁ saṅgītimandiraṁ Yangon nāma rājadhāniyaṁ **Sirīmaṅgala**tthale **Kaba Aye** (Lokasāma) nāmakassa cetiyassa āsanne selapabbataguhāvesena kārāpitaṁ tibhūmakaṁ pāyaso silā-iṭṭhakāyomayaṁ, evaṁ mahantampetaṁ ekasaṁvacchareneva pariniṭṭhāpitaṁ iddhiyā maññe nimmitaṁ, tañca bahi ṭhatvā apekkhattaṁ sayaṁjātaselapabbato viya dissati, anto pavisitvā olokayataṁ pana olokitolokitaṭṭhānato dassanīyaṁ pāsādikaṁ ramaṇīyaṁ atittikarameva hutvā devavimānamiva khāyati. Tassa panāvidūre aḍḍhateyyānaṁ saṅgītikārabhikkhusahassānaṁ nivāsappahonakā cattāro iṭṭhakamayā mahāpāsādā ceva iṭṭhakamayāyeva bhojanamahāsālā ca mahāsīmāpāsādādayo ca muddaṇayantasālā ca tatheva kārāpitā.

Mahātherāpi ca "saṅgītikiccaṁ nāma therādheyyaṁ, therānaṁ ovādeneva kattabbaṁ, na vinā tena, tasmā bhikkhusaṁghassa ceva upāsakānañca sabbampi saṅgītipaṭibaddhamovādaṁ dātuṁ bhavitabbamettha ovādadāyakasaṁghasabhāyapī"ti Marammaraṭṭhadhajūpame aggamahāpaṇḍitopādhidhārino ca raṭṭhovādācariyasammate ca raṭṭhavinayadharasammate ca aññe cābhipākaṭagarubhāvanīyādiguṇagaṇasamaṅginoti parosataṁ nāyakamahāthere uccinitvā "chaṭṭhasaṅgīti-ovādācariyasaṁghanāyakasabhaṁ" nāmekaṁ padhānamahāsaṁghasabhaṁ patiṭṭhāpesuṁ, te ca nāyakamahātherā Sambuddhavacanaratanākarapārage vividhasatthantaragahanāsaṅgacārine therānuthere pañcavīsatimatte samuccinitvā "chaṭṭhasaṅgītidhurandharasabhā"ti ca sammannitvā tassā sabhāya bhāraṁ niyyātesuṁ sabbāni saṅgītipaṭibaddhakiccāni saṁvidahituṁ. Te ca saṅgītidhurandharasabhikā therā sakalamarammaraṭṭhe **Nyaung Yan Sayadaw**ti abhipākaṭaṁ "Aggamahāpaṇḍito" pādhinā ceva "Abhidhajamahāraṭṭhagurū" pādhinā cāti

dvīhi Marammaraṭṭhissarasamappitopādhīhi virājitaṁ jātiyā āsītivassikaṁ upasampadāya saṭṭhivassaṁ "Bhadantarevataṁ" nāma mahātheravaraṁ sabhāpatiṁ katvā Tepiṭake Buddhavacane ceva nānāsatthesu ca kovide dhammācariyakavipadappatte bhikkhū uccinitvā aṭṭhadasādivaggavasena parosataṁ pāḷivisodhakavagge ceva sambahule ca paṭivisodhakavagge bandhāpetvā visodhanappaṭivisodhanehi Buddhavacanaṁ suparisuddhattaṁ paṭipāpetvā dhammasaṅgītiṁ kātumārabhiṁsu, yathā taṁ porāṇakasaṅgītikārā.

Evañca pana ārabhīyamānesu saṅgītipubbakiccesu tehi saṅgītidhurandharasabhikamahātherehi Tipiṭakapariyattisaṁsodhanakiccaṁ sampādetuṁ piṭakapotthakāni anekabhāge katvā Marammikānaṁ yathāvuttapāḷivisodhakavaggānaṁ visuṁ visuṁ niyyātitāni, na kevalañca Marammikānameva, api ca kho Sīhaḷasyāmakambojalāvosaṅkhātesu raṭṭhantaresupi padhānapāmokkhabhāvamāpannānaṁ vibhāvippavarapadappattānaṁ saṁgharājasaṁghanāyakamahātherānaṁ ca santikaṁ pahitāni visodhanāya, evametāni pamādakhalitādhikaparibhaṭṭhapāṭhānaṁ nirākaraṇavasena visodhitāni ceva paṭivisodhitāni ca, atha tāni anekavāravisodhanena suvisodhitāni suparisuddhāni Buddhasāsanamuddaṇayantālaye samappitāni suṭṭhu muddāpanāya.

Evaṁ samappetvāpi ca tehi saṅgītidhurandharasabhikamahātheravarehi "appeva nāmettha evaṁ suvisodhitepi siyā avasiṭṭho kocipi doso, muddaṇakammakarānaṁ vā duṭṭhapitaṁ, tassapi sabbassa visodhanāya bhavitabbameva osānasodheyyapattapāṭhakehipī"ti sampassamānehi sanikāyambarapuṇṇindusaṅkāsānaṁ laddhaggamahāpaṇḍitādipaṇḍiccapadānaṁ pāvacanetarasatthapāragānaṁ "catunnañca Marammikānaṁ ekassa ca Laṅkādīpikassā"ti pañcannaṁ mahātherānaṁ osānasodheyyapattapāṭhakasammuti dinnā, "yathātra na kocipi doso paññāyetha, yathā ca taṁ olokayataṁ paribyattaṁ suviññeyyamassa, evamosānasodheyyapattaṁ vicinitvā sodhentū"ti ca nesaṁ bhāro kato.

Laddhasammutikā ca te pañca mahātherā mūlasodheyyapattapāṭhakehi gahaṭṭhapaṇḍitehi ceva dhammācariyabhikkhupaṇḍitehi ca anekavāraṁ parisodhitaṁ osānasodheyyapattaṁ paṭivisodhitamūlapotthakena ceva

aññehi sadesadesantarikapāvacanapotthakehi ca vividhabyākaraṇādisatthehi ca punappunaṁ saṁsandetvā suvisadaparibyattakaṇḍavāravākyacchedasaṅketatañca sampāpetvā mahatā parissamena osānasodhanamakaṁsu, evamidaṁ piṭakavaraṁ theravādīnekāyikavibudhappamukhānaṁ satthāgamaratanālayasāragāhīnaṁ veyyākaraṇakesarīnaṁ accantanimmalañāṇavārinā paridhovitaṁ, taṁ vibudhappavarekagocaraṁ vimuttirasassādabhāgi hutvā ciraṁ vilasataṁ, sakalopiminā loko saddhammanirato Sammāsambuddhaparāyaṇo bhavatanti.

Tenetaṁ vuccati—

1. Mūlakaṁ pariyattīva, sāsanassa Mahesino.
   Pariyattippamāṇā hi, ciraṁ saddhammasaṇṭhiti.

2. Tasmā taṁ rakkhituṁ therā, dhammasaṅgāhakā purā.
   Rājāno upanissāya, akaṁsu dhammasaṅgahe.

3. **Paṭhamaṁ** dhammasaṅgītiṁ, **Ajātasattu**rājino.
   Anuggahena katvāna, pālayuṁ Jinasāsanaṁ.

4. **Dutiyaṁ** tu tathā katvā, **Kālāsokassa** rājino.
   Kāle tamupanissāya, pālayuṁ Jinasāsanaṁ.

5. **Tatiyaṁ**pica katvāna, **Dhammāsokassa** rājino.
   Anuggahena Buddhassa, sāsanaṁ abhipālayuṁ.

6. **Catutthiṁ** pana Laṅkāyaṁ, **Vaṭṭagāmaṇi**rājino.
   Kālamhi potthakāruḷhaṁ, katvāna pālayuṁ tathā.

7. Imasmiṁ Marammaraṭṭhepi, **Mindon**nāma narādhipaṁ.
   Rajjaṁ samanusāsantaṁ, ratanattayamāmakaṁ.

8. Sannissāya mahātherā, thirasīlā guṇākarā.
   Pañcamiṁ dhammasaṅgītiṁ, karontā sāsanaṭṭhitiṁ.

9. Patthayantā likhāpetvā, silāpaṭṭesu peṭakaṁ.
   Byāyāmena mahantena, pālayuṁ Jinasāsanaṁ.

10. Itthaṁ purā mathātherā, rājāno cāpi dhammikā.
Sāsanaṁ paripālesuṁ, jīvitaṁ viya attano.

11. Tathāpi khalitādāni, dissanti Piṭakattaye.
Paramparāya lekhāya, sañjātā muddaṇena ca.

12. Disvāna te mahātherā, vācentāva Tipeṭakaṁ.
Vuccamānanayenevaṁ, cintesuṁ mantayiṁsu ca.

13. "Katvāna sādhukaṁ gantha-suddhikaṁ sāsanāyukaṁ.
Yaṁnūna dhammasaṅgītiṁ, kareyyāma mayaṁ" iti.

14. Etamatthaṁ suṇitvāna, **U Nu** nāma mahāsayo.
Marammavisaye **agga-mahāmacca**dhurandharo.

15. "Sāsanāyattakiccāni, sampādentā visesato.
Saṅgītiyañca therānaṁ, sampūrentā manorathaṁ.

16. Yathā rakkhiṁsu porāṇā, surājāno tathā mayaṁ.
Saṁrakkheyyāma Sambuddha-sāsanaṁ" iti cintiya.

17. Mahāmaccehi aññehi, saṅgamehi ca mantiya.
Suppatiṭṭhāpayitvāna, **Buddhasāsana**saṅgamaṁ.

18. Mahātherānamādāya, chandaṁ idha nivāsinaṁ.
Aññesu Sīhaḷādīsu, videsesu ca vāsinaṁ.

19. Kāretvā dhammasaṅgītiṁ, sodhetvā Satthusāsanaṁ.
Paggahatthāya saddhammaṁ, karaṁ daḷhaparakkamaṁ.

20. **Sirīmaṅgala**vikhyāte, thalasmiṁ pavare subhe.
Cetiyassāvidūramhi, **Kaba Aye** itisaññino.

21. Guhāvesena kāretvā, mahāsaṅgītimandiraṁ.
Āvāsādiñca bhikkhūnaṁ, kāresi muddaṇālayaṁ.

22. Ganthasaṁsodhanaṁ dhamma-saṅgītiyā tu paṇḍitā.
Mahātheravarākaṁsu, satimantā punappunaṁ.

23. Muddāpente ca passitvā, mahātherehi pañcahi.
Sodheyyapattamosānaṁ, nimmalattaṁ supāpitaṁ.

24. Sunimmalaṁ pāvacanaṁ, vimuttisukhadaṁ idaṁ.
Suṭṭhu muddāpitaṁ hoti, sabbalokatthasiddhiyā.

25. Yathā saṅgītiyo pubbe, saddhammassa ciraṭṭhitiṁ.
Patthayantā pavattesuṁ, mahātherā mahiddhikā.

26. Tatheva **chaṭṭhamiṁ** dhamma-saṅgītiṁ Marammamaṇḍale.
Mahātherā pavattenti, saddhammaṭṭhitikāmino.

27. Ciraṁ tiṭṭhatu saddhammo, asaddhammo vinassatu.
Saddhammagaruno niccaṁ, hontu sabbepi paṇinoti.

Saṅketaviññāpanaṁ

Sī	= Sīhaḷapotthake dissamānapāṭho.
Ka-Sī	= Katthaci Sīhaḷapotthake ...
Syā	= Syāmapotthake ...
Kaṁ	= Kambojapotthake ...
I	= Iṅgalisapotthake ...
Ka	= Katthaci Marammapotthake ...
Ṭṭha	= Aṭṭhakathā.
?	= "Siyā nukho porāṇapāṭho"ti takkitapāṭho.

Mūlapaṇṇāsapāḷi

Mātikā			Piṭṭhaṅka
1. Mūlapariyāyavagga			
1. Mūlapariyāyasutta	...	...	1
2. Sabbāsavasutta	...	...	8
Dassanāpahātabba-āsava	...	...	9
Saṁvarāpahātabba-āsava	...	...	12
Paṭisevanāpahātabba-āsava	...	...	12
Adhivāsanāpahātabba-āsava	...	...	13
Parivajjanāpahātabba-āsava	...	...	13
Vinodanāpahātabba-āsava	...	...	14
Bhāvanāpahātabba-āsava	...	...	14
3. Dhammadāyādasutta	...	...	15
4. Bhayabheravasutta	...	...	20
5. Anaṅgaṇasutta	...	...	29
6. Ākaṅkheyyasutta	...	...	39
7. Vatthasutta	...	...	43
8. Sallekhasutta	...	...	48
9. Sammādiṭṭhisutta	...	...	57
10. Mahāsatipaṭṭhānasutta	...	...	70
Uddesa	...	...	70
Kāyānupassanā ānāpānapabba	...	...	70
Kāyānupassanā iriyāpathapabba	...	...	71
Kāyānupassanā sampajānapabba	...	...	72
Kāyānupassanā paṭikūlamanasikārapabba	...	...	72
Kāyānupassanā dhātumanasikārapabba	...	...	73

Mātikā			Piṭṭhaṅka
Kāyānupassanā navasivathikapabba	...	...	73
Vedanānupassanā	...	...	75
Cittānupassanā	...	...	76
Dhammānupassanā nīvaraṇapabba	...	...	76
Dhammānupassanā khandhapabba	...	...	78
Dhammānupassanā āyatanapabba	...	...	78
Dhammānupassanā bojjhaṅgapabba	...	...	80
Dhammānupassanā saccapabba	...	...	82
Dukkhasaccaniddesa	...	...	82
Samudayasaccaniddesa	...	...	84
Nirodhasaccaniddesa	...	...	86
Maggasaccaniddesa	...	...	88
Uddānagāthā	...	...	91

2. Sīhanādavagga

1. Cūḷasīhanādasutta	...	...	92
2. Mahāsīhanādasutta	...	...	97
3. Mahādukkhakkhandhasutta	...	...	118
4. Cūḷadukkhakkhandhasutta	...	...	126
5. Anumānasutta	...	...	132
6. Cetokhilasutta	...	...	145
7. Vanapatthasutta	...	...	149
8. Madhupiṇḍikasutta	...	...	154
9. Dvedhāvitakkasutta	...	...	161
10. Vitakkasaṇṭhānasutta	...	...	167
Uddānagāthā	...	...	172

Mātikā			Piṭṭhaṅka

3. Opammavagga

1. Kakacūpamasutta	...	...	173
2. Alagaddūpamasutta	...	...	182
3. Vammikasutta	...	...	195
4. Rathavinītasutta	...	...	199
5. Nivāpasutta	...	...	205
6. Pāsarāsisutta	...	...	216
7. Cūḷahatthipadopamasutta	...	...	232
8. Mahāhatthipadopamasutta	...	...	242
9. Mahāsāropamasutta	...	...	250
10. Cūḷasāropamasutta	...	...	257
Uddānagāthā	...	...	265

4. Mahāyamakavagga

1. Cūḷagosiṅgasutta	...	...	266
2. Mahāgosiṅgasutta	...	...	272
3. Mahāgopālakasutta	...	...	281
4. Cūḷagopālakasutta	...	...	286
5. Cūḷasaccakasutta	...	...	289
6. Mahāsaccakasutta	...	...	299
7. Cūḷataṇhāsaṅkhayasutta	...	...	318
8. Mahātaṇhāsaṅkhayasutta	...	...	323
9. Mahā-assapurasutta	...	...	338
10. Cūḷa-assapurasutta	...	...	349
Uddānagāthā	...	...	353

Mātikā			Piṭṭhaṅka

5. Cūḷayamakavagga

1. Sāleyyakasutta	...	...	354
2. Verañjakasutta	...	...	360
3. Mahāvedallasutta	...	...	365
4. Cūḷavedallasutta	...	...	373
5. Cūḷadhammasamādānasutta	...	...	379
6. Mahādhammasamādānasutta	...	...	384
7. Vīmaṁsakasutta	...	...	392
8. Kosambiyasutta	...	...	395
9. Brahmanimantanikasutta	...	...	401
10. Mūratajjanīyasutta	...	...	407
Uddānagāthā	...	...	415

Mūlapaṇṇāsapāḷimātikā niṭṭhitā.

Majjhimanikāya

Mūlapaṇṇāsapāḷi

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Mūlapariyāyavagga

1. Mūlapariyāyasutta

1. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Ukkaṭṭhāyaṁ viharati Subhagavane Sālarājamūle. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca "sabbadhammamūlapariyāyaṁ vo bhikkhave desessāmi, taṁ suṇātha sādhukaṁ manasi karotha bhāsissāmī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

2. Idha bhikkhave assutavā puthujjano ariyānaṁ adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto sappurisānaṁ adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto pathaviṁ[1] pathavito sañjānāti, pathaviṁ pathavito saññatvā pathaviṁ maññati, pathaviyā maññati, pathavito maññati, pathaviṁ meti maññati, pathaviṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Āpaṁ āpato sañjānāti, āpaṁ āpato saññatvā āpaṁ maññati, āpasmiṁ maññati, āpato maññati, āpaṁ meti maññati, āpaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

---

1. Paṭhaviṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I)

Tejaṁ tejato sañjānāti, tejaṁ tejato saññatvā tejaṁ maññati, tejasmiṁ maññati, tejato maññati, tejaṁ meti maññati, tejaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Vāyaṁ vāyato sañjānāti, vāyaṁ vāyato saññatvā vāyaṁ maññati, vāyasmiṁ maññati, vāyato maññati, vāyaṁ meti maññati, vāyaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

3. Bhūte bhūtato sañjānāti, bhūte bhūtato saññatvā bhūte maññati, bhūtesu maññati, bhūtato maññati, bhūte meti maññati, bhūte abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Deve devato sañjānāti, deve devato saññatvā deve maññati, devesu maññati, devato maññati, deve meti maññati, deve abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Pajāpatiṁ pajāpatito sañjānāti, pajāpatiṁ pajāpatito saññatvā pajāpatiṁ maññati, pajāpatismiṁ maññati, pajāpatito maññati, pajāpatiṁ meti maññati, pajāpatiṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Brahmaṁ brahmato sañjānāti, brahmaṁ brahmato saññatvā brahmaṁ maññati, brahmasmiṁ maññati, brahmato maññati, brahmaṁ meti maññati, brahmaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Ābhassare Ābhassarato sañjānāti, Ābhassare Ābhassarato saññatvā Ābhassare maññati, Ābhassaresu maññati, Ābhassarato maññati, Ābhassare meti maññati, Ābhassare abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Subhakiṇhe Subhakiṇhato sañjānāti, Subhakiṇhe Subhakiṇhato saññatvā Subhakiṇhe maññati, Subhakiṇhesu maññati, Subhakiṇhato maññati, Subhakiṇhe meti maññati, Subhakiṇhe abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Vehapphale Vehapphalato sañjānāti, Vehapphale Vehapphalato saññatvā Vehapphale maññati, Vehapphalesu maññati, Vehapphalato maññati, Vehapphale meti maññati, Vehapphale abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Abhibhuṁ Abhibhuto sañjānāti, Abhibhuṁ Abhibhuto saññatvā Abhibhuṁ maññati, Abhibhusmiṁ maññati, Abhibhuto maññati, Abhibhuṁ meti maññati, Abhibhuṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

4. Ākāsānañcāyatanaṁ Ākāsānañcāyatanato sañjānāti, Ākāsānañcāyatanaṁ Ākāsānañcāyatanato saññatvā Ākāsānañcāyatanaṁ maññati, Ākāsānañcāyatanasmiṁ maññati, Ākāsānañcāyatanato maññati, Ākāsānañcāyatanaṁ meti maññati, Ākāsānañcāyatanaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Viññāṇañcāyatanaṁ Viññāṇañcāyatanato sañjānāti, Viññāṇañcāyatanaṁ Viññāṇañcāyatanato saññatvā Viññāṇañcāyatanaṁ maññati, Viññāṇañcāyatanasmiṁ maññati, Viññāṇañcāyatanato maññati, Viññāṇañcāyatanaṁ meti maññati, Viññāṇañcāyatanaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Ākiñcaññāyatanaṁ Ākiñcaññāyatanato sañjānāti, Ākiñcaññāyatanaṁ Ākiñcaññāyatanato saññatvā Ākiñcaññāyatanaṁ maññati, Ākiñcaññāyatanasmiṁ maññati, Ākiñcaññāyatanato maññati, Ākiñcaññāyatanaṁ meti maññati, Ākiñcaññāyatanaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Nevasaññānāsaññāyatanaṁ Nevasaññānāsaññāyatanato sañjānāti, Nevasaññānāsaññāyatanaṁ Nevasaññānāsaññāyatanato saññatvā Nevasaññānāsaññāyatanaṁ maññati, Nevasaññānāsaññāyatanasmiṁ maññati, Nevasaññānāsaññāyatanato maññati, Nevasaññānāsaññāyatanaṁ meti maññati, Nevasaññānāsaññāyatanaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

5. Diṭṭhaṁ diṭṭhato sañjānāti, diṭṭhaṁ diṭṭhato saññatvā diṭṭhaṁ maññati, diṭṭhasmiṁ maññati, diṭṭhato maññati, diṭṭhaṁ meti maññati, diṭṭhaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Sutaṁ sutato sañjānāti, sutaṁ sutato saññatvā sutaṁ maññati, sutasmiṁ maññati, sutato maññati, sutaṁ meti maññati, sutaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Mutaṁ mutato sañjānāti, mutaṁ mutato saññatvā mutaṁ maññati, mutasmiṁ maññati, mutato maññati, mutaṁ meti maññati, mutaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Viññātaṁ viññātato sañjānāti, viññātaṁ viññātato saññatvā viññātaṁ maññati, viññātasmiṁ maññati, viññātato maññati, viññātaṁ meti maññati, viññātaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

6. Ekattaṁ ekattato sañjānāti, ekattaṁ ekattato saññatvā ekattaṁ maññati, ekattasmiṁ maññati, ekattato maññati, ekattaṁ meti maññati, ekattaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Nānattaṁ nānattato sañjānāti, nānattaṁ nānattato saññatvā nānattaṁ maññati, nānattasmiṁ maññati, nānattato maññati, nānattaṁ meti maññati, nānattaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Sabbaṁ sabbato sañjānāti, sabbaṁ sabbato saññatvā sabbaṁ maññati, sabbasmiṁ maññati, sabbato maññati, sabbaṁ meti maññati, sabbaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Nibbānaṁ nibbānato sañjānāti, nibbānaṁ nibbānato saññatvā nibbānaṁ maññati, nibbānasmiṁ maññati, nibbānato maññati, nibbānaṁ meti maññati, nibbānaṁ abhinandati. Taṁ kissa hetu, apariññātaṁ tassāti vadāmi.

Puthujjanavasena paṭhamanayabhūmiparicchedo niṭṭhito.

7. Yopi so bhikkhave bhikkhu sekkho[1] appattamānaso anuttaraṁ yogakkhemaṁ patthayamāno viharati, sopi pathaviṁ pathavito abhijānāti, pathaviṁ pathavito abhiññāya[2] pathaviṁ mā maññi[3], pathaviyā mā maññi, pathavito mā maññi, pathaviṁ meti mā maññi, pathaviṁ mābhinandi[4]. Taṁ kissa hetu, pariññeyyaṁ tassāti vadāmi.

Āpaṁ -pa-. Tejaṁ. Vāyaṁ. Bhūte. Deve. Pajāpatiṁ. Brahmaṁ. Ābhassare. Subhakiṇhe. Vehapphale. Abhibhuṁ. Ākāsānañcāyatanaṁ. Viññāṇañcāyatanaṁ. Ākiñcaññāyatanaṁ. Nevasaññānāsaññāyatanaṁ. Diṭṭhaṁ. Sutaṁ. Mutaṁ. Viññātaṁ. Ekattaṁ. Nānattaṁ. Sabbaṁ. Nibbānaṁ nibbānato abhijānāti, nibbānaṁ nibbānato abhiññāya nibbānaṁ mā maññi, nibbānasmiṁ mā maññi, nibbānato mā maññi, nibbānaṁ meti mā maññi, nibbānaṁ mābhinandi. Taṁ kissa hetu, pariññeyyaṁ tassāti vadāmi.

Sekkhavasena dutiyanayabhūmiparicchedo niṭṭhito.

8. Yopi so bhikkhave bhikkhu arahaṁ khīṇāsavo vusitavā katakaraṇīyo ohitabhāro anuppattasadattho parikkhīṇabhavasaṁyojano sammadaññā vimutto, sopi pathaviṁ pathavito abhijānāti, pathaviṁ pathavito abhiññāya pathaviṁ na maññati, pathaviyā na maññati, pathavito na maññati, pathaviṁ meti na maññati, pathaviṁ nābhinandati. Taṁ kissa hetu, pariññātaṁ tassāti vadāmi.

Āpaṁ -pa-. Tejaṁ. Vāyaṁ. Bhūte. Deve. Pajāpatiṁ. Brahmaṁ. Ābhassare. Subhakiṇhe. Vehapphale. Abhibhuṁ. Ākāsānañcāyatanaṁ. Viññāṇañcāyatanaṁ. Ākiñcaññāyatanaṁ. Nevasaññānāsaññāyatanaṁ. Diṭṭhaṁ. Sutaṁ. Mutaṁ. Viññātaṁ. Ekattaṁ. Nānattaṁ. Sabbaṁ. Nibbānaṁ nibbānato abhijānāti, nibbānaṁ nibbānato abhiññāya nibbānaṁ na maññati, nibbānasmiṁ na maññati, nibbānato na maññati, nibbānaṁ meti na maññati, nibbānaṁ nābhinandati. Taṁ kissa hetu, pariññātaṁ tassāti vadāmi.

Khīṇāsavavasena tatiyanayabhūmiparicchedo niṭṭhito.

---

1. Sekho (Sī, Syā, Kaṁ, I)
2. Abhiññatvā (Ka)
3. Vā maññati,
4. Vā abhinandati (Sī) Ṭīkā oloketabbā.

9. Yopi so bhikkhave bhikkhu arahaṁ khīṇāsavo vusitavā katakaraṇīyo ohitabhāro anuppattasadattho parikkhīṇabhavasaṁyojano sammadaññā vimutto, sopi pathaviṁ pathavito abhijānāti, pathaviṁ pathavito abhiññāya pathaviṁ na maññati, pathaviyā na maññati, pathavito na maññati, pathaviṁ meti na maññati, pathaviṁ nābhinandati. Taṁ kissa hetu, khayā rāgassa vītarāgattā.

Āpaṁ -pa-. Tejaṁ. Vāyaṁ. Bhūte. Deve. Pajāpatiṁ. Brahmaṁ. Ābhassare. Subhakiṇhe. Vehapphale. Abhibhuṁ. Ākāsānañcāyatanaṁ. Viññāṇañcāyatanaṁ. Ākiñcaññāyatanaṁ. Nevasaññānāsaññāyatanaṁ. Diṭṭhaṁ. Sutaṁ. Mutaṁ. Viññātaṁ. Ekattaṁ. Nānattaṁ. Sabbaṁ. Nibbānaṁ nibbānato abhijānāti, nibbānaṁ nibbānato abhiññāya nibbānaṁ na maññati, nibbānasmiṁ na maññati, nibbānato na maññati, nibbānaṁ meti na maññati, nibbānaṁ nābhinandati. Taṁ kissa hetu, khayā rāgassa vītarāgattā.

Khīṇāsavavasena catutthanayabhūmiparicchedo niṭṭhito.

10. Yopi so bhikkhave bhikkhu arahaṁ khīṇāsavo vusitavā katakaraṇīyo ohitabhāro anuppattasadattho parikkhīṇabhavasaṁyojano sammadaññā vimutto, sopi pathaviṁ pathavito abhijānāti, pathaviṁ pathavito abhiññāya pathaviṁ na maññati, pathaviyā na maññati, pathavito na maññati, pathaviṁ meti na maññati, pathaviṁ nābhinandati. Taṁ kissa hetu, khayā dosassa vītadosattā.

Āpaṁ -pa-. Tejaṁ. Vāyaṁ. Bhūte. Deve. Pajāpatiṁ. Brahmaṁ. Ābhassare. Subhakiṇhe. Vehapphale. Abhibhuṁ. Ākāsānañcāyatanaṁ. Viññāṇañcāyatanaṁ. Ākiñcaññāyatanaṁ. Nevasaññānāsaññāyatanaṁ. Diṭṭhaṁ. Sutaṁ. Mutaṁ. Viññātaṁ. Ekattaṁ. Nānattaṁ. Sabbaṁ. Nibbānaṁ nibbānato abhijānāti, nibbānaṁ nibbānato abhiññāya nibbānaṁ na maññati, nibbānasmiṁ na maññati, nibbānato na maññati, nibbānaṁ meti na maññati, nibbānaṁ nābhinandati. Taṁ kissa hetu, khayā dosassa vītadosattā.

Khīṇāsavavasena pañcamanayabhūmiparicchedo niṭṭhito.

11. Yopi so bhikkhave bhikkhu arahaṁ khīṇāsavo vusitavā katakaraṇīyo ohitabhāro anuppattasadattho parikkhīṇabhavasaṁyojano sammadaññā vimutto, sopi pathaviṁ pathavito abhijānāti, pathaviṁ pathavito abhiññāya pathaviṁ na maññati, pathaviyā na maññati, pathavito na maññati, pathaviṁ meti na maññati, pathaviṁ nābhinandati. Taṁ kissa hetu, khayā mohassa vītamohattā.

Āpaṁ -pa-. Tejaṁ. Vāyaṁ. Bhūte. Deve. Pajāpatiṁ. Brahmaṁ. Ābhassare. Subhakiṇhe. Vehapphale. Abhibhuṁ. Ākāsānañcāyatanaṁ. Viññāṇañcāyatanaṁ. Ākiñcaññāyatanaṁ. Nevasaññānāsaññāyatanaṁ. Diṭṭhaṁ. Sutaṁ. Mutaṁ. Viññātaṁ. Ekattaṁ. Nānattaṁ. Sabbaṁ. Nibbānaṁ nibbānato abhijānāti, nibbānaṁ nibbānato abhiññāya nibbānaṁ na maññati, nibbānasmiṁ na maññati, nibbānato na maññati, nibbānaṁ meti na maññati, nibbānaṁ nābhinandati. Taṁ kissa hetu, khayā mohassa vītamohattā.

Khīṇāsavavasena chaṭṭhanayabhūmiparicchedo niṭṭhito.

12. Tathāgatopi bhikkhave Arahaṁ Sammāsambuddho pathaviṁ pathavito abhijānāti, pathaviṁ pathavito abhiññāya pathaviṁ na maññati, pathaviyā na maññati, pathavito na maññati, pathaviṁ meti na maññati, pathaviṁ nābhinandati. Taṁ kissa hetu, pariññātantaṁ Tathāgatassāti vadāmi.

Āpaṁ -pa-. Tejaṁ. Vāyaṁ. Bhūte. Deve. Pajāpatiṁ. Brahmaṁ. Ābhassare. Subhakiṇhe. Vehapphale. Abhibhuṁ. Ākāsānañcāyatanaṁ. Viññāṇañcāyatanaṁ. Ākiñcaññāyatanaṁ. Nevasaññānāsaññāyatanaṁ. Diṭṭhaṁ. Sutaṁ. Mutaṁ. Viññātaṁ. Ekattaṁ. Nānattaṁ. Sabbaṁ. Nibbānaṁ nibbānato abhijānāti, nibbānaṁ nibbānato abhiññāya nibbānaṁ na maññati, nibbānasmiṁ na maññati, nibbānato na maññati, nibbānaṁ meti na maññati, nibbānaṁ nābhinandati. Taṁ kissa hetu, pariññātantaṁ Tathāgatassāti vadāmi.

Tathāgatavasena[1] sattamanayabhūmiparicchedo niṭṭhito.

---

1. Satthāravasena (Sī), Satthuvasena (Syā, Ka)

13. Tathāgatopi bhikkhave Arahaṁ Sammāsambuddho pathaviṁ pathavito abhijānāti, pathaviṁ pathavito abhiññāya pathaviṁ na maññati, pathaviyā na maññati, pathavito na maññati, pathaviṁ meti na maññati, pathaviṁ nābhinandati. Taṁ kissa hetu. 'Nandī[1] dukkhassa mūlan'ti iti viditvā 'bhavā jāti, bhūtassa jarāmaraṇan'ti. Tasmā tiha bhikkhave Tathāgato sabbaso taṇhānaṁ khayā virāgā nirodhā cāgā paṭinissaggā anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambuddhoti vadāmi.

Āpaṁ -pa-. Tejaṁ. Vāyaṁ. Bhūte. Deve. Pajāpatiṁ. Brahmaṁ. Ābhassare. Subhakiṇhe. Vehapphale. Abhibhuṁ. Ākāsānañcāyatanaṁ. Viññāṇañcāyatanaṁ. Ākiñcaññāyatanaṁ. Nevasaññānāsaññāyatanaṁ. Diṭṭhaṁ. Sutaṁ. Mutaṁ. Viññātaṁ. Ekattaṁ. Nānattaṁ. Sabbaṁ. Nibbānaṁ nibbānato abhijānāti, nibbānaṁ nibbānato abhiññāya nibbānaṁ na maññati, nibbānasmiṁ na maññati, nibbānato na maññati, nibbānaṁ meti na maññati, nibbānaṁ nābhinandati. Taṁ kissa hetu, 'nandī dukkhassa mūlan'ti iti viditvā 'bhavā jāti, bhūtassa jarāmaraṇan'ti. Tasmā tiha bhikkhave Tathāgato sabbaso taṇhānaṁ khayā virāgā nirodhā cāgā paṭinissaggā anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambuddhoti vadāmīti.

Tathāgatavasena aṭṭhamanayabhūmiparicchedo niṭṭhito.

Idamavoca Bhagavā. Na te bhikkhū[2] Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Mūlapariyāyasuttaṁ niṭṭhitaṁ paṭhamaṁ.

---

2. Sabbāsavasutta

14. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca "sabbāsavasaṁvarapariyāyaṁ vo bhikkhave desessāmi, taṁ

---

1. Nandi (Sī, Syā)
2. Na attamanā tebhikkhū (Syā), te bhikkhū (I, Ka)

suṇātha sādhukaṁ manasi karotha bhāsissāmī”ti. “Evaṁ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

15. Jānato ahaṁ bhikkhave passato āsavānaṁ khayaṁ vadāmi, no ajānato no apassato. Kiñca bhikkhave jānato kiñca passato āsavānaṁ khayaṁ vadāmi. Yoniso ca manasikāraṁ ayoniso ca manasikāraṁ. Ayoniso bhikkhave manasikaroto anuppannā ceva āsavā uppajjanti, uppannā ca āsavā pavaḍḍhanti. Yoniso ca kho bhikkhave manasikaroto anuppannā ceva āsavā na uppajjanti, uppannā ca āsavā pahīyanti.

16. Atthi bhikkhave āsavā dassanā pahātabbā, atthi āsavā saṁvarā pahātabbā, atthi āsavā paṭisevanā pahātabbā, atthi āsavā adhivāsanā pahātabbā, atthi āsavā parivajjanā pahātabbā, atthi āsavā vinodanā pahātabbā, atthi āsavā bhāvanā pahātabbā.

Dassanāpahātabba-āsava

17. Katame ca bhikkhave āsavā dassanā pahātabbā. Idha bhikkhave assutavā puthujjano ariyānaṁ adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto sappurisānaṁ adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto manasikaraṇīye dhamme nappajānāti, amanasikaraṇīye dhamme nappajānāti. So manasikaraṇīye dhamme appajānanto amanasikaraṇīye dhamme appajānanto ye dhammā na manasikaraṇīyā, te dhamme manasi karoti. Ye dhammā manasikaraṇīyā, te dhamme na manasi karoti.

Katame ca bhikkhave dhammā na manasikaraṇīyā, ye dhamme manasi karoti. Ya’ssa bhikkhave dhamme manasikaroto anuppanno vā kāmāsavo uppajjati, uppanno vā kāmāsavo pavaḍḍhati. Anuppanno vā bhavāsavo uppajjati, uppanno vā bhavāsavo pavaḍḍhati. Anuppanno vā avijjāsavo uppajjati, uppanno vā avijjāsavo pavaḍḍhati. Ime dhammā na manasikaraṇīyā, ye dhamme manasi karoti.

Katame ca bhikkhave dhammā manasikaraṇīyā, ye dhamme na manasi karoti. Ya'ssa bhikkhave dhamme manasikaroto anuppanno vā kāmāsavo na uppajjati, uppanno vā kāmāsavo pahīyati. Anuppanno vā bhavāsavo na uppajjati, uppanno vā bhavāsavo pahīyati. Anuppanno vā avijjāsavo na uppajjati, uppanno vā avijjāsavo pahīyati. Ime dhammā manasikaraṇīyā, ye dhamme na manasi karoti.

Tassa amanasikaraṇīyānaṁ dhammānaṁ manasikārā manasikaraṇīyānaṁ dhammānaṁ amanasikārā anuppannā ceva āsavā uppajjanti, uppannā ca āsavā pavaḍḍhanti.

18. So evaṁ ayoniso manasi karoti "ahosiṁ nu kho ahaṁ atītamaddhānaṁ, na nu kho ahosiṁ atītamaddhānaṁ, kiṁ nu kho ahosiṁ atītamaddhānaṁ, kathaṁ nu kho ahosiṁ atītamaddhānaṁ, kiṁ hutvā kiṁ ahosiṁ nu kho ahaṁ atītamaddhānaṁ. Bhavissāmi nu kho ahaṁ anāgatamaddhānaṁ, na nu kho bhavissāmi anāgatamaddhānaṁ, kiṁ nu kho bhavissāmi anāgatamaddhānaṁ, kathaṁ nu kho bhavissāmi anāgatamaddhānaṁ, kiṁ hutvā kiṁ bhavissāmi nu kho ahaṁ anāgatamaddhānan"ti. Etarahi vā paccuppannamaddhānaṁ[1] ajjhattaṁ kathaṁkathī hoti "ahaṁ nu khosmi, no nu khosmi, kiṁ nu khosmi, kathaṁ nu khosmi, ayaṁ nu kho satto kuto āgato, so kuhiṁ gāmī bhavissatī"ti.

19. Tassa evaṁ ayoniso manasikaroto channaṁ diṭṭhīnaṁ aññatarā diṭṭhi uppajjati. "Atthi me attā"ti vā assa[2] saccato thetato diṭṭhi uppajjati, "natthi me attā"ti vā assa saccato thetato diṭṭhi uppajjati, "attanāva attānaṁ sañjānāmī"ti vā assa saccato thetato diṭṭhi uppajjati, "attanāva anattānaṁ sañjānāmī"ti vā assa saccato thetato diṭṭhi uppajjati, "anattanāva attānaṁ sañjānāmī"ti vā assa saccato thetato diṭṭhi uppajjati. Atha vā panassa evaṁ diṭṭhi hoti "yo me ayaṁ attā vado vedeyyo tatra tatra kalyāṇapāpakānaṁ kammānaṁ vipākaṁ paṭisaṁvedeti, so kho pana me ayaṁ attā nicco dhuvo sassato

---

1. Paccuppannamaddhānaṁ ārabbha (Syā)

2. Vāssa (Sī, Syā, I)

avipariṇāmadhammo sassatisamaṁ tatheva ṭhassatī”ti. Idaṁ vuccati bhikkhave diṭṭhigataṁ diṭṭhigahanaṁ diṭṭhikantāraṁ diṭṭhivisūkaṁ diṭṭhivipphanditaṁ diṭṭhisaṁyojanaṁ. Diṭṭhisaṁyojanasaṁyutto bhikkhave assutavā puthujjano na parimuccati jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, na parimuccati dukkhasmāti vadāmi.

20. Sutavā ca kho bhikkhave ariyasāvako ariyānaṁ dassāvī ariyadhammassa kovido ariyadhamme suvinīto sappurisānaṁ dassāvī sappurisadhammassa kovido sappurisadhamme suvinīto manasikaraṇīye dhamme pajānāti, amanasikaraṇīye dhamme pajānāti. So manasikaraṇīye dhamme pajānanto amanasikaraṇīye dhamme pajānanto ye dhammā na manasikaraṇīyā, te dhamme na manasi karoti. Ye dhammā manasikaraṇīyā, te dhamme manasi karoti.

Katame ca bhikkhave dhammā na manasikaraṇīyā, ye dhamme na manasi karoti. Ya’ssa bhikkhave dhamme manasikaroto anuppanno vā kāmāsavo uppajjati, uppanno vā kāmāsavo pavaḍḍhati. Anuppanno vā bhavāsavo uppajjati, uppanno vā bhavāsavo pavaḍḍhati. Anuppanno vā avijjāsavo uppajjati, uppanno vā avijjāsavo pavaḍḍhati. Ime dhammā na manasikaraṇīyā, ye dhamme na manasi karoti.

Katame ca bhikkhave dhammā manasikaraṇīyā, ye dhamme manasi karoti. Ya’ssa bhikkhave dhamme manasikaroto anuppanno vā kāmāsavo na uppajjati, uppanno vā kāmāsavo pahīyati. Anuppanno vā bhavāsavo na uppajjati. Uppanno vā bhavāsavo pahīyati. Anuppanno vā avijjāsavo na uppajjati, uppanno vā avijjāsavo pahīyati. Ime dhammā manasikaraṇīyā, ye dhamme manasi karoti.

Tassa amanasikaraṇīyānaṁ dhammānaṁ amanasikārā manasikaraṇīyānaṁ dhammānaṁ manasikārā anuppannā ceva āsavā na uppajjanti, uppannā ca āsavā pahīyanti.

21. So “idaṁ dukkhan”ti yoniso manasi karoti, “ayaṁ dukkhasamudayo”ti yoniso manasi karoti, “ayaṁ dukkhanirodho”ti

yoniso manasi karoti, "ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā"ti yoniso manasi karoti. Tassa evaṁ yoniso manasikaroto tīṇi saṁyojanāni pahīyanti sakkāyadiṭṭhi vicikicchā sīlabbataparāmāso. Ime vuccanti bhikkhave āsavā dassanā pahātabbā.

Saṁvarāpahātabba-āsava

22. Katame ca bhikkhave āsavā saṁvarā pahātabbā. Idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṅkhā yoniso cakkhundriyasaṁvarasaṁvuto viharati. Yañhissa bhikkhave cakkhundriyasaṁvaraṁ asaṁvutassa viharato uppajjeyyuṁ āsavā vighātapariḷāhā, cakkhundriyasaṁvaraṁ saṁvutassa viharato evaṁsa te āsavā vighātapariḷāhā na honti. Paṭisaṅkhā yoniso sotindriyasaṁvarasaṁvuto viharati -pa- ghānindriyasaṁvarasaṁvuto viharati -pa- jivhindriyasaṁvarasaṁvuto viharati -pa- kāyindriyasaṁvarasaṁvuto viharati -pa- manindriyasaṁvarasaṁvuto viharati. Yañhissa bhikkhave manindriyasaṁvaraṁ asaṁvutassa viharato uppajjeyyuṁ āsavā vighātapariḷāhā, manindriyasaṁvaraṁ saṁvutassa viharato evaṁsa te āsavā vighātapariḷāhā na honti.

Yañhissa bhikkhave saṁvaraṁ asaṁvutassa viharato uppajjeyyuṁ āsavā vighātapariḷāhā, saṁvaraṁ saṁvutassa viharato evaṁsa te āsavā vighātapariḷāhā na honti. Ime vuccanti bhikkhave āsavā saṁvarā pahātabbā.

Paṭisevanāpahātabba-āsava

23. Katame ca bhikkhave āsavā paṭisevanā pahātabbā. Idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṅkhā yoniso cīvaraṁ paṭisevati, yāvadeva sītassa paṭighātāya, uṇhassa paṭighātāya, ḍaṁsamakasavātātapasarīsapa[1] samphassānaṁ paṭighātāya, yāvadeva hirikopīnappaṭicchādanatthaṁ.

Paṭisaṅkhā yoniso piṇḍapātaṁ paṭisevati, neva davāya na madāya na maṇḍanāya na vibhūsanāya, yāvadeva imassa kāyassa ṭhitiyā yāpanāya vihiṁsūparatiyā brahmacariyānuggahāya, iti purāṇañca vedanaṁ paṭihaṅkhāmi,

---

1. Siriṁsapa (Sī, Syā, I)

navañca vedanaṁ na uppādessāmi, yātrā ca me bhavissati anavajjatā ca phāsuvihāro ca[1].

Paṭisaṅkhā yoniso senāsanaṁ paṭisevati, yāvadeva sītassa paṭighātāya, uṇhassa paṭighātāya, ḍaṁsamakasavātātapasarīsapasamphassānaṁ paṭighātāya, yāvadeva utuparissayavinodanapaṭisallānārāmatthaṁ.

Paṭisaṅkhā yoniso gilānappaccayabhesajjaparikkhāraṁ paṭisevati, yāvadeva uppannānaṁ veyyābādhikānaṁ vedanānaṁ paṭighātāya abyābajjhaparamatāya[2].

Yañhissa bhikkhave appaṭisevato uppajjeyyuṁ āsavāvighātapariḷāhā, paṭisevato evaṁsa te āsavā vighātapariḷāhā na honti. Ime vuccanti bhikkhave āsavā paṭisevanā pahātabbā.

Adhivāsanāpahātabba-āsava

24. Katame ca bhikkhave āsavā adhivāsanā pahātabbā. Idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṅkhā yoniso khamo hoti sītassa uṇhassa jighacchāya pipāsāya ḍaṁsamakasavātātapasarīsapasamphassānaṁ duruttānaṁ durāgatānaṁ vacanapathānaṁ, uppannānaṁ sārīrikānaṁ vedanānaṁ dukkhānaṁ tibbānaṁ[3] kharānaṁ kaṭukānaṁ asātānaṁ amanāpānaṁ pāṇaharānaṁ adhivāsakajātiko hoti.

Yañhissa bhikkhave anadhivāsayato uppajjeyyuṁ āsavā vighātapariḷāhā, adhivāsayato evaṁsa te āsavā vighātapariḷāhā na honti. Ime vuccanti bhikkhave āsavā adhivāsanā pahātabbā.

Parivajjanāpahātabba-āsava

25. Katame ca bhikkhave āsavā parivajjanā pahātabbā. Idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṅkhā yoniso caṇḍaṁ hatthiṁ parivajjeti, caṇḍaṁ assaṁ parivajjeti, caṇḍaṁ goṇaṁ parivajjeti, caṇḍaṁ kukkuraṁ parivajjeti, ahiṁ khāṇuṁ kaṇṭakaṭṭhānaṁ sobbhaṁ papātaṁ candanikaṁ oḷigallaṁ. Yathārūpe anāsane

---

1. Cāti (Sī) 2. Abyāpajjhaparamatāya (Sī, Syā, I), abyāpajjaparamatāya (Ka)
3. Tippānaṁ (Sī, Syā, I)

nisinnaṁ yathārūpe agocare carantaṁ yathārūpe pāpake mitte bhajantaṁ viññū sabrahmacārī pāpakesu ṭhānesu okappeyyuṁ, so tañca anāsanaṁ tañca agocaraṁ te ca pāpake mitte paṭisaṅkhā yoniso parivajjeti.

Yañhissa bhikkhave aparivajjayato uppajjeyyuṁ āsavā vighātapariḷāhā, parivajjayato evaṁsa te āsavā vighātapariḷāhā na honti. Ime vuccanti bhikkhave āsavā parivajjanā pahātabbā.

Vinodanāpahātabba-āsava

26. Katame ca bhikkhave āsavā vinodanā pahātabbā. Idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṅkhā yoniso uppannaṁ kāmavitakkaṁ nādhivāseti pajahati vinodeti byantī karoti anabhāvaṁ gameti. Uppannaṁ byāpādavitakkaṁ -pa- uppannaṁ vihiṁsāvitakkaṁ -pa- uppannuppanne pāpake akusale dhamme nādhivāseti pajahati vinodeti byantī karoti anabhāvaṁ gameti.

Yañhissa bhikkhave avinodayato uppajjeyyuṁ āsavā vighātapariḷāhā, vinodayato evaṁsa te āsavā vighātapariḷāhā na honti. Ime vuccanti bhikkhave āsavā vinodanā pahātabbā.

Bhāvanāpahātabba-āsava

27. Katame ca bhikkhave āsavā bhāvanā pahātabbā. Idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṅkhā yoniso satisambojjhaṅgaṁ bhāveti vivekanissitaṁ virāganissitaṁ nirodhanissitaṁ vossaggapariṇāmiṁ. Paṭisaṅkhā yoniso dhammavicayasambojjhaṅgaṁ bhāveti -pa- vīriyasambojjhaṅgaṁ bhāveti -pa- pītisambojjhaṅgaṁ bhāveti -pa- passaddhisambojjhaṅgaṁ bhāveti -pa- samādhisambojjhaṅgaṁ bhāveti -pa- upekkhāsambojjhaṅgaṁ bhāveti vivekanissitaṁ virāganissitaṁ nirodhanissitaṁ vossaggapariṇāmiṁ.

Yañhissa bhikkhave abhāvayato uppajjeyyuṁ āsavā vighātapariḷāhā, bhāvayato evaṁsa te āsavā vighātapariḷāhā na honti. Ime vuccanti bhikkhave āsavā bhāvanā pahātabbā.

28. Yato kho bhikkhave bhikkhuno ye āsavā dassanā pahātabbā, te dassanā pahīnā honti. Ye āsavā saṁvarā

pahātabbā, te saṁvarā pahīnā honti. Ye āsavā paṭisevanā pahātabbā, te paṭisevanā pahīnā honti. Ye āsavā adhivāsanā pahātabbā, te adhivāsanā pahīnā honti. Ye āsavā parivajjanā pahātabbā, te parivajjanā pahīnā honti. Ye āsavā vinodanā pahātabbā, te vinodanā pahīnā honti. Ye āsavā bhāvanā pahātabbā, te bhāvanā pahīnā honti. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu sabbāsavasaṁvarasaṁvuto viharati. Acchecchi[1] taṇhaṁ, vivattayi[2] saṁyojanaṁ, sammā mānābhisamayā antamakāsi dukkhassāti. Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Sabbāsavasuttaṁ niṭṭhitaṁ dutiyaṁ.

3. Dhammadāyādasutta

29. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Dhammadāyādā me bhikkhave bhavatha mā āmisadāyādā. Atthi me tumhesu anukampā "kinti me sāvakā dhammadāyādā bhaveyyuṁ, no āmisadāyādā"ti. Tumhe ca me bhikkhave āmisadāyādā bhaveyyātha, no dhammadāyādā, tumhepi tena ādiyā[3] bhaveyyātha "āmisadāyādā Satthusāvakā viharanti, no dhammadāyādā"ti. Ahampi tena ādiyo bhaveyyaṁ "āmisadāyādā Satthusāvakā viharanti, no dhammadāyādā"ti. Tumhe ca me bhikkhave dhammadāyādā bhaveyyātha, no āmisadāyādā, tumhepi tena na ādiyā bhaveyyātha "dhammadāyādā Satthusāvakā viharanti, no āmisadāyādā"ti. Ahampi tena na ādiyo bhaveyyaṁ "dhammadāyādā Satthusāvakā viharanti, no āmisadāyādā"ti. Tasmātiha me bhikkhave dhammadāyādā bhavatha, mā āmisadāyādā. Atthi

1. Acchejji (Ka) 2. Vāvattayi (Sī, I) 3. Ādissā (Sī, Syā, I)

me tumhesu anukampā "kinti me sāvakā dhammadāyādā bhaveyyuṁ, no āmisadāyādā"ti.

30. Idhāhaṁ bhikkhave bhuttāvī assaṁ pavārito paripuṇṇo pariyosito suhito yāvadattho, siyā ca me piṇḍapāto atirekadhammo chaḍḍanīyadhammo[1]. Atha dve bhikkhū āgaccheyyuṁ jighacchādubbalya[2] paretā, tyāhaṁ evaṁ vadeyyaṁ "ahaṁ khomhi bhikkhave bhuttāvī pavārito paripuṇṇo pariyosito suhito yāvadattho, atthi ca me ayaṁ piṇḍapāto atirekadhammo chaḍḍanīyadhammo. Sace ākaṅkhatha bhuñjatha, no ce tumhe bhuñjissatha[3], idānāhaṁ appaharite vā chaḍḍessāmi, appāṇake vā udake opilāpessāmī"ti. Tatrekassa bhikkhuno evamassa "Bhagavā kho bhuttāvī pavārito paripuṇṇo pariyosito suhito yāvadattho, atthi cāyaṁ Bhagavato piṇḍapāto atirekadhammo chaḍḍanīyadhammo. Sace mayaṁ na bhuñjissāma, idāni Bhagavā appaharite vā chaḍḍessati, appāṇake vā udake opilāpessati. Vuttaṁ kho panetaṁ Bhagavatā 'dhammadāyādā me bhikkhave bhavatha, mā āmisadāyādā'ti. Āmisaññataraṁ kho panetaṁ, yadidaṁ piṇḍapāto. Yaṁnūnāhaṁ imaṁ piṇḍapātaṁ abhuñjitvā imināva jighacchādubbalyena evaṁ imaṁ rattindivaṁ[4] vītināmeyyan"ti. So taṁ piṇḍapātaṁ abhuñjitvā teneva jighacchādubbalyena evaṁ taṁ rattindivaṁ vītināmeyya. Atha dutiyassa bhikkhuno evamassa "Bhagavā kho bhuttāvī pavārito paripuṇṇo pariyosito suhito yāvadattho, atthi cāyaṁ Bhagavato piṇḍapāto atirekadhammo chaḍḍanīyadhammo. Sace mayaṁ na bhuñjissāma, idāni Bhagavā appaharite vā chaḍḍessati, appāṇake vā udake opilāpessati. Yaṁnūnāhaṁ imaṁ piṇḍapātaṁ bhuñjitvā jighacchādubbalyaṁ paṭivinodetvā[5] evaṁ imaṁ rattindivaṁ vītināmeyyan"ti. So taṁ piṇḍapātaṁ bhuñjitvā jighacchādubbalyaṁ paṭivinodetvā evaṁ taṁ rattindivaṁ vītināmeyya. Kiñcāpi so bhikkhave bhikkhu taṁ piṇḍapātaṁ bhuñjitvā jighacchādubbalyaṁ paṭivinodetvā evaṁ taṁ rattindivaṁ vītināmeyya, atha kho asuyeva me purimo bhikkhu pujjataro ca pāsaṁsataro ca. Taṁ kissa hetu, tañhi tassa bhikkhave bhikkhuno

---

1. Chaḍḍiyadhammo (Sī, Syā, I)
2. Jighacchādubballa (Sī, I)
3. Sace tumhe na bhuñjissatha (Sī, Syā, I)
4. Rattidivaṁ (Ka)
5. Paṭivinetvā (Sī, Syā, I)

dīgharattaṁ appicchatāya santuṭṭhiyā sallekhāya subharatāya vīriyārambhāya saṁvattissati. Tasmātiha me bhikkhave dhammadāyādā bhavatha, mā āmisadāyādā. Atthi me tumhesu anukampā "kinti me sāvakā dhammadāyādā bhaveyyuṁ, no āmisadāyādā"ti.

Idamavoca Bhagavā. Idaṁ vatvāna[1] Sugato uṭṭhāyāsanā vihāraṁ pāvisi.

31. Tatra kho āyasmā Sāriputto acirapakkantassa Bhagavato bhikkhū āmantesi "āvuso bhikkhave"ti. "Āvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa paccassosuṁ. Āyasmā Sāriputto etadavoca—

"Kittāvatā nu kho āvuso Satthu pavivittassa viharato sāvakā vivekaṁ nānusikkhanti, kittāvatā ca pana Satthu pavivittassa viharato sāvakā vivekamanusikkhantī"ti. Dūratopi kho mayaṁ āvuso āgacchāma āyasmato Sāriputtassa santike etassa bhāsitassa atthamaññātuṁ. Sādhu vatāyasmantaṁyeva Sāriputtaṁ paṭibhātu etassa bhāsitassa attho, āyasmato Sāriputtassa sutvā bhikkhū dhāressantīti. Tena hāvuso suṇātha sādhukaṁ manasi karotha bhāsissāmīti. "Evamāvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa paccassosuṁ. Āyasmā Sāriputto etadavoca—

Kittāvatā nu kho āvuso Satthu pavivittassa viharato sāvakā vivekaṁ nānusikkhanti. Idhāvuso Satthu pavivittassa viharato sāvakā vivekaṁ nānusikkhanti, yesañca dhammānaṁ Satthā pahānamāha, te ca dhamme nappajahanti, bāhulikā[2] ca honti sāthalikā, okkamane pubbaṅgamā paviveke nikkhittadhurā. Tatrāvuso therā bhikkhū tīhi ṭhānehi gārayhā bhavanti. "Satthu pavivittassa viharato sāvakā vivekaṁ nānusikkhantī"ti iminā paṭhamena ṭhānena therā bhikkhū gārayhā bhavanti. "Yesañca dhammānaṁ Satthā pahānamāha, te ca dhamme nappajahantī"ti iminā

---

1. Vatvā (Sī, I) evamīdisesu ṭhānesu.
2. Bāhullikā (Syā)

dutiyena ṭhānena therā bhikkhū gārayhā bhavanti. “Bāhulikā ca sāthalikā, okkamane pubbaṅgamā paviveke nikkhittadhurā”ti iminā tatiyena ṭhānena therā bhikkhū gārayhā bhavanti. Therā āvuso bhikkhū imehi tīhi ṭhānehi gārayhā bhavanti. Tatrāvuso majjhimā bhikkhū -pa- navā bhikkhū tīhi ṭhānehi gārayhā bhavanti. “Satthu pavivittassa viharato sāvakā vivekaṁ nānusikkhantī”ti iminā paṭhamena ṭhānena navā bhikkhū gārayhā bhavanti. “Yesañca dhammānaṁ Satthā pahānamāha, te ca dhamme nappajahantī”ti iminā dutiyena ṭhānena navā bhikkhū gārayhā bhavanti. “Bāhulikā ca honti sāthalikā, okkamane pubbaṅgamā paviveke nikkhittadhurā”ti iminā tatiyena ṭhānena navā bhikkhū gārayhā bhavanti. Navā āvuso bhikkhū imehi tīhi ṭhānehi gārayhā bhavanti. Ettāvatā kho āvuso Satthu pavivittassa viharato sāvakā vivekaṁ nānusikkhanti.

32. Kittāvatā ca panāvuso Satthu pavivittassa viharato sāvakā vivekamanusikkhanti. Idhāvuso Satthu pavivittassa viharato sāvakā vivekamanusikkhanti, yesañca dhammānaṁ Satthā pahānamāha, te ca dhamme pajahanti, na ca bāhulikā honti na sāthalikā, okkamane nikkhittadhurā paviveke pubbaṅgamā. Tatrāvuso therā bhikkhū tīhi ṭhānehi pāsaṁsā bhavanti. “Satthu pavivittassa viharato sāvakā vivekamanusikkhantī”ti iminā paṭhamena ṭhānena therā bhikkhū pāsaṁsā bhavanti. “Yesañca dhammānaṁ Satthā pahānamāha, te ca dhamme pajahantī”ti iminā dutiyena ṭhānena therā bhikkhū pāsaṁsā bhavanti. “Na ca bāhulikā na sāthalikā, okkamane nikkhittadhurā paviveke pubbaṅgamā”ti iminā tatiyena ṭhānena therā bhikkhū pāsaṁsā bhavanti. Therā āvuso bhikkhū imehi tīhi ṭhānehi pāsaṁsā bhavanti. Tatrāvuso majjhimā bhikkhū -pa- navā bhikkhū tīhi ṭhānehi pāsaṁsā bhavanti. “Satthu pavivittassa viharato sāvakā vivekamanusikkhantī”ti iminā paṭhamena ṭhānena navā bhikkhū pāsaṁsā bhavanti. “Yesañca dhammānaṁ Satthā pahānamāha, te ca dhamme pajahantī”ti iminā dutiyena ṭhānena navā bhikkhū pāsaṁsā bhavanti. “Na ca bāhulikā na sāthalikā, okkamane nikkhittadhurā paviveke pubbaṅgamā”ti iminā tatiyena ṭhānena navā bhikkhū pāsaṁsā bhavanti. Navā āvuso bhikkhū

imehi tīhi ṭhānehi pāsaṁsā bhavanti. Ettāvatā kho āvuso Satthu pavivittassa viharato sāvakā vivekamanusikkhanti.

33. Tatrāvuso lobho ca pāpako, doso ca pāpako, lobhassa ca pahānāya dosassa ca pahānāya atthi majjhimā paṭipadā cakkhukaraṇī ñāṇakaraṇī upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati. Katamā ca sā āvuso majjhimā paṭipadā cakkhukaraṇī ñāṇakaraṇī upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, seyyathidaṁ[1], sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi. Ayaṁ kho sā āvuso majjhimā paṭipadā cakkhukaraṇī ñāṇakaraṇī upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati.

Tatrāvuso kodho ca pāpako, upanāho ca pāpako -pa- makkho ca pāpako, paḷāso ca pāpako. Issā ca pāpikā, maccherañca pāpakaṁ. Māyā ca pāpikā, sāṭheyyañca pāpakaṁ. Thambho ca pāpako, sārambho ca pāpako. Māno ca pāpako, atimāno ca pāpako. Mado ca pāpako, pamādo ca pāpako, madassa ca pahānāya pamādassa ca pahānāya atthi majjhimā paṭipadā cakkhukaraṇī ñāṇakaraṇī upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati. Katamā ca sā āvuso majjhimā paṭipadā cakkhukaraṇī ñāṇakaraṇī upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi. Ayaṁ kho sā āvuso majjhimā paṭipadā cakkhukaraṇī ñāṇakaraṇī upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattatīti.

Idamavocāyasmā Sāriputto. Attamanā te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa bhāsitaṁ abhinandunti.

Dhammadāyādasuttaṁ niṭṭhitaṁ tatiyaṁ.

---

1. Seyyathīdaṁ (Sī, Syā, I)

4. Bhayabheravasutta

34. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Atha kho Jāṇussoṇi brāhmaṇo yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ[1] vītisāretvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho Jāṇussoṇi brāhmaṇo Bhagavantaṁ etadavoca "yeme bho Gotama kulaputtā bhavantaṁ Gotamaṁ uddissa saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā, bhavaṁ tesaṁ Gotamo pubbaṅgamo, bhavaṁ tesaṁ Gotamo bahukāro, bhavaṁ tesaṁ Gotamo samādapetā[2], bhoto ca pana Gotamassa sā janatā diṭṭhānugatiṁ āpajjatī"ti. Evametaṁ brāhmaṇa, evametaṁ brāhmaṇa, ye te brāhmaṇa kulaputtā mamaṁ uddissa saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā, ahaṁ tesaṁ pubbaṅgamo, ahaṁ tesaṁ bahukāro, ahaṁ tesaṁ samādapetā, mama ca pana sā janatā diṭṭhānugatiṁ āpajjatīti. Durabhisambhavāni hi kho bho Gotama araññavanapatthāni pantāni senāsanāni, dukkaraṁ pavivekaṁ, durabhiramaṁ ekatte, haranti maññe mano vanāni samādhiṁ alabhamānassa bhikkhunoti. Evametaṁ brāhmaṇa, evametaṁ brāhmaṇa, durabhisambhavāni hi kho brāhmaṇa araññavanapatthāni pantāni senāsanāni, dukkaraṁ pavivekaṁ, durabhiramaṁ ekatte, haranti maññe mano vanāni samādhiṁ alabhamānassa bhikkhuno.

35. Mayhampi kho brāhmaṇa pubbeva sambodhā anabhisambuddhassa bodhisattasseva sato etadahosi "durabhisambhavāni hi kho araññavanapatthāni pantāni senāsanāni, dukkaraṁ pavivekaṁ, durabhiramaṁ ekatte, haranti maññe mano vanāni samādhiṁ alabhamānassa bhikkhuno"ti. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi "ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā aparisuddhakāyakammantā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, aparisuddhakāyakammantasandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ aparisuddhakāyakammanto araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, parisuddhakāyakammantohamasmi. Ye hi vo ariyā parisuddhakāya

1. Sārāṇīyaṁ (Sī, Syā, I) 2. Samādāpetā (?)

kammantā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro”ti. Etamahaṁ brāhmaṇa parisuddhakāyakammataṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (1)

36. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi “ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā
aparisuddhavacīkammantā -pa- aparisuddhamanokammantā -pa- aparisuddh ājīvā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, aparisuddhājīvasandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ aparisuddhājīvo araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, parisuddhājīvohamasmi. Ye hi vo ariyā parisuddhājīvā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro”ti. Etamahaṁ brāhmaṇa parisuddhājīvataṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (2-3-4)

37. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi “ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā abhijjhālū kāmesu tibbasārāgā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, abhijjhālu-kāmesutibbasārāgasandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ abhijjhālu kāmesu tibbasārāgo araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, anabhijjhālūhamasmi. Ye hi vo ariyā anabhijjhālū araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro”ti. Etamahaṁ brāhmaṇa anabhijjhālutaṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (5)

38. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi “ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā byāpannacittā paduṭṭhamanasaṅkappā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, byāpannacittapaduṭṭhamanasaṅkappasandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ byāpannacitto paduṭṭhamanasaṅkappo araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, mettacittohamasmi. Ye hi vo ariyā mettacittā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro”ti. Etamahaṁ brāhmaṇa mettacittataṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (6)

39. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi “ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā thīnamiddhapariyuṭṭhitā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, thīnamiddhapariyuṭṭhānasandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ thīnamiddhapariyuṭṭhito araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, vigatathīnamiddhohamasmi. Ye hi vo ariyā vigatathīnamiddhā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro”ti. Etamahaṁ brāhmaṇa vigatathīnamiddhataṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (7)

40. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi “ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā uddhatā avūpasantacittā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, uddhata-avūpasantacittasandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ uddhato avūpasantacitto araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, vūpasantacittohamasmi. Ye hi vo ariyā vūpasantacittā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro”ti. Etamahaṁ brāhmaṇa vūpasantacittataṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (8)

41. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi “ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā kaṅkhī vicikicchī araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, kaṅkhivicikicchisandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ kaṅkhī vicikicchī araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, tiṇṇavicikicchohamasmi. Ye hi vo ariyā tiṇṇavicikicchā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭi-sevanti, tesamahaṁ aññataro”ti. Etamahaṁ brāhmaṇa tiṇṇavicikicchataṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (9)

42.Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi “ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā attukkaṁsakā paravambhī araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, attukkaṁsanaparavambhanasandosahetu have te

bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ attukkaṁsako paravambhī araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, anattukkaṁsako aparavambhīhamasmi. Ye hi vo ariyā anattukkaṁsakā aparavambhī araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro"ti. Etamahaṁ brāhmaṇa anattukkaṁsakataṁ aparavambhitaṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (10)

43.Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi "ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā chambhī bhīrukajātikā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, chambhibhīrukajātikasandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ chambhī bhīrukajātiko araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, vigatalomahaṁsohamasmi. Ye hi vo ariyā vigatalomahaṁsā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro"ti. Etamahaṁ brāhmaṇa vigatalomahaṁsataṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (11)

44. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi "ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā lābhasakkārasilokaṁ nikāmayamānā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, lābhasakkārasilokanikāmana[1] sandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ lābhasakkārasilokaṁ nikāmayamāno araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, appicchohamasmi. Ye hi vo ariyā appicchā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro"ti. Etamahaṁ brāhmaṇa appicchataṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (12)

45. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi "ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā kusītā hīnavīriyā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni

1. Nikāmayamāna (Sī, Syā)

paṭisevanti, kusītahīnavīriyasandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ kusīto hīnavīriyo araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, āraddhavīriyohamasmi. Ye hi vo ariyā āraddhavīriyā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro"ti. Etamahaṁ brāhmaṇa āraddhavīriyataṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (13)

46. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi "ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā muṭṭhassatī asampajānā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, muṭṭhassati-asampajānasandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ muṭṭhassati asampajāno araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, upaṭṭhitassatihamasmi. Ye hi vo ariyā upaṭṭhitassatī araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro"ti. Etamahaṁ brāhmaṇa upaṭṭhitassatitaṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (14)

47. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi "ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā asamāhitā vibbhantacittā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, asamāhitavibbhantacittasandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ asamāhito vibbhantacitto araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, samādhisampannohamasmi. Ye hi vo ariyā samādhisampannā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro"ti. Etamahaṁ brāhmaṇa samādhisampadaṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (15)

48. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi "ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā duppaññā eḷamūgā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, duppañña-eḷamūgasandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalaṁ bhayabheravaṁ avhāyanti. Na kho panāhaṁ duppañño

eḷamūgo araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, paññāsampannohamasmi. Ye hi vo ariyā paññāsampannā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, tesamahaṁ aññataro"ti. Etamahaṁ brāhmaṇa paññāsampadaṁ attani sampassamāno bhiyyo pallomamāpādiṁ araññe vihārāya. (16)

Soḷasapariyāyaṁ niṭṭhitaṁ.

49. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi "yaṁnūnāhaṁ yā tā rattiyo abhiññātā abhilakkhitā cātuddasī pañcadasī aṭṭhamī ca pakkhassa, tathārūpāsu rattīsu yāni tāni ārāmacetiyāni vanacetiyāni rukkhacetiyāni bhiṁsanakāni salomahaṁsāni, tathārūpesu senāsanesu vihareyyaṁ 'appeva nāmāhaṁ bhayabheravaṁ passeyyan'ti". So kho ahaṁ brāhmaṇa aparena samayena yā tā rattiyo abhiññātā abhilakkhitā cātuddasī pañcadasī aṭṭhamī ca pakkhassa, tathārūpāsu rattīsu yāni tāni ārāmacetiyāni vanacetiyāni rukkhacetiyāni bhiṁsanakāni salomahaṁsāni, tathārūpesu senāsanesu viharāmi. Tattha ca me brāhmaṇa viharato mago vā āgacchati, moro vā kaṭṭhaṁ pāteti, vāto vā paṇṇaka saṭaṁ[1] ereti. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi[2] "etaṁnūna taṁ bhayabheravaṁ āgacchatī"ti. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa etadahosi "kiṁ nu kho ahaṁ aññadatthu bhayapaṭikaṅkhī[3] viharāmi. Yaṁnūnāhaṁ yathābhūtaṁ yathābhūtassa[4] me taṁ bhayabheravaṁ āgacchati, tathābhūtaṁ tathābhūtova[5] taṁ bhayabheravaṁ paṭivineyyan"ti. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa caṅkamantassa taṁ bhayabheravaṁ āgacchati, so kho ahaṁ brāhmaṇa neva tāva tiṭṭhāmi na nisīdāmi na nipajjāmi, yāva caṅkamantova taṁ bhayabheravaṁ paṭivinemi. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa ṭhitassa taṁ bhayabheravaṁ āgacchati, so kho ahaṁ brāhmaṇa neva tāva caṅkamāmi na nisīdāmi na nipajjāmi, yāva ṭhitova taṁ bhayabheravaṁ paṭivinemi. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa nisinnassa taṁ bhayabheravaṁ āgacchati, so kho ahaṁ brāhmaṇa neva tāva nipajjāmi na

---

1. Paṇṇasaṭaṁ (Sī, I)
2. Tassa mayhaṁ evaṁ hoti (Sī, Syā)
3. Bhayapāṭikaṅkhī (Sī)
4. Yathābhūtassa yathābhūtassa (Sī, Syā)
5. Yathābhūto yathābhūtova (Sī, Syā)

tiṭṭhāmi na caṅkamāmi, yāva nisinnova taṁ bhayabheravaṁ paṭivinemi. Tassa mayhaṁ brāhmaṇa nipannassa taṁ bhayabheravaṁ āgacchati, so kho ahaṁ brāhmaṇa neva tāva nisīdāmi na tiṭṭhāmi na caṅkamāmi, yāva nipannova taṁ bhayabheravaṁ paṭivinemi.

50. Santi kho pana brāhmaṇa eke samaṇabrāhmaṇā rattiṁyeva samānaṁ divāti sañjānanti, divāyeva samānaṁ rattīti sañjānanti. Idamahaṁ tesaṁ samaṇabrāhmaṇānaṁ sammohavihārasmiṁ vadāmi. Ahaṁ kho pana brāhmaṇa rattiṁ yeva samānaṁ rattīti sañjānāmi, divāyeva samānaṁ divāti sañjānāmi. Yaṁ kho taṁ brāhmaṇa sammā vadamāno vadeyya "asammohadhammo satto loke uppanno bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti, mameva taṁ sammā vadamāno vadeyya "asammohadhammo satto loke uppanno bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti.

51. Āraddhaṁ kho pana me brāhmaṇa vīriyaṁ ahosi asallīnaṁ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā[1], passaddho kāyo asāraddho, samāhitaṁ cittaṁ ekaggaṁ. So kho ahaṁ brāhmaṇa vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsiṁ. Vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsiṁ. Pītiyā ca virāgā upekkhako ca vihāsiṁ sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṁvedesiṁ, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti "upekkhako satimā sukhavihārī"ti tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsiṁ. Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsiṁ.

52. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte pubbenivāsānussatiñāṇāya cittaṁ abhininnāmesiṁ, so anekavihitaṁ

---

1. Appammuṭṭhā (Syā)

pubbenivāsaṁ anussarāmi, seyyathidaṁ, ekampi jātiṁ dvepi jātiyo tissopi jātiyo catassopi jātiyo pañcapi jātiyo dasapi jātiyo vīsampi jātiyo tiṁsampi jātiyo cattālīsampi jātiyo paññāsampi jātiyo jātisatampi jātisahassampi jātisatasahassampi anekepi saṁvaṭṭakappe anekepi vivaṭṭakappe anekepi saṁvaṭṭavivaṭṭakappe, "amutrāsiṁ evaṁnāmo evaṁgotto evaṁvaṇṇo evamāhāro evaṁsukhadukkhappaṭisaṁvedī evamāyupariyanto, so tato cuto amutra udapādiṁ, tatrāpāsiṁ evaṁnāmo evaṁgotto evaṁvaṇṇo evamāhāro evaṁsukhadukkhappaṭisaṁvedī evamāyupariyanto, so tato cuto idhūpapanno"ti, iti sākāraṁ sa-uddesaṁ anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarāmi. Ayaṁ kho me brāhmaṇa rattiyā paṭhame yāme paṭhamā vijjā adhigatā, avijjā vihatā, vijjā uppannā, tamo vihato, āloko uppanno, yathā taṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato.

53. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte sattānaṁ cutūpapātañāṇaya cittaṁ abhininnāmesiṁ, so dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passāmi cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāmi "ime vata bhonto sattā kāyaduccaritena samannāgatā vacīduccaritena samannāgatā manoduccaritena samannāgatā ariyānaṁ upavādakā micchādiṭṭhikā micchādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapannā. Ime vā pana bhonto sattā kāyasucaritena samannāgatā vacīsucaritena samannāgatā manosucaritena samannāgatā ariyānaṁ anupavādakā sammādiṭṭhikā sammādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapannā"ti, iti dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passāmi cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāmi. Ayaṁ kho me brāhmaṇa rattiyā majjhime yāme dutiyā vijjā adhigatā, avijjā vihatā, vijjā uppannā, tamo vihato, āloko uppanno, yathā taṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato.

54. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte āsavānaṁ khayañāṇāya cittaṁ abhininnāmesiṁ, so "idaṁ dukkhan"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, "ayaṁ dukkhasamudayo"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, "ayaṁ dukkhanirodho"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, "ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ. "Ime āsavā"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, "ayaṁ āsavasamudayo"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, "ayaṁ āsavanirodho"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, "ayaṁ āsavanirodhagāminī paṭipadā"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ. Tassa me evaṁ jānato evaṁ passato kāmāsavāpi cittaṁ vimuccittha, bhavāsavāpi cittaṁ vimuccittha, avijjāsavāpi cittaṁ vimuccittha. Vimuttasmiṁ "vimuttam"iti ñāṇaṁ ahosi, "khīṇājāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā"ti abbhaññāsiṁ. Ayaṁ kho me brāhmaṇa rattiyā pacchime yāme tatiyā vijjā adhigatā, avijjā vihatā, vijjā uppannā, tamo vihato, āloko uppanno, yathā taṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato.

55. Siyā kho pana te brāhmaṇa evamassa "ajjāpi nūna samaṇo Gotamo avītarāgo avītadoso avītamoho, tasmā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevatī"ti. Na kho panetaṁ brāhmaṇa evaṁ daṭṭhabbaṁ. Dve kho ahaṁ brāhmaṇa atthavase sampassamāno araññavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevāmi, attano ca diṭṭhadhammasukhavihāraṁ sampassamāno pacchimañca janataṁ anukampamānoti.

56. Anukampitarūpā vatāyaṁ bhotā Gotamena pacchimā janatā, yathā taṁ Arahatā Sammāsambuddhena. Abhikkantaṁ bho Gotama, abhikkantaṁ bho Gotama, seyyathāpi bho Gotama nikkujjitaṁ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṁ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṁ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṁ dhāreyya "cakkhumanto rūpāni dakkhantī"ti, evamevaṁ bhotā Gotamena anekapariyāyena dhammo pakāsito, esāhaṁ bhavantaṁ Gotamaṁ saraṇaṁ gacchāmi dhammañca bhikkhusaṁghañca, upāsakaṁ maṁ bhavaṁ Gotamo dhāretu ajjatagge pāṇupetaṁ saraṇaṁ gatanti.

Bhayabheravasuttaṁ niṭṭhitaṁ catutthaṁ.

5. Anaṅgaṇasutta

57. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho āyasmā Sāriputto bhikkhū āmantesi "āvuso bhikkhave"ti. "Āvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa paccassosuṁ. Āyasmā Sāriputto etadavoca—

Cattārome āvuso puggalā santo saṁvijjamānā lokasmiṁ, katame cattāro, idhāvuso ekacco puggalo sāṅgaṇova samāno "atthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan"ti yathābhūtaṁ nappajānāti, idha panāvuso ekacco puggalo sāṅgaṇova samāno "atthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan"ti yathābhūtaṁ pajānāti, idhāvuso ekacco puggalo anaṅgaṇova samāno "natthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan"ti yathābhūtaṁ nappajānāti, idha panāvuso ekacco puggalo anaṅgaṇova samāno "natthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan"ti yathābhūtaṁ pajānāti. Tatrāvuso yvāyaṁ puggalo sāṅgaṇova samāno "atthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan"ti yathābhūtaṁ nappajānāti, ayaṁ imesaṁ dvinnaṁ puggalānaṁ sāṅgaṇānaṁyeva sataṁ hīnapuriso akkhāyati. Tatrāvuso yvāyaṁ puggalo sāṅgaṇova samāno "atthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan"ti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ imesaṁ dvinnaṁ puggalānaṁ sāṅgaṇānaṁyeva sataṁ seṭṭhapuriso akkhāyati. Tatrāvuso yvāyaṁ puggalo anaṅgaṇova samāno "natthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan"ti yathābhūtaṁ nappajānāti, ayaṁ imesaṁ dvinnaṁ puggalānaṁ anaṅgaṇānaṁyeva sataṁ hīnapuriso akkhāyati. Tatrāvuso yvāyaṁ puggalo anaṅgaṇova samāno "natthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan"ti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ imesaṁ dvinnaṁ puggalānaṁ anaṅgaṇānaṁyeva sataṁ seṭṭhapuriso akkhāyatīti.

58. Evaṁ vutte āyasmā Mahāmoggallāno āyasmantaṁ Sāriputtaṁ etadavoca—

"Ko nu kho āvuso Sāriputta hetu ko paccayo, yenimesaṁ dvinnaṁ puggalānaṁ sāṅgaṇānaṁyeva sataṁ eko hīnapuriso akkhāyati, eko seṭṭhapuriso akkhāyati. Ko panāvuso Sāriputta hetu

ko paccayo, yenimesaṁ dvinnaṁ puggalānaṁ anaṅgaṇānaṁyeva sataṁ eko hīnapuriso akkhāyati, eko seṭṭhapuriso akkhāyatī”ti.

59. Tatrāvuso yvāyaṁ puggalo sāṅgaṇova samāno”Atthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan”ti yathābhūtaṁ nappajānāti, tassetaṁ pāṭikaṅkhaṁ ‘na chandaṁ janessati na vāyamissati na vīriyaṁ ārabhissati tassaṅgaṇassa pahānāya. So sarāgo sadoso samoho sāṅgaṇo saṁkiliṭṭhacitto kālaṁ karissati’. Seyyathāpi āvuso kaṁsapāti ābhatā āpaṇā vā kammārakulā vā rajena ca malena ca pariyonaddhā, tamenaṁ sāmikā na ceva paribhuñjeyyuṁ na ca pariyodapeyyuṁ[1], rajāpathe ca naṁ nikkhipeyyuṁ. Evañhi sā āvuso kaṁsapāti aparena samayena saṁkiliṭṭhatarā assa malaggahitāti. Evamāvusoti. Evameva kho āvuso yvāyaṁ puggalo sāṅgaṇova samāno “atthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan”ti yathābhūtaṁ nappajānāti, tassetaṁ pāṭikaṅkhaṁ ‘na chandaṁ janessati na vāyamissati na vīriyaṁ ārabhissati tassaṅgaṇassa pahānāya. So sarāgo sadoso samoho sāṅgaṇo saṁkiliṭṭhacitto kālaṁ karissati’.

Tatrāvuso yvāyaṁ puggalo sāṅgaṇova samāno “atthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan”ti yathābhūtaṁ pajānāti, tassetaṁ pāṭikaṅkhaṁ ‘chandaṁ janessati vāyamissati vīriyaṁ ārabhissati tassaṅgaṇassa pahānāya. So arāgo adoso amoho anaṅgaṇo asaṁkiliṭṭhacitto kālaṁ karissati’. Seyyathāpi āvuso kaṁsapāti ābhatā āpaṇā vā kammārakulā vā rajena ca malena ca pariyonaddhā, tamenaṁ sāmikā paribhuñjeyyuṁ ceva pariyodapeyyuṁ ca, na ca naṁ rajāpathe nikkhipeyyuṁ. Evañhi sā āvuso kaṁsapāti aparena samayena parisuddhatarā assa pariyodātāti. Evamāvusoti. Evameva kho āvuso yvāyaṁ puggalo sāṅgaṇova samāno “atthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan”ti yathābhūtaṁ pajānāti, tassetaṁ pāṭikaṅkhaṁ ‘chandaṁ janessati vāyamissati vīriyaṁ ārabhissati tassaṅgaṇassa pahānāya. So arāgo adoso amoho anaṅgaṇo asaṁkiliṭṭhacitto kālaṁ karissati’.

---

1. Pariyodāpeyyuṁ (?)

Tatrāvuso yvāyaṁ puggalo anaṅgaṇova samāno “natthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan”ti yathābhūtaṁ nappajānāti, tassetaṁ pāṭikaṅkhaṁ ‘subhanimittaṁ manasi karissati, tassa subhanimittassa manasikārā rāgo cittaṁ anuddhaṁsessati. So sarāgo sadoso samoho sāṅgaṇo saṁkiliṭṭhacitto kālaṁ karissati’. Seyyathāpi āvuso kaṁsapāti ābhatā āpaṇā vā kammārakulā vā parisuddhā pariyodātā, tamenaṁ sāmikā na ceva paribhuñjeyyuṁ na ca pariyodapeyyuṁ, rajāpathe ca naṁ nikkhipeyyuṁ. Evañhi sā āvuso kaṁsapāti aparena samayena saṁkiliṭṭhatarā assa malaggahitāti. Evamāvusoti. Evameva kho āvuso yvāyaṁ puggalo anaṅgaṇova samāno “natthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan”ti yathābhūtaṁ nappajānāti, tassetaṁ pāṭikaṅkhaṁ ‘subhanimittaṁ manasi karissati, tassa subhanimittassa manasikārā rāgo cittaṁ anuddhaṁsessati. So sarāgo sadoso samoho sāṅgaṇo saṁkiliṭṭhacitto kālaṁ karissati’.

Tatrāvuso yvāyaṁ puggalo anaṅgaṇova samāno ‘natthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan”ti yathābhūtaṁ pajānāti, tassetaṁ pāṭikaṅkhaṁ ‘subhanimittaṁ na manasi karissati, tassa subhanimittassa amanasikārā rāgo cittaṁ nānuddhaṁsessati. So arāgo adoso amoho anaṅgaṇo asaṁkiliṭṭhacitto kālaṁ karissati’. Seyyathāpi āvuso kaṁsapāti ābhatā āpaṇā vā kammārakulā vā parisuddhā pariyodātā, tamenaṁ sāmikā paribhuñjeyyuṁ ceva pariyodapeyyuṁ ca, na ca naṁ rajāpathe nikkhipeyyuṁ. Evañhi sā āvuso kaṁsapāti aparena samayena parisuddhatarā assa pariyodātāti. Evamāvusoti. Evameva kho āvuso yvāyaṁ puggalo anaṅgaṇova samāno “natthi me ajjhattaṁ aṅgaṇan”ti yathābhūtaṁ pajānāti, tassetaṁ pāṭikaṅkhaṁ ‘subhanimittaṁ na manasi karissati, tassa subhanimittassa amanasikārā rāgo cittaṁ nānuddhaṁsessati. So arāgo adoso amoho anaṅgaṇo asaṁkiliṭṭhacitto kālaṁ karissati’.

Ayaṁ kho āvuso Moggallāna hetu ayaṁ paccayo, yenimesaṁ dvinnaṁ puggalānaṁ sāṅgaṇānaṁyeva sataṁ eko hīnapuriso akkhāyati, eko seṭṭhapuriso akkhāyati. Ayaṁ panāvuso Moggallāna hetu

ayaṁ paccayo, yenimesaṁ dvinnaṁ puggalānaṁ anaṅgaṇānaṁyeva sataṁ eko hīnapuriso akkhāyati, eko seṭṭhapuriso akkhāyatīti.

60. "Aṅgaṇaṁ aṅgaṇan"ti āvuso vuccati. Kissa nu kho etaṁ āvuso adhivacanaṁ, yadidaṁ aṅgaṇanti. Pāpakānaṁ kho etaṁ āvuso akusalānaṁ icchāvacarānaṁ adhivacanaṁ, yadidaṁ aṅgaṇanti.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya "āpattiṁ ca vata āpanno assaṁ, na ca maṁ bhikkhū jāneyyuṁ āpattiṁ āpanno"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ taṁ bhikkhuṁ bhikkhū jāneyyuṁ "āpattiṁ āpanno"ti. "Jānanti maṁ bhikkhū āpattiṁ āpanno"ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya "āpattiṁ ca vata āpanno assaṁ, anuraho maṁ bhikkhū codeyyuṁ, no saṁghamajjhe"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ taṁ bhikkhuṁ bhikkhū saṁghamajjhe codeyyuṁ, no anuraho. "Saṁghamajjhe maṁ bhikkhū codenti, no anuraho"ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya "āpattiṁ ca vata āpanno assaṁ, sappaṭipuggalo maṁ codeyya, no appaṭipuggalo"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ taṁ bhikkhuṁ appaṭipuggalo codeyya, no sappaṭipuggalo. "Appaṭipuggalo maṁ codeti, no sappaṭipuggalo"ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya "aho vata mameva Satthā paṭipucchitvā paṭipucchitvā bhikkhūnaṁ dhammaṁ deseyya, na aññaṁ bhikkhuṁ Satthā paṭipucchitvā paṭipucchitvā bhikkhūnaṁ dhammaṁ deseyyā"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ aññaṁ bhikkhuṁ Satthā

paṭipucchitvā paṭipucchitvā bhikkhūnaṁ dhammaṁ deseyya, na taṁ bhikkhuṁ Satthā paṭipucchitvā paṭipucchitvā bhikkhūnaṁ dhammaṁ deseyya. "Aññaṁ bhikkhuṁ Satthā paṭipucchitvā paṭipucchitvā bhikkhūnaṁ dhammaṁ deseti, na maṁ Satthā paṭipucchitvā paṭipucchitvā bhikkhūnaṁ dhammaṁ desetī"ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya "aho vata mameva bhikkhū purakkhatvā purakkhatvā gāmaṁ bhattāya paviseyyuṁ, na aññaṁ bhikkhuṁ bhikkhū purakkhatvā purakkhatvā gāmaṁ bhattāya paviseyyun"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ aññaṁ bhikkhuṁ bhikkhū purakkhatvā purakkhatvā gāmaṁ bhattāya paviseyyuṁ, na taṁ bhikkhuṁ bhikkhū purakkhatvā purakkhatvā gāmaṁ bhattāya paviseyyuṁ. "Aññaṁ bhikkhuṁ bhikkhū purakkhatvā purakkhatvā gāmaṁ bhattāya pavisanti, na maṁ bhikkhū purakkhatvā purakkhatvā gāmaṁ bhattāya pavisantī"ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya "aho vata ahameva labheyyaṁ bhattagge aggāsanaṁ aggodakaṁ aggapiṇḍaṁ, na añño bhikkhu labheyya bhattagge aggāsanaṁ aggodakaṁ aggapiṇḍan"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ añño bhikkhu labheyya bhattagge aggāsanaṁ aggodakaṁ aggapiṇḍaṁ, na so bhikkhu labheyya bhattagge aggāsanaṁ aggodakaṁ aggapiṇḍaṁ. "Añño bhikkhu labhati bhattagge aggāsanaṁ aggodakaṁ aggapiṇḍaṁ, nāhaṁ labhāmi bhattagge aggāsanaṁ aggodakaṁ aggapiṇḍan"ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya "aho vata ahameva bhattagge bhuttāvī anumodeyyaṁ, na añño bhikkhu bhattagge bhuttāvī anumodeyyā"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ añño bhikkhu bhattagge bhuttāvī anumodeyya, na so bhikkhu bhattagge bhuttāvī anumodeyya. "Añño bhikkhu bhattagge

bhuttāvī anumodati, nāhaṁ bhattagge bhuttāvī anumodāmī”ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya “aho vata ahameva ārāmagatānaṁ bhikkhūnaṁ dhammaṁ deseyyaṁ, na añño bhikkhu ārāmagatānaṁ bhikkhūnaṁ dhammaṁ deseyyā”ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ añño bhikkhu ārāmagatānaṁ bhikkhūnaṁ dhammaṁ deseyya, na so bhikkhu ārāmagatānaṁ bhikkhūnaṁ dhammaṁ deseyya. “Añño bhikkhu ārāmagatānaṁ bhikkhūnaṁ dhammaṁ deseti, nāhaṁ ārāmagatānaṁ bhikkhūnaṁ dhammaṁ desemī”ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya “aho vata ahameva ārāmagatānaṁ bhikkhunīnaṁ dhammaṁ deseyyaṁ -pa- upāsakānaṁ dhammaṁ deseyyaṁ -pa- upāsikānaṁ dhammaṁ deseyyaṁ, na añño bhikkhu ārāmagatānaṁ upāsikānaṁ dhammaṁ deseyyā”ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ añño bhikkhu ārāmagatānaṁ upāsikānaṁ dhammaṁ deseyya, na so bhikkhu ārāmagatānaṁ upāsikānaṁ dhammaṁ deseyya. “Añño bhikkhu ārāmagatānaṁ upāsikānaṁ dhammaṁ deseti, nāhaṁ ārāmagatānaṁ upāsikānaṁ dhammaṁ desemī”ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya “aho vata mameva bhikkhū sakkareyyuṁ garuṁ kareyyuṁ[1] māneyyuṁ pūjeyyuṁ, na aññaṁ bhikkhuṁ bhikkhū sakkareyyuṁ garuṁ kareyyuṁ māneyyuṁ pūjeyyun”ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ aññṁ bhikkhuṁ bhikkhū sakkareyyuṁ garuṁ kareyyuṁ māneyyuṁ pūjeyyuṁ, na taṁ bhikkhuṁ bhikkhū sakkareyyuṁ garuṁ kareyyuṁ māneyyuṁ pūjeyyuṁ. “Aññaṁ bhikkhuṁ bhikkhū sakkaronti garuṁ karonti mānenti pūjenti, na maṁ bhikkhū sakkaronti

---

1. Garukareyyuṁ (Sī, Syā, I)

garuṁ karonti mānenti pujentī"ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya "aho vata mameva bhikkhuniyo -pa- upāsakā -pa- upāsikā sakkareyyuṁ garuṁ kareyyuṁ māneyyuṁ pūjeyyuṁ, na aññaṁ bhikkhuṁ upāsikā sakkareyyuṁ garuṁ kareyyuṁ māneyyuṁ pūjeyyun"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ aññaṁ bhikkhuṁ upāsikā sakkareyyuṁ garuṁ kareyyuṁ māneyyuṁ pūjeyyuṁ, na taṁ bhikkhuṁ upāsikā sakkareyyuṁ garuṁ kareyyuṁ māneyyuṁ pūjeyyuṁ. "Aññaṁ bhikkhuṁ upāsikā sakkaronti garuṁ karonti mānenti pūjenti, na maṁ upāsikā sakkaronti garuṁ karonti mānenti pūjentī"ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya "aho vata ahameva lābhī assaṁ paṇītānaṁ cīvarānaṁ, na añño bhikkhu lābhī assa paṇītānaṁ cīvarānan"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ añño bhikkhu lābhī assa paṇītānaṁ cīvarānaṁ, na so bhikkhu lābhī assa paṇītānaṁ cīvarānaṁ. "Añño bhikkhu lābhī[1] paṇītānaṁ cīvarānaṁ, nāhaṁ lābhī[2] paṇītānaṁ cīvarānan"ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ idhekaccassa bhikkhuno evaṁ icchā uppajjeyya "aho vata ahameva lābhī assaṁ paṇītānaṁ piṇḍapātānaṁ -pa- paṇītānaṁ senāsanānaṁ -pa- paṇītānaṁ gilānappaccayabhesajjaparikkhārānaṁ, na añño bhikkhu lābhī assa paṇītānaṁ gilānappaccayabhesajjaparikkhārānan"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ āvuso vijjati, yaṁ añño bhikkhu lābhī assa paṇītānaṁ gilānappaccayabhesajjaparikkhārānaṁ, na so bhikkhu lābhī assa paṇītānaṁ gilānappaccayabhesajjaparikkhārānaṁ. "Añño

---

1. Lābhī assa (Ka) 2. Lābhī assaṁ (Ka)

bhikkhu lābhī[1] paṇītānaṁ gilānappaccayabhesajjaparikkhārānaṁ, nāhaṁ lābhī[2] paṇītānaṁ gilānappaccayabhesajjaparikkhārānan"ti iti so kupito hoti appatīto. Yo ceva kho āvuso kopo yo ca appaccayo, ubhayametaṁ aṅgaṇaṁ. Imesaṁ kho etaṁ āvuso pāpakānaṁ akusalānaṁ icchāvacarānaṁ adhivacanaṁ yadidaṁ aṅgaṇanti.

61. Yassa kassaci āvuso bhikkhuno ime pāpakā akusalā icchāvacarā appahīnā dissanti ceva sūyanti ca, kiñcāpi so hoti āraññiko pantasenāsano piṇḍapātiko sapadānacārī paṁsukūliko lūkhacīvaradharo, atha kho naṁ sabrahmacārī na ceva sakkaronti na garuṁ karonti na mānenti na pūjenti. Taṁ kissa hetu, te hi tassa āyasmato pāpakā akusalā icchāvacarā appahīnā dissanti ceva sūyanti ca. Seyyathāpi āvuso kaṁsapāti ābhatā āpaṇā vā kammārakulā vā parisuddhā pariyodātā, tamenaṁ sāmikā ahikuṇapaṁ vā kukkurakuṇapaṁ vā manussakuṇapaṁ vā racayitvā aññissā kaṁsapātiyā paṭikujjitvā antarāpaṇaṁ paṭipajjeyyuṁ, tamenaṁ jano disvā evaṁ vadeyya "ambho kimevidaṁ harīyati jaññajaññaṁ viyā"ti. Tamenaṁ uṭṭhahitvā apāpuritvā[3] olokeyya, tassa sahadassanena amanāpatā ca saṇṭhaheyya, pāṭikulyatā[4] ca saṇṭhaheyya, jegucchatā ca[5] saṇṭhaheyya, jighacchitānampi na bhottukamyatā assa, pageva suhitānaṁ. Evameva kho āvuso yassa kassaci bhikkhuno ime pāpakā akusalā icchāvacarā appahīnā dissanti ceva sūyanti ca, kiñcāpi so hoti āraññiko pantasenāsano piṇḍapātiko sapadānacārī paṁsukūliko lūkhacīvaradharo, atha kho naṁ sabrahmacārī na ceva sakkaronti na garuṁ karonti na mānenti na pūjenti. Taṁ kissa hetu, te hi tassa āyasmato pāpakā akusalā icchāvacarā appahīnā dissanti ceva sūyanti ca.

62. Yassa kassaci āvuso bhikkhuno ime pāpakā akusalā icchāvacarā pahīnā dissanti ceva sūyanti ca, kiñcāpi so hoti

---

1. Lābhī assa (Ka) 2. Lābhī assaṁ (Ka) 3. Avāpuritvā (Sī)
4. Paṭikūlatā (Ka), pāṭikūlyatā (Syā) 5. Jegucchitā ca (I, Ka)

gāmantavihārī nemantaniko gahapaticīvaradharo, atha kho naṁ sabrahmacārī sakkaronti garuṁ karonti mānenti pūjenti. Taṁ kissa hetu, te hi tassa āyasmato pāpakā akusalā icchāvacarā pahīnā dissanti ceva sūyanti ca. Seyyathāpi āvuso kaṁsapāti ābhatā āpaṇā vā kammārakulā vā parisuddhā pariyodātā, tamenaṁ sāmikā sālīnaṁ odanaṁ vicitakāḷakaṁ[1] anekasūpaṁ anekabyañjanaṁ racayitvā aññissā kaṁsapātiyā paṭikujjitvā antarāpaṇaṁ paṭipajjeyyuṁ, tamenaṁ jano disvā evaṁ vadeyya "ambho kimevidaṁ harīyati jaññajaññaṁ viyā"ti. Tamenaṁ uṭṭhahitvā apāpuritvā olokeyya, tassa sahadassanena manāpatā ca saṇṭhaheyya, appāṭikulyatā ca saṇṭhaheyya, ajegucchatā ca saṇṭhaheyya, suhitānampi bhottukamyatā assa, pageva jighacchitānaṁ. Evameva kho āvuso yassa kassaci bhikkhuno ime pāpakā akusalā icchāvacarā pahīnā dissanti ceva sūyanti ca, kiñcāpi so hoti gāmantavihārī nemantaniko gahapaticīvaradharo, atha kho naṁ sabrahmacārī sakkaronti garuṁ karonti mānenti pūjenti. Taṁ kissa hetu, te hi tassa āyasmato pāpakā akusalā icchāvacarā pahīnā dissanti ceva sūyanti cāti.

63. Evaṁ vutte āyasmā Mahāmoggallāno āyasmantaṁ Sāriputtaṁ etadavoca "upamā maṁ āvuso Sāriputta paṭibhātī"ti. Paṭibhātu taṁ āvuso Moggallānāti. Ekamidāhaṁ āvuso samayaṁ Rājagahe viharāmi Giribbaje. Atha khvāhaṁ āvuso pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya Rājagahaṁ piṇḍāya pāvisiṁ. Tena kho pana samayena Samīti yānakāraputto rathassa nemiṁ tacchati. Tamenaṁ Paṇḍuputto ājīvako purāṇayānakāraputto paccupaṭṭhito hoti. Atha kho āvuso Paṇḍuputtassa ājīvakassa purāṇayānakāraputtassa evaṁ cetaso parivitakko udapādi "aho vatāyaṁ Samīti yānakāraputto imissā nemiyā imañca vaṅkaṁ imañca jimhaṁ imañca dosaṁ taccheyya, evāyaṁ nemi apagatavaṅkā apagatajimhā apagatadosā suddhā assa[2] sāre patiṭṭhitā"ti. Yathā yathā kho āvuso Paṇḍuputtassa ājīvakassa purāṇayānakāraputtassa cetaso parivitakko hoti, tathā

1. Vicinitakāḷakaṁ (Ka)
2. Suddhāssa (Sī, I), suddhā (Ka)

tathā Samīti yānakāraputto tassā nemiyā tañca vaṅkaṁ tañca jimhaṁ tañca dosaṁ tacchati. Atha kho āvuso Paṇḍuputto ājīvako purāṇayānakāraputto attamano attamanavācaṁ nicchāresi "hadayā hadayaṁ maññe aññāya tacchatī"ti.

Evameva kho āvuso ye te puggalā assaddhā jīvikatthā na saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā saṭhā māyāvino ketabino[1] uddhatā unnaḷā capalā mukharā vikiṇṇavācā indriyesu aguttadvārā bhojane amattaññuno jāgariyaṁ ananuyuttā sāmaññe anapekkhavanto sikkhāya na tibbagāravā bāhulikā sāthalikā okkamane pubbaṅgamā paviveke nikkhittadhurā kusītā hīnavīriyā muṭṭhassatī asampajānā asamāhitā vibbhantacittā duppaññā eḷamūgā, tesaṁ āyasmā Sāriputto iminā dhammapariyāyena hadayā hadayaṁ maññe aññāya tacchati.

Ye pana te kulaputtā saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā asaṭhā amāyāvino aketabino anuddhatā anunnaḷā acapalā amukharā avikiṇṇavācā indriyesu guttadvārā bhojane mattaññuno jāgariyaṁ anuyuttā sāmaññe apekkhavanto sikkhāya tibbagāravā na bāhulikā na sāthalikā okkamane nikkhittadhurā paviveke pubbaṅgamā āraddhavīriyā pahitattā upaṭṭhitassatī sampajānā samāhitā ekaggacittā paññavanto aneḷamūgā, te āyasmato Sāriputtassa imaṁ dhammapariyāyaṁ sutvā pivanti maññe ghasanti maññe vacasā ceva manasā ca "sādhu vata bho sabrahmacārī akusalā vuṭṭhāpetvā kusale patiṭṭhāpetī"ti. Seyyathāpi āvuso itthī vā puriso vā daharo yuvā maṇḍanakajātiko sīsaṁnhāto uppalamālaṁ vā vassikamālaṁ vā atimuttakamālaṁ[2] vā labhitvā ubhohi hatthehi paṭiggahetvā uttamaṅge sirasmiṁ patiṭṭhapeyya. Evameva kho āvuso ye te kulaputtā saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā asaṭhā amāyāvino aketabino anuddhatā anunnaḷā acapalā amukharā avikiṇṇavācā indriyesu guttadvārā bhojane mattaññuno jāgariyaṁ anuyuttā sāmaññe apekkhavanto sikkhāya tibbagāravā na bāhulikā na sāthalikā okkamane nikkhittadhurā paviveke pubbaṅgamā āraddhavīriyā pahitattā

---

1. Keṭubhino (bahūsu)
2. Adhimuttakamālaṁ (Syā)

upaṭṭhitassatī sampajānā samāhitā ekaggacittā paññavanto aneḷamūgā, te āyasmato Sāriputtassa imaṁ dhammapariyāyaṁ sutvā pivanti maññe ghasanti maññe vacasā ceva manasā ca "sādhu vata bho sabrahmacārī akusalā vuṭṭhāpetvā kusale patiṭṭhāpetī"ti. Itiha te ubho mahānāgā aññamaññassa subhāsitaṁ samanumodiṁsūti.

Anaṅgaṇasuttaṁ niṭṭhitaṁ pañcamaṁ.

---

6. Ākaṅkheyyasutta

64. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Sampannasīlā bhikkhave viharatha sampannapātimokkhā, pātimokkhasaṁvarasaṁvutā viharatha ācāragocarasampannā, aṇumattesu vajjesu bhayadassāvino samādāya sikkhatha sikkhāpadesu.

65. Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu "sabrahmacārīnaṁ piyo ca assaṁ manāpo ca garu ca bhāvanīyo cā"ti[1], sīlesvevassa paripūrakārī, ajjhattaṁ cetosamathamanuyutto anirākatajjhāno vipassanāya samannāgato brūhetā suññāgārānaṁ. (1)

Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu "lābhī assaṁ cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārānan"ti, sīlesvevassa paripūrakārī, ajjhattaṁ cetosamathamanutto anirākatajjhāno vipassanāya samannāgato brūhetā suññāgārānaṁ. (2)

Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu "yesāhaṁ cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhāraṁ paribhuñjāmi, tesaṁ te kārā mahapphalā

---

1. Manāpo garubhāvaniyo cāti (Sī)

assu mahānisaṁsā”ti, sīlesvevassa paripūrakārī, ajjhattaṁ cetosamathamanuyutto anirākatajjhāno vipassanāya samannāgato brūhetā suññāgārānaṁ. (3)

Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu “ye maṁ[1] ñātī sālohitā petā kālaṅkatā[2] pasannacittā anussaranti, tesaṁ taṁ mahapphalaṁ assa mahānisaṁsan”ti, sīlesvevassa paripūrakārī, ajjhattaṁ cetosamathamanuyutto anirākatajjhāno vipassanāya samannāgato brūhetā suññāgārānaṁ. (4)

66. Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu “aratiratisaho assaṁ, na ca maṁ arati saheyya, uppannaṁ aratiṁ abhibhuyya abhibhuyya vihareyyan”ti, sīlesvevassa paripūrakārī -pa- brūhetā suññāgārānaṁ. (5)

Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu “bhayabheravasaho assaṁ, na ca maṁ bhayabheravaṁ saheyya, uppannaṁ bhayabheravaṁ abhibhuyya abhibhuyya vihareyyan”ti, sīlesvevassa paripūrakārī -pa- brūhetā suññagārānaṁ. (6)

Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu “catunnaṁ jhānānaṁ ābhicetasikānaṁ diṭṭhadhammasukhavihārānaṁ nikāmalābhī assaṁ akicchalābhī akasiralābhī”ti, sīlesvevassa paripūrakārī -pa- brūhetā suññāgārānaṁ. (7)

Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu “ye te santā vimokkhā atikkamma rūpe āruppā, te kāyena phusitvā vihareyyan”ti, sīlesvevassa paripūrakārī -pa- brūhetā suññāgārānaṁ. (8)

67. Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu “tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā sotāpanno assaṁ avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇo”ti. Sīlesvevassa paripūrakārī -pa- brūhetā suññāgārānaṁ. (9)

Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu “tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā rāgadosamohānaṁ tanuttā sakadāgāmī assaṁ sakideva imaṁ lokaṁ āgantvā dukkhassantaṁ kareyyan”ti, sīlesvevassa paripūrakārī -pa- brūhetā suññāgārānaṁ. (10)

1. Ye me (Sī, Syā) 2. Kālakatā (Sī, Syā, I)

Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu "pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā opapātiko assaṁ tattha parinibbāyī anāvattidhammo tasmā lokā"ti, sīlesvevassa paripūrakārī -pa- brūhetā suññāgārānaṁ. (11)

68. Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu "anekavihitaṁ iddhividhaṁ paccanubhaveyyaṁ, ekopi hutvā bahudhā assaṁ, bahudhāpi hutvā eko assaṁ, āvibhāvaṁ tirobhāvaṁ tirokuṭṭaṁ tiropākāraṁ tiropabbataṁ asajjamāno gaccheyyaṁ seyyathāpi ākāse, pathaviyāpi ummujjanimujjaṁ kareyyaṁ seyyathāpi udake, udakepi abhijjamāne gaccheyyaṁ seyyathāpi pathaviyaṁ, ākāsepi pallaṅkena kameyyaṁ seyyathāpi pakkhī sakuṇo, imepi candimasūriye evaṁmahiddhike evaṁmahānubhāve pāṇinā parāmaseyyaṁ parimajjeyyaṁ, yāva brahmalokāpi kāyena vasaṁ vatteyyan"ti, sīlesvevassa paripūrakārī -pa- brūhetā suññāgārānaṁ. (12)

Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu "dibbāya sotadhātuyā visuddhāya atikkantamānusikāya ubho sadde suṇeyyaṁ dibbe ca mānuse ca ye dūre santike cā"ti, sīlesvevassa paripūrakārī -pa- brūhetā suññāgārānaṁ. (13)

Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu "parasattānaṁ parapuggalānaṁ cetasā ceto paricca pajāneyyaṁ, sarāgaṁ vā cittaṁ sarāgaṁ cittanti pajāneyyaṁ, vītarāgaṁ vā cittaṁ vītarāgaṁ cittanti pajāneyyaṁ, sadosaṁ vā cittaṁ sadosaṁ cittanti pajāneyyaṁ, vītadosaṁ vā cittaṁ vītadosaṁ cittanti pajāneyyaṁ, samohaṁ vā cittaṁ samohaṁ cittanti pajāneyyaṁ, vītamohaṁ vā cittaṁ vītamohaṁ cittanti pajāneyyaṁ, saṁkhittaṁ vā cittaṁ saṁkhittaṁ cittanti pajāneyyaṁ, vikkhittaṁ vā cittaṁ vikkhittaṁ cittanti pajāneyyaṁ, mahaggataṁ vā cittaṁ mahaggataṁ cittanti pajāneyyaṁ, amahaggataṁ vā cittaṁ amahaggataṁ cittanti pajāneyyaṁ, sa-uttaraṁ vā cittaṁ sa-uttaraṁ cittanti pajāneyyaṁ, anuttaraṁ vā cittaṁ anuttaraṁ cittanti pajāneyyaṁ, samāhitaṁ vā cittaṁ samāhitaṁ cittanti pajāneyyaṁ, asamāhitaṁ vā cittaṁ asamāhitaṁ cittanti pajāneyyaṁ, vimuttaṁ vā cittaṁ vimuttaṁ cittanti pajāneyyaṁ, avimuttaṁ vā cittaṁ avimuttaṁ cittanti pajāneyyan"ti, sīlesvevassa paripūrakārī -pa- brūhetā suññāgārānaṁ. (14)

Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu "anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussareyyaṁ. Seyyathidaṁ, ekampi jātiṁ dvepi jātiyo tissopi jātiyo catassopi jātiyo pañcapi jātiyo dasapi jātiyo vīsampi jātiyo tiṁsampi jātiyo cattālīsampi jātiyo paññāsampi jātiyo jātisatampi jātisahassampi jātisatasahassampi anekepi saṁvaṭṭakappe anekepi vivaṭṭakappe anekepi saṁvaṭṭavivaṭṭakappe 'amutrāsiṁ evaṁnāmo evaṁgotto evaṁvaṇṇo evamāhāro evaṁsukhadukkhappaṭisaṁvedī evamāyupariyanto. So tato cuto amutra udapādiṁ, tatrāpāsiṁ evaṁnāmo evaṁgotto evaṁvaṇṇo evamāhāro evaṁsukhadukkhappaṭisaṁvedī evamāyupariyanto, so tato cuto idhūpapanno'ti, iti sākāraṁ sa-uddesaṁ anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussareyyan"ti, sīlesvevassa paripūrakārī -pa- brūhetā suññāgārānaṁ. (15)

Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu "dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passeyyaṁ cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajāneyyaṁ, 'ime vata bhonto sattā kāyaduccaritena samannāgatā vacīduccaritena samannāgatā manoduccaritena samannāgatā ariyānaṁ upavādakā micchādiṭṭhikā micchādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapannā. Ime vā pana bhonto sattā kāyasucaritena samannāgatā vacīsucaritena samannāgatā manosucaritena samannāgatā ariyānaṁ anupavādakā sammādiṭṭhikā sammādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapannā'ti, iti dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passeyyaṁ cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajāneyyan"ti, sīlesvevassa paripūrakārī, ajjhattaṁ cetosamathamanuyutto anirākatajjhāno vipassanāya samannāgato brūhetā suññāgārānaṁ. (16)

69. Ākaṅkheyya ce bhikkhave bhikkhu "āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭhevadhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā

upasampajja vihareyyan”ti, sīlesvevassa paripūrakārī ajjhattaṁ cetosamathamanuyutto anirākatajjhāno vipassanāya samannāgato brūhetā suññāgārānaṁ. (17)

“Sampannasīlā bhikkhave viharatha sampannapātimokkhā, pātimokkhasaṁvarasaṁvutā viharatha ācāragocarasampannā, aṇumattesu vajjesu bhayadassāvino samādāya sikkhatha sikkhāpadesū”ti, iti yaṁ taṁ vuttaṁ, idametaṁ paṭicca vuttanti. Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Ākaṅkheyyasuttaṁ niṭṭhitaṁ chaṭṭhaṁ.

7. Vatthasutta

70. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “bhikkhavo”ti. “Bhadante”ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Seyyathāpi bhikkhave vatthaṁ saṁkiliṭṭhaṁ malaggahitaṁ, tamenaṁ rajako yasmiṁ yasmiṁ raṅgajāte upasaṁhareyya, yadi nīlakāya yadi pītakāya yadi lohitakāya yadi mañjiṭṭhakāya[1], durattavaṇṇamevassa, aparisuddhavaṇṇamevassa. Taṁ kissa hetu, aparisuddhattā bhikkhave vatthassa. Evameva kho bhikkhave citte saṁkiliṭṭhe duggati pāṭikaṅkhā. Seyyathāpi bhikkhave vatthaṁ parisuddhaṁ pariyodātaṁ, tamenaṁ rajako yasmiṁ yasmiṁ raṅgajāte upasaṁhareyya yadi nīlakāya yadi pītakāya yadi lohitakāya yadi mañjiṭṭhakāya, surattavaṇṇamevassa, parisuddhavaṇṇamevassa. Taṁ kissa hetu, parisuddhattā bhikkhave vatthassa. Evameva kho bhikkhave citte asaṁkiliṭṭhe sugati pāṭikaṅkhā.

71. Katame ca bhikkhave cittassa upakkilesā. Abhijjhāvisamalobho cittassa upakkileso, byāpādo cittassa upakkileso, kodho cittassa upakkileso, upanāho cittassa upakkileso,

---

1. Mañjeṭṭhakāya (Sī, I), mañjeṭṭhikāya (Syā)

makkho cittassa upakkileso, paḷāso cittassa upakkileso, issā cittassa upakkileso, macchariyaṁ cittassa upakkileso, māyā cittassa upakkileso, sāṭheyyaṁ cittassa upakkileso, thambho cittassa upakkileso, sārambho cittassa upakkileso, māno cittassa upakkileso, atimāno cittassa upakkileso, mado cittassa upakkileso, pamādo cittassa upakkileso.

72. Sa kho so bhikkhave bhikkhu abhijjhāvisamalobho cittassa upakkilesoti iti viditvā abhijjhāvisamalobhaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Byāpādo cittassa upakkilesoti iti viditvā byāpādaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Kodho cittassa upakkilesoti iti viditvā kodhaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Upanāho cittassa upakkilesoti iti viditvā upanāhaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Makkho cittassa upakkilesoti iti viditvā makkhaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Paḷāso cittassa upakkilesoti iti viditvā paḷāsaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Issā cittassa upakkilesoti iti viditvā issaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Macchariyaṁ cittassa upakkilesoti iti viditvā macchariyaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Māyā cittassa upakkilesoti iti viditvā māyaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Sāṭheyyaṁ cittassa upakkilesoti iti viditvā sāṭheyyaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Thambho cittassa upakkilesoti iti viditvā thambhaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Sārambho cittassa upakkilesoti iti viditvā sārambhaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Māno cittassa upakkilesoti iti viditvā mānaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Atimāno cittassa upakkilesoti iti viditvā atimānaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Mado cittassa upakkilesoti iti viditvā madaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati. Pamādo cittassa upakkilesoti iti viditvā pamādaṁ cittassa upakkilesaṁ pajahati.

73. Yato kho[1] bhikkhave bhikkhuno abhijjhāvisamalobho cittassa upakkilesoti iti viditvā abhijjhāvisamalobho cittassa

---

1. Yato ca kho (Sī, Syā)

upakkileso pahīno hoti. Byāpādo cittassa upakkilesoti iti viditvā byāpādo cittassa upakkileso pahīno hoti. Kodho cittassa upakkilesoti iti viditvā kodho cittassa upakkileso pahīno hoti. Upanāho cittassa upakkilesoti iti viditvā upanāho cittassa upakkileso pahīno hoti. Makkho cittassa upakkilesoti iti viditvā makkho cittassa upakkileso pahīno hoti. Paḷāso cittassa upakkilesoti iti viditvā paḷāso cittassa upakkileso pahīno hoti. Issā cittassa upakkilesoti iti viditvā issā cittassa upakkileso pahīno hoti. Macchariyaṁ cittassa upakkilesoti iti viditvā macchariyaṁ cittassa upakkileso pahīno hoti. Māyā cittassa upakkilesoti iti viditvā māyā cittassa upakkileso pahīno hoti. Sāṭheyyaṁ cittassa upakkilesoti iti viditvā sāṭheyyaṁ cittassa upakkileso pahīno hoti. Thambho cittassa upakkilesoti iti viditvā thambho cittassa upakkileso pahīno hoti. Sārambho cittassa upakkilesoti iti viditvā sārambho cittassa upakkileso pahīno hoti. Māno cittassa upakkilesoti iti viditvā māno cittassa upakkileso pahīno hoti. Atimāno cittassa upakkilesoti iti viditvā atimāno cittassa upakkileso pahīno hoti. Mado cittassa upakkilesoti iti viditvā mado cittassa upakkileso pahīno hoti. Pamādo cittassa upakkilesoti iti viditvā pamādo cittassa upakkileso pahīno hoti.

74. So Buddhe aveccappasādena samannāgato hoti "itipi so Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Vijjācaraṇasampanno Sugato Lokavidū Anuttaro purisadammasārathi Satthā devamanussānaṁ Buddho Bhagavā"ti. Dhamme aveccappasādena samannāgato hoti "svākkhāto Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṁ veditabbo viññūhī"ti. Saṁghe aveccappasādena samannāgato hoti "suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho, ujuppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho, ñāyappaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho,

sāmīcippaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho, yadidaṁ cattāri purisayugāni aṭṭha purisapuggalā, esa Bhagavato sāvakasaṁgho āhuneyyo pāhuneyyo dakkhiṇeyyo añjalikaraṇīyo anuttaraṁ puññakkhettaṁ lokassā"ti.

75. Yathodhi[1] kho panassa cattaṁ hoti vantaṁ muttaṁ pahīnaṁ paṭinissaṭṭhaṁ. So "Buddhe aveccappasādena samannāgatomhī"ti labhati atthavedaṁ, labhati dhammavedaṁ, labhati dhammūpasaṁhitaṁ pāmojjaṁ, pamuditassa pīti jāyati, pītimanassa kāyo passambhati, passaddhakāyo sukhaṁ vedeti, sukhino cittaṁ samādhiyati. "Dhamme -pa- saṁghe aveccappasādena samannāgatomhī"ti labhati atthavedaṁ, labhati dhammavedaṁ, labhati dhammūpasaṁhitaṁ pāmojjaṁ, pamuditassa pīti jāyati, pītimanassa kāyo passambhati, passaddhakāyo sukhaṁ vedeti, sukhino cittaṁ samādhiyati. "Yathodhi kho pana me cattaṁ vantaṁ muttaṁ pahīnaṁ paṭinissaṭṭhan"ti labhati atthavedaṁ, labhati dhammavedaṁ, labhati dhammūpasaṁhitaṁ pāmojjaṁ, pamuditassa pīti jāyati, pītimanassa kāyo passambhati, passaddhakāyo sukhaṁ vedeti, sukhino cittaṁ samādhiyati.

76. Sa kho so bhikkhave bhikkhu evaṁsīlo evaṁdhammo evaṁpañño sālīnaṁ cepi piṇḍapātaṁ bhuñjati vicitakāḷakaṁ anekasūpaṁ anekabyañjanaṁ, nevassa taṁ hoti antarāyāya. Seyyathāpi bhikkhave vatthaṁ saṁkiliṭṭhaṁ malaggahitaṁ acchodakaṁ āgamma parisuddhaṁ hoti pariyodātaṁ. Ukkāmukhaṁ vā panāgamma jātarūpaṁ parisuddhaṁ hoti pariyodātaṁ. Evameva kho bhikkhave bhikkhu evaṁsīlo evaṁdhammo evaṁpañño sālīnaṁ cepi piṇḍapātaṁ bhuñjati vicitakāḷakaṁ anekasūpaṁ anekabyañjanaṁ, nevassa taṁ hoti antarāyāya.

77. So mettāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā viharati. Tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ[2]. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā viharati. Karuṇāsahagatena cetasā -pa-. Muditāsahagatena cetasā -pa-.

---

1. Yatodhi (Aṭṭhakathāyaṁ pāṭhantaraṁ)
2. Catutthiṁ (Sī, I)

Upekkhāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā viharati. Tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ upekkhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā viharati.

78. So "Atthi idaṁ, atthi hīnaṁ, atthi paṇītaṁ, atthi imassa saññāgatassa uttari nissaraṇan"ti pajānāti. Tassa evaṁ jānato evaṁ passato kāmāsavāpi cittaṁ vimuccati, bhavāsavāpi cittaṁ vimuccati, avijjāsavāpi cittaṁ vimuccati. Vimuttasmiṁ "vimuttam"iti ñāṇaṁ hoti, "khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā"ti pajānāti. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu sināto antarena sinānenāti.

79. Tena kho pana samayena Sundarikabhāradvājo brāhmaṇo Bhagavato avidūre nisinno hoti. Atha kho Sundarikabhāradvājo brāhmaṇo Bhagavantaṁ etadavoca "gacchati pana bhavaṁ Gotamo Bāhukaṁ nadiṁ sināyitun"ti. Kiṁ brāhmaṇa Bāhukāya nadiyā, kiṁ Bāhukā nadī karissatīti. Lokkhasammatā[1] hi bho Gotama Bāhukā nadī bahujanassa, puññasammatā hi bho Gotama Bāhukā nadī bahujanassa. Bāhukāya pana nadiyā bahujano pāpakammaṁ kataṁ pavāhetīti. Atha kho Bhagavā Sundarikabhāradvājaṁ brāhmaṇaṁ gāthāhi ajjhabhāsi.

Bāhukaṁ Adhikakkañca, Gayaṁ Sundarikaṁ mapi[2].
Sarassatiṁ Payāgañca, atho Bāhumatiṁ nadiṁ.
Niccampi bālo pakkhando[3], kaṇhakammo na sujjhati.

Kiṁ Sundarikā karissati, kiṁ Payāgā[4] kiṁ Bāhukā nadī.
Veriṁ katakibbisaṁ naraṁ, na hi naṁ sodhaye pāpakamminaṁ.

---

1. Lokhyasammatā (Sī), mokkhasammatā (I)
2. Sundarikāmapi (Sī, Syā, I), Sundarikaṁ mahiṁ (itipi)
3. Pakkhanno (Sī, Syā, I)
4. Payāgo (Sī, Syā, I)

Suddhassa ve sadā phaggu, suddhassuposatho sadā.
Suddhassa sucikammassa, sadā sampajjate vataṁ.
Idheva sināhi brāhmaṇa, sabbabhūtesu karohi khemataṁ.

Sace musā na bhaṇasi, sace pāṇaṁ na hiṁsasi.
Sace adinnaṁ nādiyasi, saddahāno amaccharī.
Kiṁ kāhasi Gayaṁ gantvā, udapānopi te Gayāti.

80. Evaṁ vutte Sundarikabhāradvājo brāhmaṇo Bhagavantaṁ etadavoca "abhikkantaṁ bho Gotama, abhikkantaṁ bho Gotama, seyyathāpi bho Gotama nikkujjitaṁ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṁ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṁ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṁ dhāreyya 'cakkhumanto rūpāni dakkhantī'ti. Evamevaṁ bhotā Gotamane anekapariyāyena dhammo pakāsito, esāhaṁ bhavantaṁ Gotamaṁ saraṇaṁ gacchāmi dhammañca bhikkhusaṁghañca. Labheyyāhaṁ bhoto Gotamassa santike pabbajjaṁ, labheyyaṁupasampadan"ti. Alattha kho Sundarikabhāradvājo brāhmaṇo Bhagavato santike pabbajjaṁ, alattha upasampadaṁ. Acirūpasampanno kho panāyasmā Bhāradvājo eko vūpakaṭṭho appamatto ātāpī pahitatto viharanto nacirasseva yassatthāya kulaputtā sammadeva agārasmā anagāriyaṁ pabbajanti, tadanuttaraṁ brahmacariyapariyosānaṁ diṭṭhevadhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsi, "khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā"ti abbhaññāsi. Aññataro kho panāyasmā Bhāradvājo arahataṁ ahosīti.

Vatthasuttaṁ niṭṭhitaṁ sattamaṁ.

---

8. Sallekhasutta

81. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Atha kho āyasmā Mahācundo sāyanhasamayaṁ paṭisallānā vuṭṭhito yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno

kho āyasmā Mahācundo Bhagavantaṁ etadavoca “yā imā bhante anekavihitā diṭṭhiyo loke uppajjanti attavādapaṭisaṁyuttā vā lokavādapaṭisaṁyuttā vā. Ādimeva nu kho bhante bhikkhuno manasikaroto evametāsaṁ diṭṭhīnaṁ pahānaṁ hoti, evametāsaṁ diṭṭhīnaṁ paṭinissaggo hotī”ti.

82. Yā imā Cunda anekavihitā diṭṭhiyo loke uppajjanti attavādapaṭisaṁyuttā vā lokavādapaṭisaṁyuttā vā. Yattha cetā diṭṭhiyo uppajjanti, yattha ca anusenti, yattha ca samudācaranti. Taṁ “netaṁ mama, nesohamasmi, na me so attā”ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya passato evametāsaṁ diṭṭhīnaṁ pahānaṁ hoti, evametāsaṁ diṭṭhīnaṁ paṭinissaggo hoti.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ Cunda vijjati, yaṁ idhekacco bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja vihareyya, tassa evamassa “sallekhena viharāmī”ti. Na kho panete Cunda ariyassa vinaye sallekhā vuccanti, diṭṭhadhammasukhavihārā ete ariyassa vinaye vuccanti.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ Cunda vijjati, yaṁ idhekacco bhikkhu vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja vihareyya, tassa evamassa “sallekhena viharāmī”ti. Na kho panete Cunda ariyassa vinaye sallekhā vuccanti, diṭṭhadhammasukhavihārā ete ariyassa vinaye vuccanti.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ Cunda vijjati, yaṁ idhekacco bhikkhu pītiyā ca virāgā upekkhako ca vihareyya, sato ca sampajāno sukhañca kāyena paṭisaṁvedeyya, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihārī”ti, tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja vihareyya, tassa evamassa “sallekhena viharāmī”ti. Na kho panete Cunda ariyassa vinaye sallekhā vuccanti, diṭṭhadhammasukhavihārā ete ariyassa vinaye vuccanti.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ Cunda vijjati, yaṁ idhekacco bhikkhu sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ

upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja vihareyya, tassa evamassa "sallekhena viharāmī"ti. Na kho panete Cunda ariyassa vinaye sallekhā vuccanti, diṭṭhadhammasukhavihārā ete ariyassa vinaye vuccanti.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ Cunda vijjati, yaṁ idhekacco bhikkhu sabbaso rūpasaññānaṁ samatikkamā paṭighasaññānaṁ atthaṅgamā nānattasaññānaṁ amanasikārā "ananto ākāso"ti ākāsānañcāyatanaṁ upasampajja vihareyya, tassa evamassa "sallekhena viharāmī"ti. Na kho panete Cunda ariyassa vinaye sallekhā vuccanti, santā ete vihārā ariyassa vinaye vuccanti.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ Cunda vijjati, yaṁ idhekacco bhikkhu sabbaso ākāsānañcāyatanaṁ samatikkamma "anantaṁ viññāṇan"ti viññāṇañcāyatanaṁ upasampajja vihareyya, tassa evamassa "sallekhena viharāmī"ti. Na kho panete Cunda ariyassa vinaye sallekhā vuccanti, santā ete vihārā ariyassa vinaye vuccanti.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ Cunda vijjati, yaṁ idhekacco bhikkhu sabbaso viññāṇañcāyatanaṁ samatikkamma "natthi kiñcī"ti ākiñcaññāyatanaṁ upasampajja vihareyya, tassa evamassa "sallekhena viharāmī"ti. Na kho panete Cunda ariyassa vinaye sallekhā vuccanti, santā ete vihārā ariyassa vinaye vuccanti.

Ṭhānaṁ kho panetaṁ Cunda vijjati, yaṁ idhekacco bhikkhu sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁ upasampajja vihareyya, tassa evamassa "sallekhena viharāmī"ti. Na kho panete Cunda ariyassa vinaye sallekhā vuccanti, santā ete vihārā ariyassa vinaye vuccanti.

83. Idha kho pana vo Cunda sallekho karaṇīyo. Pare vihiṁsakā bhavissanti, mayamettha avihiṁsakā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare pāṇātipātī bhavissanti, mayamettha pāṇātipātā paṭiviratā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare adinnādāyī bhavissanti, mayamettha adinnādānā paṭiviratā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo.

Pare abrahmacārī bhavissanti, mayamettha brahmacārī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare musāvādī bhavissanti, mayamettha musāvādā paṭiviratā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare pisuṇavācā[1] bhavissanti, mayamettha pisuṇāya vācāya paṭiviratā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare pharusavācā[2] bhavissanti, mayamettha pharusāya vācāya paṭiviratā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare samphappalāpī bhavissanti, mayamettha samphappalāpā paṭiviratā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare abhijjhālū bhavissanti, mayamettha anabhijjhālū bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare byāpannacittā bhavissanti, mayamettha abyāpannacittā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare micchādiṭṭhī bhavissanti, mayamettha sammādiṭṭhī bhavissamāti sallekho karaṇīyo. Pare micchāsaṅkappā bhavissanti, mayamettha sammāsaṅkappā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare micchāvācā bhavissanti, mayamettha sammāvācā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare micchākammantā bhavissanti, mayamettha sammākammantā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare micchā-ājīvā bhavissanti, mayamettha sammā-ājīvā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare micchāvāyāmā bhavissanti, mayamettha sammāvāyāmā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare micchāsatī bhavissanti, mayamettha sammāsatī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare micchāsamādhī bhavissanti, mayamettha sammāsamādhī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare micchāñāṇī bhavissanti, mayamettha sammāñāṇī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare micchāvimuttī bhavissanti, mayamettha sammāvimuttī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo.

Pare thīnamiddhapariyuṭṭhitā bhavissanti, mayamettha vigatathīnamiddhā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare uddhatā bhavissanti, mayamettha anuddhatā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare vicikicchī[3] bhavissanti, mayamettha tiṇṇavicikicchā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare kodhanā bhavissanti, mayamettha akkodhanā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare upanāhī bhavissanti, mayamettha anupanāhī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare makkhī

---

1. Pisuṇā vācā (Sī, I) 2. Pharusā vācā (Sī, I) 3. Vecikicchī (Sī, I, Ka)

bhavissanti, mayamettha amakkhī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare paḷāsī bhavissanti, mayamettha apaḷāsī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare issukī bhavissanti, mayamettha anissukī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare maccharī bhavissanti, mayamettha amaccharī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare saṭhā bhavissanti, mayamettha asaṭhā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare māyāvī bhavissanti, mayamettha amāyāvī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare thaddhā bhavissanti, mayamettha atthaddhā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare atimānī bhavissanti, mayamettha anatimānī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare dubbacā bhavissanti, mayamettha suvacā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare pāpamittā bhavissanti, mayamettha kalyāṇamittā bhavissamāti sallekho karaṇīyo. Pare pamattā bhavissanti, mayamettha appamattā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare assaddhā bhavissanti, mayamettha saddhā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare ahirikā bhavissanti, mayamettha hirimanā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare anottāpī[1] bhavissanti, mayamettha ottāpī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare appassutā bhavissanti, mayamettha bahussutā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare kusītā bhavissanti, mayamettha āraddhavīriyā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare muṭṭhassatī bhavissanti, mayamettha upaṭṭhitassatī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare duppaññā bhavissanti, mayamettha paññāsampannā bhavissāmāti sallekho karaṇīyo. Pare sandiṭṭhiparāmāsī ādhānaggāhī duppaṭinissaggī bhavissanti, mayamettha asandiṭṭhiparāmāsī anādhānaggāhī suppaṭinissaggī bhavissāmāti sallekho karaṇīyo.

84. Cittuppādampi kho ahaṁ Cunda kusalesu dhammesu bahukāraṁ[2] vadāmi, ko pana vādo kāyena vācāya anuvidhīyanāsu. Tasmātiha Cunda pare vihiṁsakā bhavissanti, mayamettha avihiṁsakā bhavissāmāti cittaṁ uppādetabbaṁ. Pare pāṇātipātī bhavissanti, mayamettha pāṇātipātā

1. Anottappī (Syā, Ka)

2. Bahūpakāraṁ (Ka)

paṭiviratā bhavissāmāti cittaṁ uppādetabbaṁ -pa-. Pare sandiṭṭhiparāmāsī ādhānaggāhī duppaṭinissaggī bhavissanti, mayamettha asandiṭṭhiparāmāsī anādhānaggāhī suppaṭinissaggī bhavissāmāti cittaṁ uppādetabbaṁ.

85. Seyyathāpi Cunda visamo maggo assa, tassa[1] añño samo maggo parikkamanāya. Seyyathā vā pana Cunda visamaṁ titthaṁ assa, tassa aññaṁ samaṁ titthaṁ parikkamanāya. Evameva kho Cunda vihiṁsakassa purisapuggalassa avihiṁsā hoti parikkamanāya. Pāṇātipātissa purisapuggalassa pāṇātipātā veramaṇī hoti parikkamanāya. Adinnādāyissa purisapuggalassa adinnādānā veramaṇī hoti parikkamanāya. Abrahmacārissa purisapuggalassa abrahmacariyā veramaṇī hoti parikkamanāya. Musāvādissa purisapuggalassa musāvādā veramaṇī hoti parikkamanāya. Pisuṇavācassa purisapuggalassa pisuṇāya vācāya veramaṇī hoti parikkamanāya. Pharusavācassa purisapuggalassa pharusāya vācāya veramaṇī hoti parikkamanāya. Samphappalāpissa purisapuggalassa samphappalāpā veramaṇī hoti parikkamanāya. Abhijjhālussa purisapuggalassa anabhijjhā hoti parikkamanāya. Byāpannacittassa purisapuggalassa abyāpādo hoti parikkamanāya. Micchādiṭṭhissa purisapuggalassa sammādiṭṭhi hoti parikkamanāya. Micchāsaṅkappassa purisapuggalassa sammāsaṅkappo hoti parikkamanāya. Micchāvācassa purisapuggalassa sammāvācā hoti parikkamanāya. Micchākammantassa purisapuggalassa sammākammanto hoti parikkamanāya. Micchā-ājīvassa purisapuggalassa sammā-ājīvo hoti parikkamanāya. Micchāvāyāmassa purisapuggalassa sammāvāyāmo hoti parikkamanāya. Micchāsatissa purisapuggalassa sammāsati hoti parikkamanāya. Micchāsamādhissa purisapuggalassa sammāsamādhi hoti parikkamanāya. Micchāñāṇissa purisapuggalassa sammāñāṇaṁ hoti parikkamanāya. Micchāvimuttissa purisapuggalassa sammāvimutti hoti parikkamanāya.

Thīnamiddhapariyuṭṭhitassa purisapuggalassa vigatathīnamiddhatā hoti parikkamanāya. Uddhatassa purisapuggalassa anuddhaccaṁ hoti parikkamanāya. Vicikicchissa purisapuggalassa tiṇṇavicikicchatā hoti parikkamanāya. Kodhanassa

---

1. Maggo tassāssa (Sī, Syā, I)

purisapuggalassa akkodho hoti parikkamanāya. Upanāhissa purisapuggalassa anupanāho hoti parikkamanāya. Makkhissa purisapuggalassa amakkho hoti parikkamanāya. Paḷāsissa purisapuggalassa apaḷāso hoti parikkamanāya. Issukissa purisapuggalassa anissukitā hoti parikkamanāya. Maccharissa purisapuggalassa amacchariyaṁ hoti parikkamanāya. Saṭhassa purisapuggalassa asāṭheyyaṁ hoti parikkamanāya. Māyāvissa purisapuggalassa amāyā[1] hoti parikkamanāya. Thaddhassa purisapuggalassa atthaddhiyaṁ hoti parikkamanāya. Atimānissa purisapuggalassa anatimāno hoti parikkamanāya. Dubbacassa purisapuggalassa sovacassatā hoti parikkamanāya. Pāpamittassa purisapuggalassa kalyāṇamittatā hoti parikkamanāya. Pamattassa purisapuggalassa appamādo hoti parikkamanāya. Assaddhassa purisapuggalassa saddhā hoti parikkamanāya. Ahirikassa purisapuggalassa hirī hoti parikkamanāya. Anottāpissa purisapuggalassa ottappaṁ hoti parikkamanāya. Appassutassa purisapuggalassa bāhusaccaṁ hoti parikkamanāya. Kusītassa purisapuggalassa vīriyārambho hoti parikkamanāya. Muṭṭhassatissa purisapuggalassa upaṭṭhitassatitā hoti parikkamanāya. Duppaññassa purisapuggalassa paññāsampadā hoti parikkamanāya. Sandiṭṭhiparāmāsi ādhānaggāhi duppaṭinissaggissa purisapuggalassa asandiṭṭhiparāmāsi anādhānaggāhi suppaṭinissaggitā hoti parikkamanāya.

86. Seyyathāpi Cunda yekeci akusalā dhammā, sabbe te adhobhāgaṅgamanīyā[2]. Yekeci kusalā dhammā, sabbe te uparibhāgaṅgamanīyā[3]. Evameva kho Cunda vihiṁsakassa purisapuggalassa avihiṁsā hoti uparibhāgāya[4]. Pāṇātipātissa purisapuggalassa pāṇātipātā veramaṇī hoti uparibhāgāya -pa- sandiṭṭhiparāmāsi ādhānaggāhi duppaṭinissaggissa purisapuggalassa asandiṭṭhiparāmāsi anādhānaggāhi suppaṭinissaggitā hoti uparibhāgāya.

87. So vata Cunda attanā palipapalipanno paraṁ palipapalipannaṁ uddharissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. So vata Cunda attanā apalipapalipanno

1. Amāyāvitā (Ka)
2. Adhobhāvaṅgamanīyā (Sī, Syā, I)
3. Uparibhāvaṅgamanīyā (Sī, Syā, I)
4. Uparibhāvāya (Sī, Syā, Ka)

paraṁ palipapalipannaṁ uddharissatīti ṭhānametaṁ vijjati. So vata Cunda attanā adanto avinīto aparinibbuto paraṁ damessati vinessati parinibbāpessatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. So vata Cunda attanā danto vinīto parinibbuto paraṁ damessati vinessati parinibbāpessatīti ṭhānametaṁ vijjati. Evameva kho Cunda vihiṁsakassa purisapuggalassa avihiṁsā hoti parinibbānāya. Pāṇātipātissa purisapuggalassa pāṇātipātā veramaṇī hoti parinibbānāya. Adinnādāyissa purisapuggalassa adinnādānā veramaṇī hoti parinibbānāya. Abrahmacārissa purisapuggalassa abrahmacariyā veramaṇī hoti parinibbānāya. Musāvādissa purisapuggalassa musāvādā veramaṇī hoti parinibbānāya. Pisuṇavācassa purisapuggalassa pisuṇāya vācāya veramaṇī hoti parinibbānāya. Pharusavācassa purisapuggalassa pharusāya vācāya veramaṇī hoti parinibbānāya. Samphappalāpissa purisapuggalassa samphappalāpā veramaṇī hoti parinibbānāya. Abhijjhālussa purisapuggalassa anabhijjhā hoti parinibbānāya. Byāpannacittassa purisapuggalassa abyāpādo hoti parinibbānāya. Micchādiṭṭhissa purisapuggalassa sammādiṭṭhi hoti parinibbānāya. Micchāsaṅkappassa purisapuggalassa sammāsaṅkappo hoti parinibbānāya. Micchāvācassa purisapuggalassa sammāvācā hoti parinibbānāya. Micchākammantassa purisapuggalassa sammākammanto hoti parinibbānāya. Micchā-ājīvassa purisapuggalassa sammā-ājīvo hoti parinibbānāya. Micchāvāyāmassa purisapuggalassa sammāvāyāmo hoti parinibbānāya. Micchāsatissa purisapuggalassa sammāsati hoti parinibbānāya. Micchāsamādhissa purisapuggalassa sammāsamādhi hoti parinibbānāya. Micchāñāṇissa purisapuggalassa sammāñāṇaṁ hoti parinibbānāya. Micchāvimuttissa purisapuggalassa sammāvimutti hoti parinibbānāya.

Thīnamiddhapariyuṭṭhitassa purisapuggalassa vigatathīnamiddhatā hoti parinibbānāya. Uddhatassa purisapuggalassa anuddhaccaṁ hoti parinibbānāya. Vicikicchissa purisapuggalassa tiṇṇavicikicchatā hoti parinibbānāya. Kodhanassa purisapuggalassa akkodho hoti parinibbānāya. Upanāhissa purisapuggalassa anupanāho hoti parinibbānāya. Makkhissa purisapuggalassa amakkho hoti parinibbānāya. Paḷāsissa purisapuggalassa

apaḷāso hoti parinibbānāya. Issukissa purisapuggalassa anissukitā hoti parinibbānāya. Maccharissa purisapuggalassa amacchariyaṁ hoti parinibbānāya. Saṭhassa purisapuggalassa asāṭheyyaṁ hoti parinibbānāya. Māyāvissa purisapuggalassa amāyā hoti parinibbānāya. Thaddhassa purisapuggalassa atthaddhiyaṁ hoti parinibbānāya. Atimānissa purisapuggalassa anatimāno hoti parinibbānāya. Dubbacassa purisapuggalassa sovacassatā hoti parinibbānāya. Pāpamittassa purisapuggalassa kalyāṇamittatā hoti parinibbānāya. Pamattassa purisapuggalassa appamādo hoti parinibbānāya. Assaddhassa purisapuggalassa saddhā hoti parinibbānāya. Ahirikassa purisapuggalassa hirī hoti parinibbānāya. Anottāpissa purisapuggalassa ottappaṁ hoti parinibbānāya. Appassutassa purisapuggalassa bāhusaccaṁ hoti parinibbānāya. Kusītassa purisapuggalassa vīriyārambho hoti parinibbānāya. Muṭṭhassatissa purisapuggalassa upaṭṭhitassatitā hoti parinibbānāya. Duppaññassa purisapuggalassa paññāsampadā hoti parinibbānāya. Sandiṭṭhiparāmāsi ādhānaggāhi duppaṭinissaggissa purisapuggalassa asandiṭṭhiparāmāsi anādhānaggāhi suppaṭinissaggitā hoti parinibbānāya.

88. Iti kho Cunda desito mayā sallekhapariyāyo, desito cittuppādapariyāyo, desito parikkamanapariyāyo, desito uparibhāgapariyāyo, desito parinibbānapariyāyo. Yaṁ kho Cunda Satthārā karaṇīyaṁ sāvakānaṁ hitesinā anukampakena anukampaṁ upādāya, kataṁ vo taṁ mayā. Etāni Cunda rukkhamūlāni, etāni suññāgārāni. Jhāyatha Cunda mā pamādattha, mā pacchāvippaṭisārino ahuvattha. Ayaṁ kho amhākaṁ anusāsanīti.

Idamavoca Bhagavā. Attamano āyasmā Mahācundo Bhagavato bhāsitaṁ abhinandīti.

Catuttālīsapadā vuttā, sandhayo pañca desitā.
Sallekho nāma suttanto, gambhīro sāgarūpamoti.

Sallekhasuttaṁ niṭṭhitaṁ aṭṭhamaṁ.

9. Sammādiṭṭhisutta

89. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho āyasmā Sāriputto bhikkhū āmantesi "āvuso bhikkhave"ti. "Āvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa paccassosuṁ. Āyasmā Sāriputto etadavoca—

"Sammādiṭṭhi[1] sammādiṭṭhīti āvuso vuccati. Kittāvatā nu kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhamman"ti.

Dūratopi kho mayaṁ āvuso āgaccheyyāma āyasmato Sāriputtassa santike etassa bhāsitassa atthamaññātuṁ. Sādhu vatāyasmantaṁyeva Sāriputtaṁ paṭibhātu etassa bhāsitassa attho, āyasmato Sāriputtassa sutvā bhikkhū dhāressantīti. Tena hi āvuso suṇātha sādhukaṁ manasikarotha bhāsissāmīti. "Evamāvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa paccassosuṁ. Āyasmā Sāriputto etadavoca—

"Yato kho āvuso ariyasāvako akusalañca pajānāti, akusalamūlañca pajānāti, kusalañca pajānāti, kusalamūlañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti. Ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamaṁ panāvuso akusalaṁ, katamaṁ akusalamūlaṁ, katamaṁ kusalaṁ, katamaṁ kusalamūlaṁ. Pāṇātipāto kho āvuso akusalaṁ, adinnādānaṁ akusalaṁ, kāmesumicchācāro akusalaṁ, musāvādo akusalaṁ, pisuṇā vācā[2] akusalaṁ, pharusā vācā[3] akusalaṁ, samphappalāpo akusalaṁ, abhijjhā akusalaṁ, byāpādo akusalaṁ, micchādiṭṭhi akusalaṁ. Idaṁ vuccatāvuso akusalaṁ. Katamañcāvuso akusalamūlaṁ. Lobho akusalamūlaṁ, doso akusalamūlaṁ, moho akusalamūlaṁ. Idaṁ vuccatāvuso akusalamūlaṁ.

---

1. Sammādiṭṭhī (Sī, Syā) 2. Pisuṇavācā (Ka) 3. Pharusavācā (Ka)

Katamañcāvuso kusalaṁ. Pāṇātipātā veramaṇī kusalaṁ, adinnādānā veramaṇī kusalaṁ, kāmesumicchācārā veramaṇī kusalaṁ, musāvādā veramaṇī kusalaṁ, pisuṇāya vācāya veramaṇī kusalaṁ, pharusāya vācāya veramaṇī kusalaṁ, samphappalāpā veramaṇī kusalaṁ, anabhijjhā kusalaṁ, abyāpādo kusalaṁ, sammādiṭṭhi kusalaṁ. Idaṁ vuccatāvuso kusalaṁ. Katamañcāvuso kusalamūlaṁ. Alobho kusalamūlaṁ, adoso kusalamūlaṁ, amoho kusalamūlaṁ. Idaṁ vuccatāvuso kusalamūlaṁ.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ akusalaṁ pajānāti, evaṁ akusalamūlaṁ pajānāti, evaṁ kusalaṁ pajānāti, evaṁ kusalamūlaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya paṭighānusayaṁ paṭivinodetvā asmīti diṭṭhimānānusayaṁ samūhanitvā avijjaṁ pahāya vijjaṁ uppādetvā diṭṭhevadhamme dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhamman"ti.

90. "Sādhāvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā āyasmantaṁ Sāriputtaṁ uttari[1] pañhaṁ apucchuṁ[2] "siyā panāvuso aññopi pariyāyo, yathā ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhamman"ti.

Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako āhārañca pajānāti, āhārasamudayañca pajānāti, āhāranirodhañca pajānāti, āhāranirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamo panāvuso āhāro, katamo āhārasamudayo, katamo āhāranirodho, katamā āhāranirodhagāminī paṭipadā. Cattārome āvuso āhārā bhūtānaṁ vā sattānaṁ ṭhitiyā sambhavesīnaṁ vā anuggahāya. Katame cattāro, kabaḷīkāro āhāro

---

1. Uttariṁ (Sī, Syā, I)
2. Apucchiṁsu (Syā)

oḷāriko vā sukhumo vā, phasso dutiyo, manosañcetanā tatiyā, viññāṇaṁ catutthaṁ. Taṇhāsamudayā āhārasamudayo, taṇhānirodhā āhāranirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo āhāranirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ āhāraṁ pajānāti, evaṁ āhārasamudayaṁ pajānāti, evaṁ āhāranirodhaṁ pajānāti, evaṁ āhāranirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya paṭighānusayaṁ paṭivinodetvā asmīti diṭṭhimānānusayaṁ samūhanitvā avijjaṁ pahāya vijjaṁ uppādetvā diṭṭhevadhamme dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

91. "Sādhāvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā āyasmantaṁ Sāriputtaṁ uttari pañhaṁ apucchuṁ "siyā panāvuso aññopi pariyāyo, yathā ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhamman"ti.

Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako dukkhañca pajānāti, dukkhasamudayañca pajānāti, dukkhanirodhañca pajānāti, dukkhanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamaṁ panāvuso dukkhaṁ, katamo dukkhasamudayo, katamo dukkhanirodho, katamā dukkhanirodhagāminī paṭipadā. Jātipi dukkhā, jarāpi dukkhā, maraṇampi dukkhaṁ, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsāpi dukkhā, appiyehi sampayogopi dukkho, piyehi vippayogopi dukkho, yampicchaṁ na labhati tampi dukkhaṁ, saṁkhittena pañcupādānakkhandhā[1] dukkhā. Idaṁ vuccatāvuso dukkhaṁ. Katamo cāvuso dukkhasamudayo. Yāyaṁ

1. Pañcupādānakkhandhāpi (Ka)

taṇhā ponobbhavikā[1] nandīrāgasahagatā[2] tatratatrābhinandinī. Seyyathidaṁ, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā. Ayaṁ vuccatāvuso dukkhasamudayo. Katamo cāvuso dukkhanirodho. Yo tassāyeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo. Ayaṁ vuccatāvuso dukkhanirodho. Katamā cāvuso dukkhanirodhagāminī paṭipadā. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi. Ayaṁ vuccatāvuso dukkhanirodhagāminī paṭipadā.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ dukkhaṁ pajānāti, evaṁ dukkhasamudayaṁ pajānāti, evaṁ dukkhanirodhaṁ pajānāti, evaṁ dukkhanirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya paṭighānusayaṁ paṭivinodetvā asmīti diṭṭhimānānusayaṁ samūhanitvā avijjaṁ pahāya vijjaṁ uppādetvā diṭṭhevadhamme dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

92. "Sādhāvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā āyasmantaṁ Sāriputtaṁ uttari pañhaṁ apucchuṁ "siyā panāvuso aññopi pariyāyo, yathā ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhamman"ti.

Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako jarāmaraṇañca pajānāti, jarāmaraṇasamudayañca pajānāti, jarāmaraṇanirodhañca pajānāti, jarāmaraṇanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamaṁ panāvuso jarāmaraṇaṁ, katamo jarāmaraṇasamudayo, katamo jarāmaraṇanirodho, katamā jarāmaraṇanirodhagāminī paṭipadā. Yā tesaṁ tesaṁ sattānaṁ tamhi tamhi sattanikāye jarā jīraṇatā khaṇḍiccaṁ pāliccaṁ valittacatā āyuno saṁhāni indriyānaṁ paripāko. Ayaṁ vuccatāvuso jarā. Katamañcāvuso maraṇaṁ. Yā[3] tesaṁ tesaṁ

1. Ponobhavikā (Sī, I)
2. Nandirāgasahagatā (Sī, I)
3. Yaṁ (I, Ka), Satipaṭṭhānasuttepi,

sattānaṁ tamhā tamhā sattanikāyā cuti cavanatā bhedo antaradhānaṁ maccu maraṇaṁ kālaṁkiriyā khandhānaṁ bhedo kaḷevarassa nikkhepo jīvitindriyassupacchedo. Idaṁ vuccatāvuso maraṇaṁ. Iti ayañca jarā idañca maraṇaṁ. Idaṁ vuccatāvuso jarāmaraṇaṁ. Jātisamudayā jarāmaraṇasamudayo, jātinirodhā jarāmaraṇanirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo jarāmaraṇanirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ jarāmaraṇaṁ pajānāti, evaṁ jarāmaraṇasamudayaṁ pajānāti, evaṁ jarāmaraṇanirodhaṁ pajānāti, Evaṁ jarāmaraṇanirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya -pa- dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

93. “Sādhāvuso”ti kho -pa- apucchuṁ—siyā panāvuso -pa-. Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako jātiñca pajānāti, jātisamudayañca pajānāti, jātinirodhañca pajānāti, jātinirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamā panāvuso jāti, katamo jātisamudayo, katamo jātinirodho, katamā jātinirodhagāminī paṭipadā. Yā tesaṁ tesaṁ sattānaṁ tamhi tamhi sattanikāye jāti sañjāti okkanti abhinibbatti khandhānaṁ pātubhāvo āyatanānaṁ paṭilābho. Ayaṁ vuccatāvuso jāti. Bhavasamudayā jātisamudayo, bhavanirodhā jātinirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo jātinirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ jātiṁ pajānāti, evaṁ jātisamudayaṁ pajānāti, evaṁ jātinirodhaṁ pajānāti, evaṁ jātinirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya -pa- dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako

sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

94. “Sādhāvuso”ti kho -pa- apucchuṁ—siyā panāvuso -pa-. Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako bhavañca pajānāti, bhavasamudayañca pajānāti, bhavanirodhañca pajānāti, bhavanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamo panāvuso bhavo, katamo bhavasamudayo, katamo bhavanirodho, katamā bhavanirodhagāminī paṭipadā. Tayome āvuso bhavā kāmabhavo rūpabhavo arūpabhavo. Upādānasamudayā bhavasamudayo, upādānanirodhā bhavanirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo bhavanirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ bhavaṁ pajānāti, evaṁ bhavasamudayaṁ pajānāti, evaṁ bhavanirodhaṁ pajānāti, evaṁ bhavanirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya -pa- dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

95. “Sādhāvuso”ti kho -pa- apucchuṁ—siyā panāvuso -pa-. Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako upādānañca pajānāti, upādānasamudayañca pajānāti, upādānanirodhañca pajānāti,upādānanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamaṁ panāvuso upādānaṁ, katamo upādānasamudayo, katamo upādānanirodho, katamā upādānanirodhagāminī paṭipadā. Cattārimāni āvuso upādānāni kāmupādānaṁ diṭṭhupādānaṁ sīlabbatupādānaṁ attavādupādānaṁ. Taṇhāsamudayā upādānasamudayo, taṇhānirodhā upādānanirodho. Ayameva

ariyo aṭṭhaṅgiko maggo upādānanirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ upādānaṁ pajānāti, evaṁ upādānasamudayaṁ pajānāti, evaṁ upādānanirodhaṁ pajānāti, evaṁ upādānanirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya -pa- dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

96. "Sādhāvuso"ti kho -pa- apucchuṁ—siyā panāvuso -pa-. Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako taṇhañca pajānāti, taṇhāsamudayañca pajānāti, taṇhānirodhañca pajānāti, taṇhānirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamā panāvuso taṇhā, katamo taṇhāsamudayo, katamo taṇhānirodho, katamā taṇhānirodhagāminī paṭipadā. Chayime āvuso taṇhākāyā, rūpataṇhā saddataṇhā gandhataṇhā rasataṇhā phoṭṭhabbataṇhā dhammataṇhā. Vedanāsamudayā taṇhāsamudayo, vedanānirodhā taṇhānirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo taṇhānirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ taṇhaṁ pajānāti, evaṁ taṇhāsamudayaṁ pajānāti, evaṁ taṇhānirodhaṁ pajānāti, evaṁ taṇhānirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya -pa- dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

97. "Sādhāvuso"ti kho -pa- apucchuṁ—siyā panāvuso -pa-. Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako vedanañca pajānāti, vedanāsamudayañca pajānāti, vedanānirodhañca pajānāti, vedanānirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso

ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamā panāvuso vedanā, katamo vedanāsamudayo, katamo vedanānirodho, katamā vedanānirodhagāminī paṭipadā. Chayime āvuso vedanākāyā, cakkhusamphassajā vedanā sotasamphassajā vedanā ghānasamphassajā vedanā jivhāsamphassajā vedanā kāyasamphassajā vedanā manosamphassajā vedanā. Phassasamudayā vedanāsamudayo, phassanirodhā vedanānirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo vedanānirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ,
sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ vedanaṁ pajānāti,evaṁ vedanāsamudayaṁ pajānāti, evaṁ vedanānirodhaṁ pajānāti, evaṁ vedanānirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya -pa- dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

98. "Sādhāvuso"ti kho -pa- apucchuṁ—siyā panāvuso -pa-. Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako phassañca pajānāti, phassasamudayañca pajānāti, phassanirodhañca pajānāti, phassanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamo panāvuso phasso, katamo phassasamudayo, katamo phassanirodho, katamā phassanirodhagāminī paṭipadā. Chayime āvuso phassakāyā, cakkhusamphasso sotasamphasso ghānasamphasso jivhāsamphasso kāyasamphasso manosamphasso. Saḷāyatanasamudayā phassasamudayo, saḷāyatananirodhā phassanirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo phassanirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ,
sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ phassaṁ pajānāti, evaṁ phassasamudayaṁ pajānāti, evaṁ phassanirodhaṁ pajānāti, evaṁ phassanirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya -pa-

dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

99. "Sādhāvuso"ti kho -pa- apucchuṁ—siyā panāvuso -pa-. Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako saḷāyatanañca pajānāti, saḷāyatanasamudayañca pajānāti, saḷāyatananirodhañca pajānāti, saḷāyatananirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamaṁ panāvuso saḷāyatanaṁ, katamo saḷāyatanasamudayo, katamo saḷāyatananirodho, katamā saḷāyatananirodhagāminī paṭipadā. Chayimāni āvuso āyatanāni, cakkhāyatanaṁ sotāyatanaṁ ghānāyatanaṁ jivhāyatanaṁ kāyāyatanaṁ manāyatanaṁ. Nāmarūpasamudayā saḷāyatanasamudayo, nāmarūpanirodhā saḷāyatananirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo saḷāyatananirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ saḷāyatanaṁ pajānāti, evaṁ saḷāyatanasamudayaṁ pajānāti, evaṁ saḷāyatananirodhaṁ pajānāti, evaṁ saḷāyātananirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya -pa- dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

100. "Sādhāvuso"ti kho -pa- apucchuṁ—siyā panāvuso -pa-. Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako nāmarūpañca pajānāti, nāmarūpasamudayañca pajānāti, nāmarūpanirodhañca pajānāti, nāmarūpanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamaṁ panāvuso nāmarūpaṁ, katamo nāmarūpasamudayo, katamo nāmarūpanirodho, katamā nāmarūpanirodhagāminī paṭipadā. Vedanā saññā cetanā phasso

manasikāro, idaṁ vuccatāvuso nāmaṁ. Cattāri ca mahābhūtāni catunnañca mahābhūtānaṁ upādāyarūpaṁ, idaṁ vuccatāvuso rūpaṁ. Iti idañca nāmaṁ idañca rūpaṁ, idaṁ vuccatāvuso nāmarūpaṁ. Viññāṇasamudayā nāmarūpasamudayo, viññāṇanirodhā nāmarūpanirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo nāmarūpanirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ nāmarūpaṁ pajānāti, evaṁ nāmarūpasamudayaṁ pajānāti, evaṁ nāmarūpanirodhaṁ pajānāti, evaṁ nāmarūpanirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya -pa- dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

101. "Sādhāvuso"ti kho -pa- apucchuṁ — siyā panāvuso -pa-. Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako viññāṇañca pajānāti, viññāṇasamudayañca pajānāti, viññāṇanirodhañca pajānāti, viññāṇanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamaṁ panāvuso viññāṇaṁ, katamo viññāṇasamudayo, katamo viññaṇanirodho, katamā viññāṇanirodhagāminī paṭipadā. Chayime āvuso viññāṇakāyā, cakkhuviññāṇaṁ sotaviññāṇaṁ ghānaviññāṇaṁ jivhāviññāṇaṁ kāyaviññāṇaṁ manoviññāṇaṁ. Saṅkhārasamudayā viññāṇasamudayo, saṅkhāranirodhā viññāṇanirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo viññāṇanirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ viññāṇaṁ pajānāti, evaṁ viññāṇasamudayaṁ pajānāti, evaṁ viññāṇanirodhaṁ pajānāti, evaṁ viññāṇanirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya -pa- dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

102. “Sādhāvuso”ti kho -pa- apucchuṁ—siyā panāvuso -pa-. Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako saṅkhāre ca pajānāti, saṅkhārasamudayañca pajānāti, saṅkhāranirodhañca pajānāti, saṅkhāranirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katame panāvuso saṅkhārā, katamo saṅkhārasamudayo, katamo saṅkhāranirodho, katamā saṅkhāranirodhagāminī paṭipadā. Tayome āvuso saṅkhārā, kāyasaṅkhāro vacīsaṅkhāro cittasaṅkhāro. Avijjāsamudayā saṅkhārasamudayo, avijjānirodhā saṅkhāranirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo saṅkhāranirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ saṅkhāre pajānāti, evaṁ saṅkhārasamudayaṁ pajānāti, evaṁ saṅkhāranirodhaṁ pajānāti, evaṁ saṅkhāranirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya paṭighānusayaṁ paṭivinodetvā asmīti diṭṭhimānānusayaṁ samūhanitvā avijjaṁ pahāya vijjaṁ uppādetvā diṭṭheva dhamme dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

103. “Sādhāvuso”ti kho -pa- apucchuṁ—siyā panāvuso -pa-. Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako avijjañca pajānāti, avijjāsamudayañca pajānāti, avijjānirodhañca pajānāti, avijjānirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamā panāvuso avijjā, katamo avijjāsamudayo, katamo avijjānirodho, katamā avijjānirodhagāminī paṭipadā. Yaṁ kho āvuso dukkhe aññāṇaṁ, dukkhasamudaye aññāṇaṁ, dukkhanirodhe aññāṇaṁ, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya aññāṇaṁ. Ayaṁ vuccatāvuso avijjā. Āsavasamudayā avijjāsamudayo, āsavanirodhā avijjānirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo avijjānirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ avijjaṁ pajānāti, evaṁ avijjāsamudayaṁ pajānāti, evaṁ avijjānirodhaṁ pajānāti, evaṁ avijjānirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya paṭighānusayaṁ paṭivinodetvā asmīti diṭṭhimānānusayaṁ samūhanitvā avijjaṁ pahāya vijjaṁ uppādetvā diṭṭheva dhamme dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

104. "Sādhāvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā āyasmantaṁ Sāriputtaṁ uttari pañhaṁ apucchuṁ "siyā panāvuso aññopi pariyāyo, yathā ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhamman"ti.

Siyā āvuso. Yato kho āvuso ariyasāvako āsavañca pajānāti, āsavasamudayañca pajānāti, āsavanirodhañca pajānāti, āsavanirodhagāminiṁ paṭipadañca pajānāti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammaṁ. Katamo panāvuso āsavo, katamo āsavasamudayo, katamo āsavanirodho, katamā āsavanirodhagāminī paṭipadāti. Tayome āvuso āsavā, kāmāsavo bhavāsavo avijjāsavo. Avijjāsamudayā āsavasamudayo, avijjānirodhā āsavanirodho. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo āsavanirodhagāminī paṭipadā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Yato kho āvuso ariyasāvako evaṁ āsavaṁ pajānāti, evaṁ āsavasamudayaṁ pajānāti, evaṁ āsavanirodhaṁ pajānāti, evaṁ āsavanirodhagāminiṁ paṭipadaṁ pajānāti. So sabbaso rāgānusayaṁ pahāya paṭighānusayaṁ paṭivinodetvā asmīti diṭṭhimānānusayaṁ samūhanitvā avijjaṁ pahāya vijjaṁ uppādetvā diṭṭheva dhamme dukkhassantakaro hoti. Ettāvatāpi kho āvuso ariyasāvako sammādiṭṭhi

hoti, ujugatāssa diṭṭhi, dhamme aveccappasādena samannāgato, āgato imaṁ saddhammanti.

Idamavocāyasmā Sāriputto. Attamanā te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa bhāsitaṁ abhinandunti.

Sammādiṭṭhisuttaṁ niṭṭhitaṁ navamaṁ[1].

1. Ito paraṁ kesuci potthakesu imāpi gāthāyo evaṁ dissanti—

Dukkhaṁ jarāmaraṇaṁ upādānaṁ, saḷāyatanaṁ nāmarūpaṁ.
Viññāṇaṁ yā sā pare, katamā panāvuso padānaṁ.

Kiṁ jāti taṇhā ca vedanā, avijjāya catukkanayo.
Cattāri pare katamā, panāvuso padānaṁ kevalaṁ.

Āhāro ca bhavo phasso, saṅkhāro āsavapañcamo.
Yāva pañca pare katamo, panāvuso padānaṁ kiṁ.

Katamanti chabbidhā vuttaṁ, katamāni catubbidhāni.
Katamo pañcavidho vutto, sabbesaṁ ekasaṅkhānaṁ pañcanayapadāni cāti.

10. Mahāsatipaṭṭhānasutta

105. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Kurūsu viharati Kammāsadhammaṁ nāma Kurūnaṁ nigamo. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Uddesa

106. Ekāyano ayaṁ bhikkhave maggo sattānaṁ visuddhiyā sokaparidevānaṁ[1] samatikkamāya dukkhadomanassānaṁ atthaṅgamāya ñāyassa adhigamāya nibbānassa sacchikiriyāya, yadidaṁ cattāro satipaṭṭhānā.

Katame cattāro. Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, vedanāsu vedanānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, citte cittānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ.

Uddeso niṭṭhito.

Kāyānupassanā ānāpānapabba

107. Kathañca bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu araññagato vā rukkhamūlagato vā suññāgāragato vā nisīdati pallaṅkaṁ ābhujitvā ujuṁ kāyaṁ paṇidhāyaparimukhaṁ satiṁ upaṭṭhapetvā. So satova assasati, satova[2] passasati. Dīghaṁ vā assasanto "dīghaṁ assasāmī"ti pajānāti, dīghaṁ vā passasanto "dīghaṁ passasāmī"ti pajānāti. Rassaṁ vā assasanto "rassaṁ assasāmī"ti pajānāti, rassaṁ vā passasanto "rassaṁ passasāmī"ti pajānāti. "Sabbakāyapaṭisaṁvedī assasissāmī"ti sikkhati, "sabbakāyapaṭisaṁvedī passasissāmī"ti

---

1. Pariddavānaṁ (Sī, I)
2. Sato (Sī, Syā)

sikkhati. "Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assasissāmī"ti sikkhati, "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passasissāmī"ti sikkhati.

Seyyathāpi bhikkhave dakkho bhamakāro vā bhamakārantevāsī vā dīghaṁ vā añchanto "dīghaṁ añchāmī"ti pajānāti, rassaṁ vā añchanto "rassaṁ añchāmī"ti pajānāti. Evameva kho bhikkhave bhikkhu dīghaṁ vā assasanto "dīghaṁ assasāmī"ti pajānāti, dīghaṁ vā passasanto "dīghaṁ passasāmī"ti pajānāti. Rassaṁ vā assasanto "rassaṁ assasāmī"ti pajānāti, rassaṁ vā passasanto "rassaṁ passasāmī"ti pajānāti. "Sabbakāyapaṭisaṁvedī assasissāmī"ti sikkhati, "sabbakāyapaṭisaṁvedī passasissāmī"ti sikkhati. "Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assasissāmī"ti sikkhati, "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passasissāmī"ti sikkhati. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati, vayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati. "Atthi kāyo"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho[1] bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Ānāpānapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Kāyānupassanā iriyāpathapabba

108. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu gacchanto vā "gacchāmī"ti pajānāti, ṭhito vā "ṭhitomhī"ti pajānāti, nisinno vā "nisinnomhī"ti pajānāti, sayāno vā "sayānomhī"ti pajānāti. Yathā yathā vā panassa kāyo paṇihito hoti, tathā tathā naṁ pajānāti. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati, vayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati.

---

1. Evampi (Sī, Syā, I)

"Atthi kāyo"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Iriyāpathapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Kāyānupassanā sampajānapabba

109. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu abhikkante paṭikkante sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samiñjite pasārite sampajānakārī hoti, saṁghāṭipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī hoti, asite pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsite tuṇhībhāve sampajānakārī hoti. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Sampajānapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Kāyānupassanā paṭikūlamanasikārapabba

110. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṁ uddhaṁ pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantaṁ pūraṁ nānappakārassa asucino paccavekkhati "atthi imasmiṁ kāye kesā lomā nakhā dantā taco, maṁsaṁ nhāru[1] aṭṭhi aṭṭhimiñjaṁ vakkaṁ, hadayaṁ yakanaṁ kilomakaṁ pihakaṁ papphāsaṁ, antaṁ antaguṇaṁ udariyaṁ karīsaṁ, pittaṁ semhaṁ pubbo lohitaṁ sedo medo, assu vasā kheḷo siṅghāṇikā lasikā muttan"ti[2].

Seyyathāpi bhikkhave ubhatomukhā putoḷi[3] pūrā nānāvihitassa dhaññassa. Seyyathidaṁ, sālīnaṁ vīhīnaṁ muggānaṁ māsānaṁ tilānaṁ taṇḍulānaṁ. Tamenaṁ cakkhumā puriso muñcitvā paccavekkheyya "ime sālī ime vīhī

---

1. Nahāru (Sī, Syā, I) 2. Muttaṁ matthaluṅganti (Ka) 3. Mūtoḷī (Sī, Syā, I)

ime muggā ime māsā ime tilā ime taṇḍulā"ti. Evameva kho bhikkhave bhikkhū imameva kāyaṁ uddhaṁ pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantaṁ pūraṁ nānappakārassa asucino paccavekkhati "atthi imasmiṁ kāye kesā lomā -pa- muttan"ti. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Paṭikūlamanasikārapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Kāyānupassanā dhātumanasikārapabba

111. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṁ yathāṭhitaṁ yathāpaṇihitaṁ dhātuso paccavekkhati "atthi imasmiṁ kāye pathavīdhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātū"ti.

Seyyathāpi bhikkhave dakkho goghātako vā goghātakantevāsī vā gāviṁ vadhitvā catumahāpathe[1] bilaso vibhajitvā nisinno assa. Evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṁ yathāṭhitaṁ yathāpaṇihitaṁ dhātuso paccavekkhati "atthi imasmiṁ kāye pathavīdhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātū"ti. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Dhātumanasikārapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Kāyānupassanā navasivathikapabba

112. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṁ sivathikāya chaḍḍitaṁ ekāhamataṁ vā dvīhamataṁ vā tīhamataṁ vā uddhumātakaṁ vinīlakaṁ vipubbakajātaṁ. So imameva kāyaṁ upasaṁharati "ayampi kho kāyo evaṁdhammo evaṁbhāvī evaṁanatīto"ti[2]. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

---

1. Cātummahāpathe (Sī, Syā, I)
2. Etaṁ anatītoti (Sī, I)

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṁ sivathikāya chaḍḍitaṁ kākehi vā khajjamānaṁ kulalehi vā khajjamānaṁ gijjhehi vā khajjamānaṁ kaṅkehi vā khajjamānaṁ sunakhehi vā khajjamānaṁ byagghehi vā khajjamānaṁ dīpīhi vā khajjamānaṁ siṅgālehi vā[1] khajjamānaṁ vividhehi vā pāṇakajātehi khajjamānaṁ. So imameva kāyaṁ upasaṁharati "ayampi kho kāyo evaṁdhammo evaṁbhāvī evaṁanatīto"ti. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṁ sivathikāya chaḍḍitaṁ aṭṭhikasaṅkhalikaṁ samaṁsalohitaṁ nhārusambandhaṁ -pa- aṭṭhikasaṅkhalikaṁ nimaṁsalohitamakkhitaṁ nhārusambandhaṁ -pa- aṭṭhikasaṅkhalikaṁ apagatamaṁsalohitaṁ nhārusambandhaṁ -pa- aṭṭhikāni apagatasambandhāni[2] disā vidisāvikkhittāni, aññena hatthaṭṭhikaṁ aññena pādaṭṭhikaṁ aññena gopphakaṭṭhikaṁ[3] aññena jaṅghaṭṭhikaṁ aññena ūruṭṭhikaṁ aññena kaṭiṭṭhikaṁ[4] aññena phāsukaṭṭhikaṁ aññena piṭṭhiṭṭhikaṁ aññena khandhaṭṭhikaṁ[4] aññena gīvaṭṭhikaṁ aññena hanukaṭṭhikaṁ aññena dantaṭṭhikaṁ aññena sīsakaṭāhaṁ. So imameva kāyaṁ upasaṁharati "ayampi kho kāyo evaṁdhammo evaṁbhāvī evaṁanatīto"ti. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṁ sivathikāya chaḍḍitaṁ aṭṭhikāni setāni saṅkhavaṇṇapaṭibhāgāni[5] -pa- aṭṭhikāni puñjakitāni terovassikāni -pa- aṭṭhikāni pūtīni cuṇṇakajātāni. So imameva kāyaṁ upasaṁharati "ayampi kho kāyo evaṁdhammo evaṁbhāvī evaṁanatīto"ti. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā kāye

---

1. Gijjhehi vā khajjamānaṁ, suvānehi vā khajjamānaṁ, sigālehi vā (Syā, I)
2. Apagatanhārusambandhāni (Syā)
3. "Aññena gopphakaṭṭhikan"ti idaṁ Sī-Syā-I-potthakesu natthi.

4-4. Aññena kaṭaṭṭhikaṁ aññena piṭṭhaṭṭhikaṁ aññena kaṇḍakaṭṭhikaṁ aññena phāsukaṭṭhikaṁ Aññena uraṭṭhikaṁ aññena aṁsaṭṭhikaṁ aññena bāhuṭṭhikaṁ (Syā)

5. Saṅkhavaṇṇūpanibhāni (Sī, Syā, I)

kāyānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati, vayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati. "Atthi kāyo"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Navasivathikapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Cuddasakāyānupassanā niṭṭhitā.

Vedanānupassanā

113. Kathañca bhikkhave bhikkhu vedanāsu vedanānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu sukhaṁ vā[1] vedanaṁ vedayamāno "sukhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti. Dukkhaṁ vā[1] vedanaṁ vedayamāno "dukkhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti. Adukkhamasukhaṁ vā[1] vedanaṁ vedayamāno "adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti. Sāmisaṁ vā sukhaṁ vedanaṁ vedayamāno "sāmisaṁ sukhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti, nirāmisaṁ vā sukhaṁ vedanaṁ vedayamāno "nirāmisaṁ sukhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti. Sāmisaṁ vā dukkhaṁ vedanaṁ vedayamāno "sāmisaṁ dukkhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti, nirāmisaṁ vā dukkhaṁ vedanaṁ vedayamāno "nirāmisaṁ dukkhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti. Sāmisaṁ vā adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedayamāno sāmisaṁ adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti, nirāmisaṁ vā adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedayamāno "nirāmisaṁ adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti. Iti ajjhattaṁ vā vedanāsu vedanānupassī viharati, bahiddhā vā vedanāsu vedanānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā vedanāsu vedanānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā vedanāsu viharati, vayadhammānupassī vā vedanāsu viharati, samudayavayadhammānupassī vā vedanāsu viharati. "Atthi vedanā"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca

---

1. Sukhaṁ, dukkhaṁ, adukkhamasukhaṁ (Sī, Syā, I, Ka)

viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu vedanāsu vedanānupassī viharati.

Vedanānupassanā niṭṭhitā.

Cittānupassanā

114. Kathañca bhikkhave bhikkhu citte cittānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu sarāgaṁ vā cittaṁ "sarāgaṁ cittan"ti pajānāti, vītarāgaṁ vā cittaṁ "vītarāgaṁ cittan"ti pajānāti. Sadosaṁ vā cittaṁ "sadosaṁ cittan"ti pajānāti, vītadosaṁ vā cittaṁ "vītadosaṁ cittan"ti pajānāti. Samohaṁ vā cittaṁ "samohaṁ cittan"ti pajānāti, vītamohaṁ vā cittaṁ "vītamohaṁ cittan"ti pajānāti. Saṁkhittaṁ vā cittaṁ "saṁkhittaṁ cittan"ti pajānāti, vikkhittaṁ vā cittaṁ "vikkhittaṁ cittaṁ"ti pajānāti. Mahaggataṁ vā cittaṁ "mahaggataṁ cittan"ti pajānāti, amahaggataṁ vā cittaṁ "amahaggataṁ cittaṁ"ti pajānāti. Sa-uttaraṁ vā cittaṁ "sa-uttaraṁ cittan"ti pajānāti, anuttaraṁ vā cittaṁ "anuttaraṁ cittan"ti pajānāti. Samāhitaṁ vā cittaṁ "samāhitaṁ cittan"ti pajānāti, asamāhitaṁ vā cittaṁ "asamāhitaṁ cittan"ti pajānāti. Vimuttaṁ vā cittaṁ "vimuttaṁ cittan"ti pajānāti, avimuttaṁ vā cittaṁ "avimuttaṁ cittan"ti pajānāti. Iti ajjhattaṁ vā citte cittānupassī viharati, bahiddhā vā citte cittānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā citte cittānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā cittasmiṁ viharati, vayadhammānupassī vā cittasmiṁ viharati, samudayavayadhammānupassī vā cittasmiṁ viharati. "Atthi cittan"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu citte cittānupassī viharati.

Cittānupassanā niṭṭhitā.

Dhammānupassanā nīvaraṇapabba

115. Kathañca bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu nīvaraṇesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu nīvaraṇesu.

Idha bhikkhave bhikkhu santaṁ vā ajjhattaṁ kāmacchandaṁ "atthi me ajjhattaṁ kāmacchando"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ kāmacchandaṁ "natthi me ajjhattaṁ kāmacchando"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa kāmacchandassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa kāmacchandassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa kāmacchandassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ byāpādaṁ "atthi me ajjhattaṁ byāpādo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ byāpādaṁ "natthi me ajjhattaṁ byāpādo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa byāpādassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa byāpādassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa byāpādassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ thinamiddhaṁ "atthi me ajjhattaṁ thinamiddhan"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ thinamiddhaṁ "natthi me ajjhattaṁ thinamiddhan"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa thinamiddhassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa thinamiddhassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa thinamiddhassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ uddhaccakukkuccaṁ "atthi me ajjhattaṁ uddhaccakukkuccan"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ uddhaccakukkuccaṁ "natthi me ajjhattaṁ uddhaccakukkuccan"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa uddhaccakukkuccassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa uddhaccakukkuccassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa uddhaccakukkuccassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ vicikicchaṁ "atthi me ajjhattaṁ vicikicchā"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ vicikicchaṁ "natthi me ajjhattaṁ vicikicchā"ti pajānāti, yathā ca anuppannāya vicikicchāya uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannāya vicikicchāya pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnāya vicikicchāya āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Iti ajjhattaṁ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu

viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. "Atthi dhammā"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu nīvaraṇesu.

Nīvaraṇapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Dhammānupassanā khandhapabba

116. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu upādānakkhandhesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu upādānakkhandhesu. Idha bhikkhave bhikkhu iti rūpaṁ, iti rūpassa samudayo, iti rūpassa atthaṅgamo. Iti vedanā, iti vedanāya samudayo, iti vedanāya atthaṅgamo. Iti saññā, iti saññāya samudayo, iti saññāya atthaṅgamo. Iti saṅkhārā, iti saṅkhārānaṁ samudayo, iti saṅkhārānaṁ atthaṅgamo. Iti viññāṇaṁ, iti viññāṇassa samudayo, iti viññāṇassa atthaṅgamoti. Iti ajjhattaṁ vā dhammesu dhammānupassī viharati bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. "Atthi dhammā"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu upādānakkhandhesu.

Khandhapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Dhammānupassanā āyatanapabba

117. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu.

Idha bhikkhave bhikkhu cakkhuñca pajānāti, rūpe ca pajānāti, yañca tadubhayaṁ paṭicca uppajjati saṁyojanaṁ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṁyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṁyojanassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṁyojanassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Sotañca pajānāti, sadde ca pajānāti, yañca tadubhayaṁ paṭicca uppajjati saṁyojanaṁ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṁyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṁyojanassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṁyojanassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Ghānañca pajānāti, gandhe ca pajānāti, yañca tadubhayaṁ paṭicca uppajjati saṁyojanaṁ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṁyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṁyojanassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṁyojanassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Jivhañca pajānāti, rase ca pajānāti, yañca tadubhayaṁ paṭicca uppajjati saṁyojanaṁ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṁyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṁyojanassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṁyojanassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Kāyañca pajānāti, phoṭṭhabbe ca pajānāti, yañca tadubhayaṁ paṭicca uppajjati saṁyojanaṁ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṁyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṁyojanassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṁyojanassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Manañca pajānāti, dhamme ca pajānāti, yañca tadubhayaṁ paṭicca uppajjati saṁyojanaṁ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṁyojanassa uppado hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṁyojanassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṁyojanassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Iti ajjhattaṁ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. "Atthi dhammā"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu.

Āyatanapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Dhammānupassanā bojjhaṅgapabba

118. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjhaṅgesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjhaṅgesu. Idha bhikkhave bhikkhu santaṁ vā ajjhattaṁ satisambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ satisambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ satisambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ satisambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa satisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa satisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ dhammavicayasambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ dhammavicayasambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ dhammavicayasambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ dhammavicayasambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa dhammavicayasambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa dhammavicayasambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ vīriyasambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ vīriyasambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ vīriyasambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ vīriyasambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa vīriyasambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa vīriyasambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ pītisambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ pītisambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ pītisambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ pītisambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa pītisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa pītisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ passaddhisambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ passaddhisambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ passaddhisambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ passaddhisambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa passaddhisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa passaddhisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ samādhisambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ samādhisambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ samādhisambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ samādhisambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa samādhisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa samādhisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ upekkhāsambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ upekkhāsambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ upekkhāsambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ upekkhāsambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa bhāvanā pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Iti ajjhattaṁ vā dhammesu dhammānupassī viharati,bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. "Atthi dhammā"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjhaṅgesu.

Bojjhaṅgapabbaṁ niṭṭhitaṁ[1].

---

1. Bojjhaṅgapabbaṁ niṭṭhitaṁ. Paṭhamabhāṇavāraṁ (Syā)

Dhammānupassanā saccapabba

119. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati catūsu ariyasaccesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati catūsu ariyasaccesu. Idha bhikkhave bhikkhu "idaṁ dukkhan"ti yathābhūtaṁ pajānāti, "ayaṁ dukkhasamudayo"ti yathābhūtaṁ pajānāti, "ayaṁ dukkhanirodho"ti yathābhūtaṁ pajānāti, "ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā"ti yathābhūtaṁ pajānāti.

Paṭhamabhāṇavāro niṭṭhito.

Dukkhasaccaniddesa

120. Katamañca bhikkhave dukkhaṁ ariyasaccaṁ. Jātipi dukkhā, jarāpi dukkhā, maraṇampi dukkhaṁ, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsāpi dukkhā, appiyehi sampayogopi dukkho, piyehi vippayogopi dukkho[1], yampicchaṁ na labhati tampi dukkhaṁ, saṁkhittena pañcupādānakkhandhā[2] dukkhā.

121. Katamā ca bhikkhave jāti. Yā tesaṁ tesaṁ sattānaṁ tamhi tamhi sattanikāye jāti sañjāti okkanti abhinibbatti khandhānaṁ pātubhāvo āyatanānaṁ paṭilābho. Ayaṁ vuccati bhikkhave jāti.

122. Katamā ca bhikkhave jarā. Yā tesaṁ tesaṁ sattānaṁ tamhi tamhi sattanikāye jarā jīraṇatā khaṇḍiccaṁ pāliccaṁ valittacatā āyuno saṁhāni indriyānaṁ paripāko. Ayaṁ vuccati bhikkhave jarā.

123. Katamañca bhikkhave maraṇaṁ. Yaṁ[3] tesaṁ tesaṁ sattānaṁ tamhā tamhā sattanikāyā cuti cavanatā bhedo antaradhānaṁ maccu maraṇaṁ kālaṁkiriyā khandhānaṁ bhedo kaḷevarassa nikkhepo jīvitindriyassupacchedo. Idaṁ vuccati bhikkhave maraṇaṁ.

---

1. "Appiyehi -pa- vippayogopi dukkho"ti pāṭho ceva taṁniddeso ca Sī-I-potthakesu na dissati, Sumaṅgalavilāsiniyampi taṁsaṁvaṇṇanā natthi.
2. Pañcupādānakkhandhāpi (Ka)
3. Sumaṅgalavilāsinī oloketabbā.

124. Katamo ca bhikkhave soko. Yo kho bhikkhave aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa soko socanā socitattaṁ antosoko antoparisoko. Ayaṁ vuccati bhikkhave soko.

125. Katamo ca bhikkhave paridevo. Yo kho bhikkhave aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa ādevo paridevo ādevanā paridevanā ādevitattaṁ paridevitattaṁ. Ayaṁ vuccati bhikkhave paridevo.

126. Katamañca bhikkhave dukkhaṁ. Yaṁ kho bhikkhave kāyikaṁ dukkhaṁ kāyikaṁ asātaṁ kāyasamphassajaṁ dukkhaṁ asātaṁ vedayitaṁ. Idaṁ vuccati bhikkhave dukkhaṁ.

127. Katamañca bhikkhave domanassaṁ. Yaṁ kho bhikkhave cetasikaṁ dukkhaṁ cetasikaṁ asātaṁ manosamphassajaṁ dukkhaṁ asātaṁ vedayitaṁ. Idaṁ vuccati bhikkhave domanassaṁ.

128. Katamo ca bhikkhave upāyāso. Yo kho bhikkhave aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa āyāso upāyāso āyāsitattaṁ upāyāsitattaṁ. Ayaṁ vuccati bhikkhave upāyāso.

129. Katamo ca bhikkhave appiyehi sampayogo dukkho. Idha yassa te honti aniṭṭhā akantā amanāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā dhammā, ye vā panassa te honti anatthakāmā ahitakāmā aphāsukakāmā ayogakkhemakāmā, yā tehi saddhiṁ saṅgati samāgamo samodhānaṁ missībhāvo. Ayaṁ vuccati bhikkhave appiyehi sampayogo dukkho.

130. Katamo ca bhikkhave piyehi vippayogo dukkho. Idha yassa te honti iṭṭhā kantā manāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā dhammā, ye vā panassa te honti atthakāmā hitakāmā phāsukakāmā yogakkhemakāmā mātā vā pitā vā bhātā vā bhaginī vā mittā vā amaccā vā ñātisālohitā vā, yā tehi saddhiṁ asaṅgati

asamāgamo asamodhānaṁ amissībhāvo. Ayaṁ vuccati bhikkhave piyehi vippayogo dukkho.

131. Katamañca bhikkhave yampicchaṁ na labhati tampi dukkhaṁ. Jātidhammānaṁ bhikkhave sattānaṁ evaṁ icchā uppajjati "aho vata mayaṁ na jātidhammā assāma, na ca vata no jāti āgaccheyyā"ti. Na kho panetaṁ icchāya pattabbaṁ, idampi yampicchaṁ na labhati tampi dukkhaṁ. Jarādhammānaṁ bhikkhave sattānaṁ evaṁ icchā uppajjati "aho vata mayaṁ na jarādhammā assāma, na ca vata no jarā āgaccheyyā"ti. Na kho panetaṁ icchāya pattabbaṁ, idampi yampicchaṁ na labhati tampi dukkhaṁ. Byādhidhammānaṁ bhikkhave sattānaṁ evaṁ icchā uppajjati "aho vata mayaṁ na byādhidhammā assāma, na ca vata no byādhi āgaccheyyā"ti. Na kho panetaṁ icchāya pattabbaṁ, idampi yampicchaṁ na labhati tampi dukkhaṁ. Maraṇadhammānaṁ bhikkhave sattānaṁ evaṁ icchā uppajjati "aho vata mayaṁ na maraṇadhammā assāma, na ca vata no maraṇaṁ āgaccheyyā"ti. Na kho panetaṁ icchāya pattabbaṁ, idampi yampicchaṁ na labhati tampi dukkhaṁ. Sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammānaṁ bhikkhave sattānaṁ evaṁ icchā uppajjati "aho vata mayaṁ na sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammā assāma, na ca vata no sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā āgaccheyyun"ti. Na kho panetaṁ icchāya pattabbaṁ, idampi yampicchaṁ na labhati tampi dukkhaṁ.

132. Katame ca bhikkhave saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā. Seyyathidaṁ, rūpupādānakkhandho, vedanupādānakkhandho, saññupādānakkhandho, saṅkhārupādānakkhandho, viññāṇupādānakkhandho. Ime vuccanti bhikkhave saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā. Idaṁ vuccati bhikkhave dukkhaṁ ariyasaccaṁ.

Samudayasaccaniddesa

133. Katamañca bhikkhave dukkhasamudayaṁ[1] ariyasaccaṁ. Yāyaṁ taṇhā ponobbhavikā[2] nandīrāgasahagatā[3] tatratatrābhinandinī. Seyyathidaṁ, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā.

1. Dukkhasamudayo (Syā) 2. Ponobhavikā (Sī, I) 3. Nandirāgasahagatā (Sī, Syā, I)

Sā kho panesā bhikkhave taṇhā kattha uppajjamānā uppajjati, kattha nivisamānā nivisati. Yaṁ loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Kiñca loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ. Cakkhu loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Sotaṁ loke -pa-. Ghānaṁ loke. Jivhā loke. Kāyo loke. Mano loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpā loke. Saddā loke. Gandhā loke. Rasā loke. Phoṭṭhabbā loke. Dhammā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Cakkhuviññāṇaṁ loke. Sotaviññāṇaṁ loke. Ghānaviññāṇaṁ loke. Jivhāviññāṇaṁ loke. Kāyaviññāṇaṁ loke. Manoviññāṇaṁ loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Cakkhusamphasso loke. Sotasamphasso loke. Ghānasamphasso loke. Jivhāsamphasso loke. Kāyasamphasso loke. Manosamphasso loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Cakkhusamphassajā vedanā loke. Sotasamphassajā vedanā loke. Ghānasamphassajā vedanā loke. Jivhāsamphassajā vedanā loke. Kāyasamphassajā vedanā loke. Manosamphassajā vedanā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpasaññā loke. Saddasaññā loke. Gandhasaññā loke. Rasasaññā loke. Phoṭṭhabbasaññā loke. Dhammasaññā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpasañcetanā loke. Saddañcetanā loke. Gandhasañcetanā loke. Rasasañcetanā loke. Phoṭṭhabbasañcetanā loke. Dhammasañcetanā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpataṇhā loke. Saddataṇhā loke. Gandhataṇhā loke. Rasataṇhā loke. Phoṭṭhabbataṇhā loke. Dhammataṇhā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpavitakko loke. Saddavitakko loke. Gandhavitakko loke. Rasavitakko loke. Phoṭṭhabbavitakko loke. Dhammavitakko loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpavicāro loke. Saddavicāro loke. Gandhavicāro loke. Rasavicāro loke. Phoṭṭhabbavicāro loke. Dhammavicāro loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Idaṁ vuccati bhikkhave dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ.

Nirodhasaccaniddesa

134. Katamañca bhikkhave dukkhanirodhaṁ[1] ariyasaccaṁ. Yo tassāyeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo.

Sā kho panesā bhikkhave taṇhā kattha pahīyamānā pahīyati, kattha nirujjhamānā nirujjhati. Yaṁ loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Kiñca loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ. Cakkhu loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati. Sotaṁ loke -pa-. Ghānaṁ loke. Jivhā loke. Kāyo loke.

---

1. Dukkhanirodho (Syā)

mano loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpā loke. Saddā loke. Gandhā loke. Rasā loke. Phoṭṭhabbā loke. Dhammā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Cakkhuviññāṇaṁ loke. Sotaviññāṇaṁ loke. Ghānaviññāṇaṁ loke. Jivhāviññāṇaṁ loke. Kāyaviññāṇaṁ loke. Manoviññāṇaṁ loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Cakkhusamphasso loke. Sotasamphasso loke. Ghānasamphasso loke. Jivhāsamphasso loke. Kāyasamphasso loke. Manosamphasso loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Cakkhusamphassajā vedanā loke. Sotasamphassajā vedanā loke. Ghānasamphassajā vedanā loke. Jivhāsamphassajā vedanā loke. Kāyasamphassajā vedanā loke. Manosamphassajā vedanā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpasaññā loke. Saddasaññā loke. Gandhasaññā loke. Rasasaññā loke. Phoṭṭhabbasaññā loke. Dhammasaññā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpasañcetanā loke. Saddasañcetanā loke. Gandhasañcetanā loke. Rasasañcetanā loke. Phoṭṭhabbasañcetanā loke. Dhammasañcetanā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpataṇhā loke. Saddataṇhā loke. Gandhataṇhā loke. Rasataṇhā loke. Phoṭṭhabbataṇhā loke. Dhammataṇhā loke

piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpavitakko loke. Saddavitakko loke. Gandhavitakko loke. Rasavitakko loke. Phoṭṭhabbavitakko loke. Dhammavitakko loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpavicāro loke. Saddavicāro loke. Gandhavicāro loke. Rasavicāro loke. Phoṭṭhabbavicāro loke. Dhammavicāro loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati. Idaṁ vuccati bhikkhave dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ.

Maggasaccaniddesa

135. Katamañca bhikkhave dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṁ. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

Katamā ca bhikkhave sammādiṭṭhi. Yaṁ kho bhikkhave dukkhe ñāṇaṁ, dukkhasamudaye ñāṇaṁ, dukkhanirodhe ñāṇaṁ, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇaṁ. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammādiṭṭhi.

Katamo ca bhikkhave sammāsaṅkappo. Nekkhammasaṅkappo abyāpādasaṅkappo avihiṁsāsaṅkappo. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammāsaṅkappo.

Katamā ca bhikkhave sammāvācā. Musāvādā veramaṇī[1] pisuṇāya vācāya veramaṇī pharusāya vācāya veramaṇī samphappalāpā veramaṇī. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammāvācā.

Katamo ca bhikkhave sammākammanto. Pāṇātipātā veramaṇī adinnādānā veramaṇī kāmesumicchācārā veramaṇī. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammākammanto.

---

1. Veramaṇi (Ka)

katamo ca bhikkhave sammā-ājīvo. Idha bhikkhave ariyasāvako micchā-ājīvaṁ pahāya sammā-ājīvena jīvitaṁ kappeti. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammā-ājīvo.

Katamo ca bhikkhave sammāvāyāmo. Idha bhikkhave bhikkhu anuppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ anuppādāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyaṁ ārabhati cittaṁ paggaṇhāti padahati, uppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyaṁ ārabhati cittaṁ paggaṇhāti padahati, anuppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ uppādāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyaṁ ārabhati cittaṁ paggaṇhāti padahati, uppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandaṁ janeti vāyamati vīriyaṁ ārabhati cittaṁ paggaṇhāti padahati. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammāvāyāmo.

Katamā ca bhikkhave sammāsati. Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, vedanāsu vedanānupassī viharati ātāpīsampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, citte cittānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammāsati.

Katamo ca bhikkhave sammāsamādhi. Idha bhikkhave bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati, sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṁvedeti, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti "upekkhako satimā sukhavihārī"ti, tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammāsamādhi. Idaṁ vuccati bhikkhave dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṁ.

136. Iti ajjhattaṁ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. "Atthi dhammā"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati catūsu ariyasaccesu.

Saccapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Dhammānupassanā niṭṭhitā.

137. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṁ bhāveyya satta vassāni, tassa dvinnaṁ phalānaṁ aññataraṁ phalaṁ pāṭikaṅkhaṁ diṭṭheva dhamme aññā sati vā upādisese anāgāmitā.

Tiṭṭhantu bhikkhave satta vassāni. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṁ bhāveyya cha vassāni -pa- pañca vassāni. Cattāri vassāni. Tīṇi vassāni. Dve vassāni. Ekaṁ vassaṁ.

Tiṭṭhatu bhikkhave ekaṁ vassaṁ. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṁ bhāveyya satta māsāni, tassa dvinnaṁ phalānaṁ aññataraṁ phalaṁ pāṭikaṅkhaṁ diṭṭheva dhamme aññā sati vā upādisese anāgāmitā.

Tiṭṭhantu bhikkhave satta māsāni. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṁ bhāveyya cha māsāni -pa- pañca māsāni. Cattāri māsāni. Tīṇi māsāni. Dve māsāni. Ekaṁ māsaṁ aḍḍhamāsaṁ.

Tiṭṭhatu bhikkhave aḍḍhamāso. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṁ bhāveyya sattāhaṁ, tassa dvinnaṁ phalānaṁ aññataraṁ phalaṁ pāṭikaṅkhaṁ diṭṭheva dhamme aññā sati vā upādisese anāgāmitāti.

138. "Ekāyano ayaṁ bhikkhave maggo sattānaṁ visuddhiyā sokaparidevānaṁ samatikkamāya dukkhadomanassānaṁ atthaṅgamāya ñāyassa adhigamāya nibbānassa sacchikiriyāya, yadidaṁ cattāro satipaṭṭhānā"ti iti yaṁ taṁ vuttaṁ, idametaṁ paṭicca vuttanti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ niṭṭhitaṁ dasamaṁ.

Mūlapariyāyavaggo niṭṭhito paṭhamo.

Tassuddānaṁ[1]

Mūlasusaṁvaradhammadāyādā, Bheravānaṅgaṇākaṅkheyyavatthaṁ.
Sallekhasammādiṭṭhisatipaṭṭhaṁ, vaggavaro asamo susamatto.

---

1. Ito paraṁ kesuci potthakesu imāpi gāthāyo evaṁ dissanti—

Ajaraṁ amataṁ amatādhigamaṁ, phalamagganidassanaṁ dukkhanudaṁ.
Sahitattaṁ mahārasahassakaraṁ, bhūtamiti sāraṁ vividhaṁ suṇātha.

Taḷākaṁ vasupūritaṁ ghammapathe, tividhaggipiḷesitanibbāpanaṁ.
Byādhipanudana-osadhayo, pacchimasuttapavarā ṭhapitā.

Madhumandavarasāmadānaṁ, khiḍḍārati jananimanusaṅghātaṁ.
Tathā sutte veyyākaraṇā ṭhapitā, sakyaputtānamabhidamanatthāya.

Paññāsaṁ ca diyaḍḍhasataṁ, dve ca veyyākaraṇaṁ apare ca.
Tevanāmagataṁ ca anupubbaṁ, ekamanā nisāmetha mudaggaṁ.

2. Sīhanādavagga

1. Cūḷasīhanādasutta

139. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi bhikkhavoti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

"Idheva bhikkhave samaṇo, idha dutiyo samaṇo, idha tatiyo samaṇo, idha catuttho samaṇo, suññā parappavādā samaṇebhi aññehī"ti[1], evametaṁ[2] bhikkhave sammā sīhanādaṁ nadatha.

140. Ṭhānaṁ kho panetaṁ bhikkhave vijjati, yaṁ aññatitthiyā paribbājakā evaṁ vadeyyuṁ "ko panāyasmantānaṁ assāso kiṁ balaṁ, yena tumhe āyasmanto evaṁ vadetha 'idheva samaṇo, idha dutiyo samaṇo, idha tatiyo samaṇo, idha catuttho samaṇo, suññā parappavādā samaṇebhi aññehī'ti". Evaṁvādino bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā evamassu vacanīyā "atthi kho no āvuso tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena cattāro dhammā akkhātā, ye mayaṁ attani sampassamānā evaṁ vadema 'idheva samaṇo, idha dutiyo samaṇo, idha tatiyo samaṇo, idha catuttho samaṇo, suññā parappavādā samaṇebhi aññehī"ti. Katame cattāro. Atthi kho no āvuso Satthari pasādo, atthi dhamme pasādo, atthi sīlesu paripūrakāritā, sahadhammikā kho pana piyā manāpā gahaṭṭhā ceva pabbajitā ca. Ime kho no āvuso tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena cattāro dhammā akkhātā, ye mayaṁ attani sampassamānā evaṁ vadema 'idheva samaṇo, idha dutiyo samaṇo, idha tatiyo samaṇo, idha catuttho samaṇo, suññā parappavādā samaṇebhi aññehī"ti.

---

1. Samaṇehi aññeti (Sī, I, Ka) ettha aññehīti sakāya paṭiññāya saccābhiññehīti attho veditabbo.
2. Evameva (Syā, Ka)

141. Ṭhānaṁ kho panetaṁ bhikkhave vijjati, yaṁ aññatitthiyā paribbājakā evaṁ vadeyyuṁ "amhākampi kho āvuso atthi Satthari pasādo, yo amhākaṁ Satthā. Amhākampi atthi dhamme pasādo, yo amhākaṁ dhammo. Mayampi sīlesu paripūrakārino, yāni amhākaṁ sīlāni. Amhākampi sahadhammikā piyā manāpā gahaṭṭhā ceva pabbajitā ca. Idha no āvuso ko viseso ko adhippayāso[1] kiṁ nānākaraṇaṁ, yadidaṁ tumhākañceva amhākañcā"ti.

Evaṁvādino bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā evamassu vacanīyā "kiṁ panāvuso ekā niṭṭhā, udāhu puthu niṭṭhā"ti. Sammā byākaramānā bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā evaṁ byākareyyuṁ "ekāvuso niṭṭhā, na puthu niṭṭhā"ti.

Sā panāvuso niṭṭhā sarāgassa, udāhu vītarāgassāti. Sammā byākaramānā bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā evaṁ byākareyyuṁ "vītarāgassāvuso sā niṭṭhā, na sā niṭṭhā sarāgassā"ti.

Sā panāvuso niṭṭhā sadosassa, udāhu vītadosassāti. Sammā byākaramānā bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā evaṁ byākareyyuṁ "vītadosassāvuso sā niṭṭhā, na sā niṭṭhā sadosassā"ti.

Sā panāvuso niṭṭhā samohassa, udāhu vītamohassāti. Sammā byākaramānā bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā evaṁ byākareyyuṁ "vītamohassāvuso sā niṭṭhā, na sā niṭṭhā samohassā"ti.

Sā panāvuso niṭṭhā sataṇhassa, udāhu vītataṇhassāti. Sammā byākaramānā bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā evaṁ byākareyyuṁ "vītataṇhassāvuso sā niṭṭhā, na sā niṭṭhā sataṇhassā"ti.

Sā panāvuso niṭṭhā sa-upādānassa udāhu anupādānassāti. Sammā byākaramānā bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā evaṁ byākareyyuṁ "anupādānassāvuso sā niṭṭhā, na sā niṭṭhā sa-upādānassā"ti.

---

1. Adhippāyo (Ka-Sī, Syā, I), adhippayogo (Ka)

Sā panāvuso niṭṭhā viddasuno, udāhu aviddasunoti. Sammā byākaramānā bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā evaṁ byākareyyuṁ “viddasuno āvuso sā niṭṭhā, na sā niṭṭhā aviddasuno”ti.

Sā panāvuso niṭṭhā anuruddhappaṭiviruddhassa, udāhu ananuruddha-appaṭiviruddhassāti. Sammā byākaramānā bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā evaṁ byākareyyuṁ “ananuruddha-appaṭiviruddhassāvuso sā niṭṭhā, na sā niṭṭhā anuruddhappaṭiviruddhassā”ti.

Sā panāvuso niṭṭhā papañcārāmassa papañcaratino, udāhu nippapañcārāmassa nippapañcaratinoti. Sammā byākaramānā bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā evaṁ byākareyyuṁ “nippapañcārāmassāvuso sā niṭṭhā nippapañcaratino, na sā niṭṭhā papañcārāmassa papañcaratino”ti.

142. Dvemā bhikkhave diṭṭhiyo bhavadiṭṭhi ca vibhavadiṭṭhi ca. Ye hi keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā bhavadiṭṭhiṁ allīnā bhavadiṭṭhiṁ upagatā bhavadiṭṭhiṁ ajjhositā, vibhavadiṭṭhiyā te paṭiviruddhā. Ye hi keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā vibhavadiṭṭhiṁ allīnā vibhavadiṭṭhiṁ upagatā vibhavadiṭṭhiṁ ajjhositā, bhavadiṭṭhiyā te paṭiviruddhā. Ye hi keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā imāsaṁ dvinnaṁ diṭṭhīnaṁ samudayañca atthaṅgamañca assādañca ādīnavañca nissaraṇañca yathābhūtaṁ nappajānanti, te sarāgā, te sadosā, te samohā, te sataṇhā, te sa-upādānā, te aviddasuno, te anuruddhappaṭiviruddhā, te papañcārāmā papañcaratino, te na parimuccanti jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, na parimuccanti dukkhasmāti vadāmi. Ye ca kho keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā imāsaṁ dvinnaṁ diṭṭhīnaṁ samudayañca atthaṅgamañca assādañca ādīnavañca nissaraṇañca yathābhūtaṁ pajānanti, te vītarāgā, te vītadosā, te vītamohā, te vītataṇhā, te anupādānā, te viddasuno, te ananuruddha-appaṭiviruddhā, te nippapañcārāmā nippapañcaratino, te parimuccanti jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, parimuccanti dukkhasmāti vadāmi.

143. Cattārimāni bhikkhave upādānāni. Katamāni cattāri. Kāmupādānaṁ diṭṭhupādānaṁ sīlabbatupādānaṁ attavādupādānaṁ. Santi bhikkhave eke samaṇabrāhmaṇā sabbupādānapariññāvādā paṭijānamānā, te na sammā sabbupādānapariññaṁ paññapenti, kāmupādānassa pariññaṁ paññapenti, na diṭṭhupādānassa pariññaṁ paññapenti, na sīlabbatupādānassa pariññaṁ paññapenti, na attavādupādānassa pariññaṁ paññapenti. Taṁ kissa hetu, imāni hi te bhonto samaṇabrāhmaṇā tīṇi ṭhānāni yathābhūtaṁ nappajānanti, tasmā te bhonto samaṇabrāhmaṇā sabbupādānapariññāvādā paṭijānamānā, te na sammā[1] sabbupādānapariññaṁ paññapenti, kāmupādānassa pariññaṁ paññapenti, na diṭṭhupādānassa pariññaṁ paññapenti, na sīlabbatupādānassa pariññaṁ paññapenti, na attavādupādānassa pariññaṁ paññapenti.

Santi bhikkhave eke samaṇabrāhmaṇā sabbupādānapariññāvādā paṭijānamānā, te na sammā sabbupādānapariññaṁ paññapenti, kāmupādānassa pariññaṁ paññapenti, diṭṭhupādānassa pariññaṁ paññapenti, na sīlabbatupādānassa pariññaṁ paññapenti, na attavādupādānassa pariññaṁ paññapenti. Taṁ kissa hetu, imāni hi te bhonto samaṇabrāhmaṇā dve ṭhānāni yathābhūtaṁ nappajānanti, tasmā te bhonto samaṇabrāhmaṇā sabbupādānapariññāvādā paṭijānamānā, te na sammā[1] sabbupādānapariññaṁ paññapenti, kāmupādānassa pariññaṁ paññapenti, diṭṭhupādānassa pariññaṁ paññapenti, na sīlabbatupādānassa pariññaṁ paññapenti, na attavādupādānassa pariññaṁ paññapenti.

Santi bhikkhave eke samaṇabrāhmaṇā sabbupādānapariññāvādā paṭijānamānā, te na sammā sabbupādānapariññaṁ paññapenti, kāmupādānassa pariññaṁ paññapenti, diṭṭhupādānassa pariññaṁ paññapenti, sīlabbatupādānassa pariññaṁ paññapenti, na attavādupādānassa pariññaṁ paññapenti. Taṁ kissa hetu, imañhi te bhonto samaṇabrāhmaṇā ekaṁ ṭhānaṁ yathābhūtaṁ nappajānanti, tasmā te bhonto samaṇabrāhmaṇā sabbupādānapariññāvādā paṭijānamānā, te na sammā[1] sabbupādānapariññaṁ paññapenti, kāmupādānassa pariññaṁ paññapenti, diṭṭhupādānassa pariññaṁ paññapenti, sīlabbatupādānassa pariññaṁ paññapenti, na attavādupādānassa pariññaṁ paññapenti.

---

1. Paṭijānamānā na sammā (?)

Evarūpe kho bhikkhave dhammavinaye yo Satthari pasādo, so na sammaggato akkhāyati. Yo dhamme pasādo, so na sammaggato akkhāyati. Yā sīlesu paripūrakāritā, sā na sammaggatā akkhāyati. Yā sahadhammikesu piyamanāpatā, sā na sammaggatā akkhāyati. Taṁ kissa hetu, evañhetaṁ bhikkhave hoti, yathā taṁ durakkhāte dhammavinaye duppavedite aniyyānike anupasamasaṁvattanike asammāsambuddhappavedite.

144. Tathāgato ca kho bhikkhave Arahaṁ Sammāsambuddho sabbupādānapariññāvādo paṭijānamāno sammā sabbupādānapariññaṁ paññapeti, kāmupādānassa pariññaṁ paññapeti, diṭṭhupādānassa pariññaṁ paññapeti, sīlabbatupādānassa pariññaṁ paññapeti, attavādupādānassa pariññaṁ paññapeti. Evarūpe kho bhikkhave dhammavinaye yo Satthari pasādo, so sammaggato akkhāyati. Yo dhamme pasādo, so sammaggato akkhāyati. Yā sīlesu paripūrakāritā, sā sammaggatā akkhāyati. Yā sahadhammikesu piyamanāpatā, sā sammaggatā akkhāyati. Taṁ kissa hetu, evañhetaṁ bhikkhave hoti, yathā taṁ svākkhāte dhammavinaye suppavedite niyyānike upasamasaṁvattanike Sammāsambuddhappavedite.

145. Ime ca bhikkhave cattāro upādānā kiṁnidānā kiṁsamudayā kiṁjātikā kiṁpabhavā. Ime cattāro upādānā taṇhānidānā taṇhāsamudayā taṇhājātikā taṇhāpabhavā. Taṇhā cāyaṁ bhikkhave kiṁnidānā kiṁsamudayā kiṁjātikā kiṁpabhavā. Taṇhā vedanānidānā vedanāsamudayā vedanājātikā vedanāpabhavā. Vedanā cāyaṁ bhikkhave kiṁnidānā kiṁsamudayā kiṁjātikā kiṁpabhavā. Vedanā phassanidānā phassasamudayā phassajātikā phassapabhavā. Phasso cāyaṁ bhikkhave kiṁnidāno kiṁsamudayo kiṁjātiko kiṁpabhavo. Phasso saḷāyatananidāno saḷāyatanasamudayo saḷāyatanajātiko saḷāyatanapabhavo. Saḷāyatanañcidaṁ bhikkhave kiṁnidānaṁ kiṁsamudayaṁ kiṁjātikaṁ kiṁpabhavaṁ. Saḷāyatanaṁ nāmarūpanidānaṁ nāmarūpasamudayaṁ nāmarūpajātikaṁ nāmarūpapabhavaṁ. Nāmarūpañcidaṁ bhikkhave kiṁnidānaṁ kiṁsamudayaṁ kiṁjātikaṁ kiṁpabhavaṁ. Nāmarūpaṁ viññāṇanidānaṁ viññāṇasamudayaṁ viññāṇajātikaṁ viññāṇapabhavaṁ. Viññāṇañcidaṁ bhikkhave kiṁnidānaṁ kiṁsamudayaṁ

kiṁjātikaṁ kiṁpabhavaṁ. Viññāṇaṁ saṅkhāranidānaṁ saṅkhārasamudayaṁ saṅkhārajātikaṁ saṅkhārapabhavaṁ. Saṅkhārā cime bhikkhave kiṁnidānā kiṁsamudayā kiṁjātikā kiṁpabhavā. Saṅkhārā avijjānidānā avijjāsamudayā avijjājātikā avijjāpabhavā.

Yato ca kho bhikkhave bhikkhuno avijjā pahīnā hoti, vijjā uppannā. So avijjāvirāgā vijjuppādā neva kāmupādānaṁ upādiyati, na diṭṭhupādānaṁ upādiyati, na sīlabbatupādānaṁ upādiyati, na attavādupādānaṁ upādiyati, anupādiyaṁ na paritassati, aparitassaṁ paccattaññeva parinibbāyati, "khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā"ti pajānātīti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Cūḷasīhanādasuttaṁ niṭṭhitaṁ paṭhamaṁ.

---

2. Mahāsīhanādasutta

146. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Vesāliyaṁ viharati bahinagare aparapure vanasaṇḍe. Tena kho pana samayena Sunakkhatto Licchaviputto acirapakkanto hoti imasmā dhammavinayā, so Vesāliyaṁ parisati[1] evaṁ[2] vācaṁ bhāsati "natthi samaṇassa Gotamassa uttari[3] manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso, takkapariyāhataṁ samaṇo Gotamo dhammaṁ deseti vīmaṁsānucaritaṁ sayaṁpaṭibhānaṁ. Yassa ca khvāssa atthāya dhammo desito, so niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāyā"ti.

Atha kho āyasmā Sāriputto pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya Vesāliṁ piṇḍāya pāvisi. Assosi kho āyasmā Sāriputto Sunakkhattassa Licchaviputtassa Vesāliyaṁ parisati evaṁ vācaṁ bhāsamānassa "natthi samaṇassa Gotamassa uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso, takkapariyāhataṁ samaṇo Gotamo dhammaṁ

---

1. Parisatiṁ (Sī, I) 2. Etaṁ (I, Ka) 3. Uttariṁ (I)

deseti vīmaṁsānucaritaṁ sayaṁpaṭibhānaṁ. Yassa ca khvāssa atthāya dhammo desito, so niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāyā"ti.

Atha kho āyasmā Sāriputto Vesāliyaṁ piṇḍāya caritvā pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Sāriputto Bhagavantaṁ etadavoca "Sunakkhatto bhante Licchaviputto acirapakkanto imasmā dhammavinayā, so Vesāliyaṁ parisati evaṁ vācaṁ bhāsati 'natthi samaṇassa Gotamassa uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso, takkapariyāhataṁ samaṇo Gotamo dhammaṁ deseti vimaṁsānucaritaṁ sayaṁpaṭibhānaṁ. Yassa ca khvāssa atthāya dhammo desito, so niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāyā"ti.

147. Kodhano heso Sāriputta Sunakkhatto moghapuriso, kodhā ca panassa esā vācā bhāsitā. "Avaṇṇaṁ bhāsissāmī"ti kho Sāriputta Sunakkhatto moghapuriso vaṇṇaṁyeva Tathāgatassa bhāsati. Vaṇṇo heso Sāriputta Tathāgatassa, yo evaṁ vadeyya "yassa ca khvāssa atthāya dhammo desito, so niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāyā"ti.

Ayampi hi nāma Sāriputta Sunakkhattassa moghapurisassa mayi dhammanvayo na bhavissati "itipi so Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Vijjācaraṇasampanno Sugato Lokavidū Anuttaro purisadammasārathi Satthā devamanussānaṁ Buddho Bhagavā"ti.

Ayampi hi nāma Sāriputta Sunakkhattassa moghapurisassa mayi dhammanvayo na bhavissati "itipi so Bhagavā anekavihitaṁ iddhividhaṁ paccanubhoti, ekopi hutvā bahudhā hoti, bahudhāpi hutvā eko hoti, āvibhāvaṁ tirobhāvaṁ tirokuṭṭaṁ tiropākāraṁ tiropabbataṁ asajjamāno gacchati seyyathāpi ākāse. Pathaviyāpi ummujjanimujjaṁ karoti seyyathāpi udake. Udakepi abhijjamāne gacchati seyyathāpi pathaviyaṁ. Ākāsevi pallaṅkena kamati seyyathāpi pakkhī sakuṇo. Imepi candimasūriye evaṁmahiddhike evaṁmahānubhāve pāṇinā parimasati parimajjati, yāvabrahmalokāpi kāyena vasaṁ vattetī"ti.

Ayampi hi nāma Sāriputta Sunakkhattassa moghapurisassa mayi dhammanvayo na bhavissati “itipi so Bhagavā dibbāya sotadhātuyā visuddhāya atikkantamānusikāya ubho sadde suṇāti dibbe ca mānuse ca ye dūre santike cā”ti.

Ayampi hi nāma Sāriputta Sunakkhattassa moghapurisassa mayi dhammanvayo na bhavissati “itipi so Bhagavā parasattānaṁ parapuggalānaṁ cetasā ceto paricca pajānāti. Sarāgaṁ vā cittaṁ sarāgaṁ cittanti pajānāti, vītarāgaṁ vā cittaṁ vītarāgaṁ cittanti pajānāti. Sadosaṁ vā cittaṁ sadosaṁ cittanti pajānāti, vītadosaṁ vā cittaṁ vītadosaṁ cittanti pajānāti. Samohaṁ vā cittaṁ samohaṁ cittanti pajānāti, vītamohaṁ vā cittaṁ vītamohaṁ cittanti pajānāti. Saṁkhittaṁ vā cittaṁ saṁkhittaṁ cittanti pajānāti, vikkhittaṁ vā cittaṁ vikkhittaṁ cittanti pajānāti. Mahaggataṁ vā cittaṁ mahaggataṁ cittanti pajānāti, amahaggataṁ vā cittaṁ amahaggataṁ cittanti pajānāti. Sa-uttaraṁ vā cittaṁ sa-uttaraṁ cittanti pajānāti, anuttaraṁ vā cittaṁ anuttaraṁ cittanti pajānāti. Samāhitaṁ vā cittaṁ samāhitaṁ cittanti pajānāti, asamāhitaṁ vā cittaṁ asamāhitaṁ cittanti pajānāti. Vimuttaṁ vā cittaṁ vimuttaṁ cittanti pajānāti, avimuttaṁ vā cittaṁ avimuttaṁ cittanti pajānātī”ti.

148. Dasa kho panimāni Sāriputta Tathāgatassa Tathāgatabalāni, yehi balehi samannāgato Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. Katamāni dasa.

Idha Sāriputta Tathāgato ṭhānañca ṭhānato aṭṭhānañca aṭṭhānato yathābhūtaṁ pajānāti. Yampi Sāriputta Tathāgato ṭhānañca ṭhānato aṭṭhānañca aṭṭhānato yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Sāriputta Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (1)

Puna caparaṁ Sāriputta Tathāgato atītānāgatapaccuppannānaṁ kammasamādānānaṁ ṭhānaso hetuso vipākaṁ yathābhūtaṁ pajānāti. Yampi Sāriputta Tathāgato atītānāgatapaccuppannānaṁ kammasamādānānaṁ ṭhānaso hetuso vipākaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Sāriputta Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato

āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (2)

Puna caparaṁ Sāriputta Tathāgato sabbatthagāminiṁ paṭipadaṁ yathābhūtaṁ pajānāti. Yampi Sāriputta Tathāgato sabbatthagāminiṁ paṭipadaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Sāriputta Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (3)

Puna caparaṁ Sāriputta Tathāgato anekadhātunānādhātulokaṁ yathābhūtaṁ pajānāti. Yampi Sāriputta Tathāgato anekadhātunānādhātulokaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Sāriputta Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (4)

Puna caparaṁ Sāriputta Tathāgato sattānaṁ nānādhimuttikataṁ yathābhūtaṁ pajānāti. Yampi Sāriputta Tathāgato sattānaṁ nānādhimuttikataṁ yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Sāriputta Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (5)

Puna caparaṁ Sāriputta Tathāgato parasattānaṁ parapuggalānaṁ indriyaparopariyattaṁ yathābhūtaṁ pajānāti. Yampi Sāriputta Tathāgato parasattānaṁ parapuggalānaṁ indriyaparopariyattaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Sāriputta Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (6)

Puna caparaṁ Sāriputta Tathāgato jhānavimokkhasamādhisamāpattīnaṁ saṁkilesaṁ vodānaṁ vuṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ pajānāti. Yampi Sāriputta Tathāgato jhānavimokkhasamādhisamāpattīnaṁ saṁkilesaṁ vodānaṁ vuṭṭhānaṁ yathābhūtaṁ pajānāti, idampi Sāriputta Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkhaṁ pavatteti. (7)

Puna caparaṁ Sāriputta Tathāgato anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati. Seyyathidaṁ, ekampi jātiṁ dvepi jātiyo tissopi jātiyo catassopi jātiyo pañcapi jātiyo dasapi jātiyo vīsampi jātiyo tiṁsampi jātiyo cattālīsampi jātiyo paññāsampi jātiyo jātisatampi jātisahassampi jātisatasahassampi anekepi saṁvaṭṭakappe anekepi vivaṭṭakappe anekepi saṁvaṭṭavivaṭṭakappe "amutrāsiṁ evaṁnāmo evaṁgotto evaṁvaṇṇo evamāhāro evaṁsukhadukkhappaṭisaṁvedī evamāyupariyanto, so tato cuto amutra udapādiṁ, tatrāpāsiṁ evaṁnāmo evaṁgotto evaṁvaṇṇo evamāhāro evaṁsukhadukkhappaṭisaṁvedī evamāyupariyanto, so tato cuto idhūpapanno"ti, iti sākāraṁ sa-uddesaṁ anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati. Yampi Sāriputta Tathāgato anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati. Seyyathidaṁ, ekampi jātiṁ dvepi jātiyo -pa- iti sākāraṁ sa-uddesaṁ anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati, idampi Sāriputta Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (8)

Puna caparaṁ Sāriputta Tathāgato dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāti "ime vata bhonto sattā kāyaduccaritena samannāgatā vacīduccaritena samannāgatā manoduccaritena samannāgatā ariyānaṁ upavādakā micchādiṭṭhikā micchādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapannā. Ime vā pana bhonto sattā kāyasucaritena samannāgatā vacīsucaritena samannāgatā manosucaritena samannāgatā ariyānaṁ anupavādakā sammādiṭṭhikā sammādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapannā"ti, iti dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate yathākammūpage satte pajānāti. Yampi Sāriputta Tathāgato dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne

hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāti "ime vata bhonto sattā kāyaduccaritena samannāgatā vacīduccaritena samannāgatā manoduccaritena samannāgatā ariyānaṁ upavādakā micchādiṭṭhikā micchādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapannā. Ime vā pana bhonto sattā kāyasucaritena samannāgatā vacīsucaritena samannāgatā manosucaritena samannāgatā ariyānaṁ anupavādakā sammādiṭṭhikā sammādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapannā"ti, iti dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate yathākammūpage satte pajānāti, idampi Sāriputta Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (9)

Puna caparaṁ Sāriputta Tathāgato āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati. Yampi Sāriputta Tathāgato āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati, idampi Sāriputta Tathāgatassa Tathāgatabalaṁ hoti, yaṁ balaṁ āgamma Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (10)

Imāni kho Sāriputta dasa Tathāgatassa Tathāgatabalāni, yehi balehi samannāgato Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti.

149. Yo kho maṁ Sāriputta evaṁ jānantaṁ evaṁ passantaṁ evaṁ vadeyya "natthi samaṇassa Gotamassa uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso, takkapariyāhataṁ samaṇo Gotamo dhammaṁ deseti vīmaṁsānucaritaṁ sayaṁpaṭibhānan"ti. Taṁ Sāriputta vācaṁ appahāya taṁ cittaṁ appahāya taṁ diṭṭhiṁ appaṭinissajjitvā yathābhataṁ nikkhitto evaṁ niraye. Seyyathāpi Sāriputta bhikkhu sīlasampanno samādhisampanno paññāsampanno diṭṭheva

dhamme aññaṁ ārādheyya, evaṁ sampadamidaṁ Sāriputta vadāmi. Taṁ vācaṁ appahāya taṁ cittaṁ appahāya taṁ diṭṭhiṁ appaṭinissajjitvā yathābhataṁ nikkhitto evaṁ niraye.

150. Cattārimāni Sāriputta Tathāgatassa vesārajjāni, yehi vesārajjehi samannāgato Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. Katamāni cattāri.

"Sammāsambuddhassa te paṭijānato ime dhammā anabhisambuddhā"ti tatra vata maṁ samaṇo vā brāhmaṇo vā devo vā māro vā brahmā vā koci vā lokasmiṁ sahadhammena paṭicodessatīti nimittametaṁ Sāriputta na samanupassāmi, etamahaṁ[1] Sāriputta nimittaṁ asamanupassanto khemappatto abhayappatto vesārajjappatto viharāmi. (1)

"Khīṇāsavassa te paṭijānato ime āsavā aparikkhīṇā"ti tatra vata maṁ samaṇo vā brāhmaṇo vā devo vā māro vā brahmā vā koci vā lokasmiṁ sahadhammena paṭicodessatīti nimittametaṁ Sāriputta na samanupassāmi, etamahaṁ Sāriputta nimittaṁ asamanupassanto khemappatto abhayappatto vesārajjappatto viharāmi. (2)

"Ye kho pana te antarāyikā dhammā vuttā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyā"ti tatra vata maṁ samaṇo vā brāhmaṇo vā devo vā māro vā brahmā vā koci vā lokasmiṁ sahadhammena paṭicodessatīti nimittametaṁ Sāriputta na samanupassāmi, etamahaṁ Sāriputta nimittaṁ asamanupassanto khemappatto abhayappatto vesārajjappatto viharāmi. (3)

"Yassa kho pana te atthāya dhammo desito, so na niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāyā"ti tatra vata maṁ samaṇo vā brāhmaṇo vā devo vā māro vā brahmā vā koci vā lokasmiṁ sahadhammena paṭicodessatīti nimittametaṁ Sāriputta na samanupassāmi. Etamahaṁ Sāriputta nimittaṁ asamanupassanto khemappatto abhayappatto vesārajjappatto viharāmi. (4)

---

1. Etampahaṁ (Sī, I)

Imāni kho Sāriputta cattāri Tathāgatassa vesārajjāni, yehi vesārajjehi samannāgato Tathāgato āsabhaṁ ṭhānaṁ paṭijānāti, parisāsu sīhanādaṁ nadati, brahmacakkaṁ pavatteti.

Yo kho maṁ Sāriputta evaṁ jānantaṁ evaṁ passantaṁ evaṁ vadeyya "natthi samaṇassa Gotamassa uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso, takkapariyāhataṁ samaṇo Gotamo dhammaṁ deseti vīmaṁsānucaritaṁ sayaṁpaṭibhānan"ti. Taṁ Sāriputta vācaṁ appahāya taṁ cittaṁ appahāya taṁ diṭṭhiṁ appaṭinissajjitvā yathābhataṁ nikkhitto evaṁ niraye. Seyyathāpi Sāriputta bhikkhu sīlasampanno samādhisampanno paññāsampanno diṭṭheva dhamme aññaṁ ārādheyya, evaṁ sampadamidaṁ Sāriputta vadāmi. Taṁ vācaṁ appahāya taṁ cittaṁ appahāya taṁ diṭṭhiṁ appaṭinissajjitvā yathābhataṁ nikkhitto evaṁ niraye.

151. Aṭṭha kho imā Sāriputta parisā. Katamā aṭṭha. Khattiyaparisā brāhmaṇaparisā gahapatiparisā samaṇaparisā cātumahārājikaparisā[1] tāvatiṁsaparisā māraparisā brahmaparisā. Imā kho Sāriputta aṭṭha parisā. Imehi kho Sāriputta catūhi vesārajjehi samannāgato Tathāgato imā aṭṭha parisā upasaṅkamati ajjhogāhati. Abhijānāmi kho panāhaṁ Sāriputta anekasataṁ khattiyaparisaṁ upasaṅkamitā, tatrapi mayā sannisinnapubbañceva sallapitapubbañca sākacchā ca samāpajjitapubbā. Tatra vata maṁ bhayaṁ vā sārajjaṁ vā okkamissatīti nimittametaṁ Sāriputta na samanupassāmi, etamahaṁ Sāriputta nimittaṁ asamanupassanto khemappatto abhayappatto vesārajjappatto viharāmi.

Abhijānāmi kho panāhaṁ Sāriputta anekasataṁ brāhmaṇaparisaṁ -pa- gahapatiparisaṁ. Samaṇaparisaṁ. Cātumahārājikaparisaṁ. Tāvatiṁsaparisaṁ. Māraparisaṁ. Brahmaparisaṁ upasaṅkamitā, tatrapi mayā sannisinnapubbañceva sallapitapubbañca sākacchā ca samāpajjitapubbā. Tatra vata maṁ bhayaṁ vā sārajjaṁ vā okkamissatīti nimittametaṁ Sāriputta na samanupassāmi, etamahaṁ Sāriputta nimittaṁ asamanupassanto khemappatto abhayappatto vesārajjappatto viharāmi.

---

1. Cātummahārājikā (Sī, Syā, I)

Yo kho maṁ Sāriputta evaṁ jānantaṁ evaṁ passantaṁ evaṁ vadeyya “natthi samaṇassa Gotamassa uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso, takkapariyāhataṁ samaṇo Gotamo dhammaṁ deseti vīmaṁsānucaritaṁ sayaṁpaṭibhānan”ti. Taṁ Sāriputta vācaṁ appahāya taṁ cittaṁ appahāya taṁ diṭṭhiṁ appaṭinissajjitvā yathābhataṁ nikkhitto evaṁ niraye. Seyyathāpi Sāriputta bhikkhu sīlasampanno samādhisampanno paññāsampanno diṭṭheva dhamme aññaṁ ārādheyya, evaṁ sampadamidaṁ Sāriputta vadāmi. Taṁ vācaṁ appahāya taṁ cittaṁ appahāya taṁ diṭṭhiṁ appaṭinissajjitvā yathābhataṁ nikkhitto evaṁ niraye.

152. Catasso kho imā Sāriputta yoniyo. Katamā catasso. Aṇḍajā yoni jalābujā yoni saṁsedajā yoni opapātikā yoni. Katamā ca Sāriputta aṇḍajā yoni. Ye kho te Sāriputta sattā aṇḍakosaṁ abhinibbhijja jāyanti. Ayaṁ vuccati Sāriputta aṇḍajā yoni. Katamā ca Sāriputta jalābujā yoni. Ye kho te Sāriputta sattā vatthikosaṁ abhinibbhijja jāyanti. Ayaṁ vuccati Sāriputta jalābujā yoni. Katamā ca Sāriputta saṁsedajā yoni. Ye kho te Sāriputta sattā pūtimacche vā jāyanti pūtikuṇape vā pūtikummāse vā candanikāya vā oḷigalle vā jāyanti. Ayaṁ vuccati Sāriputta saṁsedajā yoni. Katamā ca Sāriputta opapātikā yoni. Devā nerayikā ekacce ca manussā ekacce ca vinipātikā. Ayaṁ vuccati Sāriputta opapātikā yoni. Imā kho Sāriputta catasso yoniyo.

Yo kho maṁ Sāriputta evaṁ jānantaṁ evaṁ passantaṁ evaṁ vadeyya “natthi samaṇassa Gotamassa uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso, takkapariyāhataṁ samaṇo Gotamo dhammaṁ deseti vīmaṁsānucaritaṁ sayaṁpaṭibhānan”ti. Taṁ Sāriputta vācaṁ appahāya taṁ cittaṁ appahāya taṁ diṭṭhiṁ appaṭinissajjitvā yathābhataṁ nikkhitto evaṁ niraye. Seyyathāpi Sāriputta bhikkhu sīlasampanno samādhisampanno paññāsampanno diṭṭheva dhamme aññaṁ ārādheyya, evaṁ sampadamidaṁ Sāriputta vadāmi. Taṁ vācaṁ appahāya taṁ cittaṁ appahāya taṁ diṭṭhiṁ appaṭinissajjitvā yathābhataṁ nikkhitto evaṁ niraye.

153. Pañca kho imā Sāriputta gatiyo. Katamā pañca. Nirayo tiracchānayoni pettivisayo manussā devā. Nirayañcāhaṁ Sāriputta pajānāmi nirayagāmiñca maggaṁ nirayagāminiñca paṭipadaṁ, yathā paṭipanno ca kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjati tañca pajānāmi. Tiracchānayoniñcāhaṁ Sāriputta pajānāmi tiracchānayonigāmiñca maggaṁ tiracchānayonigāminiñca paṭipadaṁ, yathā paṭipanno ca kāyassa bhedā paraṁ maraṇā tiracchānayoniṁ upapajjati tañca pajānāmi. Pettivisayaṁ cāhaṁ Sāriputta pajānāmi pettivisayagāmiñca maggaṁ pettivisayagāminiñca paṭipadaṁ, yathā paṭipanno ca kāyassa bhedā paraṁ maraṇā pettivisayaṁ upapajjati tañca pajānāmi. Manusse cāhaṁ Sāriputta pajānāmi manussalokagāmiñca maggaṁ manussalokagāminiñca paṭipadaṁ, yathā paṭipanno ca kāyassa bhedā paraṁ maraṇā manussesu upapajjati tañca pajānāmi. Deve cāhaṁ Sāriputta pajānāmi devalokagāmiñca maggaṁ devalokagāminiñca paṭipadaṁ, yathā paṭipanno ca kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjati tañca pajānāmi. Nibbānañcāhaṁ Sāriputta pajānāmi nibbānagāmiñca maggaṁ nibbānagāminiñca paṭipadaṁ, yathā paṭipanno ca āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati tañca pajānāmi.

154. Idhāhaṁ Sāriputta ekaccaṁ puggalaṁ evaṁ cetasā ceto paricca pajānāmi "tathāyaṁ puggalo paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjissatī"ti. Tamenaṁ passāmi aparena samayena dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapannaṁ ekantadukkhā tibbā kaṭukā vedanā vedayamānaṁ. Seyyathāpi Sāriputta aṅgārakāsu sādhikaporisā pūrā aṅgārānaṁ vītaccikānaṁ vītadhūmānaṁ. Atha puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghammapareto kilanto tasito pipāsito ekāyanena maggena tameva aṅgārakāsuṁ paṇidhāya. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya "tathāyaṁ bhavaṁ puriso paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā imaṁyeva aṅgārakāsuṁ āgamissatī"ti. Tamenaṁ passeyya aparena samayena tassā

aṅgārakāsuyā patitaṁ ekantadukkhā tibbā kaṭukā vedanā vedayamānaṁ. Evameva kho ahaṁ Sāriputta idhekaccaṁ puggalaṁ evaṁ cetasā ceto paricca pajānāmi "tathāyaṁ puggalo paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjissatī"ti. Tamenaṁ passāmi aparena samayena dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapannaṁ ekantadukkhā tibbā kaṭukā vedanā vedayamānaṁ. (1)

Idha panāhaṁ Sāriputta ekaccaṁ puggalaṁ evaṁ cetasā ceto paricca pajānāmi "tathāyaṁ puggalo paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā tiracchānayoniṁ upapajjissatī"ti. Tamenaṁ passāmi aparena samayena dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena kāyassa bhedā paraṁ maraṇā tiracchānayoniṁ upapannaṁ dukkhā tibbā kaṭukā vedanā vedayamānaṁ. Seyyathāpi Sāriputta gūthakūpo sādhikaporiso pūro gūthassa. Atha puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghammapareto kilanto tasito pipāsito ekāyanena maggena tameva gūthakūpaṁ paṇidhāya. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya "tathāyaṁ bhavaṁ puriso paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā imaṁyeva gūthakūpaṁ āgamissatī"ti. Tamenaṁ passeyya aparena samayena tasmiṁ gūthakūpe patitaṁ dukkhā tibbā kaṭukā vedanā vedayamānaṁ. Evameva kho ahaṁ Sāriputta idhekaccaṁ puggalaṁ evaṁ cetasā ceto paricca pajānāmi "tathāyaṁ puggalo paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā tiracchānayoniṁ upapajjissatī"ti. Tamenaṁ passāmi aparena samayena dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena kāyassa bhedā paraṁ maraṇā tiracchānayoniṁ upapannaṁ dukkhā tibbā kaṭukā vedanā vedayamānaṁ. (2)

Idha panāhaṁ Sāriputta ekaccaṁ puggalaṁ evaṁ cetasā ceto paricca pajānāmi "tathāyaṁ puggalo paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā pettivisayaṁ upapajjissatī"ti.

Tamenaṁ passāmi aparena samayena dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena kāyassa bhedā paraṁ maraṇā pettivisayaṁ upapannaṁ dukkhabahulā vedanā vedayamānaṁ. Seyyathāpi Sāriputta rukkho visame bhūmibhāge jāto tanupattapalāso kabaracchāyo. Atha puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghammapareto kilanto tasito pipāsito ekāyanena maggena tameva rukkhaṁ paṇidhāya. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya "tathāyaṁ bhavaṁ puriso paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā imaṁyeva rukkhaṁ āgamissatī"ti. Tamenaṁ passeyya aparena samayena tassa rukkhassa chāyāya nisinnaṁ vā nipannaṁ vā dukkhabahulā vedanā vedayamānaṁ. Evameva kho ahaṁ Sāriputta idhekaccaṁ puggalaṁ evaṁ cetasā ceto paricca pajānāmi "tathāyaṁ puggalo paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā pettivisayaṁ upapajjissatī"ti. Tamenaṁ passāmi aparena samayena dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena kāyassa bhedā paraṁ maraṇā pettivisayaṁ upapannaṁ dukkhabahulā vedanā vedayamānaṁ. (3)

Idha panāhaṁ Sāriputta ekaccaṁ puggalaṁ evaṁ cetasā ceto paricca pajānāmi "tathāyaṁ puggalo paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā manussesu upapajjissatī"ti. Tamenaṁ passāmi aparena samayena dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena kāyassa bhedā paraṁ maraṇā manussesu upapannaṁ sukhabahulā vedanā vedayamānaṁ, seyyathāpi Sāriputta rukkho same bhūmibhāge jāto bahalapattapalāso sandacchāyo[1], atha puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghammapareto kilanto tasito pipāsito ekāyanena maggena tameva rukkhaṁ paṇidhāya, tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya "tathāyaṁ bhavaṁ puriso paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā imameva rukkhaṁ āgamissatī"ti. Tamenaṁ passeyya aparena samayena tassa rukkhassa chāyāya nisinnaṁ vā nipannaṁ vā sukhabahulā vedanā vedayamānaṁ, evameva kho ahaṁ Sāriputta idhekaccaṁ puggalaṁ evaṁ cetasā ceto paricca pajānāmi "tathāyaṁ puggalo paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā kāyassa bhedā paraṁ

---

1. Saṇḍacchāyo (Syā), santacchāyo (Ka)

maraṇā manussesu upapajjissatī”ti. Tamenaṁ passāmi aparena samayena dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena kāyassa bhedā paraṁ maraṇā manussesu upapannaṁ sukhabahulā vedanā vedayamānaṁ. (4)

Idha panāhaṁ Sāriputta ekaccaṁ puggalaṁ evaṁ cetasā ceto paricca pajānāmi “tathāyaṁ puggalo paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjissatī”ti. Tamenaṁ passāmi aparena samayena dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapannaṁ ekantasukhā vedanā vedayamānaṁ. Seyyathāpi Sāriputta pāsādo tatrāssa kūṭāgāraṁ ullittāvalittaṁ nivātaṁ phusitaggaḷaṁ pihitavātapānaṁ tatrāssa pallaṅko gonakatthato paṭikatthato paṭalikatthato kadalimigapavarapaccattharaṇo sa-uttaracchado ubhatolohitakūpadhāno, atha puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghammapareto kilanto tasito pipāsito ekāyanena maggena tameva pāsādaṁ paṇidhāya. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya “tathāyaṁ bhavaṁ puriso paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā imaṁyeva pāsādaṁ āgamissatī”ti. Tamenaṁ passeyya aparena samayena tasmiṁ pāsāde tasmiṁ kūṭāgāre tasmiṁ pallaṅke nisinnaṁ vā nipannaṁ vā ekantasukhā vedanā vedayamānaṁ, evameva kho ahaṁ Sāriputta idhekaccaṁ puggalaṁ evaṁ cetasā ceto paricca pajānāmi “tathāyaṁ puggalo paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samarūḷho, yathā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjissatī”ti. Tamenaṁ passāmi aparena samayena dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapannaṁ ekantasukhā vedanā vedayamānaṁ. (5)

Idha panāhaṁ Sāriputta ekaccaṁ puggalaṁ cetasā ceto paricca pajānāmi “tathāyaṁ puggalo paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samarūḷho, yathā āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharissatī”ti. Tamenaṁ passāmi aparena samayena āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharantaṁ ekantasukhā vedanā vedayamānaṁ. Seyyathāpi Sāriputta pokkharaṇī

acchodakā sātodakā sītodakā setakā supatitthā ramaṇīyā, avidūre cassā tibbo vanasaṇḍo. Atha puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghammapareto kilanto tasito pipāsito ekāyanena maggena tameva pokkharaṇiṁ paṇidhāya. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya "tathā bhavaṁ puriso paṭipanno, tathā ca iriyati, tañca maggaṁ samārūḷho, yathā imaṁyeva pokkharaṇiṁ āgamissatī"ti. Tamenaṁ passeyya aparena samayena taṁ pokkharaṇiṁ ogāhetvā nhāyitvā ca pivitvā ca sabbadarathakilamathapariḷāhaṁ paṭippassambhetvā paccuttaritvā tasmiṁ vanasaṇḍe nisinnaṁ vā nipannaṁ vā ekantasukhā vedanā vedayamānaṁ, evameva kho ahaṁ Sāriputta idhekaccaṁ puggalaṁ evaṁ cetasā ceto paricca pajānāmi "tathāyaṁ puggalo paṭipanno tathā ca iriyati tañca maggaṁ samārūḷho, yathā āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharissatī"ti. Tamenaṁ passāmi aparena samayena āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharantaṁ ekantasukhā vedanā vedayamānaṁ. Imā kho Sāriputta pañca gatiyo.

Yo kho maṁ Sāriputta evaṁ jānantaṁ evaṁ passantaṁ evaṁ vadeyya "natthi samaṇassa Gotamassa uttarimanussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso, takkapariyāhataṁ samaṇo Gotamo dhammaṁ deseti vīmaṁsānucaritaṁ sayaṁpaṭibhānan"ti. Taṁ Sāriputta vācaṁ appahāya taṁ cittaṁ appahāya taṁ diṭṭhiṁ appaṭinissajjitvā yathābhataṁ nikkhitto evaṁ niraye. Seyyathāpi Sāriputta bhikkhu sīlasampanno samādhisampanno paññāsampanno diṭṭheva dhamme aññaṁ ārādheyya, evaṁ sampadamidaṁ Sāriputta vadāmi. Taṁ vācaṁ appahāya taṁ cittaṁ appahāya taṁ diṭṭhiṁ appaṭinissajjitvā yathābhataṁ nikkhitto evaṁ niraye.

155. Abhijānāmi kho panāhaṁ Sāriputta caturaṅgasamannāgataṁ brahmacariyaṁ caritā[1], tapassī sudaṁ homi paramatapassī, lūkho sudaṁ[2] homi paramalūkho, jegucchī sudaṁ homi paramajegucchī, pavivitto sudaṁ[3] homi

---

1. Caritvā (Ka) 2. Lūkhassudaṁ (Sī, I) 3. Pavivittassudaṁ (Sī, I)

paramapavivitto. Tatrāssu me idaṁ Sāriputta tapassitāya hoti. Acelako homi muttācāro, hatthāpalekhano[1], na-ehibhaddantiko, natiṭṭhabhaddantiko, nābhihaṭaṁ, na uddissakataṁ, na nimantanaṁ sādiyāmi, so na kumbhimukhā paṭiggaṇhāmi, na kaḷopimukhā paṭiggaṇhāmi, na eḷakamantaraṁ, na daṇḍamantaraṁ, na musalamantaraṁ, na dvinnaṁ bhuñjamānānaṁ, na gabbhiniyā, na pāyamānāya[2], na purisantaragatāya, na saṅkittīsu, na yattha sā upaṭṭhito hoti, na yattha makkhikā saṇḍasaṇḍacārinī, na macchaṁ, na maṁsaṁ, na suraṁ, na merayaṁ, na thusodakaṁ pivāmi. So ekāgāriko vā homi ekālopiko, dvāgāriko vā homi dvālopiko -pa- sattāgāriko vā homi sattālopiko. Ekissāpi dattiyā yāpemi, dvīhipi dattīhi yāpemi -pa- sattahipi dattīhi yāpemi. Ekāhikampi āhāraṁ āhāremi, dvīhikampi āhāraṁ āhāremi -pa- sattāhikampi āhāraṁ āhāremi. Iti evarūpaṁ addhamāsikampi pariyāyabhattabhojanānuyogamanuyutto viharāmi.

So sākabhakkho vā homi, sāmākabhakkho vā homi, nīvārabhakkho vā homi, daddulabhakkho vā homi, haṭabhakkho vā homi, kaṇabhakkho vā homi, ācāmabhakkho vā homi, piññākabhakkho vā homi, tiṇabhakkho vā homi, gomayabhakkho vā homi, vanamūlaphalāhāro yāpemi pavattaphalabhojī.

So sāṇānipi dhāremi, masāṇānipi dhāremi, chavadussānipi dhāremi, paṁsukūlānipi dhāremi, tirīṭānipi dhāremi, ajinampi dhāremi, ajinakkhipampi dhāremi, kusacīrampi dhāremi, vākacīrampi dhāremi, phalakacīrampi dhāremi, kesakambalampi dhāremi, vāḷakambalampi dhāremi, ulūkapakkhampi dhāremi, kesamassulocakopi homi kesamassulocanānuyogamanuyutto, ubbhaṭṭhakopi homi āsanapaṭikkhitto, ukkuṭikopi homi ukkuṭikappadhānamanuyutto, kaṇṭakāpassayikopi homi kaṇṭakāpassaye seyyaṁ kappemi[3], sāyatatiyakampi udakorohanānuyogamanuyutto viharāmi. Iti evarūpaṁ anekavihitaṁ

---

1. Hatthāvalekhano (Syā)
2. Pāyantiyā (Ka)
3. Imassānantare aññopi koci pāṭhapadeso aññesu ājīvakavatadīpakasuttesu dissati.

kāyassa ātāpanaparitāpanānuyogamanuyutto viharāmi. Idaṁsu me Sāriputta tapassitāya hoti.

156. Tatrāssu me idaṁ Sāriputta lūkhasmiṁ hoti. Nekavassagaṇikaṁ rajojallaṁ kāye sannicitaṁ hoti papaṭikajātaṁ. Seyyathāpi Sāriputta tindukakhāṇu nekavassagaṇiko sannicito hoti papaṭikajāto, evamevāssu me Sāriputta nekavassagaṇikaṁ rajojallaṁ kāye sannicitaṁ hoti papaṭikajātaṁ. Tassa mayhaṁ Sāriputta na evaṁ hoti. Aho vatāhaṁ imaṁ rajojāllaṁ pāṇinā parimajjeyyaṁ. Aññe vā pana me imaṁ rajojallaṁ pāṇinā parimajjeyyunti. Evampi me Sāriputta na hoti. Idaṁsu me Sāriputta lūkhasmiṁ hoti. (1)

Tatrāssu me idaṁ Sāriputta jegucchismiṁ hoti. So kho ahaṁ Sāriputta satova abhikkamāmi satova paṭikkamāmi. Yāva udakabindumhipi me dayā paccupaṭṭhitā hoti "māhaṁ khuddake pāṇe visamagate saṅghātaṁ āpādesin"ti. Idaṁsu me Sāriputta jegucchismiṁ hoti. (2)

Tatrāssu me idaṁ Sāriputta pavivittasmiṁ hoti. So kho ahaṁ Sāriputta aññataraṁ araññāyatanaṁ ajjhogāhetvā viharāmi. Yadā passāmi gopālakaṁ vā pasupālakaṁ vā tiṇahārakaṁ vā kaṭṭhahārakaṁ vā vanakammikaṁ vā, vanena vanaṁ gahanena gahanaṁ ninnena ninnaṁ thalena thalaṁ sampatāmi[1]. Taṁ kissa hetu, mā maṁ te addasaṁsu, ahañca mā te addasanti. Seyyathāpi Sāriputta āraññako mago manusse disvā vanena vanaṁ gahanena gahanaṁ ninnena ninnaṁ thalena thalaṁ sampatati, evameva kho ahaṁ Sāriputta yadā passāmi gopālakaṁ vā pasupālakaṁ vā tiṇahārakaṁ vā kaṭṭhahārakaṁ vā vanakammikaṁ vā, vanena vanaṁ gahanena gahanaṁ ninnena ninnaṁ thalena thalaṁ sampatāmi. Taṁ kissa hetu, mā maṁ te addasaṁsu, ahañca mā te addasanti. Idaṁsu me Sāriputta pavivittasmiṁ hoti. (3)

So kho ahaṁ Sāriputta ye te goṭṭhā paṭṭhitagāvo apagatagopālakā. Tattha catukkuṇḍiko upasaṅkamitvā yāni tāni vacchakānaṁ taruṇakānaṁ dhenupakānaṁ gomayāni, tāni sudaṁ āhāremi. Yāvakīvañca

---

1. Papatāmi (Sī, Syā, I)

me Sāriputta sakaṁ muttakarīsaṁ apariyādinnaṁ hoti. Sakaṁyeva sudaṁ muttakarīsaṁ āhāremi. Idaṁsu me Sāriputta mahāvikaṭabhojanasmiṁ hoti. (4)

157. So kho ahaṁ Sāriputta aññataraṁ bhiṁsanakaṁ vanasaṇḍaṁ ajjhogāhetvā viharāmi. Tatrāssudaṁ Sāriputta bhiṁsanakassa vanasaṇḍassa bhiṁsanakatasmiṁ hoti. Yo koci avītarāgo taṁ vanasaṇḍaṁ pavisati, yebhuyyena lomāni haṁsanti. So kho ahaṁ Sāriputta yā tā rattiyo sītā hemantikā antaraṭṭhakā himapātasamayā[1], tathārūpāsu rattīsu rattiṁ abbhokāse viharāmi, divā vanasaṇḍe. Gimhānaṁ pacchime māse divā abbhokāse viharāmi, rattiṁ vanasaṇḍe. Apissu maṁ Sāriputta ayaṁ anacchariyagāthā paṭibhāsi pubbe assutapubbā.

"Sotatto sosinno[2] ceva, eko bhiṁsanake vane.
Naggo na caggimāsīno, esanāpasuto munī"ti.

So kho ahaṁ Sāriputta susāne seyyaṁ kappemi chavaṭṭhikāni upadhāya. Apissu maṁ Sāriputta gāmaṇḍalā[3] upasaṅkamitvā oṭṭhubhantipi omuttentipi paṁsukenapi okiranti kaṇṇasotesupi salākaṁ pavesenti. Na kho panāhaṁ Sāriputta abhijānāmi tesu pāpakaṁ cittaṁ uppādetā. Idaṁsu me Sāriputta upekkhāvihārasmiṁ hoti.

158. Santi kho pana Sāriputta eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino āhārena suddhīti. Te evamāhaṁsu, kolehi yāpemāti te kolampi khādanti, kolacuṇṇampi khādanti, kolodakampi pivanti, anekavihitampi kolavikatiṁ paribhuñjanti. Abhijānāmi kho panāhaṁ Sāriputta ekaṁyeva kolaṁ āhāraṁ āhāritā. Siyā kho pana te Sāriputta evamassa "mahā nūna tena samayena kolo ahosī"ti. Na kho panetaṁ Sāriputta evaṁ daṭṭhabbaṁ, tadāpi etaparamoyeva kolo ahosi, seyyathāpi etarahi. Tassa mayhaṁ Sāriputta

---

1. Antaraṭṭhake himapātasamaye (Sī, I)
2. Sosīno (Sī, I, Ka), sosino (Syā), sosindo (Saddanīti)
3. Gomaṇḍalā (bahūsu) Cariyāpiṭaka-aṭṭhakathā oloketabbā.

ekaṁyeva kolaṁ āhāraṁ āhārayato adhimattakasimānaṁ patto kāyo hoti. Seyyathāpi nāma āsītikapabbāni vā kāḷapabbāni vā, evamevassu me aṅgapaccaṅgāni bhavanti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma oṭṭhapadaṁ, evamevassu me ānisadaṁ hoti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma vaṭṭanāvaḷī, evamevassu me piṭṭhikaṇṭako unnatāvanato hoti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma jarasālāya gopānasiyo oluggaviluggā bhavanti, evamevassu me phāsuḷiyo oluggaviluggā bhavanti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma gambhīre udapāne udakatārakā gambhīragatā okkhāyikā dissanti. Evamevassu me akkhikūpesu akkhitārakā gambhīragatā okkhāyikā dissanti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma tittakālābu āmakacchinno vātātapena saṁphuṭito[1] hoti sammilāto, evamevassu me sīsacchavi saṁphuṭitā hoti sammilātā tāyevappāhāratāya. So kho ahaṁ Sāriputta udaracchaviṁ parimasissāmīti piṭṭhikaṇṭakaṁyeva pariggaṇhāmi. Piṭṭhikaṇṭakaṁ parimasissāmīti udaracchaviṁ yeva pariggaṇhāmi. Yāvassu me Sāriputta udaracchavi piṭṭhikaṇṭakaṁ allīnā hoti tāyevappāhāratāya. So kho ahaṁ Sāriputta vaccaṁ vā muttaṁ vā karissāmīti tattheva avakujjo papatāmi tāyevappāhāratāya. So kho ahaṁ Sāriputta tameva kāyaṁ assāsento pāṇinā gattāni anomajjāmi. Tassa mayhaṁ Sāriputta pāṇinā gattāni anomajjato pūtimūlāni lomāni kāyasmā patanti tāyevappāhāratāya.

159. Santi kho pana Sāriputta eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino āhārena suddhīti. Te evamāhaṁsu, muggehi yāpema -pa- tilehi yāpema -pa- taṇḍulehi yāpemāti te taṇḍulampi khādanti, taṇḍulacuṇṇampi khādanti, taṇḍulodakampi pivanti, anekavihitampi taṇḍulavikatiṁ paribhuñjanti. Abhijānāmi kho panāhaṁ Sāriputta ekaṁyeva taṇḍulaṁ āhāraṁ āhāritā. Siyā kho pana te Sāriputta evamassa "mahā nūna tena samayena taṇḍulo ahosī"ti. Na kho panetaṁ Sāriputta evaṁ daṭṭhabbaṁ, tadāpi etaparamoyeva taṇḍulo ahosi,

---

1. Samphusito (Syā), saṁpuṭito (I, Ka) ettha saṁphuṭitoti saṅkucitoti attho.

seyyathāpi etarahi. Tassa mayhaṁ Sāriputta ekaṁyeva taṇḍulaṁ āhāraṁ āhārayato adhimattakasimānaṁ patto kāyo hoti. Seyyathāpi nāma āsītikapabbāni vā kāḷapabbāni vā, evamevassu me aṅgapaccaṅgāni bhavanti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma oṭṭhapadaṁ, evamevassu me ānisadaṁ hoti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma vaṭṭanāvaḷī, evamevassu me piṭṭhikaṇṭako unnatāvanato hoti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma jarasālāya gopānasiyo oluggaviluggā bhavanti, evamevassu me phāsuḷiyo oluggaviluggā bhavanti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma gambhīre udapāne udakatārakā gambhīragatā okkhāyikā dissanti, evamevassu me akkhikūpesu akkhitārakā gambhīragatā okkhāyikā dissanti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma tittakālābu āmakacchinno vātātapena saṁphuṭito hoti sammilāto, evamevassu me sīsacchavi saṁphuṭitā hoti sammilātā tāyevappāhāratāya. So kho ahaṁ Sāriputta udaracchaviṁ parimasissāmīti piṭṭhikaṇṭakaṁyeva pariggaṇhāmi. Piṭṭhikaṇṭakaṁ parimasissāmīti udaracchaviṁyeva pariggaṇhāmi. Yāvassu me Sāriputta udaracchavi piṭṭhikaṇṭakaṁ allīnā hoti tāyevappāhāratāya. So kho ahaṁ Sāriputta vaccaṁ vā muttaṁ vā karissāmīti tattheva avakujjo papatāmi tāyevappāhāratāya. So kho ahaṁ Sāriputta tameva kāyaṁ assāsento pāṇinā gattāni anomajjāmi. Tassa mayhaṁ Sāriputta pāṇinā gattāni anomajjato pūtimūlāni lomāni kāyasmā patanti tāyevappāhāratāya.

Tāyapi kho ahaṁ Sāriputta iriyāya tāya paṭipadāya tāya dukkarakārikāya nājjhagamaṁ uttariṁ manussadhammā alamariyañāṇadassanavisesaṁ. Taṁ kissa hetu, imissāyeva ariyāya paññāya anadhigamā, yāyaṁ ariyā paññā adhigatā ariyā niyyānikā niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāya.

160. Santi kho pana Sāriputta eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino "saṁsārena suddhī"ti. Na kho pana so[1] Sāriputta saṁsāro

---

1. Na kho paneso (Sī, Syā)

sulabharūpo, yo mayā asaṁsaritapubbo iminā dīghena addhunā aññatra Suddhāvāsehi devehi. Suddhāvāse cāhaṁ Sāriputta deve saṁsareyyaṁ. Nayimaṁ lokaṁ punarāgaccheyyaṁ.

Santi kho pana Sāriputta eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino "upapattiyā suddhī"ti. Na kho pana sā Sāriputta upapatti sulabharūpā, yā mayā anupapannapubbā iminā dīghena addhunā aññatra Suddhāvāsehi devehi. Suddhāvāse cāhaṁ Sāriputta deve upapajjeyyaṁ. Nayimaṁ lokaṁ punarāgaccheyyaṁ.

Santi kho pana Sāriputta eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino "āvāsena suddhī"ti. Na kho pana so Sāriputta āvāso sulabharūpo, yo mayā anāvuṭṭhapubbo[1] iminā dīghena addhunā aññatra Suddhāvāsehi devehi. Suddhāvāse cāhaṁ Sāriputta deve āvaseyyaṁ. Nayimaṁ lokaṁ punarāgaccheyyaṁ.

Santi kho pana Sāriputta eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino "yaññena suddhī"ti. Na kho pana so Sāriputta yañño sulabharūpo, yo mayā ayiṭṭhapubbo iminā dīghena addhunā. Tañca kho raññā vā satā khattiyena muddhāvasittena brāhmaṇena vā mahāsālena.

Santi kho pana Sāriputta eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino "aggiparicariyāya suddhī"ti. Na kho pana so Sāriputta aggi sulabharūpo, yo mayā aparicinnapubbo iminā dīghena addhunā. Tañca kho raññā vā satā khattiyena muddhāvasittena brāhmaṇena vā mahāsālena.

161. Santi kho pana Sāriputta eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino "yāvadevāyaṁ bhavaṁ puriso daharo hoti. Yuvā susukāḷakeso bhadrena yobbanena samannāgato paṭhamena vayasā, tāvadeva paramena paññāveyyattiyena samannāgato hoti. Yato ca kho ayaṁ bhavaṁ puriso jiṇṇo hoti vuddho mahallako addhagato vayo-anuppatto āsītiko vā nāvutiko vā vassasatiko vā jātiyā, atha tamhā paññāveyyattiyā parihāyatī"ti. Na kho panetaṁ

1. Anāvutthapubbo (Sī, I)

Sāriputta evaṁ daṭṭhabbaṁ. Ahaṁ kho pana Sāriputta etarahi jiṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo-anuppatto āsītiko me vayo vattati, idha me assu Sāriputta cattāro sāvakā vassasatāyukā vassasatajīvino paramāya satiyā ca gatiyā ca dhitiyā ca samannāgatā paramena ca paññāveyyattiyena. Seyyathāpi Sāriputta daḷhadhammā[1] dhanuggaho sikkhito katahattho katūpāsano lahukena asanena appakasireneva tiriyaṁ tālacchāyaṁ atipāteyya, evaṁ adhimattasatimanto evaṁ adhimattagatimanto evaṁ adhimattadhitimanto evaṁ paramena paññāveyyattiyena samannāgatā. Te maṁ catunnaṁ satipaṭṭhānānaṁ upādāyupādāya pañhaṁ puccheyyuṁ, puṭṭho puṭṭho cāhaṁ tesaṁ byākareyyaṁ, byākatañca me byākatato dhāreyyuṁ, na ca maṁ dutiyakaṁ uttari paṭipuccheyyuṁ, aññatra asitapītakhāyitasāyitā aññatra uccārapassāvakammā aññatra niddākilamathapaṭivinodanā. Apariyādinnāyevassa Sāriputta Tathāgatassa dhammadesanā, apariyādinnaṁyevassa Tathāgatassa dhammapadabyañjanaṁ, apariyādinnaṁyevassa Tathāgatassa pañhapaṭibhānaṁ. Atha me te cattāro sāvakā vassasatāyukā vassasatajīvino vassasatassa accayena kālaṁ kareyyuṁ. Mañcakena cepi maṁ Sāriputta pariharissatha, nevatthi Tathāgatassa paññāveyyattiyassa aññathattaṁ. Yaṁ kho taṁ[2] Sāriputta sammā vadamāno vadeyya "asammohadhammo satto loke uppanno bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti, mameva taṁ sammā vadamāno vadeyya "asammohadhammo satto loke uppanno bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti.

162. Tena kho pana samayena āyasmā Nāgasamālo Bhagavato piṭṭhito ṭhito hoti Bhagavantaṁ bījayamāno, atha kho āyasmā Nāgasamālo Bhagavantaṁ etadavoca "acchariyaṁ bhante abbhutaṁ bhante, api hi me bhante imaṁ dhammapariyāyaṁ sutvā lomāni haṭṭhāni, konāmo ayaṁ bhante dhammapariyāyo"ti. Tasmātiha tvaṁ Nāgasamāla imaṁ dhammapariyāyaṁ "lomahaṁsanapariyāyo"tveva naṁ dhārehīti.

---

1. Daḷhadhammo (bahūsu) Ṭīkā ca Moggallānabyākaraṇaṁ ca oloketabbaṁ.
2. Yaṁ kho panetaṁ (Sī)

Idamavoca Bhagavā. Attamano āyasmā Nāgasamālo Bhagavato bhāsitaṁ abhinandīti.

Mahāsīhanādasuttaṁ niṭṭhitaṁ dutiyaṁ.

---

3. Mahādukkhakkhandhasutta

163. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Atha kho sambahulā bhikkhū pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya Sāvatthiṁ piṇḍāya pāvisiṁsu. Atha kho tesaṁ bhikkhūnaṁ etadahosi "atippago kho tāva Sāvatthiyaṁ piṇḍāya carituṁ. Yaṁ nūna mayaṁ yena aññatitthiyānaṁ paribbājakānaṁ ārāmo tenupasaṅkameyyāmā"ti. Atha kho te bhikkhū yena aññatitthiyānaṁ paribbājakānaṁ ārāmo tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā tehi aññatitthiyehi paribbājakehi saddhiṁ sammodiṁsu, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdiṁsu. Ekamantaṁ nisinne kho te bhikkhū te aññatitthiyā paribbājakā etadavocuṁ "samaṇo āvuso Gotamo kāmānaṁ pariññaṁ paññapeti, mayampi kāmānaṁ pariññaṁ paññapema. Samaṇo āvuso Gotamo rūpānaṁ pariññaṁ paññapeti, mayampi rūpānaṁ pariññaṁ paññapema. Samaṇo āvuso Gotamo vedanānaṁ pariññaṁ paññapeti, mayampi vedanānaṁ pariññaṁ paññapema. Idha no āvuso ko viseso, ko adhippayāso, kiṁ nānākaraṇaṁ samaṇassa vā Gotamassa amhākaṁ vā, yadidaṁ dhammadesanāya vā dhammadesanaṁ anusāsaniyā vā anusāsanin"ti. Atha kho te bhikkhū tesaṁ aññatitthiyānaṁ paribbājakānaṁ bhāsitaṁ neva abhinandiṁsu nappaṭikkosiṁsu, anabhinanditvā appaṭikkositvā uṭṭhāyāsanā pakkamiṁsu "Bhagavato santike etassa bhāsitassa atthaṁ ājānissāmā"ti.

164. Atha kho te bhikkhū Sāvatthiyaṁ piṇḍāya caritvā pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkantā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, ekamantaṁ nisinnā kho te bhikkhū Bhagavantaṁ etadavocuṁ "idha mayaṁ bhante pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya

Sāvatthiṁ piṇḍāya pāvisimha, tesaṁ no bhante amhākaṁ etadahosi ‘atippago kho tāva Sāvatthiyaṁ piṇḍāya carituṁ, yaṁ nūna mayaṁ yena aññatitthiyānaṁ paribbājakānaṁ ārāmo tenupasaṅkameyyāmā’ti. Atha kho mayaṁ bhante yena aññatitthiyānaṁ paribbājakānaṁ ārāmo tenupasaṅkamimha, upasaṅkamitvā tehi aññatitthiyehi paribbājakehi saddhiṁ sammodimha, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdimha, ekamantaṁ nisinne kho amhe bhante te aññatitthiyā paribbājakā etadavocuṁ ‘samaṇo āvuso Gotamo kāmānaṁ pariññaṁ paññapeti, mayampi kāmānaṁ pariññaṁ paññapema. Samaṇo āvuso Gotamo rūpānaṁ pariññaṁ paññapeti, mayampi rūpānaṁ pariññaṁ paññapema. Samaṇo āvuso Gotamo vedanānaṁ pariññaṁ paññapeti, mayampi vedanānaṁ pariññaṁ paññapema. Idha no āvuso ko viseso, ko adhippayāso, kiṁ nānākaraṇaṁ samaṇassa vā Gotamassa amhākaṁ vā, yadidaṁ dhammadesanāya vā dhammadesanaṁ anusāsaniyā vā anusāsanin’ti. Atha kho mayaṁ bhante tesaṁ aññatitthiyānaṁ paribbājakānaṁ bhāsitaṁ neva abhinandimha nappaṭikkosimha, anabhinanditvā appaṭikkositvā uṭṭhāyāsanā pakkamimha, Bhagavato santike etassa bhāsitassa atthaṁ ājānissāmā”ti.

165. Evaṁvādino bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā evamassu vacanīyā “ko panāvuso kāmānaṁ assādo ko ādīnavo kiṁ nissaraṇaṁ, ko rūpānaṁ assādo ko ādīnavo kiṁnissaraṇaṁ, ko vedanānaṁ assādo ko ādīnavo kiṁ nissaraṇan”ti. Evaṁ puṭṭhā bhikkhave aññatitthiyā paribbājakā na ceva sampāyissanti, uttariñca vighātaṁ āpajjissanti. Taṁ kissa hetu, yathā taṁ bhikkhave avisayasmiṁ. Nāhaṁ taṁ bhikkhave passāmi sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya, yo imesaṁ pañhānaṁ veyyākaraṇena cittaṁ ārādheyya aññatra Tathāgatena vā Tathāgatasāvakena vā ito vā pana sutvā.

166. Ko ca bhikkhave kāmānaṁ assādo. Pañcime bhikkhave kāmaguṇā. Katame pañca. Cakkhuviññeyyā rūpā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasaṁhitā rajanīyā. Sotaviññeyyā saddā -pa-. Ghānaviññeyyā

gandhā. Jivhāviññeyyā rasā. Kāyaviññeyyā phoṭṭhabbā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasaṁhitā rajanīyā. Ime kho bhikkhave pañca kāmaguṇā. Yaṁ kho bhikkhave ime pañca kāmaguṇe paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ. Ayaṁ kāmānaṁ assādo.

167. Ko ca bhikkhave kāmānaṁ ādīnavo. Idha bhikkhave kulaputto yena sippaṭṭhānena jīvikaṁ kappeti, yadi muddāya yadi gaṇanāya yadi saṅkhānena[1] yadi kasiyā yadi vaṇijjāya yadi gorakkhena yadi issatthena yadi rājaporisena yadi sippaññatarena, sītassa purakkhato uṇhassa purakkhato ḍaṁsamakasavātātapasarīsapasamphassehi rissamāno[2] khuppipāsāya mīyamāno. Ayampi bhikkhave kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

Tassa ce bhikkhave kulaputtassa evaṁ uṭṭhahato ghaṭato vāyamato te bhogā nābhinipphajjanti, so socati kilamati paridevati urattāḷiṁ kandati sammohaṁ āpajjati "moghaṁ vata me uṭṭhānaṁ, aphalo vata me vāyāmo"ti. Ayampi bhikkhave kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

Tassa ce bhikkhave kulaputtassa evaṁ uṭṭhahato ghaṭato vāyamato te bhogā abhinipphajjanti, so tesaṁ bhogānaṁ ārakkhādhikaraṇaṁ dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti "kinti me bhoge neva rājāno hareyyuṁ, na corā hareyyuṁ, na aggi daheyya, na udakaṁ vaheyya[3], na appiyā dāyādā hareyyun"ti. Tassa evaṁ ārakkhato gopayato te bhogerājāno vā haranti, corā vā haranti, aggi vā dahati, udakaṁ vā vahati, appiyā vā dāyādā haranti, so socati kilamati paridevati urattāḷiṁ kandati sammohaṁ āpajjati "yampi me ahosi, tampi no natthī"ti. Ayampi bhikkhave kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

168. Puna caparaṁ bhikkhave kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu rājānopi rājūhi vivadanti, khattiyāpi khattiyehi

---

1. Saṅkhāya (Ka)
2. Īrayamāno (Ka), samphassamāno (Khu 8. 262)
3. Vāheyya (Ka)

vivadanti, brāhmaṇāpi brāhmaṇehi vivadanti, gahapatīpi gahapatīhi vivadanti, mātāpi puttena vivadati, puttopi mātarā vivadati, pitāpi puttena vivadati, puttopi pitarā vivadati, bhātāpi bhātarā vivadati, bhātāpi bhaginiyā vivadati, bhaginīpi bhātarā vivadati, sahāyopi sahāyena vivadati. Te tattha kalahaviggahavivādāpannā aññamaññaṁ pāṇīhipi upakkamanti, leḍḍūhipi upakkamanti, daṇḍehipi upakkamanti, satthehipi upakkamanti. Te tattha maraṇampi nigacchanti maraṇamattampi dukkhaṁ. Ayampi bhikkhave kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

Puna caparaṁ bhikkhave kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu asicammaṁ gahetvā dhanukalāpaṁ sannayhitvā ubhatobyūḷhaṁ saṅgāmaṁ pakkhandanti usūsupi khippamānesu sattīsupi khippamānāsu asīsupi vijjotalantesu, te tattha usūhipi vijjhanti, sattiyāpi vijjhanti, asināpi sīsaṁ chindanti. Te tattha maraṇampi nigacchanti maraṇamattampi dukkhaṁ. Ayampi bhikkhave kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

Puna caparaṁ bhikkhave kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu asicammaṁ gahetvā dhanukalāpaṁ sannayhitvā addāvalepanā[1] upakāriyo pakkhandanti usūsupi khippamānesu sattīsupi khippamānāsu asīsupi vijjotalantesu. Te tattha usūhipi vijjhanti, sattiyāpi vijjhanti, chakaṇakāyapi[2] osiñcanti, abhivaggenapi omaddanti, asināpi sīsaṁ chindanti. Te tattha maraṇampi nigacchanti maraṇamattampi dukkhaṁ. Ayampi bhikkhave kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

169. Puna caparaṁ bhikkhave kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu sandhimpi chindanti, nillopampi haranti, ekāgārikampi karonti, paripanthepi tiṭṭhanti, paradārampi gacchanti. Tamenaṁ rājāno gahetvā vividhā kammakāraṇā kārenti, kasāhipi tāḷenti, vettehipi tāḷenti, aḍḍhadaṇḍakehipi tāḷenti, hatthampi chindanti, pādampi chindanti, hatthapādampi chindanti, kaṇṇampi chindanti, nāsampi chindanti, kaṇṇanāsampi chindanti, bilaṅgathālikampi

---

1. Aṭṭāvalepanā (Syā, Ka)
2. Pakaṭṭhiyāpi (Sī)

karonti, saṅkhamuṇḍikampi karonti, rāhumukhampi karonti, jotimālikampi karonti, hatthapajjotikampi karonti, erakavattikampi karonti, cīrakavāsikampi karonti, eṇeyyakampi karonti, baḷisamaṁsikampi karonti, kahāpaṇikampi karonti, khārāpatacchikampi karonti, palighaparivattikampi karonti, palālapīṭhakampi karonti, tattenapi telena osiñcanti, sunakhehipi khādāpenti, jīvantampi sūle uttāsenti, asināpi sīsaṁ chindanti, te tattha maraṇampi nigacchanti maraṇamattampi dukkhaṁ. Ayampi bhikkhave kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

Puna caparaṁ bhikkhave kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu kāyena duccaritaṁ caranti, vācāya duccaritaṁ caranti, manasā duccaritaṁ caranti. Te kāyena duccaritaṁ caritvā vācāya duccaritaṁ caritvā manasā duccaritaṁ caritvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjanti. Ayampi bhikkhave kāmānaṁ ādīnavo samparāyiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

170. Kiñca bhikkhave kāmānaṁ nissaraṇaṁ. Yo kho bhikkhave kāmesu chandarāgavinayo chandarāgappahānaṁ. Idaṁ kāmānaṁ nissaraṇaṁ.

Ye hi keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā evaṁ kāmānaṁ assādañca assādato ādīnavañca ādīnavato nissaraṇañca nissaraṇato yathābhūtaṁ nappajānanti, te vata sāmaṁ vā kāme parijānissanti, paraṁ vā tathattāya samādapessanti, yathā paṭipanno kāme parijānissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Ye ca kho keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā evaṁ kāmānaṁ assādañca assādato ādīnavañca ādīnavato nissaraṇañca nissaraṇato yathābhūtaṁ pajānanti, te vata sāmaṁ vā kāme parijānissanti, paraṁ vā tathattāya samādapessanti, yathā paṭipanno kāme parijānissatīti ṭhānametaṁ vijjati.

171. Ko ca bhikkhave rūpānaṁ assādo. Seyyathāpi bhikkhave khattiyakaññā vā brāhmaṇakaññā vā gahapatikaññā vā pannarasavassuddesikā vā soḷasavassuddesikā vā nātidīghā nātirassā nātikisā nātithūlā nātikāḷī nāccodātā, paramā sā bhikkhave tasmiṁ samaye

subhā vaṇṇanibhāti. Evaṁ bhante. Yaṁ kho bhikkhave subhaṁ vaṇṇanibhaṁ paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ. Ayaṁ rūpānaṁ assādo.

Ko ca bhikkhave rūpānaṁ ādīnavo. Idha bhikkhave tameva bhaginiṁ passeyya aparena samayena āsītikaṁ vā nāvutikaṁ vā vassasatikaṁ vā jātiyā jiṇṇaṁ gopānasivaṅkaṁ bhoggaṁ daṇḍaparāyanaṁ pavedhamānaṁ gacchantiṁ āturaṁ gatayobbanaṁ khaṇḍadantaṁ[1] palitakesaṁ[2] vilūnaṁ khalitasiraṁ valinaṁ tilakāhatagattaṁ[3]. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, yā purimā subhā vaṇṇanibhā, sā antarahitā, ādīnavo pātubhūtoti. Evaṁ bhante. Ayampi bhikkhave rūpānaṁ ādīnavo.

Puna caparaṁ bhikkhave tameva bhaginiṁ passeyya ābādhikaṁ dukkhitaṁ bāḷhagilānaṁ sake muttakarīse palipannaṁ semānaṁ[4] aññehi vuṭṭhāpiyamānaṁ aññehi saṁvesiyamānaṁ. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, yā purimā subhā vaṇṇanibhā, sā antarahitā, ādīnavo pātubhūtoti. Evaṁ bhante. Ayampi bhikkhave rūpānaṁ ādīnavo.

172. Puna caparaṁ bhikkhave tameva bhaginiṁ passeyya sarīraṁ sivathikāya chaḍḍitaṁ ekāhamataṁ vā dvīhamataṁ vā tīhamataṁ vā uddhumātakaṁ vinīlakaṁ vipubbakajātaṁ. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, yā purimā subhā vaṇṇanibhā, sā antarahitā, ādīnavo pātubhūtoti. Evaṁ bhante. Ayampi bhikkhave rūpānaṁ ādīnavo.

Puna caparaṁ bhikkhave tameva bhaginiṁ passeyya sarīraṁ sivathikāya chaḍḍitaṁ kākehi vā khajjamānaṁ kulalehi vā khajjamānaṁ gijjhehi vā khajjamānaṁ kaṅkehi vā khajjamānaṁ sunakhehi vā khajjamānaṁ byagghehi vā khajjamānaṁ dīpīhi vā khajjamānaṁ siṅgālehi vā khajjamānaṁ vividhehi vā pāṇakajātehi khajjamānaṁ. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, yā purimā subhā vaṇṇanibhā, sā antarahitā, ādīnavo pātubhūtoti. Evaṁ bhante. Ayampi bhikkhave rūpānaṁ ādīnavo.

Puna caparaṁ bhikkhave tameva bhaginiṁ passeyya sarīraṁ sivathikāya chaḍḍitaṁ aṭṭhikasaṅkhalikaṁ samaṁsalohitaṁ nhārusambandhaṁ. Aṭṭhikasaṅkhalikaṁ

---

1. Khaṇḍadantiṁ (Sī, I)
2. Palitakesiṁ,
3. Tilakāhatagattiṁ (bahūsu) Aṭṭhakathā Ṭīkā oloketabbā.
4. Seyyamānaṁ (Ka)

nimaṁsalohitamakkhitaṁ nhārusambandhaṁ. Aṭṭhikasaṅkhalikaṁ apagatamaṁsalohitaṁ nhārusambandhaṁ. Aṭṭhikāni apagatasambandhāni disāvidisāvikkhittāni aññena hatthaṭṭhikaṁ aññena pādaṭṭhikaṁ aññena gopphakaṭṭhikaṁ aññena jaṅghaṭṭhikaṁ aññena ūruṭṭhikaṁ aññena kaṭiṭṭhikaṁ aññena phāsukaṭṭhikaṁ aññena piṭṭhiṭṭhikaṁ aññena khandhaṭṭhikaṁ aññena gīvaṭṭhikaṁ aññena hanukaṭṭhikaṁ aññena dantaṭṭhikaṁ aññena sīsakaṭāhaṁ. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, yā purimā subhā vaṇṇanibhā, sā antarahitā, ādīnavo pātubhūtoti. Evaṁ bhante. Ayampi bhikkhave rūpānaṁ ādīnavo.

Puna caparaṁ bhikkhave tameva bhaginiṁ passeyya sarīraṁ sivathikāya chaḍḍitaṁ aṭṭhikāni setāni saṅkhavaṇṇapaṭibhāgāni. Aṭṭhikāni puñjakitāni terovassikāni. Aṭṭhikāni pūtīni cuṇṇakajātāni. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, yā purimā subhā vaṇṇanibhā, sā antarahitā, ādīnavo pātubhūtoti. Evaṁ bhante. Ayampi bhikkhave rūpānaṁ ādīnavo.

Kiñca bhikkhave rūpānaṁ nissaraṇaṁ. Yo bhikkhave rūpesu chandarāgavinayo chandarāgappahānaṁ. Idaṁ rūpānaṁ nissaraṇaṁ.

Ye hi keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā evaṁ rūpānaṁ assādañca assādato ādīnavañca ādīnavato nissaraṇañca nissaraṇato yathābhūtaṁ nappajānanti, te vata sāmaṁ vā rūpe parijānissanti, paraṁ vā tathattāya samādapessanti, yathā paṭipanno rūpe parijānissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Ye ca kho keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā evaṁ rūpānaṁ assādañca assādato ādīnavañca ādīnavato nissaraṇañca nissaraṇato yathābhūtaṁ pajānanti, te vata sāmaṁ vā rūpe parijānissanti, paraṁ vā tathattāya samādapessanti, yathā paṭipanno rūpe parijānissatīti ṭhānametaṁ vijjati.

173. Ko ca bhikkhave vedanānaṁ assādo. Idha bhikkhave bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Yasmiṁ samaye bhikkhave bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati, neva tasmiṁ samaye attabyābādhāyapi ceteti, na parabyābādhāyapi ceteti, na ubhayabyābādhāyapi

ceteti, abyābajjhaṁyeva tasmiṁ samaye vedanaṁ vedeti. Abyābajjhaparamāhaṁ bhikkhave vedanānaṁ assādaṁ vadāmi.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. -pa-. Yasmiṁ samaye bhikkhave bhikkhu pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṁvedeti, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti "upekkhako satimā sukhavihārī"ti tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati -pa-. Yasmiṁ samaye bhikkhave bhikkhu sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati, neva tasmiṁ samaye attabyābādhāyapi ceteti, na parabyābādhāyapi ceteti, na ubhayabyābādhāyapi ceteti, abyābajjhaṁyeva tasmiṁ samaye vedanaṁ vedeti. Abyābajjhaparamāhaṁ bhikkhave vedanānaṁ assādaṁ vadāmi.

174. Ko ca bhikkhave vedanānaṁ ādīnavo. Yaṁ bhikkhave vedanā aniccā dukkhā vipariṇāmadhammā. Ayaṁ vedanānaṁ ādīnavo.

Kiñca bhikkhave vedanānaṁ nissaraṇaṁ. Yo bhikkhave vedanāsu chandarāgavinayo chandarāgappahānaṁ. Idaṁ vedanānaṁ nissaraṇaṁ.

Ye hi keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā evaṁ vedanānaṁ assādañca assādato ādīnavañca ādīnavato nissaraṇañca nissaraṇato yathābhūtaṁ nappajānanti, te vata sāmaṁ vā vedanaṁ parijānissanti, paraṁ vā tathattāya samādapessanti, yathā paṭipanno vedanaṁ parijānissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Ye ca kho keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā evaṁ vedanānaṁ assādañca assādato ādīnavañca ādīnavato nissaraṇañca nissaraṇato yathābhūtaṁ pajānanti, te vata sāmaṁ vā vedanaṁ parijānissanti, paraṁ vā tathattāya samādapessanti, yathā paṭipanno vedanaṁ parijānissatīti ṭhānametaṁ vijjatīti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Mahādukkhakkhandhasuttaṁ niṭṭhitaṁ tatiyaṁ.

4. Cūḷadukkhakkhandhasutta

175. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sakkesu viharati Kapilavatthusmiṁ Nigrodhārāme. Atha kho Mahānāmo Sakko yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho Mahānāmo Sakko Bhagavantaṁ etadavoca "dīgharattāhaṁ bhante Bhagavatā evaṁ dhammaṁ desitaṁ ājānāmi 'lobho cittassa upakkileso, doso cittassa upakkileso, moho cittassa upakkileso'ti. Evañcāhaṁ[1] bhante Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi 'lobho cittassa upakkileso, doso cittassa upakkileso, moho cittassa upakkileso'ti. Atha ca pana me ekadā lobhadhammāpi cittaṁ pariyādāya tiṭṭhanti, dosadhammāpi cittaṁ pariyādāya tiṭṭhanti, mohadhammāpi cittaṁ pariyādāya tiṭṭhanti. Tassa mayhaṁ bhante evaṁ hoti, kosu nāma me dhammo ajjhattaṁ appahīno, yena me ekadā lobhadhammāpi cittaṁ pariyādāya tiṭṭhanti, dosadhammāpi cittaṁ pariyādāya tiṭṭhanti, mohadhammāpi cittaṁ pariyādāya tiṭṭhantī"ti.

176. So eva kho te Mahānāma dhammo ajjhattaṁ appahīno, yena te ekadā lobhadhammāpi cittaṁ pariyādāya tiṭṭhanti, dosadhammāpi cittaṁ pariyādāya tiṭṭhanti, mohadhammāpi cittaṁ pariyādāya tiṭṭhanti. So ca hi te Mahānāma dhammo ajjhattaṁ pahīno abhavissa, na tvaṁ agāraṁ ajjhāvaseyyāsi na kāme paribhuñjeyyāsi. Yasmā ca kho te Mahānāma so eva dhammo ajjhattaṁ appahīno, tasmā tvaṁ agāraṁ ajjhāvasasi kāme paribhuñjasi.

177. "Appassādā kāmā bahudukkhā bahupāyāsā[2] ādīnavo ettha bhiyyo"ti iti cepi Mahānāma ariyasāvakassa yathābhūtaṁ sammappaññāya sudiṭṭhaṁ hoti, so ca[3] aññatreva kāmehi aññatra akusalehi dhammehi pītisukhaṁ nādhigacchati aññaṁ vā tato santataraṁ. Atha kho so neva tāva anāvaṭṭī kāmesu hoti. Yato ca kho Mahānāma ariyasāvakassa "appassādā kāmā bahudukkhā bahupāyāsā

---

1. Evampāhaṁ (Ka) 2. Bahūpāyāsā (Sī, Syā, I) 3. Sova (Ka)

ādīnavo ettha bhiyyo”ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya sudiṭṭhaṁ hoti, so ca[1] aññatreva kāmehi aññatra akusalehi dhammehi pītisukhaṁ adhigacchati aññaṁ vā tato santataraṁ. Atha kho so anāvaṭṭī kāmesu hoti.

Mayhaṁpi kho Mahānāma pubbeva sambodhā anabhisambuddhassa bodhisattasseva sato “appassādā kāmā bahudukkhā bahupāyāsā ādīnavo ettha bhiyyo”ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya sudiṭṭhaṁ hoti, so ca[1] aññatreva kāmehi aññatra akusalehi dhammehi pītisukhaṁ nājjhagamaṁ aññaṁ vā tato santataraṁ. Atha khvāhaṁ neva tāva anāvaṭṭī kāmesu paccaññāsiṁ. Yato ca kho me Mahānāma “appassādā kāmā bahudukkhā bahupāyāsā ādīnavo ettha bhiyyo”ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya sudiṭṭhaṁ ahosi, so ca[1] aññatreva kāmehi aññatra akusalehi dhammehi pītisukhaṁ ajjhagamaṁ aññaṁ vā tato santataraṁ. Athāhaṁ anāvaṭṭī kāmesu paccaññāsiṁ.

178. Ko ca Mahānāma kāmānaṁ assādo. Pañcime Mahānāma kāmaguṇā. Katame pañca. Cakkhuviññeyyā rūpā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasaṁhitā rajanīyā. Sotaviññeyyā saddā -pa-. Ghānaviññeyyā gandhā. Jivhāviññeyyā rasā. Kāyaviññeyyā phoṭṭhabbā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasaṁhitā rajanīyā. Ime kho Mahānāma pañca kāmaguṇā. Yaṁ kho Mahānāma ime pañca kāmaguṇe paṭicca uppajjati sukhaṁ somanassaṁ. Ayaṁ kāmānaṁ assādo.

Ko ca Mahānāma kāmānaṁ ādīnavo. Idha Mahānāma kulaputto yena sippaṭṭhānena jīvikaṁ kappeti, yadi muddāya yadi gaṇanāya yadi saṅkhānena yadi kasiyā yadi vaṇijjāya yadi gorakkhena yadi issatthena yadi rājaporisena yadi sippaññatarena, sītassa purakkhato uṇhassa purakkhato ḍaṁsamakasavātātapasarīsapasamphassehi rissamāno khuppipāsāya mīyamāno. Ayampi Mahānāma kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

---

1. Sova (Ka)

Tassa ce Mahānāma kulaputtassa evaṁ uṭṭhahato ghaṭato vāyamato te bhogā nābhinipphajjanti, so socati kilamati paridevati urattāḷiṁ kandati sammohaṁ āpajjati "moghaṁ vata me uṭṭhānaṁ, aphalo vata me vāyāmo"ti. Ayampi Mahānāma kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

Tassa ce Mahānāma kulaputtassa evaṁ uṭṭhahato ghaṭato vāyamato te bhogā abhinipphajjanti, so tesaṁ bhogānaṁ ārakkhādhikaraṇaṁ dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Kinti me bhoge neva rājāno hareyyuṁ, na corā hareyyuṁ, na aggi daheyya, na udakaṁ vaheyya, na appiyā vā dāyādā hareyyunti. Tassa evaṁ ārakkhato gopayato te bhoge rājāno vā haranti, corā vā haranti, aggi vā dahati, udakaṁ vā vahati, appiyā vā dāyādā haranti, so socati kilamati paridevati urattāḷiṁ kandati sammohaṁ āpajjati "yampi me ahosi, tampi no natthī"ti. Ayampi Mahānāma kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

Puna caparaṁ Mahānāma kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu rājānopi rājūhi vivadanti, khattiyāpi khattiyehi vivadanti, brāhmaṇāpi brāhmaṇehi vivadanti, gahapatīpi gahapatīhi vivadanti, mātāpi puttena vivadati, puttopi mātarā vivadati, pitāpi puttena vivadati, puttopi pitarā vivadati, bhātāpi bhātarā vivadati, bhātāpi bhaginiyā vivadati, bhaginīpi bhātarā vivadati, sahāyopi sahāyena vivadati. Te tattha kalahaviggahavivādāpannā aññamaññaṁ pāṇīhipi upakkamanti, leḍḍūhipi upakkamanti, daṇḍehipi upakkamanti, satthehipi upakkamanti. Te tattha maraṇampi nigacchanti maraṇamattampi dukkhaṁ. Ayampi Mahānāma kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

Puna caparaṁ Mahānāma kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu asicammaṁ gahetvā dhanukalāpaṁ sannayhitvā ubhatobyūḷhaṁ saṅgāmaṁ pakkhandanti usūsupi khippamānesu sattīsupi khippamānāsu asīsupi vijjotalantesu. Te tattha usūhipi vijjhanti, sattiyāpi vijjhanti, asināpi

sīsaṁ chindanti. Te tattha maraṇampi nigacchanti maraṇamattampi dukkhaṁ. Ayampi Mahānāma kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

Puna caparaṁ Mahānāma kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu asicammaṁ gahetvā dhanukalāpaṁ sannayhitvā addāvalepanā upakāriyo pakkhandanti usūsupi khippamānesu sattīsupi khippamānāsu asīsupi vijjotalantesu. Te tattha usūhipi vijjhanti, sattiyāpi vijjhanti, chakaṇakāyapi osiñcanti, abhivaggenapi omaddanti, asināpi sīsaṁ chindanti. Te tattha maraṇampi nigacchanti maraṇamattampi dukkhaṁ. Ayampi Mahānāma kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

Puna caparaṁ Mahānāma kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu sandhimpi chindanti, nillopampi haranti, ekāgārikampi karonti, paripanthepi tiṭṭhanti, paradārampi gacchanti. Tamenaṁ rājāno gahetvā vividhā kammakāraṇā kārenti, kasāhipi tāḷenti, vettehipi tāḷenti, aḍḍhadaṇḍakehipi tāḷenti, hatthampi chindanti, pādampi chindanti, hatthapādampi chindanti, kaṇṇampi chindanti, nāsampi chindanti, kaṇṇanāsampi chindanti, bilaṅgathālikampi karonti, saṅkhamuṇḍikampi karonti, rāhumukhampi karonti, jotimālikampi karonti, hatthapajjotikampi karonti, erakavattikampi karonti, cīrakavāsikampi karonti, eṇeyyakampi karonti, baḷisamaṁsikampi karonti, kahāpaṇikampi karonti, khārāpatacchikampi karonti, palighaparivattikampi karonti, palālapīṭhakampi karonti, tattenapi telena osiñcanti, sunakhehipi khādāpenti, jīvantampi sūle uttāsenti, asināpi sīsaṁ chindanti. Te tattha maraṇampi nigacchanti maraṇamattampi dukkhaṁ. Ayampi Mahānāma kāmānaṁ ādīnavo sandiṭṭhiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

Puna caparaṁ Mahānāma kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu kāyena duccaritaṁ caranti, vācāya duccaritaṁ caranti, manasā duccaritaṁ caranti. Te kāyena duccaritaṁ caritvā vācāya duccaritaṁ caritvā manasā duccaritaṁ caritvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjanti. Ayampi Mahānāma kāmānaṁ ādīnavo

samparāyiko dukkhakkhandho kāmahetu kāmanidānaṁ kāmādhikaraṇaṁ kāmānameva hetu.

179. Ekamidāhaṁ Mahānāma samayaṁ Rājagahe viharāmi Gijjhakūṭe pabbate. Tena kho pana samayena sambahulā Nigaṇṭhā[1] Isigilipasse Kāḷasilāyaṁ ubbhaṭṭhakā honti āsanapaṭikkhittā, opakkamikā dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayanti. Atha khvāhaṁ Mahānāma sāyanhasamayaṁ paṭisallānā vuṭṭhito yena Isigilipasse Kāḷasilā, yena te Nigaṇṭhā tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā te Nigaṇṭhe etadavocaṁ "kinnu tumhe āvuso Nigaṇṭhā ubbhaṭṭhakā āsanapaṭikkhittā opakkamikā dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayathā"ti. Evaṁ vutte Mahānāma te Nigaṇṭhā maṁ etadavocuṁ "Nigaṇṭho āvuso Nāṭaputto[2] sabbaññū sabbadassāvī aparisesaṁ ñāṇadassanaṁ paṭijānāti 'carato ca me tiṭṭhato ca suttassa ca jāgarassa ca satataṁ samitaṁ ñāṇadassanaṁ paccupaṭṭhitan'ti. So evamāha 'atthi kho vo[3] Nigaṇṭhā pubbe pāpakammaṁ kataṁ, taṁ imāya kaṭukāya dukkarakārikāya nijjīretha[4], yaṁ panettha[5] etarahi kāyena saṁvutā vācāya saṁvutā manasā saṁvutā taṁ āyatiṁ pāpassa kammassa akaraṇaṁ, iti purāṇānaṁ kammānaṁ tapasā byantibhāvā navānaṁ kammānaṁ akaraṇā āyatiṁ anavassavo, āyatiṁ anavassavā kammakkhayo, kammakkhayā dukkhakkhayo, dukkhakkhayā vedanākkhayo, vedanākkhayā sabbaṁ dukkhaṁ nijjiṇṇaṁ bhavissatī'ti. Tañca panamhākaṁ ruccati ceva khamati ca, tena camha attamanā"ti.

180. Evaṁ vutte ahaṁ Mahānāma te Nigaṇṭhe etadavocaṁ "kiṁ pana tumhe āvuso Nigaṇṭhā jānātha 'ahuvamheva mayaṁ pubbe, na nāhuvamhā'ti". No hidaṁ āvuso. "Kiṁ pana tumhe āvuso Nigaṇṭhā jānātha 'akaramheva mayaṁ pubbe pāpakammaṁ, na nākaramhā'ti". No hidaṁ āvuso. "Kiṁ pana tumhe āvuso Nigaṇṭhā jānātha 'evarūpaṁ vā evarūpaṁ vā pāpakammaṁ akaramhā'ti". No hidaṁ āvuso. "Kiṁ pana tumhe āvuso Nigaṇṭhā jānātha 'ettakaṁ vā dukkhaṁ nijjiṇṇaṁ, ettakaṁ vā dukkhaṁ

---

1. Niganthā (Syā, Ka) 2. Nāthaputto (Sī, I) 3. Atthi kho bho (Syā, Ka)
4. Nijjaretha (Sī, Syā, I) 5. Mayaṁ panettha (Ka)

nijjīretabbaṁ, ettakamhi vā dukkhe nijjiṇṇe sabbaṁ dukkhaṁ nijjiṇṇaṁ bhavissatī'ti". No hidaṁ āvuso. "Kiṁ pana tumhe āvuso Nigaṇṭhā jānātha diṭṭheva dhamme akusalānaṁ dhammānaṁ pahānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ upasampadan"ti. No hidaṁ āvuso.

"Iti kira tumhe āvuso Nigaṇṭhā na jānātha 'ahuvamheva mayaṁ pubbe, na nāhuvamhā'ti. Na jānātha 'akaramheva mayaṁ pubbe pāpakammaṁ, na nākaramhā'ti. Na jānātha 'evarūpaṁ vā evarūpaṁ vā pāpakammaṁ akaramhā'ti. Na jānātha 'ettakaṁ vā dukkhaṁ nijjiṇṇaṁ, ettakaṁ vā dukkhaṁ nijjīretabbaṁ, ettakamhi vā dukkhe nijjiṇṇe sabbaṁ dukkhaṁ nijjiṇṇaṁ bhavissatī'ti. Na jānātha diṭṭheva dhamme akusalānaṁ dhammānaṁ pahānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ upasampadaṁ. Evaṁ sante āvuso Nigaṇṭhā ye loke luddā lohitapāṇino kurūrakammantā manussesu paccājātā, te Nigaṇṭhesu pabbajantī"ti. Na kho āvuso Gotama sukhena sukhaṁ adhigantabbaṁ, dukkhena kho sukhaṁ adhigantabbaṁ. Sukhena cāvuso Gotama sukhaṁ adhigantabbaṁ abhavissa, rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro sukhaṁ adhigaccheyya, rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro sukhavihāritaro āyasmatā Gotamenāti.

"Addhāyasmantehi Nigaṇṭhehi sahasā appaṭisaṅkhā vācā bhāsitā 'na kho āvuso Gotama sukhena sukhaṁ adhigantabbaṁ, dukkhena kho sukhaṁ adhigantabbaṁ. Sukhena cāvuso Gotama sukhaṁ adhigantabbaṁ abhavissa, rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro sukhaṁ adhigaccheyya, rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro sukhavihāritaro āyasmatā Gotamenā'ti. Api ca ahameva tattha paṭipucchitabbo 'ko nu kho āyasmantānaṁ sukhavihāritaro rājā vā Māgadho Seniyo Bimbisāro āyasmā vā Gotamo'ti". Addhāvuso Gotama amhehi sahasā appaṭisaṅkhā vācā bhāsitā "na kho āvuso Gotama sukhena sukhaṁ adhigantabbaṁ, dukkhena kho sukhaṁ adhigantabbaṁ. Sukhena cāvuso Gotama sukhaṁ adhigantabbaṁ abhavissa, rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro sukhaṁ adhigaccheyya, rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro sukhavihāritaro āyasmatā Gotamenā"ti. Api ca tiṭṭhatetaṁ. Idānipi mayaṁ āyasmantaṁ Gotamaṁ pucchāma "ko nu kho āyasmantānaṁ sukhavihāritaro rājā vā Māgadho Seniyo Bimbisāro āyasmā vā Gotamo"ti.

"Tena hāvuso Nigaṇṭhā tumheva tattha paṭipucchissāmi, yathā vo khameyya, tathā naṁ byākareyyātha. Taṁ kiṁmaññathāvuso Nigaṇṭhā, pahoti rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro aniñjamāno kāyena abhāsamāno vācaṁ satta rattindivāni ekantasukhaṁ paṭisaṁvedī viharitun"ti. No hidaṁ āvuso.

"Taṁ kiṁmaññathāvuso Nigaṇṭhā, pahoti rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro aniñjamāno kāyena abhāsamāno vācaṁ cha rattindivāni -pa- pañca rattindivāni. Cattāri rattindivāni. Tīṇi rattindivāni. Dve rattindivāni. Ekaṁ rattindivaṁ ekantasukhaṁ paṭisaṁvedī viharitun"ti. No hidaṁ āvuso.

"Ahaṁ kho āvuso Nigaṇṭhā pahomi aniñjamāno kāyena abhāsamāno vācaṁ ekaṁ rattindivaṁ ekantasukhaṁ paṭisaṁvedī viharituṁ. Ahaṁ kho āvuso Nigaṇṭhā pahomi aniñjamāno kāyena abhāsamāno vācaṁ dve rattindivāni. Tīṇi rattindivāni. Cattāri rattindivāni. Pañca rattindivāni. Cha rattindivāni. Satta rattindivāni ekantasukhaṁ paṭisaṁvedī viharituṁ. Taṁ kiṁmaññathāvuso Nigaṇṭhā evaṁ sante ko sukhavihāritaro rājā vā Māgadho Seniyo Bimbisāro ahaṁ vā"ti. Evaṁ sante āyasmāva Gotamo sukhavihāritaro raññā Māgadhena Seniyena Bimbisārenāti.

Idamavoca Bhagavā. Attamano Mahānāmo Sakko Bhagavato bhāsitaṁ abhinandīti.

Cūḷadukkhakkhandhasuttaṁ niṭṭhitaṁ catutthaṁ.

5. Anumānasutta

181. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ āyasmā Mahāmoggallāno Bhaggesu viharati Susumāragire[1] Bhesakaḷāvane migadāye. Tatra kho āyasmā Mahāmoggallāno bhikkhū āmantesi "āvuso bhikkhavo"ti. "Āvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Mahāmoggallānassa paccassosuṁ, āyasmā Mahāmoggallāno etadavoca—

1. Suṁsumāragire (Sī, Syā, I)

Pavāreti cepi āvuso bhikkhu "vadantu maṁ āyasmanto, vacanīyomhi āyasmantehī"ti, so ca hoti dubbaco dovacassakaraṇehi dhammehi samannāgato akkhamo appadakkhiṇaggāhī anusāsaniṁ. Atha kho naṁ sabrahmacārī na ceva vattabbaṁ maññanti, na ca anusāsitabbaṁ maññanti, na ca tasmiṁ puggale vissāsaṁ āpajjitabbaṁ maññanti.

Katame cāvuso dovacassakaraṇā dhammā. Idhāvuso bhikkhu pāpiccho hoti pāpikānaṁ icchānaṁ vasaṁ gato. Yaṁpāvuso bhikkhu pāpiccho hoti pāpikānaṁ icchānaṁ vasaṁ gato, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu attukkaṁsako hoti paravambhī. Yaṁpāvuso bhikkhu attukkaṁsako hoti paravambhī, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu kodhano hoti kodhābhibhūto. Yaṁpāvuso bhikkhu kodhano hoti kodhābhibhūto, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu kodhano hoti kodhahetu upanāhī. Yaṁpāvuso bhikkhu kodhano hoti kodhahetu upanāhī, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu kodhano hoti kodhahetu abhisaṅgī. Yaṁpāvuso bhikkhu kodhano hoti kodhahetu abhisaṅgī, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu kodhano hoti kodhasāmantā[1] vācaṁ nicchāretā. Yaṁpāvuso bhikkhu kodhano hoti kodhasāmantā vācaṁ nicchāretā, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu codito[2] codakena codakaṁ paṭippharati. Yaṁpāvuso bhikkhu codito codakena codakaṁ paṭippharati, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

---

1. Kodhasāmantaṁ (Syā, I, Ka)

2. Cudito (Sī, Syā, I)

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu codito codakena codakaṁ apasādeti. Yaṁpāvuso bhikkhu codito codakena codakaṁ apasādeti, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu codito codakena codakassa paccāropeti. Yaṁpāvuso bhikkhu codito codakena codakassa paccāropeti, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu codito codakena aññenaññaṁ paṭicarati, bahiddhā kathaṁ apanāmeti, kopañca dosañca appaccayañca pātukaroti. Yaṁpāvuso bhikkhu codito codakena aññenaññaṁ paṭicarati, bahiddhā kathaṁ apanāmeti, kopañca dosañca appaccayañca pātukaroti, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu codito codakena apadāne na sampāyati. Yaṁpāvuso bhikkhu codito codakena apadāne na sampāyati, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu makkhī hoti paḷāsī. Yaṁpāvuso bhikkhu makkhī hoti paḷāsī, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu issukī hoti maccharī. Yaṁpāvuso bhikkhu issukī hoti maccharī, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu saṭho hoti māyāvī. Yaṁpāvuso bhikkhu saṭho hoti māyāvī, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu thaddho hoti atimānī. Yaṁpāvuso bhikkhu thaddho hoti atimānī, ayampi dhammo dovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu sandiṭṭhiparāmāsī hoti ādhānaggāhī duppaṭinissaggī. Yaṁpāvuso bhikkhu sandiṭṭhiparāmāsī hoti ādhānaggāhī duppaṭinissaggī, ayampi dhammo dovacassakaraṇo. Ime vuccantāvuso dovacassakaraṇā dhammā.

182. No cepi āvuso bhikkhu pavāreti “vadantu maṁ āyasmanto, vacanīyomhi āyasmantehī”ti, so ca hoti suvaco sovacassakaraṇehi dhammehi samannāgato khamo padakkhiṇaggāhī anusāsaniṁ. Atha kho naṁ sabrahmacārī vattabbañceva maññanti anusāsitabbañca maññanti. Tasmiṁ ca puggale vissāsaṁ āpajjitabbaṁ maññanti.

Katame cāvuso sovacassakaraṇā dhammā. Idhāvuso bhikkhu na pāpiccho hoti na pāpikānaṁ icchānaṁ vasaṁ gato. Yaṁpāvuso bhikkhu na pāpiccho hoti na pāpikānaṁ icchānaṁ vasaṁ gato, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu anattukkaṁsako hoti aparavambhī. Yaṁpāvuso bhikkhu anattukkaṁsako hoti aparavambhī, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu na kodhano hoti na kodhābhibhūto. Yaṁpāvuso bhikkhu na kodhano hoti na kodhābhibhūto, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu na kodhano hoti na kodhahetu upanāhī. Yaṁpāvuso bhikkhu na kodhano hoti na kodhahetu upanāhī, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu na kodhano hoti na kodhahetu abhisaṅgī. Yaṁpāvuso bhikkhu na kodhano hoti na kodhahetu abhisaṅgī, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu na kodhano hoti na kodhasāmantā vācaṁ nicchāretā. Yaṁpāvuso bhikkhu na kodhano hoti na kodhasāmantā vācaṁ nicchāretā, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu codito codakena codakaṁ nappaṭippharati. Yaṁpāvuso bhikkhu codito codakena codakaṁ nappaṭippharati, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu codito codakena codakaṁ na apasādeti. Yaṁpāvuso bhikkhu codito codakena codakaṁ na apasādeti, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu codito codakena codakassa na paccāropeti. Yaṁpāvuso bhikkhu codito codakena codakassa na paccāropeti, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu codito codakena na aññenaññaṁ paṭicarati, na bahiddhā kathaṁ apanāmeti, na kopañca dosañca appaccayañca pātukaroti. Yaṁpāvuso bhikkhu codito codakena na aññenaññaṁ paṭicarati, na bahiddhā kathaṁ apanāmeti, na kopañca dosañca appaccayañca pātukaroti, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu codito codakena apadāne sampāyati. Yaṁpāvuso bhikkhu codito codakena apadāne sampāyati, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu amakkhī hoti apaḷāsī. Yaṁpāvuso bhikkhu amakkhī hoti apaḷāsī, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu anissukī hoti amaccharī. Yaṁpāvuso bhikkhu anissukī hoti amaccharī, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu asaṭho hoti amāyāvī. Yaṁpāvuso bhikkhu asaṭho hoti amāyāvī, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu atthaddho hoti anatimānī. Yaṁpāvuso bhikkhu atthaddho hoti anatimānī, ayampi dhammo sovacassakaraṇo.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhu asandiṭṭhiparāmāsī hoti anādhānaggāhī suppaṭinissaggī. Yaṁpāvuso bhikkhu asandiṭṭhiparāmāsī hoti anādhānaggāhī

suppaṭinissaggī, ayampi dhammo sovacassakaraṇo. Ime vuccantāvuso sovacassakaraṇā dhammā.

183. Tatrāvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ anuminitabbaṁ[1]—“yo khvāyaṁ puggalo pāpiccho pāpikānaṁ icchānaṁ vasaṁ gato, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho panassaṁ pāpiccho pāpikānaṁ icchānaṁ vasaṁ gato, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “na pāpiccho bhavissāmi na pāpikānaṁ icchānaṁ vasaṁ gato”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo attukkaṁsako paravambhī, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho panassaṁ attukkaṁsako paravambhī, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “anattukkaṁsako bhavissāmi aparavambhī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo kodhano kodhābhibhūto, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho panassaṁ kodhano kodhābhibhūto, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “na kodhano bhavissāmi na kodhābhibhūto”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo kodhano kodhahetu upanāhī, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho panassaṁ kodhano kodhahetu upanāhī, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “na kodhano bhavissāmi na kodhahetu upanāhī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo kodhano kodhahetu abhisaṅgī, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho panassaṁ kodhano kodhahetu abhisaṅgī, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “na kodhano bhavissāmi na kodhahetu abhisaṅgī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

---

1. Anumānitabbaṁ (Sī)

“Yo khvāyaṁ puggalo kodhano kodhasāmantā vācaṁ nicchāretā, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho panassaṁ kodhano kodhasāmantā vācaṁ nicchāretā, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “na kodhano bhavissāmi na kodhasāmantā vācaṁ nicchāressāmī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo codito codakena codakaṁ paṭippharati, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho pana codito codakena codakaṁ paṭinphareyyaṁ, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “codito codakena codakaṁ nappaṭippharissāmī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo codito codakena codakaṁ apasādeti, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho pana codito codakena codakaṁ apasādeyyaṁ, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “codito codakena codakaṁ na apasādessāmī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo codito codakena codakassa paccāropeti, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho pana codito codakena codakassa paccāropeyyaṁ, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “codito codakena codakassa na paccāropessāmī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo codito codakena aññenaññaṁ paṭicarati, bahiddhā kathaṁ apanāmeti, kopañca dosañca appaccayañca pātukaroti, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho pana codito codakena aññenaññaṁ paṭicareyyaṁ, bahiddhā kathaṁ apanāmeyyaṁ, kopañca dosañca appaccayañca pātukareyyaṁ, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “codito codakena na aññenaññaṁ paṭicarissāmi, na bahiddhā kathaṁ apanāmessāmi, na kopañca dosañca appaccayañca pātukarissāmī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo codito codakena apadāne na sampāyati, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho pana codito codakena apadāne na sampāyeyyaṁ, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “codito codakena apadāne sampāyissāmī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo makkhī paḷāsī, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho panassaṁ makkhī paḷāsī, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “amakkhī bhavissāmi apaḷāsī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo issukī maccharī, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho panassaṁ issukī maccharī, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “anissukī bhavissāmi amaccharī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo saṭho māyāvī, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho panassaṁ saṭho māyāvī, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “asaṭho bhavissāmi amāyāvī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo thaddho atimānī, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho panassaṁ thaddho atimānī, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “atthaddho bhavissāmi anatimānī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

“Yo khvāyaṁ puggalo sandiṭṭhiparāmāsī ādhānaggāhī duppaṭinissaggī, ayaṁ me puggalo appiyo amanāpo. Ahañceva kho panassaṁ sandiṭṭhiparāmāsī ādhānaggāhī duppaṭinissaggī, ahaṁpāssaṁ paresaṁ appiyo amanāpo”ti, evaṁ jānantenāvuso bhikkhunā “asandiṭṭhiparāmāsī bhavissāmi anādhānaggāhī suppaṭinissaggī”ti cittaṁ uppādetabbaṁ.

184. Tatrāvuso bhikkhunā attanāva atthānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi pāpiccho pāpikānaṁ icchānaṁ vasaṁ gato”ti. Sace

āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “pāpiccho khomhi pāpikānaṁ icchānaṁ vasaṁ gato”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “na khomhi pāpiccho na pāpikānaṁ icchānaṁ vasaṁ gato”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi attukkaṁsako paravambhī”ti. Sace āvuso bhikkhū paccavekkhamāno evaṁ jānāti “attukkaṁsako khomhi paravambhī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “anattukkaṁsako khomhi aparavambhī”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi kodhano kodhābhibhūto”ti. Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “kodhano khomhi kodhābhibhūto”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “na khomhi kodhano kodhābhibhūto”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi kodhano kodhahetu upanāhī”ti. Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “kodhano khomhi kodhahetu upanāhī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “na khomhi kodhano kodhahetu upanāhī”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi kodhano kodhahetu abhisaṅgī”ti. Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “kodhano khomhi kodhahetu abhisaṅgī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “na khomhi kodhano kodhahetu abhisaṅgī”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi kodhano kodhasāmantā vācaṁ nicchāretā”ti. Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “kodhano khomhi kodhasāmantāvācaṁ nicchāretā”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “na khomhi kodhano kodhasāmantā vācaṁ nicchāretā”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi codito codakena codakaṁ paṭippharāmī”ti. Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “codito khomhi codakena codakaṁ paṭippharāmī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “codito khomhi codakena codakaṁ nappaṭippharāmī”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi codito codakena codakaṁ apasādemī”ti. Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “codito khomhi codakena codakaṁ apasādemī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “codito khomhi codakena

codakaṁ na apasādemī”ti. Tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi codito codakena codakassa paccāropemī”ti. Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “codito khomhi codakena codakassa paccāropemī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “codito khomhi codakena codakassa na paccāropemī”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi codito codakena aññenaññaṁ paṭicarāmi, bahiddhā kathaṁ apanāmemi, kopañca dosañca appaccayañca pātukaromī”ti. Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “codito khomhi codakena aññenaññaṁ paṭicarāmi, bahiddhā kathaṁ apanāmemi, kopañca dosañca appaccayañca pātukaromī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “codito khomhi codakena na aññenaññaṁ paṭicarāmi, na bahiddhā kathaṁ apanāmemi, na kopañca dosañca appaccayañca pātukaromī”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi codito codakena apadāne na sampāyāmī”ti. Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “codito khomhi codakena apadāne na sampāyāmī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “codito khomhi codakena apadāne sampāyāmī”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi makkhī paḷāsī”ti. Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “makkhī khomhi paḷāsī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “amakkhī khomhi apaḷāsī”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi issukī maccharī”ti. Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “issukī khomhi maccharī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “anissukī khomhi amaccharī”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi saṭho māyāvī”ti, sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “saṭho khomhi māyāvī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “asaṭho khomhi amāyāvī”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi thaddho atimānī”ti. Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “thaddho khomhi atimānī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “atthaddho khomhi anatimānī”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Puna caparaṁ āvuso bhikkhunā attanāva attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ “kiṁ nu khomhi sandiṭṭhiparāmāsī ādhānaggāhī duppaṭinissaggī”ti. Sace

āvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “sandiṭṭhiparāmāsī khomhi ādhānaggāhī duppaṭinissaggī”ti, tenāvuso bhikkhunā tesaṁyeva pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno evaṁ jānāti “asandiṭṭhiparāmāsī khomhi anādhānaggāhī suppaṭinissaggī”ti, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Sace āvuso bhikkhu paccavekkhamāno sabbepime pāpake akusale dhamme appahīne attani samanupassati, tenāvuso bhikkhunā sabbesaṁyeva imesaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno sabbepime pāpake akusale dhamme pahīne attani samanupassati, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesu.

Seyyathāpi āvuso itthī vā puriso vā daharo yuvā maṇḍanajātiko ādāse vā parisuddhe pariyodāte acche vā udakapatte sakaṁ mukhanimittaṁ paccavekkhamāno sace tattha passati rajaṁ vā aṅgaṇaṁ vā, tasseva rajassa vā aṅgaṇassa vā pahānāya vāyamati. No ce tattha passati rajaṁ vā aṅgaṇaṁ vā, teneva attamano hoti “lābhā vata me, parisuddhaṁ vata me”ti. Evameva kho āvuso sace bhikkhu paccavekkhamāno sabbepime pāpake akusale dhamme appahīne attani samanupassati, tenāvuso bhikkhunā sabbesaṁyeva imesaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya vāyamitabbaṁ. Sace panāvuso bhikkhu paccavekkhamāno sabbepime pāpake akusale dhamme pahīne attani samanupassati, tenāvuso bhikkhunā teneva pītipāmojjena vihātabbaṁ ahorattānusikkhinā kusalesu dhammesūti.

Idamavocāyasmā Mahāmoggallāno. Attamanā te bhikkhū āyasmato Mahāmoggallānassa bhāsitaṁ abhinandunti.

Anumānasuttaṁ niṭṭhitaṁ pañcamaṁ.

6. Cetokhilasutta

185. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Yassa kassaci bhikkhave bhikkhuno pañca cetokhilā appahīnā, pañca cetasovinibandhā[1] asamucchinnā, so vatimasmiṁ dhammavinaye vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati.

Katamāssa pañca cetokhilā appahīnā honti. Idha bhikkhave bhikkhu Satthari kaṅkhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati. Yo so bhikkhave bhikkhu Satthari kaṅkhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati, tassa cittaṁ na namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya. Yassa cittaṁ na namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya, evamassāyaṁ paṭhamo cetokhilo appahīno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu dhamme kaṅkhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati -pa- evamassāyaṁ dutiyo cetokhilo appahīno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu saṁghe kaṅkhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati -pa- evamassāyaṁ tatiyo cetokhilo appahīno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sikkhāya kaṅkhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati. Yo so bhikkhave bhikkhu sikkhāya kaṅkhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati, tassa cittaṁ na namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya. Yassa cittaṁ na namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya, evamassāyaṁ catuttho cetokhilo appahīno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sabrahmacārīsu kupito hoti anattamano āhatacitto khilajāto. Yo so bhikkhave bhikkhu sabrahmacārīsu kupito hoti anattamano āhatacitto khilajāto, tassa cittaṁ na namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya. Yassa cittaṁ na

1. Cetasovinibaddhā (Sī), cetovinibaddhā (Sāratthadīpanīṭīkā)

namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya, evamassāyaṁ pañcamo cetokhilo appahīno hoti. Imāssa pañca cetokhilā appahīnā honti.

186. Katamāssa pañca cetasovinibandhā asamucchinnā honti. Idha bhikkhave bhikkhu kāme avītarāgo[1] hoti avigatacchando avigatapemo avigatapāso avigatapariḷāho avigatataṇho. Yo so bhikkhave bhikkhu kāme avītarāgo hoti avigatacchando avigatapemo avigatapipāso avigatapariḷāho avigatataṇho, tassa cittaṁ na namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya. Yassa cittaṁ na namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya, evamassāyaṁ paṭhamo cetasovinibandho asamucchinno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu kāye avītarāgo hoti -pa- evamassāyaṁ dutiyo cetasovinibandho asamucchinno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu rūpe avītarāgo hoti -pa- evamassāyaṁ tatiyo cetasovinibandho asamucchinno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu yāvadatthaṁ udarāvadehakaṁ bhuñjitvā seyyasukhaṁ passasukhaṁ middhasukhaṁ anuyutto viharati. Yo so bhikkhave bhikkhu yāvadatthaṁ udarāvadehakaṁ bhuñjitvā seyyasukhaṁ passasukhaṁ middhasukhaṁ anuyutto viharati, tassa cittaṁ na namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya. Yassa cittaṁ na namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya, evamassāyaṁ catuttho cetasovinibandho asamucchinno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu aññataraṁ devanikāyaṁ paṇidhāya brahmacariyaṁ carati "imināhaṁ sīlena vā vatena vā tapena vā brahmacariyena vā devo vā bhavissāmi devaññataro vā"ti. Yo so bhikkhave bhikkhu aññataraṁ devanikāyaṁ paṇidhāya brahmacariyaṁ carati "imināhaṁ sīlena vā vatena vā tapena vā brahmacariyena vā devo vā bhavissāmi devaññataro vā"ti, tassa cittaṁ na namati ātappāya anuyogāya sātaccāya

---

1. Avigatarāgo (katthaci)

padhānāya. Yassa cittaṁ na namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya, evamassāyaṁ pañcamo cetasovinibandho asamucchinno hoti. Imāssa pañca cetasovinibandhā asamucchinnā honti.

Yassa kassaci bhikkhave bhikkhuno ime pañca cetokhilā appahīnā, ime pañca cetasovinibandhā asamucchinnā, so vatimasmiṁ dhammavinaye vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati.

187. Yassa kassaci bhikkhave bhikkhuno pañca cetokhilā pahīnā, pañca cetasovinibandhā susamucchinnā, so vatimasmiṁ dhammavinaye vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjissatīti ṭhānametaṁ vijjati.

Katamāssa pañca cetokhilā pahīnā honti. Idha bhikkhave bhikkhu Satthari na kaṅkhati na vicikicchati, adhimuccati sampasīdati. Yo so bhikkhave bhikkhu Satthari na kaṅkhati na vicikicchati, adhimuccati sampasīdati, tassa cittaṁ namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya. Yassa cittaṁ namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya, evamassāyaṁ paṭhamo cetokhilo pahīno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu dhamme na kaṅkhati na vicikicchati, adhimuccati sampasīdati -pa- evamassāyaṁ dutiyo cetokhilo pahīno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu saṁghe na kaṅkhati na vicikicchati, adhimuccati sampasīdati -pa- evamassāyaṁ tatiyo cetokhilo pahīno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sikkhāya na kaṅkhati na vicikicchati, adhimuccati sampasīdati -pa- evamassāyaṁ catuttho cetokhilo pahīno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sabrahmacārīsu na kupito hoti na anattamano[1] anāhatacitto akhilajāto. Yo so bhikkhave bhikkhu sabrahmacārīsu na kupito hoti na anattamano anāhatacitto akhilajāto, tassa cittaṁ namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya. Yassa cittaṁ namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya, evamassāyaṁ pañcamo cetokhilo pahīno hoti. Imāssa pañca cetokhilā pahīnā honti.

---

1. Attamano (Sī, I)

188. Katamāssa pañca cetasovinibandhā susamucchinnā honti. Idha bhikkhave bhikkhu kāme vītarāgo hoti vigatacchando vigatapemo vigatapipāso vigatapariḷāho vigatataṇho. Yo so bhikkhave bhikkhu kāme vītarāgo hoti vigatacchando vigatapemo vigatapipāso vigatapariḷāho vigatataṇho, tassa cittaṁ namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya. Yassa cittaṁ namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya, evamassāyaṁ paṭhamo cetasovinibandho susamucchinno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu kāye vītarāgo hoti -pa- rūpe vītarāgo hoti -pa- na yāvadatthaṁ udarāvadehakaṁ bhuñjitvā seyyasukhaṁ passasukhaṁ middhasukhaṁ anuyutto viharati. Yo so bhikkhave bhikkhu na yāvadatthaṁ udarāvadehakaṁ bhuñjitvā seyyasukhaṁ passasukhaṁ middhasukhaṁ anuyutto viharati, tassa cittaṁ namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya. Yassa cittaṁ namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya, evamassāyaṁ catuttho cetasovinibandho susamucchinno hoti.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu na aññataraṁ devanikāyaṁ paṇidhāya brahmacariyaṁ carati "imināhaṁ sīlena vā vatena vā tapena vā brahmacariyena vā devo vā bhavissāmi devaññataro vā"ti. Yo so bhikkhave bhikkhu na aññataraṁ devanikāyaṁ paṇidhāya brahmacariyaṁ carati "imināhaṁ sīlena vā vatena vā tapena vā brahmacariyena vā devo vā bhavissāmi devaññataro vā"ti, tassa cittaṁ namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya. Yassa cittaṁ namati ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya, evamassāyaṁ pañcamo cetasovinibandho susamucchinno hoti. Imāssa pañca cetasovinibandhā susamucchinnā honti.

Yassa kassaci bhikkhave bhikkhuno ime pañca cetokhilā pahīnā, ime pañca cetasovinibandhā susamucchinnā, so vatimasmiṁ dhammavinaye vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjissatīti ṭhānametaṁ vijjati.

189. So chandasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. Vīriyasamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. Cittasamādhi-

padhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. Vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. Ussoḷhīyeva pañcamī. Sa kho so bhikkhave evaṁ ussoḷhipannarasaṅgasamannāgato bhikkhu bhabbo abhinibbidāya, bhabbo sambodhāya, bhabbo anuttarassa yogakkhemassa adhigamāya. Seyyathāpi bhikkhave kukkuṭiyā aṇḍāni aṭṭha vā dasa vā dvādasa vā, tānassu kukkuṭiyā sammā adhisayitāni sammā pariseditāni sammā paribhāvitāni. Kiñcāpi tassā kukkuṭiyā na evaṁ icchā uppajjeyya "aho vatime kukkuṭapotakā pādanakhasikhāya vā mukhatuṇḍakena vā aṇḍakosaṁ padāletvā sotthinā abhinibbhi jjeyyun"ti. Atha kho bhabbāva te kukkuṭapotakā pādanakhasikhāya vā mukhatuṇḍakena vā aṇḍakosaṁ padāletvā sotthinā abhinibbhijjituṁ. Evameva kho bhikkhave evaṁ ussoḷhipannarasaṅgasamannāgato bhikkhu bhabbo abhinibbidāya, bhabbo sambodhāya, bhabbo anuttarassa yogakkhemassa adhigamāyāti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Cetokhilasuttaṁ niṭṭhitaṁ chaṭṭhaṁ.

---

7. Vanapatthasutta

190. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca "vanapatthapariyāyaṁ vo bhikkhave desessāmi, taṁ suṇātha sādhukaṁ manasikarotha bhāsissāmī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

191. Idha bhikkhave bhikkhu aññataraṁ vanapatthaṁ upanissāya viharati, tassa taṁ vanapatthaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati na upaṭṭhāti,

asamāhitañca cittaṁ na samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā na parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ nānupāpuṇāti. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te kasirena samudāgacchanti. Tena bhikkhave bhikkhunā iti paṭisañcikkhitabbaṁ "ahaṁ kho imaṁ vanapatthaṁ upanissāya viharāmi, tassa me imaṁ vanapatthaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati na upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ na samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā na parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ nānupāpuṇāmi. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsana gilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te kasirena samudāgacchantī"ti. Tena bhikkhave bhikkhunā rattibhāgaṁ vā divasabhāgaṁ vā tamhā vanapatthā pakkamitabbaṁ, na vatthabbaṁ.

192. Idha pana bhikkhave bhikkhu aññataraṁ vanapatthaṁ upanissāya viharati, tassa taṁ vanapatthaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati na upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ na samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā na parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ nānupāpuṇāti. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te appakasirena samudāgacchanti. Tena bhikkhave bhikkhunā iti paṭisañcikkhitabbaṁ "ahaṁ kho imaṁ vanapatthaṁ upanissāya viharāmi, tassā me imaṁ vanapatthaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati na upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ na samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā na parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ nānupāpuṇāmi. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te appakasirena samudāgacchanti. Na kho panāhaṁ cīvarahetu agārasmā anagāriyaṁ pabbajito. Na piṇḍapātahetu -pa-. Na senāsanahetu -pa-. Na gilānappaccayabhesajjaparikkhārahetu agārasmā anagāriyaṁ pabbajito. Atha ca pana me imaṁ vanapatthaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati na upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ na samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā na parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ nānupāpuṇāmī"ti. Tena bhikkhave bhikkhunā saṅkhāpi tamhā vanapatthā pakkamitabbaṁ, na vatthabbaṁ.

193. Idha pana bhikkhave bhikkhu aññataraṁ vanapatthaṁ upanissāya viharati, tassa taṁ vanapatthaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ anupāpuṇāti. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te kasirena samudāgacchanti. Tena bhikkhave bhikkhunā iti paṭisañcikkhitabbaṁ "ahaṁ kho imaṁ vanapatthaṁ upanissāya viharāmi, tassa me imaṁ vanapatthaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ anupāpuṇāmi. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te kasirena samudāgacchanti. Na kho panāhaṁ cīvarahetu agārasmā anagāriyaṁ pabbajito. Na piṇḍapātahetu -pa-. Na senāsanahetu -pa-. Na gilānappaccayabhesajjaparikkhārahetu agārasmā anagāriyaṁ pabbajito. Atha ca pana me imaṁ vanapatthaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ anupāpuṇāmī"ti. Tena bhikkhave bhikkhunā saṅkhāpi tasmiṁ vanapatthe vatthabbaṁ, na pakkamitabbaṁ.

194. Idha pana bhikkhave bhikkhu aññataraṁ vanapatthaṁ upanissāya viharati, tassa taṁ vanapatthaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ anupāpuṇāti. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te appakasirena samudāgacchanti. Tena bhikkhave bhikkhunā iti paṭisañcikkhitabbaṁ "ahaṁ kho imaṁ vanapatthaṁ upanissāya viharāmi, tassa me imaṁ vanapatthaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ anupāpuṇāmi. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te appakasirena

samudāgacchantī”ti. Tena bhikkhave bhikkhunā yāvajīvampi tasmiṁ vanapatthe vatthabbaṁ, na pakkamitabbaṁ.

195. Idha bhikkhave bhikkhu aññataraṁ gāmaṁ upanissāya viharati -pa- aññataraṁ nigamaṁ upanissāya viharati -pa- aññataraṁ nagaraṁ upanissāya viharati -pa- aññataraṁ janapadaṁ upanissāya viharati -pa- aññataraṁ puggalaṁ upanissāya viharati, tassa taṁ puggalaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati na upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ na samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā na parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ nānupāpuṇāti. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te kasirena samudāgacchanti. Tena bhikkhave bhikkhunā iti paṭisañcikkhitabbaṁ “ahaṁ kho imaṁ puggalaṁ upanissāya viharāmi, tassa me imaṁ puggalaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati na upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ na samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā na parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ nānupāpuṇāmi. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te kasirena samudāgacchantī”ti. Tena bhikkhave bhikkhunā rattibhāgaṁ vā divasabhāgaṁ vā so puggalo anāpucchā pakkamitabbaṁ, nānubandhitabbo.

196. Idha pana bhikkhave bhikkhu aññataraṁ puggalaṁ upanissāya viharati, tassa taṁ puggalaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati na upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ na samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā na parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ nānupāpuṇāti. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te appakasirena samudāgacchanti. Tena bhikkhave bhikkhunā iti paṭisañcikkhitabbaṁ “ahaṁ kho imaṁ puggalaṁ upanissāya viharāmi, tassa me imaṁ puggalaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati na upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ na samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā na parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ nānupāpuṇāmi. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā

cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te appakasirena samudāgacchanti. Na kho panāhaṁ cīvarahetu agārasmā anagāriyaṁ pabbajito. Na piṇḍapātahetu -pa-. Na senāsanahetu -pa-. Na gilānappaccayabhesajjaparikkhārahetu agārasmā anagāriyaṁ pabbajito. Atha ca pana me imaṁ puggalaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati na upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ na samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā na parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ nānupāpuṇāmī"ti. Tena bhikkhave bhikkhunā saṅkhāpi so puggalo āpucchā pakkamitabbaṁ, nānubandhitabbo.

197. Idha pana bhikkhave bhikkhu aññataraṁ puggalaṁ upanissāya viharati, tassa taṁ puggalaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ anupāpuṇāti. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te kasirena samudāgacchanti. Tena bhikkhave bhikkhunā iti paṭisañcikkhitabbaṁ "ahaṁ kho imaṁ puggalaṁ upanissāya viharāmi, tassa me imaṁ puggalaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ anupāpuṇāmi. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te kasirena samudāgacchanti. Na kho panāhaṁ cīvarahetu agārasmā anagāriyaṁ pabbajito. Na piṇḍapātahetu -pa-. Na senāsanahetu -pa-. Na gilānappaccayabhesajjaparikkhārahetu agārasmā anagāriyaṁ pabbajito. Atha ca pana me imaṁ puggalaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ anupāpuṇāmī"ti. Tena bhikkhave bhikkhunā saṅkhāpi so puggalo anubandhitabbo, na pakkamitabbaṁ.

198. Idha pana bhikkhave bhikkhu aññataraṁ puggalaṁ upanissāya viharati, tassa taṁ puggalaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā parikkhayaṁ

gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ anupāpuṇāti. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārā, te appakasirena samudāgacchanti. Tena bhikkhave bhikkhunā iti paṭisañcikkhitabbaṁ "ahaṁ kho imaṁ puggalaṁ upanissāya viharāmi, tassa me imaṁ puggalaṁ upanissāya viharato anupaṭṭhitā ceva sati upaṭṭhāti, asamāhitañca cittaṁ samādhiyati, aparikkhīṇā ca āsavā parikkhayaṁ gacchanti, ananuppattañca anuttaraṁ yogakkhemaṁ anupāpuṇāmi. Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccaya-bhesajjaparikkhārā, te appakasirena samudāgacchantī"ti. Tena bhikkhave bhikkhunā yāvajīvampi so puggalo anubandhitabbo, na pakkamitabbaṁ api panujjamānenapīti[1].

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Vanapatthasuttaṁ niṭṭhitaṁ sattamaṁ.

---

8. Madhupiṇḍikasutta

199. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sakkesu viharati Kapilavatthusmiṁ Nigrodhārāme. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya Kapilavatthuṁ piṇḍāya pāvisi. Kapilavatthusmiṁ piṇḍāya caritvā pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto yena Mahāvanaṁ tenupasaṅkami divāvihārāya. Mahāvanaṁ ajjhogāhetvā beluvalaṭṭhikāya mūle divāvihāraṁ nisīdi. Daṇḍapāṇipi kho Sakko jaṅghāvihāraṁ[2] anucaṅkamamāno anuvicaramāno yena Mahāvanaṁ tenupasaṅkami, Mahāvanaṁ ajjhogāhetvā yena beluvalaṭṭhikā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā daṇḍamolubbha ekamantaṁ aṭṭhāsi, ekamantaṁ ṭhito kho Daṇḍapāṇi Sakko Bhagavantaṁ etadavoca "kiṁvādī samaṇo kimakkhāyī"ti. Yathāvādī kho āvuso sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā

---

1. Api paṇujjamānenāti (?)
2. Jaṅghavihāraṁ (Ka)

pajāya sadevamanussāya na kenaci loke viggayha tiṭṭhati, yathā ca pana kāmehi visaṁyuttaṁ viharantaṁ taṁ brāhmaṇaṁ akathaṁkathiṁ chinnakukkuccaṁ bhavābhave vītataṇhaṁ saññā nānusenti, evaṁvādī kho ahaṁ āvuso evamakkhāyī"ti. Evaṁ vutte Daṇḍapāṇi Sakko sīsaṁ okampetvā jivhaṁ nillāḷetvā tivisākhaṁ nalāṭikaṁ nalāṭe vuṭṭhāpetvā daṇḍamolubbha pakkāmi.

200. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayaṁ paṭisallānā vuṭṭhito yena Nigrodhārāmo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "idhāhaṁ bhikkhave pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya Kapilavatthuṁ piṇḍāya pāvisiṁ. Kapilavatthusmiṁ piṇḍāya caritvā pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto yena Mahāvanaṁ tenupasaṅkamiṁ divāvihārāya. Mahāvanaṁ ajjhogāhetvā beluvalaṭṭhikāya mūle divāvihāraṁ nisīdiṁ. Daṇḍapāṇipi kho bhikkhave Sakko jaṅghāvihāraṁ anucaṅkamamāno anuvicaramāno yena Mahāvanaṁ tenupasaṅkami. Mahāvanaṁ ajjhogāhetvā yena beluvalaṭṭhikā yenāhaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā mayā saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā daṇḍamolubbha ekamantaṁ aṭṭhāsi, ekamantaṁ ṭhito kho bhikkhave Daṇḍapāṇi Sakko maṁ etadavoca 'kiṁvādī samaṇo kimakkhāyī'ti. Evaṁ vutte ahaṁ bhikkhave Daṇḍapāṇiṁ Sakkaṁ etadavocaṁ 'yathāvādī kho āvuso sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya na kenaci loke viggayha tiṭṭhati, yathā ca pana kāmehi visaṁyuttaṁ viharantaṁ taṁ brāhmaṇaṁ akathaṁkathiṁ chinnakukkuccaṁ bhavābhave vītataṇhaṁ saññā nānusenti, evaṁvādī kho ahaṁ āvuso evamakkhāyī"ti. Evaṁ vutte bhikkhave Daṇḍapāṇi Sakko sīsaṁ okampetvā jivhaṁ nillāḷetvā tivisākhaṁ nalāṭikaṁ nalāṭe vuṭṭhāpetvā daṇḍamolubbha pakkāmī"ti.

201. Evaṁ vutte aññataro bhikkhu Bhagavantaṁ etadavoca "kiṁvādī pana bhante Bhagavā sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya na kenaci loke viggayha tiṭṭhati. Kathañca pana bhante Bhagavantaṁ kāmehi visaṁyuttaṁ viharantaṁ

taṁ brāhmaṇaṁ akathaṁkathiṁ chinnakukkuccaṁ bhavābhave vītataṇhaṁ saññā nānusentī"ti. Yatonidānaṁ bhikkhu purisaṁ papañcasaññāsaṅkhā samudācaranti, ettha ce natthi abhinanditabbaṁ abhivaditabbaṁ ajjhositabbaṁ, esevanto rāgānusayānaṁ, esevanto paṭighānusayānaṁ, esevanto diṭṭhānusayānaṁ, esevanto vicikicchānusayānaṁ, esevanto mānānusayānaṁ, esevanto bhavarāgānusayānaṁ, esevanto avijjānusayānaṁ, esevanto daṇḍādānasatthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṁtuvaṁ pesuñña musāvādānaṁ. Etthete pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhantīti. Idamavoca Bhagavā, idaṁ vatvāna Sugato uṭṭhāyāsanā vihāraṁ pāvisi.

202. Atha kho tesaṁ bhikkhūnaṁ acirapakkantassa Bhagavato etadahosi "idaṁ kho no āvuso Bhagavā saṁkhittena uddesaṁ uddisitvā vitthārena atthaṁ avibhajitvā uṭṭhāyāsanā vihāraṁ paviṭṭho, 'yatonidānaṁ bhikkhu purisaṁ papañcasaññāsaṅkhā samudācaranti. Ettha ce natthi abhinanditabbaṁ abhivaditabbaṁ ajjhositabbaṁ, esevanto rāgānusayānaṁ -pa-. Etthete pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhantī'ti. Ko nu kho imassa Bhagavatā saṁkhittena uddesassa uddiṭṭhassa vitthārena atthaṁ avibhattassa vitthārena atthaṁ vibhajeyyā"ti. Atha kho tesaṁ bhikkhūnaṁ etadahosi "ayaṁ kho āyasmā Mahākaccāno Satthu ceva saṁvaṇṇito, sambhāvito ca viññūnaṁ sabrahmacārīnaṁ, pahoti cāyasmā Mahākaccāno imassa Bhagavatā saṁkhittena uddesassa uddiṭṭhassa vitthārena atthaṁ avibhattassa vitthārena atthaṁ vibhajituṁ. Yaṁnūna mayaṁ yenāyasmā Mahākaccāno tenupasaṅkameyyāma, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Mahākaccānaṁ etamatthaṁ paṭipuccheyyāmā"ti.

Atha kho te bhikkhū yenāyasmā Mahākaccāno tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā āyasmatā Mahākaccānena saddhiṁ sammodiṁsu, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, ekamantaṁ nisinnā kho te bhikkhū āyasmantaṁ Mahākaccānaṁ etadavocuṁ—idaṁ kho no āvuso Kaccāna Bhagavā saṁkhittena uddesaṁ uddisitvā vitthārena atthaṁ avibhajitvā uṭṭhāyāsanā vihāraṁ paviṭṭho, "yatonidānaṁ bhikkhu purisaṁ papañcasaññāsaṅkhā samudācaranti. Ettha ce natthi abhinanditabbaṁ abhivaditabbaṁ ajjhositabbaṁ,

esevanto rāgānusayānaṁ -pa-. Etthete pāpakā akusalā dhammā aparisesānirujjhantī”ti. Tesaṁ no āvuso Kaccāna amhākaṁ acirapakkantassa Bhagavato etadahosi “idaṁ kho no āvuso Bhagavā saṁkhittena uddesaṁ uddisitvā vitthārena atthaṁ avibhajitvā uṭṭhāyāsanā vihāraṁ paviṭṭho, ‘yatonidānaṁ bhikkhu purisaṁ papañcasaññāsaṅkhā samudācaranti. Ettha ce natthi abhinanditabbaṁ abhivaditabbaṁ ajjhositabbaṁ, esevanto rāgānusayānaṁ -pa-. Etthete pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhantī’ti. Ko nu kho imassa Bhagavatā saṁkhittena uddesassa uddiṭṭhassa vitthārena atthaṁ avibhattassa vitthārena atthaṁ vibhajeyyā”ti. Tesaṁ no āvuso Kaccāna amhākaṁ etadahosi “ayaṁ kho āyasmā Mahākaccāno Satthu ceva saṁvaṇṇito, sambhāvito ca viññūnaṁ sabrahmacārīnaṁ, pahoti cāyasmā Mahākaccāno imassa Bhagavatā saṁkhittena uddesassa uddiṭṭhassa vitthārena atthaṁ avibhattassa vitthārena atthaṁ vibhajituṁ. Yaṁnūna mayaṁ yenāyasmā Mahākaccāno tenupasaṅkameyyāma, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Mahākaccānaṁ etamatthaṁ paṭipuccheyyāmā”ti. Vibhajatāyasmā Mahākaccānoti.

203. Seyyathāpi āvuso puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva mūlaṁ atikkamma khandhaṁ sākhāpalāse sāraṁ pariyesitabbaṁ maññeyya, evaṁsampadamidaṁ āyasmantānaṁ, Satthari sammukhībhūte taṁ Bhagavantaṁ atisitvā amhe etamatthaṁ paṭipucchitabbaṁ maññatha. So hāvuso Bhagavā jānaṁ jānāti passaṁ passati cakkhubhūto ñāṇabhūto dhammabhūto brahmabhūto vattā pavattā atthassa ninnetā amatassa dātā dhammassāmī Tathāgato. So ceva panetassa kālo ahosi, yaṁ Bhagavantaṁyeva etamatthaṁ paṭipuccheyyātha. Yathā vo Bhagavā byākareyya, tathā naṁ dhāreyyāthāti. Addhāvuso Kaccāna Bhagavā jānaṁ jānāti passaṁ passati cakkhubhūto ñāṇabhūto dhammabhūto brahmabhūto vattā pavattā atthassa ninnetā amatassa dātā dhammassāmī Tathāgato. So ceva panetassa kālo ahosi, yaṁ Bhagavantaṁyeva etamatthaṁ paṭipuccheyyāma. Yathā no Bhagavā byākareyya, tathā naṁ dhāreyyāma. Api cāyasmā Mahākaccāno Satthu ceva saṁvaṇṇito, sambhāvito ca viññūnaṁ sabrahmacārīnaṁ,

pahoti cāyasmā Mahākaccāno imassa Bhagavatā saṁkhittena uddesassa uddiṭṭhassa vitthārena atthaṁ avibhattassa vitthārena atthaṁ vibhajituṁ. Vibhajatāyasmā Mahākaccāno agaruṁ katvā[1] ti. Tena hāvuso suṇātha sādhukaṁ manasikarotha bhāsissāmīti. "Evamāvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Mahākaccānassa paccassosuṁ. Āyasmā Mahākaccāno etadavoca—

204. Yaṁ kho no āvuso Bhagavā saṁkhittena uddesaṁ uddisitvā vitthārena atthaṁ avibhajitvā uṭṭhāyāsanā vihāraṁ paviṭṭho, "yatonidānaṁ bhikkhu purisaṁ papañcasaññāsaṅkhā samudācaranti. Ettha ce natthi abhinanditabbaṁ abhivaditabbaṁ ajjhositabbaṁ, esevanto rāgānusayānaṁ -pa-. Etthete pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhantī"ti. Imassa kho ahaṁ āvuso Bhagavatā saṁkhittena uddesassa uddiṭṭhassa vitthārena atthaṁ avibhattassa evaṁ vitthārena atthaṁ ājānāmi.

Cakkhuñcāvuso paṭicca rūpe ca uppajjati cakkhuviññāṇaṁ, tiṇṇaṁ saṅgati phasso, phassapaccayā vedanā, yaṁ vedeti taṁ sañjānāti, yaṁ sañjānāti taṁ vitakketi, yaṁ vitakketi taṁ papañceti, yaṁ papañceti tatonidānaṁ purisaṁ papañcasaññāsaṅkhā samudācaranti atītānāgatapaccuppannesu cakkhuviññeyyesu rūpesu. Sotañcāvuso paṭicca sadde ca uppajjati sotaviññāṇaṁ -pa-. Ghānañcāvuso paṭicca gandhe ca uppajjati ghānaviññāṇaṁ -pa-. Jivhañcāvuso paṭicca rase ca uppajjati jivhāviññāṇaṁ -pa-. Kāyañcāvuso paṭicca phoṭṭhabbe ca uppajjati kāyaviññāṇaṁ -pa-. Manañcāvuso paṭicca dhamme ca uppajjati manoviññāṇaṁ, tiṇṇaṁ saṅgati phasso, phassapaccayā vedanā, yaṁ vedeti taṁ sañjānāti, yaṁ sañjānāti taṁ vitakketi, yaṁ vitakketi taṁ papañceti, yaṁ papañceti tatonidānaṁ purisaṁ papañcasaññāsaṅkhā samudācaranti atītānāgatapaccuppannesu manoviññeyyesu dhammesu.

So vatāvuso cakkhusmiṁ sati rūpe sati cakkhuviññāṇe sati phassapaññattiṁ paññāpessatīti ṭhānametaṁ vijjati, phassapaññattiyā sati vedanāpaññattiṁ paññāpessatīti ṭhānametaṁ vijjati, vedanāpaññattiyā sati saññāpaññattiṁ paññāpessatīti ṭhānametaṁ vijjati, saññāpaññattiyā

1. Agarukatvā (Sī), agarukaritvā (Syā, I)

sati vitakkapaññattiṁ paññāpessatīti ṭhānametaṁ vijjati, vitakkapaññattiyā sati papañcasaññāsaṅkhāsamudācaraṇapaññattiṁ paññāpessatīti ṭhānametaṁ vijjati. So vatāvuso sotasmiṁ sati sadde sati -pa- ghānasmiṁ sati gandhe sati -pa- jivhāya sati rase sati -pa- kāyasmiṁ sati phoṭṭhabbe sati -pa- manasmiṁ sati dhamme sati manoviññāṇe sati phassapaññattiṁ paññāpessatīti ṭhānametaṁ vijjati. Phassapaññattiyā sati vedanāpaññattiṁ paññāpessatīti ṭhānametaṁ vijjati. Vedanāpaññattiyā sati saññāpaññattiṁ paññāpessatīti ṭhānametaṁ vijjati. Saññāpaññattiyā sati vitakkapaññattiṁ paññāpessatīti ṭhānametaṁ vijjati. Vitakkapaññattiyā sati papañcasaññāsaṅkhāsamudācaraṇapaññattiṁ paññāpessatīti ṭhānametaṁ vijjati.

So vatāvuso cakkhusmiṁ asati rūpe asati cakkhuviññāṇe asati phassapaññattiṁ paññāpessatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Phassapaññattiyā asati vedanāpaññattiṁ paññāpessatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Vedanāpaññattiyā asati saññāpaññattiṁ paññāpessatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Saññāpaññattiyā asati vitakkapaññattiṁ paññāpessatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Vitakkapaññattiyā asati papañcasaññāsaṅkhāsamudācaraṇapaññattiṁ paññāpessatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. So vatāvuso sotasmiṁ asati sadde asati -pa- ghānasmiṁ asati gandhe asati -pa- jivhāya asati rase asati -pa- kāyasmiṁ asati phoṭṭhabbe asati -pa- manasmiṁ asati dhamme asati manoviññāṇe asati phassapaññattiṁ paññāpessatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Phassapaññattiyā asati vedanāpaññattiṁ paññāpessatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Vedanāpaññattiyā asati saññāpaññattiṁ paññāpessatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Saññāpaññattiyā asati vitakkapaññattiṁ paññāpessatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Vitakkapaññattiyā asati papañcasaññāsaṅkhāsamudācaraṇapaññattiṁ paññāpessatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati.

Yaṁ kho no āvuso Bhagavā saṁkhittena uddesaṁ uddisitvā vitthārena atthaṁ avibhajitvā uṭṭhāyāsanā vihāraṁ paviṭṭho, “yatonidānaṁ bhikkhu purisaṁ papañcasaññāsaṅkhā samudācaranti. Ettha ce natthi abhinanditabbaṁ abhivaditabbaṁ ajjhositabbaṁ, esevanto rāgānusayānaṁ -pa-. Etthete pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhantī”ti. Imassa kho ahaṁ āvuso

Bhagavatā saṁkhittena uddesassa uddiṭṭhassa vitthārena atthaṁ avibhattassa evaṁ vitthārena atthaṁ ājānāmi. Ākaṅkhamānā ca pana tumhe āyasmanto Bhagavantaṁyeva upasaṅkamitvā etamatthaṁ paṭipuccheyyātha. Yathā vo Bhagavā byākaroti, tathā naṁ dhāreyyāthāti.

205. Atha kho te bhikkhū āyasmato Mahākaccānassa bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā uṭṭhāyāsanā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, ekamantaṁ nisinnā kho te bhikkhū Bhagavantaṁ etadavocuṁ—yaṁ kho no bhante Bhagavā saṁkhittena uddesaṁ uddisitvā vitthārena atthaṁ avibhajitvā uṭṭhāyāsanā vihāraṁ paviṭṭho, "yatonidānaṁ bhikkhu purisaṁ papañcasaññāsaṅkhā samudācaranti. Ettha ce natthi abhinanditabbaṁ abhivaditabbaṁ ajjhositabbaṁ, esevanto rāgānusayānaṁ -pa-. Etthete pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhantī"ti. Tesaṁ no bhante amhākaṁ acirapakkantassa Bhagavato etadahosi "idaṁ kho no āvuso Bhagavā saṁkhittena uddesaṁ uddisitvā vitthārena atthaṁ avibhajitvā uṭṭhāyāsanā vihāraṁ paviṭṭho, 'yatonidānaṁ bhikkhu purisaṁ papañcasaññāsaṅkhā samudācaranti. Ettha ce natthi abhinanditabbaṁ abhivaditabbaṁ ajjhositabbaṁ, esevanto rāgānusayānaṁ, esevanto paṭighānusayānaṁ, esevanto diṭṭhānusayānaṁ, esevanto vicikicchānusayānaṁ, esevanto mānānusayānaṁ, esevanto bhavarāgānusayānaṁ, esevanto avijjānusayānaṁ, esevanto daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṁtuvaṁ pesuñña musāvādānaṁ. Etthete pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhantī'ti. Ko nu kho imassa Bhagavatā saṁkhittena uddesassa uddiṭṭhassa vitthārena atthaṁ avibhattassa vitthārena atthaṁ vibhajeyyā"ti. Tesaṁ no bhante amhākaṁ etadahosi "ayaṁ kho āyasmā Mahākaccāno Satthu ceva saṁvaṇṇito, sambhāvito ca viññūnaṁ sabrahmacārīnaṁ, pahoti cāyasmā Mahākaccāno imassa Bhagavatā saṁkhittena uddesassa uddiṭṭhassa vitthārena atthaṁ avibhattassa vitthārena atthaṁ vibhajituṁ, yaṁnūna mayaṁ yenāyasmā Mahākaccāno tenupasaṅkameyyāma, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Mahākaccānaṁ etamatthaṁ paṭipuccheyyāmā"ti. Atha kho mayaṁ bhante yenāyasmā Mahākaccāno tenupasaṅkamimha, upasaṅkamitvā

āyasmantaṁ Mahākaccānaṁ etamatthaṁ paṭipucchimha, tesaṁ no bhante āyasmatā Mahākaccānena imehi ākārehi imehi padehi imehi byañjanehi attho vibhattoti. Paṇḍito bhikkhave Mahākaccāno, mahāpañño bhikkhave Mahākaccāno. Maṁ cepi tumhe bhikkhave etamatthaṁ paṭipuccheyyātha, ahampi taṁ evamevaṁ byākareyyaṁ, yathā taṁ Mahākaccānena byākataṁ, eso cevetassa attho, evañca[1] naṁ dhārethāti.

Evaṁ vutte āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "seyyathāpi bhante puriso jighacchādubbalyapareto madhupiṇḍikaṁ adhigaccheyya, so yato yato sāyeyya, labhetheva sādurasaṁ asecanakaṁ. Evameva kho bhante cetaso bhikkhu dabbajātiko yato yato imassa dhammapariyāyassa paññāya atthaṁ upaparikkheyya, labhetheva attamanataṁ, labhetheva cetaso pasādaṁ. Konāmo ayaṁ[2] bhante dhammapariyāyo"ti. Tasmātiha tvaṁ Ānanda imaṁ dhammapariyāyaṁ "Madhupiṇḍikapariyāyo"tveva naṁ dhārehīti.

Idamavoca Bhagavā. Attamano āyasmā Ānando Bhagavato bhāsitaṁ abhinandīti.

Madhupiṇḍikasuttaṁ niṭṭhitaṁ aṭṭhamaṁ.

---

9. Dvedhāvitakkasutta

206. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Pubbeva me bhikkhave sambodhā anabhisambuddhassa bodhisattasseva sato etadahosi "yaṁnūnāhaṁ dvidhā katvā dvidhā katvā vitakke vihareyyan"ti. So kho ahaṁ bhikkhave yo cāyaṁ kāmavitakko yo ca byāpādavitakko yo ca vihiṁsāvitakko, imaṁ ekaṁ

---

1. Evameva ca (Ka)
2. Ko nāmāyaṁ (Syā)

bhāgamakāsiṁ. Yo cāyaṁ nekkhammavitakko yo ca abyāpādavitakko yo ca avihiṁsāvitakko, imaṁ dutiyaṁ bhāgamakāsiṁ.

207. Tassa mayhaṁ bhikkhave evaṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato uppajjati kāmavitakko. So evaṁ pajānāmi "uppanno kho me ayaṁ kāmavitakko, so ca kho attabyābādhāyapi saṁvattati, parabyābādhāyapi saṁvattati, ubhayabyābādhāyapi saṁvattati, paññānirodhiko vighātapakkhiko anibbānasaṁvattaniko"[1]. 'Attabyābādhāya saṁvattatī'tipi me bhikkhave paṭisañcikkhato abbhatthaṁ gacchati, 'parabyābādhāya saṁvattatī'tipi me bhikkhave paṭisañcikkhato abbhatthaṁ gacchati, 'ubhayabyābādhāya saṁvattatī'tipi me bhikkhave paṭisañcikkhato abbhatthaṁ gacchati, 'paññānirodhiko vighātapakkhiko anibbānasaṁvattaniko'tipi me bhikkhave paṭisañcikkhato abbhatthaṁ gacchati. So kho ahaṁ bhikkhave uppannuppannaṁ kāmavitakkaṁ pajahameva[2] vinodameva[3], byantameva[4] naṁ akāsiṁ.

208. Tassa mayhaṁ bhikkhave evaṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato uppajjati byāpādavitakko -pa- uppajjati vihiṁsāvitakko. So evaṁ pajānāmi "uppanno kho me ayaṁ vihiṁsāvitakko, so ca kho attabyābādhāyapi saṁvattati, parabyābādhāyapi saṁvattati, ubhayabyābādhāyapi saṁvattati, paññānirodhiko vighātapakkhiko anibbānasaṁvattaniko". 'Attabyābādhāya saṁvattatī'tipi me bhikkhave paṭisañcikkhato abbhatthaṁ gacchati, 'parabyābādhāya saṁvattatī'tipi me bhikkhave paṭisañcikkhato abbhatthaṁ gacchati, 'ubhayabyābādhāya saṁvattatī'tipi me bhikkhave paṭisañcikkhato abbhatthaṁ gacchati, 'paññānirodhiko vighātapakkhiko anibbānasaṁvattaniko'tipi me bhikkhave paṭisañcikkhato abbhatthaṁ gacchati. So kho ahaṁ bhikkhave uppannuppannaṁ vihiṁsāvitakkaṁ pajahameva vinodameva, byantameva naṁ akāsiṁ.

Yaññadeva bhikkhave bhikkhu bahulamanuvitakketi anuvicāreti, tathā tathā nati hoti cetaso. Kāmavitakkaṁ ce bhikkhave bhikkhu

---

1. Anibbānasaṁvattaniko"ti (?)
2-3. Atītakālikakiriyāpadāniyeva.
4. Byanteva (Sī, Syā, I)

bahulamanuvitakketi anuvicāreti. Pahāsi nekkhammavitakkaṁ, kāmavitakkaṁ bahulamakāsi. Tassa taṁ kāmavitakkāya cittaṁ namati. Byāpādavitakkaṁ ce bhikkhave -pa-. Vihiṁsāvitakkaṁ ce bhikkhave bhikkhu bahulamanuvitakketi anuvicāreti. Pahāsi avihiṁsāvitakkaṁ, vihiṁsāvitakkaṁ bahulamakāsi. Tassa taṁ vihiṁsāvitakkāya cittaṁ namati. Seyyathāpi bhikkhave vassānaṁ pacchime māse saradasamaye kiṭṭhasambādhe gopālako gāvo rakkheyya, so tā gāvo tato tato daṇḍena ākoṭeyya paṭikoṭeyya sannirundheyya sannivāreyya. Taṁ kissa hetu, passati hi so bhikkhave gopālako tatonidānaṁ vadhaṁ vā bandhanaṁ vā jāniṁ vā garahaṁ vā. Evameva kho ahaṁ bhikkhave addasaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ ādīnavaṁ okāraṁ saṁkilesaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ nekkhamme ānisaṁsaṁ vodānapakkhaṁ.

209. Tassa mayhaṁ bhikkhave evaṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato uppajjati nekkhammavitakko. So evaṁ pajānāmi "uppanno kho me ayaṁ nekkhammavitakko, so ca kho nevattabyābādhāya saṁvattati, na parabyābādhāya saṁvattati, na ubhayabyābādhāya saṁvattati, paññāvuddhiko avighātapakkhiko nibbānasaṁvattaniko. Rattiṁ cepi naṁ bhikkhave anuvitakkeyyaṁ anuvicāreyyaṁ, neva tatonidānaṁ bhayaṁ samanupassāmi. Divasaṁ cepi naṁ bhikkhave anuvitakkeyyaṁ anuvicāreyyaṁ, neva tatonidānaṁ bhayaṁ samanupassāmi. Rattindivaṁ cepi naṁ bhikkhave anuvitakkeyyaṁ anuvicāreyyaṁ, neva tatonidānaṁ bhayaṁ samanupassāmi. Api ca kho me aticiraṁ anuvitakkayato anuvicārayato kāyo kilameyya, kāye kilante[1] cittaṁ ūhaññeyya, ūhate citte ārā cittaṁ samādhimhā"ti. So kho ahaṁ bhikkhave ajjhattameva cittaṁ saṇṭhapemi sannisādemi ekodiṁ karomi[2] samādahāmi. Taṁ kissa hetu, mā me cittaṁ ūhaññī[3] ti.

210. Tassa mayhaṁ bhikkhave evaṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato uppajjati abyāpādavitakko -pa- uppajjati avihiṁsāvitakko. So evaṁ pajānāmi "uppanno kho me ayaṁ avihiṁsāvitakko, so ca kho nevattabyābādhāya saṁvattati, na parabyābādhāya saṁvattati, na

---

1. Kilamante (Ka) 2. Ekodi karomi (I) 3. Ugghāṭīti (Syā, Ka), ūhanīti (I)

ubhayabyābādhāya saṁvattati, paññāvuddhiko avighātapakkhiko nibbānasaṁvattaniko. Rattiṁ cepi naṁ bhikkhave anuvitakkeyyaṁ anuvicāreyyaṁ, neva tatonidānaṁ bhayaṁ samanupassāmi. Divasaṁ cepi naṁ bhikkhave anuvitakkeyyaṁ anuvicāreyyaṁ, neva tatonidānaṁ bhayaṁ samanupassāmi. Rattindivaṁ cepi naṁ bhikkhave anuvitakkeyyaṁ anuvicāreyyaṁ, neva tatonidānaṁ bhayaṁ samanupassāmi. Api ca kho me aticiraṁ anuvitakkayato anuvicārayato kāyo kilameyya, kāye kilante cittaṁ ūhaññeyya, ūhate citte ārā cittaṁ samādhimhā"ti. So kho ahaṁ bhikkhave ajjhattameva cittaṁ saṇṭhapemi sannisādemi ekodiṁ karomi samādahāmi. Taṁ kissa hetu, mā me cittaṁ ūhaññīti.

Yaññadeva bhikkhave bhikkhu bahulamanuvitakketi anuvicāreti, tathā tathā nati hoti cetaso. Nekkhammavitakkañce bhikkhave bhikkhu bahulamanuvitakketi anuvicāreti. Pahāsi kāmavitakkaṁ, nekkhammavitakkaṁ bahulamakāsi. Tassa taṁ nekkhammavitakkāya cittaṁ namati. Abyāpādavitakkañce bhikkhave -pa-. Avihiṁsāvitakkañce bhikkhave bhikkhu bahulamanuvitakketi anuvicāreti. Pahāsi vihiṁsāvitakkaṁ, avihiṁsāvitakkaṁ bahulamakāsi. Tassa taṁ avihiṁsāvitakkāya cittaṁ namati. Seyyathāpi bhikkhave gimhānaṁ pacchime māse sabbasassesu gāmantasambhatesu gopālako gāvo rakkheyya, tassa rukkhamūlagatassa vā abbhokāsagatassa vā satikaraṇīyameva hoti etā[1] gāvoti. Evamevaṁ kho bhikkhave satikaraṇīyameva ahosi ete dhammāti.

211. Āraddhaṁ kho pana me bhikkhave vīriyaṁ ahosi asallīnaṁ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā, passaddho kāyo asāraddho, samāhitaṁ cittaṁ ekaggaṁ. So kho ahaṁ bhikkhave vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsiṁ. Vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsiṁ. Pītiyā ca virāgā upekkhako ca vihāsiṁ sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṁvedesiṁ, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti "upekkhako

1. Ete (Ka)

satimā sukhavihārī"ti, tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsiṁ. Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsiṁ.

212. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte pubbenivāsānussatiñāṇāya cittaṁ abhininnāmesiṁ. So anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarāmi. Seyyathidaṁ, ekampi jātiṁ -pa- iti sākāraṁ sa-uddesaṁ anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarāmi. Ayaṁ kho me bhikkhave rattiyā paṭhame yāme paṭhamā vijjā adhigatā, avijjā vihatā, vijjā uppannā, tamo vihato, āloko uppanno, yathā taṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato.

213. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte sattānaṁ cutūpapātañāṇāya cittaṁ abhininnāmesiṁ. So dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passāmi cavamāne upapajjamāne -pa- ime vata bhonto sattā kāyaduccaritena samannāgatā -pa- iti dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passāmi cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāmi. Ayaṁ kho me bhikkhave rattiyā majjhime yāme dutiyā vijjā adhigatā, avijjā vihatā, vijjā uppannā, tamo vihato, āloko uppanno, yathā taṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato.

214. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte āsavānaṁ khayañāṇāya cittaṁ abhininnāmesiṁ. So "idaṁ dukkhan"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, "ayaṁ dukkhasamudayo"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, "ayaṁ dukkhanirodho"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, "ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ. "Ime āsavā"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, "ayaṁ āsavasamudayo"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ,

"Ayaṁ āsavanirodho"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, "ayaṁ āsavanirodhagāminī paṭipadā"ti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ. Tassa me evaṁ jānato evaṁ passato kāmāsavāpi cittaṁ vimuccittha, bhavāsavāpi cittaṁ vimuccittha, avijjāsavāpi cittaṁ vimuccittha, vimuttasmiṁ "vimuttam"iti ñāṇaṁ ahosi, "khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā"ti abbhaññāsiṁ. Ayaṁ kho me bhikkhave rattiyā pacchime yāme tatiyā vijjā adhigatā, avijjā vihatā, vijjā uppannā, tamo vihato, āloko uppanno, yathā taṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato.

215. Seyyathāpi bhikkhave araññe pavane mahantaṁ ninnaṁ pallalaṁ, tamenaṁ mahāmigasaṅgho upanissāya vihareyya. Tassa kocideva puriso uppajjeyya anatthakāmo ahitakāmo ayogakkhemakāmo. So yvāssa maggo khemo sovatthiko pītigamanīyo, taṁ maggaṁ pidaheyya, vivareyya kummaggaṁ, odaheyya okacaraṁ, ṭhapeyya okacārikaṁ. Evaṁ hi so bhikkhave mahāmigasaṅgho aparena samayena anayabyasanaṁ[1] āpajjeyya. Tasseva kho pana bhikkhave mahato migasaṅghassa kocideva puriso uppajjeyya atthakāmo hitakāmo yogakkhemakāmo. So yvāssa maggo khemo sovatthiko pītigamanīyo, taṁ maggaṁ vivareyya, pidaheyya kummaggaṁ, ūhaneyya okacaraṁ, nāseyya okacārikaṁ. Evaṁ hi so bhikkhave mahāmigasaṅgho aparena samayena vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjeyya.

Upamā kho me ayaṁ bhikkhave katā atthassa viññāpanāya. Ayaṁ ce vettha attho. Mahantaṁ ninnaṁ pallalanti kho bhikkhave kāmānametaṁ adhivacanaṁ. Mahāmigasaṅghoti kho bhikkhave sattānametaṁ adhivacanaṁ. Puriso anatthakāmo ahitakāmo ayogakkhemakāmoti kho bhikkhave mārassetaṁ pāpimato adhivacanaṁ. Kummaggoti kho bhikkhave aṭṭhaṅgikassetaṁ micchāmaggassa adhivacanaṁ. Seyyathidaṁ, micchādiṭṭhiyā micchāsaṅkappassa micchāvācāya micchākammantassa micchā-ājīvassa micchāvāyāmassa micchāsatiyā micchāsamādhissa. Okacaroti kho bhikkhave nandīrāgassetaṁ adhivacanaṁ.

---

1. Anayabyasanaṁ tanuttaṁ (Sī, Syā, I)

Okacārikāti kho bhikkhave avijjāyetaṁ adhivacanaṁ. Puriso atthakāmo hitakāmo yogakkhemakāmoti kho bhikkhave Tathāgatassetaṁ adhivacanaṁ Arahato Sammāsambuddhassa. Khemo maggo sovatthiko pītigamanīyoti kho bhikkhave ariyassetaṁ aṭṭhaṅgikassa maggassa adhivacanaṁ. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhiyā sammāsaṅkappassa sammāvācāya sammākammantassa sammā-ājīvassa sammāvāyāmassa sammāsatiyā sammāsamādhissa.

Iti kho bhikkhave vivaṭo mayā khemo maggo sovatthiko pītigamanīyo, pihito kummaggo, ūhato okacaro, nāsitā okacārikā. Yaṁ bhikkhave Satthārā karaṇīyaṁ sāvakānaṁ hitesinā anukampakena anukampaṁ upādāya, kataṁ vo taṁ mayā. Etāni bhikkhave rūkkhamūlāni, etāni suññāgārāni. Jhāyatha bhikkhave mā pamādattha, mā pacchā vippaṭisārino ahuvattha. Ayaṁ vo amhākaṁ anusāsanīti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Dvedhāvitakkasuttaṁ niṭṭhitaṁ navamaṁ.

---

10. Vitakkasaṇṭhānasutta

216. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Adhicittamanuyuttena bhikkhave bhikkhunā pañca nimittāni kālena kālaṁ manasi kātabbāni. Katamāni pañca. Idha bhikkhave bhikkhuno yaṁ nimittaṁ āgamma yaṁ nimittaṁ manasikaroto uppajjanti pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi. Tena bhikkhave bhikkhunā tamhā nimittā aññaṁ nimittaṁ manasi kātabbaṁ kusalūpasaṁhitaṁ. Tassa tamhā nimittā aññaṁ nimittaṁ manasikaroto kusalūpasaṁhitaṁ ye pāpakā

akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti[1] samādhiyati. Seyyathāpi bhikkhave dakkho palagaṇḍo vā palagaṇḍantevāsī vā sukhumāya āṇiyā oḷārikaṁ āṇiṁ abhinihaneyya abhinīhareyya abhinivatteyya[2]. Evameva kho bhikkhave bhikkhuno yaṁ nimittaṁ āgamma yaṁ nimittaṁ manasikaroto uppajjanti pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi. Tena bhikkhave bhikkhunā tamhā nimittā aññaṁ nimittaṁ manasi kātabbaṁ kusalūpasaṁhitaṁ. Tassa tamhā nimittā aññaṁ nimittaṁ manasikaroto kusalūpasaṁhitaṁ ye pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. (1)

217. Tassa ce bhikkhave bhikkhuno tamhā nimittā aññaṁ nimittaṁ manasikaroto kusalūpasaṁhitaṁ uppajjanteva pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi. Tena bhikkhave bhikkhunā tesaṁ vitakkānaṁ ādīnavo upaparikkhitabbo "itipime vitakkā akusalā, itipime vitakkā sāvajjā, itipime vitakkā dukkhavipākā"ti. Tassa tesaṁ vitakkānaṁ ādīnavaṁ upaparikkhato ye pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. Seyyathāpi bhikkhave itthī vā puriso vā daharo yuvā maṇḍanakajātiko ahikuṇapena vā kukkurakuṇapena vā manussakuṇapena vā kaṇṭhe āsattena aṭṭiyeyya harāyeyya jigucceyya. Evameva kho bhikkhave tassa ce bhikkhuno tamhāpi nimittā aññaṁ nimittaṁ manasikaroto kusalūpasaṁhitaṁ uppajjanteva pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi. Tena bhikkhave bhikkhunā tesaṁ vitakkānaṁ ādīnavo upaparikkhitabbo "itipime vitakkā akusalā,

1. Ekodibhoti (Syā, Ka)

2. Abhinivajjeyya (Sī, I)

itipime vitakkā sāvajjā, itipime vitakkā dukkhavipākā”ti. Tassa tesaṁ vitakkānaṁ ādīnavaṁ upaparikkhato ye pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. (2)

218. Tassa ce bhikkhave bhikkhuno tesampi vitakkānaṁ ādīnavaṁ upaparikkhato uppajjanteva pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi. Tena bhikkhave bhikkhunā tesaṁ vitakkānaṁ asati-amanasikāro āpajjitabbo. Tassa tesaṁ vitakkānaṁ asati-amanasikāraṁ āpajjato ye pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. Seyyathāpi bhikkhave cakkhumā puriso āpāthagatānaṁ rūpānaṁ adassanakāmo assa, so nimīleyya vā aññena vā apalokeyya. Evameva kho bhikkhave tassa ce bhikkhuno tesampi vitakkānaṁ ādīnavaṁ upaparikkhato uppajjanteva pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. (3)

219. Tassa ce bhikkhave bhikkhuno tesampi vitakkānaṁ asati-amanasikāraṁ āpajjato uppajjanteva pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi. Tena bhikkhave bhikkhunā tesaṁ vitakkānaṁ vitakkasaṅkhārasaṇṭhānaṁ manasi kātabbaṁ. Tassa tesaṁ vitakkānaṁ vitakkasaṅkhārasaṇṭhānaṁ manasikaroto ye pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. Seyyathāpi bhikkhave puriso sīghaṁ gaccheyya, tassa evamassa “kiṁ nu kho ahaṁ sīghaṁ gacchāmi, yaṁnūnāhaṁ saṇikaṁ gaccheyyan”ti, so saṇikaṁ gaccheyya. Tassa evamassa “kiṁ nu kho ahaṁ saṇikaṁ gacchāmi, yaṁnūnāhaṁ tiṭṭheyyan”ti, so

tiṭṭheyya. Tassa evamassa "kiṁ nu kho ahaṁ ṭhito, yaṁnūnāhaṁ nisīdeyyan"ti, so nisīdeyya. Tassa evamassa "kiṁ nu kho ahaṁ nisinno, yaṁnūnāhaṁ nipajjeyyan"ti, so nipajjeyya. Evaṁ hi so bhikkhave puriso oḷārikaṁ oḷārikaṁ iriyāpathaṁ abhinivajjetvā[1] sukhumaṁ sukhumaṁ iriyāpathaṁ kappeyya. Evameva kho bhikkhave tassa ce bhikkhuno tesampi vitakkānaṁ asati-amanasikāraṁ āpajjato uppajjanteva pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. (4)

220. Tassa ce bhikkhave bhikkhuno tesampi vitakkānaṁ vitakkasaṅkhārasaṇṭhānaṁ manasikaroto uppajjanteva pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi. Tena bhikkhave bhikkhunā dantebhidantamādhāya[2] jivhāya tāluṁ āhacca cetasā cittaṁ abhiniggaṇhitabbaṁ abhinippīḷetabbaṁ abhisantāpetabbaṁ. Tassa dantebhidantamādhāya jivhāya tāluṁ āhacca cetasā cittaṁ abhiniggaṇhato abhinippīḷayato abhisantāpayato ye pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. Seyyathāpi bhikkhave balavā puriso dubbalataraṁ purisaṁ sīse vā gale vā khandhe vā gahetvā abhiniggaṇheyya abhinippīḷeyya abhisantāpeyya. Evameva kho bhikkhave tassa ce bhikkhuno tesampi vitakkānaṁ vitakkasaṅkhārasaṇṭhānaṁ manasikaroto uppajjanteva pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi. Tena bhikkhave bhikkhunā dantebhidantamādhāya jivhāya tāluṁ āhacca cetasā cittaṁ abhiniggaṇhitabbaṁ abhinippīḷetabbaṁ abhisantāpetabbaṁ. Tassa dantebhidantamādhāya jivhāya tāluṁ āhacca cetasā cittaṁ abhiniggaṇhato abhinippīḷayato abhisantāpayato ye pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi

---

1. Abhinissajjetvā (Syā)
2. Dante + abhidantaṁ + ādhāyāti Ṭīkāyaṁ padacchedo. Dantebhīti panettha karaṇattho yutto viya dissati.

mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati.

221. Yato kho[1] bhikkhave bhikkhuno yaṁ nimittaṁ āgamma yaṁ nimittaṁ manasikaroto uppajjanti pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi. Tassa tamhā nimittā aññaṁ nimittaṁ manasikaroto kusalūpasaṁhitaṁ ye pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. Tesampi vitakkānaṁ ādīnavaṁ upaparikkhato ye pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. Tesampi vitakkānaṁ asati-amanasikāraṁ āpajjato ye pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. Tesampi vitakkānaṁ vitakkasaṅkhārasaṇṭhānaṁ manasikaroto ye pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. Dantebhidantamādhāya jivhāya tāluṁ āhacca cetasā cittaṁ abhiniggaṇhato abhinippīḷayato abhisantāpayato ye pāpakā akusalā vitakkā chandūpasaṁhitāpi dosūpasaṁhitāpi mohūpasaṁhitāpi, te pahīyanti te abbhatthaṁ gacchanti, tesaṁ pahānā ajjhattameva cittaṁ santiṭṭhati sannisīdati ekodi hoti samādhiyati. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu vasī vitakkapariyāyapathesu. Yaṁ vitakkaṁ ākaṅkhissati, taṁ vitakkaṁ vitakkessati. Yaṁ vitakkaṁ nākaṅkhissati, na taṁ vitakkaṁ vitakkessati. Acchecchi taṇhaṁ, vivattayi[2] saññojanaṁ, sammā mānābhisamayā antamakāsi dukkhassāti.

---

1. Yato ca kho (Syā, Ka)
2. Vāvattayi (Sī, I)

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Vitakkasaṇṭhānasuttaṁ niṭṭhitaṁ dasamaṁ.

Sīhanādavaggo niṭṭhito dutiyo.

Tassuddānaṁ

Cūḷasīhanādalomahaṁsavaro,
Mahācūḷadukkhakkhandha-anumānikasuttaṁ.
Khilapatthamadhupiṇḍikadvidhāvitakka,
Pañcanimittakathā puna vaggo.

3. Opammavagga

1. Kakacūpamasutta

222. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tena kho pana samayena āyasmā Moḷiyaphagguno bhikkhunīhi saddhiṁ ativelaṁ saṁsaṭṭho viharati. Evaṁ saṁsaṭṭho āyasmā Moḷiyaphagguno bhikkhunīhi saddhiṁ viharati. Sace koci bhikkhu āyasmato Moḷiyaphaggunassa sammukhā tāsaṁ bhikkhunīnaṁ avaṇṇaṁ bhāsati, tenāyasmā Moḷiyaphagguno kupito anattamano adhikaraṇampi karoti. Sace pana koci bhikkhu tāsaṁ bhikkhunīnaṁ sammukhā āyasmato Moḷiyaphaggunassa avaṇṇaṁ bhāsati, tena tā bhikkhuniyo kupitā anattamanā adhikaraṇampi karonti. Evaṁ saṁsaṭṭho āyasmā Moḷiyaphagguno bhikkhunīhi saddhiṁ viharati. Atha kho aññataro bhikkhu yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho so bhikkhu Bhagavantaṁ etadavoca "āyasmā bhante Moḷiyaphagguno bhikkhunīhi saddhiṁ ativelaṁ saṁsaṭṭho viharati. Evaṁ saṁsaṭṭho bhante āyasmā Moḷiyaphagguno bhikkhunīhi saddhiṁ viharati. Sace koci bhikkhu āyasmato Moḷiyaphaggunassa sammukhā tāsaṁ bhikkhunīnaṁ avaṇṇaṁ bhāsati, tenāyasmā Moḷiyaphagguno kupito anattamano adhikaraṇampi karoti. Sace pana koci bhikkhu tāsaṁ bhikkhunīnaṁ sammukhā āyasmato Moḷiyaphaggunassa avaṇṇaṁ bhāsati, tena tā bhikkhuniyo kupitā anattamanā adhikaraṇampi karonti. Evaṁ saṁsaṭṭho bhante āyasmā Moḷiyaphagguno bhikkhunīhi saddhiṁ viharatī"ti.

223. Atha kho Bhagavā aññataraṁ bhikkhuṁ āmantesi "ehi tvaṁ bhikkhu mama vacanena Moḷiyaphaggunaṁ bhikkhuṁ āmantehi 'Satthā taṁ āvuso Phagguna āmantetī'ti". Evaṁ bhanteti kho so bhikkhu Bhagavato paṭissutvā yenāyasmā Moḷiyaphagguno tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Moḷiyaphaggunaṁ etadavoca "Satthā taṁ āvuso Phagguna āmantetī"ti. Evamāvusoti kho āyasmā Moḷiyaphagguno

tassa bhikkhuno paṭissutvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinnaṁ kho āyasmantaṁ Moḷiyaphaggunaṁ Bhagavā etadavoca—

Saccaṁ kira tvaṁ Phagguna bhikkhunīhi saddhiṁ ativelaṁ saṁsaṭṭho viharasi. Evaṁ saṁsaṭṭho kira tvaṁ Phagguna bhikkhunīhi saddhiṁ viharasi. Sace koci bhikkhu tuyhaṁ sammukhā tāsaṁ bhikkhunīnaṁ avaṇṇaṁ bhāsati, tena tvaṁ kupito anattamano adhikaraṇampi karosi. Sace pana koci bhikkhu tāsaṁ bhikkhunīnaṁ sammukhā tuyhaṁ avaṇṇaṁ bhāsati, tena tā bhikkhuniyo kupitā anattamanā adhikaraṇampi karonti. Evaṁ saṁsaṭṭho kira tvaṁ Phagguna bhikkhunīhi saddhiṁ viharasīti. Evaṁ bhanteti. Nanu tvaṁ Phagguna kulaputto saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitoti. Evaṁ bhanteti.

224. Na kho te etaṁ Phagguna patirūpaṁ kulaputtassa saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitassa, yaṁ tvaṁ bhikkhunīhi saddhiṁ ativelaṁ saṁsaṭṭho vihareyyāsi. Tasmātiha Phagguna tava cepi koci sammukhā tāsaṁ bhikkhunīnaṁ avaṇṇaṁ bhāseyya. Tatrāpi tvaṁ Phagguna ye gehasitā[1] chandā ye gehasitā vitakkā, te pajaheyyāsi. Tatrāpi te Phagguna evaṁ sikkhitabbaṁ "na ceva me cittaṁ vipariṇataṁ bhavissati, na ca pāpikaṁ vācaṁ nicchāressāmi, hitānukampī ca viharissāmi mettacitto na dosantaro"ti. Evaṁ hi te Phagguna sikkhitabbaṁ.

Tasmātiha Phagguna tava cepi koci sammukhā tāsaṁ bhikkhunīnaṁ pāṇinā pahāraṁ dadeyya, leḍḍunā pahāraṁ dadeyya, daṇḍena pahāraṁ dadeyya, satthena pahāraṁ dadeyya. Tatrāpi tvaṁ Phagguna ye gehasitā chandā ye gehasitā vitakkā, te pajaheyyāsi. Tatrāpi te Phagguna evaṁ sikkhitabbaṁ "na ceva me cittaṁ vipariṇataṁ bhavissati, na ca pāpikaṁ vācaṁ nicchāressāmi, hitānukampī ca viharissāmi mettacitto na dosantaro"ti. Evaṁ hi te Phagguna sikkhitabbaṁ.

Tasmātiha Phagguna tava cepi koci sammukhā avaṇṇaṁ bhāseyya. Tatrāpi tvaṁ Phagguna ye gehasitā chandā ye gehasitā vitakkā,

1. Gehassitā (?)

te pajaheyyāsi. Tatrāpi te Phagguna evaṁ sikkhitabbaṁ “na ceva me cittaṁ vipariṇataṁ bhavissati, na ca pāpikaṁ vācaṁ nicchāressāmi, hitānukampī ca viharissāmi mettacitto na dosantaro”ti. Evaṁ hi te Phagguna sikkhitabbaṁ.

Tasmātiha Phagguna tava cepi koci pāṇinā pahāraṁ dadeyya, leḍḍunā pahāraṁ dadeyya, daṇḍena pahāraṁ dadeyya, satthena pahāraṁ dadeyya. Tatrāpi tvaṁ Phagguna ye gehasitā chandā ye gehasitā vitakkā, te pajaheyyāsi. Tatrāpi te Phagguna evaṁ sikkhitabbaṁ “na ceva me cittaṁ vipariṇataṁ bhavissati, na ca pāpikaṁ vācaṁ nicchāressāmi, hitānukampī ca viharissāmi mettacitto na dosantaro”ti. Evaṁ hi te Phagguna sikkhitabbanti.

225. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi—ārādhayiṁsu vata me bhikkhave bhikkhū ekaṁ samayaṁ cittaṁ. Idhāhaṁ bhikkhave bhikkhū āmantesiṁ ‘ahaṁ kho bhikkhave ekāsanabhojanaṁ bhuñjāmi, ekāsanabhojanaṁ kho ahaṁ bhikkhave bhuñjamāno appābādhatañca sañjānāmi appātaṅkatañca lahuṭṭhānañca balañca phāsuvihārañca, etha tumhepi bhikkhave ekāsanabhojanaṁ bhuñjatha, ekāsanabhojanaṁ kho bhikkhave tumhepi bhuñjamānā appābādhatañca sañjānissatha appātaṅkatañca lahuṭṭhānañca balañca phāsuvihārañcā’ti. Na me bhikkhave tesu bhikkhūsu anusāsanī karaṇīyā ahosi, satuppādakaraṇīyameva me bhikkhave tesu bhikkhūsu ahosi.

Seyyathāpi bhikkhave subhūmiyaṁ catumahāpathe ājaññaratho yutto assa ṭhito odhastapatodo. Tamenaṁ dakkho yoggācariyo assadammasārathi abhiruhitvā vāmena hatthena rasmiyo gahetvā dakkhiṇena hatthena patodaṁ gahetvā yenicchakaṁ yadicchakaṁ sāreyyapi paccāsāreyyapi. Evameva kho bhikkhave na me tesu bhikkhūsu anusāsanī karaṇīyā ahosi, satuppādakaraṇīyameva me bhikkhave tesu bhikkhūsu ahosi. Tasmātiha bhikkhave tumhepi akusalaṁ pajahatha, kusalesu dhammesu āyogaṁ karotha. Evaṁ hi tumhepi imasmiṁ dhammavinaye vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjissatha.

Seyyathāpi bhikkhave gāmassa vā nigamassa vā avidūre mahantaṁ sālavanaṁ, taṁ cassa eḷaṇḍehi sañchannaṁ. Tassa kocideva puriso uppajjeyya atthakāmo hitakāmo yogakkhemakāmo. So yā tā sālalaṭṭhiyo kuṭilā ojāpaharaṇiyo[1], tā chetvā[2] bahiddhā nīhareyya. Antovanaṁ suvisodhitaṁ visodheyya, yā pana tā sālalaṭṭhiyo ujukā sujātā, tā sammā parihareyya. Evaṁ hetaṁ bhikkhave sālavanaṁ aparena samayena vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjeyya. Evameva kho bhikkhave tumhepi akusalaṁ pajahatha, kusalesu dhammesu āyogaṁ karotha. Evaṁ hi tumhepi imasmiṁ dhammavinaye vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjissatha.

226. Bhūtapubbaṁ bhikkhave imissāyeva Sāvatthiyā Vedehikā nāma gahapatānī ahosi. Vedehikāya bhikkhave gahapatāniyā evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato "soratā Vedehikā gahapatānī, nivātā Vedehikā gahapatānī, upasantā Vedehikā gahapatānī"ti. Vedehikāya kho pana bhikkhave gahapatāniyā Kāḷī nāma dāsī ahosi dakkhā analasā susaṁvihitakammantā.

Atha kho bhikkhave Kāḷiyā dāsiyā etadahosi "mayhaṁ kho ayyāya evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato 'soratā Vedehikā gahapatānī, nivātā Vedehikā gahapatānī, upasantā Vedehikā gahapatānī'ti. Kiṁ nu kho me ayyā santaṁyeva nu kho ajjhattaṁ kopaṁ na pātukaroti udāhu asantaṁ, udāhu mayhamevete[3] kammantā susaṁvihitā, yena me ayyā santaṁyeva ajjhattaṁ kopaṁ na pātu karoti no asantaṁ. Yaṁnūnāhaṁ ayyaṁ vīmaṁseyyan"ti. Atha kho bhikkhave kā dāsī divā uṭṭhāsi. Atha kho bhikkhave Vedehikā gahapatānī Kāḷiṁ dāsiṁ etadavoca "he je Kāḷī"ti. Kiṁ ayyeti. Kiṁ je divā uṭṭhāsīti. Na khvayye[4] kiñcīti. "No vata re kiñci, pāpi dāsi[5] divā uṭṭhāsī"ti kupitā anattamanā bhākuṭiṁ[6] akāsi. Atha kho bhikkhave Kāḷiyā

1. Ojaharaṇiyo (Ka)
2. Tacchetvā (Sī, Syā, I)
3. Mayhevete (Sī, I)
4. Na kho ayye (Sī, I)
5. Pāpadāsi (Syā, Ka)
6. Bhūkuṭiṁ (Sī, I) bhakuṭiṁ (Syā)

dāsiyā etadahosi “santaṁyeva kho me ayyā ajjhattaṁ kopaṁ na pātukaroti no asantaṁ. Mayhamevete kammantā susaṁvihitā, yena me ayyā santaṁyeva ajjhattaṁ kopaṁ na pātukaroti no asantaṁ. Yaṁnūnāhaṁ bhiyyoso mattāya ayyaṁ vīmaṁseyyan”ti.

Atha kho bhikkhave Kāḷī dāsī divātaraṁyeva uṭṭhāsi. Atha kho bhikkhave Vedehikā gahapatānī Kāḷiṁ dāsiṁ etadavoca “he je Kāḷī”ti. Kiṁ ayyeti. Kiṁ je divātaraṁ uṭṭhāsīti. Na khvayye kiñcīti. “No vata re kiñci, pāpi dāsi divātaraṁ uṭṭhāsī”ti kupitā anattamanā anattamanavācaṁ nicchāresi. Atha kho bhikkhave Kāḷiyā dāsiyā etadahosi “santaṁyeva kho me ayyā ajjhattaṁ kopaṁ na pātukaroti no asantaṁ. Mayhamevete kammantā susaṁvihitā, yena me ayyā santaṁyeva ajjhattaṁ kopaṁ na pātukaroti no asantaṁ. Yaṁnūnāhaṁ bhiyyoso mattāya ayyaṁ vīmaṁseyyan”ti.

Atha kho bhikkhave Kāḷī dāsī divātaraṁyeva uṭṭhāsi. Atha kho bhikkhave Vedehikā gahapatānī Kāḷiṁ dāsiṁ etadavoca “he je Kāḷī”ti. Kiṁ ayyeti. Kiṁ je divā uṭṭhāsīti. Na khvayye kiñcīti. “No vata re kiñci, pāpi dāsi divā uṭṭhāsī”ti kupitā anattamanā aggaḷasūciṁ gahetvā sīse pahāraṁ adāsi, sīsaṁ vobhindi[1]. Atha kho bhikkhave Kāḷī dāsī bhinnena sīsena lohitena galantena paṭivissakānaṁ ujjhāpesi “passathayye soratāya kammaṁ, passathayye nivātāya kammaṁ, passathayye upasantāya kammaṁ. Kathaṁ hi nāma ekadāsikāya ‘divā uṭṭhāsī’ti kupitā anattamanā aggaḷasūciṁ gahetvā sīse pahāraṁ dassati, sīsaṁ vobhindissatī”ti.

Atha kho bhikkhave Vedehikāya gahapatāniyā aparena samayena evaṁ pāpako kittisaddo abbhuggacchi “caṇḍī Vedehikā gahapatānī, anivātā Vedehikā gahapatānī, anupasantā Vedehikā gahapatānī”ti.

Evameva kho bhikkhave idhekacco bhikkhu tāvadeva soratasorato hoti, nivātanivāto hoti, upasantūpasanto hoti, yāva na amanāpā vacanapathā phusanti. Yato ca bhikkhave

---

1. Vi + ava + bhindi = vobhindi

bhikkhuṁ amanāpā vacanapathā phusanti, atha bhikkhu soratoti veditabbo, nivātoti veditabbo, upasantoti veditabbo. Nāhaṁ taṁ bhikkhave bhikkhuṁ suvacoti vadāmi, yo cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārahetu suvaco hoti, sovacassataṁ āpajjati. Taṁ kissa hetu, taṁ hi so bhikkhave bhikkhu cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhāraṁ alabhamāno na suvaco hoti, na sovacassataṁ āpajjati. Yo ca kho bhikkhave bhikkhu dhammaṁyeva sakkaronto dhammaṁ garuṁ karonto dhammaṁ mānento dhammaṁ pūjento dhammaṁ apacāyamāno[1] suvaco hoti, sovacassataṁ āpajjati. Tamahaṁ suvacoti vadāmi. Tasmā tiha bhikkhave "dhammaṁyeva sakkarontā dhammaṁ garuṁ karontā dhammaṁ mānentā dhammaṁ pūjentā dhammaṁ apacāyamānā suvacā bhavissāma, sovacassataṁ āpajjissāmā"ti evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ.

227. Pañcime bhikkhave vacanapathā, yehi vo pare vadamānā vadeyyuṁ—kālena vā akālena vā, bhūtena vā abhūtena vā, saṇhena vā pharusena vā, atthasaṁhitena vā anatthasaṁhitena vā, mettacittā vā dosantarā vā. Kālena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ akālena vā, bhūtena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ abhūtena vā, saṇhena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ pharusena vā, atthasaṁhitena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ anatthasaṁhitena vā, mettacittā vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ dosantarā vā. Tatrāpi vo bhikkhave evaṁ sikkhitabbaṁ "na ceva no cittaṁ vipariṇataṁ bhavissati, na ca pāpikaṁ vācaṁ nicchāressāma, hitānukampī ca viharissāma mettacittā na dosantarā. Tañca puggalaṁ mettāsahagatena cetasā pharitvā viharissāma, tadārammaṇaṁ ca sabbāvantaṁ lokaṁ mettāsahagatena cittena vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena[2] pharitvā viharissāmā"ti. Evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ.

228. Seyyathāpi bhikkhave puriso āgaccheyya kudālapiṭakaṁ[3] ādāya, so evaṁ vadeyya "ahaṁ imaṁ mahāpathaviṁ apathaviṁ

---

1. Dhammaṁ yeva sakkaronto dhammaṁ garukaronto dhammaṁ apacāyamāno(Sī, Syā, I)
2. Abyāpajjhena (Sī, Syā, I), abyāpajjena (Ka) Aṅguttaratikanipātaṭīkā oloketabbā.
3. Kuddālapiṭakaṁ (Sī, Syā, I)

karissāmī”ti. So tatra tatra vikhaṇeyya[1], tatra tatra vikireyya, tatra tatra oṭṭhubheyya, tatra tatra omutteyya, “apathavī bhavasi apathavī bhavasī”ti. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, api nu so puriso imaṁ mahāpathaviṁ apathaviṁ kareyyāti. No hetaṁ bhante. Taṁ kissa hetu, ayaṁ hi bhante mahāpathavī gambhīrā appameyyā, sā na sukarā apathavī kātuṁ. Yāvadeva ca pana so puriso kilamathassa vighātassa bhāgī assāti. Evameva kho bhikkhave pañcime vacanapathā, yehi vo pare vadamānā vadeyyuṁ—kālena vā akālena vā, bhūtena vā abhūtena vā, saṇhena vā pharusena vā, atthasaṁhitena vā anatthasaṁhitena vā, mettacittā vā dosantarā vā. Kālena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ akālena vā, bhūtena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ abhūtena vā, saṇhena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ pharusena vā, atthasaṁhitena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ anatthasaṁhitena vā, mettacittā vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ dosantarā vā. Tatrāpi vo bhikkhave evaṁ sikkhitabbaṁ “na ceva no cittaṁ vipariṇataṁ bhavissati, na ca pāpikaṁ vācaṁ nicchāressāma, hitānukampī ca viharissāma mettacittā na dosantarā. Tañca puggalaṁ mettāsahagatena cetasā pharitvā viharissāma, tadārammaṇaṁ ca sabbāvantaṁ lokaṁ pathavisamena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharissāmā”ti. Evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ.

229. Seyyathāpi bhikkhave puriso āgaccheyya lākhaṁ vā haliddiṁ vā nīlaṁ vā mañjiṭṭhaṁ vā ādāya, so evaṁ vadeyya “ahaṁ imasmiṁ ākāse rūpaṁ likhissāmi, rūpapātubhāvaṁ karissāmī”ti. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, api nu so puriso imasmiṁ ākāse rūpaṁ likheyya, rūpapātubhāvaṁ kareyyāti. No hetaṁ bhante. Taṁ kissa hetu, ayaṁ hi bhante ākāso arūpī anidassano, tattha na sukaraṁ rūpaṁ likhituṁ, rūpapātubhāvaṁ kātuṁ. Yāvadeva ca pana so puriso kilamathassa vighātassa bhāgī assāti. Evameva kho bhikkhave pañcime vacanapathā, yehi vo pare vadamānā vadeyyuṁ—kālena vā akālena vā -pa-

---

1. Khaṇeyya (Sī, Syā, I)

tadārammaṇaṁ ca sabbāvantaṁ lokaṁ ākāsasamena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharissāmā"ti. Evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ.

230. Seyyathāpi bhikkhave puriso āgaccheyya ādittaṁ tiṇukkaṁ ādāya, so evaṁ vadeyya "ahaṁ imāya ādittāya tiṇukkāya Gaṅgaṁ nadiṁ santāpessāmi saṁparitāpessāmī"ti. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, api nu so puriso ādittāya tiṇukkāya Gaṅgaṁ nadiṁ santāpeyya saṁparitāpeyyāti. No hetaṁ bhante. Taṁ kissa hetu, Gaṅgā hi bhante nadī gambhīrā appameyyā, sā na sukarā ādittāya tiṇukkāya santāpetuṁ saṁparitāpetuṁ. Yāvadeva ca pana so puriso kilamathassa vighātassa bhāgī assāti. Evameva kho bhikkhave pañcime vacanapathā, yehi vo pare vadamānā vadeyyuṁ—kālena vā akālena vā -pa- tadārammaṇaṁ ca sabbāvantaṁ lokaṁ Gaṅgāsamena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharissāmā"ti. Evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ.

231. Seyyathāpi bhikkhave biḷārabhastā madditā sumadditā suparimadditā mudukā tūlinī chinnasassarā chinnabhabbharā. Atha puriso āgaccheyya kaṭṭhaṁ vā kathalaṁ[1] vā ādāya, so evaṁ vadeyya "ahaṁ imaṁ biḷārabhastaṁ madditaṁ sumadditaṁ suparimadditaṁ mudukaṁ tūliniṁ chinnasassaraṁ chinnabhabbharaṁ kaṭṭhena vā kathalena vā sarasaraṁ karissāmi bharabharaṁ karissāmī"ti. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, api nu so puriso amuṁ biḷārabhastaṁ madditaṁ sumadditaṁ suparimadditaṁ mudukaṁ tūliniṁ chinnasassaraṁ chinnabhabbharaṁ kaṭṭhena vā kathalena vā sarasaraṁ kareyya, bharabharaṁ kareyyāti. No hetaṁ bhante. Taṁ kissa hetu, amu hi bhante biḷārabhastā madditā sumadditā suparimadditā mudukā tūlinī chinnasassarā chinnabhabbharā, sā na sukarā kaṭṭhena vā kathalena vā sarasaraṁ kātuṁ, bharabharaṁ kātuṁ. Yāvadeva ca pana so puriso kilamathassa vighātassa bhāgī assāti. Evameva kho bhikkhave pañcime vacanapathā, yehi vo pare vadamānā vadeyyuṁ—kālena vā akālena vā, bhūtena vā abhūtena vā,

1. Kaṭhalaṁ (Sī, Syā, I)

saṇhena vā pharusena vā, atthasaṁhitena vā anatthasaṁhitena vā, mettacittā vā dosantarā vā. Kālena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ akālena vā, bhūtena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ abhūtena vā, saṇhena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ pharusena vā, atthasaṁhitena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ anatthasaṁhitena vā, mettacittā vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyuṁ dosantarā vā. Tatrāpi vo bhikkhave evaṁ sikkhitabbaṁ "na ceva no cittaṁ vipariṇataṁ bhavissati, na ca pāpikaṁ vācaṁ nicchāressāma, hitānukampī ca viharissāma mettacittā na dosantarā. Tañca puggalaṁ mettāsahagatena cetasā pharitvā viharissāma, tadārammaṇaṁ ca sabbāvantaṁ lokaṁ biḷārabhastāsamena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharissāmā"ti. Evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ.

232. Ubhatodaṇḍakena cepi bhikkhave kakacena corā ocarakā aṅgamaṅgāni okanteyyuṁ, tatrāpi yo mano padūseyya, na me so tena sāsanakaro. Tatrāpi vo bhikkhave evaṁ sikkhitabbaṁ "na ceva no cittaṁ vipariṇataṁ bhavissati, na ca pāpikaṁ vācaṁ nicchāressāma, hitānukampī ca viharissāma mettacittā na dosantarā. Tañca puggalaṁ mettāsahagatena cetasā pharitvā viharissāma, tadārammaṇaṁ ca sabbāvantaṁ lokaṁ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharissāmā"ti. Evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ.

233. Imañca[1] tumhe bhikkhave kakacūpamaṁ ovādaṁ abhikkhaṇaṁ manasi kareyyātha, passatha no tumhe bhikkhave taṁ vacanapathaṁ aṇuṁ vā thūlaṁ vā, yaṁ tumhe nādhivāseyyāthāti. No hetaṁ bhante. Tasmā tiha bhikkhave imaṁ kakacūpamaṁ ovādaṁ abhikkhaṇaṁ manasi karotha. Taṁ vo bhavissati dīgharattaṁ hitāya sukhāyāti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Kakacūpamasuttaṁ niṭṭhitaṁ paṭhamaṁ.

---

1. Imañce (?)

2. Alagaddūpamasutta

234. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tena kho pana samayena Ariṭṭhassa nāma bhikkhuno gaddhabādhipubbassa[1] evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ hoti "tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyā"ti. Assosuṁ kho sambahulā bhikkhū Ariṭṭhassa kira nāma bhikkhuno gaddhabādhipubbassa evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ "tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyā"ti. Atha kho te bhikkhū yena Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Ariṭṭhaṁ bhikkhuṁ gaddhabādhipubbaṁ etadavocuṁ "saccaṁ kira te āvuso Ariṭṭha evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ, 'tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyā'ti". Evaṁbyākho[2] ahaṁ āvuso Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyāti. Atha kho tepi bhikkhū Ariṭṭhaṁ bhikkhuṁ gaddhabādhipubbaṁ etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecetukāmā samanuyuñjanti samanugāhanti[3] samanubhāsanti "mā hevaṁ āvuso Ariṭṭha avaca, mā Bhagavantaṁ abbhācikkhi, na hi sādhu Bhagavato abbhakkhānaṁ[4], na hi Bhagavā evaṁ vadeyya, anekapariyāyenāvuso Ariṭṭha antarāyikā dhammā antarāyikā vuttā Bhagavatā, alañca pana te paṭisevato antarāyāya. Appassādā kāmā vuttā Bhagavatā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo. Aṭṭhikaṅkalūpamā kāmā vuttā Bhagavatā. Maṁsapesūpamā kāmā vuttā Bhagavatā. Tiṇukkūpamā kāmā vuttā Bhagavatā. Aṅgārakāsūpamā kāmā vuttā Bhagavatā. Supinakūpamā kāmā vuttā Bhagavatā. Yācitakūpamā kāmā vuttā Bhagavatā. Rukkhaphalūpamā kāmā vuttā Bhagavatā. Asisūnūpamā kāmā vuttā Bhagavatā. Sattisūlūpamā kāmā vuttā Bhagavatā. Sappasirūpamā kāmā

---

1. Gandhabādhipubbassa (Ka)
2. Evaṁ kho (?) Bhagavato sammukhāyevassa "evaṁbyākho"ti.
3. Samanuggāhanti (Syā)
4. Abbhācikkhanaṁ (Ka)

vuttā Bhagavatā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo"ti. Evaṁpi kho Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo tehi bhikkhūhi samanuyuñjiyamāno samanugāhiyamāno[1] samanubhāsiyamāno tadeva[2] pāpakaṁ diṭṭhigataṁ thāmasā parāmāsā abhinivissa voharati "evaṁbyākho ahaṁ āvuso Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyā"ti.

235. Yato kho te bhikkhu nāsakkhiṁsu Ariṭṭhaṁ bhikkhuṁ gaddhabādhipubbaṁ etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecetuṁ. Atha kho te bhikkhū yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, ekamantaṁ nisinnā kho te bhikkhū Bhagavantaṁ etadavocuṁ—Ariṭṭhassa nāma bhante bhikkhuno gaddhabādhipubbassa evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ "tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyā"ti. Assumha kho mayaṁ bhante Ariṭṭhassa kira nāma bhikkhuno gaddhabādhipubbassa evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ "tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyā"ti. Atha kho mayaṁ bhante yena Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo tenupasaṅkamimha, upasaṅkamitvā Ariṭṭhaṁ bhikkhuṁ gaddhabādhipubbaṁ etadavocumha "saccaṁ kira te āvuso Ariṭṭha evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ, 'tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyā'ti". Evaṁ vutte bhante Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo amhe etadavoca "evaṁbyākho ahaṁ āvuso Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyā"ti. Atha kho mayaṁ bhante Ariṭṭhaṁ bhikkhuṁ gaddhabādhipubbaṁ etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecetukāmā samanuyuñjimha samanugāhimha samanubhāsimha "mā hevaṁ āvuso Ariṭṭha avaca, mā Bhagavantaṁ abbhācikkhi, na hi sādhu Bhagavato

---

1. Samanuggāhiyamāno (Syā, Vinayepi)　　2. Tatheva taṁ (Vinaye)

abbhakkhānaṁ, na hi Bhagavā evaṁ vadeyya, anekapariyāyenāvuso Ariṭṭha antarāyikā dhammā antarāyikā vuttā Bhagavatā, alañca pana te paṭisevato antarāyāya. Appassādā kāmā vuttā Bhagavatā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo etthabhiyyo. Aṭṭhikaṅkalūpamā kāmā vuttā Bhagavatā -pa-. Sappasirūpamā kāmā vuttā Bhagavatā bahudukkhā, bahupāyāsā ādīnavo ettha bhiyyo"ti. Evampi kho bhante Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo amhehi samanuyuñjiyamāno samanugāhiyamāno samanubhāsiyamāno tadeva pāpakaṁ diṭṭhigataṁ thāmasā parāmāsā abhinivissa voharati "evaṁbyākho ahaṁ āvuso Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyā"ti. Yato kho mayaṁ bhante nāsakkhimha Ariṭṭhaṁ bhikkhuṁ gaddhabādhipubbaṁ etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecetuṁ, atha mayaṁ etamatthaṁ Bhagavato ārocemāti.

236. Atha kho Bhagavā aññataraṁ bhikkhuṁ āmantesi "ehi tvaṁ bhikkhu mama vacanena Ariṭṭhaṁ bhikkhuṁ gaddhabādhipubbaṁ āmantehi 'Satthā taṁ āvuso Ariṭṭha āmantetī'ti". "Evaṁ bhante"ti kho so bhikkhu Bhagavato paṭissutvā yena Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Ariṭṭhaṁ bhikkhuṁ gaddhabādhipubbaṁ etadavoca "Satthā taṁ āvuso Ariṭṭha āmantetī"ti. "Evamāvuso"ti kho Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo tassa bhikkhuno paṭissutvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinnaṁ kho Ariṭṭhaṁ bhikkhuṁ gaddhabādhipubbaṁ Bhagavā etadavoca "saccaṁ kira te Ariṭṭha evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ 'tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyā'ti". Evaṁbyākho ahaṁ bhante Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyāti. Kassa kho nāma tvaṁ moghapurisa mayā evaṁ dhammaṁ desitaṁ ājānāsi, nanu mayā moghapurisa anekapariyāyena antarāyikā dhammā antarāyikā vuttā, alañca pana te paṭisevato antarāyāya. Appassādā kāmā vuttā mayā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo. Aṭṭhikaṅkalūpamā kāmā vuttā mayā.

Maṁsapesūpamā kāmā vuttā mayā. Tiṇukkūpamā kāmā vuttā mayā. Aṅgārakāsūpamā kāmā vuttā mayā. Supinakūpamā kāmā vuttā mayā. Yācitakūpamā kāmā vuttā mayā. Rukkhaphalūpamā kāmā vuttā mayā. Asisūnupamā kāmā vuttā mayā. Sattisūlūpamā kāmā vuttā mayā. Sappasirūpamā kāmā vuttā mayā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo. Atha ca pana tvaṁ moghapurisa attanā duggahitena amhe ceva abbhācikkhasi, attānañca khanasi, bahuñca apuññaṁ pasavasi. Taṁ hi te moghapurisa bhavissati dīgharattaṁ ahitāya dukkhāyāti.

Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, api nāyaṁ Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo usmīkatopi imasmiṁ dhammavinayeti. Kiṁ hi[1] siyā bhante, no hetaṁ bhanteti. Evaṁ vutte ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo tuṇhībhūto maṅkubhūto pattakkhandho adhomukho pajjhāyanto appaṭibhāno nisīdi. Atha kho Bhagavā Ariṭṭhaṁ bhikkhuṁ gaddhabādhipubbaṁ tuṇhībhūtaṁ maṅkubhūtaṁ pattakkhandhaṁ adhomukhaṁ pajjhāyantaṁ appaṭibhānaṁ viditvā Ariṭṭhaṁ bhikkhuṁ gaddhabādhipubbaṁ etadavoca "paññāyissasi kho tvaṁ moghapurisa etena sakena pāpakena diṭṭhigatena, idhāhaṁ bhikkhū paṭipucchissāmī"ti.

237. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "tumhepi me bhikkhave evaṁ dhammaṁ desitaṁ ājānātha, yathāyaṁ Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo attanā duggahitena amhe ceva abbhācikkhati, attānañca khanati, bahuñca apuññaṁ pasavatī"ti. Nohetaṁ bhante. Anekapariyāyena hi no bhante antarāyikā dhammā antarāyikā vuttā Bhagavatā, alañca pana te paṭisevato antarāyāya. Appassādā kāmā vuttā Bhagavatā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo. Aṭṭhikaṅkalūpamā kāmā vuttā Bhagavatā -pa-. Sappasirūpamā kāmā vuttā Bhagavatā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyoti. Sādhu sādhu bhikkhave, sādhu kho me tumhe bhikkhave evaṁ dhammaṁ desitaṁ ājānātha. Anekapariyāyena hi kho bhikkhave antarāyikā dhammā vuttā mayā, alañca pana te paṭisevato antarāyāya. Appassādā kāmā vuttā

---

1. Kiṁti (Ka)

mayā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo. Aṭṭhikaṅkalūpamā kāmā vuttā mayā -pa-. Sappasirūpamā kāmā vuttā mayā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo. Atha ca panāyaṁ Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo attanā duggahitena amhe ceva abbhācikkhati, attānañca khanati, bahuñca apuññaṁ pasavati. Taṁ hi tassa moghapurisassa bhavissati dīgharattaṁ ahitāya dukkhāya. So vata bhikkhave aññatreva kāmehi aññatra kāmasaññāya aññatra kāmavitakkehi kāme paṭisevissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati.

238. Idha bhikkhave ekacce moghapurisā dhammaṁ pariyāpuṇanti Suttaṁ Geyyaṁ Veyyākaraṇaṁ Gāthaṁ Udānaṁ Itivuttakaṁ Jātakaṁ Abbhutadhammaṁ Vedallaṁ. Te taṁ dhammaṁ pariyāpuṇitvā tesaṁ dhammānaṁ paññāya atthaṁ na upaparikkhanti, tesaṁ te dhammā paññāya atthaṁ anupaparikkhataṁ na nijjhānaṁ khamanti, te upārambhānisaṁsā ceva dhammaṁ pariyāpuṇanti itivādappamokkhānisaṁsā ca, yassa catthāya dhammaṁ pariyāpuṇanti, tañcassa atthaṁ nānubhonti, tesaṁ te dhammā duggahitā dīgharattaṁ ahitāya dukkhāya saṁvattanti. Taṁ kissa hetu, duggahitattā bhikkhave dhammānaṁ.

Seyyathāpi bhikkhave puriso alagaddatthiko alagaddagavesī alagaddapariyesanaṁ caramāno, so passayya mahantaṁ alagaddaṁ, tamenaṁ bhoge vā naṅguṭṭhe vā gaṇheyya, tassa so alagaddo paṭiparivattitvā[1] hatthe vā bāhāya vā aññatarasmiṁ vā aṅgapaccaṅge ḍaṁseyya[2], so tatonidānaṁ maraṇaṁ vā nigaccheyya maraṇamattaṁ vā dukkhaṁ. Taṁ kissa hetu, duggahitattā bhikkhave alagaddassa. Evameva kho bhikkhave idhekacce moghapurisā dhammaṁ pariyāpuṇanti Suttaṁ Geyyaṁ Veyyākaraṇaṁ Gāthaṁ Udānaṁ Itivuttakaṁ Jātakaṁ Abbhutadhammaṁ Vedallaṁ. Te taṁ dhammaṁ pariyāpuṇitvā tesaṁ dhammānaṁ paññāya atthaṁ na upaparikkhanti, tesaṁ te dhammā paññāya atthaṁ anupaparikkhataṁ na nijjhānaṁ khamanti, te upārambhānisaṁsā ceva dhammaṁ pariyāpuṇanti itivādappamokkhānisaṁsā ca, yassa catthāya dhammaṁ pariyāpuṇanti, tañcassa atthaṁ nānubhonti, tesaṁ te dhammā duggahitā dīgharattaṁ ahitāya dukkhāya saṁvattanti. Taṁ kissa hetu, duggahitattā bhikkhave dhammānaṁ.

---

1. Paṭinivattitvā (Syā, Ka) 2. Ḍaseyya (Sī, I)

239. Idha pana bhikkhave ekacce kulaputtā dhammaṁ pariyāpuṇanti Suttaṁ Geyyaṁ Veyyākaraṇaṁ Gāthaṁ Udānaṁ Itivuttakaṁ Jātakaṁ Abbhutadhammaṁ Vedallaṁ. Te taṁ dhammaṁ pariyāpuṇitvā tesaṁ dhammānaṁ paññāya atthaṁ upaparikkhanti, tesaṁ te dhammā paññāya atthaṁ upaparikkhataṁ nijjhānaṁ khamanti, te na ceva upārambhānisaṁsā dhammaṁ pariyāpuṇanti, na itivādappamokkhānisaṁsā ca[1], yassa catthāya dhammaṁ pariyāpuṇanti, tañcassa atthaṁ anubhonti, tesaṁ te dhammā suggahitā dīgharattaṁ hitāya sukhāya saṁvattanti. Taṁ kissa hetu, suggahitattā bhikkhave dhammānaṁ.

Seyyathāpi bhikkhave puriso alagaddatthiko alagaddagavesī alagaddapariyesanaṁ caramāno, so passeyya mahantaṁ alagaddaṁ, tamenaṁ ajapadena daṇḍena suniggahitaṁ niggaṇheyya, ajapadena daṇḍena suniggahitaṁ niggahitvā gīvāya suggahitaṁ gaṇheyya. Kiñcāpi so bhikkhave alagaddo tassa purisassa hattaṁ vā bāhaṁ vā aññataraṁ vā aṅgapaccaṅgaṁ bhogehi paliveṭheyya. Atha kho so neva tatonidānaṁ maraṇaṁ vā nigaccheyya maraṇamattaṁ vā dukkhaṁ. Taṁ kissa hetu suggahitattā bhikkhave alagaddassa. Evameva kho bhikkhave idhekacce kulaputtā dhammaṁ pariyāpuṇanti Suttaṁ Geyyaṁ Veyyākaraṇaṁ Gāthaṁ Udānaṁ Itivuttakaṁ Jātakaṁ Abbhutadhammaṁ Vedallaṁ, te taṁ dhammaṁ pariyāpuṇitvā tesaṁ dhammānaṁ paññāya atthaṁ upaparikkhanti, tesaṁ te dhammā paññāya atthaṁ upaparikkhataṁ nijjhānaṁ khamanti, te na ceva upārambhānisaṁsā dhammaṁ pariyāpuṇanti, na itivādappamokkhānisaṁsā ca, yassa catthāya dhammaṁ pariyāpuṇanti, tañcassa atthaṁ anubhonti. Tesaṁ te dhammā suggahitā dīgharattaṁ atthāya hitāya sukhāya saṁvattanti. Taṁ kissa hetu, suggahitattā bhikkhave dhammānaṁ. Tasmātiha bhikkhave yassa me bhāsitassa atthaṁ ājāneyyātha, tathā naṁ dhāreyyātha. Yassa ca pana me bhāsitassa atthaṁ na ājāneyyātha, ahaṁ vo tattha paṭipucchitabbo. Ye vā panāssu viyattā bhikkhū.

240. Kullūpamaṁ vo bhikkhave dhammaṁ desessāmi nittharaṇatthāya, no gahaṇatthāya. Taṁ suṇātha sādhukaṁ manasi karotha bhāsissāmīti. “Evaṁ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca.

---

1. Na ca itivādappamokkhānisaṁsā (?)

Seyyathāpi bhikkhave puriso addhānamaggappaṭipanno, so passeyya mahantaṁ udakaṇṇavaṁ orimaṁ tīraṁ sāsaṅkaṁ sappaṭibhayaṁ, pārimaṁ tīraṁ khemaṁ appaṭibhayaṁ. Na cassa nāvā santāraṇī, uttarasetu vā apārā pāraṁ gamanāya. Tassa evamassa "ayaṁ kho mahā-udakaṇṇavo orimaṁ tīraṁ sāsaṅkaṁ sappaṭibhayaṁ, pārimaṁ tīraṁ khemaṁ appaṭibhayaṁ. Natthi ca nāvā santāraṇī, uttarasetu vā apārā pāraṁ gamanāya, yaṁnūnāhaṁ tiṇakaṭṭhasākhāpalāsaṁ saṁkaḍḍhitvā kullaṁ bandhitvā taṁ kullaṁ nissāya hatthehi ca pādehi ca vāyamamāno sotthinā pāraṁ uttareyyan"ti. Atha kho so bhikkhave puriso tiṇakaṭṭhasākhāpalāsaṁ saṁkaḍḍhitvā kullaṁ bandhitvā taṁ kullaṁ nissāya hatthehi ca pādehi ca vāyamamāno sotthinā paraṁ uttareyya. Tassa purisassa uttiṇṇassa[1] pāraṅgatassa evamassa "bahukāro kho me ayaṁ kullo, imāhaṁ kullaṁ nissāya hatthehi ca pādehi ca vāyamamāno sotthinā pāraṁ uttiṇṇo, yaṁnūnāhaṁ imaṁ kullaṁ sīse vā āropetvā khandhe vā uccāretvā[2] yena kāmaṁ pakkameyyan"ti. Taṁ kiṁmaññatha bhikkhave, api nu so puriso evaṁkārī tasmiṁ kulle kiccakārī assāti. Nohetaṁ bhante. Kathaṁkārī ca so bhikkhave puriso tasmiṁ kulle kiccakārī assa. Idha bhikkhave tassa purisassa uttiṇṇassa[1] pāraṅgatassa evamassa, bahukāro kho me ayaṁ kullo, imāhaṁ kullaṁ nissāya hatthehi ca pādehi ca vāyamamāno sotthinā pāraṁ uttiṇṇo, yaṁnūnāhaṁ imaṁ kullaṁ thale vā ussādetvā[3] udake vā opilāpetvā yena kāmaṁ pakkameyyanti. Evaṁkārī kho so bhikkhave puriso tasmiṁ kulle kiccakārī assa. Evameva kho bhikkhave kullūpamo mayā dhammo desito nittharaṇatthāya, no gahaṇatthāya. Kullūpamaṁ vo bhikkhave dhammaṁ desitaṁ ājānantehi dhammāpi vo pahātabbā, pageva adhammā.

241. Chayimāni bhikkhave diṭṭhiṭṭhānāni. Katamāni cha. Idha bhikkhave assutavā puthujjano ariyānaṁ adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto sappurisānaṁ adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto rūpaṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me

---

1. Tiṇṇassa (I, Ka) 2. Uccopetvā (Ka) 3. Ussāretvā (Ka)

attā”ti samanupassati. Vedanaṁ “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti samanupassati. Saññaṁ “etaṁ mama esohamasmi, eso me attā”ti samanupassati. Saṅkhāre “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti samanupassati. Yampi taṁ diṭṭhaṁ sutaṁ mutaṁ viññātaṁ pattaṁ pariyesitaṁ anuvicaritaṁ manasā, tampi “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti samanupassati. Yampi taṁ diṭṭhiṭṭhānaṁ ‘so loko, so attā, so pecca bhavissāmi nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo, sassatisamaṁ tatheva ṭhassāmī’ti, tampi “etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā”ti samanupassati. Sutavā ca kho bhikkhave ariyasāvako ariyānaṁ dassāvī ariyadhammassa kovido ariyadhamme suvinīto sappurisānaṁ dassāvī sappurisadhammassa kovido sappurisadhamme suvinīto rūpaṁ “netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā”ti samanupassati. Vedanaṁ “netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā”ti samanupassati. Saññaṁ “netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā”ti samanupassati. Saṅkhāre “netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā”ti samanupassati. Yampi taṁ diṭṭhaṁ sutaṁ mutaṁ viññātaṁ pattaṁ pariyesitaṁ anuvicaritaṁ manasā, tampi “netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā”ti samanupassati. Yampi taṁ diṭṭhiṭṭhānaṁ ‘so loko, so attā, so pecca bhavissāmi nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo, sassatisamaṁ tatheva ṭhassāmī’ti, tampi “netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā”ti samanupassati. So evaṁ samanupassanto asati na paritassatīti.

242. Evaṁ vutte aññataro bhikkhu Bhagavantaṁ etadavoca “siyā nu kho bhante bahiddhā asati paritassanā”ti. Siyā bhikkhūti Bhagavā avoca, idha bhikkhu ekaccassa evaṁ hoti “ahu vata me, taṁ vata me natthi, siyā vata me, taṁ vatāhaṁ na labhāmī”ti. So socati kilamati paridevati urattāḷiṁ kandati sammohaṁ āpajjati. Evaṁ kho bhikkhu bahiddhā asati paritassanā hotīti.

Siyā pana bhante bahiddhā asati aparitassanāti. Siyā bhikkhūti Bhagavā avoca, idha bhikkhu ekaccassa na evaṁ hoti “ahu vata me, taṁ vata me natthi, siyā vata me, taṁ vatāhaṁ na labhāmī”ti. So na

socati na kilamati na paridevati na urattāḷiṁ kandati na sammohaṁ āpajjati. Evaṁ kho bhikkhu bahiddhā asati aparitassanā hotīti.

Siyā nu kho bhante ajjhattaṁ asati paritassanāti. Siyā bhikkhūti Bhagavā avoca, idha bhikkhu ekaccassa evaṁ diṭṭhi hoti, "so loko, so attā so pecca bhavissāmi nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo, sassatisamaṁ tatheva ṭhassāmī"ti. So suṇāti Tathāgatassa vā Tathāgatasāvakassa vā sabbesaṁ diṭṭhiṭṭhānādhiṭṭhānapariyuṭṭhānābhinivesānusayānaṁ samugghātāya sabbasaṅkhārasamathāya sabbūpadhipaṭinissaggāya taṇhākkhayāya virāgāya nirodhāya nibbānāya dhammaṁ desentassa, tassa evaṁ hoti "ucchijjissāmi nāmassu, vinassissāmi nāmassu, nassu nāma bhavissāmī"ti. So socati kilamati paridevati urattāḷiṁ kandati sammohaṁ āpajjati. Evaṁ kho bhikkhu ajjhattaṁ asati paritassanā hotīti.

Siyā pana bhante ajjhattaṁ asati aparitassanāti. Siyā bhikkhūti Bhagavā avoca, idha bhikkhu ekaccassa na evaṁ diṭṭhi hoti, "so loko, so attā, so pecca bhavissāmi nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo, sassatisamaṁ tatheva ṭhassāmī"ti. So suṇāti Tathāgatassa vā Tathāgatasāvakassa vā sabbesaṁ diṭṭhiṭṭhānādhiṭṭhānapariyuṭṭhānābhinivesānusayānaṁ samugghātāya sabbasaṅkhārasamathāya sabbūpadhipaṭinissaggāya taṇhākkhayāya virāgāya nirodhāya nibbānāya dhammaṁ desentassa, tassa na evaṁ hoti "ucchijjissāmi nāmassu, vinassissāmi nāmassu, nassu nāma bhavissāmī"ti. So na socati na kilamati na paridevati na urattāḷiṁ kandati na sammohaṁ āpajjati. Evaṁ kho bhikkhu ajjhattaṁ asati aparitassanā hoti.

243. Taṁ[1] bhikkhave pariggahaṁ pariggaṇheyyātha, yvāssa[2] pariggaho nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo, sassatisamaṁ tatheva tiṭṭheyya. Passatha no tumhe bhikkhave taṁ pariggahaṁ, yvāssa pariggaho nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo, sassatisamaṁ tatheva tiṭṭheyyāti. No hetaṁ bhante. Sādhu bhikkhave, ahaṁpi kho taṁ bhikkhave pariggahaṁ na

---

1. Tañca (Ka)　　2. Yvāssu (Ka)

samanupassāmi, yvāssa pariggaho nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo, sassatisamaṁ tatheva tiṭṭheyya.

Taṁ bhikkhave attavādupādānaṁ upādiyetha, yaṁ'sa[1] attavādupādānaṁ upādiyato na uppajjeyyuṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā. Passatha no tumhe bhikkhave taṁ attavādupādānaṁ, yaṁ'sa attavādupādānaṁ upādiyato na uppajjeyyuṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsāti. No hetaṁ bhante. Sādhu bhikkhave, ahaṁpi kho taṁ bhikkhave attavādupādānaṁ na samanupassāmi, yaṁ'sa attavādupādānaṁ upādiyato na uppajjeyyuṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā.

Taṁ bhikkhave diṭṭhinissayaṁ nissayetha, yaṁ'sa diṭṭhinissayaṁ nissayato na uppajjeyyuṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā. Passatha no tumhe bhikkhave taṁ diṭṭhinissayaṁ, yaṁ'sa diṭṭhinissayaṁ nissayato na uppajjeyyuṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsāti. No hetaṁ bhante. Sādhu bhikkhave, ahaṁpi kho taṁ bhikkhave diṭṭhinissayaṁ na samanupassāmi, yaṁ'sa diṭṭhinissayaṁ nissayato na uppajjeyyuṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā.

244. Attani vā bhikkhave sati "attaniyaṁ me"ti assāti? Evaṁ bhante. Attaniye vā bhikkhave sati "attā me"ti assāti? Evaṁ bhante. Attani ca bhikkhave attaniye ca saccato thetato anupalabbhamāne yampi taṁ diṭṭhiṭṭhānaṁ "so loko so attā, so pecca bhavissāmi nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo, sassatisamaṁ tatheva ṭhassāmī"ti. Nanāyaṁ[2] bhikkhave kevalo paripūro bāladhammoti? Kiṁ hi no siyā bhante, kevalo hi bhante paripūro[3] bāladhammoti.

Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, rūpaṁ niccaṁ vā aniccaṁ vāti? Aniccaṁ bhante. Yaṁ panāniccaṁ, dukkhaṁ vā taṁ sukhaṁ vāti? Dukkhaṁ bhante. Yaṁ panāniccaṁ dukkhaṁ vipariṇāmadhammaṁ, kallaṁ nu taṁ samanupassituṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti? No hetaṁ bhante. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, vedanā -pa- saññā. Saṅkhārā. Viññāṇaṁ niccaṁ vā aniccaṁ vāti? Aniccaṁ bhante. Yaṁ panāniccaṁ,

---

1. Yassa (Syā, Ka) 2. Na ca khoyaṁ (Ka) 3. Kevalo paripūro (Sī, I)

dukkhaṁ vā taṁ sukhaṁ vāti? Dukkhaṁ bhante. Yaṁ panāniccaṁ dukkhaṁ vipariṇāmadhammaṁ, kallaṁ nu taṁ samanupassituṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti? No hetaṁ bhante. Tasmātiha bhikkhave yaṁ kiñci rūpaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ ajjhattaṁ vā bahiddhā vā oḷārikaṁ vā sukhumaṁ vā hīnaṁ vā paṇītaṁ vā yaṁ dūre santike vā, sabbaṁ rūpaṁ "netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā"ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya daṭṭhabbaṁ. Yā kāci vedanā -pa-. Yā kāci saññā. Ye keci saṅkhārā. Yaṁ kiñci viññāṇaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ ajjhattaṁ vā bahiddhā vā oḷārikaṁ vā sukhumaṁ vā hīnaṁ vā paṇītaṁ vā yaṁ dūre santike vā, sabbaṁ viññāṇaṁ "netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā"ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya daṭṭhabbaṁ.

245. Evaṁ passaṁ bhikkhave sutavā ariyasāvako rūpasmiṁ nibbindati, vedanāya nibbindati, saññāya nibbindati, saṅkhāresu nibbindati, viññāṇasmiṁ nibbindati, nibbidā virajjati[1], virāgā vimuccati, vimuttasmiṁ "vimuttam"iti ñāṇaṁ hoti, "khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā"ti pajānāti. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu ukkhittapaligho itipi, saṁkiṇṇaparikkho itipi, abbūḷhesiko itipi, niraggaḷo itipi, ariyo pannaddhajo pannabhāro visaṁyutto itipi. Kathañca bhikkhave bhikkhu ukkhittapaligho hoti. Idha bhikkhave bhikkhuno avijjā pahīnā hoti ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṁkatā āyatiṁ anuppādadhammā. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu ukkhittapaligho hoti. Kathañca bhikkhave bhikkhu saṁkiṇṇaparikkho hoti. Idha bhikkhave bhikkhuno ponobbhaviko jātisaṁsāro pahīno hoti ucchinnamūlo tālāvatthukato anabhāvaṁkato āyatiṁ anuppādadhammo. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu saṁkiṇṇaparikkho hoti. Kathañca bhikkhave bhikkhu abbūḷhesiko hoti. Idha bhikkhave bhikkhuno taṇhā pahīnā hoti ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṁkatā āyatiṁ anuppādadhammā. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu abbūḷhesiko hoti. Kathañca bhikkhave bhikkhu niraggaḷo hoti. Idha bhikkhave bhikkhuno pañca orambhāgiyāni saṁyojanāni pahīnāni honti ucchinnamūlāni tālāvatthukatāni anabhāvaṁkatāni āyatiṁ

---

1. Nibbindaṁ virajjati (Sī, Syā, I)

anuppādadhammāni. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu niraggaḷo hoti. Kathañca bhikkhave bhikkhu ariyo pannaddhajo pannabhāro visaṁyutto hoti. Idha bhikkhave bhikkhuno asmimāno pahīno hoti ucchinnamūlo tālāvatthukato anabhāvaṁkato āyatiṁ anuppādadhammo. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu ariyo pannaddhajo pannabhāro visaṁyutto hoti.

246. Evaṁ vimuttacittaṁ kho bhikkhave bhikkhuṁ sa-indā devā sabrahmakā sapajāpatikā anvesaṁ nādhigacchanti "idaṁ nissitaṁ Tathāgatassa viññāṇan"ti. Taṁ kissa hetu, diṭṭhevāhaṁ bhikkhave dhamme Tathāgataṁ ananuvijjoti vadāmi. Evaṁvādiṁ kho maṁ bhikkhave evamakkhāyiṁ eke samaṇabrāhmaṇā asatā tucchā musā abhūtena abbhācikkhanti "venayiko samaṇo Gotamo sato sattassa ucchedaṁ vināsaṁ vibhavaṁ paññāpetī"ti. Yathā cāhaṁ na bhikkhave[1], yathā cāhaṁ na vadāmi, tathā maṁ te bhonto samaṇabrāhmaṇā asatā tucchā musā abhūtena abbhācikkhanti "venayiko samaṇo Gotamo sato sattassa ucchedaṁ vināsaṁ vibhavaṁ paññāpetī"ti. Pubbe cāhaṁ bhikkhave etarahi ca dukkhaṁ ceva paññāpemi dukkhassa ca nirodhaṁ. Tatra ce bhikkhave pare Tathāgataṁ akkosanti paribhāsanti rosenti vihesenti, tatra bhikkhave Tathāgatassa na hoti āghāto na appaccayo na cetaso anabhiraddhi. Tatra ce bhikkhave pare Tathāgataṁ sakkaronti garuṁ karonti mānenti pūjenti, tatra bhikkhave Tathāgatassa na hoti ānando na somanassaṁ na cetaso uppilāvitattaṁ. Tatra ce bhikkhave pare vā Tathāgataṁ sakkaronti garuṁ karonti mānenti pūjenti, tatra bhikkhave Tathāgatassa evaṁ hoti "yaṁ kho idaṁ pubbe pariññātaṁ, tattha'me evarūpā kārā[2] karīyantī"ti. Tasmātiha bhikkhave tumhe cepi pare akkoseyyuṁ paribhāseyyuṁ roseyyuṁ viheseyyuṁ, tatra tumhe hi na āghāto na appaccayo na cetaso anabhiraddhi karaṇīyā. Tasmātiha bhikkhave tumhe cepi pare sakkareyyuṁ garuṁ kareyyuṁ māneyyuṁ pūjeyyuṁ, tatra tumhehi na ānando na somanassaṁ na cetaso uppilāvitattaṁ karaṇīyaṁ. Tasmātiha bhikkhave tumhe cepi pare sakkareyyuṁ

1. Bhikkhave (Sī, Syā, I)
2. Sakkārā (Ka)

garuṁ kareyyuṁ māneyyuṁ pūjeyyuṁ. Tatra tumhākaṁ evamassa "yaṁ kho idaṁ pubbe pariññātaṁ, tattha'me[1] evarūpā kārā karīyantī"ti.

247. Tasmātiha bhikkhave yaṁ na tumhākaṁ taṁ pajahatha. Taṁ vo pahīnaṁ dīgharattaṁ hitāya sukhāya bhavissati. Kiñca bhikkhave na tumhākaṁ, rūpaṁ bhikkhave na tumhākaṁ, taṁ pajahatha. Taṁ vo pahīnaṁ dīgharattaṁ hitāya sukhāya bhavissati. Vedanā bhikkhave na tumhākaṁ, taṁ pajahatha. Sā vo pahīnā dīgharattaṁ hitāya sukhāya bhavissati. Saññā bhikkhave na tumhākaṁ, taṁ pajahatha. Sā vo pahīnā dīgharattaṁ hitāya sukhāya bhavissati. Saṅkhārā bhikkhave na tumhākaṁ, te pajahatha. Te vo pahīnā dīgharattaṁ hitāya sukhāya bhavissanti. Viññāṇaṁ bhikkhave na tumhākaṁ, taṁ pajahatha. Taṁ vo pahīnaṁ dīgharattaṁ hitāya sukhāya bhavissati. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, yaṁ imasmiṁ Jetavane tiṇakaṭṭhasākhāpalāsaṁ, taṁ jano hareyya vā daheyya vā yathāpaccayaṁ vā kareyya, api nu tumhākaṁ evamassa "amhe jano harati vā dahati vā yathāpaccayaṁ vā karotī"ti. No hetaṁ bhante. Taṁ kissa hetu. Na hi no etaṁ bhante attā vā attaniyaṁ vāti. Evameva kho bhikkhave yaṁ na tumhākaṁ, taṁ pajahatha. Taṁ vo pahīnaṁ dīgharattaṁ hitāya sukhāya bhavissati. Kiñca bhikkhave na tumhākaṁ, rūpaṁ bhikkhave na tumhākaṁ, taṁ pajahatha. Taṁ vo pahīnaṁ dīgharattaṁ hitāya sukhāya bhavissati. Vedanā bhikkhave -pa- saññā bhikkhave. Saṅkhārā bhikkhave. Viññāṇaṁ bhikkhave na tumhākaṁ, taṁ pajahatha. Taṁ vo pahīnaṁ dīgharattaṁ hitāya sukhāya bhavissati.

248. Evaṁ svākkhāto bhikkhave mayā dhammo uttāno vivaṭo pakāsito chinnapilotiko. Evaṁ svākkhāte bhikkhave mayā dhamme uttāne vivaṭe pakāsite chinnapilotike ye te bhikkhū arahanto khīṇāsavā vusitavanto katakaraṇīyā ohitabhārā anuppattasadatthā parikkhīṇabhavasaṁyojanā sammadaññā vimuttā, vaṭṭaṁ tesaṁ natthi paññāpanāya. Evaṁ svākkhāto bhikkhave mayā dhammo uttāno vivaṭo pakāsito chinnapilotiko. Evaṁ svākkhāte bhikkhave mayā dhamme uttāne vivaṭe pakāsite chinnapilotike yesaṁ bhikkhūnaṁ pañcorambhāgiyāni

---

1. Tattha no (Ka) tattha + imeti padacchedo.

saṁyojanāni pahīnāni, sabbe te opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Evaṁ svākkhāto bhikkhave mayā dhammo uttāno vivaṭo pakāsito chinnapilotiko. Evaṁ svākkhāte bhikkhave mayā dhamme uttāne vivaṭe pakāsite chinnapilotike yesaṁ bhikkhūnaṁ tīṇi saṁyojanāni pahīnāni rāgadosamohā tanubhūtā, sabbe te sakadāgāmino sakideva imaṁ lokaṁ āgantvā dukkhassantaṁ karissanti. Evaṁ svākkhāto bhikkhave mayā dhammo uttāno vivaṭo pakāsito chinnapilotiko. Evaṁ svākkhāte bhikkhave mayā dhamme uttāne vivaṭe pakāsite chinnapilotike yesaṁ bhikkhūnaṁ tīṇi saṁyojanāni pahīnāni, sabbe te sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyanā. Evaṁ svākkhāto bhikkhave mayā dhammo uttāno vivaṭo pakāsito chinnapilotiko. Evaṁ svākkhāte bhikkhave mayā dhamme uttāne vivaṭe pakāsite chinnapilotike ye te bhikkhū dhammānusārino saddhānusārino, sabbe te sambodhiparāyanā. Evaṁ svākkhāto bhikkhave mayā dhammo uttāno vivaṭo pakāsito chinnapilotiko. Evaṁ svākkhāte bhikkhave mayā dhamme uttāne vivaṭe pakāsite chinnapilotike yesaṁ mayi saddhāmattaṁ pemamattaṁ, sabbe te saggaparāyanāti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Alagaddūpamasuttaṁ niṭṭhitaṁ dutiyaṁ.

---

3. Vammikasutta

249. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tena kho pana samayena āyasmā Kumārakassapo Andhavane viharati. Atha kho aññatarā devatā abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇā kevalakappaṁ Andhavanaṁ obhāsetvā yenāyasmā Kumārakassapo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā ekamantaṁ aṭṭhāsi. Ekamantaṁ ṭhitā kho sā devatā āyasmantaṁ Kumārakassapaṁ etadavoca—

Bhikkhu bhikkhu ayaṁ vammiko[1] rattiṁ dhūmāyati, divā pajjalati. Brāhmaṇo evamāha "abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyā"ti. Abhikkhaṇanto sumedho satthaṁ ādāya addasa laṅgiṁ. Laṅgī bhadanteti. Brāhmaṇo evamāha "ukkhipa laṅgiṁ abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyā"ti. Abhikkhaṇanto sumedho satthaṁ ādāya addasa uddhumāyikaṁ. Uddhumāyikā bhadanteti. Brāhmaṇo evamāha "ukkhipa uddhumāyikaṁ abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyā"ti. Abhikkhaṇanto sumedho satthaṁ ādāya addasa dvidhāpathaṁ. Dvidhāpatho bhadanteti. Brāhmaṇo evamāha "ukkhipa dvidhāpathaṁ abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyā"ti. Abhikkhaṇanto sumedho satthaṁ ādāya addasa caṅgavāraṁ[2]. Caṅgavāro bhadanteti. Brāhmaṇo evamāha "ukkhipa caṅgavāraṁ abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyā"ti. Abhikkhaṇanto sumedho satthaṁ ādāya addasa kummaṁ. Kummo bhadanteti. Brāhmaṇo evamāha "ukkhipa kummaṁ abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyā"ti. Abhikkhaṇanto sumedho satthaṁ ādāya addasa asisūnaṁ. Asisūnā bhadanteti. Brāhmaṇo evamāha "ukkhipa asisūnaṁ abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyā"ti. Abhikkhaṇanto sumedho satthaṁ ādāya addasa maṁsapesiṁ. Maṁsapesi bhadanteti. Brāhmaṇo evamāha "ukkhipa maṁsapesiṁ abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyā"ti. Abhikkhaṇanto sumedho satthaṁ ādāya addasa nāgaṁ. Nāgo bhadanteti. Brāhmaṇo evamāha "tiṭṭhatu nāgo, mā nāgaṁ ghaṭṭesi, namo karohi nāgassā"ti. Ime kho tvaṁ bhikkhu pañhe Bhagavantaṁ upasaṅkamitvā pucchoyyāsi. Yathā ca te Bhagavā byākaroti, tathā naṁ dhāreyyāsi. Nāhaṁ taṁ bhikkhu passāmi sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya, yo imesaṁ pañhānaṁ veyyākaraṇena cittaṁ ārādheyya aññatra Tathāgatena vā Tathāgatasāvakena vā ito vā pana sutvāti. Idamavoca sā devatā idaṁ vatvā tatthevantaradhāyi.

250. Atha kho āyasmā Kumārakassapo tassā rattiyā accayena yena Bhagavātenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi. Ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Kumārakassapo

---

1. Vammīko (katthaci) sakkatānurūpaṁ. 2. Paṅkavāraṁ (Syā), caṅkavāraṁ (Ka)

Bhagavantaṁ etadavoca "imaṁ bhante rattiṁ aññatarā devatā abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇā kevalakappaṁ Andhavanaṁ obhāsetvā yenāhaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā ekamantaṁ aṭṭhāsi. Ekamantaṁ ṭhitā kho bhante sā devatā maṁ etadavoca 'bhikkhu bhikkhu ayaṁ vammiko rattiṁ dhūmāyati, divā pajjalati. Brāhmaṇo evamāha abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyāti. Abhikkhaṇanto sumedho satthaṁ ādāya -pa- ito vā pana sutvā'ti. Idamavoca bhante sā devatā idaṁ vatvā tatthevantaradhāyi. Ko nu kho bhante vammiko, kā rattiṁ dhūmāyanā, kā divā pajjalanā, ko brāhmaṇo, ko sumedho, kiṁ satthaṁ, kiṁ abhikkhaṇaṁ, kā laṅgī, kā uddhumāyikā, ko dvidhāpatho, kiṁ caṅgavāraṁ, ko kummo, kā asisūnā, kā maṁsapesi, ko nāgo"ti.

251. "Vammiko"ti kho bhikkhu imassetaṁ cātumahābhūtikassa[1] kāyassa adhivacanaṁ mātāpettikasambhavassa odanakummāsūpacayassa aniccucchādana parimaddana bhedana viddhaṁsana dhammassa. (1)

Yaṁ kho bhikkhu divā kammante[2] ārabbha rattiṁ anuvitakketi anuvicāreti, ayaṁ rattiṁ dhūmāyanā. Yaṁ kho bhikkhu rattiṁ anuvitakketvā anuvicāretvā divā kammante payojeti kāyena vācāya (manasā)[3]. Ayaṁ divā pajjalanā. (2-3)

"Brāhmaṇo"ti kho bhikkhu Tathāgatassetaṁ adhivacanaṁ Arahato Sammāsambuddhassa. "Sumedho"ti kho bhikkhu sekkhassetaṁ bhikkhuno adhivacanaṁ. (4-5)

"Satthan"ti kho bhikkhu ariyāyetaṁ paññāya adhivacanaṁ. "Abhikkhaṇan"ti kho bhikkhu vīriyārambha ssetaṁ adhivacanaṁ. (6-7)

"Laṅgī"ti kho bhikkhu avijjāyetaṁ adhivacanaṁ. Ukkhipa laṅgiṁ pajaha avijjaṁ, abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyāti ayametassa attho. (8)

"Uddhumāyikā"ti kho bhikkhu kodhūpāyāsassetaṁ adhivacanaṁ. Ukkhipa uddhumāyikaṁ pajaha kodhūpāyāsaṁ, abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyāti ayametassa attho. (9)

---

1. Cātummahābhūtikassa (Sī, Syā, I) 2. Kammantaṁ(Ka) 3. ( ) natthi (Sī, Syā)

“Dvidhāpatho”ti kho bhikkhu vicikicchāyetaṁ adhivacanaṁ. Ukkhipa dvidhāpathaṁ pajaha vicikicchaṁ, abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyāti ayametassa attho. (10)

“Caṅgavāran”ti kho bhikkhu pañcannetaṁ nīvaraṇānaṁ adhivacanaṁ. Seyyathidaṁ, kāmacchandanīvaraṇassa byāpādanīvaraṇassa thinamiddhanīvaraṇassa uddhaccakukkuccanīvaraṇassa vicikicchānīvaraṇassa. Ukkhipa caṅgavāraṁ pajaha pañca nīvaraṇe, abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyāti ayametassa attho. (11)

“Kummo”ti kho bhikkhu pañcannetaṁ upādānakkhandhānaṁ adhivacanaṁ. Seyyathidaṁ, rūpupādānakkhandhassa vedanupādānakkhandhassa saññupādānakkhandhassa saṅkhārupādānakkhandhassa viññāṇupādānakkhandhassa. Ukkhipa kummaṁ pajaha pañcupādānakkhandhe, abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyāti ayametassa attho. (12)

“Asisūnā”ti kho bhikkhu pañcannetaṁ kāmaguṇānaṁ adhivacanaṁ. Cakkhuviññeyyānaṁ rūpānaṁ iṭṭhānaṁ kantānaṁ manāpānaṁ piyarūpānaṁ kāmūpasaṁhitānaṁ rajanīyānaṁ. Sotaviññeyyānaṁ saddānaṁ -pa-. Ghānaviññeyyānaṁ gandhānaṁ -pa-. Jivhāviññeyyānaṁ rasānaṁ -pa-. Kāyaviññeyyānaṁ phoṭṭhabbānaṁ iṭṭhānaṁ kantānaṁ manāpānaṁ piyarūpānaṁ kāmūpasaṁhitānaṁ rajanīyānaṁ. Ukkhipa asisūnaṁ pajaha pañca kāmaguṇe, abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyāti ayametassa attho. (13)

“Maṁsapesī”ti kho bhikkhu nandīrāgassetaṁ adhivacanaṁ. Ukkhipa maṁsapesiṁ pajaha nandīrāgaṁ, abhikkhaṇa sumedha satthaṁ ādāyāti ayametassa attho. (14)

“Nāgo”ti kho bhikkhu khīṇāsavassetaṁ bhikkhuno adhivacanaṁ. Tiṭṭhatu nāgo, mā nāgaṁ ghaṭṭesi, namo karohi nāgassāti ayametassa atthoti. (15)

Idamavoca Bhagavā. Attamano āyasmā Kumārakassapo Bhagavato bhāsitaṁ abhinandīti.

Vammikasuttaṁ niṭṭhitaṁ tatiyaṁ.

4. Rathavinītasutta

252. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Rājagahe viharati Veḷuvane kalandakanivāpe. Atha kho sambahulā jātibhūmakā bhikkhū jātibhūmiyaṁ vassaṁvuṭṭhā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu. Ekamantaṁ nisinne kho te bhikkhū Bhagavā etadavoca—

Ko nu kho bhikkhave jātibhūmiyaṁ jātibhūmakānaṁ bhikkhūnaṁ sabrahmacārīnaṁ evaṁ sambhāvito "attanā ca appiccho appicchakathañca bhikkhūnaṁ kattā, attanā ca santuṭṭho santuṭṭhikathañca bhikkhūnaṁ kattā, attanā ca pavivitto pavivekakathañca bhikkhūnaṁ kattā, attanā ca asaṁsaṭṭho asaṁsaggakathañca bhikkhūnaṁ kattā, attanā ca āraddhavīriyo vīriyārambhakathañca bhikkhūnaṁ kattā, attanā ca sīlasampanno sīlasampadākathañca bhikkhūnaṁ kattā, attanā ca samādhisampanno samādhisampadākathañca bhikkhūnaṁ kattā, attanā ca paññāsampanno paññāsampadākathañca bhikkhūnaṁ kattā, attanā ca vimuttisampanno vimuttisampadākathañca bhikkhūnaṁ kattā, attanā ca vimuttiñāṇadassanasampanno vimuttiñāṇadassanasampadākathañca bhikkhūnaṁ kattā, ovādako viññāpako sandassako samādapako samuttejako sampahaṁsako sabrahmacārīnan"ti. Puṇṇo nāma bhante āyasmā Mantāṇiputto jātibhūmiyaṁ jātibhūmakānaṁ bhikkhūnaṁ sabrahmacārīnaṁ evaṁ sambhāvito "attanā ca appiccho appicchakathañca bhikkhūnaṁ kattā, attanā ca santuṭṭho -pa- ovādako viññāpako sandassako samādapako samuttejako sampahaṁsako sabrahmacārīnan"ti.

253. Tena kho pana samayena āyasmā Sāriputto Bhagavato avidūre nisinno hoti. Atha kho āyasmato Sāriputtassa etadahosi "lābhā āyasmato Puṇṇassa Mantāṇiputtassa, suladdhalābhā āyasmato Puṇṇassa Mantāṇiputtassa, yassa viññū sabrahmacārī Satthu sammukhā anumassa anumassa vaṇṇaṁ bhāsanti. Tañca Satthā abbhanumodati. Appeva nāma mayaṁpi kadāci karahaci āyasmatā Puṇṇena Mantāṇiputtena saddhiṁ samāgaccheyyāma[1], appeva nāma siyā kocideva kathāsallāpo"ti.

---

1. Samāgamaṁ gaccheyya (Ka)

254. Atha kho Bhagavā Rājagahe yathābhirantaṁ viharitvā yena Sāvatthi tena cārikaṁ pakkāmi. Anupubbena cārikaṁ caramāno yena Sāvatthi tadavasari, tatra sudaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Assosi kho āyasmā Puṇṇo Mantāṇiputto "Bhagavā kira Sāvatthiṁ anuppatto, Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme"ti.

255. Atha kho āyasmā Puṇṇo Mantāṇiputto senāsanaṁ saṁsāmetvā pattacīvaramādāya yena Sāvatthi tena cārikaṁ pakkāmi. Anupubbena cārikaṁ caramāno yena Sāvatthi Jetavanaṁ Anāthapiṇḍikassa ārāmo, yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi. Ekamantaṁ nisinnaṁ kho āyasmantaṁ Puṇṇaṁ Mantāṇiputtaṁ Bhagavā dhammiyā kathāya sandassesi samādapesi samuttejesi sampahaṁsesi. Atha kho āyasmā Puṇṇo Mantāṇiputto Bhagavatā dhammiyā kathāya sandāssito samādapito samuttejito sampahaṁsito Bhagavato bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā yena Andhavanaṁ tenupasaṅkami divāvihārāya.

256. Atha kho aññataro bhikkhu yenāyasmā Sāriputto tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Sāriputtaṁ etadavoca "yassa kho tvaṁ āvuso Sāriputta Puṇṇassa nāma bhikkhuno Mantāṇiputtassa abhiṇhaṁ kittayamāno ahosi. So Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassito samādapito samuttejito sampahaṁsito Bhagavato bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā yena andhavanaṁ tena pakkanto divāvihārāyā"ti.

Atha kho āyasmā Sāriputto taramānarūpo nisīdanaṁ ādāya āyasmantaṁ Puṇṇaṁ Mantāṇiputtaṁ piṭṭhito piṭṭhito anubandhi sīsānulokī. Atha kho āyasmā Puṇṇo Mantāṇiputto Andhavanaṁ ajjhogāhetvā aññatarasmiṁ rukkhamūle divāvihāraṁ nisīdi. Āyasmāpi kho Sāriputto Andhavanaṁ ajjhogāhetvā aññatarasmiṁ rukkhamūle divāvihāraṁ nisīdi.

Atha kho āyasmā Sāriputto sāyanhasamayaṁ paṭisallānā vuṭṭhito yenāyasmā Puṇṇo Mantāṇiputto tenupasaṅkimi, upasaṅkamitvā āyasmatā Puṇṇena Mantāṇiputtena saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇiyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdi. Ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Sāriputto āyasmantaṁ Puṇṇaṁ Mantāṇiputtaṁ etadavoca—

257. "Bhagavati no āvuso brahmacariyaṁ vussatī"ti. Evamāvusoti. Kiṁ nu kho āvuso sīlavisuddhatthaṁ Bhagavati brahmacariyaṁ vussatīti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ panāvuso cittavisuddhatthaṁ Bhagavati brahmacariyaṁ vussatīti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ nu kho āvuso diṭṭhivisuddhatthaṁ Bhagavati brahmacariyaṁ vussatīti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ panāvuso kaṅkhāvitaraṇavisuddhatthaṁ Bhagavati brahmacariyaṁ vussatīti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ nu kho āvuso maggāmaggañāṇadassanavisuddhatthaṁ Bhagavati brahmacariyaṁ vussatīti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ panāvuso paṭipadāñāṇadassanavisuddhatthaṁ Bhagavati brahmacariyaṁ vussatīti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ nu kho āvuso ñāṇadassanavisuddhatthaṁ Bhagavati brahmacariyaṁ vussatīti. No hidaṁ āvuso.

"Kiṁ nu kho āvuso sīlavisuddhatthaṁ Bhagavati brahmacariyaṁ vussatī"ti iti puṭṭho samāno "no hidaṁ āvuso"ti vadesi. "Kiṁ panāvuso cittavisuddhatthaṁ Bhagavati brahmacariyaṁ vussatī"ti iti puṭṭho samāno "no hidaṁ āvuso"ti vadesi. "Kiṁ nu kho āvuso diṭṭhivisuddhatthaṁ -pa- kaṅkhāvitaraṇavisuddhatthaṁ. Maggāmaggañāṇadassanavisuddhatthaṁ. Paṭipadāñāṇadassanavisuddhatthaṁ -pa- "kiṁ nu kho āvuso ñaṇadassanavisuddhatthaṁ Bhagavati brahmacariyaṁ vussatī"ti iti puṭṭho samāno "no hidaṁ āvuso"ti vadesi. Kimatthaṁ carahāvuso Bhagavati brahmacariyaṁ vussatīti. Anupādāparinibbānatthaṁ kho āvuso Bhagavati brahmacariyaṁ vussatīti.

Kiṁ nu kho āvuso sīlavisuddhi anupādāparinibbānanti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ panāvuso cittavisuddhi anupādāparinibbānanti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ nu kho āvuso diṭṭhivisuddhi anupādāparinibbānanti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ panāvuso kaṅkhāvitaraṇavisuddhi

anupādāparinibbānanti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ nu kho āvuso maggāmaggañāṇadassanavisuddhi anupādāparinibbānanti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ panāvuso paṭipadāñāṇadassanavisuddhi anupādāparinibbānanti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ nu kho āvuso ñāṇadassanavisuddhi anupādāparinibbānanti. No hidaṁ āvuso. Kiṁ panāvuso aññatra imehi dhammehi anupādāparinibbānanti. No hidaṁ āvuso.

"Kiṁ nu kho āvuso sīlavisuddhi anupādāparinibbānan"ti iti puṭṭho samāno "no hidaṁ āvuso"ti vadesi. "Kiṁ panāvuso cittavisuddhi anupādāparinibbānan"ti iti puṭṭho samāno "no hidaṁ āvuso"ti vadesi. "Kiṁ nu kho āvuso diṭṭhivisuddhi anupādāparinibbānan"ti -pa- kaṅkhāvitaraṇavisuddhi. Maggāmaggañāṇadassanavisuddhi. Paṭipadāñāṇadassanavisuddhi. "Kiṁ nu kho āvuso ñāṇadassanavisuddhi anupādāparinibbānan"ti iti puṭṭho samāno "no hidaṁ āvuso"ti vadesi. "Kiṁ panāvuso aññatra imehi dhammehi anupādāparinibbānan"ti iti puṭṭho samāno "no hidaṁ āvuso"ti vadesi. Yathākathaṁ panāvuso imassa bhāsitassa attho daṭṭhabboti.

258. Sīlavisuddhiṁ ce āvuso Bhagavā anupādāparinibbānaṁ paññapeyya[1], sa-upādānaṁyeva samānaṁ anupādāparinibbānaṁ paññapeyya[1]. Cittavisuddhiṁ ce āvuso Bhagavā anupādāparinibbānaṁ paññapeyya, sa-upādānaṁyeva samānaṁ anupādāparinibbānaṁ paññapeyya. Diṭṭhivisuddhiṁ ce āvuso Bhagavā anupādāparinibbānaṁ paññapeyya, sa-upādānaṁyeva samānaṁ anupādāparinibbānaṁ paññapeyya. Kaṅkhāvitaraṇavisuddhiṁ ce āvuso Bhagavā anupādāparinibbānaṁ paññapeyya, sa-upādānaṁyeva samānaṁ anupādāparinibbānaṁ paññapeyya. Maggāmaggañāṇadassanavisuddhiṁ ce āvuso Bhagavā anupādāparinibbānaṁ paññapeyya, sa-upādānaṁyeva samānaṁ anupādāparinibbānaṁ paññapeyya. Paṭipadāñāṇadassanavisuddhiṁ ce āvuso Bhagavā anupādāparinibbānaṁ paññapeyya, sa-upādānaṁyeva samānaṁ anupādāparinibbānaṁ paññapeyya. Ñāṇadassanavisuddhiṁ ce āvuso Bhagavā anupādāparinibbānaṁ paññapeyya,

---

1. Paññāpessa (Sī, Syā) evamaññatthapi.

sa-upādānaṁyeva samānaṁ anupādāparinibbānaṁ paññapeyya. Aññatra ce āvuso imehi dhammehi anupādāparinibbānaṁ abhavissa, puthujjano parinibbāyeyya. Puthujjano hi āvuso aññatra imehi dhammehi. Tena hāvuso upamaṁ te karissāmi, upamāyapidhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṁ ājānanti.

259. Seyyathāpi āvuso rañño Pasenadissa Kosalassa Sāvatthiyaṁ paṭivasantassa Sākete kiñcideva accāyikaṁ karaṇīyaṁ uppajjeyya. Tassa antarā ca Sāvatthiṁ antarā ca Sāketaṁ satta rathavinītāni upaṭṭhapeyyuṁ. Atha kho āvuso rājā Pasenadi Kosalo Sāvatthiyā nikkhamitvā antepuradvārā paṭhamaṁ rathavinītaṁ abhiruheyya, paṭhamena rathavinītena dutiyaṁ rathavinītaṁ pāpuṇeyya. Paṭhamaṁ rathavinītaṁ vissajjeyya, dutiyaṁ rathavinītaṁ abhiruheyya, dutiyena rathavinītena tatiyaṁ rathavinītaṁ pāpuṇeyya. Dutiyaṁ rathavinītaṁ vissajjeyya, tatiyaṁ rathavinītaṁ abhiruheyya, tatiyena rathavinītena catutthaṁ rathavinītaṁ pāpuṇeyya. Tatiyaṁ rathavinītaṁ vissajjeyya, catutthaṁ rathavinītaṁ abhiruheyya, catutthena rathavinītena pañcamaṁ rathavinītaṁ pāpuṇeyya. Catutthaṁ rathavinītaṁ vissajjeyya, pañcamaṁ rathavinītaṁ abhiruheyya, pañcamena rathavinītena chaṭṭhaṁ rathavinītaṁ pāpuṇeyya. Pañcamaṁ rathavinītaṁ vissajjeyya, chaṭṭhaṁ rathavinītaṁ abhiruheyya, chaṭṭhena rathavinītena sattamaṁ rathavinītaṁ pāpuṇeyya. Chaṭṭhaṁ rathavinītaṁ vissajjeyya, sattamaṁ rathavinītaṁ abhiruheyya, sattamena rathavinītena Sāketaṁ anupāpuṇeyya antepuradvāraṁ. Tamenaṁ antepuradvāragataṁ samānaṁ mittāmaccā ñātisālohitā evaṁ puccheyyuṁ "iminā tvaṁ mahārāja rathavinītena Sāvatthiyā Sāketaṁ anuppatto antepuradvāran"ti. Kathaṁ byākaramāno nu kho āvuso rājā Pasenadi Kosalo sammā byākaramāno byākareyyāti.

Evaṁ byākaramāno kho āvuso rājā Pasenadi Kosalo sammā byākaramāno byākareyya—"idha me Sāvatthiyaṁ paṭivasantassa Sākete kiñcideva accāyikaṁ karaṇīyaṁ uppajji[1]. Tassa me antarā ca Sāvatthiṁ antarā ca Sāketaṁ satta rathavinītāni upaṭṭhapesuṁ. Atha khvāhaṁ

1. Uppajjati (Ka)

Sāvatthiyā nikkhamitvā antepuradvārā paṭhamaṁ rathavinītaṁ abhiruhiṁ, paṭhamena rathavinītena dutiyaṁ rathavinītaṁ pāpuṇiṁ. Paṭhamaṁ rathavinītaṁ vissajjiṁ, dutiyaṁ rathavinītaṁ abhiruhiṁ, dutiyena rathavinītena tatiyaṁ rathavinītaṁ pāpuṇiṁ. Dutiyaṁ rathavinītaṁ vissajjiṁ, tatiyaṁ rathavinītaṁ abhiruhiṁ, tatiyena rathavinītena catutthaṁ rathavinītaṁ pāpuṇiṁ. Tatiyaṁ rathavinītaṁ vissajjiṁ, catutthaṁ rathavinītaṁ abhiruhiṁ, catutthena rathavinītena pañcamaṁ rathavinītaṁ pāpuṇiṁ. Catutthaṁ rathavinītaṁ vissajjiṁ, pañcamaṁ rathavinītaṁ abhiruhiṁ, pañcamena rathavinītena chaṭṭhaṁ rathavinītaṁ pāpuṇiṁ. Pañcamaṁ rathavinītaṁ vissajjiṁ, chaṭṭhaṁ rathavinītaṁ abhiruhiṁ, chaṭṭhena rathavinītena sattamaṁ rathavinītaṁ pāpuṇiṁ. Chaṭṭhaṁ rathavinītaṁ vissajjiṁ, sattamaṁ rathavinītaṁ abhiruhiṁ, sattamena rathavinītena Sāketaṁ anuppatto antepuradvāran"ti. Evaṁ byākaramāno kho āvuso rājā Pasenadi Kosalo sammā byākaramāno byākareyyāti.

Evameva kho āvuso sīlavisuddhi yāvadeva cittavisuddhatthā. Cittavisuddhi yāvadeva diṭṭhivisuddhatthā. Diṭṭhivisuddhi yāvadeva kaṅkhāvitaraṇavisuddhatthā. Kaṅkhāvitaraṇavisuddhi yāvadeva maggāmaggañcaṇadassanavisuddhatthā. Maggāmaggañāṇadassanavisuddhi yāvadeva paṭipadāñāṇadassanavisuddhatthā. Paṭipadāñāṇadassanavisuddhi yāvadeva ñāṇadassanavisuddhatthā. Ñāṇadassanavisuddhi yāvadeva anupādāparinibbānatthā. Anupādāparinibbānatthaṁ kho āvuso Bhagavati brahmacariyaṁ vussatīti.

260. Evaṁ vutte āyasmā Sāriputto āyasmantaṁ Puṇṇaṁ Mantāṇiputtaṁ etadavoca "konāmo āyasmā, kathañca panāyasmantaṁ sabrahmacārī jānantī"ti. "Puṇṇo"ti kho me āvuso nāmaṁ, "Mantāṇiputto"ti ca pana maṁ sabrahmacārī jānantīti. Acchariyaṁ āvuso, abbhutaṁ āvuso. Yathā taṁ sutavatā sāvakena sammadeva Satthusāsanaṁ ājānantena, evameva āyasmatā Puṇṇena Mantāṇiputtena gambhīrā gambhīrapañhā anumassa anumassa byākatā. Lābhā sabrahmacārīnaṁ suladdhalābhā sabrahmacārīnaṁ, ye āyasmantaṁ Puṇṇaṁ Mantāṇiputtaṁ labhanti dassanāya, labhanti payirūpāsanāya. Celaṇḍukena[1] cepi sabrahmacārī āyasmantaṁ Puṇṇaṁ

1. Celaṇḍakena (Ka), celaṇḍupakena (?)

Mantāṇiputtaṁ muddhanā pariharantā labheyyuṁ dassanāya, labheyyuṁ payirūpāsanāya, tesaṁpi lābhā tesaṁpi suladdhaṁ. Amhākaṁpi lābhā amhākaṁpi suladdhaṁ, ye mayaṁ āyasmantaṁ Puṇṇaṁ Mantāṇiputtaṁ labhāma dassanāya, labhāma payirūpāsanāyāti.

Evaṁ vutte āyasmā Puṇṇo Mantāṇiputto āyasmantaṁ Sāriputtaṁ etadavoca "konāmo āyasmā, kathañca panāyasmantaṁ sabrahmacārī jānantī"ti. "Upatisso"ti kho me āvuso nāmaṁ, "Sāriputto"ti ca pana maṁ sabrahmacārī jānantīti. Satthukappena vata kira bho[1] sāvakena saddhiṁ mantayamānā na jānimha "āyasmā Sāriputto"ti. Sace hi mayaṁ jāneyyāma "āyasmā Sāriputto"ti, ettakaṁpi no nappaṭibhāseyya[2]. Acchariyaṁ āvuso, abbhutaṁ āvuso. Yathā taṁ sutavatā sāvakena sammadeva Satthusāsanaṁ ājānantena, evameva āyasmatā Sāriputtena gambhīrā gambhīrapañhā anumassa anumassa pucchitā. Lābhā sabrahmacārīnaṁ suladdhalābhā sabrahmacārīnaṁ, ye āyasmantaṁ Sāriputtaṁ labhanti dassanāya, labhanti payirūpāsanāya. Celaṇḍukena cepi sabrahmacārī āyasmantaṁ Sāriputtaṁ muddhanā pariharantā labheyyuṁ dassanāya, labheyyuṁ payirūpāsanāya, tesaṁpi lābhā tesaṁpi suladdhaṁ. Amhākaṁpi lābhā amhākaṁpi suladdhaṁ, ye mayaṁ āyasmantaṁ Sāriputtaṁ labhāma dassanāya, labhāma payirūpāsanāyāti.

Itiha te ubhopi mahānāgā aññamaññassa subhāsitaṁ samanumodiṁsūti.

Rathavinītasuttaṁ niṭṭhitaṁ catutthaṁ.

---

5. Nivāpasutta

261. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

---

1. Kho (Ka)

2. Nappaṭibheyya (?)

Na bhikkhave nevāpiko nivāpaṁ nivapati migajātānaṁ "imaṁ me nivāpaṁ nivuttaṁ migajātā paribhuñjantā dīghāyukā vaṇṇavanto ciraṁ dīghamaddhānaṁ yāpentū"ti. Evañca kho bhikkhave nevāpiko nivāpaṁ nivapati migajātānaṁ "imaṁ me nivāpaṁ nivuttaṁ migajātā anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjissanti, anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjamānā madaṁ āpajjissanti, mattā samānā pamādaṁ āpajjissanti, pamattā samānā yathākāmakaraṇīyā bhavissanti imasmiṁ nivāpe"ti.

262. Tatra bhikkhave paṭhamā migajātā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu. Te tattha anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjamānā madaṁ āpajjiṁsu, mattā samānā pamādaṁ āpajjiṁsu, pamattā samānā yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ nevāpikassa amusmiṁ nivāpe. Evaṁ hi te bhikkhave paṭhamā migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā.

263. Tatra bhikkhave dutiyā migajātā evaṁ samacintesuṁ "ye kho te paṭhamā migajātā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu, te tattha anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjamānā madaṁ āpajjiṁsu, mattā samānā pamādaṁ āpajjiṁsu, pamattā samānā yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ nevāpikassa amusmiṁ nivāpe. Evaṁ hi te paṭhamā migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ sabbaso nivāpabhojanā paṭivirameyyāma, bhayabhogā paṭiviratā araññāyatanāni ajjhogāhetvā vihareyyāmā"ti. Te sabbaso nivāpabhojanā paṭiviramiṁsu, bhayabhogā paṭiviratā araññāyatanāni ajjhogāhetvā vihariṁsu. Tesaṁ gimhānaṁ pacchime māse tiṇodakasaṅkhaye adhimattakasimānaṁ patto kāyo hoti. Tesaṁ adhimattakasimānaṁ pattakāyānaṁ balavīriyaṁ parihāyi. Balavīriye parihīne tameva nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa paccāgamiṁsu. Te tattha anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu. Te tattha anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjamānā madaṁ āpajjiṁsu, mattā samānā pamādaṁ āpajjiṁsu, pamattā samānā yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ nevāpikassa amusmiṁ nivāpe. Evaṁ hi te bhikkhave dutiyāpi migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā.

264. Tatra bhikkhave tatiyā migajātā evaṁ samacintesuṁ "ye kho te paṭhamā migajātā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa -pa-. Evaṁ hi te paṭhamā migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā. Yepi te dutiyā migajātā evaṁ samacintesuṁ 'ye kho te paṭhamā migajātā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa -pa-. Evaṁ hi te paṭhamā migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ sabbaso nivāpabhojanā paṭivirameyyāma, bhayabhogā paṭiviratā araññāyatanāni ajjhogāhetvā vihareyyāmā'ti. Te sabbaso nivāpabhojanā paṭiviramiṁsu, bhayabhogā paṭiviratā araññāyatanāni ajjhogāhetvā vihariṁsu. Tesaṁ gimhānaṁ pacchime māse tiṇodakasaṅkhaye adhimattakasimānaṁ patto kāyo hoti. Tesaṁ adhimattakasimānaṁ pattakāyānaṁ balavīriyaṁ parihāyi. Balavīriye parihīne tameva nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa paccāgamiṁsu. Te tattha anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu. Te tattha anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjamānā madaṁ āpajjiṁsu, mattā samānā pamādaṁ āpajjiṁsu, pamattā samānā yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ nevāpikassa amusmiṁ nivāpe. Evaṁ hi te dutiyāpi migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa upanissāya āsayaṁ kappeyyāma, tatrāsayaṁ kappetvā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjissāma, ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjamānā na madaṁ āpajjissāma. Amattā samānā na pamādaṁ āpajjissāma, appamattā samānā na yathākāmakaraṇīyā bhavissāma nevāpikassa amusmiṁ nivāpe"ti. Te amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa upanissāya āsayaṁ kappayiṁsu. Tatrāsayaṁ kappetvā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu. Te tattha ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjamānā na madaṁ āpajjiṁsu, amattā samānā na pamādaṁ āpajjiṁsu, appamattā samānā na yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ nevāpikassa amusmiṁ nivāpe.

Tatra bhikkhave nevāpikassa ca nevāpikaparisāya ca etadahosi "saṭhāssunāmime tatiyā migajātā ketabino, iddhimantāssunāmime tatiyā migajātā parajanā. Imañca nāma nivāpaṁ nivuttaṁ paribhuñjanti, na ca

nesaṁ jānāma āgatiṁ vā gatiṁ vā. Yaṁnūna mayaṁ imaṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mahatīhi daṇḍavākarāhi[1] samantā sappadesaṁ anuparivāreyyāma appeva nāma tatiyānaṁ migajātānaṁ āsayaṁ passeyyāma, yattha te gāhaṁ gaccheyyun"ti, te amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mahatīhi daṇḍavākarāhi samantā sappadesaṁ anuparivāresuṁ. Addasaṁsu kho bhikkhave nevāpiko ca nevāpikaparisā ca tatiyānaṁ migajātānaṁ āsayaṁ, yattha te gāhaṁ agamaṁsu. Evaṁ hi te bhikkhave tatiyāpi migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā.

265. Tatra bhikkhave catutthā migajātā evaṁ samacintesuṁ—ye kho te paṭhamā migajātā -pa-. Evaṁ hi te paṭhāmā migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā. Yepi te dutiyā migajātā evaṁ samacintesuṁ "ye kho te paṭhamā migajātā -pa-. Evaṁ hi te paṭhamā migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ sabbaso nivāpabhojanā paṭivirameyyāma, bhayabhogā paṭiviratā araññāyatanāni ajjhogāhetvā vihareyyāmā"ti. Te sabbaso nivāpabhojanā paṭiviramiṁsu -pa-. Evaṁ hi te dutiyāpi migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā. Yepi te tatiyā migajātā evaṁ samacintesuṁ "ye kho te paṭhamā migajātā -pa-. Evaṁ hi te paṭhamā migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā. Yepi te dutiyā migajātā evaṁ samacintesuṁ 'ye kho te paṭhamā migajātā -pa-. Evaṁ hi te paṭhamā migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ sabbaso nivāpabhojanā paṭivirameyyāma, bhayabhogā paṭiviratā araññāyatanāni ajjhogāhetvā vihareyyāmā'ti. Te sabbaso nivāpabhojanā paṭiviramiṁsu -pa-. Evaṁ hi te dutiyāpi migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa upanissāya āsayaṁ kappeyyāma, tatrāsayaṁ kappetvā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjissāma, ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjamānā na madaṁ āpajjissāma, amattā samānā na pamādaṁ āpajjissāma, appamattā samānā na yathākāmakaraṇīyā bhavissāma

1. Daṇḍavāgurāhi (Syā)

nevāpikassa amusmiṁ nivāpe”ti. Te amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa upanissāya āsayaṁ kappayiṁsu, tatrāsayaṁ kappetvā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu, te tattha ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjamānā na madaṁ āpajjiṁsu, amattā samānā na pamādaṁ āpajjiṁsu, appamattā samānā na yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ nevāpikassa amusmiṁ nivāpe. Tatra nevāpikassa ca nevāpikaparisāya ca etadahosi “saṭhāssunāmime tatiyā migajātā ketabino, iddhimantāssunāmime tatiyā migajātā parajanā, imañca nāma nivāpaṁ nivuttaṁ paribhuñjanti. Na ca nesaṁ jānāma āgatiṁ vā gatiṁ vā. Yaṁnūna mayaṁ imaṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mahatīhi daṇḍavākarāhi samantā sappadesaṁ anuparivāreyyāma, appeva nāma tatiyānaṁ migajātānaṁ āsayaṁ passeyyāma, yattha te gāhaṁ gaccheyyun”ti. Te amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mahatīhi daṇḍavākarāhi samantā sappadesaṁ anuparivāresuṁ. Addasaṁsu kho nevāpiko ca nevāpikaparisā ca tatiyānaṁ migajātānaṁ āsayaṁ, yattha te gāhaṁ agamaṁsu. Evaṁ hi te tatiyāpi migajātā na parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ yattha agati nevāpikassa ca nevāpikaparisāya ca, tatrāsayaṁ kappeyyāma, tatrāsayaṁ kappetvā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjissāma, ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjamānā na madaṁ āpajjissāma, amattā samānā na pamādaṁ āpajjissāma, appamattā samānā na yathākāmakaraṇīyā bhavissāma nevāpikassa amusmiṁ nivāpeti. Te yattha agati nevāpikassa ca nevāpikaparisāya ca, tatrāsayaṁ kappayiṁsu, tatrāsayaṁ kappetvā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ nevāpikassa ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu, te tattha ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjamānā na madaṁ āpajjiṁsu, amattā samānā na pamādaṁ āpajjiṁsu, appamattā samānā na yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ nevāpikassa amusmiṁ nivāpe.

Tatra bhikkhave nevāpikassa ca nevāpikaparisāya ca etadahosi “saṭhāssunāmime catutthā migajātā ketabino, iddhimantāssunāmime catutthā migajātā parajanā, imañca nāma nivāpaṁ nivuttaṁ paribhuñjanti. Na ca nesaṁ jānāma āgatiṁ vā gatiṁvā. Yaṁnūna mayaṁ imaṁ nivāpaṁ nivuttaṁ

mahatīhi daṇḍavākarāhi samantā sappadesaṁ anuparivāreyyāma, appeva nāma catutthānaṁ migajātānaṁ āsayaṁ passeyyāma, yattha te gāhaṁ gaccheyyun”ti. Te amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mahatīhi daṇḍavākarāhi samantā sappadesaṁ anuparivāresuṁ. Neva kho bhikkhave addasaṁsu nevāpiko ca nevāpikaparisā ca catutthānaṁ migajātānaṁ āsayaṁ, yattha te gāhaṁ gaccheyyuṁ. Tatra bhikkhave nevāpikassa ca nevāpikaparisāya ca etadahosi “sace kho mayaṁ catutthe migajāte ghaṭṭessāma. Te ghaṭṭitā aññe ghaṭṭissanti. Te ghaṭṭitā aññe ghaṭṭissanti. Evaṁ imaṁ nivāpaṁ nivuttaṁ sabbaso migajātā parimuñcissanti. Yaṁnūna mayaṁ catutthe migajāte ajjhupekkheyyāmā”ti. Ajjhupekkhiṁsu kho bhikkhave nevāpiko ca nevāpikaparisā ca catutthe migajāte. Evaṁ hi te bhikkhave catutthā migajātā parimucciṁsu nevāpikassa iddhānubhāvā.

266. Upamā kho me ayaṁ bhikkhave katā atthassa viññāpanāya. Ayaṁ cevettha attho. “Nivāpo”ti kho bhikkhave pañcannetaṁ kāmaguṇānaṁ adhivacanaṁ. “Nevāpiko”ti kho bhikkhave mārassetaṁ pāpimato adhivacanaṁ. “Nevāpikaparisā”ti kho bhikkhave māraparisāyetaṁ adhivacanaṁ. “Migajātā”ti kho bhikkhave samaṇabrāhmaṇānametaṁ adhivacanaṁ.

267. Tatra bhikkhave paṭhamā samaṇabrāhmaṇā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu, te tattha anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjamānā madaṁ āpajjiṁsu, mattā samānā pamādaṁ āpajjiṁsu, pamattā samānā yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ mārassa amusmiṁ nivāpe, amusmiṁ ca lokāmise. Evaṁ hi te bhikkhave paṭhamā samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Seyyathāpi te bhikkhave paṭhamā migajātā, tathūpame ahaṁ ime paṭhame samaṇabrāhmaṇe vadāmi.

268. Tatra bhikkhave dutiyā samaṇabrāhmaṇā evaṁ samacintesuṁ “ye kho te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu. Te tattha anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjamānā madaṁ āpajjiṁsu, mattā samānā

pamādaṁ āpajjiṁsu, pamattā samānā yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ mārassa amusmiṁ nivāpe, amusmiṁ ca lokāmise. Evaṁ hi te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ sabbaso nivāpabhojanā lokāmisā paṭivirameyyāma, bhayabhogā paṭiviratā araññayatanāni ajjhogāhetvā vihareyyāmā"ti. Te sabbaso nivāpabhojanā lokāmisā paṭiviramiṁsu, bhayabhogā paṭiviratā araññāyatanāni ajjhogāhetvā vihariṁsu. Te tattha sākabhakkhāpi ahesuṁ, sāmākabhakkhāpi ahesuṁ, nīvārabhakkhāpi ahesuṁ, daddulabhakkhāpi ahesuṁ, haṭabhakkhāpi ahesuṁ, kaṇabhakkhāpi ahesuṁ, ācāmabhakkhāpi ahesuṁ, piññākabhakkhāpi ahesuṁ, tiṇabhakkhāpi ahesuṁ, gomayabhakkhāpi ahesuṁ, vanamūlaphalāhārā yāpesuṁ pavattaphalabhojī. Tesaṁ gimhānaṁ pacchime māse tiṇodakasaṅkhaye adhimattakasimānaṁ patto kāyo hoti, tesaṁ adhimattakasimānaṁ pattakāyānaṁ balavīriyaṁ parihāyi, balavīriye parihīne cetovimutti parihāyi, cetovimuttiyā parihīnāya tameva nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa paccāgamiṁsu tāni ca lokāmisāni. Te tattha anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu, te tattha anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjamānā madaṁ āpajjiṁsu, mattā samānā pamādaṁ āpajjiṁsu, pamattā samānā yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ mārassa amusmiṁ nivāpe, amusmiṁ ca lokāmise. Evaṁ hi te bhikkhave dutiyāpi samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Seyyathāpi te bhikkhave dutiyā migajātā, tathūpame ahaṁ ime dutiye samaṇabrāhmaṇe vadāmi.

269. Tatra bhikkhave tatiyā samaṇabrāhmaṇā evaṁ samacintesuṁ "ye kho te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā amuṁ nivāpaṁ nivāttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni -pa-. Evaṁ hi te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Yepi te dutiyā samaṇabrāhmaṇā evaṁ samacintesuṁ 'ye kho te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni -pa-. Evaṁ hi te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ sabbaso nivāpabhojanā lokāmisā paṭivirameyyāma, bhayabhogā paṭiviratā araññāyatanāni ajjhogāhetvā vihareyyāmā'ti. Te sabbaso nivāpabhojanā

lokāmisā paṭiviramiṁsu, bhayabhogā paṭiviratā araññāyatanāni ajjhogāhetvā vihariṁsu. Te tattha sākabhakkhāpi ahesuṁ -pa- pavattaphalabhojī. Tesaṁ gimhānaṁ pacchime māse tiṇodakasaṅkhaye adhimattakasimānaṁ patto kāyo hoti, tesaṁ adhimattakasimānaṁ pattakāyānaṁ balavīriyaṁ parihāyi, balavīriye parihīne cetovimutti parihāyi, cetovimuttiyā parihīnāya tameva nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa paccāgamiṁsu tāni ca lokāmisāni. Te tattha anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu, te tattha anupakhajja mucchitā bhojanāni bhuñjamānā madaṁ āpajjiṁsu, mattā samānā pamādaṁ āpajjiṁsu, pamattā samānā yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ mārassa amusmiṁ nivāpe amusmiṁ ca lokāmise. Evaṁ hi te dutiyāpi samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni upanissāya āsayaṁ kappeyyāma, tatrāsayaṁ kappetvā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjissāma, ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjamānā na madaṁ āpajjissāma, amattā samānā na pamādaṁ āpajjissāma, appamattā samānā na yathākāmakaraṇīyā bhavissāma mārassa amusmiṁ nivāpe amusmiṁ ca lokāmise”ti.

Te amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni upanissāya āsayaṁ kappayiṁsu, tatrāsayaṁ kappetvā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu, te tattha ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjamānā na madaṁ āpajjiṁsu, amattā samānā na pamādaṁ āpajjiṁsu, appamattā samānā na yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ mārassa amusmiṁ nivāpe amusmiṁ ca lokāmise. Api ca kho evaṁdiṭṭhikā ahesuṁ “sassato loko” itipi, “asassato loko” itipi, “antavā loko” itipi, “anantavā loko” itipi, “taṁ jīvaṁ taṁ sarīraṁ” itipi, “aññaṁ jīvaṁ aññaṁ sarīraṁ” itipi, “hoti tathāgato paraṁ maraṇā” itipi, “na hoti tathāgato paraṁ maraṇā” itipi, “hoti ca na ca hoti tathāgato paraṁ maraṇā” itipi, “neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā” itipi. Evaṁ hi te bhikkhave tatiyāpi

samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Seyyathāpi te bhikkhave tatiyā migajātā, tathūpame ahaṁ ime tatiye samaṇabrāhmaṇe vadāmi.

270. Tatra bhikkhave catutthā samaṇabrāhmaṇā evaṁ samacintesuṁ—Ye kho te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa -pa-. Evaṁ hi te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Yepi te dutiyā samaṇabrāhmaṇā evaṁ samacintesuṁ "ye kho te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā -pa-. Evaṁ hi te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ sabbaso nivāpabhojanā lokāmisā paṭivirameyyāma, bhayabhogā paṭiviratā araññāyatanāni ajjhogāhetvā vihareyyāmā"ti. Te sabbaso nivāpabhojanā lokāmisā paṭiviramiṁsu -pa-. Evaṁ hi te dutiyāpi samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Yepi te tatiyā samaṇabrāhmaṇā evaṁ samacintesuṁ "ye kho te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā -pa-. Evaṁ hi te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Yepi te dutiyā samaṇabrāhmaṇā evaṁ samacintesuṁ 'ye kho te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā -pa-. Evaṁ hi te paṭhamā samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ sabbaso nivāpabhojanā lokāmisā paṭivirameyyāma, bhayabhogā paṭiviratā araññāyatanāni ajjhogāhetvā vihareyyāmā'ti. Te sabbaso nivāpabhojanā lokāmisā paṭiviramiṁsu -pa-. Evaṁ hi te dutiyāpi samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni upanissāya āsayaṁ kappeyyāma, tatrāsayaṁ kappetvā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjissāma, ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjamānā na madaṁ āpajjissāma, amattā samānā na pamādaṁ āpajjissāma, appamattā samānā na yathākāmakaraṇīyā bhavissāma mārassa amusmiṁ nivāpe amusmiṁ ca lokāmise"ti. Te amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni upanissāya āsayaṁ kappayiṁsu, tatrāsayaṁ kappetvā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu, te tattha ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjamānā na madaṁ āpajjiṁsu, amattā

samānā na pamādaṁ āpajjiṁsu, appamattā samānā na yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ mārassa amusmiṁ nivāpe amusmiṁ ca lokāmise. Api ca kho evaṁdiṭṭhikā ahesuṁ "sassato loko" itipi -pa- "neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā" itipi. Evaṁ hi te tatiyāpi samaṇabrāhmaṇā na parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Yaṁnūna mayaṁ yattha agati mārassa ca māraparisāya ca, tatrāsayaṁ kappeyyāma, tatrāsayaṁ kappetvā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjissāma, ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjamānā na madaṁ āpajjissāma, amattā samānā na pamādaṁ āpajjissāma, appamattā samānā na yathākāmakaraṇīyā bhavissāma mārassa amusmiṁ nivāpe amusmiṁ ca lokāmiseti.

Te yattha agati mārassa ca māraparisāya ca, tatrāsayaṁ kappayiṁsu, tatrāsayaṁ kappetvā amuṁ nivāpaṁ nivuttaṁ mārassa amūni ca lokāmisāni ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjiṁsu. Te tattha ananupakhajja amucchitā bhojanāni bhuñjamānā na madaṁ āpajjiṁsu, amattā samānā na pamādaṁ āpajjiṁsu, appamattā samānā na yathākāmakaraṇīyā ahesuṁ mārassa amusmiṁ nivāpe amusmiṁ ca lokāmise. Evaṁ hi te bhikkhave catutthā samaṇabrāhmaṇā parimucciṁsu mārassa iddhānubhāvā. Seyyathāpi te bhikkhave catutthā migajātā, tathūpame ahaṁ ime catutthe samaṇabrāhmaṇe vadāmi.

271. Kathañca bhikkhave agati mārassa ca māraparisāya ca. Idha bhikkhave bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu andhamakāsi māraṁ, apadaṁ vadhitvā māracakkhuṁ adassanaṁ gato pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṁvedeti, yaṁ taṁ ariyā

ācikkhanti "upekkhako satimā sukhavihārī"ti tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sabbaso rūpasaññānaṁ samatikkamā paṭighasaññānaṁ atthaṅgamā nānattasaññānaṁ amanasikārā "ananto ākāso"ti ākāsānañcāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sabbaso ākāsānañcāyatanaṁ samatikkamma "anantaṁ viññāṇan"ti viññāṇañcāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sabbaso viññāṇañcāyatanaṁ samatikkamma "natthi kiñcī"ti ākiñcaññāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sabbaso nevasaññānāsaññāyatanaṁ samatikkamma saññāvedayitanirodhaṁ upasampajja viharati, paññāya cassa disvā āsavā parikkhīṇā honti. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu andhamakāsi māraṁ, apadaṁ vadhitvā māracakkhuṁ adassanaṁ gato pāpimato, tiṇṇo loke visattikanti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Nivāpasuttaṁ niṭṭhitaṁ pañcamaṁ.

6. Pāsarāsisutta

272. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya Sāvatthiṁ piṇḍāya pāvisi. Atha kho sambahulā bhikkhū yenāyasmā Ānando tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ etadavocuṁ "cirassutā no āvuso Ānanda Bhagavato sammukhā dhammī kathā, sādhu mayaṁ āvuso Ānanda labheyyāma Bhagavato sammukhā dhammiṁ kathaṁ savanāyā"ti. Tena hāyasmanto yena Rammakassa brāhmaṇassa assamo tenupasaṅkamatha, appeva nāma labheyyātha Bhagavato sammukhā dhammiṁ kathaṁ savanāyāti. Evamāvusoti kho te bhikkhū āyasmato Ānandassa paccassosuṁ.

Atha kho Bhagavā Sāvatthiyaṁ piṇḍāya caritvā pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto āyasmāntaṁ Ānandaṁ āmantesi "āyāmānanda yena Pubbārāmo Migāramātupāsādo tenupasaṅkamissāma divāvihārāyā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā āyasmatā Ānandena saddhiṁ yena Pubbārāmo Migāramātupāsādo tenupasaṅkami divāvihārāya. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayaṁ paṭisallānā vuṭṭhito āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "āyāmānanda yena Pubbakoṭṭhako tenupasaṅkamissāma gattāni parisiñcitun"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi.

273. Atha kho Bhagavā āyasmatā Ānandena saddhiṁ yena Pubbakoṭṭhako tenupasaṅkami gattāni parisiñcituṁ, Pubbakoṭṭhake gattāni parisiñcitvā paccuttaritvā ekacīvaro aṭṭhāsi gattāni pubbāpayamāno. Atha kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "ayaṁ bhante Rammakassa brāhmaṇassa assamo avidūre, ramaṇīyo bhante Rammakassa brāhmaṇassa assamo, pāsādiko bhante Rammakassa brāhmaṇassa assamo. Sādhu bhante Bhagavā yena Rammakassa brāhmaṇassa assamo, tenupasaṅkamatu anukampaṁ upādāyā"ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena.

Atha kho Bhagavā yena Rammakassa brāhmaṇassa assamo tenupasaṅkami. Tena kho pana samayena sambahulā bhikkhū Rammakassa brāhmaṇassa assame dhammiyā kathāya sannisinnā honti. Atha kho Bhagavā bahidvārakoṭṭhake aṭṭhāsi kathāpariyosānaṁ āgamayamāno. Atha kho Bhagavā kathāpariyosānaṁ viditvā ukkāsitvā aggaḷaṁ ākoṭesi. Vivariṁsu kho te bhikkhū Bhagavato dvāraṁ. Atha kho Bhagavā Rammakassa brāhmaṇassa assamaṁ pavisitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "kāyanuttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā, kā ca pana vo antarākathā vippakatā"ti. Bhagavantameva kho no bhante ārabbha dhammī kathā vippakatā, atha Bhagavā anuppattoti. Sādhu bhikkhave, etaṁ kho bhikkhave tumhākaṁ patirūpaṁ kulaputtānaṁ saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitānaṁ, yaṁ tumhe dhammiyā kathāya sannisīdeyyātha. Sannipatitānaṁ vo bhikkhave dvayaṁ karaṇīyaṁ dhammī vā kathā ariyo vā tuṇhībhāvo.

274. Dvemā bhikkhave pariyesanā ariyā ca pariyesanā anariyā ca pariyesanā. Katamā ca bhikkhave anariyā pariyesanā. Idha bhikkhave ekacco attanā jātidhammo samāno jātidhammaṁyeva pariyesati, attanā jarādhammo samāno jarādhammaṁyeva pariyesati, attanā byādhidhammo samāno byādhidhammaṁyeva pariyesati, attanā maraṇadhammo samāno maraṇadhammaṁyeva pariyesati, attanā sokadhammo samāno sokadhammaṁyeva pariyesati, attanā saṁkilesadhammo samāno saṁkilesadhammaṁyeva pariyesati.

Kiñca bhikkhave jātidhammaṁ vadetha. Puttabhariyaṁ bhikkhave jātidhammaṁ, dāsidāsaṁ jātidhammaṁ, ajeḷakaṁ jātidhammaṁ, kukkuṭasūkaraṁ jātidhammaṁ, hatthigavāssavaḷavaṁ jātidhammaṁ, jātarūparajataṁ jātidhammaṁ. Jātidhammā hete bhikkhave upadhayo. Etthāyaṁ gathito[1] mucchito ajjhāpanno attanā jātidhammo samāno jātidhammaṁyeva pariyesati.

Kiñca bhikkhave jarādhammaṁ vadetha. Puttabhariyaṁ bhikkhave jarādhammaṁ, dāsidāsaṁ jarādhammaṁ, ajeḷakaṁ jarādhammaṁ, kukkuṭasūkaraṁ jarādhammaṁ, hatthigavāssavaḷavaṁ

1. Gadhito (Syā, Ka)

jarādhammaṁ, jātarūparajataṁ jarādhammaṁ. Jarādhammā hete bhikkhave upadhayo. Etthāyaṁ gathito mucchito ajjhāpanno attanā jarādhammo samāno jārādhammaṁyeva pariyesati.

Kiñca bhikkhave byādhidhammaṁ vadetha. Puttabhariyaṁ bhikkhave byādhidhammaṁ, dāsidāsaṁ byādhidhammaṁ, ajeḷakaṁ byādhidhammaṁ, kukkuṭasūkaraṁ byādhidhammaṁ, hatthigavāssavaḷavaṁ byādhidhammaṁ. Byādhidhammā hete bhikkhave upadhayo. Etthāyaṁ gathito mucchito ajjhāpanno attanā byādhidhammo samāno byādhidhammaṁyeva pariyesati.

Kiñca bhikkhave maraṇadhammaṁ vadetha. Puttabhariyaṁ bhikkhave maraṇadhammaṁ, dāsidāsaṁ maraṇadhammaṁ, ajeḷakaṁ maraṇadhammaṁ, kukkuṭasūkaraṁ maraṇadhammaṁ, hatthigavāssavaḷavaṁ maraṇadhammaṁ. Maraṇadhammā hete bhikkhave upadhayo. Etthāyaṁ gathito mucchito ajjhāpanno attanā maraṇadhammo samāno maraṇadhammaṁyeva pariyesati.

Kiñca bhikkhave sokadhammaṁ vadetha. Puttabhariyaṁ bhikkhave sokadhammaṁ, dāsidāsaṁ sokadhammaṁ, ajeḷakaṁ sokadhammaṁ, kukkuṭasūkaraṁ sokadhammaṁ, hatthigavāssavaḷavaṁ sokadhammaṁ. Sokadhammā hete bhikkhave upadhayo. Etthāyaṁ gathito mucchito ajjhāpanno attanā sokadhammo samāno sokadhammaṁyeva pariyesati.

Kiñca bhikkhave saṁkilesadhammaṁ vadetha. Puttabhariyaṁ bhikkhave saṁkilesadhammaṁ, dāsidāsaṁ saṁkilesadhammaṁ, ajeḷakaṁ saṁkilesadhammaṁ, kukkuṭasūkaraṁ saṁkilesadhammaṁ, hatthigavāssavaḷavaṁ saṁkilesadhammaṁ, jātarūparajataṁ saṁkilesadhammaṁ. Saṁkilesadhammā hete bhikkhave upadhayo. Etthāyaṁ gathito mucchito ajjhāpanno attanā saṁkilesadhammo samāno saṁkilesadhammaṁyeva pariyesati. Ayaṁ bhikkhave anariyā pariyesanā.

275. Katamā ca bhikkhave ariyā pariyesanā. Idha bhikkhave ekacco attanā jātidhammo samāno jātidhamme ādīnavaṁ viditvā ajātaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesati, attanā jarādhammo samāno jarādhamme ādīnavaṁ viditvā ajaraṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesati, attanā byādhidhammo samāno byādhidhamme ādīnavaṁ viditvā abyādhiṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesati, attanā maraṇadhammo samāno

maraṇadhamme ādīnavaṁ viditvā amataṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesati, attanā sokadhammo samāno sokadhamme ādīnavaṁ viditvā asokaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesati, attanā saṁkilesadhammo samāno saṁkilesadhamme ādīnavaṁ viditvā asaṁkiliṭṭhaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesati. Ayaṁ bhikkhave ariyā pariyesanā.

276. Ahampi sudaṁ bhikkhave pubbeva sambodhā anabhisambuddho bodhisattova samāno attanā jātidhammo samāno jātidhammaṁyeva pariyesāmi, attanā jarādhammo samāno jarādhammaṁyeva pariyesāmi, attanā byādhidhammo samāno byādhidhammaṁyeva pariyesāmi, attanā maraṇadhammo samāno maraṇadhammaṁyeva pariyesāmi, attanā sokadhammo samāno sokadhammaṁyeva pariyesāmi, attanā saṁkilesadhammo samāno saṁkilesadhammaṁyeva pariyesāmi. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi "kiṁ nu kho ahaṁ attanā jātidhammo samāno jātidhammaṁyeva pariyesāmi, attanā jarādhammo samāno, byādhidhammo samāno, maraṇadhammo samāno, sokadhammo samāno, attanā saṁkilesadhammo samāno saṁkilesadhammaṁyeva pariyesāmi. Yaṁnūnāhaṁ attanā jātidhammo samāno jātidhamme ādīnavaṁ viditvā ajātaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyeseyyaṁ, attanā jarādhammo samāno jarādhamme ādīnavaṁ viditvā ajaraṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyeseyyaṁ, attanā byādhidhammo samāno byādhidhamme ādīnavaṁ viditvā abyādhiṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyeseyyaṁ, attanā maraṇadhammo samāno maraṇadhamme ādīnavaṁ viditvā amataṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyeseyyaṁ, attanā sokadhammo samāno sokadhamme ādīnavaṁ viditvā asokaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyeseyyaṁ, attanā saṁkilesadhammo samāno saṁkilesadhamme ādīnavaṁ viditvā asaṁkiliṭṭhaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyeseyyan"ti.

277. So kho ahaṁ bhikkhave aparena samayena daharova samāno susukāḷakeso bhadrena yobbanena samannāgato paṭhamena vayasā akāmakānaṁ mātāpitūnaṁ assumukhānaṁ rudantānaṁ kesamassuṁ ohāretvā

kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajiṁ. So evaṁ pabbajito samāno kiṁ kusalagavesī[1] anuttaraṁ santivarapadaṁ pariyesamāno yena Āḷāro Kālāmo tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Āḷāraṁ Kālāmaṁ etadavocaṁ "icchāmahaṁ āvuso Kālāma imasmiṁ dhammavinaye brahmacariyaṁ caritun"ti. Evaṁ vutte bhikkhave Āḷāro Kālāmo maṁ etadavoca "viharatāyasmā tādiso ayaṁ dhammo, yattha viññū puriso nacirasseva sakaṁ ācariyakaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihareyyā"ti. So kho ahaṁ bhikkhave nacirasseva khippameva taṁ dhammaṁ pariyāpuṇiṁ. So kho ahaṁ bhikkhave tāvatakeneva oṭṭhapahatamattena lapitalāpanamattena ñāṇavādañca vadāmi theravādañca, jānāmi passāmīti ca paṭijānāmi ahañceva aññe ca. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi "na kho Āḷāro Kālāmo imaṁ dhammaṁ kevalaṁ saddhāmattakena 'sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmī'ti pavedeti, addhā Āḷāro Kālāmo imaṁ dhammaṁ jānaṁ passaṁ viharatī"ti.

Atha khvāhaṁ bhikkhave yena Āḷāro Kālāmo tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Āḷāraṁ Kālāmaṁ etadavocaṁ "kittāvatā no āvuso Kālāma imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmīti pavedesī"ti[2]. Evaṁ vutte bhikkhave Āḷāro Kālāmo ākiñcaññāyatanaṁ pavedesi. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi "na kho Āḷārasseva Kālāmassa atthi saddhā, mayhaṁpatthi saddhā. Na kho Āḷārasseva Kālāmassa atthi vīriyaṁ, mayhaṁpatthi vīriyaṁ. Na kho Āḷārassava Kālāmassa atthi sati, mayhaṁpatthi sati. Na kho Āḷārasseva Kālāmassa atthi samādhi, mayhaṁpatthi samādhi. Na kho Āḷarasseva Kālāmassa atthi paññā, mayhaṁpatthi paññā. Yaṁnūnāhaṁ yaṁ dhammaṁ Āḷāro Kālāmo sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmīti pavedeti. Tassa dhammassa sacchikiriyāya padaheyyan"ti. So kho ahaṁ bhikkhave nacirasseva khippameva taṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsiṁ.

Atha khvāhaṁ bhikkhave yena Āḷāro Kālāmo tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Āḷāraṁ Kālāmaṁ etadavocaṁ "ettāvatā no āvuso Kālāma imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesī"ti.

---

1. Kiṁkusalaṁgavesī (Ka)
2. Upasampajja pavedesīti (Sī, Syā, I)

ettāvatā kho ahaṁ āvuso imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedemīti. Ahampi kho āvuso ettāvatā imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmīti. Lābhā no āvuso, suladdhaṁ no āvuso. Ye mayaṁ āyasmantaṁ tādisaṁ sabrahmacāriṁ passāma. Iti yāhaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedemi, taṁ tvaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharasi. Yaṁ tvaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharasi, tamahaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedemi. Iti yāhaṁ dhammaṁ jānāmi, taṁ tvaṁ dhammaṁ jānāsi. Yaṁ tvaṁ dhammaṁ jānāsi, tamahaṁ dhammaṁ jānāmi. Iti yādiso ahaṁ, tādiso tuvaṁ. Yādiso tuvaṁ, tādiso ahaṁ. Ehi dāni āvuso ubhova santā imaṁ gaṇaṁ pariharāmāti. Iti kho bhikkhave Āḷāro Kālāmo ācariyo me samāno (attano)[1] antevāsiṁmamaṁ samānaṁ attanā[2] samasamaṁ ṭhapesi, uḷārāya ca maṁ pūjāya pūjesi. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi “nāyaṁ dhammo nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya saṁvattati, yāvadeva ākiñcaññāyatanūpapattiyā”ti. So kho ahaṁ bhikkhave taṁ dhammaṁ analaṅkaritvā tasmā dhammā nibbijja apakkamiṁ.

278. So kho ahaṁ bhikkhave kiṁ kusalagavesī anuttaraṁ santivarapadaṁ pariyesamāno yena Udako[3] Rāmaputto tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Udakaṁ Rāmaputtaṁ etadavocaṁ “icchāmahaṁ āvuso[4] imasmiṁ dhammavinaye brahmacariyaṁ caritun”ti. Evaṁ vutte bhikkhave Udako[3] Rāmaputto maṁ etadavoca “viharatāyasmā, tādiso ayaṁ dhammo, yattha viññū puriso nacirasseva sakaṁ ācariyakaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihareyyā”ti. So kho ahaṁ bhikkhave nacirasseva khippameva taṁ dhammaṁ pariyāpuṇiṁ. So

---

1. ( ) natthi (Sī, Syā, I) 2. Attano (Sī, I) 3. Uddako (Sī, Syā, I)
4. Āvuso Rāma (Sī, Syā, Ka) mahāsatto Rāmaputtameva avoca, na rāmaṁ, Rāmo hi tattha gaṇācariyo bhaveyya, tadā ca kālaṅkato asanto. Tenevettha rāmāyattāni kriyapadāni atītakālavasena āgatāni, Udako ca Rāmaputto mahāsattassa sabrahmacārītveva vutto, na ācariyoti. Ṭīkāyaṁ ca “Pāḷiyaṁ Rāmasseva samāpattilābhitā āgatā na Udakassā”ti-ādi pacchābhāge pakāsitā.

kho ahaṁ bhikkhave tāvatakeneva oṭṭhapahatamattena lapitalāpanamattena ñāṇavādañca vadāmi theravādañca, jānāmi passāmīti ca paṭijānāmi ahaṁ ceva aññe ca. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi “na kho Rāmo imaṁ dhammaṁ kevalaṁ saddhāmattakena ‘sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmī’ti pavedesi, addhā Rāmo imaṁ dhammaṁ jānaṁ passaṁ vihāsī”ti. Atha khvāhaṁ bhikkhave yena Udako Rāmaputto tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Udakaṁ Rāmaputtaṁ etadavocaṁ “kittāvatā no āvuso Rāmo imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmīti pavedesī”ti. Evaṁ vutte bhikkhave Udako Rāmaputto nevasaññānāsaññāyatanaṁ pavedesi. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi “na kho Rāmasseva ahosi saddhā, mayhaṁpatthi saddhā. Na kho Rāmasseva ahosi vīriyaṁ, mayhaṁpatthi vīriyaṁ. Na kho Rāmasseva ahosi sati, mayhaṁpatthi sati. Na kho Rāmasseva ahosi samādhi, mayhaṁpatthi samādhi. Na kho Rāmasseva ahosi paññā, mayhaṁpatthi paññā. Yaṁnūnāhaṁ yaṁ dhammaṁ Rāmo sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmīti pavedesi. Tassa dhammassa sacchikiriyāya padaheyyan”ti. So kho ahaṁ bhikkhave nacirasseva khippameva taṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsiṁ.

Atha khvāhaṁ bhikkhave yena Udako Rāmaputto tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Udakaṁ Rāmaputtaṁ etadavocaṁ “ettāvatā no āvuso Rāmo imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesī”ti. Ettāvatā kho āvuso Rāmo imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesīti. Ahampi kho āvuso ettāvatā imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmīti. Lābhā no āvuso, suladdhaṁ no āvuso. Ye mayaṁ āyasmantaṁ tādisaṁ sabrahmacāriṁ passāma. Iti yaṁ dhammaṁ Rāmo sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesi, taṁ tvaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharasi. Yaṁ tvaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharasi, taṁ dhammaṁ Rāmo sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesi. Iti yaṁ dhammaṁ Rāmo abhiññāsi, taṁ tvaṁ dhammaṁ jānāsi. Yaṁ tvaṁ dhammaṁ jānāsi, taṁ dhammaṁ Rāmo abhiññāsi. Iti yādiso Rāmo ahosi, tādiso tuvaṁ. Yādiso tuvaṁ, tādiso Rāmo ahosi. Ehi dāni āvuso tuvaṁ imaṁ gaṇaṁ

pariharāti. Iti kho bhikkhave Udako Rāmaputto sabrahmacārī me samāno ācariyaṭṭhāne maṁ ṭhapesi, uḷārāya ca maṁ pūjāya pūjesi. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi "nāyaṁ dhammo nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya saṁvattati, yāvadeva nevasaññānāsaññāyatanūpapattiyā"ti. So kho ahaṁ bhikkhave taṁ dhammaṁ analaṅkaritvā tasmā dhammā nibbijja apakkamiṁ.

279. So kho ahaṁ bhikkhave kiṁkusalagavesī anuttaraṁ santivarapadaṁ pariyesamāno Magadhesu anupubbena cārikaṁ caramāno yena Uruvelā Senānigamo tadavasariṁ. Tatthaddasaṁ ramaṇīyaṁ bhūmibhāgaṁ pāsādikañca vanasaṇḍaṁ, nadiñca sandantiṁ setakaṁ supatitthaṁ ramaṇīyaṁ, samantā[1] ca gocaragāmaṁ. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi "ramaṇīyo vata bho bhūmibhāgo, pāsādiko ca vanasaṇḍo, nadī ca sandati setakā supatitthā ramaṇīyā, samantā[1] ca gocaragāmo. Alaṁ vatidaṁ kulaputtassa padhānatthikassa padhānāyā"ti. So kho ahaṁ bhikkhave tattheva nisīdiṁ "alamidaṁ padhānāyā"ti.

280. So kho ahaṁ bhikkhave attanā jātidhammo samāno jātidhamme ādīnavaṁ viditvā ajātaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesamāno ajātaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ ajjhagamaṁ, attanā jarādhammo samāno jarādhamme ādīnavaṁ viditvā ajaraṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesamāno ajaraṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ ajjhagamaṁ, attanā byādhidhammo samāno byādhidhamme ādīnavaṁ viditvā abyādhiṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesamāno abyādhiṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ ajjhagamaṁ, attanā maraṇadhammo samāno maraṇadhamme ādīnavaṁ viditvā amataṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ ajjhagamaṁ, attanā sokadhammo samāno sokadhamme ādīnavaṁ viditvā asokaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ ajjhagamaṁ, attanā saṁkilesadhammo samāno saṁkilesadhamme ādīnavaṁ viditvā asaṁkiliṭṭhaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesamāno asaṁkiliṭṭhaṁ anuttaraṁ yogakkhamamaṁ nibbānaṁ ajjhagamaṁ. Ñāṇañca pana me dassanaṁ udapādi, akuppā me vimutti, ayamantimā jāti, natthi dāni punabbhavoti.

1. Sāmantā (?)

281. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi “adhigato kho myāyaṁ dhammo gambhīro duddaso duranubodho santo paṇīto atakkāvacaro nipuṇo paṇḍitavedanīyo. Ālayarāmā kho panāyaṁ pajā ālayaratā ālayasammuditā. Ālayarāmāya kho pana pajāya ālayaratāya ālayasammuditāya duddasaṁ idaṁ ṭhānaṁ, yadidaṁ idappaccayatā paṭiccasamuppādo. Idampi kho ṭhānaṁ duddasaṁ, yadidaṁ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhākkhayo virāgo nirodho nibbānaṁ. Ahaṁ ceva kho pana dhammaṁ deseyyaṁ, pare ca me na ājāneyyuṁ “so mamassa kilamatho, sā mamassa vihesā”ti. Apissu maṁ bhikkhave imā anacchariyā gāthāyo paṭibhaṁsu pubbe assutapubbā.

“Kicchena me adhigataṁ, halaṁ dāni pakāsituṁ.
Rāgadosaparetehi, nāyaṁ dhammo susambudho.
Paṭisotagāmiṁ nipuṇaṁ, gambhīraṁ duddasaṁ aṇuṁ.
Rāgarattā na dakkhanti, tamokhandhena āvuṭā”ti[1].

282. Itiha me bhikkhave paṭisañcikkhato appossukkatāya cittaṁ namati, no dhammadesanāya. Atha kho bhikkhave brahmuno Sahampatissa mama cetasā cetoparivitakkamaññāya etadahosi “nassati vata bho loko, vinassati vata bho loko. Yatra hi nāma Tathāgatassa Arahato Sammāsambuddhassa appossukkatāya cittaṁ namati[1], no dhammadesanāyā”ti. Atha kho bhikkhave brahmā Sahampati seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya, pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya. Evameva brahmaloke antarahito mama purato pāturahosi. Atha kho bhikkhave brahmā Sahampati ekaṁsaṁ uttarāsaṅgaṁ karitvā yenāhaṁ tenañjaliṁ paṇāmetvā maṁ etadavoca “desetu bhante Bhagavā dhammaṁ, desetu Sugato dhammaṁ. Santi sattā apparajakkhajātikā assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro”ti. Idamavoca bhikkhave brahmā Sahampati, idaṁ vatvā athāparaṁ etadavoca—

1. Āvaṭāti (Sī), āvutā (Syā)
2. Namissati (?)

Pāturahosi Magadhesu pubbe,
Dhammo asuddho samalehi cintito.
Apāpuretaṁ[1] amatassa dvāraṁ,
Suṇantu dhammaṁ vimalenānubuddhaṁ.

Sele yathā pabbatamuddhaniṭṭhito,
Yathāpi passe janataṁ samantato.
Tathūpamaṁ dhammamayaṁ sumedha,
Pāsādamāruyha samantacakkhu.
Sokāvatiṇṇaṁ[2] janatamapetasoko,
Avekkhassu jātijarābhibhūtaṁ.

Uṭṭhehi vīra vijitasaṅgāma,
Satthavāha aṇaṇa vicara loke.
Desassu[3] Bhagavā dhammaṁ,
Aññātāro bhavissantīti.

283. Atha kho ahaṁ bhikkhave brahmuno ca ajjhesanaṁ viditvā sattesu ca kāruññataṁ paṭicca Buddhacakkhunā lokaṁ volokesiṁ. Addasaṁ kho ahaṁ bhikkhave Buddhacakkhunā lokaṁ volokento satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye appekacce paralokavajjabhayadassāvine[4] viharante appekacce na paralokavajjabhayadassāvine[4] viharante. Seyyathāpi nāma uppaliniyaṁ vā paduminiyaṁ vā puṇḍarīkiniyaṁ vā appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udake jātāni udake saṁvaḍḍhāni udakānuggatāni antonimuggaposīni, appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udake jātāni udake saṁvaḍḍhāni udakānuggatāni samodakaṁ ṭhitāni, appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udake jātāni udake saṁvaḍḍhāni udakaṁ accuggamma ṭhitāni[5] anupalittāni udakena. Evameva kho ahaṁ bhikkhave

---

1. Avāpuretaṁ (Sī) 2. Sokāvakiṇṇaṁ (Syā) 3. Desetu (Syā, Ka)
4. Dassāvino (Syā, Kaṁ, Ka) 5. Tiṭṭhanti (Sī, Syā, I)

Buddhacakkhunā lokaṁ volokento addasaṁ satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye appekacce paralokavajjabhayadassāvine viharante appekacce na paralokavajjabhayadassāvine viharante. Atha khvāhaṁ bhikkhave brahmānaṁ Sahampatiṁ gāthāya paccabhāsiṁ.

Apārutā tesaṁ amatassa dvārā,
Ye sotavanto pamuñcantu saddhaṁ.
Vihiṁsasaññī paguṇaṁ na bhāsiṁ,
Dhammaṁ paṇītaṁ manujesu brahmeti.

Atha kho bhikkhave brahmā Sahampati "katāvakāso khomhi Bhagavatā dhammadesanāyā"ti maṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā tatthevantaradhāyi.

284. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi "kassa nu kho ahaṁ paṭhamaṁ dhammaṁ deseyyaṁ, ko imaṁ dhammaṁ khippameva ājānissatī"ti. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi "ayaṁ kho Āḷāro Kālāmo paṇḍito viyatto medhāvī dīgharattaṁ apparajakkhajātiko, yaṁnūnāhaṁ Āḷārassa Kālāmassa paṭhamaṁ dhammaṁ deseyyaṁ, so imaṁ dhammaṁ khippameva ājānissatī"ti. Atha kho maṁ bhikkhave devatā upasaṅkamitvā etadavoca "sattāhakālaṅkato bhante Āḷāro Kālāmoti. Ñāṇañca pana me dassanaṁ udapādi "sattāhakālaṅkato Āḷāro Kālāmo"ti. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi "mahājāniyo kho Āḷāro Kālāmo. Sace hi so imaṁ dhammaṁ suṇeyya, khippameva ājāneyyā"ti. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi "kassa nu kho ahaṁ paṭhamaṁ dhammaṁ deseyyaṁ, ko imaṁ dhammaṁ khippameva ājānissatī"ti. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi "ayaṁ kho Udako Rāmaputto paṇḍito viyatto medhāvī dīgharattaṁ apparajakkhajātiko, yaṁnūnāhaṁ Udakassa Rāmaputtassa paṭhamaṁ dhammaṁ deseyyaṁ, so imaṁ dhammaṁ khippameva ājānissatī"ti. Atha kho maṁ bhikkhave devatā upasaṅkamitvā etadavoca "abhidosakālaṅkato bhante Udako Rāmaputto"ti. Ñāṇañca pana me dassanaṁ udapādi "abhidosakālaṅkato Udako Rāmaputto"ti. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi "mahājāniyo kho Udako Rāmaputto, sace hi so imaṁ dhammaṁ

suṇeyya, khippameva ājāneyyā”ti. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi “kassa nu kho ahaṁ paṭhamaṁ dhammaṁ deseyyaṁ, ko imaṁ dhammaṁ khippameva ājānissatī”ti. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi “bahukārā kho me pañcavaggiyā bhikkhū, ye maṁ padhānapahitattaṁ upaṭṭhahiṁsu, yaṁnūnāhaṁ pañcavaggiyānaṁ bhikkhūnaṁ paṭhamaṁ dhammaṁ deseyyan”ti. Tassa mayhaṁ bhikkhave etadahosi “kahaṁ nu kho etarahi pañcavaggiyā bhikkhū viharantī”ti. Addasaṁ kho ahaṁ bhikkhave dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena pañcavaggiye bhikkhū Bārāṇasiyaṁ viharante Isipatane migadāye. Atha khvāhaṁ bhikkhave Uruvelāyaṁ yathābhirantaṁ viharitvā yena Bārāṇasī tena cārikaṁ pakkamiṁ[1].

285. Addasā kho maṁ bhikkhave Upako ājīvako[2] antarā ca Gayaṁ antarā ca bodhiṁ addhānamaggappaṭipannaṁ, disvāna maṁ etadavoca “vippasannāni kho te āvuso indriyāni, parisuddho chavivaṇṇo pariyodāto. Kaṁsi tvaṁ āvuso uddissa pabbajito, ko vā te satthā, kassa vā tvaṁ dhammaṁ rocesī”ti. Evaṁ vutte ahaṁ bhikkhave Upakaṁ ājīvakaṁ gāthāhi ajjhabhāsiṁ.

Sabbābhibhū sabbavidūhamasmi, sabbesu dhammesu anūpalitto.
Sabbañjaho taṇhākkhaye vimutto, sayaṁ abhiññāya kamuddiseyyaṁ.

Na me ācariyo atthi, sadiso me na vijjati.
Sadevakasmiṁ lokasmiṁ, natthi me paṭipuggalo.

Ahaṁ hi Arahā loke, ahaṁ Satthā anuttaro.
Ekomhi Sammāsambuddho, sītibhūtosmi nibbuto.

Dhammacakkaṁ pavattetuṁ, gacchāmi Kāsinaṁ puraṁ.
Andhībhūtasmiṁ[3] lokasmiṁ, āhañchaṁ amatadundubhinti.

Yathā kho tvaṁ āvuso paṭijānāsi “arahasi Anantajino”ti.

Mādisā ve Jinā honti, ye pattā āsavakkhayaṁ.
Jitā me pāpakā dhammā, tasmāhamupaka Jinoti.

---

1. Pakkāmiṁ (Syā, I, Ka) 2. Ājīviko (Sī, I, Ka) 3. Andhabhūtasmiṁ (Sī, Syā, I)

Evaṁ vutte bhikkhave Upako ājīvako hupeyyapāvusoti[1] vatvā sīsaṁ okampetvā ummaggaṁ gahetvā pakkāmi.

286. Atha khvāhaṁ bhikkhave anupubbena cārikaṁ caramāno yena Bārāṇasī Isipatanaṁ Migadāyo, yena pañcavaggiyā bhikkhū tenupasaṅkamiṁ, addasaṁsu kho maṁ bhikkhave pañcavaggiyā bhikkhū dūrato āgacchantaṁ, disvāna aññamaññaṁ saṇṭhapessuṁ[2] "ayaṁ kho āvuso samaṇo Gotamo āgacchati bāhulliko[3] padhānavibbhanto āvatto bāhullāya, so neva abhivādetabbo, na paccuṭṭhātabbo, nāssa pattacīvaraṁ paṭiggahetabbaṁ, api ca kho āsanaṁ ṭhapetabbaṁ, sace ākaṅkhissati, nisīdissatī"ti. Yathā yathā kho ahaṁ bhikkhave upasaṅkamiṁ, tathā tathā pañcavaggiyā bhikkhū nāsakkhiṁsu sakāya katikāya saṇṭhātuṁ, appekacce maṁ paccuggantvā pattacīvaraṁ paṭiggahesuṁ, appekacce āsanaṁ paññapesuṁ, appekacce pādodakaṁ upaṭṭhapesuṁ. Api ca kho maṁ nāmena ca āvusovādena ca samudācaranti.

Evaṁ vutte ahaṁ bhikkhave pañcavaggiye bhikkhū etadavocaṁ "mā bhikkhave Tathāgataṁ nāmena ca āvusovādena ca samudācaratha[4], Arahaṁ bhikkhave Tathāgato Sammāsambuddho, odahatha bhikkhave sotaṁ, amatamadhigataṁ ahamanusāsāmi, ahaṁ dhammaṁ desemi, yathānusiṭṭhaṁ tathā paṭipajjamānā nacirasseva, yassatthāya kulaputtā sammadeva agārasmā anagāriyaṁ pabbajanti, tadanuttaraṁ brahmacariyapariyosānaṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharissathā"ti. Evaṁ vutte bhikkhave pañcavaggiyā bhikkhū maṁ etadavocuṁ "tāyapi kho tvaṁ āvuso Gotama iriyāya tāya paṭipadāya tāya dukkarakārikāya nājjhagamā uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanavisesaṁ, kiṁ pana tvaṁ etarahi bāhulliko padhānavibbhanto āvatto bāhullāya adhigamissasi uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanavisesan"ti. Evaṁ vutte ahaṁ bhikkhave pañcavaggiye bhikkhū etadavocaṁ "na bhikkhave Tathāgato bāhulliko na padhānavibbhanto na āvatto

---

1. Huveyyapāvuso (Sī, I), huveyyāvuso (Syā)
2. Aññamaññaṁ katikaṁ saṇṭhapesuṁ (Vi-Mahāvagge)
3. Bāhuliko (Sī, I) Sāratthadīpanīṭīkāya sameti.
4. Samudācarittha (Sī, Syā, I)

bāhullāya, Arahaṁ bhikkhave Tathāgato Sammāsambuddho, odahatha bhikkhave sotaṁ, amatamadhigataṁ ahamanusāsāmi, ahaṁ dhammaṁ desemi, yathānusiṭṭhaṁ tathā paṭipajjamānā nacirasseva, yassatthāya kulaputtā sammadeva agārasmā anagāriyaṁ pabbajanti, tadanuttaraṁ brahmacariyapariyosānaṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharissathā"ti. Dutiyampi kho bhikkhave pañcavaggiyā bhikkhū maṁ etadavocuṁ "tāyapi kho tvaṁ āvuso Gotama iriyāya tāya paṭipadāya tāya dukkarakārikāya nājjhagamā uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanavisesaṁ, kiṁ pana tvaṁ etarahi bāhulliko padhānavibbhanto āvatto bāhullāya adhigamissasi uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanavisesan"ti. Dutiyampi kho ahaṁ bhikkhave pañcavaggiye bhikkhū etadavocaṁ "na bhikkhave Tathāgato bāhulliko -pa- upasampajja viharissathā"ti. Tatiyampi kho bhikkhave pañcavaggiyā bhikkhū maṁ etadavocuṁ "tāyapi kho tvaṁ āvuso Gotama iriyāya tāya paṭipadāya tāya dukkarakārikāya nājjhagamā uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanavisesaṁ, kiṁ pana tvaṁ etarahi bāhulliko padhānavibbhanto āvatto bāhullāya adhigamissasi uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanavisesan"ti.

Evaṁ vutte ahaṁ bhikkhave pañcavaggiye bhikkhū etadavocaṁ "abhijānātha me no tumhe bhikkhave ito pubbe evarūpaṁ pabhāvitametan"ti[1]. No hetaṁ bhante. Arahaṁ bhikkhave Tathāgato Sammāsambuddho, odahatha bhikkhave sotaṁ, amatamadhigataṁ ahamanusāsāmi, ahaṁ dhammaṁ desemi, yathānusiṭṭhaṁ tathā paṭipajjamānā nacirasseva, yassatthāya kulaputtā sammadeva agārasmā anagāriyaṁ pabbajanti, tadanuttaraṁ brahmacariyapariyosānaṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharissathāti. Asakkhiṁ kho ahaṁ bhikkhave pañcavaggiye bhikkhū saññāpetuṁ. Dvepi sudaṁ bhikkhave bhikkhū ovadāmi, tayo bhikkhū piṇḍāya caranti, yaṁ tayo bhikkhū piṇḍāya caritvā āharanti, tena chabbaggiyā[2] yāpema. Tayopi sudaṁ bhikkhave bhikkhū ovadāmi, dve bhikkhū piṇḍāya caranti, yaṁ dve bhikkhū piṇḍāya caritvā āharanti, tena chabbaggiyā yāpema. Atha kho bhikkhave

1. Bhāsitametanti (Sī, Syā, Vinayepi)
2. Chabbaggā (Sī, Syā)

pañcavaggiyā bhikkhū mayā evaṁ ovadiyamānā evaṁ anusāsiyamānā attanā jātidhammā samānā jātidhamme ādīnavaṁ viditvā ajātaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesamānā ajātaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ ajjhagamaṁsu, attanā jarādhammā samānā jarādhamme ādīnavaṁ viditvā ajaraṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesamānā ajaraṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ ajjhagamaṁsu, attanā byādhidhammā samānā -pa- attanā maraṇadhammā samānā -pa- attanā sokadhammā samānā -pa- attanā saṁkilesadhammā samānā saṁkilesadhamme ādīnavaṁ viditvā asaṁkiliṭṭhaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ pariyesamānā asaṁkiliṭṭhaṁ anuttaraṁ yogakkhemaṁ nibbānaṁ ajjhagamaṁsu. Ñāṇañca pana nesaṁ dassanaṁ udapādi "akuppā no vimutti[1], ayamantimā jāti, natthi dāni punabbhavo"ti.

287. Pañcime bhikkhave kāmaguṇā. katame pañca? Cakkhuviññeyyā rūpā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasaṁhitā rajanīyā. Sotaviññeyyā saddā -pa-. Ghānaviññeyyā gandhā. Jivhāviññeyyā rasā. Kāyaviññeyyā phoṭṭhabbā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasaṁhitā rajanīyā. Ime kho bhikkhave pañca kāmaguṇā. Ye hi keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā ime pañca kāmaguṇe gathitā mucchitā ajjhopannā anādīnavadassāvino anissaraṇapaññā paribhuñjanti, te evamassu veditabbā, "anayamāpannā byasanamāpannā yathākāmakaraṇīyā pāpimato"[2]. Seyyathāpi bhikkhave āraññako mago baddho pāsarāsiṁ adhisayeyya, so evamassa veditabbo, "anayamāpanno byasanamāpanno yathākāmakaraṇīyo luddassa, āgacchante ca pana ludde yena kāmaṁ na pakkamissatī"ti, evameva kho bhikkhave ye hi keci samaṇā vā brāhmaṇā vā ime pañca kāmaguṇe gathitā mucchitā ajjhopannā anādīnavadassāvino anissaraṇapaññā paribhuñjanti, te evamassu veditabbā, "anayamāpannā byasanamāpannā yathākāmakaraṇīyā pāpimato". Ye ca kho keci bhikkhave samaṇā vā brāhmaṇā vā ime pañca kāmaguṇe agathitā amucchitā anajjhopannā ādīnavadassāvino nissaraṇapaññā paribhuñjanti, te evamassu veditabbā, "na anayamāpannā na byasanamāpannā

1. Akuppā nesaṁ vimutti (Ka) 2. Pāpimato"ti (?)

na yathākāmakaraṇīyā pāpimato”. Seyyathāpi bhikkhave āraññako mago abaddho pāsarāsiṁ adhisayeyya, so evamassa veditabbo, “na anayamāpanno, na byasanamāpanno, na yathākāmakaraṇīyo luddassa, āgacchante ca pana ludde yena kāmaṁ pakkamissatī”ti, evameva kho bhikkhave ye hi keci samaṇā vā brāhmaṇā vā ime pañca kāmaguṇe agathitā amucchitā anajjhopannā ādīnavadassāvino nissaraṇapaññā paribhuñjanti, te evamassu veditabbā, “na anayamāpannā, na byasanamāpannā, na yathākāmakaraṇīyā pāpimato.

Seyyathāpi bhikkhave āraññako mago araññe pavane caramāno vissattho gacchati, vissattho tiṭṭhati, vissattho nisīdati, vissattho seyyaṁ kappeti. Taṁ kissa hetu, anāpāthagato bhikkhave luddassa. Evameva kho bhikkhave bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu andhamakāsi māraṁ apadaṁ, vadhitvā māracakkhuṁ adassanaṁ gato pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṁvedeti, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihārī”ti tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sabbaso rūpasaññānaṁ samatikkamā paṭighasaññānaṁ atthaṅgamā nānattasaññānaṁ amanasikārā “ananto ākāso”ti ākāsānañcāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sabbaso ākāsānañcāyatanaṁ samatikkamma "anantaṁ viññāṇan"ti viññāṇañcāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sabbaso viññāṇañcāyatanaṁ samatikkamma "natthi kiñcī"ti ākiñcaññāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave -pa- pāpimato.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sabbaso nevasaññānāsaññāyatanaṁ samatikkamma saññāvedayitanirodhaṁ upasampajja viharati. Paññāya cassa disvā āsavā parikkhīṇā honti. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu andhamakāsi māraṁ, apadaṁ vadhitvā māracakkhuṁ adassanaṁ gato pāpimato. Tiṇṇo loke visattikaṁ. Vissattho gacchati, vissattho tiṭṭhati, vissattho nisīdati, vissattho seyyaṁ kappeti. Taṁ kissa hetu, anāpāthagato bhikkhave pāpimatoti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Pāsarāsisuttaṁ niṭṭhitaṁ chaṭṭhaṁ.

---

7. Cūḷahatthipadopamasutta

288. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tena kho pana samayena Jāṇussoṇi brāhmaṇo sabbasetena vaḷavābhirathena[1] Sāvatthiyā niyyāti divādivassa. Addasā kho Jāṇussoṇi brāhmaṇo Pilotikaṁ paribbājakaṁ dūratova āgacchantaṁ, disvāna Pilotikaṁ paribbājakaṁ etadavoca "handa kuto nu bhavaṁ Vacchāyano āgacchati divādivassā"ti. Ito hi kho

---

1. Vaḷabhīrathena (Sī, I)

ahaṁ bho āgacchāmi samaṇassa Gotamassa santikāti. "Taṁ kiṁ maññati bhavaṁ Vacchāyano samaṇassa Gotamassa paññāveyyattiyaṁ paṇḍito maññe"ti. Ko cāhaṁ bho, ko ca samaṇassa Gotamassa paññāveyyattiyaṁ jānissāmi, sopi nūnassa tādisova, yo samaṇassa Gotamassa paññāveyyattiyaṁ jāneyyāti. "Uḷārāya khalu bhavaṁ Vacchāyano samaṇaṁ Gotamaṁ pasaṁsāya pasaṁsatī"ti. Ko cāhaṁ bho, ko ca samaṇaṁ Gotamaṁ pasaṁsissāmi, pasatthapasatthova so bhavaṁ Gotamo seṭṭho devamanussānanti. "Kaṁ pana bhavaṁ Vacchāyano atthavasaṁ sampassamāno samaṇe Gotame evaṁ abhippasanno"ti[1]. Seyyathāpi bho kusalo nāgavaniko nāgavanaṁ paviseyya, so passeyya nāgavane mahantaṁ hatthipadaṁ dīghato ca āyataṁ tiriyañca vitthataṁ, so niṭṭhaṁ gaccheyya "mahā vata bho nāgo"ti. Evameva kho ahaṁ bho yato addasaṁ samaṇe Gotame cattāri padāni, athāhaṁ niṭṭhamagamaṁ "Sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho"ti.

289. Katamāni cattāri. Idhāhaṁ bho passāmi ekacce khattiyapaṇḍite nipuṇe kataparappavāde vālavedhirūpe, te bhindantā[2] maññe caranti paññāgatena diṭṭhigatāni, te suṇanti "samaṇo khalu bho Gotamo amukaṁ nāma gāmaṁ vā nigamaṁ vā osarissatī"ti. Te pañhaṁ abhisaṅkharonti "imaṁ mayaṁ pañhaṁ samaṇaṁ Gotamaṁ upasaṅkamitvā pucchissāma, evaṁ ce no puṭṭho evaṁ byākarissati, evamassa mayaṁ vādaṁ āropessāma, evaṁ cepi no puṭṭho evaṁ byākarissati, evaṁpissa mayaṁ vādaṁ āropessāmā"ti. Te suṇanti "samaṇo khalu bho Gotamo amukaṁ nāma gāmaṁ vā nigamaṁ vā osaṭo"ti. Te yena samaṇo Gotamo tenupasaṅkamanti. Te samaṇo Gotamo dhammiyā kathāya sandasseti samādapeti samuttejeti sampahaṁseti. Te samaṇena Gotamena dhammiyā kathāya sandassitā samādapitā samuttejitā sampahaṁsitā na ceva samaṇaṁ Gotamaṁ pañhaṁ pucchanti, kutossa[3] vādaṁ āropessanti,

---

1. Abhippasanno hotīti (Syā)
2. Vobhindantā (Sī, I) vi + ava + bhindantā
3. Kutassa (Sī, Syā, I)

aññadatthu samaṇasseva Gotamassa sāvakā sampajjanti. Yadāhaṁ bho samaṇe Gotame imaṁ paṭhamaṁ padaṁ addasaṁ, athāhaṁ niṭṭhamagamaṁ "Sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho"ti.

Puna caparāhaṁ bho passāmi. Idhekacce brāhmaṇapaṇḍite -pa- gahapatipaṇḍite -pa- samaṇapaṇḍite nipuṇe kataparappavāde vālavedhirūpe, te bhindantā maññe caranti paññāgatena diṭṭhigatāni, te suṇanti "samaṇo khalu bho Gotamo amukaṁ nāma gāmaṁ vā nigamaṁ vā osarissatī"ti. Te pañhaṁ abhisaṅkharonti "imaṁ mayaṁ pañhaṁ samaṇaṁ Gotamaṁ upasaṅkamitvā pucchissāma, evaṁ ce no puṭṭho evaṁ byākarissati, evamassa mayaṁ vādaṁ āropessāma, evaṁ cepi no puṭṭho evaṁ byākarissati, evaṁpissa mayaṁ vādaṁ āropessāmā"ti. Te suṇanti "samaṇo khalu bho Gotamo amukaṁ nāma gāmaṁ vā nigamaṁ vā osaṭo"ti. Te yena samaṇo Gotamo tenupasaṅkamanti. Te samaṇo Gotamo dhammiyā kathāya sandasseti samādapeti samuttejeti sampahaṁseti. Te samaṇena Gotamena dhammiyā kathāya sandassitā samādapitā samuttejitā sampahaṁsitā na ceva samaṇaṁ Gotamaṁ pañhaṁ pucchanti, kutossa vādaṁ āropessanti, aññadatthu samaṇaṁyeva Gotamaṁ okāsaṁ yācanti agārasmā anagāriyaṁ pabbajjāya. Te samaṇo Gotamo pabbājeti[1]. Te tattha pabbajitā samānā vūpakaṭṭhā appamattā ātāpino pahitattā viharantā nacirasseva; yassatthāya kulaputtā sammadeva agārasmā anagāriyaṁ pabbajanti, tadanuttaraṁ brahmacariyapariyosānaṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharanti. Te evamāhaṁsu "manaṁ vata bho anassāma, manaṁ vata bho panassāma, mayaṁ hi pubbe assamaṇāva samānā samaṇamhāti paṭijānimha, abrāhmaṇāva samānā brāhmaṇamhāti paṭijānimha, anarahantova samānā arahantamhāti paṭijānimha, idāni khomha samaṇā, idāni khomha brāhmaṇā, idāni khomha arahanto"ti, yadāhaṁ bho samaṇe Gotame imaṁ catutthaṁ padaṁ addasaṁ, athāhaṁ niṭṭhamagamaṁ "Sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho"ti.

---

1. Pabbājeti upasampādeti (Sī)

Yato kho ahaṁ bho samaṇe Gotame imāni cattāri padāni addasaṁ, athāhaṁ niṭṭhamagamaṁ “Sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho”ti.

290. Evaṁ vutte Jāṇussoṇi brāhmaṇo sabbasetā vaḷavābhirathā orohitvā ekaṁsaṁ uttarāsaṅgaṁ karitvā yena Bhagavā tenañjaliṁ paṇāmetvā tikkhattuṁ udānaṁ udānesi “namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa, namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa, namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa, appeva nāma mayaṁpi kadāci karahaci tena bhotā Gotamena saddhiṁ samāgaccheyyāma, appeva nāma siyā kocideva kathāsallāpo”ti. Atha kho Jāṇussoṇi brāhmaṇo yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho Jāṇussoṇi brāhmaṇo yāvatako ahosi Pilotikena paribbājakena saddhiṁ kathāsallāpo, taṁ sabbaṁ Bhagavato ārocesi. Evaṁ vutte Bhagavā Jāṇussoṇiṁ brāhmaṇaṁ etadavoca “na kho brāhmaṇa ettāvatā hatthipadopamo vitthārena paripūro hoti, api ca brāhmaṇa yathā hatthipadopamo vitthārena paripūro hoti, taṁ suṇāhi sādhukaṁ manasi karohi bhāsissāmī”ti. “Evaṁ bho”ti kho Jāṇussoṇi brāhmaṇo Bhagavato paccassosi. Bhagavā etadavoca.

291. Seyyathāpi brāhmaṇa nāgavaniko nāgavanaṁ paviseyya, so passeyya nāgavane mahantaṁ hatthipadaṁ dīghato ca āyataṁ tiriyañca vitthataṁ, yo hoti kusalo nāgavaniko, neva tāva niṭṭhaṁ gacchati “mahā vata bho nāgo”ti. Taṁ kissa hetu, santi hi brāhmaṇa nāgavane vāmanikā nāma hatthiniyo mahāpadā, tāsaṁpetaṁ padaṁ assāti.

So tamanugacchati, tamanugacchanto passati nāgavane mahantaṁ hatthipadaṁ dīghato ca āyataṁ tiriyañca vitthataṁ uccā ca nisevitaṁ, yo hoti kusalo nāgavaniko, neva tāva niṭṭhaṁ gacchati “mahā vata bho nāgo”ti. Taṁ kissa hetu, santi hi brāhmaṇa nāgavane uccā kāḷārikā nāma hatthiniyo mahāpadā, tāsaṁpetaṁ padaṁ assāti.

So tamanugacchati, tamanugacchanto passati nāgavane mahantaṁ hatthipadaṁ dīghato ca āyataṁ tiriyañca vitthataṁ uccā ca nisevitaṁ uccā ca dantehi ārañjitāni. Yo hoti kusalo nāgavaniko, neva tāva niṭṭhaṁ gacchati "mahā vata bho nāgo"ti. Taṁ kissa hetu, santi hi brāhmaṇa nāgavane uccā kaṇerukā nāma hatthiniyo mahāpadā, tāsaṁpetaṁ padaṁ assāti.

So tamanugacchati, tamanugacchanto passati nāgavane mahantaṁ hatthipadaṁ dīghato ca āyataṁ tiriyañca vitthataṁ uccā ca nisevitaṁ uccā ca dantehi ārañjitāni uccā ca sākhābhaṅgaṁ, tañca nāgaṁ passati rukkhamūlagataṁ vā abbhokāsagataṁ vā gacchantaṁ vā tiṭṭhantaṁ vā nisinnaṁ vā nipannaṁ vā, so niṭṭhaṁ gacchati "ayameva so mahānāgo"ti.

Evameva kho brāhmaṇa idha Tathāgato loke uppajjati Arahaṁ Sammāsambuddho Vijjācaraṇasampanno Sugato Lokavidū Anuttaro purisadammasārathi Satthā devamanussānaṁ Buddho Bhagavā, so imaṁ lokaṁ sadevakaṁ samārakaṁ sabrahmakaṁ sassamaṇabrāhmaṇiṁ pajaṁ sadevamanussaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā pavedeti, so dhammaṁ deseti ādikalyāṇaṁ majjhekalyāṇaṁ pariyosānakalyāṇaṁ sātthaṁ sabyañjanaṁ kevalaparipuṇṇaṁ parisuddhaṁ brahmacariyaṁ pakāseti, taṁ dhammaṁ suṇāti gahapati vā gahapatiputto vā aññatarasmiṁ vā kule paccājāto, so taṁ dhammaṁ sutvā Tathāgate saddhaṁ paṭilabhati, so tena saddhāpaṭilābhena samannāgato iti paṭisañcikkhati "sambādho gharāvāso rajopatho, abbhokāso pabbajjā, nayidaṁ sukaraṁ agāraṁ ajjhāvasatā ekantaparipuṇṇaṁ ekantaparisuddhaṁ saṅkhalikhitaṁ brahmacariyaṁ carituṁ, yaṁnūnāhaṁ kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajeyyan"ti. So aparena samayena appaṁ vā bhogakkhandhaṁ pahāya mahantaṁ vā bhogakkhandhaṁ pahāya appaṁ vā ñātiparivaṭṭaṁ pahāya mahantaṁ vā ñātiparivaṭṭaṁ pahāya kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajati.

292. So evaṁ pabbajito samāno bhikkhūnaṁ sikkhāsājīvasamāpanno pāṇātipātaṁ pahāya pāṇātipātā paṭivirato hoti

nihitadaṇḍo nihitasattho lajjī dayāpanno sabbapāṇabhūtahitānukampī viharati.

Adinnādānaṁ pahāya adinnādānā paṭivirato hoti dinnādāyī dinnapāṭikaṅkhī, athenena sucibhūtena attanā viharati.

Abrahmacariyaṁ pahāya brahmacārī hoti ārācārī virato methunā gāmadhammā.

Musāvādaṁ pahāya musāvādā paṭivirato hoti saccavādī saccasandho theto[1] paccayiko avisaṁvādako lokassa.

Pisuṇaṁ vācaṁ pahāya pisuṇāya vācāya paṭivirato hoti, ito sutvā na amutra akkhātā imesaṁ bhedāya, amutra vā sutvā na imesaṁ akkhātā amūsaṁ bhedāya, iti bhinnānaṁ vā sandhātā, sahitānaṁ vā anuppadātā, samaggārāmo samaggarato samagganandī samaggakaraṇiṁ vācaṁ bhāsitā hoti.

Pharusaṁ vācaṁ pahāya pharusāya vācāya paṭivirato hoti, yā sā vācā nelā kaṇṇasukhā pemanīyā hadayaṅgamā porī bahujanakantā bahujanamanāpā, tathārūpiṁ vācaṁ bhāsitā hoti.

Samphappalāpaṁ pahāya samphappalāpā paṭivirato hoti kālavādī bhūtavādī atthavādī dhammavādī vinayavādī, nidhānavatiṁ vācaṁ bhāsitā kālena sāpadesaṁ pariyantavatiṁ atthasaṁhitaṁ.

293. So bījagāmabhūtagāmasamārambhā paṭivirato hoti. Ekabhattiko hoti rattūparato virato vikālabhojanā. Naccagītavāditavisūkadassanā paṭivirato hoti. Mālāgandhavilepanadhāraṇamaṇḍanavibhūsanaṭṭhānā paṭivirato hoti. Uccāsayanamahāsayanā paṭivirato hoti. Jātarūparajatapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Āmakadhaññapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Āmakamaṁsapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Itthikumārikapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Dāsidāsapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Ajeḷakapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Kukkuṭasūkarapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti.

1. Ṭheto (Syā, Kaṁ)

hatthigavāssavaḷavapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Khettavatthupaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Dūteyyapahiṇagamanānuyogā paṭivirato hoti. Kayavikkayā paṭivirato hoti. Tulākūṭakaṁsakūṭamānakūṭā paṭivirato hoti. Ukkoṭanavañcananikatisāciyogā paṭivirato hoti. Chedana vadha bandhana viparāmosa ālopa sahasākārā[1] paṭivirato hoti[2].

294. So santuṭṭho hoti kāyaparihārikena cīvarena kucchiparihārikena piṇḍapātena, so yena yeneva pakkamati, samādāyeva pakkamati. Seyyathāpi nāma pakkhī sakuṇo yena yeneva ḍeti, sapattabhārova ḍeti. Evameva bhikkhu santuṭṭho hoti kāyaparihārikena cīvarena kucchiparihārikena piṇḍapātena, so yena yeneva pakkamati, samādāyeva pakkamati. So iminā ariyena sīlakkhandhena samannāgato ajjhattaṁ anavajjasukhaṁ paṭisaṁvedeti.

295. So cakkhunā rūpaṁ disvā na nimittaggāhī hoti nānubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenaṁ cakkhundriyaṁ asaṁvutaṁ viharantaṁ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṁ, tassa saṁvarāya paṭipajjati, rakkhati cakkhundriyaṁ, cakkhundriye saṁvaraṁ āpajjati. Sotena saddaṁ sutvā -pa-. Ghānena gandhaṁ ghāyitvā. Jivhāya rasaṁ sāyitvā. Kāyena phoṭṭhabbaṁ phusitvā. Manasā dhammaṁ viññāya na nimittaggāhī hoti nānubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenaṁ manindriyaṁ asaṁvutaṁ viharantaṁ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṁ, tassa saṁvarāya paṭipajjati, rakkhati manindriyaṁ, manindriye saṁvaraṁ āpajjati. So iminā ariyena indriyasaṁvarena samannāgato ajjhattaṁ abyāsekasukhaṁ paṭisaṁvedeti.

So abhikkante paṭikkante sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samiñjite pasārite sampajānakārī hoti, saṁghāṭipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī hoti, asite

---

1. Sāhasākārā (Ka)
2. Imassa anantaraṁ "so iminā ariyena sīlakkhandhena samannāgato ajjhattaṁ anavajjasukhaṁ paṭisaṁvedetī"ti vacanaṁ dīghanikāye āgataṁ, taṁ idha santosakathāvasāne āgataṁ, sā ca santosakathā tattha satisampajaññānantarameva āgatā.

pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsite tuṇhībhāve sampajānakārī hoti.

296. So iminā ca ariyena sīlakkhandhena samannāgato, (imāya ca ariyāya santuṭṭhiyā samannāgato,)[1] iminā ca ariyena indriyasaṁvarena samannāgato, iminā ca ariyena satisampajaññena samannāgato vivittaṁ senāsanaṁ bhajati araññaṁ rukkhamūlaṁ pabbataṁ kandaraṁ giriguhaṁ susānaṁ vanapatthaṁ abbhokāsaṁ palālapuñjaṁ, so pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto nisīdati pallaṅkaṁ ābhujitvā ujuṁ kāyaṁ paṇidhāya parimukhaṁ satiṁ upaṭṭhapetvā, so abhijjhaṁ loke pahāya vigatābhijjhena cetasā viharati, abhijjhāya cittaṁ parisodheti. Byāpādappadosaṁ pahāya abyāpannacitto viharati sabbapāṇabhūtahitānukampī, byāpādappadosā cittaṁ parisodheti. Thinamiddhaṁ pahāya vigatathinamiddho viharati ālokasaññī sato sampajāno, thinamiddhā cittaṁ parisodheti. Uddhaccakukkuccaṁ pahāya anuddhato viharati ajjhattaṁ vūpasantacitto, uddhaccakukkuccā cittaṁ parisodheti. Vicikicchaṁ pahāya tiṇṇavicikiccho viharati akathaṁkathī kusalesu dhammesu, vicikicchāya cittaṁ parisodheti.

297. So ime pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalīkaraṇe vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Idampi vuccati brāhmaṇa Tathāgatapadaṁ itipi Tathāgatanisevitaṁ itipi Tathāgatārañjitaṁ itipi. Na tveva tāva ariyasāvako niṭṭhaṁ gacchati "Sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho"ti.

Puna caparaṁ brāhmaṇa bhikkhu vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Idampi vuccati brāhmaṇa -pa- suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁghoti.

---

1. ( ) Etthantare pāṭho idha nadissati, catukkaṅguttare pana imasmiṁ ṭhāne dissati, Aṭṭhakathāṭīkāsu ca tadattho pakāsito. Tasmā so ettha paṭipūrito.

Puna caparaṁ brāhmaṇa bhikkhu pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṁvedeti, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti "upekkhako satimā sukhavihārī"ti tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Idampi vuccati brāhmaṇa -pa- suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁghoti.

Puna caparaṁ brāhmaṇa bhikkhu sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ attaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Idampi vuccati brāhmaṇa Tathāgatapadaṁ itipi Tathāgatanisevitaṁ itipi Tathāgatārañjitaṁ itipi. Na tveva tāva ariyasāvako niṭṭhaṁ gacchati "Sammāsambuddho Bhagavā svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho"ti.

298. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte pubbenivāsānussatiñāṇāya cittaṁ abhininnāmeti. So anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati, seyyathidaṁ, ekampi jātiṁ dvepi jātiyo -pa- iti sākāraṁ sa-uddesaṁ anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati. Idampi vuccati brāhmaṇa Tathāgatapadaṁ itipi Tathāgatanisevitaṁ itipi Tathāgatārañjitaṁ itipi. Na tveva tāva ariyasāvako niṭṭhaṁ gacchati "Sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho"ti.

So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte sattānaṁ cutūpapātañāṇāya cittaṁ abhininnāmeti. So dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena -pa- yathākammūpage satte pajānāti. Idampi vuccati brāhmaṇa Tathāgatapadaṁ itipi Tathāgatanisevitaṁ itipi Tathāgatārañjitaṁ itipi. Na tveva tāva ariyasāvako niṭṭhaṁ gacchati "Sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno Bhagavato Sāvakasaṁgho"ti.

299. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte āsavānaṁ

khayañāṇāya cittaṁ abhininnāmeti. So idaṁ dukkhanti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ dukkhasamudayoti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ dukkhanirodhoti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadāti yathābhūtaṁ pajānāti, ime āsavāti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ āsavasamudayoti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ āsavanirodhoti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ āsavanirodhagāminī paṭipadāti yathābhūtaṁ pajānāti. Idampi vuccati brāhmaṇa Tathāgatapadaṁ itipi Tathāgatanisevitaṁ itipi Tathāgatārañjitaṁ itipi. Na tveva tāva ariyasāvako niṭṭhaṁ gato hoti. Api ca kho niṭṭhaṁ gacchati "Sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho"ti.

Tassa evaṁ jānato evaṁ passato kāmāsavāpi cittaṁ vimuccati, bhavāsavāpi cittaṁ vimuccati, avijjāsavāpi cittaṁ vimuccati, vimuttasmiṁ "vimuttam"iti ñāṇaṁ hoti, "khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā"ti pajānāti. Idampi vuccati brāhmaṇa Tathāgatapadaṁ itipi Tathāgatanisevitaṁ itipi Tathāgatārañjitaṁ itipi. Ettāvatā kho brāhmaṇa ariyasāvako niṭṭhaṁ gato hoti "Sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno Bhagavato Sāvakasaṁgho"ti. Ettāvatā kho brāhmaṇa hatthipadopamo vitthārena paripūro hotīti.

Evaṁ vutte Jāṇussoṇi brāhmaṇo Bhagavantaṁ etadavoca "abhikkantaṁ bho Gotama, abhikkantaṁ bho Gotama, seyyathāpi bho Gotama nikkujjitaṁ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṁ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṁ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṁ dhāreyya 'cakkhumanto rūpāni dakkhantī'ti, evamevaṁ bhotā Gotamena anekapariyāyena dhammo pakāsito. Esāhaṁ bhavantaṁ Gotamaṁ saraṇaṁ gacchāmi dhammañca bhikkhusaṁghañca, upāsakaṁ maṁ bhavaṁ Gotamo dhāretu ajjatagge pāṇupetaṁ saraṇaṁ gatan"ti.

Cūḷahatthipadopamasuttaṁ niṭṭhitaṁ sattamaṁ.

8. Mahāhatthipadopamasutta

300. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho āyasmā Sāriputto bhikkhū āmantesi "āvuso bhikkhave"ti. "Āvuso"ti kho te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa paccassosuṁ. Āyasmā Sāriputto etadavoca—seyyathāpi āvuso yāni kānici jaṅgalānaṁ pāṇānaṁ padajātāni, sabbāni tāni hatthipade samodhānaṁ gacchanti, hatthipadaṁ tesaṁ aggamakkhāyati yadidaṁ mahantattena. Evameva kho āvuso yekeci kusalā dhammā, sabbete catūsu ariyasaccesu saṅgahaṁ gacchanti. Katamesu catūsu. Dukkhe ariyasacce dukkhasamudaye ariyasacce dukkhanirodhe ariyasacce dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ariyasacce.

301. Katamañcāvuso dukkhaṁ ariyasaccaṁ. Jātipi dukkhā, jarāpi dukkhā, maraṇampi dukkhaṁ, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsāpi dukkhā, yampicchaṁ na labhati tampi dukkhaṁ, saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā. Katame cāvuso pañcupādānakkhandhā. Seyyathidaṁ, rūpupādānakkhandho, vedanupādānakkhandho, saññupādānakkhandho, saṅkhārupādānakkhandho, viññāṇupādānakkhandho. Katamo cāvuso rūpupādānakkhandho. Cattāri ca mahābhūtāni catunnañca mahābhūtānaṁ upādāya rūpaṁ. Katamā cāvuso cattāro mahābhūtā. Pathavīdhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātu.

302. Katamā cāvuso pathavīdhātu. Pathavīdhātu siyā ajjhattikā siyā bāhirā. Katamā cāvuso ajjhattikā pathavīdhātu. Yaṁ ajjhattaṁ paccattaṁ kakkhaḷaṁ kharigataṁ upādinnaṁ, seyyathidaṁ, kesā lomā nakhā dantā taco maṁsaṁ nhāru aṭṭhi aṭṭhimiñjaṁ vakkaṁ hadayaṁ yakanaṁ kilomakaṁ pihakaṁ papphāsaṁ antaṁ antaguṇaṁ udariyaṁ karīsaṁ, yaṁ vā panaññampi kiñci ajjhattaṁ paccattaṁ kakkhaḷaṁ kharigataṁ upādinnaṁ. Ayaṁ vuccatāvuso ajjhattikā pathavīdhātu. Yā ceva kho pana ajjhattikā pathavīdhātu, yā ca bāhirā pathavīdhātu, pathavīdhāturevesā. Taṁ "netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā"ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya daṭṭhabbaṁ, evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya disvā pathavīdhātuyā nibbindati, pathavīdhātuyā cittaṁ virājeti.

Hoti kho so āvuso samayo, yaṁ bāhirā āpodhātu pakuppati[1], antarahitā tasmiṁ samaye bāhirā pathavīdhātu hoti. Tassā hi nāma āvuso bāhirāya pathavīdhātuyā tāva mahallikāya aniccatā paññāyissati, khayadhammatā paññāyissati, vayadhammatā paññāyissati, vipariṇāmadhammatā paññāyissati, kiṁ panimassa mattaṭṭhakassa kāyassa taṇhupādinnassa "ahanti vā mamanti vā asmītivā". Atha khvāssa notevettha hoti.

Tañce āvuso bhikkhuṁ pare akkosanti paribhāsanti rosenti vihesenti. So evaṁ pajānāti, uppannā kho me ayaṁ sotasamphassajā dukkhavedanā, sā ca kho paṭicca, no apaṭicca, kiṁ paṭicca, phassaṁ paṭicca. So[2] "phasso anicco"ti passati, "vedanā aniccā"ti passati, "saññā aniccā"ti passati, "saṅkhārā aniccā"ti passati, "viññāṇaṁ aniccan"ti passati. Tassa dhātārammaṇameva cittaṁ pakkhandati pasīdati santiṭṭhati adhimuccati.

Tañce āvuso bhikkhuṁ pare aniṭṭhehi akantehi amanāpehi samudācaranti, pāṇisamphassenapi leḍḍusamphassenapi daṇḍasamphassenapi satthasamphassenapi. So evaṁ pajānāti "tathābhūto kho ayaṁ kāyo yathābhūtasmiṁ kāye pāṇisamphassāpi kamanti, leḍḍusamphassāpi kamanti, daṇḍasamphassāpi kamanti, satthasamphassāpi kamanti. Vuttaṁ kho panetaṁ Bhagavatā kakacūpamovāde 'ubhatodaṇḍakena cepi bhikkhave kakacena corā ocarakā aṅgamaṅgāni okanteyyuṁ, tatrāpi yo mano padūseyya, na me so tena sāsanakaro'ti. Āraddhaṁ kho pana me vīriyaṁ bhavissati asallīnaṁ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā, passaddho kāyo asāraddho, samāhitaṁ cittaṁ ekaggaṁ. Kāmaṁ dāni imasmiṁ kāye pāṇisamphassāpi kamantu, leḍḍusamphassāpi kamantu, daṇḍasamphassāpi kamantu, satthasamphassāpi kamantu. Karīyati hidaṁ Buddhānaṁ sāsanan"ti.

Tassa ce āvuso bhikkhuno evaṁ Buddhaṁ anussarato evaṁ dhammaṁ anussarato evaṁ saṁghaṁ anussarato upekkhā kusalanissitā na saṇṭhāti. So tena saṁvijjati, saṁvegaṁ āpajjati "alābhā vata me, na

---

1. Pathavīdhātu pakuppati (Ka)
2. Sopikho (Syā), sopi (Ka)

vata me lābhā, dulladdhaṁ vata me, na vata me suladdhaṁ, yassa me evaṁ Buddhaṁ anussarato evaṁ dhammaṁ anussarato evaṁ saṁghaṁ anussarato upekkhā kusalanissitā na saṇṭhātī”ti. Seyyathāpi āvuso suṇisā sasuraṁ disvā saṁvijjati, saṁvegaṁ āpajjati, evameva kho āvuso tassa ce bhikkhuno evaṁ Buddhaṁ anussarato evaṁ dhammaṁ anussarato evaṁ saṁghaṁ anussarato upekkhā kusalanissitā na saṇṭhāti. So tena saṁvijjati, saṁvegaṁ āpajjati “alābhā vata me, na vata me lābhā, dulladdhaṁ vata me, na vata me suladdhaṁ, yassa me evaṁ Buddhaṁ anussarato evaṁ dhammaṁ anussarato evaṁ saṁghaṁ anussarato upekkhā kusalanissitā na saṇṭhātī”ti. Tassa ce āvuso bhikkhuno evaṁ Buddhaṁ anussarato evaṁ dhammaṁ anussarato evaṁ saṁghaṁ anussarato upekkhā kusalanissitā saṇṭhāti, so tena attamano hoti. Ettāvatāpi kho āvuso bhikkhuno bahukataṁ hoti.

303. Katamā cāvuso āpodhātu. Āpodhātu siyā ajjhattikā siyā bāhirā. Katamā cāvuso ajjhattikā āpodhātu. Yaṁ ajjhattaṁ paccattaṁ āpo āpogataṁ upādinnaṁ, seyyathidaṁ, pittaṁ semhaṁ pubbo lohitaṁ sedo medo assu vasā kheḷo siṅghāṇikā lasikā muttaṁ, yaṁ vā panaññampi kiñci ajjhattaṁ paccattaṁ āpo āpogataṁ upādinnaṁ. Ayaṁ vuccatāvuso ajjhattikā āpodhātu. Yā ceva kho pana ajjhattikā āpodhātu, yā ca bāhirā āpodhātu, āpodhāturevesā. Taṁ “netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā”ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya daṭṭhabbaṁ, evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya disvā āpodhātuyā nibbindati, āpodhātuyā cittaṁ virājeti.

Hoti kho so āvuso samayo, yaṁ bāhirā āpodhātu pakuppati, sā gāmampi vahati, nigamampi vahati, nagarampi vahati, janapadampi vahati, janapadapadesampi vahati. Hoti kho so āvuso samayo, yaṁ mahāsamudde yojanasatikānipi udakāni ogacchanti, dviyojanasatikānipi udatāni ogacchanti, tiyojanasatikānipi udakāni ogacchanti, catuyojanasatikānipi udakāni ogacchanti, pañcayojanasatikānipi udakāni ogacchanti, chayojanasatikānipi udakāni ogacchanti, sattayojanasatikānipi udatāni ogacchanti. Hoti kho so āvuso samayo, yaṁ

mahāsamudde sattatālampi udakaṁ saṇṭhāti, chattālampi udakaṁ saṇṭhāti, pañcatālampi udakaṁ saṇṭhāti, catuttālampi udakaṁ saṇṭhāti, titālampi udakaṁ saṇṭhāti, dvitālampi udakaṁ saṇṭhāti, tālamattampi[1] udakaṁ saṇṭhāti. Hoti kho so āvuso samayo, yaṁ mahāsamudde sattaporisampi udakaṁ saṇṭhāti, chapporisampi udakaṁ saṇṭhāti, pañcaporisampi udakaṁ saṇṭhāti, catupporisampi udakaṁ saṇṭhāti, tiporisampi udakaṁ saṇṭhāti, dviporisampi udakaṁ saṇṭhāti, porisamattampi[2] udakaṁ saṇṭhāti. Hoti kho so āvuso samayo, yaṁ mahāsamudde aḍḍhaporisampi udakaṁ saṇṭhāti, kaṭimattampi udakaṁ saṇṭhāti, jāṇukamattampi udakaṁ saṇṭhāti, gopphakamattampi udakaṁ saṇṭhāti. Hoti kho so āvuso samayo, yaṁ mahāsamudde aṅgulipabba temanamattampi udakaṁ na hoti. Tassā hi nāma āvuso bāhirāya āpodhātuyā tāva mahallikāya aniccatā paññāyissati, khayadhammatā paññāyissati, vayadhammatā paññāyissati, vipariṇāmadhammatā paññāyissati. Kimpanimassa mattaṭṭhakassa kāyassa taṇhupādinnassa "ahanti vā mamanti vā asmīti vā". Atha khvāssa notevettha hoti -pa-. Tassa ce āvuso bhikkhuno evaṁ Buddhaṁ anussarato evaṁ dhammaṁ anussarato evaṁ saṁghaṁ anussarato upekkhā kusalanissitā saṇṭhāti, so tena attamano hoti. Ettāvatāpi kho āvuso bhikkhuno bahukataṁ hoti.

304. Katamā cāvuso tejodhātu. Tejodhātu siyā ajjhattikā siyā bāhirā. Katamā cāvuso ajjhattikā tejodhātu, yaṁ ajjhattaṁ paccattaṁ tejo tejogataṁ upādinnaṁ, seyyathidaṁ, yena ca santappati, yena ca jīrīyati, yena ca pariḍayhati, yena ca asitapītakhāyitasāyitaṁ sammā pariṇāmaṁ gacchati, yaṁ vā panaññampi kiñci ajjhattaṁ paccattaṁ tejo tejogataṁ upādinnaṁ. Ayaṁ vuccatāvuso ajjhattikā tejodhātu. Yā ceva kho pana ajjhattikā tejodhātu, yā ca bāhirā tejodhātu, tejodhāturevesā. Taṁ "netaṁ mama, nesohamasmi, na me so attā"ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya daṭṭhabbaṁ. Evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya disvā tejodhātuyā nibbindati, tejodhātuyā cittaṁ virājeti.

---

1. Tālampi (Sī)
2. Porisampi (Sī)

Hoti kho so āvuso samayo, yaṁ bāhirā tejodhātu pakuppati, sā gāmaṁpi dahati, nigamaṁpi dahati, nagaraṁpi dahati, janapadaṁpi dahati, janapadapadesaṁpi dahati. Sā haritantaṁ vā panthantaṁ vā selantaṁ vā udakantaṁ vā ramaṇīyaṁ vā bhūmibhāgaṁ āgamma anāhārā nibbāyati. Hoti kho so āvuso samayo, yaṁ kukkuṭapattenapi nhārudaddulenapi aggiṁ gavesanti. Tassā hi nāma āvuso bāhirāya tejodhātuyā tāva mahallikāya aniccatā paññāyissati, khayadhammatā paññāyissati, vayadhammatā paññāyissati, vipariṇāmadhammatā paññāyissati. Kiṁ panimassa mattaṭṭhakassa kāyassa taṇhupādinnassa "ahanti vā mamanti vā asmīti vā". Atha khvāssa notevettha hoti -pa-. Tassa ce āvuso bhikkhuno evaṁ Buddhaṁ anussarato evaṁ dhammaṁ anussarato evaṁ saṁghaṁ anussarato upekkhā kusalanissitā saṇṭhāti, so tena attamano hoti. Ettāvatāpi kho āvuso bhikkhuno bahukataṁ hoti.

305. Katamā cāvuso vāyodhātu. Vāyodhātu siyā ajjhattikā siyā bāhirā. Katamā cāvuso ajjhattikā vāyodhātu. Yaṁ ajjhattaṁ paccattaṁ vāyo vāyogataṁ upādinnaṁ, seyyathidaṁ, uddhaṅgamā vātā, adhogamā vātā, kucchisayā vātā, koṭṭhāsayā[1] vātā, aṅgamaṅgānusārino vātā, assāso passāso iti, yaṁ vā panaññaṁpi kiñci ajjhattaṁ paccattaṁ vāyo vāyogataṁ upādinnaṁ. Ayaṁ vuccatāvuso ajjhattikā vāyodhātu. Yā ceva kho pana ajjhattikā vāyodhātu, yā ca bāhirā vāyodhātu, vāyodhāturevesā. Taṁ "netaṁ mama, nesohamasmi, na me so attā"ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya daṭṭhabbaṁ. Evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya disvā vāyodhātuyā nibbindati, vāyodhātuyā cittaṁ virājeti.

Hoti kho so āvuso samayo, yaṁ bāhirā vāyodhātu pakuppati, sā gāmaṁpi vahati, nigamaṁpi vahati, nagaraṁpi vahati, janapadaṁpi vahati, janapadapadesaṁpi vahati. Hoti kho so āvuso samayo, yaṁ gimhānaṁ pacchime māse tālavaṇṭenapi vidhūpanenapi vātaṁ pariyesanti.

1. Koṭṭhasayā (Sī, I)

Ossavanepi tiṇāni na icchanti. Tassā hi nāma āvuso bāhirāya vāyodhātuyā tāva mahallikāya aniccatā paññāyissati, khayadhammatā paññāyissati, vayadhammatā paññāyissati, vipariṇāmadhammatā paññāyissati. Kiṁ panimassa mattaṭṭhakassa kāyassa taṇhupādinnassa "ahanti vā mamanti vā asmīti vā". Atha khvāssa notevettha hoti.

Tañce āvuso bhikkhuṁ pare akkosanti paribhāsanti rosenti vihesenti. So evaṁ pajānāti, uppannā kho me ayaṁ sotasamphassajā dukkhā vedanā, sā ca kho paṭicca, no apaṭicca, kiṁ paṭicca, phassaṁ paṭicca. Sopi phasso aniccoti passati, vedanā aniccāti passati, saññā aniccāti passati, saṅkhārā aniccāti passati, viññāṇaṁ aniccanti passati. Tassa dhātārammaṇameva cittaṁ pakkhandati pasīdati santiṭṭhati adhimuccati.

Tañce āvuso bhikkhuṁ pare aniṭṭhehi akantehi amanāpehi samudācaranti, pāṇisamphassenapi leḍḍusamphassenapi daṇḍasamphassenapi satthasamphassenapi. So evaṁ pajānāti "tathābhūto kho ayaṁ kāyo yathābhūtasmiṁ kāye pāṇisamphassāpi kamanti, leḍḍusamphassāpi kamanti, daṇḍasamphassāpi kamanti, satthasamphassāpi kamanti. Vuttaṁ kho panetaṁ Bhagavatā kakacūpamovāde 'ubhatodaṇḍakena cepi bhikkhave kakacena corā ocarakā aṅgamaṅgāni okanteyyuṁ, tatrāpi yo mano padūseyya, na me so tena sāsanakaro'ti. Āraddhaṁ kho pana me vīriyaṁ bhavissati asallīnaṁ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā, passaddho kāyo asāraddho, samāhitaṁ cittaṁ ekaggaṁ. Kāmaṁ dāni imasmiṁ kāye pāṇisamphassāpi kamantu, leḍḍusamphassāpi kamantu, daṇḍasamphassāpi kamantu, satthasamphassāpi kamantu. Karīyati hidaṁ Buddhānaṁ sāsanan"ti.

Tassa ce āvuso bhikkhuno evaṁ Buddhaṁ anussarato evaṁ dhammaṁ anussarato evaṁ saṁghaṁ anussarato upekkhā kusalanissitā na saṇṭhāti. So tena saṁvijjati saṁvegaṁ āpajjati "alābhā vata me, na vata me lābhā, dulladdhaṁ vata me, na vata me suladdhaṁ. Yassa me evaṁ Buddhaṁ anussarato evaṁ dhammaṁ anussarato evaṁ saṁghaṁ anussarato upekkhā kusalanissitā na saṇṭhātī"ti. Seyyathāpi āvuso suṇisā sasuraṁ disvā saṁvijjati saṁvegaṁ āpajjati. Evameva kho āvuso tassa

ce bhikkhuno evaṁ Buddhaṁ anussarato evaṁ dhammaṁ anussarato evaṁ saṁghaṁ anussarato upekkhā kusalanissitā na saṇṭhāti. So tena saṁvijjati saṁvegaṁ āpajjati "alābhā vata me, na vata me lābhā, dulladdhaṁ vata me, na vata me suladdhaṁ. Yassa me evaṁ Buddhaṁ anussarato evaṁ dhammaṁ anussarato evaṁ saṁghaṁ anussarato upekkhā kusalanissitā na saṇṭhātī"ti. Tassa ce āvuso bhikkhuno evaṁ Buddhaṁ anussarato evaṁ dhammaṁ anussarato evaṁ saṁghaṁ anussarato upekkhā kusalanissitā saṇṭhāti, so tena attamano hoti. Ettāvatāpi kho āvuso bhikkhuno bahukataṁ hoti.

306. Seyyathāpi āvuso kaṭṭhañca paṭicca valliñca paṭicca tiṇañca paṭicca mattikañca paṭicca ākāso parivārito agāraṁtveva saṅkhaṁ gacchati. Evameva kho āvuso aṭṭhiñca paṭicca nhāruñca paṭicca maṁsañca paṭicca cammañca paṭicca ākāso parivārito rūpaṁtveva saṅkhaṁ gacchati. Ajjhattikañceva[1] āvuso cakkhuṁ aparibhinnaṁ hoti, bāhirā ca rūpā na āpāthaṁ āgacchanti, no ca tajjo samannāhāro hoti. Neva tāva tajjassa viññāṇabhāgassa pātubhāvo hoti. Ajjhattikañceva[1] āvuso cakkhuṁ aparibhinnaṁ hoti, bāhirā ca rūpā āpāthaṁ āgacchanti, no ca tajjo samannāhāro hoti. Neva tāva tajjassa viññāṇabhāgassa pātubhāvo hoti. Yato ca kho āvuso ajjhattikañceva cakkhuṁ aparibhinnaṁ hoti, bāhirā ca rūpā āpāthaṁ āgacchanti, tajjo ca samannāhāro hoti. Evaṁ tajjassa viññāṇabhāgassa pātubhāvo hoti. Yaṁ tathābhūtassa rūpaṁ, taṁ rūpupādānakkhandhe saṅgahaṁ gacchati. Yā tathābhūtassa vedanā, sā vedanupādānakkhandhe saṅgahaṁ gacchati. Yā tathābhūtassa saññā, sā saññupādānakkhandhe saṅgahaṁ gacchanti. Ye tathābhūtassa saṅkhārā, te saṅkhārupādānakkhandhe saṅgahaṁ gacchanti. Yaṁ tathābhūtassa viññāṇaṁ, taṁ viññāṇupādānakkhandhe saṅgahaṁ gacchati. So evaṁ pajānāti "evaṁ hi kira imesaṁ pañcannaṁ upādānakkhandhānaṁ saṅgaho sannipāto samavāyo hoti. Vuttaṁ kho panetaṁ Bhagavatā 'yo paṭiccasamuppādaṁ passati, so dhammaṁ passati. Yo dhammaṁ passati, so paṭiccasamuppādaṁ passatī'ti. Paṭiccasamuppannā kho panime yadidaṁ pañcupādānakkhandhā. Yo imesu

1. Ajjhattikañce (Sī, Syā, I), ajjhattikañcepi (?)

pañcasu upādānakkhandhesu chando ālayo anunayo ajjhosānaṁ, so dukkhasamudayo. Yo imesu pañcasu upādānakkhandhesu chandarāgavinayo chandarāgappahānaṁ, so dukkhanirodho”ti. Ettāvatāpi kho āvuso bhikkhuno bahukataṁ hoti.

Ajjhattikañceva āvuso sotaṁ aparibhinnaṁ hoti -pa- ghānaṁ aparibhinnaṁ hoti, jivhā aparibhinnā hoti, kāyo aparibhinno hoti, mano aparibhinno hoti, bāhirā ca dhammā na āpāthaṁ āgacchanti, no ca tajjo samannāhāro hoti. Neva tāva tajjassa viññāṇabhāgassa pātubhāvo hoti. Ajjhattiko ceva āvuso mano aparibhinno hoti, bāhirā ca dhammā āpāthaṁ āgacchanti, no ca tajjo samannāhāro hoti. Neva tāva tajjassa viññāṇabhāgassa pātubhāvo hoti. Yato ca kho āvuso ajjhattiko ceva mano aparibhinno hoti, bāhirā ca dhammā āpāthaṁ āgacchanti, tajjo ca samannāhāro hoti. Evaṁ tajjassa viññāṇabhāgassa pātubhāvo hoti. Yaṁ tathābhūtassa rūpaṁ, taṁ rūpupādānakkhandhe saṅgahaṁ gacchati. Yā tathābhūtassa vedanā, sā vedanupādānakkhandhe saṅgahaṁ gacchati. Yā tathābhūtassa saññā, sā saññupādānakkhandhe saṅgahaṁ gacchanti. Ye tathābhūtassa saṅkhārā, te saṅkhārupādānakkhandhe saṅgahaṁ gacchanti. Yaṁ tathābhūtassa viññāṇaṁ, taṁ viññāṇupādānakkhandhe saṅgahaṁ gacchati, so evaṁ pajānāti “evaṁ hi kira imesaṁ pañcannaṁ upādānakkhandhānaṁ saṅgaho sannipāto samavāyo hoti. Vuttaṁ kho panetaṁ Bhagavatā ‘yo paṭiccasamuppādaṁ passati, so dhammaṁ passati. Yo dhammaṁ passati, so paṭiccasamuppādaṁ passatī’ti. Paṭiccasamuppannā kho panime yadidaṁ pañcupādānakkhandhā. Yo imesu pañcasu upādānakkhandhesu chando ālayo anunayo ajjhosānaṁ, so dukkhasamudayo. Yo imesu pañcasu upādānakkhandhesu chandarāgavinayo chandarāgappahānaṁ, so dukkhanirodho”ti. Ettāvatāpi kho āvuso bhikkhuno bahukataṁ hotīti.

Idamavoca āyasmā Sāriputto. Attamanā te bhikkhū āyasmato Sāriputtassa bhāsitaṁ abhinandunti.

Mahāhatthipadopamasuttaṁ niṭṭhitaṁ aṭṭhamaṁ.

9. Mahāsāropamasutta

307. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Rājagahe viharati Gijjhakūṭe pabbate acirapakkante Devadatte. Tatra kho Bhagavā Devadattaṁ ārabbha bhikkhū āmantesi—

Idha bhikkhave ekacco kulaputto saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti "otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā"ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena attamano hoti paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena attānukkaṁseti, paraṁ vambheti "ahamasmi lābhasakkārasilokavā[1], ime panaññe bhikkhū appaññātā appesakkhā"ti. So tena lābhasakkārasilokena majjati pamajjati pamādaṁ āpajjati, pamatto samāno dukkhaṁ viharati.

Seyyathāpi bhikkhave puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma pheggum atikkamma tacaṁ atikkamma papaṭikaṁ sākhāpalāsaṁ chetvā ādāya pakkameyya sāranti maññamāno. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya "na vatāyaṁ bhavaṁ puriso aññāsi sāraṁ, na aññāsi pheggum, na aññāsi tacaṁ, na aññāsi papaṭikaṁ, na aññāsi sākhāpalāsaṁ. Tathā ha'yaṁ[2] bhavaṁ puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma pheggum atikkamma tacaṁ atikkamma papaṭikaṁ sākhāpalāsaṁ chetvā ādāya pakkanto sāranti maññamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ nānubhavissatī"ti. Evameva kho bhikkhave idhekacco kulaputto saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti "otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo

---

1. Lābhī silokavā (Sī, I), lābhī sakkāra silokavā (Syā) 2. Tathāpāyaṁ (Ka)

dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā”ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena attamano hoti paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena attānukkaṁseti, paraṁ vambheti “ahamasmi lābhasakkārasilokavā, ime panaññe bhikkhū appaññātā appesakkhā”ti. So tena lābhasakkārasilokena majjati pamajjati pamādaṁ āpajjati, pamatto samāno dukkhaṁ viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu sākhāpalāsaṁ aggahesi brahmacariyassa, tena ca vosānaṁ āpādi.

308. Idha pana bhikkhave ekacco kulaputto saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti “otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā”ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena na attamano hoti na paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tena lābhasakkārasilokena na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno sīlasampadaṁ ārādheti. So tāya sīlasampadāya attamano hoti paripuṇṇasaṅkappo. So tāya sīlasampadāya attānukkaṁseti, paraṁ vambheti “ahamasmi sīlavā kalyāṇadhammo, ime panaññe bhikkhū dussīlā pāpadhammā”ti. So tāya sīlasampadāya majjati pamajjati pamādaṁ āpajjati, pamatto samāno dukkhaṁ viharati.

Seyyathāpi bhikkhave puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma pheggum atikkamma tacaṁ papaṭikaṁ chetvā ādāya pakkameyya sāranti maññamāno. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya “na vatāyaṁ bhavaṁ puriso aññāsi sāraṁ, na aññāsi pheggum, na aññāsi tacaṁ, na aññāsi papaṭikaṁ, na aññāsi sākhāpalāsaṁ. Tathā ha’yaṁ bhavaṁ puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva

sāraṁ atikkamma pheggum atikkamma tacaṁ papaṭikaṁ chetvā ādāya pakkanto sāranti maññamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ nānubhavissatī''ti. Evameva kho bhikkhave idhekacco kulaputto saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti "otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā''ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena na attamano hoti na paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tena lābhasakkārasilokena na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno sīlasampadaṁ ārādheti. So tāya sīlasampadāya attamano hoti paripuṇṇasaṅkappo. So tāya sīlasampadāya attānukkaṁseti, paraṁ vambheti "ahamasmi sīlavā kalyāṇadhammo, ime panaññe bhikkhū dussīlā pāpadhammā''ti. So tāya sīlasampadāya majjati pamajjati pamādaṁ āpajjati, pamatto samāno dukkhaṁ viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu papaṭikaṁ aggahesi brahmacariyassa, tena ca vosānaṁ āpādi.

309. Idha pana bhikkhave ekacco kulaputto saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti "otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā''ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena na attamano hoti na paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tena lābhasakkārasilokena na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno sīlasampadaṁ ārādheti. So tāya sīlasampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya sīlasampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tāya sīlasampadāya na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno samādhisampadaṁ

ārādheti. So tāya samādhisampadāya attamano hoti paripuṇṇasaṅkappo. So tāya samādhisampadāya attānukkaṁseti, paraṁ vambheti “ahamasmi samāhito ekaggacitto, ime panaññe bhikkhū asamāhitā vibbhantacittā”ti. So tāya samādhisampadāya majjati pamajjati pamādaṁ āpajjati, pamatto samāno dukkhaṁ viharati.

Seyyathāpi bhikkhave puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma pheggguṁ tacaṁ chetvā ādāya pakkameyya sāranti maññamāno. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya “na vatāyaṁ bhavaṁ puriso aññāsi sāraṁ, na aññāsi pheggguṁ, na aññāsi tacaṁ, na aññāsi papaṭikaṁ, na aññāsi sākhāpalāsaṁ. Tathā ha’yaṁ bhavaṁ puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma pheggguṁ tacaṁ chetvā ādāya pakkanto sāranti maññamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ nānubhavissatī”ti. Evameva kho bhikkhave idhekacco kulaputto saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti “otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā”ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena na attamano hoti na paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tena lābhasakkārasilokena na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno sīlasampadaṁ ārādheti. So tāya sīlasampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya sīlasampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tāya sīlasampadāya na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno samādhisampadaṁ ārādheti. So tāya samādhisampadāya attamano hoti paripuṇṇasaṅkappo. So tāya samādhisampadāya attānukkaṁseti, paraṁ vambheti “ahamasmi samāhito ekaggacitto, ime panaññe bhikkhū asamāhitā vibbhantacittā”ti. So

tāya samādhisampadāya majjati pamajjati pamādaṁ āpajjati, pamatto samāno dukkhaṁ viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu tacaṁ aggahesi brahmacariyassa, tena ca vosānaṁ āpādi.

310. Idha pana bhikkhave ekacco kulaputto saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti "otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā"ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena na attamano hoti na paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tena lābhasakkārasilokena na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno sīlasampadaṁ ārādheti. So tāya sīlasampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya sīlasampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tāya sīlasampadāya na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno samādhisampadaṁ ārādheti. So tāya samādhisampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya samādhisampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tāya samādhisampadāya na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno ñāṇadassanaṁ ārādheti. So tena ñāṇadassanena attamano hoti paripuṇṇasaṅkappo. So tena ñāṇadassanena attānukkaṁseti, paraṁ vambheti "ahamasmi jānaṁ passaṁ viharāmi, ime panaññe bhikkhū ajānaṁ apassaṁ viharantī"ti. So tena ñāṇadassanena majjati pamajjati pamādaṁ āpajjati, pamatto samāno dukkhaṁ viharati.

Seyyathāpi bhikkhave puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ pheggum chetvā ādāya pakkameyya sāranti maññamāno. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya "na vatāyaṁ bhavaṁ puriso aññāsi sāraṁ, na aññāsi pheggum, na aññāsi tacaṁ, na aññāsi papaṭikaṁ, na aññāsi sākhāpalāsaṁ. Tathā ha'yaṁ bhavaṁ puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato

rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ pheggum chetvā ādāya pakkanto sāranti maññamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ nānubhavissatī”ti. Evameva kho bhikkhave idhekacco kulaputto saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti “otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā”ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena na attamano hoti na paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tena lābhasakkārasilokena na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno sīlasampadaṁ ārādheti. So tāya sīlasampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya sīlasampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tāya sīlasampadāya na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno samādhisampadaṁ ārādheti. So tāya samādhisampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya samādhisampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tāya samādhisampadāya na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno ñāṇadassanaṁ ārādheti. So tena ñāṇadassanena attamano hoti paripuṇṇasaṅkappo. So tena ñāṇadassanena attānukkaṁseti, paraṁ vambheti “ahamasmi jānaṁ passaṁ viharāmi, ime panaññe bhikkhū ajānaṁ apassaṁ viharantī”ti. So tena ñāṇadassanena majjati pamajjati pamādaṁ āpajjati, pamatto samāno dukkhaṁ viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu pheggum aggahesi brahmacariyassa, tena ca vosānaṁ āpādi.

311. Idha pana bhikkhave ekacco kulaputto saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti “otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā”ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena na attamano

hoti na paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tena lābhasakkārasilokena na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno sīlasampadaṁ ārādheti. So tāya sīlasampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya sīlasampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tāya sīlasampadāya na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno samādhisampadaṁ ārādheti. So tāya samādhisampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya samādhisampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tāya samādhisampadāya na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno ñāṇadassanaṁ ārādheti. So tena ñāṇadassanena attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tena ñāṇadassanena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tena ñāṇadassanena na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno asamayavimokkhaṁ ārādheti. Aṭṭhānametaṁ[1] bhikkhave anavakāso, yaṁ so bhikkhu tāya asamayavimuttiyā parihāyetha.

Seyyathāpi bhikkhave puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato sāraññeva chetvā ādāya pakkameyya sāranti jānamāno. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya "aññāsi vatāyaṁ bhavaṁ puriso sāraṁ, aññāsi pheggum, aññāsi tacaṁ, aññāsi papaṭikaṁ, aññāsi sākhāpalāsaṁ. Tathā ha'yaṁ bhavaṁ puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato sāraññeva chetvā ādāya pakkanto sāranti jānamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ anubhavissatī"ti. Evameva kho bhikkhave idhekacco kulaputto saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti "otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā"ti.

---

1. Aṭṭhānaṁ kho panetaṁ (Ka)

so evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena na attamano hoti na paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tena lābhasakkārasilokena na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno sīlasampadaṁ ārādheti. So tāya sīlasampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya sīlasampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tāya sīlasampadāya na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno samādhisampadaṁ ārādheti. So tāya samādhisampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya samādhisampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tāya samādhisampadāya na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno ñāṇadassanaṁ ārādheti. So tena ñāṇadassanena attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tena ñāṇadassanena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. So tena ñāṇadassanena na majjati nappamajjati na pamādaṁ āpajjati, appamatto samāno asamayavimokkhaṁ ārādheti. Aṭṭhānametaṁ bhikkhave anavakāso, yaṁ so bhikkhu tāya asamayavimuttiyā parihāyetha.

Iti kho bhikkhave nayidaṁ brahmacariyaṁ lābhasakkārasilokānisaṁsaṁ, na sīlasampadānisaṁsaṁ, na samādhisampadānisaṁsaṁ, na ñāṇadassanānisaṁsaṁ. Yā ca kho ayaṁ bhikkhave akuppā cetovimutti, etadatthamidaṁ bhikkhave brahmacariyaṁ, etaṁ sāraṁ, etaṁ pariyosānanti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Mahāsāropamasuttaṁ niṭṭhitaṁ navamaṁ.

---

10. Cūḷasāropamasutta

312. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Atha kho Piṅgalakoccho brāhmaṇo

yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhiṁ sammodi. Sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho Piṅgalakoccho brāhmaṇo Bhagavantaṁ etadavoca "yeme bho Gotama samaṇabrāhmaṇā saṅghino gaṇino gaṇācariyā ñātā yasassino titthakarā sādhusammatā bahujanassa. Seyyathidaṁ, Pūraṇo Kassapo Makkhali Gosālo Ajito Kesakambalo Pakudho Kaccāyano Sañcayo[1] Belaṭṭhaputto Nigaṇṭho Nāṭaputto. Sabbete sakāya paṭiññāya abbhaññaṁsu, sabbeva nābbhaññaṁsu, udāhu ekacce abbhaññaṁsu, ekacce nābbhaññaṁsū"ti. Alaṁ brāhmaṇa tiṭṭhatetaṁ "sabbete sakāya paṭiññāya abbhaññaṁsu, sabbeva nābbhaññaṁsu, udāhu ekacce abbhaññaṁsu, ekacce nābbhaññaṁsū"ti. Dhammaṁ te brāhmaṇa desessāmi, taṁ suṇāhi sādhukaṁ manasikarohi bhāsissāmīti. "Evaṁ bho"ti kho Piṅgalakoccho brāhmaṇo Bhagavato paccassosi. Bhagavā etadavoca—

313. Seyyathāpi brāhmaṇa puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma phegguṁ atikkamma tacaṁ atikkamma papaṭikaṁ sākhāpalāsaṁ chetvā ādāya pakkameyya sāranti maññamāno. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya "na vatāyaṁ bhavaṁ puriso aññāsi sāraṁ, na aññāsi phegguṁ, na aññāsi tacaṁ, na aññāsi papaṭikaṁ, na aññāsi sākhāpalāsaṁ. Tathā ha'yaṁ bhavaṁ puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma phegguṁ atikkamma tacaṁ atikkamma papaṭikaṁ sākhāpalāsaṁ chetvā ādāya pakkanto sāranti maññamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ nānubhavissatī"ti.

314. Seyyathāpi vā pana brāhmaṇa puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma phegguṁ atikkamma tacaṁ papaṭikaṁ chetvā

---

1. Sañjayo (Sī, Syā, I, Ka)

ādāya pakkameyya sāranti maññamāno. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya "na vatāyaṁ bhavaṁ puriso aññāsi sāraṁ, na aññāsi pheggum, na aññāsi tacaṁ, na aññāsi papaṭikaṁ, na aññāsi sākhāpalāsaṁ. Tathā ha'yaṁ bhavaṁ puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma pheggum atikkamma tacaṁ papaṭikaṁ chetvā ādāya pakkanto sāranti maññamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ nānubhavissatī"ti.

315. Seyyathāpi vā pana brāhmaṇa puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma pheggum tacaṁ chetvā ādāya pakkameyya sāranti maññamāno. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya "na vatāyaṁ bhavaṁ puriso aññāsi sāraṁ, na aññāsi pheggum, na aññāsi tacaṁ, na aññāsi papaṭikaṁ, na aññāsi sākhāpalāsaṁ. Tathā ha'yaṁ bhavaṁ puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma pheggum tacaṁ chetvā ādāya pakkanto sāranti maññamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ nānubhavissatī"ti.

316. Seyyathāpi vā pana brāhmaṇa puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ pheggum chetvā ādāya pakkameyya sāranti maññamāno. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya "na vatāyaṁ bhavaṁ puriso aññāsi sāraṁ, na aññāsi pheggum, na aññāsi tacaṁ, na aññāsi papaṭikaṁ, na aññāsi sākhāpalāsaṁ. Tathā ha'yaṁ bhavaṁ puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ pheggum chetvā ādāya pakkanto sāranti maññamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ nānubhavissatī"ti.

317. Seyyathāpi vā pana brāhmaṇa puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato

sāraññeva chetvā ādāya pakkameyya sāranti jānamāno. Tamenaṁ cakkhumā puriso disvā evaṁ vadeyya “aññāsi vatāyaṁ bhavaṁ puriso sāraṁ, aññāsi pheggum̐, aññāsi tacaṁ, aññāsi papaṭikaṁ, aññāsi sākhāpalāsaṁ. Tathā ha’yaṁ bhavaṁ puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato sāraññeva chetvā ādāya pakkanto sāranti jānamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ anubhavissatī”ti.

318. Evameva kho brāhmaṇa idhekacco puggalo saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti “otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā”ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena attamano hoti paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena attānukkaṁseti, paraṁ vambheti “ahamasmi lābhasakkārasilokavā, ime panaññe bhikkhū appaññātā appesakkhā”ti. Lābhasakkārasilokena ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya na chandaṁ janeti, na vāyamati, olīnavuttiko ca hoti sāthaliko. Seyyathāpi so brāhmaṇa puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma pheggum̐ atikkamma tacaṁ atikkamma papaṭikaṁ sākhāpalāsaṁ chetvā ādāya pakkanto sāranti maññamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ nānubhavissati. Tathūpamāhaṁ brāhmaṇa imaṁ puggalaṁ vadāmi.

319. Idha pana brāhmaṇa ekacco puggalo saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti “otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā”ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena

na attamano hoti na paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. Lābhasakkārasilokena ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya chandaṁ janeti vāyamati, anolīnavuttiko ca hoti asāthaliko. So sīlasampadaṁ ārādheti. So tāya sīlasampadāya attamano hoti paripuṇṇasaṅkappo. So tāya sīlasampadāya attānukkaṁseti, paraṁ vambheti "ahamasmi sīlavā kalyāṇadhammo, ime panaññe bhikkhū dussīlā pāpadhammā"ti. Sīlasampadāya ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya na chandaṁ janeti na vāyamati, olīnavuttiko ca hoti sāthaliko. Seyyathāpi so brāhmaṇa puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma pheggum atikkamma tacaṁ papaṭikaṁ chetvā ādāya pakkanto sāranti maññamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ nānubhavissati. Tathūpamāhaṁ brāhmaṇa imaṁ puggalaṁ vadāmi.

320. Idha pana brāhmaṇa ekacco puggalo saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti "otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā"ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena na attamano hoti na paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. Lābhasakkārasilokena ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya chandaṁ janeti vāyamati, anolīnavuttiko ca hoti asāthaliko. So sīlasampadaṁ ārādheti. So tāya sīlasampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya sīlasampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. Sīlasampadāya ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya chandaṁ janeti vāyamati, anolīnavuttiko ca hoti

asāthaliko. So samādhisampadaṁ ārādheti. So tāya samādhisampadāya attamano hoti paripuṇṇasaṅkappo. So tāya samādhisampadāya attānukkaṁseti, paraṁ vambheti "ahamasmi samāhito ekaggacitto, ime panaññe bhikkhū asamāhitā vibbhantacittā"ti. Samādhisampadāya ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya na chandaṁ janeti na vāyamati, olīnavuttiko ca hoti sāthaliko. Seyyathāpi so brāhmaṇa puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ atikkamma pheggum tacaṁ chetvā ādāya pakkanto sāranti maññamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ nānubhavissati, tathūpamāhaṁ brāhmaṇa imaṁ puggalaṁ vadāmi.

321. Idha pana brāhmaṇa ekacco puggalo saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti "otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena -pa- antakiriyā paññāyethā"ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena na attamano hoti, na paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. Lābhasakkārasilokena ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya chandaṁ janeti vāyamati, anolīnavuttiko ca hoti asāthaliko. So sīlasampadaṁ ārādheti. So tāya sīlasampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya sīlasampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. Sīlasampadāya ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya chandaṁ janeti vāyamati, anolīnavuttiko ca hoti asāthaliko. So samādhisampadaṁ ārādheti. So tāya samādhisampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya samādhisampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. Samādhisampadāya ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya chandaṁ janeti vāyamati, anolīnavuttiko ca hoti asāthaliko. So ñāṇadassanaṁ ārādheti. So tena ñāṇadassanena attamano hoti,

paripuṇṇasaṅkappo. So tena ñāṇadassanena attānukkaṁseti, paraṁ vambheti "ahamasmi jānaṁ passaṁ viharāmi, ime panaññe bhikkhu ajānaṁ apassaṁ viharantī"ti. Ñāṇadassanena ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya na chandaṁ janeti na vāyamati, olīnavuttiko ca hoti sāthaliko. Seyyathāpi so brāhmaṇa puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato atikkammeva sāraṁ pheggumṁ chetvā ādāya pakkanto sāranti maññamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ nānubhavissati, tathūpamāhaṁ brāhmaṇa imaṁ puggalaṁ vadāmi.

322. Idha pana brāhmaṇa ekacco puggalo saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti "otiṇṇomhi jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi, dukkhotiṇṇo dukkhapareto. Appeva nāma imassa kevalassa dukkhakkhandhassa antakiriyā paññāyethā"ti. So evaṁ pabbajito samāno lābhasakkārasilokaṁ abhinibbatteti. So tena lābhasakkārasilokena na attamano hoti, na paripuṇṇasaṅkappo. So tena lābhasakkārasilokena na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. Lābhasakkārasilokena ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya chandaṁ janeti vāyamati, anolīnavuttiko ca hoti asāthaliko. So sīlasampadaṁ ārādheti. So tāya sīlasampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya sīlasampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. Sīlasampadāya ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya chandaṁ janeti vāyamati, anolīnavuttiko ca hoti asāthaliko. So samādhisampadaṁ ārādheti. So tāya samādhisampadāya attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tāya samādhisampadāya na attānukkaṁseti, na paraṁ vambheti. Samādhisampadāya ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya chandaṁ janeti vāyamati, anolīnavuttiko ca hoti asāthaliko. So ñāṇadassanaṁ ārādheti. So tena ñāṇadassanena attamano hoti, no ca kho paripuṇṇasaṅkappo. So tena ñāṇadassanena na attānukkaṁseti,

na paraṁ vambheti. Ñāṇadassanena ca ye aññe dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, tesaṁ dhammānaṁ sacchikiriyāya chandaṁ janeti vāyamati, anolīnavuttiko ca hoti asāthaliko.

323. Katame ca brāhmaṇa dhammā ñāṇadassanena uttaritarā ca paṇītatarā ca. Idha brāhmaṇa bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayampi kho brāhmaṇa dhammo ñāṇadassanena uttaritaro ca paṇītataro ca.

Puna caparaṁ brāhmaṇa bhikkhu vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayampi kho brāhmaṇa dhammo ñāṇadassanena uttaritaro ca paṇītataro ca.

Puna caparaṁ brāhmaṇa bhikkhu pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṁvedeti, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti "upekkhako satimā sukhavihārī"ti tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayampi kho brāhmaṇa dhammo ñāṇadassanena uttaritaro ca paṇītataro ca.

Puna caparaṁ brāhmaṇa bhikkhu sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayampi kho brāhmaṇa dhammo ñāṇadassanena uttaritaro ca paṇītataro ca.

Puna caparaṁ brāhmaṇa bhikkhu sabbaso rūpasaññānaṁ samatikkamā paṭighasaññānaṁ atthaṅgamā nānattasaññānaṁ amanasikārā "ananto ākāso"ti ākāsānañcāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayampi kho brāhmaṇa dhammo ñāṇadassanena uttaritaro ca paṇītataro ca.

Puna caparaṁ brāhmaṇa bhikkhu sabbaso ākāsānañcāyatanaṁ samatikkamma "anantaṁ viññāṇan"ti viññāṇañcāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayampi kho brāhmaṇa dhammo ñāṇadassanena uttaritaro ca paṇītataro ca.

Puna caparaṁ brāhmaṇa bhikkhu sabbaso viññāṇañcāyatanaṁ samatikkamma "natthi kiñcī"ti ākiñcaññāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayampi kho brāhmaṇa dhammo ñāṇadassanena uttaritaro ca paṇītataro ca.

Puna caparaṁ brāhmaṇa bhikkhu sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayampi kho brāhmaṇa dhammo ñāṇadassanena uttaritaro ca paṇītataro ca.

Puna caparaṁ brāhmaṇa bhikkhu sabbaso nevasaññānāsaññāyatanaṁ samatikkamma saññāvedayitanirodhaṁ upasampajja viharati. Paññāya cassa disvā āsavā parikkhīṇā honti. Ayampi kho brāhmaṇa dhammo ñāṇadassanena uttaritaro ca paṇītataro ca. Ime kho brāhmaṇa dhammā ñāṇadassanena uttaritarā ca paṇītatarā ca.

324. Seyyathāpi so brāhmaṇa puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno mahato rukkhassa tiṭṭhato sāravato sāraṁyeva chetvā ādāya pakkanto sāranti jānamāno. Yañcassa sārena sārakaraṇīyaṁ, tañcassa atthaṁ anubhavissati, tathūpamāhaṁ brāhmaṇa imaṁ puggalaṁ vadāmi.

Iti kho brāhmaṇa nayidaṁ brahmacariyaṁ lābhasakkārasilokānisaṁsaṁ, na sīlasampadānisaṁsaṁ, na samādhisampadānisaṁsaṁ, na ñāṇadassanānisaṁsaṁ. Yā ca kho ayaṁ brāhmaṇa akuppā cetovimutti, etadatthamidaṁ brāhmaṇa brahmacariyaṁ, etaṁ sāraṁ, etaṁ pariyosānanti.

Evaṁ vutte Piṅgalakoccho brāhmaṇo Bhagavantaṁ etadavoca "abhikkantaṁ bho Gotama, abhikkantaṁ bho Gotama -pa- upāsakaṁ maṁ bhavaṁ Gotamo dhāretu ajjatagge pāṇupetaṁ saraṇaṁ gatan"ti.

Cūḷasāropamasuttaṁ niṭṭhitaṁ dasamaṁ.

Opammavaggo niṭṭhito tatiyo.

Tassuddānaṁ

Moḷiyaphaggunariṭṭhaṁ ca nāmo, Andhavane kathipuṇṇaṁ nivāpo.
Rāsikaṇerumahāgajanāmo, sārūpamo[1] puna Piṅgalakoccho.

---

1. Sāravaro (Syā), sāravano (Ka)

4. Mahāyamakavagga

1. Cūḷagosiṅgasutta

325. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Nātike[1] viharati Giñjakāvasathe. Tena kho pana samayena āyasmā ca Anuruddho āyasmā ca Nandiyo āyasmā ca Kimilo[2] Gosiṅgasālavanadāye viharanti. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayaṁ paṭisallānā vuṭṭhito yena Gosiṅgasālavanadāyo tenupasaṅkami. Addasā kho dāyapālo Bhagavantaṁ dūratova āgacchantaṁ, disvāna Bhagavantaṁ etadavoca "mā samaṇa etaṁ dāyaṁ pāvisi, santettha tayo kulaputtā attakāmarūpā viharanti. Mā tesaṁ aphāsumakāsī"ti.

Assosi kho āyasmā Anuruddho dāyapālassa Bhagavatā saddhiṁ mantayamānassa, sutvāna dāyapālaṁ etadavoca "mā āvuso dāyapāla Bhagavantaṁ vāresi, Satthā no Bhagavā anuppatto"ti. Atha kho āyasmā Anuruddho yenāyasmā ca Nandiyo āyasmā ca Kimilo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ ca Nandiyaṁ āyasmantaṁ ca Kimilaṁ etadavoca "abhikkamathāyasmanto abhikkamathāyasmanto, Satthā no Bhagavā anuppatto"ti. Atha kho āyasmā ca Anuruddho āyasmā ca Nandiyo āyasmā ca Kimilo Bhagavantaṁ paccuggantvā eko Bhagavato pattacīvaraṁ paṭiggahesi, eko āsanaṁ paññapesi, eko pādodakaṁ upaṭṭhāpesi. Nisīdi Bhagavā paññatte āsane, nisajja kho Bhagavā pāde pakkhālesi. Tepi kho āyasmanto Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu. Ekamantaṁ nisinnaṁ kho āyasmantaṁ Anuruddhaṁ Bhagavā etadavoca—

326. Kacci vo Anuruddhā khamanīyaṁ kacci yāpanīyaṁ, kacci piṇḍakena na kilamathāti. Khamanīyaṁ Bhagavā yāpanīyaṁ Bhagavā, na ca mayaṁ bhante piṇḍakena kilamāmāti. Kacci pana vo Anuruddhā samaggā sammodamānā avivadamānā khīrodakībhūtā aññamaññaṁ piyacakkhūhi sampassantā viharathāti. Taggha

---

1. Nādike (Sī, Syā, I), Ñātike (Ka)

2. Kimbilo (Sī, I, Ka)

mayaṁ bhante samaggā sammodamānā avivadamānā khīrodakībhūtā aññamaññaṁ piyacakkhūhi sampassantā viharāmāti. Yathā kathaṁ pana tumhe Anuruddhā samaggā sammodamānā avivadamānā khīrodakībhūtā aññamaññaṁ piyacakkhūhi sampassantā viharathāti. Idha mayhaṁ bhante evaṁ hoti "lābhā vata me, suladdhaṁ vata me, yohaṁ evarūpehi sabrahmacārīhi saddhiṁ viharāmī"ti. Tassa mayhaṁ bhante imesu āyasmantesu mettaṁ kāyakammaṁ paccupaṭṭhitaṁ āvi ceva raho ca, mettaṁ vacīkammaṁ paccupaṭṭhitaṁ āvi ceva raho ca, mettaṁ manokammaṁ paccupaṭṭhitaṁ āvi ceva raho ca. Tassa mayhaṁ bhante evaṁ hoti "yaṁnūnāhaṁ sakaṁ cittaṁ nikkhipitvā imesaṁyeva āyasmantānaṁ cittassa vasena vatteyyan"ti. So kho ahaṁ bhante sakaṁ cittaṁ nikkhipitvā imesaṁyeva āyasmantānaṁ cittassa vasena vattāmi. Nānā hi kho no bhante kāyā, ekaṁ ca pana maññe cittanti.

Āyasmāpi kho Nandiyo -pa-. Āyasmāpi kho Kimilo Bhagavantaṁ etadavoca "mayhampi bhante evaṁ hoti 'lābhā vata me, suladdhaṁ vata me, yohaṁ evarūpehi sabrahmacārīhi saddhiṁ viharāmī'ti. Tassa mayhaṁ bhante imesu āyasmantesu mettaṁ kāyakammaṁ paccupaṭṭhitaṁ āvi ceva raho ca, mettaṁ vacīkammaṁ paccupaṭṭhitaṁ āvi ceva raho ca, mettaṁ manokammaṁ paccupaṭṭhitaṁ āvi ceva raho ca. Tassa mayhaṁ bhante evaṁ hoti 'yaṁnūnāhaṁ sakaṁ cittaṁ nikkhipitvā imesaṁyeva āyasmantānaṁ cittassa vasena vatteyyan'ti. So kho ahaṁ bhante sakaṁ cittaṁ nikkhipitvā imesaṁyeva āyasmantānaṁ cittassa vasena vattāmi. Nānā hi kho no bhante kāyā, ekaṁ ca pana maññe cittanti.

Evaṁ kho mayaṁ bhante samaggā sammodamānā avivadamānā khīrodakībhūtā aññamaññaṁ piyacakkhūhi sampassantā viharāmā"ti.

327. Sādhu sādhu Anuruddhā, kacci pana vo Anuruddhā appamattā ātāpino pahitattā viharathāti. Taggha mayaṁ bhante appamattā ātāpino pahitattā viharāmāti. Yathā kathaṁ pana tumhe Anuruddhā appamattā ātāpino pahitattā viharathāti. Idha bhante amhākaṁ yo paṭhamaṁ gāmato piṇḍāya paṭikkamati, so āsanāni paññapeti, pānīyaṁ paribhojanīyaṁ upaṭṭhāpeti, avakkārapātiṁ upaṭṭhāpeti. Yo pacchā

gāmato piṇḍāya paṭikkamati. Sace hoti bhuttāvaseso, sace ākaṅkhati bhuñjati. No ce ākaṅkhati, appaharite vā chaḍḍeti, appāṇake vā udake opilāpeti, so āsanāni paṭisāmeti, pānīyaṁ paribhojanīyaṁ paṭisāmeti, avakkārapātiṁ paṭisāmeti, bhattaggaṁ sammajjati. Yo passati pānīyaghaṭaṁ vā paribhojanīyaghaṭaṁ vā vaccaghaṭaṁ vā rittaṁ tucchaṁ, so upaṭṭhāpeti. Sacassa hoti avisayhaṁ, hatthavikārena dutiyaṁ āmantetvā hatthavilaṅghakena upaṭṭhāpema, na tveva mayaṁ bhante tappaccayā vācaṁ bhindāma. Pañcāhikaṁ kho pana mayaṁ bhante sabbarattikaṁ dhammiyā kathāya sannisīdāma. Evaṁ kho mayaṁ bhante appamattā ātāpino pahitattā viharāmāti.

328. Sādhu sādhu Anuruddhā, atthi pana vo Anuruddhā evaṁ appamattānaṁ ātāpīnaṁ pahitattānaṁ viharantānaṁ uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti. Kiṁ hi no siyā bhante. Idha mayaṁ bhante yāvadeva ākaṅkhāma, vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharāma. Ayaṁ kho no bhante amhākaṁ appamattānaṁ ātāpīnaṁ pahitattānaṁ viharantānaṁ uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti.

Sādhu sādhu Anuruddhā, etassa pana vo Anuruddhā vihārassa samatikkamāya etassa vihārassa paṭippassaddhiyā atthañño uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti. Kiṁ hi no siyā bhante. Idha mayaṁ bhante yāvadeva ākaṅkhāma, vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharāma. Etassa bhante vihārassa samatikkamāya etassa vihārassa paṭippassaddhiyā ayamañño uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti.

Sādhu sādhu Anuruddhā, etassa pana vo Anuruddhā vihārassa samatikkamāya etassa vihārassa paṭippassaddhiyā atthañño uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti.

Kiṁ hi no siyā bhante. Idha mayaṁ bhante yāvadeva ākaṅkhāma, pītiyā ca virāgā upekkhakā ca viharāma satā ca sampajānā, sukhañca kāyena paṭisaṁvedema, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti "upekkhako satimā sukhavihārī"ti tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharāma. Etassa bhante vihārassa samatikkamāya etassa vihārassa paṭippassaddhiyā ayamañño uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti.

Sādhu sādhu Anuruddhā, etassa pana vo Anuruddhā vihārassa samatikkamāya etassa vihārassa paṭippassaddhiyā atthañño uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti. Kiṁ hi no siyā bhante. Idha mayaṁ bhante yāvadeva ākaṅkhāma, sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharāma. Etassa bhante vihārassa samatikkamāya etassa vihārassa paṭippassaddhiyā ayamañño uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti.

Sādhu sādhu Anuruddhā, etassa pana vo Anuruddhā vihārassa samatikkamāya etassa vihārassa paṭippassaddhiyā atthañño uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti. Kiṁ hi no siyā bhante. Idha mayaṁ bhante yāvadeva ākaṅkhāma, sabbaso rūpasaññānaṁ samatikkamā paṭighasaññānaṁ atthaṅgamā nānattasaññānaṁ amanasikārā "ananto ākāso"ti ākāsānañcāyatanaṁ upasampajja viharāma. Etassa bhante vihārassa samatikkamāya etassa vihārassa paṭippassaddhiyā ayamañño uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti.

Sādhu sādhu Anuruddhā, etassa pana vo Anuruddhā vihārassa samatikkamāya etassa vihārassa paṭippassaddhiyā atthañño uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti. Kiṁ hi no siyā bhante. Idha mayaṁ bhante yāvadeva ākaṅkhāma, sabbaso ākāsānañcāyatanaṁ samatikkamma "anantaṁ viññāṇan"ti viññāṇañcāyatanaṁ upasampajja viharāma -pa- sabbaso viññāṇañcāyatanaṁ samatikkamma "natthi kiñcī"ti ākiñcaññāyatanaṁ upasampajja viharāma -pa- sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ

samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁ upasampajja viharāma. Etassa bhante vihārassa samatikkamāya etassa vihārassa paṭippassaddhiyā ayamañño uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti.

329. Sādhu sādhu Anuruddhā, etassa pana vo Anuruddhā vihārassa samatikkamāya etassa vihārassa paṭippassaddhiyā atthañño uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāroti. Kiṁ hi no siyā bhante. Idha mayaṁ bhante yāvadeva ākaṅkhāma, sabbaso nevasaññānāsaññāyatanaṁ samatikkamma saññāvedayitanirodhaṁ upasampajja viharāma, paññāya ca no disvā āsavā parikkhīṇā. Etassa bhante vihārassa samatikkamāya etassa vihārassa paṭippassaddhiyā ayamañño uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanaviseso adhigato phāsuvihāro. Imamhā ca mayaṁ bhante phāsuvihārā aññaṁ phāsuvihāraṁ uttaritaraṁ vā paṇītataraṁ vā na samanupassāmāti. Sādhu sādhu Anuruddhā, imamhā phāsuvihārā uttaritaro vā paṇītataro vā phāsuvihāro natthīti.

330. Atha kho Bhagavā āyasmantañca Anuruddhaṁ āyasmantañca Nandiyaṁ āyasmantañca Kimilaṁ dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṁsetvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi. Atha kho āyasmā ca Anuruddho āyasmā ca Nandiyo āyasmā ca Kimilo Bhagavantaṁ anusaṁyāyitvā[1] tato paṭinivattitvā āyasmā ca Nandiyo āyasmā ca Kimilo āyasmantaṁ Anuruddhaṁ etadavocuṁ "kiṁ nu kho mayaṁ āyasmato Anuruddhassa evamārocimha 'imāsañca imāsañca vihārasamāpattīnaṁ mayaṁ lābhino'ti. Yaṁ no āyasmā Anuruddho Bhagavato sammukhā yāva āsavānaṁ khayā pakāsetī"ti. Na kho me āyasmanto evamārocesuṁ "imāsañca imāsañca vihārasamāpattīnaṁ mayaṁ lābhino"ti. Api ca me āyasmantānaṁ cetasā ceto paricca vidito "imāsañca imāsañca vihārasamāpattīnaṁ ime āyasmanto lābhino"ti. Devatāpi

1. Anusaṁsāvetvā (Sī), anusāvetvā (Ṭīkā)

me etamatthaṁ ārocesuṁ "imāsañca imāsañca vihārasamāpattīnaṁ ime āyasmanto lābhino"ti. Tamenaṁ Bhagavatā pañhābhipuṭṭhena byākatanti.

331. Atha kho Dīgho Parajano yakkho yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi, ekamantaṁ ṭhito kho Dīgho Parajano yakkho Bhagavantaṁ etadavoca "lābhā vata bhante Vajjīnaṁ, suladdhalābhā Vajjipajāya, yattha Tathāgato viharati Arahaṁ Sammāsambuddho, ime ca tayo kulaputtā āyasmā ca Anuruddho āyasmā ca Nandiyo āyasmā ca Kimilo"ti. Dīghassa Parajanassa yakkhassa saddaṁ sutvā bhummā devā saddamanussāvesuṁ "lābhā vata bho Vajjīnaṁ, suladdhalābhā Vajjipajāya, yattha Tathāgato viharati Arahaṁ Sammāsambuddho, ime ca tayo kulaputtā āyasmā ca Anuruddho āyasmā ca Nandiyo āyasmā ca Kimilo"ti. Bhummānaṁ devānaṁ saddaṁ sutvā cātumahārājitā devā -pa- tāvatiṁsā devā -pa- yāmā devā -pa- tusitā devā -pa- nimmānaratī devā -pa- paranimmitavasavattī devā -pa- brahmakāyikā devā saddamanussāvesuṁ "lābhā vata bho Vajjīnaṁ, suladdhalābhā Vajjipajāya, yattha Tathāgato viharati Arahaṁ Sammāsambuddho, ime ca tayo kulaputtā āyasmā ca Anuruddho āyasmā ca Nandiyo āyasmā ca Kimilo"ti. Itiha te āyasmanto tena khaṇena (tena layena)[1] tena muhuttena yāvabrahmalokā viditā[2] ahesuṁ.

Evametaṁ Dīgha evametaṁ Dīgha, yasmāpi Dīgha kulā ete tayo kulaputtā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā, tañcepi kulaṁ ete tayo kulaputte pasannacittaṁ anussareyya, tassapāssa kulassa dīgharattaṁ hitāya sukhāya. Yasmāpi Dīgha kulaparivaṭṭā ete tayo kulaputtā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā, so cepi kulaparivaṭṭo ete tayo kulaputte pasannacitto anussareyya, tassapāssa kulaparivaṭṭassa dīgharattaṁ hitāya sukhāya. Yasmāpi Dīgha gāmā ete tayo kulaputtā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā, so cepi gāmo ete tayo

---

1. ( ) Sī-Syā-I-potthakesu natthi. 2. Saṁviditā (Ka)

kulaputte pasannacitto anussareyya, tassapāssa gāmassa dīgharattaṁ hitāya sukhāya. Yasmāpi Dīgha nigamā ete tayo kulaputtā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā, so cepi nigamo ete tayo kulaputte pasannacitto anussareyya, tassapāssa nigamassa dīgharattaṁ hitāya sukhāya. Yasmāpi Dīgha nagarā ete tayo kulaputtā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā, tañcepi nagaraṁ ete tayo kulaputte pasannacittaṁ anussareyya, tassapāssa nagarassa dīgharattaṁ hitāya sukhāya. Yasmāpi Dīgha janapadā ete tayo kulaputtā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā, so cepi janapado ete tayo kulaputte pasannacitto anussareyya, tassapāssa janapadassa dīgharattaṁ hitāya sukhāya. Sabbe cepi Dīgha khattiyā ete tayo kulaputte pasannacittā anussareyyuṁ, sabbesānampāssa khattiyānaṁ dīgharattaṁ hitāya sukhāya. Sabbe cepi Dīgha brāhmaṇā -pa-. Sabbe cepi Dīgha vessā -pa-. Sabbe cepi Dīgha suddā ete tayo kulaputte pasannacittā anussareyyuṁ, sabbesānampāssa suddānaṁ dīgharattaṁ hitāya sukhāya. Sadevako cepi Dīgha loko samārako sabrahmako sassamaṇabrāhmaṇī pajā sadevamanussā ete tayo kulaputte pasannacittā anussareyya, sadevakassapāssa lokassa samārakassa sabrahmakassa sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya dīgharattaṁ hitāya sukhāya. Passa Dīgha yāva ete tayo kulaputtā bahujanahitāya paṭipannā bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānanti.

Idamavoca Bhagavā. Attamano Dīgho Parajano yakkho Bhagavato bhāsitaṁ abhinandīti.

Cūḷagosiṅgasuttaṁ niṭṭhitaṁ paṭhamaṁ.

---

2. Mahāgosiṅgasutta

332. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Gosiṅgasālavanadāye viharati sambahulehi abhiññātehi abhiññātehi therehi sāvakehi saddhiṁ āyasmatā ca Sāriputtena āyasmatā ca Mahāmoggallānena

āyasmatā ca Mahākassapena āyasmatā ca Anuruddhena āyasmatā ca Revatena āyasmatā ca Ānandena aññehi ca abhiññātehi abhiññātehi therehi sāvakehi saddhiṁ. Atha kho āyasmā Mahāmoggallāno sāyanhasamayaṁ paṭisallānā vuṭṭhito yenāyasmā Mahākassapo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Mahākassapaṁ etadavoca "āyāmāvuso Kassapa yenāyasmā Sāriputto tenupasaṅkamissāma dhammassavanāyā"ti. "Evamāvuso"ti kho āyasmā Mahākassapo āyasmato Mahāmoggallānassa paccassosi. Atha kho āyasmā ca Mahāmoggallāno āyasmā ca Mahākassapo āyasmā ca Anuruddho yenāyasmā Sāriputto tenupasaṅkamiṁsu dhammassavanāya. Addasā kho āyasmā Ānando āyasmantaṁ ca Mahāmoggallānaṁ āyasmantaṁ ca Mahākassapaṁ āyasmantaṁ ca Anuruddhaṁ yenāyasmā Sāriputto tenupasaṅkamante dhammassavanāya, disvāna yenāyasmā Revato tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Revataṁ etadavoca "upasaṅkamantā kho amū āvuso[1] Revata sappurisā yenāyasmā Sāriputto tena dhammassavanāya. Āyāmāvuso Revata yenāyasmā Sāriputto tenupasaṅkamissāma dhammassavanāyā"ti. "Evamāvuso"ti kho āyasmā Revato āyasmato Ānandassa paccassosi. Atha kho āyasmā ca Revato āyasmā ca Ānando yenāyasmā Sāriputto tenupasaṅkamiṁsu dhammassavanāya.

333. Addasā kho āyasmā Sāriputto āyasmantaṁ ca Revataṁ āyasmantaṁ ca Ānandaṁ dūratova āgacchante, disvāna āyasmantaṁ Ānandaṁ etadavoca "etu kho āyasmā Ānando, svāgataṁ āyasmato Ānandassa Bhagavato upaṭṭhākassa Bhagavato santikāvacarassa. Ramaṇīyaṁ āvuso Ānanda Gosiṅgasālavanaṁ, dosinā ratti, sabbaphāliphullā[2] sālā, dibbā maññe gandhā sampavanti. Kathaṁrūpena āvuso Ānanda bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā"ti. Idhāvuso Sāriputta bhikkhu bahussuto hoti sutadharo sutasannicayo. Ye te dhammā ādikalyāṇā majjhekalyāṇā

1. Āyasmantāvuso (Ka)
2. Sabbapāliphullā (Sī)

pariyosānakalyāṇā sātthā sabyañjanā kevalaparipuṇṇaṁ parisuddhaṁ brahmacariyaṁ abhivadanti, tathārūpāssa dhammā bahussutā honti dhātā[1] vacasā paricitā manasānupekkhitā diṭṭhiyā suppaṭividdhā. So catassannaṁ parisānaṁ dhammaṁ deseti parimaṇḍalehi padabyañjanehi anuppabandhehi[2] anusayasamugghātāya. Evarūpena kho āvuso Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyāti.

334. Evaṁ vutte āyasmā Sāriputto āyasmantaṁ Revataṁ etadavoca "byākataṁ kho āvuso Revata āyasmatā Ānandena yathāsakaṁ paṭibhānaṁ. Tattha dāni mayaṁ āyasmantaṁ Revataṁ pucchāma, ramaṇīyaṁ āvuso Revata Gosiṅgasālavanaṁ, dosinā ratti, sabbaphāliphullā sālā, dibbā maññe gandhā sampavanti. Kathaṁrūpena āvuso Revata bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā"ti. Idhāvuso Sāriputta bhikkhu paṭisallānārāmo hoti paṭisallānarato, ajjhattaṁ cetosamathamanuyutto, anirākatajjhāno, vipassanāya samannāgato, brūhetā suññāgārānaṁ. Evarūpena kho āvuso Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyāti.

335. Evaṁ vutte āyasmā Sāriputto āyasmantaṁ Anuruddhaṁ etadavoca "byākataṁ kho āvuso Anuruddha āyasmatā Revatena yathāsakaṁ paṭibhānaṁ. Tattha dāni mayaṁ āyasmantaṁ Anuruddhaṁ pucchāma, ramaṇīyaṁ āvuso Anuruddha Gosiṅgasālavanaṁ, dosinā ratti, sabbaphāliphullā sālā, dibbā maññe gandhā sampavanti. Kathaṁrūpena āvuso Anuruddha bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā"ti. Idhāvuso Sāriputta bhikkhu dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena sahassaṁ lokānaṁ voloketi. Seyyathāpi āvuso Sāriputta cakkhumā puriso uparipāsādavaragato sahassaṁ nemimaṇḍalānaṁ volokeyya. Evameva kho āvuso Sāriputta bhikkhu dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena sahassaṁ lokānaṁ voloketi. Evarūpena kho āvuso Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyāti.

---

1. Dhatā (Sī, Syā, Kaṁ, I)
2. Appabaddhehi (Sī, I)

336. Evaṁ vutte āyasmā Sāriputto āyasmantaṁ Mahākassapaṁ etadavoca "byākataṁ kho āvuso Kassapa āyasmatā Anuruddhena yathāsakaṁ paṭibhānaṁ. Tattha dāni mayaṁ āyasmantaṁ Mahākassapaṁ pucchāma, ramaṇīyaṁ āvuso Kassapa Gosiṅgasālavanaṁ, dosinā ratti, sabbaphāliphullā sālā, dibbā maññe gandhā sampavanti. Kathaṁrūpena āvuso Kassapa bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā"ti. Idhāvuso Sāriputta bhikkhu attanā ca āraññiko hoti āraññikattassa ca vaṇṇavādī, attanā ca piṇḍapātiko hoti piṇḍapātikattassa ca vaṇṇavādī, attanā ca paṁsukūliko hoti paṁsukūlikattassa ca vaṇṇavādī, attanā ca tecīvariko hoti tecīvarikattassa ca vaṇṇavādī, attanā ca appiccho hoti appicchatāya ca vaṇṇavādī, attanā ca santuṭṭho hoti santuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī, attanā ca pavivitto hoti pavivekassa ca vaṇṇavādī, attanā ca asaṁsaṭṭho hoti asaṁsaggassa ca vaṇṇavādī, attanā ca āraddhavīriyo hoti vīriyārambhassa ca vaṇṇavādī, attanā ca sīlasampanno hoti sīlasampadāya ca vaṇṇavādī, attanā ca samādhisampanno hoti samādhisampadāya ca vaṇṇavādī, attanā ca paññāsampanno hoti paññāsampadāya ca vaṇṇavādī, attanā ca vimuttisampanno hoti vimuttisampadāya ca vaṇṇavādī, attanā ca vimuttiñāṇadassanasampanno hoti vimuttiñāṇadassanasampadāya ca vaṇṇavādī. Evarūpena kho āvuso Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyāti.

337. Evaṁ vutte āyasmā Sāriputto āyasmantaṁ Mahāmoggallānaṁ etadavoca "byākataṁ kho āvuso Moggallāna āyasmatā Mahākassapena yathāsakaṁ paṭibhānaṁ. Tattha dāni mayaṁ āyasmantaṁ Mahāmoggallānaṁ pucchāma, ramaṇīyaṁ āvuso Moggallāna Gosiṅgasālavanaṁ, dosinā ratti, sabbaphāliphullā sālā, dibbā maññe gandhā sampavanti. Kathaṁrūpena āvuso Moggallāna bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā"ti. Idhāvuso Sāriputta dve bhikkhū abhidhammakathaṁ kathenti. Te aññamaññaṁ pañhaṁ pucchanti, aññamaññassa pañhaṁ puṭṭhā vissajjenti, no ca saṁsādenti[1], dhammī ca nesaṁkathā pavattinī hoti. Evarūpena kho āvuso Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyāti.

1. Saṁsārenti (Ka)

338. Atha kho āyasmā Mahāmoggallāno āyasmantaṁ Sāriputtaṁ etadavoca "byākataṁ kho āvuso Sāriputta amhehi sabbeheva yathāsakaṁ paṭibhānaṁ. Tattha dāni mayaṁ āyasmantaṁ Sāriputtaṁ pucchāma, ramaṇīyaṁ āvuso Sāriputta Gosiṅgasālavanaṁ, dosinā ratti, sabbaphāliphullā sālā, dibbā maññe gandhā sampavanti. Kathaṁrūpena āvuso Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā"ti. Idhāvuso Moggallāna bhikkhu cittaṁ vasaṁ vatteti, no ca bhikkhu cittassa vasena vattati. So yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati pubbaṇhasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā pubbaṇhasamayaṁ viharati. Yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati majjhanhikasamayaṁ[1] viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā majjhanhikasamayaṁ viharati. Yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati sāyanhasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā sāyanhasamayaṁ viharati. Seyyathāpi āvuso Moggallāna rañño vā rājamahāmattassa vā nānārattānaṁ dussānaṁ dussakaraṇḍako pūro assa. So yaññadeva dussayugaṁ ākaṅkheyya pubbaṇhasamayaṁ pārupituṁ, taṁ tadeva dussayugaṁ pubbaṇhasamayaṁ pārupeyya. Yaññadeva dussayugaṁ ākaṅkheyya majjhanhikasamayaṁ pārupituṁ, taṁ tadeva dussayugaṁ majjhanhikasamayaṁ pārupeyya. Yaññadeva dussayugaṁ ākaṅkheyya sāyanhasamayaṁ pārupituṁ, taṁ tadeva dussayugaṁ sāyanhasamayaṁ pārupeyya. Evameva kho āvuso Moggallāno bhikkhu cittaṁ vasaṁ vatteti, na ca bhikkhu cittassa vasena vattati. So yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati pubbaṇhasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā pubbaṇhasamayaṁ viharati. Yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati majjhanhikasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā majjhanhikasamayaṁ viharati. Yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati sāyanhasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā sāyanhasamayaṁ viharati. Evarūpena kho āvuso Moggallāna bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyāti.

339. Atha kho āyasmā Sāriputto te āyasmante etadavoca "byākataṁ kho āvuso amhehi sabbeheva yathāsakaṁ paṭibhānaṁ. Āyāmāvuso yena Bhagavā tenupasaṅkamissāma, upasaṅkamitvā

---

1. Majjhantikasamayaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I, Ka)

etamatthaṁ Bhagavato ārocessāma. Yathā no Bhagavā byākarissati tathā naṁ dhāressāmā”ti. Evamāvusoti kho te āyasmanto āyasmato Sāriputtassa paccassosuṁ. Atha kho te āyasmanto yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Sāriputto Bhagavantaṁ etadavoca “idha bhante āyasmā ca Revato āyasmā ca Āānando yenāhaṁ tenupasaṅkamiṁsu dhammassavanāya. Addasaṁ kho ahaṁ bhante āyasmantaṁ ca Revataṁ āyasmantaṁ ca Ānandaṁ dūratova āgacchante, disvāna āyasmantaṁ Ānandaṁ etadavocaṁ ‘etu kho āyasmā Ānando, svāgataṁ āyasmato Ānandassa Bhagavato upaṭṭhākassa Bhagavato santikāvacarassa. Ramaṇīyaṁ āvuso Ānanda Gosiṅgasālavanaṁ, dosinā ratti, sabbaphāliphullā sālā, dibbā maññe gandhā sampavanti. Kathaṁrūpena āvuso Ānanda bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā’ti. Evaṁ vutte bhante āyasmā Ānando maṁ etadavoca ‘idhāvuso Sāriputta bhikkhu bahussuto hoti sutadharo -pa- anusayasamugghātāya. Evarūpena kho āvuso Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā”ti. Sādhu sādhu Sāriputta, yathā taṁ Ānandova sammā byākaramāno byākareyya. Ānando hi Sāriputta bahussuto sutadharo sutasannicayo. Ye te dhammā ādikalyāṇā majjhekalyāṇā pariyosānakalyāṇā sātthā sabyañjanā kevalaparipuṇṇaṁ parisuddhaṁ brahmacariyaṁ abhivadanti, tathārūpāssa dhammā bahussutā honti dhātā vacasā paricitā manasānupekkhitā diṭṭhiyā suppaṭividdhā. So catassannaṁ parisānaṁ dhammaṁ deseti parimaṇḍalehi padabyañjanehi anuppabandhehi anusayasamugghātāyāti.

340. Evaṁ vutte ahaṁ bhante āyasmantaṁ Revataṁ etadavocaṁ ‘byākataṁ kho āvuso Revata āyasmatā Ānandena yathāsakaṁ paṭibhānaṁ. Tattha dāni mayaṁ āyasmantaṁ Revataṁ pucchāma ‘ramaṇīyaṁ āvuso Revata Gosiṅgasālavanaṁ, dosinā ratti, sabbaphāliphullā sālā, dibbā maññe gandhā sampavanti. Kathaṁrūpena āvuso Revata bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā’ti. Evaṁ vutte bhante āyasmā Revato maṁ etadavoca ‘idhāvuso Sāriputta bhikkhu paṭisallānārāmo hoti

paṭisallānarato, ajjhattaṁ cetosamathamanuyutto, anirākatajjhāno, vipassanāya samannāgato, brūhetā suññāgārānaṁ. Evarūpena kho āvuso Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā”ti. Sādhu sādhu Sāriputta, yathā taṁ Revatova sammā byākaramāno byākareyya. Revato hi Sāriputta paṭisallānārāmo paṭisallānarato, ajjhattaṁ cetosamathamanuyutto, anirākatajjhāno, vipassanāya samannāgato, brūhetā suññāgārānanti.

341. Evaṁ vutte ahaṁ bhante āyasmantaṁ Anuruddhaṁ etadavocaṁ ‘byākataṁ kho āvuso Anuruddha āyasmatā Revatena -pa-. Kathaṁrūpena āvuso Anuruddha bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā’ti. Evaṁ vutte bhante āyasmā Anuruddho maṁ etadavoca ‘idhāvuso Sāriputta bhikkhu dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena sahassaṁ lokānaṁ voloketi. Seyyathāpi āvuso Sāriputta cakkhumā puriso -pa-. Evarūpena kho āvuso Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyāti. Sādhu sādhu Sāriputta, yathā taṁ Anuruddhova sammā byākaramāno byākareyya. Anuruddho hi Sāriputta dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena sahassaṁ lokānaṁ voloketīti.

342. Evaṁ vutte ahaṁ bhante āyasmantaṁ Mahākassapaṁ etadavocaṁ “byākataṁ kho āvuso Kassapa āyasmatā Anuruddhena yathāsakaṁ paṭibhānaṁ. Tattha dāni mayaṁ āyasmantaṁ Mahākassapaṁ pucchāma -pa-. Kathaṁ rūpena kho āvuso Kassapa bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā”ti. Evaṁ vutte bhante āyasmā Mahākassapo maṁ etadavoca “idhāvuso Sāriputta bhikkhu attanā ca āraññiko hoti āraññikattassa ca vaṇṇavādī, attanā ca piṇḍapātiko hoti -pa- attanā ca paṁsukūliko hoti -pa- attanā ca tecīvariko hoti -pa- attanā ca appiccho hoti -pa- attanā ca santuṭṭho hoti -pa- attanā ca pavivitto hoti -pa- attanā ca asaṁsaṭṭho hoti -pa- attanā ca āraddhavīriyo hoti -pa- attanā ca sīlasampanno hoti -pa- attanā ca samādhisampanno hoti -pa- attanā ca paññāsampanno hoti -pa- attanā ca vimuttisampanno

hoti -pa- attanā ca vimuttiñāṇadassanasampanno hoti vimuttiñāṇadassanasampadāya ca vaṇṇavādī. Evarūpena kho āvuso Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā"ti. Sādhu sādhu Sāriputta, yathā taṁ kassapova sammā byākaramāno byākareyya. Kassapo hi Sāriputta attanā ca āraññiko āraññikattassa ca vaṇṇavādī, attanā ca piṇḍapātiko piṇḍapātikattassa ca vaṇṇavādī, attanā ca paṁsukūliko paṁsukūlikattassa ca vaṇṇavādī, attanā ca tecīvariko tecīvarikattassa ca vaṇṇavādī, attanā ca appiccho appicchatāya ca vaṇṇavādī, attanā ca santuṭṭho santuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī, attanā ca pavivitto pavivekassa ca vaṇṇavādī, attanā ca asaṁsaṭṭho asaṁsaggassa ca vaṇṇavādī, attanā ca āraddhavīriyo vīriyārambhassa ca vaṇṇavādī, attanā ca sīlasampanno sīlasampadāya ca vaṇṇavādī, attanā ca samādhisampanno samādhisampadāya ca vaṇṇavādī, attanā ca paññāsampanno paññāsampadāya ca vaṇṇavādī, attanā ca vimuttisampanno vimuttisampadāya ca vaṇṇavādī, attanā ca vimuttiñāṇadassanasampanno vimuttiñāṇadassanasampadāya ca vaṇṇavādīti.

343. Evaṁ vutte ahaṁ bhante āyasmantaṁ Mahāmoggallānaṁ etadavocaṁ "byākataṁ kho āvuso Moggallāna āyasmatā Mahākassapena yathāsakaṁ paṭibhānaṁ. Tattha dāni mayaṁ āyasmantaṁ Mahāmoggallānaṁ pucchāma -pa-. Kathaṁrūpena āvuso Moggallāna bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā"ti. Evaṁ vutte bhante āyasmā Mahāmoggallāno maṁ etadavoca "idhāvuso Sāriputta dve bhikkhū abhidhammakathaṁ kathenti, te aññamaññaṁ pañhaṁ pucchanti, aññamaññassa pañhaṁ puṭṭhā vissajjenti, no ca saṁsādenti, dhammī ca nesaṁ kathā pavattinī hoti, evarūpena kho āvuso Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā"ti. Sādhu sādhu Sāriputta, yathā taṁ Moggallānova sammā byākaramāno byākareyya, Moggallāno hi Sāriputta dhammakathikoti.

344. Evaṁ vutte āyasmā Mahāmoggallāno Bhagavantaṁ etadavoca "atha khvāhaṁ bhante āyasmantaṁ Sāriputtaṁ etadavocaṁ 'byākataṁ kho āvuso Sāriputta amhehi sabbeheva yathāsakaṁ paṭibhānaṁ. Tattha

dāni mayaṁ āyasmantaṁ Sāriputtaṁ pucchāma, ramaṇīyaṁ āvuso Sāriputta Gosiṅgasālavanaṁ, dosinā ratti, sabbaphāliphullā sālā, dibbā maññe gandhā sampavanti. Kathaṁrūpena āvuso Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā"ti. Evaṁ vutte bhante āyasmā Sariputto maṁ etadavoca "idhāvuso Moggallāna bhikkhu cittaṁ vasaṁ vatteti, no ca bhikkhu cittassa vasena vattati, so yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati pubbaṇhasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā pubbaṇhasamayaṁ viharati. Yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati majjhanhikasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā majjhanhikasamayaṁ viharati. Yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati sāyanhasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā sāyanhasamayaṁ viharati. Seyyathāpi āvuso moggallāna rañño vā rājamahāmattassa vā nānārattānaṁ dussānaṁ dussakaraṇḍako pūro assa, so yaññadeva dussayugaṁ ākaṅkheyya pubbaṇhasamayaṁ pārupituṁ, taṁ tadeva dussayugaṁ pubbaṇhasamayaṁ pārupeyya. Yaññadeva dussayugaṁ ākaṅkheyya majjhanhikasamayaṁ pārupituṁ, taṁ tadeva dussayugaṁ majjhanhikasamayaṁ pārupeyya. Yaññadeva dussayugaṁ ākaṅkheyya sāyanhasamayaṁ pārupituṁ, taṁ tadeva dussayugaṁ sāyanhasamayaṁ pārupeyya. Evameva kho āvuso Moggallāna bhikkhu cittaṁ vasaṁ vatteti, no ca bhikkhu cittassa vasena vattati, so yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati pubbaṇhasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā pubbaṇhasamayaṁ viharati. Yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati majjhanhikasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā majjhanhikasamayaṁ viharati. Yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati sāyanhasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā sāyanhasamayaṁ viharati. Evarūpena kho āvuso Moggallāna bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā"ti. Sādhu sādhu Moggallāna, yathā taṁ Sāriputtova sammā byākaramāno byākareyya. Sāriputto hi Moggallāna cittaṁ vasaṁ vatteti, no ca Sāriputto cittassa vasena vattati. So yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati pubbaṇhasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā pubbaṇhasamayaṁ viharati. Yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati majjhanhikasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā majjhanhikasamayaṁ viharati. Yāya vihārasamāpattiyā ākaṅkhati sāyanhasamayaṁ viharituṁ, tāya vihārasamāpattiyā sāyanhasamayaṁ viharatīti.

345. Evaṁ vutte āyasmā Sāriputto Bhagavantaṁ etadavoca "kassa nu kho bhante subhāsitan"ti. Sabbesaṁ vo Sāriputta subhāsitaṁ pariyāyena. Api ca mamapi suṇātha, yathārūpena bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyya, idha Sāriputta bhikkhu pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto nisīdati pallaṅkaṁ ābhujitvā ujuṁ kāyaṁ paṇidhāya parimukhaṁ satiṁ upaṭṭhapetvā "na tāvāhaṁ imaṁ pallaṅkaṁ bhindissāmi, yāva me nānupādāya āsavehi cittaṁ vimuccissatī"ti. Evarūpena kho Sāriputta bhikkhunā Gosiṅgasālavanaṁ sobheyyāti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te āyasmanto[1] Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Mahāgosiṅgasuttaṁ niṭṭhitaṁ dutiyaṁ.

3. Mahāgopālakasutta

346. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Ekādasahi bhikkhave aṅgehi samannāgato gopālako abhabbo gogaṇaṁ pariharituṁ phātiṁ kātuṁ[2]. Katamehi ekādasahi. Idha bhikkhave gopālako na rūpaññū hoti, na lakkhaṇakusalo hoti, na āsāṭikaṁ hāretā[3] hoti, na vaṇaṁ paṭicchādetā hoti, na dhūmaṁ kattā hoti, na titthaṁ jānāti, na pītaṁ jānāti, na vīthiṁ jānāti, na gocarakusalo hoti, anavasesadohī ca hoti, ye te usabhā gopitaro gopariṇāyakā, te na atirekapūjāya pūjetā hoti. Imehi kho bhikkhave ekādasahi aṅgehi samannāgato gopālako abhabbo gogaṇaṁ pariharituṁ phātiṁ kātuṁ. Evameva kho bhikkhave ekādasahi dhammehi samannāgato bhikkhu abhabbo imasmiṁ

1. Te bhikkhū (Ka)
2. Phātikattuṁ (Sī, I), phātikātuṁ (Syā, Kaṁ)
3. Sāṭetā (Sī, Syā, Kaṁ, I)

dhammavinaye vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjituṁ. Katamehi ekādasahi. Idha bhikkhave bhikkhu na rūpaññū hoti, na lakkhaṇakusalo hoti, na āsāṭikaṁ hāretā hoti, na vaṇaṁ paṭicchādetā hoti, na dhūmaṁ kattā hoti, na titthaṁ jānāti, na pītaṁ jānāti, na vīthiṁ jānāti, na gocarakusalo hoti, anavasesadohī ca hoti, ye te bhikkhū therā rattaññū cirapabbajitā saṁghapitaro saṁghapariṇāyakā, te na atirekapūjāya pūjetā hoti.

347. Kathañca bhikkhave bhikkhu na rūpaññū hoti. Idha bhikkhave bhikkhu "yaṁ kiñci rūpaṁ sabbaṁ rūpaṁ cattāri mahābhūtāni catunnañca mahābhūtānaṁ upādāyarūpan"ti yathābhūtaṁ nappajānāti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu na rūpaññū hoti. (1)

Kathañca bhikkhave bhikkhu na lakkhaṇakusalo hoti. Idha bhikkhave bhikkhu "kammalakkhaṇo bālo, kammalakkhaṇo paṇḍito"ti yathābhūtaṁ nappajānāti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu na lakkhaṇakusalo hoti. (2)

Kathañca bhikkhave bhikkhu na āsāṭikaṁ hāretā hoti. Idha bhikkhave bhikkhu uppannaṁ kāmavitakkaṁ adhivāseti, nappajahati, na vinodeti, na byantī karoti, na anabhāvaṁ gameti. Uppannaṁ byāpādavitakkaṁ -pa-. Uppannaṁ vihiṁsāvitakkaṁ -pa-. Uppannuppanne pāpake akusale dhamme adhivāseti, nappajahati, na vinodeti, na byantī karoti, na anabhāvaṁ gameti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu na āsāṭikaṁ hāretā hoti. (3)

Kathañca bhikkhave bhikkhu na vaṇaṁ paṭicchādetā hoti. Idha bhikkhave bhikkhu cakkhunā rūpaṁ disvā nimittaggāhī hoti anubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenaṁ cakkhundriyaṁ asaṁvutaṁ viharantaṁ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṁ, tassa saṁvarāya na paṭipajjati, na rakkhati cakkhundriyaṁ, cakkhundriye na saṁvaraṁ āpajjati. Sotena saddaṁ sutvā -pa-. Ghānena gandhaṁ ghāyitvā -pa-. Jivhāya rasaṁ sāyitvā -pa-. Kāyena phoṭṭhabbaṁ phusitvā -pa-. Manasā dhammaṁ viññāya nimittaggāhī hoti anubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenaṁ manindriyaṁ asaṁvutaṁ viharantaṁ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṁ, tassa saṁvarāya na paṭipajjati,

na rakkhati manindriyaṁ, manindriye na saṁvaraṁ āpajjati. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu na vaṇaṁ paṭicchādetā hoti. (4)

Kathañca bhikkhave bhikkhu na dhūmaṁ kattā hoti. Idha bhikkhave bhikkhu yathāsutaṁ yathāpariyattaṁ dhammaṁ na vitthārena paresaṁ desetā hoti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu na dhūmaṁ kattā hoti. (5)

Kathañca bhikkhave bhikkhu na titthaṁ jānāti. Idha bhikkhave bhikkhu ye te bhikkhū bahussutā āgatāgamā dhammadharā vinayadharā mātikādharā, te kālena kālaṁ upasaṅkamitvā na paripucchati, na paripañhati "idaṁ bhante kathaṁ, imassa ko attho"ti. Tassa te āyasmanto avivaṭañceva na vivaranti, anuttānīkatañca na uttānī karonti, anekavihitesu ca kaṅkhāṭhānīyesu dhammesu kaṅkhaṁ na paṭivinodenti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu na titthaṁ jānāti. (6)

Kathañca bhikkhave bhikkhu na pītaṁ jānāti. Idha bhikkhave bhikkhu Tathāgatappavedite dhammavinaye desiyamāne na labhati atthavedaṁ, na labhati dhammavedaṁ, na labhati dhammūpasaṁhitaṁ pāmojjaṁ. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu na pītaṁ jānāti. (7)

Kathañca bhikkhave bhikkhu na vīthiṁ jānāti. Idha bhikkhave bhikkhu ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ yathābhūtaṁ nappajānāti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu na vīthiṁ jānāti. (8)

Kathañca bhikkhave bhikkhu na gocarakusalo hoti. Idha bhikkhave bhikkhu cattaro satipaṭṭhāne yathābhūtaṁ nappajānāti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu na gocarakusalo hoti. (9)

Kathañca bhikkhave bhikkhu anavasesadohī hoti. Idha bhikkhave bhikkhuṁ saddhā gahapatikā abhihaṭṭhuṁ pavārenti cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārehi, tatra bhikkhu mattaṁ na jānāti paṭiggahaṇāya. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu anavasesadohī hoti. (10)

Kathañca bhikkhave bhikkhu ye te bhikkhū therā rattaññū cirapabbajitā saṁghapitaro saṁghapariṇāyakā, te na atirekapūjāya pūjetā

hoti. Idha bhikkhave bhikkhu ye te bhikkhū therā rattaññū cirapabbajitā saṁghapitaro saṁghapariṇāyakā, tesu na mettaṁ kāyakammaṁ paccupaṭṭhāpeti āvi ceva raho ca. Na mettaṁ vacīkammaṁ paccupaṭṭhāpeti āvi ceva raho ca. Na mettaṁ manokammaṁ paccupaṭṭhāpeti āvi ceva raho ca. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu ye te bhikkhū therā rattaññū cirapabbajitā saṁghapitaro saṁghapariṇāyakā, te na atirekapūjāya pūjetā hoti. (11)

Imehi kho bhikkhave ekādasahi dhammehi samannāgato bhikkhu abhabbo imasmiṁ dhammavinaye vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjituṁ.

348. Ekādasahi bhikkhave aṅgehi samannāgato gopālako bhabbo gogaṇaṁ pariharituṁ phātiṁ kātuṁ. Katamehi ekādasahi. Idha bhikkhave gopālako rūpaññū hoti, lakkhaṇakusalo hoti, āsāṭikaṁ hāretā hoti, vaṇaṁ paṭicchādetā hoti, dhūmaṁ kattā hoti, titthaṁ jānāti, pītaṁ jānāti, vīthiṁ jānāti, gocarakusalo hoti, sāvasesadohī ca hoti, ye te usabhā gopitaro gopariṇāyakā, te atirekapūjāya pūjetā hoti. Imehi kho bhikkhave ekādasahi aṅgehi samannāgato gopālako bhabbo gogaṇaṁ pariharituṁ phātiṁ kātuṁ. Evameva kho bhikkhave ekādasahi dhammehi samannāgato bhikkhu bhabbo imasmiṁ dhammavinaye vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjituṁ. Katamehi ekādasahi. Idha bhikkhave bhikkhu rūpaññū hoti, lakkhaṇakusalo hoti, āsāṭikaṁ hāretā hoti, vaṇaṁ paṭicchādetā hoti, dhūmaṁ kattā hoti, titthaṁ jānāti, pītaṁ jānāti, vīthiṁ jānāti, gocarakusalo hoti, sāvasesadohī ca hoti, ye te bhikkhū therā rattaññū cirapabbajitā saṁghapitaro saṁghapariṇāyakā, te atirekapūjāya pūjetā hoti.

349. Kathañca bhikkhave bhikkhu rūpaññū hoti. Idha bhikkhave bhikkhu "yaṁ kiñci rūpaṁ sabbaṁ rūpaṁ cattāri mahābhūtāni catunnañca mahābhūtānaṁ upādāyarūpan"ti yathābhūtaṁ pajānāti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu rūpaññū hoti. (1)

Kathañca bhikkhave bhikkhu lakkhaṇakusalo hoti. Idha bhikkhave bhikkhu "kammalakkhaṇo bālo, kammalakkhaṇo paṇḍito"ti yathābhūtaṁ pajānāti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu lakkhaṇakusalo hoti. (2)

Kathañca bhikkhave bhikkhu āsāṭikaṁ hāretā hoti. Idha bhikkhave bhikkhu uppannaṁ kāmavitakkaṁ nādhivāseti, pajahati, vinodeti, byantī karoti, anabhāvaṁ gameti. Uppannaṁ byāpādavitakkaṁ -pa-. Uppannaṁ vihiṁsāvitakkaṁ -pa-. Uppannuppanne pāpake akusale dhamme nādhivāseti, pajahati, vinodeti, byantī karoti, anabhāvaṁ gameti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu āsāṭikaṁ hāretā hoti. (3)

Kathañca bhikkhave bhikkhu vaṇaṁ paṭicchādetā hoti. Idha bhikkhave bhikkhu cakkhunā rūpaṁ disvā na nimittaggāhī hoti nānubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenaṁ cakkhundriyaṁ asaṁvutaṁ viharantaṁ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṁ, tassa saṁvarāya paṭipajjati, rakkhati cakkhundriyaṁ, cakkhundriye saṁvaraṁ āpajjati. Sotena saddaṁ sutvā -pa-. Ghānena gandhaṁ ghāyitvā -pa-. Jivhāya rasaṁ sāyitvā -pa-. Kāyena phoṭṭhabbaṁ phusitvā -pa-. Manasā dhammaṁ viññāya na nimittaggāhī hoti nānubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenaṁ manindriyaṁ asaṁvutaṁ viharantaṁ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṁ, tassa saṁvarāya paṭipajjati, rakkhati manindriyaṁ, manindriye saṁvaraṁ āpajjati. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu vaṇaṁ paṭicchādetā hoti. (4)

Kathañca bhikkhave bhikkhu dhūmaṁ kattā hoti. Idha bhikkhave bhikkhu yathāsutaṁ yathāpariyattaṁ dhammaṁ vitthārena paresaṁ desetā hoti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu dhūmaṁ kattā hoti. (5)

Kathañca bhikkhave bhikkhu titthaṁ jānāti. Idha bhikkhave bhikkhu ye te bhikkhū bahussutā āgatāgamā dhammadharā vinayadharā mātikādharā, te kālena kālaṁ upasaṅkamitvā paripucchati, paripañhati "idaṁ bhante kathaṁ, imassa ko attho"ti. Tassa te āyasmanto avivaṭañceva vivaranti. Anuttānīkatañca uttānī karonti. Anekavihitesu ca kaṅkhāṭhānīyesu dhammesu kaṅkhaṁ paṭivinodenti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu titthaṁ jānāti. (6)

Kathañca bhikkhave bhikkhu pītaṁ jānāti. Idha bhikkhave bhikkhu Tathāgatappavedite dhammavinaye desiyamāne labhati atthavedaṁ, labhati dhammavedaṁ, labhati dhammūpasaṁhitaṁ pāmojjaṁ. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu pītaṁ jānāti. (7)

Kathañca bhikkhave bhikkhu vīthiṁ jānāti. Idha bhikkhave bhikkhu ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ yathābhūtaṁ pajānāti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu vīthiṁ jānāti. (8)

Kathañca bhikkhave bhikkhu gocarakusalo hoti. Idha bhikkhave bhikkhu cattāro satipaṭṭhāne yathābhūtaṁ pajānāti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu gocarakusalo hoti. (9)

Kathañca bhikkhave bhikkhu sāvasesadohī hoti. Idha bhikkhave bhikkhuṁ saddhā gahapatikā abhihaṭṭhuṁ pavārenti cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhārehi, tatra bhikkhu mattaṁ jānāti paṭiggahaṇāya. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu sāvasesadohī hoti. (10)

Kathañca bhikkhave bhikkhu ye te bhikkhū therā rattaññū cirapabbajitā saṁghapitaro saṁghapariṇāyakā, te atirekapūjāya pūjetā hoti. Idha bhikkhave bhikkhu ye te bhikkhū therā rattaññū cirapabbajitā saṁghapitaro saṁghapariṇāyakā, tesu mettaṁ kāyakammaṁ paccupaṭṭhāpeti āvi ceva raho ca. Mettaṁ vacīkammaṁ paccupaṭṭhāpeti āvi ceva raho ca. Mettaṁ manokammaṁ paccupaṭṭhāpeti āvi ceva raho ca. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu ye te bhikkhū therā rattaññū cirapabbajitā saṁghapitaro saṁghapariṇāyakā, te atirekapūjāya pūjetā hoti. (11)

Imehi kho bhikkhave ekādasahi dhammehi samannāgato bhikkhu bhabbo imasmiṁ dhammavinaye vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjitunti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Mahāgopālakasuttaṁ niṭṭhitaṁ tatiyaṁ.

---

4. Cūḷagopālakasutta

350. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Vajjīsu viharati Ukkacelāyaṁ Gaṅgāya nadiyā tīre. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Bhūtapubbaṁ bhikkhave Māgadhako gopālako duppaññajātiko vassānaṁ pacchime māse saradasamaye asamavekkhitvā Gaṅgāya nadiyā orimaṁ tīraṁ asamavekkhitvā pārimaṁ tīraṁ atittheneva gāvo patāresi uttaraṁ tīraṁ Suvidehānaṁ. Atha kho bhikkhave gāvo majjhegaṅgāya nadiyā sote āmaṇḍaliyaṁ karitvā tattheva anayabyasanaṁ āpajjiṁsu. Taṁ kissa hetu, tathā hi so bhikkhave Māgadhako gopālako duppaññajātiko vassānaṁ pacchime māse saradasamaye asamavekkhitvā Gaṅgāya nadiyā orimaṁ tīraṁ asamavekkhitvā pārimaṁ tīraṁ atittheneva gāvo patāresi uttaraṁ tīraṁ Suvidehānaṁ. Evameva kho bhikkhave ye hi keci[1] samaṇā vā brāhmaṇā vā akusalā imassa lokassa, akusalā parassa lokassa, akusalā māradheyyassa, akusalā amāradheyyassa, akusalā maccudheyyassa, akusalā amaccudheyyassa. Tesaṁ ye sotabbaṁ saddahātabbaṁ maññissanti, tesaṁ taṁ bhavissati dīgharattaṁ ahitāya dukkhāya.

351. Bhūtapubbaṁ bhikkhave Māgadhako gopālako sappaññajātiko vassānaṁ pacchime māse saradasamaye samavekkhitvā Gaṅgāya nadiyā orimaṁ tīraṁ samavekkhitvā pārimaṁ tīraṁ tittheneva gāvo patāresi uttaraṁ tīraṁ Suvidehānaṁ. So paṭhamaṁ patāresi ye te usabhā gopitaro gopariṇāyakā, te tiriyaṁ Gaṅgāya sotaṁ chetvā sotthinā pāraṁ agamaṁsu. Athāpare patāresi balavagāvo dammagāvo tepi tiriyaṁ Gaṅgāya sotaṁ chetvā sotthinā pāraṁ agamaṁsu. Athāpare patāresi vacchatare vacchatariyo, tepi tiriyaṁ Gaṅgāya sotaṁ chetvā sotthinā pāraṁ agamaṁsu. Athāpare patāresi vacchake kisābalake[2], tepi tiriyaṁ Gaṅgāya sotaṁ chetvā sotthinā pāraṁ agamaṁsu. Bhūtapubbaṁ bhikkhave vacchako taruṇako tāvadeva jātako mātugoravakena vuyhamāno, sopi tiriyaṁ Gaṅgāya sotaṁ chetvā sotthinā paraṁ agamāsi. Taṁ kissa hetu, tathā hi so bhikkhave Māgadhako gopālako sappaññajātiko vassānaṁ pacchime māse saradasamaye samavekkhitvā Gaṅgāya nadiyā

---

1. Ye keci (Syā, Kaṁ)

2. Kisabalake (Sī, Syā, I)

orimaṁ tīraṁ samavekkhitvā pārimaṁ tīraṁ tittheneva gāvo patāresi uttaraṁ tīraṁ Suvidehānaṁ. Evameva kho bhikkhave ye hi keci samaṇā vā brāhmaṇā vā kusalā imassa lokassa, kusalā parassa lokassa, kusalā māradheyyassa, kusalā amāradheyyassa, kusalā maccudheyyassa, kusalā amaccudheyyassa. Tesaṁ ye sotabbaṁ saddahātabbaṁ maññissanti, tesaṁ taṁ bhavissati dīgharattaṁ hitāya sukhāya.

352. Seyyathāpi bhikkhave ye te usabhā gopitaro gopariṇāyakā, te tiriyaṁ Gaṅgāya sotaṁ chetvā sotthinā pāraṁ agamaṁsu. Evameva kho bhikkhave ye te bhikkhū arahanto khīṇāsavā vusitavanto katakaraṇīyā ohitabhārā anuppattasadatthā parikkhīṇabhavasaṁyojanā sammadaññā vimuttā, te tiriyaṁ mārassa sotaṁ chetvā sotthinā pāraṁ gatā.

Seyyathāpi te bhikkhave balavagāvo dammagāvo tiriyaṁ Gaṅgāya sotaṁ chetvā sotthinā pāraṁ agamaṁsu. Evameva kho bhikkhave ye te bhikkhū pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino, anāvattidhammā tasmā lokā, tepi tiriyaṁ mārassa sotaṁ chetvā sotthinā paraṁ gamissanti.

Seyyathāpi te bhikkhave vacchatarā vacchatariyo tiriyaṁ Gaṅgāya sotaṁ chetvā sotthinā pāraṁ agamaṁsu. Evameva kho bhikkhave ye te bhikkhū tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā rāgadosamohānaṁ tanuttā sakadāgāmino sakideva imaṁ lokaṁ āgantvā dukkhassantaṁ karissanti, tepi tiriyaṁ mārassa sotaṁ chetvā sotthinā pāraṁ gamissanti.

Seyyathāpi te bhikkhave vacchakā kisābalakā tiriyaṁ Gaṅgāya sotaṁ chetvā sotthinā pāraṁ agamaṁsu. Evameva kho bhikkhave ye te bhikkhū tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyanā, tepi tiriyaṁ mārassa sotaṁ chetvā sotthinā pāraṁ gamissanti.

Seyyathāpi so bhikkhave vacchako taruṇako tāvadeva jātako mātugoravakena vuyhamāno tiriyaṁ Gaṅgāya sotaṁ chetvā

sotthinā pāraṁ agamāsi. Evameva kho bhikkhave ye te bhikkhū dhammānusārino saddhānusārino, tepi tiriyaṁ mārassa sotaṁ chetvā sotthinā pāraṁ gamissanti.

Ahaṁ kho pana bhikkhave kusalo imassa lokassa, kusalo parassa lokassa, kusalo māradheyyassa, kusalo amāradheyyassa, kusalo maccudheyyassa, kusalo amaccudheyyassa. Tassa mayhaṁ bhikkhave ye sotabbaṁ saddahātabbaṁ maññissanti, tesaṁ taṁ bhavissati dīgharattaṁ hitāya sukhāyāti.

Idamavoca Bhagavā, idaṁ vatvā Sugato athāparaṁ etadavoca Satthā.

“Ayaṁ loko paro loko, jānatā suppakāsito.
Yañca mārena sampattaṁ, appattaṁ yañca maccunā.

Sabbaṁ lokaṁ abhiññāya, Sambuddhena pajānatā.
Vivaṭaṁ amatadvāraṁ, khemaṁ nibbānapattiyā.

Chinnaṁ pāpimato sotaṁ, viddhastaṁ vinaḷīkataṁ.
Pāmojjabahulā hotha, khemaṁ patta’ttha[1] bhikkhavo”ti.

Cūḷagopālakasuttaṁ niṭṭhitaṁ catutthaṁ.

---

5. Cūḷasaccakasutta

353. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Vesāliyaṁ viharati Mahāvane Kūṭāgārasālāyaṁ. Tena kho pana samayena Saccako Nigaṇṭhaputto Vesāliyaṁ paṭivasati bhassappavādako paṇḍitavādo sādhusammato bahujanassa. So Vesāliyaṁ parisati evaṁ vācaṁ bhāsati “nāhaṁ taṁ passāmi samaṇaṁ vā brāhmaṇaṁ vā saṅghiṁ gaṇiṁ gaṇācariyaṁ, api Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ paṭijānamānaṁ, yo mayā vādena vādaṁ samāraddho na saṅkampeyya na sampakampeyya na sampavedheyya, yassa na kacchehi sedā muccheyyuṁ, thūṇaṁ cepāhaṁ acetanaṁ vādena samārabheyyaṁ, sāpi mayā vādena vādaṁ

---

1. Patthetha (Syā, Kaṁ, Ka, Aṭṭhakathāyaṁ saṁvaṇṇetabbapāṭho)

samāraddhā saṅkampeyya sampakampeyya sampavedheyya, ko pana vādo manussabhūtassā"ti. Atha kho āyasmā Assaji pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya Vesāliṁ piṇḍāya pāvisi. Addasā kho Saccako Nigaṇṭhaputto Vesāliyaṁ jaṅghāvihāraṁ anucaṅkamamāno anuvicaramāno āyasmantaṁ Assajiṁ dūratova āgacchantaṁ, disvāna yenāyasmā Assaji tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmatā Assajinā saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ aṭṭhāsi, ekamantaṁ ṭhito kho Saccako Nigaṇṭhaputto āyasmantaṁ Assajiṁ etadavoca "kathaṁ pana bho Assaji samaṇo Gotamo sāveke vineti, kathaṁbhāgā ca pana samaṇassa Gotamassa sāvakesu anusāsanī bahulā pavattatī"ti. Evaṁ kho Aggivessana Bhagavā sāvake vineti, evaṁbhāgā ca pana Bhagavato sāvakesu anusāsanī bahulā pavattati "rūpaṁ bhikkhave aniccaṁ, vedanā aniccā, saññā aniccā, saṅkhārā aniccā, viññāṇaṁ aniccaṁ. Rūpaṁ bhikkhave anattā, vedanā anattā, saññā anattā, saṅkhārā anattā, viññāṇaṁ anattā. Sabbe saṅkhārā aniccā, sabbe dhammā anattā"ti. Evaṁ kho Aggivessana Bhagavā sāvake vineti, evaṁbhāgā ca pana Bhagavato sāvakesu anusāsanī bahulā pavattatīti. Dussutaṁ vata bho Assaji assumha, ye mayaṁ evaṁvādiṁ samaṇaṁ Gotamaṁ assumha, appeva nāma mayaṁ kadāci karahaci tena bhotā Gotamena saddhiṁ samāgaccheyyāma, appeva nāma siyā kocideva kathāsallāpo, appeva nāma tasmā pāpakā diṭṭhigatā viveceyyāmāti.

354. Tena kho pana samayena pañcamattāni Licchavisatāni santhāgāre[1] sannipatitāni honti kenacideva karaṇīyena. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto yena te Licchavī tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te Licchavī etadavoca "abhikkamantu bhonto Licchavī, abhikkamantu bhonto Licchavī, ajja me samaṇena Gotamena saddhiṁ kathāsallāpo bhavissati. Sace me samaṇo Gotamo tathā patiṭṭhissati, yathā ca me[2] ñātaññatarena sāvakena Assajinā nāma bhikkhunā patiṭṭhitaṁ. Seyyathāpi nāma balavā puriso dīghalomikaṁ eḷakaṁ lomesu gahetvā ākaḍḍheyya parikaḍḍheyya

---

1. Sandhāgāre (Ka)
2. Yathāssa me (Sī, I)

samparikaḍḍheyya, evamevāhaṁ samaṇaṁ Gotamaṁ vādena vādaṁ ākaḍḍhissāmi parikaḍḍhissāmi samparikaḍḍhissāmi. Seyyathāpi nāma balavā soṇḍikākammakāro mahantaṁ soṇḍikākiḷañjaṁ gambhīre udakarahade pakkhipitvā kaṇṇe gahetvā ākaḍḍheyya parikaḍḍheyya samparikaḍḍheyya, evamevāhaṁ samaṇaṁ Gotamaṁ vādena vādaṁ ākaḍḍhissāmi parikaḍḍhissāmi samparikaḍḍhissāmi. Seyyathāpi nāma balavā soṇḍikādhutto vālaṁ[1] kaṇṇe gahetvā odhuneyya niddhuneyya nipphoṭeyya[2], evamevāhaṁ samaṇaṁ Gotamaṁ vādena vādaṁ odhunissāmi niddhunissāmi nipphoṭessāmi. Seyyathāpi nāma kuñjaro saṭṭhihāyano gambhīraṁ pokkharaṇiṁ ogāhetvā sāṇadhovikaṁ nāma kīḷitajātaṁ kīḷati, evamevāhaṁ samaṇaṁ Gotamaṁ sāṇadhovikaṁ maññe kīḷitajātaṁ kīḷissāmi. Abhikkamantu bhonto Licchavī, abhikkamantu bhonto Licchavī, ajja me samaṇena Gotamena saddhiṁ kathāsallāpo bhavissatī"ti. Tatrekacce Licchavī evamāhaṁsu "kiṁ samaṇo Gotamo Saccakassa Nigaṇṭhaputtassa vādaṁ āropessati, atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto samaṇassa Gotamassa vādaṁ āropessatī"ti. Ekacce Licchavī evamāhaṁsu "kiṁ so bhavamāno Saccako Nigaṇṭhaputto, yo Bhagavato vādaṁ āropessati, atha kho Bhagavā Saccakassa Nigaṇṭhaputtassa vādaṁ āropessatī"ti. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto pañcamattehi Licchavisatehi parivuto yena Mahāvanaṁ Kūṭāgārasālā tenupasaṅkami.

355. Tena kho pana samayena sambahulā bhikkhū abbhokāse caṅkamanti. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto yena te bhikkhū tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te bhikkhū etadavoca "kahaṁ nu kho bho etarahi so bhavaṁ Gotamo viharati, dassanakāmā hi mayaṁ taṁ bhavantaṁ Gotaman"ti. Esa aggivessana Bhagavā Mahāvanaṁ ajjhogāhetvā aññatarasmiṁ rukkhamūle divāvihāraṁ nisinnoti. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto mahatiyā Licchaviparisāya saddhiṁ Mahāvanaṁ ajjhogāhetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdi. Tepi kho Licchavī appekacce Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu. Appekacce

---

1. Thālaṁ (Ka)
2. Nicchādeyya (Sī, I, Ka), nicchoṭeyya (Ka), nippoṭheyya (Syā, Kaṁ)

Bhagavatā saddhiṁ sammodiṁsu, sammodanīyaṁkathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdiṁsu. Appekacce yena Bhagavā tenañjaliṁ paṇāmetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu. Appekacce Bhagavato santike nāmagottaṁ sāvetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu. Appekacce tuṇhībhūtā ekamantaṁ nisīdiṁsu.

356. Ekamantaṁ nisinno kho Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavantaṁ etadavoca "puccheyyāhaṁ bhavantaṁ Gotamaṁ kiñcideva desaṁ, sace me bhavaṁ Gotamo okāsaṁ karoti pañhassa veyyākaraṇāyā"ti. Puccha Aggivessana yadākaṅkhasīti. Kathaṁ pana bhavaṁ Gotamo sāvake vineti, kathaṁbhāgā ca pana bhoto Gotamassa sāvakesu anusāsanī bahulā pavattatīti. Evaṁ kho ahaṁ Aggivessana sāvake vinemi, evaṁbhāgā ca pana me sāvakesu anusāsanī bahulā pavattati "rūpaṁ bhikkhave aniccaṁ, vedanā aniccā, saññā aniccā, saṅkhārā aniccā, viññāṇaṁ aniccaṁ. Rūpaṁ bhikkhave anattā, vedanā anattā, saññā anattā, saṅkhārā anattā, viññāṇaṁ anattā. Sabbe saṅkhārā aniccā, sabbe dhammā anattā"ti. Evaṁ kho ahaṁ Aggivessana sāvake vinemi, evaṁbhāgā ca pana me sāvakesu anusāsanī bahulā pavattatīti. Upamā maṁ bho Gotama paṭibhātīti. "Paṭibhātu taṁ Aggivessanā"ti Bhagavā avoca.

Seyyathāpi bho Gotama ye kecime bījagāmabhūtagāmā vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjanti, sabbe te pathaviṁ nissāya pathaviyaṁ patiṭṭhāya, evamete bījagāmabhūtagāmā vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjanti. Seyyathāpi vā pana bho Gotama ye kecime balakaraṇīyā kammantā karīyanti, sabbe te pathaviṁ nissāya pathaviyaṁ patiṭṭhāya, evamete balakaraṇīyā kammantā karīyanti. Evameva kho bho Gotama rūpattāyaṁ purisapuggalo rūpe patiṭṭhāya puññaṁ vā apuññaṁ vā pasavati, vedanattāyaṁ purisapuggalo vedanāyaṁ patiṭṭhāya puññaṁ vā apuññaṁ vā pasavati, saññattāyaṁ purisapuggalo saññāyaṁ patiṭṭhāya puññaṁ vā apuññaṁ vā pasavati, saṅkhārattāyaṁ purisapuggalo saṅkhāresu patiṭṭhāya puññaṁ vā apuññaṁ vā pasavati, viññāṇattāyaṁ purisapuggalo viññāṇe patiṭṭhāya puññaṁ vā apuññaṁ vā pasavatīti.

Nanu tvaṁ Aggivessana evaṁ vadesi, rūpaṁ me attā, vedanā me attā, saññā me attā, saṅkhārā me attā, viññāṇaṁ me attāti. Ahaṁ hi bho

Gotama evaṁ vadāmi "rūpaṁ me attā, vedanā me attā, saññā me attā, saṅkhārā me attā, viññāṇaṁ me attā"ti, ayañca mahatī janatāti.

Kiṁ hi te Aggivessana mahatī janatā karissati, iṅgha tvaṁ Aggivessana sakaññeva vādaṁ nibbeṭhehīti. Ahaṁ hi bho Gotama evaṁ vadāmi "rūpaṁ me attā, vedanā me attā, saññā me attā, saṅkhārā me attā, viññāṇaṁ me attā"ti.

357. Tena hi Aggivessana taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khameyya, tathā naṁ[1] byākareyyāsi, taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, vatteyya rañño khattiyassa muddhāvasittassa sakasmiṁ vijite vaso ghātetāyaṁ vā ghātetuṁ jāpetāyaṁ vā jāpetuṁ pabbājetāyaṁ vā pabbājetuṁ, seyyathāpi rañño Pasenadissa Kosalassa, seyyathāpi vā pana rañño Māgadhassa Ajātasattussa Vedehiputtassāti. Vatteyya bho Gotama rañño khattiyassa muddhāvasittassa sakasmiṁ vijite vaso ghātetāyaṁ vā ghātetuṁ jāpetāyaṁ vā jāpetuṁ pabbājetāyaṁ vā pabbājetuṁ, seyyathāpi rañño Pasenadissa Kosalassa, seyyathāpi vā pana rañño Māgadhassa Ajātasattussa Vedehiputtassa. Imesaṁ pi hi bho Gotama saṁghānaṁ gaṇānaṁ, seyyathidaṁ, Vajjīnaṁ Mallānaṁ vattati sakasmiṁ vijite vaso ghātetāyaṁ vā ghātetuṁ jāpetāyaṁ vā jāpetuṁ pabbājetāyaṁ vā pabbājetuṁ, kiṁ pana rañño khattiyassa muddhāvasittassa, seyyathāpi rañño Pasenadissa Kosalassa, seyyathāpi vā pana rañño Māgadhassa Ajātasattussa Vedehiputtassa, vatteyya bho Gotama vattituṁ ca marahatīti.

Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, yaṁ tvaṁ evaṁ vadesi "rūpaṁ me attā"ti, vattati te tasmiṁ rūpe vaso "evaṁ me rūpaṁ hotu, evaṁ me rūpaṁ mā ahosī"ti. Evaṁ vutte Saccako Nigaṇṭhaputto tuṇhī ahosi. Dutiyampi kho Bhagavā Saccakaṁ Nigaṇṭhaputtaṁ etadavoca, taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, yaṁ tvaṁ evaṁ vadesi "rūpaṁ me attā"ti, vattati te tasmiṁ rūpe vaso "evaṁ me rūpaṁ hotu, evaṁ me rūpaṁ mā ahosī"ti.

---

1. Tathā taṁ (Ka)

dutiyampi kho Saccako Nigaṇṭhaputto tuṇhī ahosi. Atha kho Bhagavā Saccakaṁ Nigaṇṭhaputtaṁ etadavoca "byākarohi dāni Aggivessana na dāni te tuṇhībhāvassa kālo, yo koci Aggivessana Tathāgatena yāvatatiyaṁ sahadhammikaṁ pañhaṁ puṭṭho na byākaroti. Etthevassa sattadhā muddhā phalatī"ti.

Tena kho pana samayena Vajirapāṇi yakkho āyasaṁ vajiraṁ ādāya ādittaṁ sampajjalitaṁ sajotibhūtaṁ Saccakassa Nigaṇṭhaputtassa uparivehāsaṁ ṭhito hoti "sacāyaṁ Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavatā yāvatatiyaṁ sahadhammikaṁ pañhaṁ puṭṭho na byākarissati, etthevassa sattadhā muddhaṁ phālessāmī"ti. Taṁ kho pana Vajirapāṇiṁ yakkhaṁ Bhagavā ceva passati, Saccako ca Nigaṇṭhaputto. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto bhīto saṁviggo lomahaṭṭhajāto Bhagavantaṁyeva tāṇaṁ gavesī Bhagavantaṁyeva leṇaṁ gavesī Bhagavantaṁyeva saraṇaṁ gavesī Bhagavantaṁ etadavoca "pucchatu maṁ bhavaṁ Gotamo byākarissāmī"ti.

358. Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, yaṁ tvaṁ evaṁ vadesi "rūpaṁ me attā"ti, vattati te tasmiṁ rūpe vaso "evaṁ me rūpaṁ hotu, evaṁ me rūpaṁ mā ahosī"ti. No hidaṁ bho Gotama.

Manasi karohi Aggivessana, manasi karitvā kho Aggivessana byākarohi, na kho te sandhiyati purimena vā pacchimaṁ pacchimena vā purimaṁ. Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, yaṁ tvaṁ evaṁ vadesi "vedanā me attā"ti, vattati te tissaṁ vedanāyaṁ[1] vaso "evaṁ me vedanā hotu, evaṁ me vedanā mā ahosī"ti. No hidaṁ bho Gotama.

Manasi karohi Aggivessana, manasi karitvā kho Aggivessana byākarohi, na kho te sandhiyati purimena vā pacchimaṁ pacchimena vā purimaṁ. Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, yaṁ tvaṁ evaṁ vadesi "saññā me attā"ti, vattati te tissaṁ saññāyaṁ vaso "evaṁ me saññā hotu, evaṁ me saññā mā ahosī"ti. No hidaṁ bho Gotama.

---

1. Tāyaṁ vedanāyaṁ (Sī, Syā)

Manasi karohi Aggivessana, manasi karitvā kho Aggivessana byākarohi, na kho te sandhiyati purimena vā pacchimaṁ pacchimena vā purimaṁ. Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, yaṁ tvaṁ evaṁ vadesi "saṅkhārā me attā"ti, vattati te tesu saṅkhāresu vaso "evaṁ me saṅkhārā hontu, evaṁ me saṅkhārā mā ahesun"ti. No hidaṁ bho Gotama.

Manasi karohi Aggivessana, manasi karitvā kho Aggivessana byākarohi, na kho te sandhiyati purimena vā pacchimaṁ pacchimena vā purimaṁ. Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, yaṁ tvaṁ evaṁ vadesi "viññāṇaṁ me attā"ti, vattati te tasmiṁ viññāṇe vaso "evaṁ me viññāṇaṁ hotu, evaṁ me viññāṇaṁ mā ahosī"ti. No hidaṁ bho Gotama.

Manasi karohi Aggivessana, manasi karitvā kho Aggivessana byākarohi, na kho te sandhiyati purimena vā pacchimaṁ pacchimena vā purimaṁ. Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, rūpaṁ niccaṁ vā aniccaṁ vāti. Aniccaṁ bho Gotama. Yaṁ panāniccaṁ, dukkhaṁ vā taṁ sukhaṁ vāti. Dukkhaṁ bho Gotama. Yaṁ panāniccaṁ dukkhaṁ vipariṇāmadhammaṁ, kallaṁ nu taṁ samanupassituṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti. No hidaṁ bho Gotama.

Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, vedanā -pa- saññā -pa- saṅkhārā -pa-. Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, viññāṇaṁ niccaṁ vā aniccaṁ vāti. Aniccaṁ bho Gotama. Yaṁ panāniccaṁ, dukkhaṁ vā taṁ sukhaṁ vāti. Dukkhaṁ bho Gotama. Yaṁ panāniccaṁ dukkhaṁ vipariṇāmadhammaṁ, kallaṁ nu taṁ samanupassituṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti. No hidaṁ bho Gotama.

Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, yo nu kho dukkhaṁ allīno dukkhaṁ upagato dukkhaṁ ajjhosito dukkhaṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti samanupassati, api nu kho so sāmaṁ vā dukkhaṁ parijāneyya, dukkhaṁ vā parikkhepetvā vihareyyāti. Kiṁ hi siyā bho Gotama, no hidaṁ bho Gotamāti.

Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, nanu tvaṁ evaṁ sante dukkhaṁ allīno dukkhaṁ upagato dukkhaṁ ajjhosito, dukkhaṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti samanupassasīti. Kiṁ hi no siyā bho Gotama, evametaṁ bho Gotamāti.

359. Seyyathāpi Aggivessana puriso sāratthiko sāragavesī sārapariyesanaṁ caramāno tiṇhaṁ kuṭhāriṁ[1] ādāya vanaṁ paviseyya. So tattha passeyya mahantaṁ kadalikkhandhaṁ ujuṁ navaṁ akukkukajātaṁ[2]. Tamenaṁ mūle chindeyya mūle chetvā agge chindeyya agge chetvā pattavaṭṭiṁ vinibbhujeyya[3]. So tattha pattavaṭṭiṁ vinibbhujanto pheggumpi nādhigaccheyya, kuto sāraṁ. Evameva kho tvaṁ Aggivessana mayā sakasmiṁ vāde samanuyuñjiyamāno samanugāhiyamāno samanubhāsiyamāno ritto tuccho aparaddho. Bhāsitā kho pana te esā Aggivessana Vesāliyaṁ parisati vācā "nāhaṁ taṁ passāmi samaṇaṁ vā brāhmaṇaṁ vā saṅghiṁ gaṇiṁ gaṇācariyaṁ, api Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ paṭijānamānaṁ, yo mayā vādena vādaṁ samāraddho na saṅkampeyya na sampakampeyya na sampavedheyya, yassa na kacchehi sedā mucceyyuṁ. Thūṇaṁ cepāhaṁ acetanaṁ vādena vādaṁ samārabheyyaṁ, sāpi mayā vādena vādaṁ samāraddhā saṅkampeyya sampakampeyya sampavedheyya. Ko pana vādo manussabhūtassā"ti. Tuyhaṁ kho pana Aggivessana appekaccāni sedaphusitāni nalāṭā muttāni uttarāsaṅgaṁ vinibhinditvā bhūmiyaṁ patiṭṭhitāni, mayhaṁ kho pana Aggivessana natthi etarahi kāyasmiṁ sedoti. Iti Bhagavā tasmiṁ[4] parisati suvaṇṇavaṇṇaṁ kāyaṁ vivari. Evaṁ vutte Saccako Nigaṇṭhaputto tuṇhībhūto maṅkubhūto pattakkhandho adhomukho pajjhāyanto appaṭibhāno nisīdi.

360. Atha kho Dummukho Licchaviputto Saccakaṁ Nigaṇṭhaputtaṁ tuṇhībhūtaṁ maṅkubhūtaṁ pattakkhandhaṁ adhomukhaṁ pajjhāyantaṁ appaṭibhānaṁ viditvā Bhagavantaṁ etadavoca "upamā maṁ Bhagavā paṭibhātī"ti. "Paṭibhātu taṁ Dummukhā"ti Bhagavā avoca. Seyyathāpi bhante gāmassa vā nigamassa vā avidūre pokkharaṇī, tatrāssa kakkaṭako. Atha kho bhante sambahulā kumārakā vā kumārikā vā tamhā gāmā vā nigamā vā nikkhamitvā yena sā pokkharaṇī tenupasaṅkameyyuṁ, upasaṅkamitvā taṁ pokkharaṇiṁ ogāhetvā taṁ kakkaṭakaṁ udakā uddharitvā thale patiṭṭhāpeyyuṁ. Yaññadeva hi so bhante kakkaṭako aḷaṁ abhininnāmeyya. Taṁ tadeva te kumārakā vā kumārikā vā kaṭṭhena vā kathalena vā sañchindeyyuṁ

---

1. Kudhāriṁ (Syā, Kaṁ, Ka)
2. Akukkuṭajātaṁ (Syā, Kaṁ)
3. Vinibbhujjeyya (Ka)
4. Tassaṁ (?)

sambhañjeyyuṁ sampalibhañjeyyuṁ. Evaṁ hi so bhante kakkaṭako sabbehi aḷehi sañchinnehi sambhaggehi sampalibhaggehi abhabbo taṁ pokkharaṇiṁ puna otarituṁ seyyathāpi pubbe. Evameva kho bhante yāni Saccakassa Nigaṇṭhaputtassa visūkāyitāni visevitāni vipphanditāni, tānipi sabbāni[1] Bhagavatā sañchinnāni sambhaggāni sampalibhaggāni. Abhabbo ca dāni bhante Saccako Nigaṇṭhaputto puna Bhagavantaṁ upasaṅkamituṁ yadidaṁ vādādhippāyoti. Evaṁ vutte Saccako Nigaṇṭhaputto Dummukhaṁ Licchaviputtaṁ etadavoca, āgamehi tvaṁ Dummukha, āgamehi tvaṁ Dummukha, ( )[2] na mayaṁ tayā saddhiṁ mantema, idha mayaṁ bhotā Gotamena saddhiṁ mantema.

361. Tiṭṭhatesā bho Gotama amhākañceva aññesañca puthusamaṇabrāhmaṇānaṁ vācā, vilāpaṁ vilapitaṁ maññe. Kittāvatā ca nu kho bhoto Gotamassa sāvako sāsanakaro hoti ovādapatikaro, tiṇṇavicikiccho vigatakathaṁkatho vesārajjappatto aparappaccayo Satthusāsane viharatīti. Idha Aggivessana mama sāvako yaṁ kiñci rūpaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ ajjhattaṁ vā bahiddhā vā oḷārikaṁ vā sukhumaṁ vā hīnaṁ vā paṇītaṁ vā yaṁ dūre santike vā, sabbaṁ rūpaṁ "netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā"ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya passati. Yā kāci vedanā -pa-. Yā kāci saññā -pa-. Ye keci saṅkhārā -pa-. Yaṁ kiñci viññāṇaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ ajjhattaṁ vā bahiddhā vā oḷārikaṁ vā sukhumaṁ vā hīnaṁ vā paṇītaṁ vā yaṁ dūre santike vā, sabbaṁ viññāṇaṁ "netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā"ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya passati. Ettāvatā kho Aggivessana mama sāvako sāsanakaro hoti ovādapatikaro, tiṇṇavicikiccho vigatakathaṁkatho vesārajjappatto aparappaccayo Satthusāsane viharatīti.

Kittāvatā pana bho Gotama bhikkhu arahaṁ hoti khīṇāsavo vusitavā katakaraṇīyo ohitabhāro anuppattasadattho parikkhīṇabhavasaṁyojano sammadaññā vimuttoti. Idha Aggivessana bhikkhu yaṁ kiñci rūpaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ ajjhattaṁ vā bahiddhā vā oḷārikaṁ vā sukhumaṁ vā hīnaṁ vā paṇītaṁ vā yaṁ dūre santike vā, sabbaṁ rūpaṁ "netaṁ mama, nesohamasmi,

---

1. Vipphanditāni kānici kānici tāni (Sī, Syā, Kaṁ, I)
2. (Mukharosi tvaṁ Dummukha) (Syā, Kaṁ)

na meso attā"ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya disvā anupādā vimutto hoti. Yā kāci vedanā -pa-. Yā kāci saññā -pa-. Ye keci saṅkhārā -pa-. Yaṁ kiñci viññāṇaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ ajjhattaṁ vā bahiddhā vā oḷārikaṁ vā sukhumaṁ vā hīnaṁ vā paṇītaṁ vā yaṁ dūre santike vā, sabbaṁ viññāṇaṁ "netaṁ mama, nesohamasmi, na meso attā"ti evametaṁ yathābhūtaṁ sammappaññāya disvā anupādā vimutto hoti. Ettāvatā kho Aggivessana bhikkhu arahaṁ hoti khīṇāsavo vusitavā katakaraṇīyo ohitabhāro anuppattasadattho parikkhīṇabhavasaṁyojano sammadaññā vimutto. Evaṁ vimuttacitto kho Aggivessana bhikkhu tīhi anuttariyehi samannāgato hoti dassanānuttariyena paṭipadānuttariyena vimuttānuttariyena. Evaṁ vimuttacitto kho Aggivessana bhikkhu Tathāgataññeva sakkaroti garuṁ karoti māneti pūjeti "Buddho so Bhagavā bodhāya dhammaṁ deseti, danto so Bhagavā damathāya dhammaṁ deseti, santo so Bhagavā samathāya dhammaṁ deseti, tiṇṇo so Bhagavā taraṇāya dhammaṁ deseti, parinibbuto so Bhagavā parinibbānāya dhammaṁ desetī"ti.

362. Evaṁ vutte Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavantaṁ etadavoca "mayameva bho Gotama dhaṁsī, mayaṁ pagabbā, ye mayaṁ bhavantaṁ Gotamaṁ vādena vādaṁ āsādetabbaṁ amaññimha. Siyā hi bho Gotama hatthiṁ pabhinnaṁ āsajja purisassa sotthibhāvo, na tveva bhavantaṁ Gotamaṁ āsajja siyā purisassa sotthibhāvo. Siyā hi bho Gotama pajjalitaṁ[1] aggikkhandhaṁ āsajja purisassa sotthibhāvo, na tveva bhavantaṁ Gotamaṁ āsajja siyā purisassa sotthibhāvo. Siyā hi bho Gotama āsīvisaṁ ghoravisaṁ āsajja purisassa sotthibhāvo, na tveva bhavantaṁ Gotamaṁ āsajja siyā purisassa sotthibhāvo. Mayameva bho Gotama dhaṁsī, mayaṁ pagabbā, ye mayaṁ bhavantaṁ Gotamaṁ vādena vādaṁ āsādetabbaṁ amaññimha. Adhivāsetu[2] me bhavaṁ Gotamo svātanāya bhattaṁ saddhiṁ bhikkhusaṁghenā"ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena.

363. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavato adhivāsanaṁ viditvā te Licchavī āmantesi "suṇantu me bhonto Licchavī,

---

1. Jalantaṁ (Sī, I)   2. Adhivāsetu ca (I, Ka)

samaṇo me Gotamo nimantito svātanāya saddhiṁ bhikkhusaṁghena, tena me abhihareyyātha yamassa patirūpaṁ maññeyyāthā"ti. Atha kho te Licchavī tassā rattiyā accayena Saccakassa Nigaṇṭhaputtassa pañcamattāni thālipākasatāni bhattābhihāraṁ abhihariṁsu. Atha kho Nigaṇṭhaputto sake ārāme paṇītaṁ khādanīyaṁ bhojanīyaṁ paṭiyādāpetvā Bhagavato kālaṁ ārocāpesi "kālo bho Gotama niṭṭhitaṁ bhattan"ti. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya yena Saccakassa Nigaṇṭhaputtassa ārāmo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi saddhiṁ bhikkhusaṁghena. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ paṇītena khādanīyena bhojanīyena sahatthā santappesi sampavāresi. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavantaṁ bhuttāviṁ onītapattapāṇiṁ aññataraṁ nīcaṁ āsanaṁ gahetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavantaṁ etadavoca "yamidaṁ bho Gotama dāne puññañca puññamahī ca, taṁ dāyakānaṁ sukhāya hotū"ti. Yaṁ kho Aggivessana tādisaṁ dakkhiṇeyyaṁ āgamma avītarāgaṁ avītadosaṁ avītamohaṁ, taṁ dāyakānaṁ bhavissati. Yaṁ kho Aggivessana mādisaṁ dakkhiṇeyyaṁ āgamma vītarāgaṁ vītadosaṁ vītamohaṁ, taṁ tuyhaṁ bhavissatīti.

Cūḷasaccakasuttaṁ niṭṭhitaṁ pañcamaṁ.

---

6. Mahāsaccakasutta

364. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Vesāliyaṁ viharati Mahāvane Kūṭāgārasālāyaṁ. Tena kho pana samayena Bhagavā pubbaṇhasamayaṁ sunivattho hoti pattacīvaramādāya Vesāliṁ piṇḍāya pavisitukāmo[1]. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto jaṅghāvihāraṁ anucaṅkamamāno anuvicaramāno yena Mahāvanaṁ Kūṭāgārasālā tenupasaṅkami. Addasā kho āyasmā Ānando Saccakaṁ Nigaṇṭhaputtaṁ dūratova āgacchantaṁ, disvāna Bhagavantaṁ etadavoca "ayaṁ bhante

---

1. Pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya ... pavisitukāmo hoti (Sī)

Saccako Nigaṇṭhaputto āgacchati bhassappavādako paṇḍitavādo sādhusammato bahujanassa. Eso kho bhante avaṇṇakāmo Buddhassa, avaṇṇakāmo dhammassa, avaṇṇakāmo Saṁghassa. Sādhu bhante Bhagavā muhuttaṁ nisīdatu anukampaṁ upādāyā"ti. Nisīdi Bhagavā paññatte āsane. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhiṁ sammodi. Sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdi. Ekamantaṁ nisinno kho Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavantaṁ etadavoca—

365. Santi bho Gotama eke samaṇabrāhmaṇā kāyabhāvanānuyogamanuyuttā viharanti, no cittabhāvanaṁ. Phusanti hi te bho Gotama sārīrikaṁ dukkhaṁ vedanaṁ. Bhūtapubbaṁ bho Gotama sārīrikāya dukkhāya vedanāya phuṭṭhassa sato ūrukkhambhopi nāma bhavissati, hadayampi nāma phalissati, uṇhampi lohitaṁ mukhato uggamissati, ummādampi pāpuṇissati[1] cittakkhepaṁ. Tassa kho etaṁ bho gotama kāyanvayaṁ cittaṁ hoti, kāyassa vasena vattati. Taṁ kissa hetu, abhāvitattā cittassa. Santi pana bho Gotama eke samaṇabrāhmaṇā cittabhāvanānuyogamanuyuttā viharanti, no kāyabhāvanaṁ. Phusanti hi te bho Gotama cetasikaṁ dukkhaṁ vedanaṁ. Bhūtapubbaṁ bho Gotama cetasikāya dukkhāya vedanāya phuṭṭhassa sato ūrukkhambhopi nāma bhavissati, hadayampi nāma phalissati, uṇhaṁ lohitaṁ mukhato uggamissati, ummādampi pāpuṇissati cittakkhepaṁ. Tassa kho eso bho Gotama cittanvayo kāyo hoti, cittassa vasena vattati. Taṁ kissa hetu, abhāvitattā kāyassa. Tassa mayhaṁ bho Gotama evaṁ hoti "addhā bhoto Gotamassa sāvakā cittabhāvanānuyogamanuyuttā viharanti, no kāyabhāvanan"ti.

366. Kinti pana te Aggivessana kāyabhāvanā sutāti. Seyyathidaṁ, Nando Vaccho, Kiso Saṁkicco, Makkhali Gosālo. Etehi bho Gotama acelakā muttācārā hatthāpalekhanā, na-ehibhaddantikā, natiṭṭhabhaddantikā[2], na abhihaṭaṁ na uddissakataṁ na nimantanaṁ sādiyanti, te na

1. Pāpuṇissanti (Syā, Kaṁ)
2. Na-ehibhadantikā, natiṭṭhabhadantikā (Sī, Syā, Kaṁ, I, Ka)

kumbhimukhā paṭiggaṇhanti, na kaḷopimukhā paṭiggaṇhanti, na eḷakamantaraṁ, na daṇḍamantaraṁ, na musalamantaraṁ, na dvinnaṁ bhuñjamānānaṁ, na gabbhiniyā, na pāyamānāya, na purisantaragatāya, na saṅkittīsu, na yattha sā upaṭṭhito hoti, na yattha makkhikā saṇḍasaṇḍacārinī, na macchaṁ, na maṁsaṁ, na suraṁ, na merayaṁ, na thusodakaṁ pivanti, te ekāgārikā vā honti ekālopikā, dvāgārikā vā honti dvālopikā -pa- sattāgārikā vā honti sattālopikā, ekissāpi dattiyā yāpenti, dvīhipi dattīhi yāpenti -pa- sattahipi dattīhi yāpenti, ekāhikampi āhāraṁ āhārenti, dvīhikampi āhāraṁ āhārenti -pa- sattāhikampi āhāraṁ āhārenti. Iti evarūpaṁ addhamāsikampi pariyāyabhattabhojanānuyogamanuyuttā viharantīti.

Kiṁ pana te Aggivessana tāvatakeneva yāpentīti. No hidaṁ bho Gotama. Appekadā bho Gotama uḷārāni uḷārāni khādanīyāni khādanti, uḷārāni uḷārāni bhojanāni bhuñjanti, uḷārāni uḷārāni sāyanīyāni sāyanti, uḷārāni uḷārāni pānāni pivanti. Te imaṁ kāyaṁ balaṁ gāhenti nāma brūhenti nāma medenti nāmāti.

Yaṁ kho te Aggivessana purimaṁ pahāya pacchā upacinanti. Evaṁ imassa kāyassa ācayāpacayo hoti. Kinti pana te Aggivessana cittabhāvanā sutāti. Cittabhāvanāya kho Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavatā puṭṭho samāno na sampāyāsi.

367. Atha kho Bhagavā Saccakaṁ Nigaṇṭhaputtaṁ etadavoca "yāpi kho te esā Aggivessana purimā kāyabhāvanā bhāsitā, sāpi ariyassa vinaye no dhammikā kāyabhāvanā. Kāyabhāvanampi[1] kho tvaṁ Aggivessana na aññāsi, kuto pana tvaṁ cittabhāvanaṁ jānissasi. Api ca Aggivessana yathā abhāvitakāyo ca hoti abhāvitacitto ca. Bhāvitakāyo ca hoti bhāvitacitto ca. Taṁ suṇāhi, sādhukaṁ manasi karohi, bhāsissāmī"ti. "Evaṁ bho"ti kho Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavato paccassosi. Bhagavā etadavoca—

---

1. Kāyabhāvanaṁ hi (Sī, I, Ka)

368. Kathañca Aggivessana abhāvitakāyo ca hoti abhāvitacitto ca. Idha Aggivessana assutavato puthujjanassa uppajjati sukhā vedanā. So sukhāya vedanāya phuṭṭho samāno sukhasārāgī ca hoti, sukhasārāgitañca āpajjati. Tassa sā sukhā vedanā nirujjhati. Sukhāya vedanāya nirodhā uppajjati dukkhā vedanā. So dukkhāya vedanāya phuṭṭho samāno socati kilamati paridevati urattāḷiṁ kandati sammohaṁ āpajjati. Tassa kho esā Aggivessana uppannāpi sukhā vedanā cittaṁ pariyādāya tiṭṭhati, abhāvitattā kāyassa. Uppannāpi dukkhā vedanā cittaṁ pariyādāya tiṭṭhati, abhāvitattā cittassa. Yassa kassaci Aggivessana evaṁ ubhatopakkhaṁ uppannāpi sukhā vedanā cittaṁ pariyādāya tiṭṭhati, abhāvitattā kāyassa. Uppannāpi dukkhā vedanā cittaṁ pariyādāya tiṭṭhati, abhāvitattā cittassa. Evaṁ kho Aggivessana abhāvitakāyo ca hoti abhāvitacitto ca.

369. Kathañca Aggivessana bhāvitakāyo ca hoti bhāvitacitto ca. Idha Aggivessana sutavato ariyasāvakassa uppajjati sukhā vedanā. So sukhāya vedanāya phuṭṭho samāno na sukhasārāgī ca hoti, na sukhasārāgitañca āpajjati. Tassa sā sukhā vedanā nirujjhati. Sukhāya vedanāya nirodhā uppajjati dukkhā vedanā. So dukkhāya vedanāya phuṭṭho samāno na socati na kilamati na paridevati na urattāḷiṁ kandati na sammohaṁ āpajjati. Tassa kho esā Aggivessana uppannāpi sukhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati, bhāvitattā kāyassa. Uppannāpi dukkhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati, bhāvitattā cittassa. Yassa kassaci Aggivessana evaṁ ubhatopakkhaṁ uppannāpi sukhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati, bhāvitattā kāyassa. Uppannāpi dukkhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati, bhāvitattā cittassa. Evaṁ kho Aggivessana bhāvitakāyo ca hoti bhāvitacitto cāti.

370. Evaṁ pasanno ahaṁ bhoto Gotamassa. Bhavaṁ hi Gotamo bhāvitakāyo ca hoti bhāvitacitto cāti. Addhā kho te ayaṁ Aggivessana āsajja upanīya vācā bhāsitā. Api ca te ahaṁ

byākarissāmi. Yato kho ahaṁ Aggivessana kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito. Taṁ vata me uppannā vā sukhā vedanā cittaṁ pariyādāya ṭhassati, uppannā vā dukkhā vedanā cittaṁ pariyādāya ṭhassatīti netaṁ ṭhānaṁ[1] vijjatīti.

Na hi nūna[2] bhoto Gotamassa uppajjati tathārūpā sukhā vedanā, yathārūpā uppannā sukhā vedanā cittaṁ pariyādāya tiṭṭheyya. Na hi nūna bhoto Gotamassa uppajjati tathārūpā dukkhā vedanā, yathārūpā uppannā dukkhā vedanā cittaṁ pariyādāya tiṭṭheyyāti.

371. Kiṁ hi no siyā Aggivessana. Idha me Aggivessana pubbeva sambodhā anabhisambuddhassa bodhisattasseva sato etadahosi "sambādho gharāvāso rajāpatho, abbhokāso pabbajjā. Nayidaṁ sukaraṁ agāraṁ ajjhāvasatā ekantaparipuṇṇaṁ ekantaparisuddhaṁ saṅkhalikhitaṁ brahmacariyaṁ carituṁ. Yaṁnūnāhaṁ kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajeyyan"ti. So kho ahaṁ Aggivessana aparena samayena daharova samāno susukāḷakeso bhadrena yobbanena samannāgato paṭhamena vayasā akāmakānaṁ mātāpitūnaṁ assumukhānaṁ rudantānaṁ kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajiṁ. So evaṁ pabbajito samāno kiṁkusalagavesī anuttaraṁ santivarapadaṁ pariyesamāno yena Āḷāro Kālāmo tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Āḷāraṁ Kālāmaṁ etadavocaṁ "icchāmahaṁ āvuso Kālāma imasmiṁ dhammavinaye brahmacariyaṁ caritun"ti. Evaṁ vutte Aggivessana Āḷāro Kālāmo maṁ etadavoca "viharatāyasmā, tādiso ayaṁ dhammo, yattha viññū puriso nacirasseva sakaṁ ācariyakaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihareyyā"ti. So kho ahaṁ Aggivessana nacirasseva khippameva taṁ dhammaṁ pariyāpuṇiṁ. So kho ahaṁ Aggivessana tāvatakeneva oṭṭhapahatamattena lapitalāpanamattana ñāṇavādañca vadāmi theravādañca. Jānāmi passāmīti ca paṭijānāmi ahañceva aññe ca. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "na kho Āḷāro Kālāmo imaṁ dhammaṁ kevalaṁ saddhāmattakena 'sayaṁ

1. Netaṁ kho ṭhānaṁ (Sī, I)
2. Na hanūna (Sī, Syā, Kaṁ, I)

abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmī'ti pavedeti, addhā Āḷāro Kālāmo imaṁ dhammaṁ jānaṁ passaṁ viharatī"ti.

Atha khvāhaṁ Aggivessana yena Āḷāro Kālāmo tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Āḷāraṁ Kālāmaṁ etadavocaṁ "kittāvatā no āvuso Kālāma imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmīti pavedesī"ti. Evaṁ vutte Aggivessana Āḷāro Kālāmo ākiñcaññāyatanaṁ pavedesi. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "na kho Āḷārasseva Kālāmassa atthi saddhā, mayhaṁpatthi saddhā. Na kho Āḷārasseva Kālāmassa atthi vīriyaṁ, mayhaṁpatthi vīriyaṁ. Na kho Āḷārasseva Kālāmassa atthi sati, mayhaṁpatthi sati. Na kho Āḷārasseva Kālāmassa atthi samādhi, mayhaṁpatthi samādhi. Na kho Āḷārasseva Kālāmassa atthi paññā, mayhaṁpatthi paññā. Yaṁnūnāhaṁ 'yaṁ dhammaṁ Āḷāro Kālāmo sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmī'ti pavedeti, tassa dhammassa sacchikiriyāya padaheyyan"ti. So kho ahaṁ Aggivessana nacirasseva khippameva taṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsiṁ.

Atha khvāhaṁ Aggivessana yena Āḷāro Kālāmo tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Āḷāraṁ Kālāmaṁ etadavocaṁ "ettāvatā no āvuso Kālāma imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesī"ti. Ettāvatā kho ahaṁ āvuso imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedemīti. Ahampi kho āvuso ettāvatā imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmīti. Lābhā no āvuso, suladdhaṁ no āvuso, ye mayaṁ āyasmantaṁ tādisaṁ sabrahmacāriṁ passāma. Iti yāhaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedemi, taṁ tvaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharasi. Yaṁ tvaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharasi, tamahaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedemi. Iti yāhaṁ dhammaṁ jānāmi, taṁ tvaṁ dhammaṁ jānāsi. Yaṁ tvaṁ dhammaṁ jānāsi, tamahaṁ dhammaṁ jānāmi. Iti yādiso ahaṁ, tādiso tuvaṁ. Yādiso tuvaṁ, tādiso ahaṁ. Ehi dāni āvuso ubhova santā imaṁ gaṇaṁ pariharāmāti.

Iti kho Aggivessana Āḷāro Kālāmo ācariyo me samāno (attano)[1] antevāsiṁ maṁ samānaṁ attanā samasamaṁ ṭhapesi, uḷārāya ca maṁ pūjāya pūjesi. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "nāyaṁ dhammo nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya saṁvattati. Yāvadeva ākiñcaññāyatanūpapattiyā"ti. So kho ahaṁ Aggivessana taṁ dhammaṁ analaṅkaritvā tasmā dhammā nibbijja apakkamiṁ.

372. So kho ahaṁ Aggivessana kiṁkusalagavesī anuttaraṁ santivarapadaṁ pariyesamāno yena Udako Rāmaputto tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Udakaṁ Rāmaputtaṁ etadavocaṁ "icchāmahaṁ āvuso[2] imasmiṁ Dhammavinaye brahmacariyaṁ caritun"ti. Evaṁ vutte Aggivessana Udako Rāmaputto maṁ etadavoca "viharatāyasmā, tādiso ayaṁ dhammo, yattha viññū puriso nacirasseva sakaṁ ācariyakaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihareyyā"ti. So kho ahaṁ Aggivessana nacirasseva khippameva taṁ dhammaṁ pariyāpuṇiṁ. So kho ahaṁ Aggivessana tāvatakeneva oṭṭhapahatamattena lapitalāpanamattena ñāṇavādañca vadāmi theravādañca, jānāmipassāmīti ca paṭijānāmi ahañceva aññe ca. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "na kho Rāmo imaṁ dhammaṁ kevalaṁ saddhāmattakena 'sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmī'ti pavedesi, addhā Rāmo imaṁ dhammaṁ jānaṁ passaṁ vihāsī"ti. Atha khvāhaṁ Aggivessana yena Udako Rāmaputto tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Udakaṁ Rāmaputtaṁ etadavocaṁ "kittāvatā no āvuso Rāmo imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmīti pavedesī"ti. Evaṁ vutte Aggivessana Udako Rāmaputto nevasaññānāsaññāyatanaṁ pavedesi. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "na kho Rāmasseva ahosi saddhā, mayhaṁpatthi saddhā. Na kho Rāmasseva ahosi vīriyaṁ, mayhaṁpatthi vīriyaṁ. Na kho Rāmasseva ahosi sati, mayhaṁpatthi sati. Na kho Rāmasseva ahosi samādhi, mayhaṁpatthi samādhi. Na kho Rāmasseva ahosi paññā, mayhaṁpatthi paññā. Yaṁnūnāhaṁ 'yaṁ dhammaṁ Rāmo sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmī'ti pavedesi. Tassa dhammassa

---

1. ( ) natthi (Sī, I)
2. Passa pāsarāsisutte (221) piṭṭhe.

sacchikiriyāya padaheyyan”ti. So kho ahaṁ Aggivessana nacirasseva khippameva taṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsiṁ.

Atha khvāhaṁ Aggivessana yena Udako Rāmaputto tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Udakaṁ Rāmaputtaṁ etadavocaṁ “ettāvatā no āvuso Rāmo imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesī”ti. Ettāvatā kho āvuso Rāmo imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesīti. Ahampi kho āvuso ettāvatā imaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmīti. Lābhā no āvuso, suladdhaṁ no āvuso. Ye mayaṁ āyasmantaṁ tādisaṁ sabrahmacāriṁ passāma. Iti yaṁ dhammaṁ Rāmo sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesi, taṁ tvaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharasi. Yaṁ tvaṁ dhammaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharasi, taṁ dhammaṁ Rāmo sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesi. Iti yaṁ dhammaṁ Rāmo abhiññāsi, taṁ tvaṁ dhammaṁ jānāsi. Yaṁ tvaṁ dhammaṁ jānāsi, taṁ dhammaṁ Rāmo abhiññāsi. Iti yādiso Rāmo ahosi, tādiso tuvaṁ. Yādiso tuvaṁ, tādiso Rāmo ahosi. Ehi dāni āvuso tuvaṁ imaṁ gaṇaṁ pariharāti. Iti kho Aggivessana Udako Rāmaputto sabrahmacārī me samāno ācariyaṭṭhāne ca maṁ ṭhapesi, uḷārāya ca maṁ pūjāya pūjesi. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi “nāyaṁ dhammo nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya saṁvattati. Yāvadeva nevasaññānāsaññāyatanūpapattiyā”ti. So kho ahaṁ Aggivessana taṁ dhammaṁ analaṅkaritvā tasmā dhammā nibbijja apakkamiṁ.

373. So kho ahaṁ Aggivessana kiṁkusalagavesī anuttaraṁ santivarapadaṁ pariyesamāno Magadhesu anupubbena cārikaṁ caramāno yena Uruvelā Senānigamo tadavasariṁ. Tatthaddasaṁ ramaṇīyaṁ bhūmibhāgaṁ pāsādikañca vanasaṇḍaṁ nadiñca sandantiṁ setakaṁ supatitthaṁ ramaṇīyaṁ, samantā ca gocaragāmaṁ. Tassa mayhaṁ aggivessana etadahosi “ramaṇīyo vata bho bhūmibhāgo, pāsādiko ca vanasaṇḍo, nadī ca sandati setakā supatitthā ramaṇīyā, samantā ca gocaragāmo, alaṁ vatidaṁ kulaputtassa

padhānatthikassa padhānāyāti. So kho ahaṁ Aggivessana tattheva nisīdiṁ alamidaṁ padhānāyā”ti.

374. Apissumaṁ Aggivessana tisso upamā paṭibhaṁsu anacchariyā pubbe assutapubbā. Seyyathāpi Aggivessana allaṁ kaṭṭhaṁ sasnehaṁ udake nikkhittaṁ. Atha puriso āgaccheyya uttarāraṇiṁ ādāya “aggiṁ abhinibbattessāmi tejo pātukarissāmī”ti. Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, api nu so puriso amuṁ allaṁ kaṭṭhaṁ sasnehaṁ udake nikkhittaṁ uttarāraṇiṁ ādāya abhimanthento aggiṁ abhinibbatteyya tejo pātukareyyāti. No hidaṁ bho Gotama. Taṁ kissa hetu, aduṁ hi bho Gotama allaṁ kaṭṭhaṁ sasnehaṁ, tañca pana udake nikkhittaṁ. Yāvadeva ca pana so puriso kilamathassa vighātassa bhāgī assāti. Evameva kho Aggivessana ye hi keci samaṇā vā brāhmaṇā vā kāyena ceva cittena ca kāmehi avūpakaṭṭhā viharanti, yo ca nesaṁ kāmesu kāmacchando kāmasneho kāmamucchā kāmapipāsā kāmapariḷāho, so ca ajjhattaṁ na suppahīno hoti na suppaṭippassaddho. Opakkamikā cepi te bhonto samaṇabrāhmaṇā dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayanti, abhabbāva te ñāṇāya dassanāya anuttarāya sambodhāya. No cepi te bhonto samaṇabrāhmaṇā opakkamikā dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayanti, abhabbāva te ñāṇāya dassanāya anuttarāya sambodhāya. Ayaṁ kho maṁ Aggivessana paṭhamā upamā paṭibhāsi anacchariyā pubbe assutapubbā.

375. Aparāpi kho maṁ Aggivessana dutiyā upamā paṭibhāsi anacchariyā pubbe assutapubbā. Seyyathāpi Aggivessana allaṁ kaṭṭhaṁ sasnehaṁ ārakā udakā thale nikkhittaṁ. Atha puriso āgaccheyya uttarāraṇiṁ ādāya “aggiṁ abhinibbattessāmi tejo pātukarissāmī”ti. Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, api nu so puriso amuṁ allaṁ kaṭṭhaṁ sasnehaṁ ārakā udakā thale nikkhittaṁ uttarāraṇiṁ ādāya abhimanthento aggiṁ abhinibbatteyya tejo pātukareyyāti. No hidaṁ bho Gotama. Taṁ kissa hetu, aduṁ hi bho Gotama allaṁ kaṭṭhaṁ sasnehaṁ kiñcāpi ārakā udakā thale nikkhittaṁ. Yāvadeva ca pana so puriso kilamathassa

vighātassa bhāgī assāti. Evameva kho Aggivessana ye hi keci samaṇā vā brāhmaṇā vā kāyena ceva cittena ca kāmehi vūpakaṭṭhā viharanti, yo ca nesaṁ kāmesu kāmacchando kāmasneho kāmamucchā kāmapipāsā kāmapariḷāho, so ca ajjhattaṁ na suppahīno hoti na suppaṭippassaddho. Opakkamikā cepi te bhonto samaṇabrāhmaṇā dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayanti, abhabbāva te ñāṇāya dassanāya anuttarāya sambodhāya. No cepi te bhonto samaṇabrāhmaṇā opakkamikā dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayanti, abhabbāva te ñāṇāya dassanāya anuttarāya sambodhāya. Ayaṁ kho maṁ Aggivessana dutiyā upamā paṭibhāsi anacchariyā pubbe assutapubbā.

376. Aparāpi kho maṁ Aggivessana tatiyā upamā paṭibhāsi anacchariyā pubbe assutapubbā. Seyyathāpi Aggivessana sukkhaṁ kaṭṭhaṁ koḷāpaṁ ārakā udakā thale nikkhittaṁ. Atha puriso āgaccheyya uttarāraṇiṁ ādāya "aggiṁ abhinibbattessāmi tejo pātukarissāmī"ti. Taṁ kiṁ maññasi Aggivessana, api nu so puriso amuṁ sukkhaṁ kaṭṭhaṁ koḷāpaṁ ārakā udakā thale nikkhittaṁ uttarāraṇiṁ ādāya abhimanthento aggiṁ abhinibbatteyya tejo pātukareyyāti. Evaṁ bho Gotama. Taṁ kissa hetu, aduṁ hi bho Gotama sukkhaṁ kaṭṭhaṁ koḷāpaṁ, tañca pana ārakā udakā thale nikkhittanti. Evameva kho Aggivessana ye hi keci samaṇā vā brāhmaṇā vā kāyena ceva cittena ca kāmehi vūpakaṭṭhā viharanti, yo ca nesaṁ kāmesu kāmacchando kāmasneho kāmamucchā kāmapipāsā kāmapariḷāho, so ca ajjhattaṁ suppahīno hoti suppaṭippassaddho. Opakkamikā cepi te bhonto samaṇabrāhmaṇā dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayanti, bhabbāva te ñāṇāya dassanāya anuttarāya sambodhāya. No cepi te bhonto samaṇabrāhmaṇā opakkamikā dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayanti, bhabbāva te ñāṇāya dassanāya anuttarāya sambodhāya. Ayaṁ kho maṁ Aggivessana tatiyā upamā paṭibhāsi anacchariyā pubbe assutapubbā. Imā kho maṁ Aggivessana tisso upamā paṭibhaṁsu anacchariyā pubbe assutapubbā.

377. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "yaṁnūnāhaṁ dantebhidantamādhāya[1] jivhāya tāluṁ āhacca cetasā cittaṁ abhiniggaṇheyyaṁ abhinippīḷeyyaṁ abhisantāpeyyan"ti. So kho ahaṁ Aggivessana dantebhidantamādhāya jivhāya tāluṁ āhacca cetasā cittaṁ abhiniggaṇhāmi abhinippīḷemi abhisantāpemi. Tassa mayhaṁ Aggivessana dantebhidantamādhāya jivhāya tāluṁ āhacca cetasā cittaṁ abhiniggaṇhato abhinippīḷayato abhisantāpayato kacchehi sedā muccanti. Seyyathāpi Aggivessana balavā puriso dubbalataraṁ purisaṁ sīse vā gahetvā khandhe vā gahetvā abhiniggaṇheyya abhinippīḷeyya abhisantāpeyya. Evameva kho me Aggivessana dantebhidantamādhāya jivhāya tāluṁ āhacca cetasā cittaṁ abhiniggaṇhato abhinippīḷayato abhisantāpayato kacchehi sedā muccanti. Āraddhaṁ kho pana me Aggivessana vīriyaṁ hoti asallīnaṁ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā. Sāraddho ca pana me kāyo hoti appaṭippassaddho teneva dukkhappadhānena padhānābhitunnassa sato. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā dukkhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati.

378. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "yaṁnūnāhaṁ appāṇakaṁyeva jhānaṁ jhāyeyyan"ti. So kho ahaṁ Aggivessana mukhato ca nāsato ca assāsapassāse uparundhiṁ. Tassa mayhaṁ Aggivessana mukhato ca nāsato ca assāsapassāsesu uparuddhesu kaṇṇasotehi vātānaṁ nikkhamantānaṁ adhimatto saddo hoti. Seyyathāpi nāma kammāragaggariyā dhamamānāya adhimatto saddo hoti. Evameva kho me Aggivessana mukhato ca nāsato ca assāsapassāsesu uparuddhesu kaṇṇasotehi vātānaṁ nikkhamantānaṁ adhimatto saddo hoti. Āraddhaṁ kho pana me Aggivessana vīriyaṁ hoti asallīnaṁ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā. Sāraddho ca pana me kāyo hoti appaṭippassaddho teneva dukkhappadhānena padhānābhitunnassa sato. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā dukkhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati.

Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "yaṁnūnāhaṁ appāṇakaṁyeva jhānaṁ jhāyeyyan"ti. So kho ahaṁ Aggivessana mukhato ca nāsato ca

---

1. Passa vitakkasaṇṭhānasutte (171) piṭṭhe.

kaṇṇato ca assāsapassāse uparundhiṁ. Tassa mayhaṁ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāsesu uparuddhesu adhimattā vātā muddhani ūhananti[1]. Seyyathāpi Aggivessana balavā puriso tiṇhena sikharena muddhani abhimattheyya[2]. Evameva kho me Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāsesu uparuddhesu adhimattā vātā muddhani ūhananti. Āraddhaṁ kho pana me Aggivessana vīriyaṁ hoti asallīnaṁ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā. Sāraddho ca pana me kāyo hoti appaṭippassaddho teneva dukkhappadhānena padhānābhitunnassa sato. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā dukkhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati.

Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "yaṁnūnāhaṁ appāṇakaṁyeva jhānaṁ jhāyeyyan"ti. So kho ahaṁ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāse uparundhiṁ. Tassa mayhaṁ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāsesu uparuddhesu adhimattā sīse sīsavedanā honti. Seyyathāpi Aggivessana balavā puriso daḷhena varattakkhaṇḍena[3] sīse sīsaveṭhaṁ dadeyya. Evameva kho me Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāsesu uparuddhesu adhimattā sīse sīsavedanā honti. Āraddhaṁ kho pana me Aggivessana vīriyaṁ hoti asallīnaṁ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā. Sāraddho ca pana me kāyo hoti appaṭippassaddho teneva dukkhappadhānena padhānābhitunnassa sato. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā dukkhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati.

Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "yaṁnūnāhaṁ appāṇakaṁyeva jhānaṁ jhāyeyyan"ti. So kho ahaṁ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāse uparundhiṁ. Tassa mayhaṁ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāsesu uparuddhesu adhimattā vātā kucchiṁ parikantanti. Seyyathāpi Aggivessana dakkho goghātako vā goghātakantevāsī vā

---

1. Ūhanti (Sī), ohananti (Syā, Kaṁ), uhananti (Ka)
2. Muddhānaṁ abhimantheyya (Sī, I), muddhānaṁ abhimattheyya (Syā, Kaṁ)
3. Varattakabandhanena (Sī)

tiṇhena govikantanena kucchiṁ parikanteyya. Evameva kho me Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāsesu uparuddhesu adhimattā vātā kucchiṁ parikantanti. Āraddhaṁ kho pana me Aggivessana vīriyaṁ hoti asallīnaṁ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā. Sāraddho ca pana me kāyo hoti appaṭippassaddho teneva dukkhappadhānena padhānābhitunnassa sato. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā dukkhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati.

Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "yaṁnūnāhaṁ appāṇakaṁyeva jhānaṁ jhāyeyyan"ti. So kho ahaṁ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāse uparundhiṁ. Tassa mayhaṁ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāsesu uparuddhesu adhimatto kāyasmiṁ ḍāho hoti. Seyyathāpi Aggivessana dve balavanto purisā dubbalataraṁ purisaṁ nānābāhāsu gahetvā aṅgārakāsuyā santāpeyyuṁ samparitāpeyyuṁ. Evameva kho me Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāsesu uparuddhesu adhimatto kāyasmiṁ ḍāho hoti. Āraddhaṁ kho pana me Aggivessana vīriyaṁ hoti asallīnaṁ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā. Sāraddho ca pana me kāyo hoti appaṭippassaddho teneva dukkhappadhānena padhānābhitunnassa sato. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā dukkhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati. Apissu maṁ Aggivessana devatā disvā evamāhaṁsu "kālaṅkato samaṇo Gotamo"ti. Ekaccā devatā evamāhaṁsu "na kālaṅkato samaṇo Gotamo, api ca kālaṅkarotī"ti. Ekaccā devatā evamāhaṁsu "na kālaṅkato samaṇo Gotamo, napi kālaṅkaroti. Arahaṁ samaṇo Gotamo, vihārotveva so[1] Arahato evarūpo hotī"ti[2].

379. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "yaṁnūnāhaṁ sabbaso āhārupacchedāya paṭipajjeyyan"ti. Atha kho maṁ Aggivessana devatā

---

1. Vihārotveveso (Sī)
2. Vihārotveveso Arahato"ti (?)

upasaṅkamitvā etadavocuṁ "mā kho tvaṁ mārisa sabbaso āhārupacchedāya paṭipajji. Sace kho tvaṁ mārisa sabbaso āhārupacchedāya paṭipajjissasi, tassa te mayaṁ dibbaṁ ojaṁ lomakūpehi ajjhohāressāma[1], tāya tvaṁ yāpessasī"ti. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "ahañceva kho pana sabbaso ajajjitaṁ[2] paṭijāneyyaṁ. Imā ca me devatā dibbaṁ ojaṁ lomakūpehi ajjhohāreyyuṁ[3], tāya cāhaṁ yāpeyyaṁ, taṁ mamassa musā"ti. So kho ahaṁ Aggivessana tā devatā paccācikkhāmi "halan"ti vadāmi.

380. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "yaṁnūnāhaṁ thokaṁ thokaṁ āhāraṁ āhāreyyaṁ pasataṁ pasataṁ, yadi vā muggayūsaṁ yadi vā kulatthayūsaṁ yadi vā kaḷāyayūsaṁ yadi vā hareṇukayūsan"ti. So kho ahaṁ Aggivessana thokaṁ thokaṁ āhāraṁ āhāresiṁ pasataṁ pasataṁ, yadi vā muggayūsaṁ yadi vā kulatthayūsaṁ yadi vā kaḷāyayūsaṁ yadi vā hareṇukayūsaṁ. Tassa mayhaṁ Aggivessana thokaṁ thokaṁ āhāraṁ āhārayato pasataṁ pasataṁ, yadi vā muggayūsaṁ yadi vā kulatthayūsaṁ yadi vā kaḷāyayūsaṁ yadi vā hareṇukayūsaṁ, adhimattakasimānaṁ patto kāyo hoti. Seyyathāpi nāma āsītikapabbāni vā kāḷapabbāni vā, evamevassu me aṅgapaccaṅgāni bhavanti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma oṭṭhapadaṁ, evamevassu me ānisadaṁ hoti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma vaṭṭanāvaḷī, evamevassu me piṭṭhikaṇṭako uṇṇatāvanato hoti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma jarasālāya gopāṇasiyo oluggaviluggā bhavanti, evamevassu me phāsuḷiyo oluggaviluggā bhavanti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma gambhīre udapāne udakatārakā gambhīragatā okkhāyikā dissanti, evamevassu me akkhikūpesu akkhitārakā gambhīragatā okkhāyikā dissanti tāyevappāhāratāya. Seyyathāpi nāma tittakālābu āmakacchinno vātātapena saṁphuṭito hoti sammilāto, evamevassu me sīsacchavi saṁphuṭitā hoti

1. Ajjhoharissāma (Syā, Kaṁ, I, Ka)
2. Ajaddhukaṁ (Sī, I), jaddhukaṁ (Syā, Kaṁ)
3. Ajjhohareyyuṁ (Syā, Kaṁ, I, Ka)

sammilātā tāyevappāhāratāya. So kho ahaṁ Aggivessana udaracchaviṁ parimasissāmīti piṭṭhikaṇṭakaṁyeva parigganhāmi, piṭṭhikaṇṭakaṁ parimasissāmīti udaracchaviṁyeva pariggaṇhāmi. Yāvassu me Aggivessana udaracchavi piṭṭhikaṇṭakaṁ allīnā hoti tāyevappāhāratāya. So kho ahaṁ Aggivessana vaccaṁ vā muttaṁ vā karissāmīti tattheva avakujjo papatāmi tāyevappāhāratāya. So kho ahaṁ Aggivessana imameva kāyaṁ assāsento pāṇinā gattāni anumajjāmi. Tassa mayhaṁ Aggivessana pāṇinā gattāni anumajjato pūtimūlāni lomāni kāyasmā papatanti tāyevappāhāratāya. Apissu maṁ Aggivessana manussā disvā evamāhaṁsu "kāḷo samaṇo Gotamo"ti. Ekacce manussā evamāhaṁsu "na kāḷo samaṇo Gotamo, sāmo samaṇo Gotamo"ti. Ekacce manussā evamāhaṁsu "na kāḷo samaṇo Gotamo napi sāmo, maṅguracchavi samaṇo Gotamo"ti. Yāvassu me Aggivessana tāva parisuddho chavivaṇṇo pariyodāto upahato hoti tāyevappāhāratāya.

381. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "ye kho keci atītamaddhānaṁ samaṇā vā brāhmaṇā vā opakkamikā dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayiṁsu, etāvaparamaṁ nayito bhiyyo. Yepi hi keci anāgatamaddhānaṁ samaṇā vā brāhmaṇā vā opakkamikā dukkā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayissanti, etāvaparamaṁ nayito bhiyyo. Yepi hi keci etarahi samaṇā vā brāhmaṇā vā opakkamikā dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayanti, etāvaparamaṁ nayito bhiyyo. Na kho panāhaṁ imāya kaṭukāya dukkarakārikāya adhigacchāmi uttari manussadhammā alamariyañāṇadassanavisesaṁ. Siyā nu kho añño maggo bodhāyā"ti. Tassa mayhaṁ aggivessana etadahosi "abhijānāmi kho panāhaṁ pitu Sakkassa kammante sītāya jambucchāyāya nisinno vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharitā. Siyā nu kho eso maggo bodhāyā"ti. Tassa mayhaṁ Aggivessana satānusāri viññāṇaṁ ahosi "eseva maggo bodhāyā"ti. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi "kiṁ nu kho ahaṁ tassa sukhassa bhāyāmi, yaṁ taṁ sukhaṁ aññatreva kāmehi

aññatra akusalehi dhammehī”ti. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi “na kho ahaṁ tassa sukhassa bhāyāmi, yaṁ taṁ sukhaṁ aññatreva kāmehi aññatra akusalehi dhammehī”ti.

382. Tassa mayhaṁ Aggivessana etadahosi “na kho taṁ sukaraṁ sukhaṁ adhigantuṁ evaṁ adhimattakasimānaṁ pattakāyena. Yaṁnūnāhaṁ oḷārikaṁ āhāraṁ āhāreyyaṁ odanakummāsan”ti. So kho ahaṁ Aggivessana oḷārikaṁ āhāraṁ āhāresiṁ odanakummāsaṁ. Tena kho pana maṁ Aggivessana samayena pañca[1] bhikkhū paccupaṭṭhitā honti “yaṁ kho samaṇo Gotamo dhammaṁ adhigamissati, taṁ no ārocessatī”ti. Yato kho ahaṁ Aggivessana oḷārikaṁ āhāraṁ āhāresiṁ odanakummāsaṁ, atha me te pañca[1] bhikkhū nibbijja pakkamiṁsu “bāhulliko[2] samaṇo Gotamo padhānavibbhanto āvatto bāhullāyā”ti.

383. So kho ahaṁ Aggivessana oḷārikaṁ āhāraṁ āhāretvā balaṁ gahetvā vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsiṁ. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati. Vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsiṁ. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati. Pītiyā ca virāgā upekkhako ca vihāsiṁ sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṁvedesiṁ, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihārī”ti tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsiṁ. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati. Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsiṁ. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati.

384. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte pubbenivāsānussatiñāṇāya cittaṁ abhininnāmesiṁ. So anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ

---

1. Pañcavaggiyā (Aññasuttesu)
2. Bāhuliko (Sī, I) Saṁghabhedasikkhāpadaṭīkāya sameti.

anussarāmi. Seyyathidaṁ, ekampi jātiṁ -pa- iti sākāraṁ sa-uddesaṁ anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarāmi. Ayaṁ kho me Aggivessana rattiyā paṭhame yāme paṭhamā vijjā adhigatā, avijjā vihatā, vijjā uppannā, tamo vihato, āloko uppanno, yathā taṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati.

385. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte sattānaṁ cutūpapātañāṇāya cittaṁ abhininnāmesiṁ. So dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passāmi cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate yathākammūpage satte pajānāmi -pa-. Ayaṁ kho me Aggivessana rattiyā majjhime yāme dutiyā vijjā adhigatā, avijjā vihatā, vijjā uppannā, tamo vihato, āloko uppanno, yathā taṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati.

386. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte āsavānaṁ khayañāṇāya cittaṁ abhininnāmesiṁ. So idaṁ dukkhanti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, ayaṁ dukkhasamudayoti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, ayaṁ dukkhanirodhoti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadāti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, ime āsavāti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, ayaṁ āsavasamudayoti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, ayaṁ āsavanirodhoti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ, ayaṁ āsavanirodhagāminī paṭipadāti yathābhūtaṁ abbhaññāsiṁ. Tassa me evaṁ jānato evaṁ passato kāmāsavāpi cittaṁ vimuccittha, bhavāsavāpi cittaṁ vimuccittha, avijjāsavāpi cittaṁ vimuccittha, vimuttasmiṁ "vimuttam"iti ñāṇaṁ ahosi, "khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā"ti abbhaññāsiṁ. Ayaṁ kho me Aggivessana rattiyā pacchime yāme tatiyā vijjā adhigatā, avijjā vihatā, vijjā uppannā, tamo vihato, āloko uppanno,

yathā taṁ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato. Evarūpāpi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittaṁ na pariyādāya tiṭṭhati.

387. Abhijānāmi kho panāhaṁ Aggivessana anekasatāya parisāya dhammaṁ desetā, apissu maṁ ekameko evaṁ maññati “mamevārabbha samaṇo Gotamo dhammaṁ desetī”ti. Na kho panetaṁ Aggivessana evaṁ daṭṭhabbaṁ. Yāvadeva viññāpanatthāya Tathāgato paresaṁ dhammaṁ deseti. So kho ahaṁ Aggivessana tassāyeva kathāya pariyosāne tasmiṁyeva purimasmiṁ samādhinimitte ajjhattameva cittaṁ saṇṭhapemi sannisādemi, ekodiṁ karomi, samādahāmi “yena sudaṁ niccakappaṁ viharāmī”ti.

Okappaniyametaṁ bhoto Gotamassa. Yathā taṁ Arahato Sammāsambuddhassa. Abhijānāti kho pana bhavaṁ Gotamo “divā supitā”ti. Abhijānāmahaṁ Aggivessana gimhānaṁ pacchime māse pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto catugguṇaṁ saṁghāṭiṁ paññapetvā dakkhiṇena passena sato sampajāno niddaṁ okkamitāti. Etaṁ kho bho Gotama eke samaṇabrāhmaṇā sammohavihārasmiṁ vadantīti. Na kho Aggivessana ettāvatā sammūḷho vā hoti asammūḷho vā, api ca Aggivessana yathā sammūḷho ca hoti asammūḷho ca, taṁ suṇāhi sādhukaṁ manasi karohi bhāsissāmīti. Evaṁ bhoti kho Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavato paccassosi. Bhagavā etadavoca—

388. Yassa kassaci Aggivessana ye āsavā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇiyā appahīnā, tamahaṁ sammūḷhoti vadāmi, āsavānaṁ hi Aggivessana appahānā sammūḷho hoti. Yassa kassaci Aggivessana ye āsavā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇīyā pahīnā, tamahaṁ asammūḷhoti vadāmi, āsavānaṁ hi Aggivessana pahānā asammūḷho hoti.

Tathāgatassa kho Aggivessana ye āsavā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇiyā pahīnā ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṁkatā āyatiṁ

anuppādadhammā. Seyyathāpi Aggivessana tālo matthakacchinno abhabbo puna virūḷhiyā. Evameva kho Aggivessana Tathāgatassa ye āsavā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇiyā pahīnā ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṁkatā āyatiṁ anuppādadhammāti.

389. Evaṁ vutte Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavantaṁ etadavoca "acchariyaṁ bho Gotama, abbhutaṁ bho Gotama, yāvañcidaṁ bhoto Gotamassa evaṁ āsajja āsajja vuccamānassa upanītehi vacanappathehi samudācariyamānassa chavivaṇṇo ceva pariyodāyati, mukhavaṇṇo ca vippasīdati, yathā taṁ Arahato Sammāsambuddhassa. Abhijānāmahaṁ bho Gotama Pūraṇaṁ Kassapaṁ vādena vādaṁ samārabhitā, sopi mayā vādena vādaṁ samāraddho aññenaññaṁ paṭicari, bahiddhā kathaṁ apanāmesi, kopañca dosañca appaccayañca pātvākāsi. Bhoto pana[1] Gotamassa evaṁ āsajja āsajja vuccamānassa upanītehi vacanappathehi samudācariyamānassa chavivaṇṇo ceva pariyodāyati, mukhavaṇṇo ca vippasīdati, yathā taṁ Arahato Sammāsambuddhassa. Abhijānāmahaṁ bho Gotama Makkhaliṁ Gosālaṁ -pa- Ajitaṁ Kesakambalaṁ. Pakudhaṁ Kaccāyanaṁ. Sañjayaṁ Belaṭṭhaputtaṁ. Nigaṇṭhaṁ Nāṭaputtaṁ vādena vādaṁ samārabhitā, sopi mayā vādena vādaṁ samāraddho aññenaññaṁ paṭicari, bahiddhā kathaṁ apanāmesi, kopañca dosañca appaccayañca pātvākāsi. Bhoto pana Gotamassa evaṁ āsajja āsajja vuccamānassa upanītehi vacanappathehi samudācariyamānassa chavivaṇṇo ceva pariyodāyati, mukhavaṇṇo ca vippasīdati, yathā taṁ Arahato Sammāsambuddhassa. Handa ca dāni mayaṁ bho Gotama gacchāma, bahukiccā mayaṁ bahukaraṇīyā"ti. Yassadāni tvaṁ Aggivessana kālaṁ maññasīti. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavato bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā uṭṭhāyāsanā pakkāmīti.

Mahāsaccakasuttaṁ niṭṭhitaṁ chaṭṭhaṁ.

---

1. Bhoto kho pana (Sī)

7. Cūḷataṇhāsaṅkhayasutta

390. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Pubbārāme Migāramātupāsāde. Atha kho Sakko Devānamindo yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi, ekamantaṁ ṭhito kho Sakko Devānamindo Bhagavantaṁ etadavoca "kittāvatā nu kho bhante bhikkhu saṁkhittena taṇhāsaṅkhayavimutto hoti accantaniṭṭho accantayo gakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosāno seṭṭho devamanussānan"ti.

Idha Devānaminda bhikkhuno sutaṁ hoti "sabbe dhammā nālaṁ abhinivesāyā"ti, evaṁ cetaṁ Devānaminda bhikkhuno sutaṁ hoti "sabbe dhammā nālaṁ abhinivesāyā"ti. So sabbaṁ dhammaṁ abhijānāti, sabbaṁ dhammaṁ abhiññāya sabbaṁ dhammaṁ parijānāti, sabbaṁ dhammaṁ pariññāya yaṁ kiñci vedanaṁ vedeti sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā. So tāsu vedanāsu aniccānupassī viharati, virāgānupassī viharati, nirodhānupassī viharati, paṭinissaggānupassī viharati. So tāsu vedanāsu aniccānupassī viharanto virāgānupassī viharanto nirodhānupassī viharanto paṭinissaggānupassī viharanto na kiñci loke upādiyati, anupādiyaṁ na paritassati, aparitassaṁ paccattaññeva parinibbāyati, "khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā"ti pajānāti. Ettāvatā kho Devānaminda bhikkhu saṁkhittena taṇhāsaṅkhayavimutto hoti accantaniṭṭho accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosāno seṭṭho devamanussānanti.

Atha kho Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā tatthevantaradhāyi.

391. Tena kho pana samayena āyasmā Mahāmoggallāno Bhagavato avidūre nisinno hoti. Atha kho āyasmato Mahāmoggallānassa etadahosi "kiṁ nu kho so yakkho Bhagavato bhāsitaṁ abhisamecca anumodi, udāhu no. Yaṁnūnāhaṁ taṁ yakkhaṁ jāneyyaṁ yadi vā so yakkho Bhagavato bhāsitaṁ abhisamecca

anumodi, yadi vā no”ti. Atha kho āyasmā Mahāmoggallāno seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya, pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya. Evameva Pubbārāme Migāramātupāsāde antarahito devesu Tāvatiṁsesu pāturahosi. Tena kho pana samayena Sakko Devānamindo Ekapuṇḍarīke uyyāne dibbehi pañcahi tūriyasatehi[1] samappito samaṅgībhūto paricāreti. Addasā kho Sakko Devānamindo āyasmantaṁ Mahāmoggallānaṁ dūratova āgacchantaṁ, disvāna tāni dibbāni pañca tūriyasatāni paṭippaṇāmetvā yenāyasmā Mahāmoggallāno tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Mahāmoggallānaṁ etadavoca “ehi kho mārisa Moggallāna, svāgataṁ mārisa Moggallāna, cirassaṁ kho mārisa Moggallāna imaṁ pariyāyaṁ akāsi, yadidaṁ idhāgamanāya. Nisīda mārisa Moggallāna, idamāsanaṁ paññattan”ti. Nisīdi kho āyasmā Mahāmoggallāno paññatte āsane. Sakkopi kho Devānamindo aññataraṁ nīcaṁ āsanaṁ gahetvā ekamantaṁ nisīdi. Ekamantaṁ nisinnaṁ kho Sakkaṁ Devānamindaṁ āyasmā Mahāmoggallāno etadavoca “yathā kathaṁ pana kho Kosiya Bhagavā saṁkhittena taṇhāsaṅkhayavimuttiṁ abhāsi, sādhu mayampi etissā kathāya bhāgino assāma savanāyā”ti.

392. Mayaṁ kho mārisa Moggallāna bahukiccā bahukaraṇīyā appeva sakena karaṇīyena, api ca devānaṁyeva Tāvatiṁsānaṁ karaṇīyena. Api ca mārisa Moggallāna sussutaṁyeva hoti suggahitaṁ sumanasikataṁ sūpadhāritaṁ, yaṁ no khippameva antaradhāyati. Bhūtapubbaṁ mārisa Moggallāna devāsurasaṅgāmo samupabyūḷho[2] ahosi. Tasmiṁ kho pana mārisa Moggallāna saṅgāme devā jiniṁsu asurā parājiniṁsu. So kho ahaṁ mārisa Moggallāna taṁ saṅgāmaṁ abhivijinitvā vijitasaṅgāmo, tato paṭinivattitvā Vejayantaṁ nāma pāsādaṁ māpesiṁ. Vejayantassa kho mārisa Moggallāna pāsādassa ekasataṁ niyyūhaṁ, ekekasmiṁ niyyūhe sattasatta kūṭāgārasatāni, ekamekasmiṁ kūṭāgāre sattasatta accharāyo, ekamekissā accharāya sattasatta paricārikāyo. Iccheyyāsi no

---

1. Turiyasatehi (Sī, Syā, Kaṁ, I) 2. Samūpabyuḷho (Syā, Kaṁ), samūpabbūḷho (Sī)

tvaṁ mārisa Moggallāna Vejayantassa pāsādassa rāmaṇeyyakaṁ daṭṭhunti. Adhivāsesi kho āyasmā Mahāmoggallāno tuṇhībhāvena.

393. Atha kho Sakko ca Devānamindo Vessavaṇo ca mahārājā āyasmantaṁ Mahāmoggallānaṁ purakkhatvā yena Vejayanto pāsādo tenupasaṅkamiṁsu. Addasaṁsu kho Sakkassa Devānamindassa paricārikāyo āyasmantaṁ Mahāmoggallānaṁ dūratova āgacchantaṁ, disvā ottappamānā hirīyamānā sakaṁ sakaṁ ovarakaṁ pavisiṁsu, seyyathāpi nāma suṇisā sasuraṁ disvā ottappati hirīyati. Evameva sakkassa devānamindassa paricārikāyo āyasmantaṁ Mahāmoggallānaṁ disvā ottappamānā hirīyamānā sakaṁ sakaṁ ovarakaṁ pavisiṁsu. Atha kho Sakko ca Devānamindo Vessavaṇo ca mahārājā āyasmantaṁ Mahāmoggallānaṁ Vejayante pāsāde anucaṅkamāpenti anuvicarāpenti. Idampi mārisa Moggallāna passa Vejayantassa pāsādassa rāmaṇeyyakaṁ, idampi mārisa Moggallāna passa Vejayantassa pāsādassa rāmaṇeyyakanti. Sobhati idaṁ āyasmato Kosiyassa, yathā taṁ pubbe katapuññassa. Manussāpi kiñcideva rāmaṇeyyakaṁ disvā[1] evamāhaṁsu "sobhati vata bho yathā devānaṁ Tāvatiṁsānan"ti. Tayidaṁ āyasmato Kosiyassa sobhati, yathā taṁ pubbe katapuññassāti. Atha kho āyasmato Mahāmoggallānassa etadahosi "atibāḷhaṁ kho ayaṁ yakkho pamatto viharati. Yaṁnūnāhaṁ imaṁ yakkhaṁ saṁvejeyyan"ti. Atha kho āyasmā Mahāmoggallāno tathārūpaṁ iddhābhisaṅkhāraṁ abhisaṅkhāsi[2]. Yathā Vejayantaṁ pāsādaṁ pādaṅguṭṭhakena saṅkampesi sampakampesi sampavedhesi. Atha kho sakko ca devānamindo Vessavaṇo ca mahārājā devā ca Tāvatiṁsā acchariyabbhutacittajātā ahesuṁ "acchariyaṁ vata bho, abbhutaṁ vata bho samaṇassa mahiddhikatā mahānubhāvatā. Yatra hi nāma dibbabhavanaṁ pādaṅguṭṭhakena saṅkampessati sampakampessati sampavedhessatī"ti. Atha kho āyasmā Mahāmoggallāno Sakkaṁ Devānamindaṁ saṁviggaṁ lomahaṭṭhajātaṁ viditvā Sakkaṁ Devānamindaṁ etadavoca "yathā kathaṁ pana kho Kosiya Bhagavā saṁkhittena taṇhāsaṅkhayavimuttiṁ abhāsi, sādhu mayampi etissā kathāya bhāgino assāma savanāyā"ti.

---

1. Diṭṭhā (Sī, I, Ka)
2. Abhisaṅkhāresi (Ka), abhisaṅkhāreti (Syā, Kaṁ)

394. Idhāhaṁ mārisa Moggallāna yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsiṁ, ekamantaṁ ṭhito kho ahaṁ mārisa Moggallāna Bhagavantaṁ etadavocaṁ "kittāvatā nu kho bhante bhikkhu saṁkhittena taṇhāsaṅkhayavimutto hoti accantaniṭṭho accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosāno seṭṭho devamanussānan"ti. Evaṁ vutte mārisa Moggallāna Bhagavā maṁ etadavoca "idha Devānaminda bhikkhuno sutaṁ hoti 'sabbe dhammā nālaṁ abhinivesāyā'ti. Evaṁ cetaṁ Devānaminda bhikkhuno sutaṁ hoti 'sabbe dhammā nālaṁ abhinivesāyā'ti, so sabbaṁ dhammaṁ abhijānāti, sabbaṁ dhammaṁ abhiññāya sabbaṁ dhammaṁ parijānāti, sabbaṁ dhammaṁ pariññāya yaṁ kiñci vedanaṁ vedeti sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā. So tāsu vedanāsu aniccānupassī viharati, virāgānupassī viharati, nirodhānupassī viharati, paṭinissaggānupassī viharati. So tāsu vedanāsu aniccānupassī viharanto virāgānupassī viharanto nirodhānupassī viharanto paṭinissaggānupassī viharanto na kiñci loke upādiyati, anupādiyaṁ na paritassati, aparitassaṁ paccattaññeva parinibbāyati, 'khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā'ti pajānāti. Ettāvatā kho Devānaminda bhikkhu saṁkhittena taṇhāsaṅkhayavimutto hoti accantaniṭṭho accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosāno seṭṭho devamanussānan"ti. Evaṁ kho me mārisa Moggallāna Bhagavā saṁkhittena taṇhāsaṅkhayavimuttiṁ abhāsīti.

Atha kho āyasmā Mahāmoggallāno Sakkassa Devānamindassa bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya, pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya. Evameva devesu tāvatiṁsesu antarahito Pubbārāme Migāramātupāsāde pāturahosi. Atha kho Sakkassa Devānamindassa paricārikāyo acirapakkante āyasmante Mahāmoggallāne Sakkaṁ Devānamindaṁ etadavocuṁ "eso nu te mārisa so Bhagavā Satthā"ti. Na kho me mārisa so Bhagavā Satthā, sabrahmacārī me eso āyasmā Mahāmoggallānoti. Lābhā te mārisa, (suladdhaṁ te mārisa)[1], yassa te sabrahmacāri evaṁmahiddhiko evaṁmahānubhāvo, aho nūna te so Bhagavā Satthāti.

1. ( ) natthi (Sī, I)

395. Atha kho āyasmā Mahāmoggallāno yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Mahāmoggallāno Bhagavantaṁ etadavoca "abhijānāti no bhante Bhagavā ahu[1] ñātaññatarassa mahesakkhassa yakkhassa saṁkhittena taṇhāsaṅkhayavimuttiṁ bhāsitā"ti[2]. Abhijānāmahaṁ Moggallāna, idha Sakko Devānamindo yenāhaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā maṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi, ekamantaṁ ṭhito kho Moggallāna Sakko Devānamindo maṁ etadavoca "kittāvatā nu kho bhante bhikkhu saṁkhittena taṇhāsaṅkhayavimutto hoti accantaniṭṭho accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosāno seṭṭho devamanussānan"ti. Evaṁ vutte ahaṁ Moggallāna Sakkaṁ Devānamindaṁ etadavocaṁ "idha Devānaminda bhikkhuno sutaṁ hoti 'sabbe dhammā nālaṁ abhinivesāyā'ti. Evaṁ cetaṁ Devānaminda bhikkhuno sutaṁ hoti 'sabbe dhammā nālaṁ abhinivesāyā'ti. So sabbaṁ dhammaṁ abhijānāti, sabbaṁ dhammaṁ abhiññāya sabbaṁ dhammaṁ parijānāti, sabbaṁ dhammaṁ pariññāya yaṁ kiñci vedanaṁ vedeti sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā. So tāsu vedanāsu aniccānupassī viharati, virāgānupassī viharati, nirodhānupassī viharati, paṭinissaggānupassī viharati. So tāsu vedanāsu aniccānupassī viharanto virāgānupassī viharanto nirodhānupassī viharanto paṭinissaggānupassī viharanto na kiñci loke upādiyati, anupādiyaṁ na paritassati, aparitassaṁ paccattaññeva parinibbāyati, 'khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā'ti pajānāti. Ettāvatā kho Devānaminda bhikkhu saṁkhittena taṇhāsaṅkhayavimutto hoti accantaniṭṭho accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosāno seṭṭho devamanussānan"ti. Evaṁ kho ahaṁ Moggallāna abhijānāmi "sakkassa Devānamindassa saṁkhittena taṇhāsaṅkhayavimuttiṁ bhāsitā"ti[2].

Idamavoca Bhagavā. Attamano āyasmā Mahāmoggallāno Bhagavato bhāsitaṁ abhinandīti.

Cūḷataṇhāsaṅkhayasuttaṁ niṭṭhitaṁ sattamaṁ.

---

1. Ahunaññeva (Sī, Syā, Kaṁ) 2. Abhāsitthāti (Ka)

8. Mahātaṇhāsaṅkhayasutta

396. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tena kho pana samayena Sātissa nāma bhikkhuno kevaṭṭaputtassa evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ hoti "tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā tadevidaṁ viññāṇaṁ sandhāvati saṁsarati anaññan"ti. Assosuṁ kho sambahulā bhikkhū Sātissa kira nāma bhikkhuno kevaṭṭaputtassa evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ "tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā tadevidaṁ viññāṇaṁ sandhāvati saṁsarati anaññan"ti. Atha kho te bhikkhū yena Sāti bhikkhu kevaṭṭaputto tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Sātiṁ bhikkhuṁ kevaṭṭaputtaṁ etadavocuṁ "saccaṁ kira te āvuso Sāti evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ 'tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā tadevidaṁ viññāṇaṁ sandhāvati saṁsarati anaññan'ti". Evaṁbyā kho ahaṁ āvuso Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā tadevidaṁ viññāṇaṁ sandhāvati saṁsarati anaññanti. Atha kho te bhikkhū Sātiṁ bhikkhuṁ kevaṭṭaputtaṁ etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecetukāmā samanuyuñjanti samanugāhanti samanubhāsanti "mā evaṁ āvuso Sāti avaca, mā Bhagavantaṁ abbhācikkhi, na hi sādhu Bhagavato abbhakkhānaṁ, na hi Bhagavā evaṁ vadeyya, anekapariyāyenāvuso Sāti paṭiccasamuppannaṁ viññāṇaṁ vuttaṁ Bhagavatā 'aññatra paccayā natthi viññāṇassa sambhavo'ti". Evampi kho Sāti bhikkhu kevaṭṭaputto tehi bhikkhūhi samanuyuñjiyamāno samanugāhiyamāno samanubhāsiyamāno tadeva pāpakaṁ diṭṭhigataṁ thāmasā parāmāsā abhinivissa voharati "evaṁbyā kho ahaṁ āvuso Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā tadevidaṁ viññāṇaṁ sandhāvati saṁsarati anaññan"ti.

397. Yato kho te bhikkhū nāsakkhiṁsu Sātiṁ bhikkhuṁ kevaṭṭaputtaṁ etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecetuṁ. Atha kho te bhikkhū yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, ekamantaṁ nisinnā kho te bhikkhū Bhagavantaṁ etadavocuṁ—Sātissa nāma bhante bhikkhuno kevaṭṭaputtassa evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ

uppannaṁ "tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā tadevidaṁ viññāṇaṁ sandhāvati saṁsarati anaññan"ti. Assumha kho mayaṁ bhante Sātissa kira nāma bhikkhuno kevaṭṭaputtassa evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ "tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā tadevidaṁ viññāṇaṁ sandhāvati saṁsarati anaññan"ti. Atha kho mayaṁ bhante yena Sāti bhikkhu kevaṭṭaputto tenupasaṅkamimha, upasaṅkamitvā Sātiṁ bhikkhuṁ kevaṭṭaputtaṁ etadavocumha "saccaṁ kira te āvuso Sāti evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ 'tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā tadevidaṁ viññāṇaṁ sandhāvati saṁsarati anaññan'ti". Evaṁ vutte bhante Sāti bhikkhu kevaṭṭaputto amhe etadavoca "evaṁbyā kho ahaṁ āvuso Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā tadevidaṁ viññāṇaṁ sandhāvati saṁsarati anaññan"ti. Atha kho mayaṁ bhante sātiṁ bhikkhuṁ kevaṭṭaputtaṁ etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecetukāmā samanuyuñjimha samanugāhimha samanubhāsimha "mā evaṁ āvuso Sāti avaca, mā Bhagavantaṁ abbhācikkhi, na hi sādhu Bhagavato abbhakkhānaṁ, na hi Bhagavā evaṁ vadeyya, anekapariyāyenāvuso Sāti paṭiccasamuppannaṁ viññāṇaṁ vuttaṁ Bhagavatā 'aññatra paccayā natthi viññāṇassa sambhavo'ti". Evampi kho bhante Sāti bhikkhu kevaṭṭaputto amhehi samanuyuñjiyamāno samanugāhiyamāno samanubhāsiyamāno tadeva pāpakaṁ diṭṭhigataṁ thāmasā parāmasā abhinivissa voharati "evaṁbyā kho ahaṁ āvuso Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā tadevidaṁ viññāṇaṁ sandhāvati saṁsarati anaññan"ti. Yato kho mayaṁ bhante nāsakkhimha Sātiṁ bhikkhuṁ kevaṭṭaputtaṁ etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecetuṁ. Atha mayaṁ etamatthaṁ Bhagavato ārocemāti.

398. Atha kho Bhagavā aññataraṁ bhikkhuṁ āmantesi "ehi tvaṁ bhikkhu mama vacanena Sātiṁ bhikkhuṁ kevaṭṭaputtaṁ āmantehi 'Satthā taṁ āvuso Sāti āmantetī'ti". "Evaṁ bhante"ti kho so bhikkhu Bhagavato paṭissutvā yena Sāti bhikkhu kevaṭṭaputto tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Sātiṁ bhikkhuṁ kevaṭṭaputtaṁ etadavoca "Satthā taṁ āvuso Sāti āmantetī"ti. "Evamāvuso"ti kho Sāti bhikkhu kevaṭṭaputto tassa bhikkhuno paṭissutvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā

Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinnaṁ kho Sātiṁ bhikkhuṁ kevaṭṭaputtaṁ Bhagavā etadavoca "saccaṁ kira te Sāti evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ 'tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā tadevidaṁ viññāṇaṁ sandhāvati saṁsarati anaññan'ti". Evaṁbyā kho ahaṁ bhante Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā tadevidaṁ viññāṇaṁ sandhāvati saṁsarati anaññanti. Katamaṁ taṁ Sāti viññāṇanti. Yvāyaṁ bhante vado vedeyyo, tatra tatra kalyāṇapāpakānaṁ kammānaṁ vipākaṁ paṭisaṁvedetīti. Kassa nu kho nāma tvaṁ moghapurisa mayā evaṁ dhammaṁ desitaṁ ājānāsi, nanu mayā moghapurisa anekapariyāyena paṭiccasamuppannaṁ viññāṇaṁ vuttaṁ "aññatra paccayā natthi viññāṇassa sambhavo"ti. Atha ca pana tvaṁ moghapurisa attanā duggahitena amhe ceva abbhācikkhasi, attānañca khaṇasi, bahuñca apuññaṁ pasavasi. Taṁ hi te moghapurisa bhavissati dīgharattaṁ ahitāya dukkhāyāti.

399. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, api nāyaṁ Sāti bhikkhu kevaṭṭaputto usmīkatopi imasmiṁ dhammavinaye"ti. Kiṁ hi siyā bhante, no hetaṁ bhanteti. Evaṁ vutte Sāti bhikkhu kevaṭṭaputto tuṇhībhūto maṅkubhūto pattakkhandho adhomukho pajjhāyanto appaṭibhāno nisīdi. Atha kho Bhagavā Sātiṁ bhikkhuṁ kevaṭṭaputtaṁ tuṇhībhūtaṁ maṅkubhūtaṁ pattakkhandhaṁ adhomukhaṁ pajjhāyantaṁ appaṭibhānaṁ viditvā Sātiṁ bhikkhuṁ kevaṭṭaputtaṁ etadavoca "paññāyissasi kho tvaṁ moghapurisa etena sakena pāpakena diṭṭhigatena. Idhāhaṁ bhikkhū paṭipucchissāmī"ti. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "tumhepi me bhikkhave evaṁ dhammaṁ desitaṁ ājānātha, yathāyaṁ Sāti bhikkhu kevaṭṭaputto attanā duggahitena amhe ceva abbhācikkhati, attānañca khaṇati, bahuñca apuññaṁ pasavatī"ti. No hetaṁ bhante. Anekapariyāyena hi no bhante paṭiccasamuppannaṁ viññāṇaṁ vuttaṁ Bhagavatā "aññatra paccayā natthi viññāṇassa sambhavo"ti, sādhu sādhu bhikkhave, sādhu kho me tumhe bhikkhave evaṁ dhammaṁ desitaṁ ājānātha, anekapariyāyena hi vo bhikkhave paṭiccasamuppannaṁ viññāṇaṁ vuttaṁ mayā "aññatra paccayā natthi viññāṇassa sambhavo"ti. Atha ca panāyaṁ Sāti bhikkhu kevaṭṭaputto attanā duggahitena amhe ceva abbhācikkhati, attānañca khaṇati, bahuñca

apuññaṁ pasavati. Taṁ hi tassa moghapurisassa bhavissati dīgharattaṁ ahitāya dukkhāya.

400. Yaṁ yadeva bhikkhave paccayaṁ paṭicca uppajjati viññāṇaṁ, tena teneva viññāṇaṁtveva saṅkhyaṁ gacchati[1]. Cakkhuñca paṭicca rūpe ca uppajjati viññāṇaṁ, cakkhuviññāṇaṁtveva saṅkhyaṁ gacchati. Sotañca paṭicca sadde ca uppajjati viññāṇaṁ, sotaviññāṇaṁtveva saṅkhyaṁ gacchati. Ghānañca paṭicca gandhe ca uppajjati viññāṇaṁ, ghānaviññāṇaṁtveva saṅkhyaṁ gacchati. Jivhañca paṭicca rase ca uppajjati viññāṇaṁ, jivhāviññāṇaṁtveva saṅkhyaṁ gacchati. Kāyañca paṭicca phoṭṭhabbe ca uppajjati viññāṇaṁ, kāyaviññāṇaṁtveva saṅkhyaṁ gacchati. Manañca paṭicca dhamme ca uppajjati viññāṇaṁ, manoviññāṇaṁtveva saṅkhyaṁ gacchati.

Seyyathāpi bhikkhave yaṁ yadeva paccayaṁ paṭicca aggi jalati, tena teneva saṅkhyaṁ gacchati. Kaṭṭhañca paṭicca aggi jalati, kaṭṭhaggitveva saṅkhyaṁ gacchati. Sakalikañca paṭicca aggi jalati, sakalikaggitveva saṅkhyaṁ gacchati. Tiṇañca paṭicca aggi jalati, tiṇaggitveva saṅkhaṁ gacchati. Gomayañca paṭicca aggi jalati, gomayaggitveva saṅkhyaṁ gacchati. Thusañca paṭicca aggi jalati, thusaggitveva saṅkhyaṁ gacchati. Saṅkārañca paṭicca aggi jalati, saṅkāraggitveva saṅkhaṁ gacchati. Evameva kho bhikkhave yaṁ yadeva paccayaṁ paṭicca uppajjati viññāṇaṁ, tena teneva saṅkhyaṁ gacchati. Cakkhuñca paṭicca rūpe ca uppajjati viññāṇaṁ, cakkhuviññāṇaṁtveva saṅkhyaṁ gacchati. Sotañca paṭicca sadde ca uppajjati viññāṇaṁ, sotaviññāṇaṁtveva saṅkhyaṁ gacchati. Ghānañca paṭicca gandhe ca uppajjati viññāṇaṁ, ghānaviññāṇaṁtveva saṅkhyaṁ gacchati. Jivhañca paṭicca rase ca uppajjati viññāṇaṁ, jivhāviññāṇaṁtveva saṅkhyaṁ gacchati. Kāyañca paṭicca phoṭṭhabbe ca uppajjati viññāṇaṁ, kāyaviññāṇaṁtveva saṅkhaṁ gacchati. Manañca paṭicca dhamme ca uppajjati viññāṇaṁ, manoviññāṇaṁtveva saṅkhyaṁ gacchati.

401. Bhūtamidanti bhikkhave passathāti. Evaṁ bhante. Tadāhārasambhavanti bhikkhave passathāti. Evaṁ bhante. Tadāhāranirodhā yaṁ bhūtaṁ, taṁ nirodhadhammanti bhikkhave passathāti. Evaṁ bhante. Bhūtamidaṁ nossūti bhikkhave kaṅkhato uppajjati vicikicchāti. Evaṁ bhante. Tadāhārasambhavaṁ nossūti

---

1. Saṅkhaṁ gacchati (Sī, I)

bhikkhave kaṅkhato uppajjati vicikicchāti. Evaṁ bhante. Tadāhāranirodhā yaṁ bhūtaṁ, taṁ nirodhadhammaṁ nossūti bhikkhave kaṅkhato uppajjati vicikicchāti. Evaṁ bhante. Bhūtamidanti bhikkhave yathābhūtaṁ sammappaññāya passato yā vicikicchā, sā pahīyatīti. Evaṁ bhante. Tadāhārasambhavanti bhikkhave yathābhūtaṁ sammappaññāya passato yā vicikicchā, sā pahīyatīti. Evaṁ bhante. Tadāhāranirodhā yaṁ bhūtaṁ, taṁ nirodhadhammanti bhikkhave yathābhūtaṁ sammappaññāya passato yā vicikicchā, sā pahīyatīti. Evaṁ bhante. Bhūtamidanti bhikkhave itipi vo ettha nibbicikicchāti. Evaṁ bhante. Tadāhārasambhavanti bhikkhave itipi vo ettha nibbicikicchāti. Evaṁ bhante. Tadāhāranirodhā yaṁ bhūtaṁ, taṁ nirodhadhammanti bhikkhave itipi vo ettha nibbicikicchāti. Evaṁ bhante. Bhūtamidanti bhikkhave yathābhūtaṁ sammappaññāya sudiṭṭhanti. Evaṁ bhante. Tadāhārasambhavanti bhikkhave yathābhūtaṁ sammappaññāya sudiṭṭhanti. Evaṁ bhante. Tadāhāranirodhā yaṁ bhūtaṁ, taṁ nirodhadhammanti bhikkhave yathābhūtaṁ sammappaññāya sudiṭṭhanti. Evaṁ bhante. Imaṁ ce tumhe bhikkhave diṭṭhiṁ evaṁ parisuddhaṁ evaṁ pariyodātaṁ allīyetha kelāyetha dhanāyetha mamāyetha, api nu me tumhe bhikkhave kullūpamaṁ dhammaṁ desitaṁ ājāneyyātha nittharaṇatthāya, no gahaṇatthāyāti. No hetaṁ bhante. Imaṁ ce tumhe bhikkhave diṭṭhiṁ evaṁ parisuddhaṁ evaṁ pariyodātaṁ na allīyetha na kelāyetha na dhanāyetha na mamāyetha, api nu me tumhe bhikkhave kullūpamaṁ dhammaṁ desitaṁ ājāneyyātha nittharaṇatthāya, no gahaṇatthāyāti. Evaṁ bhante.

402. Cattārome bhikkhave āhārā bhūtānaṁ vā sattānaṁ ṭhitiyā sambhavesīnaṁ vā anuggahāya. Katame cattāro. Kabaḷīkāro āhāro oḷāriko vā sukhumo vā, phasso dutiyo, manosañcetanā tatiyā, viññāṇaṁ catutthaṁ. Ime ca bhikkhave cattāro āhārā kiṁnidānā kiṁsamudayā kiṁjātikā kiṁpabhavā. Ime cattāro āhārā taṇhānidānā taṇhāsamudayā taṇhājātikā taṇhāpabhavā. Taṇhā cāyaṁ bhikkhave kiṁnidānā kiṁsamudayā kiṁjātikā kiṁpabhavā. Taṇhā vedanānidānā vedanāsamudayā vidanājātikā vedanāpabhavā. Vedanā cāyaṁ bhikkhave kiṁnidānā kiṁsamudayā kiṁjātikā kiṁpabhavā. Vedanā phassanidānā phassasamudayā phassajātikā

phassapabhavā. Phasso cāyaṁ bhikkhave kiṁnidāno kiṁsamudayo kiṁjātiko kiṁpabhavo. Phasso saḷāyatananidāno saḷāyatanasamudayo saḷāyatanajātiko saḷāyatanapabhavo. Saḷāyatanaṁ cidaṁ bhikkhave kiṁnidānaṁ kiṁsamudayaṁ kiṁjātikaṁ kiṁpabhavaṁ. Saḷāyatanaṁ nāmarūpanidānaṁ nāmarūpasamudayaṁ nāmarūpajātikaṁ nāmarūpapabhavaṁ. Nāmarūpaṁ cidaṁ bhikkhave kiṁnidānaṁ kiṁsamudayaṁ kiṁjātikaṁ kiṁpabhavaṁ. Nāmarūpaṁ viññāṇanidānaṁ viññāṇasamudayaṁ viññāṇajātikaṁ viññāṇapabhavaṁ. Viññāṇaṁ cidaṁ bhikkhave kiṁnidānaṁ kiṁsamudayaṁ kiṁjātikaṁ kiṁpabhavaṁ. Viññāṇaṁ saṅkhāranidānaṁ saṅkhārasamudayaṁ saṅkhārajātikaṁ saṅkhārapabhavaṁ. Saṅkhārā cime bhikkhave kiṁnidānā kiṁsamudayā kiṁjātikā kiṁpabhavā. Saṅkhārā avijjānidānā avijjāsamudayā avijjājātikā avijjāpabhavā. Iti kho bhikkhave avijjāpaccayā saṅkhārā, saṅkhārapaccayā viññāṇaṁ, viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ, nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṁ, saḷāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṁ, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇaṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

403. "Jātipaccayā jarāmaraṇan"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, jātipaccayā nu kho bhikkhave jarāmaraṇaṁ no vā, kathaṁ vā ettha[1] hotīti. Jātipaccayā bhante jarāmaraṇaṁ, evaṁ no ettha hoti[2] "jātipaccayā jarāmaraṇan"ti. "Bhavapaccayā jātī"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, bhavapaccayā nu kho bhikkhave jāti no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Bhavapaccayā bhante jāti, evaṁ no ettha hoti "bhavapaccayā jātī"ti. "Upādānapaccayā bhavo"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, upādānapaccayā nu kho bhikkhave bhavo no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Upādānapaccayā bhante bhavo, evaṁ no ettha hoti "upādānapaccayā bhavo"ti. "Taṇhāpaccayā upādānan"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, taṇhāpaccayā nu kho bhikkhave upādānaṁ no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Taṇhāpaccayā bhante upādānaṁ, evaṁ no ettha hoti "taṇhāpaccayā upādānan"ti.

---

1. Kathaṁ vā vo ettha (?)
2. Evaṁ no ettha hotīti (Ka)

“Vedanāpaccayā taṇhā”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, vedanāpaccayā nu kho bhikkhave taṇhā no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Vedanāpaccayā bhante taṇhā, evaṁ no ettha hoti “vedanāpaccayā taṇhā”ti. “Phassapaccayā vedanā”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, phassapaccayā nu kho bhikkhave vedanā no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Phassapaccayā bhante vedanā, evaṁ no ettha hoti “phassapaccayā vedanā”ti. “Saḷāyatanapaccayā phasso”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, saḷāyatanapaccayā nu kho bhikkhave phasso no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Saḷāyatanapaccayā bhante phasso, evaṁ no ettha hoti “saḷāyatanapaccayā phasso”ti. “Nāmarūpapaccayā saḷāyatanan”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, nāmarūpapaccayā nu kho bhikkhave saḷāyatanaṁ no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Nāmarūpapaccayā bhante saḷāyatanaṁ, evaṁ no ettha hoti “nāmarūpapaccayā saḷāyatanan”ti. “Viññāṇapaccayā nāmarūpan”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, viññāṇapaccayā nu kho bhikkhave nāmarūpaṁ no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Viññāṇapaccayā bhante nāmarūpaṁ, evaṁ no ettha hoti “viññāṇapaccayā nāmarūpan”ti. “Saṅkhārapaccayā viññāṇan”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, saṅkhārapaccayā nu kho bhikkhave viññāṇaṁ, no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Saṅkhārapaccayā bhante viññāṇaṁ, evaṁ no ettha hoti “saṅkhārapaccayā viññāṇan”ti. “Avijjāpaccayā saṅkhārā”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, avijjāpaccayā nu kho bhikkhave saṅkhārā no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Avijjāpaccayā bhante saṅkhārā, evaṁ no ettha hoti “avijjāpaccayā saṅkhārā”ti.

404. Sādhu bhikkhave. Iti kho bhikkhave tumhepi evaṁ vadetha, ahampi evaṁ vadāmi, imasmiṁ sati idaṁ hoti, imassuppādā idaṁ uppajjati. Yadidaṁ avijjāpaccayā saṅkhārā, saṅkhārapaccayā viññāṇaṁ, viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ, nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṁ, saḷāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṁ, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇaṁ sokaparideva dukkhadomanassupāyāsā sambhavanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

Avijjāyatveva asesavirāganirodhā saṅkhāranirodho, saṅkhāranirodhā viññāṇanirodho, viññāṇanirodhā nāmarūpanirodho, nāmarūpanirodhā saḷāyatananirodho, saḷāyatananirodhā phassanirodho, phassanirodhā vedanānirodho, vedanānirodhā taṇhānirodho, taṇhānirodhā upādānanirodho, upādānanirodhā bhavanirodho, bhavanirodhā jātinirodho, jātinirodhā jarāmaraṇaṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā nirujjhanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti.

405. "Jātinirodhā jarāmaraṇanirodho"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, jātinirodhā nu kho bhikkhave jarāmaraṇanirodho no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Jātinirodhā bhante jarāmaraṇanirodho, evaṁ no ettha hoti "jātinirodhā jarāmaraṇanirodho"ti. "Bhavanirodhā jātinirodho"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, bhavanirodhā nu kho bhikkhave jātinirodho no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Bhavanirodhā bhante jātinirodho, evaṁ no ettha hoti "bhavanirodhā jātinirodho"ti. "Upādānanirodhā bhavanirodho"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, upādānanirodhā nu kho bhikkhave bhavanirodho no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Upādānanirodhā bhante bhavanirodho, evaṁ no ettha hoti "upādānanirodhā bhavanirodho"ti. "Taṇhānirodhā upādānanirodho"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, taṇhānirodhā nu kho bhikkhave upādānanirodho no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Taṇhānirodhā bhante upādānanirodho, evaṁ no ettha hoti "taṇhānirodhā upādānanirodho"ti. "Vedanānirodhā taṇhānirodho"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, vedanānirodhā nu kho bhikkhave taṇhānirodho no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Vedanānirodhā bhante taṇhānirodho, evaṁ no ettha hoti "vedanānirodhā taṇhānirodho"ti. "Phassanirodhā vedanānirodho"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, phassanirodhā nu kho bhikkhave vedanānirodho no vā kathaṁ vā ettha hotīti. Phassanirodhā bhante vedanānirodho, evaṁ no ettha hoti "phassanirodhā vedanānirodho"ti. "Saḷāyatananirodhā phassanirodho"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, saḷāyatananirodhā nu kho bhikkhave phassanirodho no

vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Saḷāyatananirodhā bhante phassanirodho, evaṁ no ettha hoti “saḷāyatananirodhā phassanirodho”ti. “Nāmarūpanirodhā saḷāyatananirodho”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, nāmarūpanirodhā nu kho bhikkhave saḷāyatananirodho no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Nāmarūpanirodhā bhante saḷāyatananirodho, evaṁ no ettha hoti “nāmarūpanirodhā saḷāyatananirodho”ti. “Viññāṇanirodhā nāmarūpanirodho”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ. Viññāṇanirodhā nu kho bhikkhave nāmarūpanirodho no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Viññāṇanirodhā bhante nāmarūpanirodho, evaṁ no ettha hoti “viññāṇanirodhā nāmarūpanirodho”ti. “Saṅkhāranirodhā viññāṇanirodho”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, saṅkhāranirodhā nu kho bhikkhave viññāṇanirodho no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Saṅkhāranirodhā bhante viññāṇanirodho, evaṁ no ettha hoti “saṅkhāranirodhā viññāṇanirodho”ti. “Avijjānirodhā saṅkhāranirodho”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, avijjānirodhā nu kho bhikkhave saṅkhāranirodho no vā, kathaṁ vā ettha hotīti. Avijjānirodhā bhante saṅkhāranirodho, evaṁ no ettha hoti “avijjānirodhā saṅkhāranirodho”ti.

406. Sādhu bhikkhave. Iti kho bhikkhave tumhepi evaṁ vadetha, ahampi evaṁ vadāmi, imasmiṁ asati idaṁ na hoti, imassa nirodhā idaṁ nirujjhati. Yadidaṁ avijjānirodhā saṅkhāranirodho, saṅkhāranirodhā viññāṇanirodho, viññāṇanirodhā nāmarūpanirodho, nāmarūpanirodhā saḷāyatananirodho, saḷāyatananirodhā phassanirodho, phassanirodhā vedanānirodho, vedanānirodhā taṇhānirodho, taṇhānirodhā upādānanirodho, upādānanirodhā bhavanirodho, bhavanirodhā jātinirodho, jātinirodhā jarāmaraṇaṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā nirujjhanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti.

407. Api nu tumhe bhikkhave evaṁ jānantā evaṁ passantā pubbantaṁ vā paṭidhāveyyātha, “ahesumha nu kho mayaṁ atītamaddhānaṁ, nanu kho ahesumha atītamaddhānaṁ, kiṁ nu kho ahesumha atītamaddhānaṁ, kathaṁ nu kho ahesumha atītamaddhānaṁ, kiṁ hutvā kiṁ ahesumha nu kho mayaṁ atītamaddhānan”ti. No hetaṁ bhante. Api nu tumhe bhikkhave evaṁ jānantā evaṁ passantā

aparantaṁ vā paṭidhāveyyātha, "bhavissāma nu kho mayaṁ anāgatamaddhānaṁ, nanu kho bhavissāma anāgatamaddhānaṁ, kiṁ nu kho bhavissāma anāgatamaddhānaṁ, kathaṁ nu kho bhavissāma anāgatamaddhānaṁ, kiṁhutvā kiṁ bhavissāma nu kho mayaṁ anāgatamaddhānan"ti. No hetaṁ bhante. Api nu tumhe bhikkhave evaṁ jānantā evaṁ passantā etarahi vā paccuppannamaddhānaṁ ajjhattaṁ kathaṁkathī assatha, "ahaṁ nu khosmi, no nu khosmi, kiṁ nu khosmi, kathaṁ nu khosmi, ayaṁ nu kho satto kuto āgato, so kuhiṁ gāmī bhavissatī"ti. No hetaṁ bhante. Api nu tumhe bhikkhave evaṁ jānantā evaṁ passantā evaṁ vadeyyātha "Satthā no garu, Satthugāravena ca mayaṁ evaṁ vademā"ti. No hetaṁ bhante. Api nu tumhe bhikkhave evaṁ jānantā evaṁ passantā evaṁ vadeyyātha "samaṇo evamāha, samaṇā ca nāma mayaṁ evaṁ vademā"ti. No hetaṁ bhante. Api nu tumhe bhikkhave evaṁ jānantā evaṁ passantā aññaṁ satthāraṁ uddiseyyāthāti. No hetaṁ bhante. Api nu tumhe bhikkhave evaṁ jānantā evaṁ passantā yāni tāni puthusamaṇabrāhmaṇānaṁ vata kotūhalamaṅgalāni, tāni sārato paccāgaccheyyāthāti. No hetaṁ bhante. Nanu bhikkhave yadeva tumhākaṁ sāmaṁ ñātaṁ sāmaṁ diṭṭhaṁ sāmaṁ viditaṁ, tadeva tumhe vadethāti. Evaṁ bhante. Sādhu bhikkhave, upanītā kho me tumhe bhikkhave iminā sandiṭṭhikena dhammena akālikena ehipassikena opaneyyikena paccattaṁ veditabbena viññūhi. "Sandiṭṭhiko ayaṁ bhikkhave dhammo akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṁ veditabbo viññūhi" iti yantaṁ vuttaṁ, idametaṁ paṭicca vuttanti.

408. Tiṇṇaṁ kho pana bhikkhave sannipātā gabbhassāvakkanti hoti. Idha mātāpitaro ca sannipatitā honti, mātā ca na utunī hoti, gandhabbo ca na paccupaṭṭhito hoti, neva tāva gabbhassāvakkanti hoti. Idha mātāpitaro ca sannipatitā honti, mātā ca utunī hoti, gandhabbo ca na paccupaṭṭhito hoti, neva tāva gabbhassāvakkanti hoti. Yato ca kho bhikkhave mātāpitaro ca sannipatitā honti, mātā ca utunī hoti, gandhabbo ca paccupaṭṭhito hoti. Evaṁ tiṇṇaṁ sannipātā gabbhassāvakkanti hoti. Tamenaṁ bhikkhave mātā nava vā dasa vā māse gabbhaṁ kucchinā pariharati mahatā saṁsayena garubhāraṁ[1], tamenaṁ bhikkhave

1. Garumbhāraṁ (Sī, I)

mātā navannaṁ vā dasannaṁ vā māsānaṁ accayena vijāyati mahatā saṁsayena garubhāraṁ. Tamenaṁ jātaṁ samānaṁ sakena lohitena poseti. Lohitañhetaṁ bhikkhave ariyassa vinaye, yadidaṁ mātuthaññaṁ. Sa kho so bhikkhave kumāro vuddhimanvāya indriyānaṁ paripākamanvāya yāni tāni kumārakānaṁ kīḷāpanakāni, tehi kīḷati, seyyathidaṁ, vaṅkakaṁ ghaṭikaṁ mokkhacikaṁ ciṅgulakaṁ pattāḷhakaṁ rathakaṁ dhanukaṁ. Sa kho so bhikkhave kumāro vuddhimanvāya indriyānaṁ paripākamanvāya pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgībhūto paricāreti. Cakkhuviññeyyehi rūpehi iṭṭhehi kantehi manāpehi piyarūpehi kāmūpasaṁhitehi rajanīyehi. Sotaviññeyyehi saddehi. Ghānaviññeyyehi gandhehi. Jivhāviññeyyehi rasehi. Kāyaviññeyyehi phoṭṭhabbehi iṭṭhehi kantehi manāpehi piyarūpehi kāmūpasaṁhitehi rajanīyehi.

409. So cakkhunā rūpaṁ disvā piyarūpe rūpe sārajjati, appiyarūpe rūpe byāpajjati anupaṭṭhitakāyasati ca viharati parittacetaso, tañca cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ yathābhūtaṁ nappajānāti, yatthassa te pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhanti. So evaṁ anurodhavirodhaṁ samāpanno yaṁ kiñci vedanaṁ vedeti sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, so taṁ vedanaṁ abhinandati abhivadati, ajjhosāya tiṭṭhati. Tassa taṁ vedanaṁ abhinandato abhivadato ajjhosāya tiṭṭhato uppajjati nandī, yā vedanāsu nandī, tadupādānaṁ. Tassupādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇaṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. Sotena saddaṁ sutvā -pa-. Ghānena gandhaṁ ghāyitvā -pa-. Jivhāya rasaṁ sāyitvā -pa-. Kāyena phoṭṭhabbaṁ phusitvā -pa-. Manasā dhammaṁ viññāya piyarūpe dhamme sārajjati, appiyarūpe dhamme byāpajjati, anupaṭṭhitakāyasati ca viharati parittacetaso, tañca cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ yathābhūtaṁ nappajānāti, yatthassa te pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhanti. So evaṁ anurodhavirodhaṁ samāpanno yaṁ kiñci vedanaṁ vedeti sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, so taṁ vedanaṁ abhinandati abhivadati, ajjhosāya tiṭṭhati. Tassa taṁ vedanaṁ abhinandato abhivadato ajjhosāya tiṭṭhato uppajjati nandī, yā vedanāsu nandī, tadupādānaṁ.

tassupādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇaṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

410. Idha bhikkhave Tathāgato loke uppajjati Arahaṁ Sammāsambuddho Vijjācaraṇasampanno Sugato Lokavidū Anuttaro purisadammasārathi Satthā devamanussānaṁ Buddho Bhagavā. So imaṁ lokaṁ sadevakaṁ samārakaṁ sabrahmakaṁ sassamaṇabrāhmaṇiṁ pajaṁ sadevamanussaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā pavedeti, so dhammaṁ deseti ādikalyāṇaṁ majjhekalyāṇaṁ pariyosānakalyāṇaṁ sātthaṁ sabyañjanaṁ kevalaparipuṇṇaṁ parisuddhaṁ brahmacariyaṁ pakāseti. Taṁ dhammaṁ suṇāti gahapati vā gahapatiputto vā aññatarasmiṁ vā kule paccājāto, so taṁ dhammaṁ sutvā Tathāgate saddhaṁ paṭilabhati, so tena saddhāpaṭilābhena samannāgato iti paṭisañcikkhati "sambādho gharāvāso rajāpatho, abbhokāso pabbajjā, nayidaṁ sukaraṁ agāraṁ ajjhāvasatā ekantaparipuṇṇaṁ ekantaparisuddhaṁ saṅkhalikhitaṁ brahmacariyaṁ carituṁ, yaṁnūnāhaṁ kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajeyyan"ti. So aparena samayena appaṁ vā bhogakkhandhaṁ pahāya mahantaṁ vā bhogakkhandaṁ pahāya appaṁ vā ñātiparivaṭṭaṁ pahāya mahantaṁ vā ñātiparivaṭṭaṁ pahāya kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajati.

411. So evaṁ pabbajito samāno bhikkhūnaṁ sikkhāsājīvasamāpanno pāṇātipātaṁ pahāya pāṇātipātā paṭivirato hoti nihitadaṇḍo nihitasattho lajjī dayāpanno, sabbapāṇabhūtahitānukampī viharati.

Adinnādānaṁ pahāya adinnādānā paṭivirato hoti dinnādāyī dinnapāṭikaṅkhī, athenena sucibhūtena attanā viharati.

Abrahmacariyaṁ pahāya brahmacārī hoti ārācārī virato methunā gāmadhammā.

musāvādaṁ pahāya musāvādā paṭivirato hoti saccavādī saccasandho theto paccayiko avisaṁvādako lokassa.

Pisuṇaṁ vācaṁ pahāya pisuṇāya vācāya paṭivirato hoti, ito sutvā na amutra akkhātā imesaṁ bhedāya, amutra vā sutvā na imesaṁ akkhātā amūsaṁ bhedāya, iti bhinnānaṁ vā sandhātā, sahitānaṁ vā anuppadātā, samaggārāmo samaggarato samagganandī samaggakaraṇiṁ vācaṁ bhāsitā hoti.

Pharusaṁ vācaṁ pahāya pharusāya vācāya paṭivirato hoti, yā sā vācā nelā kaṇṇasukhā pemanīyā hadayaṅgamā porī bahujanakantā bahujanamanāpā, tathārūpiṁ vācaṁ bhāsitā hoti.

Samphappalāpaṁ pahāya samphappalāpā paṭivirato hoti kālavādī bhūtavādī atthavādī dhammavādī vinayavādī, nidhānavatiṁ vācaṁ bhāsitā kālena sāpadesaṁ pariyantavatiṁ atthasaṁhitaṁ.

So bījagāmabhūtagāmasamārambhā paṭivirato hoti. Ekabhattiko hoti rattūparato virato vikālabhojanā. Naccagītavāditavisūkadassanā paṭivirato hoti. Mālāgandhavilepanadhāraṇamaṇḍanavibhūsanaṭṭhānā paṭivirato hoti. Uccāsayanamahāsayanā paṭivirato hoti. Jātarūparajatapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Āmakadhaññapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Āmakamaṁsapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Itthikumārikapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Dāsidāsapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Ajeḷakapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Kukkuṭasūkarapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Hatthigavāssavaḷavapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Khettavatthupaṭiggahaṇā paṭivirato hoti. Dūteyyapahiṇagamanānuyogā paṭivirato hoti. Kayavikkayā paṭivirato hoti. Tulākūṭakaṁsakūṭamānakūṭā paṭivirato hoti. Ukkoṭana vañcana nikati sāciyogā paṭivirato hoti. Chedana vadhabandhanaviparāmosa ālopa sahasākārā paṭivirato hoti[1].

So santuṭṭho hoti kāyaparihārikena cīvarena kucchiparihārikena piṇḍapātena, so yena yeneva pakkamati, samādāyeva

1. Passa cūḷahatthipadopame (238) piṭṭhe.

pakkamati. Seyyathāpi nāma pakkhī sakuṇo yena yeneva ḍeti, sapattabhārova ḍeti. Evameva bhikkhu santuṭṭho hoti kāyaparihārikena cīvarena kucchiparihārikena piṇḍapātena, so yena yeneva pakkamati, samādāyeva pakkamati. So iminā ariyena sīlakkhandhena samannāgato ajjhattaṁ anavajjasukhaṁ paṭisaṁvedeti.

So cakkhunā rūpaṁ disvā na nimittaggāhī hoti nānubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenaṁ cakkhundriyaṁ asaṁvutaṁ viharantaṁ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṁ, tassa saṁvarāya paṭipajjati, rakkhati cakkhundriyaṁ, cakkhundriye saṁvaraṁ āpajjati. Sotena saddaṁ sutvā -pa-. Ghānena gandhaṁ ghāyitvā -pa-. Jivhāya rasaṁ sāyitvā -pa-. Kāyena phoṭṭhabbaṁ phusitvā -pa-. Manasā dhammaṁ viññāya na nimittaggāhī hoti nānubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenaṁ manindriyaṁ asaṁvutaṁ viharantaṁ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṁ, tassa saṁvarāya paṭipajjati, rakkhati manindriyaṁ, manindriye saṁvaraṁ āpajjati. So iminā ariyena indriyasaṁvarena samannāgato ajjhattaṁ abyāsekasukhaṁ paṭisaṁvedeti.

So abhikkante paṭikkante sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samiñjite pasārite sampajānakārī hoti, saṁghāṭipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī hoti, asite pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsite tuṇhībhāve sampajānakārī hoti.

412. So iminā ca ariyena sīlakkhandhena samannāgato, (imāya ca ariyāya santuṭṭhiyā samannāgato)[1] iminā ca ariyena indriyasaṁvarena samannāgato, iminā ca ariyena satisampajaññena samannāgato vivittaṁ senāsanaṁ bhajati araññaṁ rukkhamūlaṁ pabbataṁ kandaraṁ giriguhaṁ susānaṁ vanapatthaṁ abbhokāsaṁ palālapuñjaṁ. So pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto nisīdati pallaṅkaṁ ābhujitvā ujuṁ kāyaṁ paṇidhāya parimukhaṁ satiṁ upaṭṭhapetvā. So abhijjhaṁ loke pahāya vigatābhijjhena cetasā viharati, abhijjhāya cittaṁ parisodheti. Byāpādapadosaṁ

---

1. Passa cūḷahatthipadopame (239) piṭṭhe.

pahāya abyāpannacitto viharati sabbapāṇabhūtahitānukampī, byāpādapadosā cittaṁ parisodheti. Thinamiddhaṁ pahāya vigatathinamiddho viharati ālokasaññī sato sampajāno, thinamiddhā cittaṁ parisodheti. Uddhaccakukkuccaṁ pahāya anuddhato viharati ajjhattaṁ vūpasantacitto, uddhaccakukkuccā cittaṁ parisodheti. Vicikicchaṁ pahāya tiṇṇavicikiccho viharati akathaṁkathī kusalesu dhammesu, vicikicchāya cittaṁ parisodheti.

413. So ime pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalīkaraṇe vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ -pa- tatiyaṁ jhānaṁ -pa- catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati.

414. So cakkhunā rūpaṁ disvā piyarūpe rūpe na sārajjati, appiyarūpe rūpe na byāpajjati, upaṭṭhitakāyasati ca viharati appamāṇacetaso, tañca cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ yathābhūtaṁ pajānāti, yatthassa te pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhanti. So evaṁ anurodhavirodhavippahīno yaṁ kiñci vedanaṁ vedeti sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, so taṁ vedanaṁ nābhinandati nābhivadati, nājjhosāya tiṭṭhati. Tassa taṁ vedanaṁ anabhinandato anabhivadato anajjhosāya tiṭṭhato yā vedanāsu nandī, sā nirujjhati, tassa nandīnirodhā upādānanirodho, upādānanirodhā bhavanirodho, bhavanirodhā jātinirodho, jātinirodhā jarāmaraṇaṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā nirujjhanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti. Sotena saddaṁ sutvā -pa-. Ghānena gandhaṁ ghāyitvā -pa-. Jivhāya rasaṁ sāyitvā -pa-. Kāyena phoṭṭhabbaṁ phusitvā -pa-. Manasā dhammaṁ viññāya piyarūpe dhamme na sārajjati, appiyarūpe dhamme na byāpajjati, upaṭṭhitakāyasati ca viharati appamāṇacetaso, tañca cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ yathābhūtaṁ pajānāti, yatthassa te pāpakā akusalā dhammā aparisesā nirujjhanti. So evaṁ anurodhavirodhavippahīno yaṁ kiñci vedanaṁ vedeti sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā, so taṁ vedanaṁ nābhinandati

nābhivadati, nājjhosāya tiṭṭhati. Tassa taṁ vedanaṁ anabhinandato anabhivadato anajjhosāya tiṭṭhato yā vedanāsu nandī, sā nirujjhati. Tassa nandīnirodhā upādānanirodho, upādānanirodhā bhavanirodho, bhavanirodhā jātinirodho, jātinirodhā jarāmaraṇaṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā nirujjhanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti. Imaṁ kho me tumhe bhikkhave saṁkhittena taṇhāsaṅkhayavimuttiṁ dhāretha. Sātiṁ pana bhikkhuṁ kevaṭṭaputtaṁ mahātaṇhājāla-taṇhāsaṅghāṭappaṭimukkanti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Mahātaṇhāsaṅkhayasuttaṁ niṭṭhitaṁ aṭṭhamaṁ.

---

9. Mahā-assapurasutta

415. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Aṅgesu viharati Assapuraṁ nāma Aṅgānaṁ nigamo. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

"Samaṇā samaṇā"ti vo bhikkhave jano sañjānāti, tumhe ca pana "ke tumhe"ti puṭṭhā samānā "samaṇāmhā"ti paṭijānātha, tesaṁ vo bhikkhave evaṁsamaññānaṁ sataṁ evaṁpaṭiññānaṁ sataṁ "ye dhammā samaṇakaraṇā ca brāhmaṇakaraṇā ca, te dhamme samādāya vattissāma, evaṁ no ayaṁ amhākaṁ samaññā ca saccā bhavissati paṭiññā ca bhūtā. Yesañca mayaṁ cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajja-parikkhāraṁ paribhuñjāma, tesaṁ te kārā amhesu mahapphalā bhavissanti mahānisaṁsā, amhākañcevāyaṁ pabbajjā avañjhā bhavissati saphalā sa-udrayā"ti evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ.

416. Katame ca bhikkhave dhammā samaṇakaraṇā ca brāhmaṇakaraṇā ca, "hirottappena samannāgatā bhavissāmā"ti evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ. Siyā kho pana bhikkhave tumhākaṁ evamassa, "hirottappenamha

samannāgatā, alamettāvatā, katamettāvatā, anuppatto no sāmaññattho, natthi no kiñci uttariṁ karaṇīyan"ti tāvatakeneva tuṭṭhiṁ āpajjeyyātha. Ārocayāmi vo bhikkhave, paṭivedayāmi vo bhikkhave, mā vo sāmaññatthikānaṁ sataṁ sāmaññattho parihāyi sati uttariṁ karaṇīye.

417. Kiñca bhikkhave uttariṁ karaṇīyaṁ, "parisuddho no kāyasamācāro bhavissati uttāno vivaṭo, na ca chiddavā, saṁvuto ca, tāya ca pana parisuddhakāyasamācāratāya nevattānukkaṁsessāma na paraṁ vambhessāmā"ti[1] evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ. Siyā kho pana bhikkhave tumhākaṁ evamassa, "hirottappenamha samannāgatā, parisuddho no kāyasamācāro. Alamettāvatā, katamettāvatā, anuppatto no sāmaññattho, natthi no kiñci uttariṁ karaṇīyan"ti tāvatakeneva tuṭṭhiṁ āpajjeyyātha. Ārocayāmi vo bhikkhave, paṭivedayāmi vo bhikkhave, mā vo sāmaññatthikānaṁ sataṁ sāmaññattho parihāyi sati uttariṁ karaṇīye.

418. Kiñca bhikkhave uttariṁ karaṇīyaṁ, "parisuddho no vacīsamācāro bhavissati uttāno vivaṭo, na ca chiddavā, saṁvuto ca, tāya ca pana parisuddhavacīsamācāratāya nevattānukkaṁsessāma na paraṁ vambhessāmā"ti evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ. Siyā kho pana bhikkhave tumhākaṁ evamassa, "hirottappenamha samannāgatā, parisuddho no kāyasamācāro, parisuddho vacīsamācāro. Alamettāvatā, katamettāvatā, anuppatto no sāmaññattho, natthi no kiñci uttariṁ karaṇīyan"ti tāvatakeneva tuṭṭhiṁ āpajjeyyātha. Ārocayāmi vo bhikkhave, paṭivedayāmi vo bhikkhave, mā vo sāmaññatthikānaṁ sataṁ sāmaññattho parihāyi sati uttariṁ karaṇīye.

419. Kiñca bhikkhave uttariṁ karaṇīyaṁ, "parisuddho no manosamācāro bhavissati uttāno vivaṭo, na ca chiddavā, saṁvuto ca, tāya ca

---

1. Nevattānukkaṁsissāma na paraṁ vambhissāmāti (sabbattha)

pana parisuddhamanosamācāratāya nevattānukkaṁsessāma na paraṁ vambhessāmā”ti evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ. Siyā kho pana bhikkhave tumhākaṁ evamassa, “hirottappenamha samannāgatā, parisuddho no kāyasamācāro, parisuddho vacīsamācāro, parisuddho manosamācāro. Alamettāvatā, katamettāvatā, anuppatto no sāmaññattho, natthi no kiñci uttariṁ karaṇīyan”ti tāvatakeneva tuṭṭhiṁ āpajjeyyātha. Ārocayāmi vo bhikkhave, paṭivedayāmi vo bhikkhave, mā vo sāmaññatthikānaṁ sataṁ sāmaññattho parihāyi sati uttariṁ karaṇīye.

420. Kiñca bhikkhave uttariṁ karaṇīyaṁ, “parisuddho no ājīvo bhavissati uttāno vivaṭo, na ca chiddavā, saṁvuto ca, tāya ca pana parisuddhājīvatāya nevattānukkaṁsessāma na paraṁ vambhessāmā”ti evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ. Siyā kho pana bhikkhave tumhākaṁ evamassa, “hirottappenamha samannāgatā, parisuddho no kāyasamācāro, parisuddho vacīsamācāro, parisuddho manosamācāro, parisuddho ājīvo. Alamettāvatā, katamettāvatā, anuppatto no sāmaññattho, natthi no kiñci uttariṁ karaṇīyan”ti tāvatakeneva tuṭṭhiṁ āpajjeyyātha. Ārocayāmi vo bhikkhave, paṭivedayāmi vo bhikkhave, mā vo sāmaññatthikānaṁ sataṁ sāmaññattho parihāyi sati uttariṁ karaṇīye.

421. Kiñca bhikkhave uttariṁ karaṇīyaṁ, “indriyesu guttadvārā bhavissāma, cakkhunā rūpaṁ disvā na nimittaggāhī nānubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenaṁ cakkhundriyaṁ asaṁvutaṁ viharantaṁ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṁ, tassa saṁvarāya paṭipajjissāma, rakkhissāma cakkhundriyaṁ, cakkhundriye saṁvaraṁ āpajjissāma. Sotena saddaṁ sutvā -pa-. Ghānena gandhaṁ ghāyitvā -pa-. Jivhāya rasaṁ sāyitvā -pa-. Kāyena phoṭṭhabbaṁ phusitvā -pa-. Manasā dhammaṁ viññāya na nimittaggāhī nānubyāñjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenaṁ manindriyaṁ asaṁvutaṁ viharantaṁ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṁ, tassa saṁvarāya paṭipajjissāma, rakkhissāma manindriyaṁ, manindriye saṁvaraṁ āpajjissāmā”ti evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ. Siyā kho pana bhikkhave tumhākaṁ evamassa,

“hirottappenamha samannāgatā, parisuddho no kāyasamācāro, parisuddho vacīsamācāro, parisuddho manosamācāro, parisuddho ājīvo, indriyesumha guttadvārā. Alamettāvatā, katamettāvatā, anuppatto no sāmaññattho, natthi no kiñci uttariṁ karaṇīyan”ti tāvatakeneva tuṭṭhiṁ āpajjeyyātha. Ārocayāmi vo bhikkhave, paṭivedayāmi vo bhikkhave, mā vo sāmaññatthikānaṁ sataṁ sāmaññattho parihāyi sati uttariṁ karaṇīye.

422. Kiñca bhikkhave uttariṁ karaṇīyaṁ, “bhojane mattaññuno bhavissāma, paṭisaṅkhā yoniso āhāraṁ āharissāma, neva davāya na madāya na maṇḍanāya na vibhūsanāya, yāva deva imassa kāyassa ṭhitiyā yāpanāya, vihiṁsūparatiyā brahmacariyānuggahāya, iti purāṇañca vedanaṁ paṭihaṅkhāma, navañca vedanaṁ na uppādessāma, yātrā ca no bhavissati anavajjatā ca phāsu vihāro cā”ti evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ. Siyā kho pana bhikkhave tumhākaṁ evamassa, “hirottappenamha samannāgatā, parisuddho no kāyasamācāro, parisuddho vacīsamācāro, parisuddho manosamācāro, parisuddho ājīvo, indriyesumha guttadvārā, bhojane mattaññuno. Alamettāvatā, katamettāvatā, anuppatto no sāmaññattho, natthi no kiñci uttariṁ karaṇīyan”ti tāvatakeneva tuṭṭhiṁ āpajjeyyātha. Ārocayāmi vo bhikkhave, paṭivedayāmi vo bhikkhave, mā vo sāmaññatthikānaṁ sataṁ sāmaññattho parihāyi sati uttariṁ karaṇīye.

423. Kiñca bhikkhave uttariṁ karaṇīyaṁ, “jāgariyaṁ anuyuttā bhavissāma, divasaṁ caṅkamena nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṁ parisodhessāma, rattiyā paṭhamaṁ yāmaṁ caṅkamena nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṁ parisodhessāma, rattiyā majjhimaṁ yāmaṁ dakkhiṇena passena sīhaseyyaṁ kappessāma pāde pādaṁ accādhāya sato sampajāno uṭṭhānasaññaṁ manasi karitvā, rattiyā pacchimaṁ yāmaṁ paccuṭṭhāya caṅkamena nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṁ parisodhessāmāti evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ. Siyā kho pana bhikkhave tumhākaṁ evamassa, “hirottappenamha samannāgatā, parisuddho no kāyasamācāro, parisuddho vacīsamācāro,

parisuddho manosamācāro, parisuddho ājīvo, indriyesumha guttadvārā, bhojane mattaññuno, jāgariyaṁ anuyuttā. Alamettāvatā, katamettāvatā, anuppatto no sāmaññattho, natthi no kiñci uttariṁ karaṇīyan"ti. Tāvatakeneva tuṭṭhiṁ āpajjeyyātha. Ārocayāmi vo bhikkhave, paṭivedayāmi vo bhikkhave, mā vo sāmaññatthikānaṁ sataṁ sāmaññattho parihāyi sati uttariṁ karaṇīye.

424. Kiñca bhikkhave uttariṁ karaṇīyaṁ, "satisampajaññena samannāgatā bhavissāma, abhikkante paṭikkante sampajānakārī, ālokite vilokite sampajānakārī, samiñjite pasārite sampajānakārī, saṁghāṭipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī, asite pīte khāyite sāyite sampajānakārī, uccārapassāvakamme sampajānakārī, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsite tuṇhībhāve sampajānakārī"ti evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ. Siyā kho pana bhikkhave tumhākaṁ evamassa, "hirottappenamha samannāgatā, parisuddho no kāyasamācāro, parisuddho vacīsamācāro, parisuddho manosamācāro, parisuddho ājīvo, indriyesumha guttadvārā, bhojane mattaññuno, jāgariyaṁ anuyuttā, satisampajaññena samannāgatā. Alamettāvatā, katamettāvatā, anuppatto no sāmaññattho, natthi no kiñci uttariṁ karaṇīyan"ti tāvatakeneva tuṭṭhiṁ āpajjeyyātha. Ārocayāmi vo bhikkhave, paṭivedayāmi vo bhikkhave, mā vo sāmaññatthikānaṁ sataṁ sāmaññattho parihāyi sati uttariṁ karaṇīye.

425. Kiñca bhikkhave uttariṁ karaṇīyaṁ, idha bhikkhave bhikkhu vivittaṁ senāsanaṁ bhajati araññaṁ rukkhamūlaṁ pabbataṁ kandaraṁ giriguhaṁ susānaṁ vanappatthaṁ abbhokāsaṁ palālapuñjaṁ. So pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto nisīdati pallaṅkaṁ ābhujitvā ujuṁ kāyaṁ paṇidhāya parimukhaṁ satiṁ upaṭṭhapetvā, so abhijjhaṁ loke pahāya vigatābhijjhena cetasā viharati, abhijjhāya cittaṁ parisodheti. Byāpādapadosaṁ pahāya abyāpannacitto viharati sabbapāṇabhūtahitānukampī, byāpādapadosā cittaṁ parisodheti. Thinamiddhaṁ pahāya vigatathinamiddho viharati ālokasaññī sato sampajāno, thinamiddhā cittaṁ parisodheti. Uddhaccakukkuccaṁ pahāya anuddhato

viharati ajjhattaṁ vūpasantacitto, uddhaccakukkuccā cittaṁ parisodheti. Vicikicchaṁ pahāya tiṇṇavicikiccho viharati akathaṁkathī kusalesu dhammesu, vicikicchāya cittaṁ parisodheti.

426. Seyyathāpi bhikkhave puriso iṇaṁ ādāya kammante payojeyya, tassa te kammantā samijjheyyuṁ[1], so yāni ca porāṇāni iṇamūlāni, tāni ca byantī[2] kareyya, siyā cassa uttariṁ avasiṭṭhaṁ dārabharaṇāya. Tassa evamassa "ahaṁ kho pubbe iṇaṁ ādāya kammante payojesiṁ, tassa me te kammantā samijjhiṁsu, sohaṁ yāni ca porāṇāni iṇamūlāni, tāni ca byantī akāsiṁ, atthi ca me uttariṁ avasiṭṭhaṁ dārabharaṇāyā"ti. So tatonidānaṁ labhetha pāmojjaṁ, adhigaccheyya somanassaṁ.

Seyyathāpi bhikkhave puriso ābādhiko assa dukkhito bāḷhagilāno, bhattañcassa nacchādeyya, na cassa kāye balamattā, so aparena samayena tamhā ābādhā mucceyya, bhattañcassa chādeyya, siyā cassa kāye balamattā. Tassa evamassa "ahaṁ kho pubbe ābādhiko ahosiṁ dukkhito bāḷhagilāno, bhattaṁ ca me nacchādesi, na ca me āsi kāye balamattā, somhi etarahi tamhā ābādhā mutto, bhattaṁ ca me chādeti, atthi ca me kāye balamattā"ti. So tatonidānaṁ labhetha pāmojjaṁ, adhigaccheyya somanassaṁ.

Seyyathāpi bhikkhave puriso bandhanāgāre baddho assa, so aparena samayena tamhā bandhanā mucceyya sotthinā abbhayena[3], na cassa kiñci bhogānaṁ vayo. Tassa evamassa "ahaṁ kho pubbe bandhanāgāre baddho ahosiṁ, somhi etarahi tamhā bandhanā mutto sotthinā abbhayena, natthi ca me kiñci bhogānaṁ vayo"ti. So tatonidānaṁ labhetha pāmojjaṁ, adhigaccheyya somanassaṁ. Seyyathāpi bhikkhave puriso dāso assa anattādhīno parādhīno na yenakāmaṁgamo, so aparena samayena tamhā dāsabyā mucceyya attādhīno aparādhīno bhujisso yenakāmaṁgamo. Tassa evamassa "ahaṁ kho pubbe dāso

---

1. Sampajjeyyuṁ (Syā, Kaṁ, Ka) 2. Byantiṁ (Ka), byanti (I) 3. Abyayena (Sī, I)

ahosiṁ anattādhīno parādhīno na yenakāmaṁgamo, somhi etarahi tamhā dāsabyā mutto attādhīno aparādhīno bhujisso yenakāmaṁgamo"ti. So tatonidānaṁ labhetha pāmojjaṁ, adhigaccheyya somanassaṁ.

Seyyathāpi bhikkhave puriso sadhano sabhogo kantāraddhānamaggaṁ paṭipajjeyya[1], so aparena samayena tamhā kantārā nitthareyya sotthinā abbhayena, na cassa kiñci bhogānaṁ vayo. Tassa evamassa "ahaṁ kho pubbe sadhano sabhogo kantāraddhānamaggaṁ paṭipajjiṁ, somhi etarahi tamhā kantārā nitthiṇṇo sotthinā abbhayena, natthi ca me kiñci bhogānaṁ vayo"ti. So tatonidānaṁ labhetha pāmojjaṁ, adhigaccheyya somanassaṁ.

Evameva kho bhikkhave bhikkhu yathā iṇaṁ yathā rogaṁ yathā bandhanāgāraṁ yathā dāsabyaṁ yathā kantāraddhānamaggaṁ ime pañca nīvaraṇe appahīne attani samanupassati. Seyyathāpi bhikkhave āṇaṇyaṁ yathā ārogyaṁ yathā bandhanāmokkhaṁ yathā bhujissaṁ yathā khemantabhūmiṁ. Evameva bhikkhu ime pañca nīvaraṇe pahīne attani samanupassati.

427. So ime pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalīkaraṇe vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati, so imameva kāyaṁ vivekajena pītisukhena abhisandeti parisandeti paripūreti parippharati, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa vivekajena pītisukhena apphuṭaṁ hoti. Seyyathāpi bhikkhave dakkho nhāpako[2] vā nhāpakantevāsī vā kaṁsathāle nhānīyacuṇṇāni[3] ākiritvā udakena paripphosakaṁ paripphosakaṁ sanneyya, sāyaṁ nhānīyapiṇḍi snehānugatā snehaparetā santarabāhirā phuṭā snehena na ca paggharaṇī. Evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṁ vivekajena pītisukhena abhisandeti parisandeti paripūreti parippharati, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa vivekajena pītisukhena apphuṭaṁ hoti.

1. Sīlakkhandhavaggapāḷiyā kiñci visadisaṁ.
2. Nahāpako (Sī, Syā, Kaṁ, I)
3. Nahānīyacuṇṇāni (Sī, Syā, Kaṁ, I)

428. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati, so imameva kāyaṁ samādhijena pītisukhena abhisandeti parisandeti paripūreti parippharati, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa samādhijena pītisukhena apphuṭaṁ hoti. Seyyathāpi bhikkhave udakarahado ubbhidodako[1]. Tassa nevassa puratthimāya disāya udakassa āyamukhaṁ, na pacchimāya disāya udakassa āyamukhaṁ, na uttarāya disāya udakassa āyamukhaṁ, na dakkhiṇāya disāya udakassa āyamukhaṁ, devo ca na kālenakālaṁ sammādhāraṁ anuppavecceyya. Atha kho tamhāva udakarahadā sītā vāridhārā ubbhijjitvā tameva udakarahadaṁ sītena vārinā abhisandeyya parisandeyya paripūreyya, paripphareyya, nāssa kiñci sabbāvato udakarahadassa sītena vārinā apphuṭaṁ assa. Evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṁ samādhijena pītisukhena abhisandeti parisandeti paripūreti parippharati, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa samādhijena pītisukhena apphuṭaṁ hoti.

429. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṁvedeti, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti "upekkhako satimā sukhavihārī"ti, tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati, so imameva kāyaṁ nippītikena sukhena abhisandeti parisandeti paripūreti parippharati, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa nippītikena sukhena apphuṭaṁ hoti. Seyyathāpi bhikkhave uppaliniyaṁ vā paduminiyaṁ vā puṇḍarīkiniyaṁ vā appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udake jātāni udake saṁvaḍḍhāni udakānuggatāni antonimuggaposīni, tāni yāva caggā yāva ca mūlā sītena vārinā abhisannāni parisannāni paripūrāni paripphuṭāni, nāssa[2] kiñci sabbāvataṁ uppalānaṁ vā padumānaṁ vā puṇḍarīkānaṁ vā sītena vārinā apphuṭaṁ assa. Evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṁ nippītikena sukhena abhisandeti parisandeti paripūreti parippharati, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa nippītikena sukhena apphuṭaṁ hoti.

1. Ubbhitodako (Ka)
2. Na nesaṁ (Sī)

430. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati, so imameva kāyaṁ parisuddhena cetasā pariyodātena pharitvā nisinno hoti, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa parisuddhena cetasā pariyodātena apphuṭaṁ hoti. Seyyathāpi bhikkhave puriso odātena vatthena sasīsaṁ pārupetvā nisinno assa, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa odātena vatthena apphuṭaṁ assa. Evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṁ parisuddhena cetasā pariyodātena pharitvā nisinno hoti. Nāssa kiñci sabbāvato kāyassa parisuddhena cetasā pariyodātena apphuṭaṁ hoti.

431. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte pubbenivāsānussatiñāṇāya cittaṁ abhininnāmeti. So anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati. Seyyathidaṁ, ekampi jātiṁ dvepi jātiyo -pa- itisākāraṁ sa-uddesaṁ anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati. Seyyathāpi bhikkhave puriso sakamhā gāmā aññaṁ gāmaṁ gaccheyya, tamhāpi gāmā aññaṁ gāmaṁ gaccheyya, so tamhā gāmā sakaṁyeva gāmaṁ paccāgaccheyya. Tassa evamassa "ahaṁ kho sakamhā gāmā amuṁ gāmaṁ agacchiṁ[1]. Tatrapi evaṁ aṭṭhāsiṁ, evaṁ nisīdiṁ, evaṁ abhāsiṁ, evaṁ tuṇhī ahosiṁ. Tamhāpi gāmā amuṁ gāmaṁ agacchiṁ. Tatrapi evaṁ aṭṭhāsiṁ, evaṁ nisīdiṁ, evaṁ abhāsiṁ, evaṁ tuṇhī ahosiṁ. Somhi tamhā gāmā sakaṁyeva gāmaṁ paccāgato"ti. Evameva kho bhikkhave bhikkhu anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati. Seyyathidaṁ, ekampi jātiṁ dvepi jātiyo -pa- iti sākāraṁ sa-uddesaṁ anekavihitaṁ pubbenivāsaṁ anussarati.

432. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte sattānaṁ cutūpapātañāṇāya cittaṁ abhininnāmeti. So dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne hīne

---

1. Agañchiṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I)

paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāti -pa-. Seyyathāpi bhikkhave dve agārā sadvārā[1]. Tattha cakkhumā puriso majjhe ṭhito passeyya manusse gehaṁ pavisantepi nikkhamantepi anucaṅkamantepi anuvicarantepi. Evameva kho bhikkhave bhikkhu dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāti -pa-.

433. So evaṁ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte āsavānaṁ khayañāṇāya cittaṁ abhininnāmeti. So idaṁ dukkhanti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ dukkhasamudayoti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ dukkhanirodhoti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadāti yathābhūtaṁ pajānāti. Ime āsavāti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ āsavasamudayoti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ āsavanirodhoti yathābhūtaṁ pajānāti, ayaṁ āsavanirodhagāminī paṭipadāti yathābhūtaṁ pajānāti. Tassa evaṁ jānato evaṁ passato kāmāsavāpi cittaṁ vimuccati, bhavāsavāpi cittaṁ vimuccati, avijjāsavāpi cittaṁ vimuccati, vimuttasmiṁ "vimuttam"iti ñāṇaṁ hoti, "khīṇā jāti vusitaṁ brahmacariyaṁ kataṁ karaṇīyaṁ nāparaṁ itthattāyā"ti pajānāti. Seyyathāpi bhikkhave pabbatasaṅkhepe udakarahado accho vippasanno anāvilo, tattha cakkhumā puriso tīre ṭhito passeyya sippisambukampi[2] sakkharakathalampi macchagumbampi carantampi tiṭṭhantampi. Tassa evamassa "ayaṁ kho udakarahado accho vippasanno anāvilo, tatrime sippisambukāpi sakkharakathalāpi macchagumbāpi carantipi tiṭṭhantipī"ti. Evameva kho bhikkhave bhikkhu idaṁ dukkhanti yathābhūtaṁ pajānāti -pa- nāparaṁ itthattāyāti pajānāti.

434. Ayaṁ vuccati bhikkhave bhikkhu samaṇo itipi brāhmaṇo itipi nhātako itipi vedagū itipi sottiyo itipi ariyo itipi arahaṁ itipi. Kathañca bhikkhave bhikkhu samaṇo hoti. Samitāssa honti pāpakā akusalā dhammā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā

---

1. Sannadvārā (Ka)
2. Sippikasambukampi (Syā, Kaṁ, Ka)

dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇiyā. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu samaṇo hoti.

Kathañca bhikkhave bhikkhu brāhmaṇo hoti. Bāhitāssa honti pāpakā akusalā dhammā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇiyā. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu brāhmaṇo hoti.

Kathañca bhikkhave bhikkhu nhātako[1] hoti. Nhātāssa honti pāpakā akusalā dhammā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇiyā. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu nhātako hoti.

Kathañca bhikkhave bhikkhu vedagū hoti. Viditāssa honti pāpakā akusalā dhammā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇiyā. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu vedagū hoti.

Kathañca bhikkhave bhikkhu sottiyo hoti. Nissutāssa honti pāpakā akusalā dhammā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇiyā. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu sottiyo hoti.

Kathañca bhikkhave bhikkhu ariyo hoti. Ārakāssa honti pāpakā akusalā dhammā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇiyā. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu ariyo hoti.

Kathañca bhikkhave bhikkhu arahaṁ hoti. Ārakāssa honti pāpakā akusalā dhammā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇiyā. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu arahaṁ hotīti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Mahā-assapurasuttaṁ niṭṭhitaṁ navamaṁ.

---

1. Nahātako (Sī, Syā, Kaṁ, I)

10. Cūḷa-assapurasutta

435. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Aṅgesu viharati Assapuraṁ nāma Aṅgānaṁ nigamo. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—"samaṇā samaṇā"ti vo bhikkhave jano sañjānāti, tumhe ca pana "ke tumhe"ti puṭṭhā samānā "samaṇāmhā"ti paṭijānātha, tesaṁ vo bhikkhave evaṁsamaññānaṁ sataṁ evaṁpaṭiññānaṁ sataṁ "yā samaṇasāmīcippaṭipadā, taṁ paṭipajjissāma, evaṁ no ayaṁ amhākaṁ samaññā ca saccā bhavissati paṭiññā ca bhūtā. Yesañca mayaṁ cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānappaccayabhesajjaparikkhāraṁ paribhuñjāma, tesaṁ te kārā amhesu mahapphalā bhavissanti mahānisaṁsā, amhākañcevāyaṁ pabbajjā avañjhā bhavissati saphalā sa-udrayā"ti evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṁ.

436. Kathañca bhikkhave bhikkhu na samaṇasāmīcippaṭipadaṁ paṭipanno hoti. Yassa kassaci bhikkhave bhikkhuno abhijjhālussa abhijjhā appahīnā hoti, byāpannacittassa byāpādo appahīno hoti, kodhanassa kodho appahīno hoti, upanāhissa upanāho appahīno hoti, makkhissa makkho appahīno hoti, paḷāsissa paḷāso appahīno hoti, issukissa issā appahīnā hoti, maccharissa macchariyaṁ appahīnaṁ hoti, saṭhassa sāṭheyyaṁ appahīnaṁ hoti, māyāvissa māyā appahīnā hoti, pāpicchassa pāpikā icchā appahīnā hoti, micchādiṭṭhikassa micchādiṭṭhi appahīnā hoti. Imesaṁ kho ahaṁ bhikkhave samaṇamalānaṁ samaṇadosānaṁ samaṇakasaṭānaṁ āpāyikānaṁ ṭhānānaṁ duggativedaniyānaṁ appahānā "na samaṇasāmīcippaṭipadaṁ paṭipanno"ti vadāmi. Seyyathāpi bhikkhave matajaṁ nāma āvudhajātaṁ ubhatodhāraṁ pītanisitaṁ, tadassa saṁghāṭiyā sampārutaṁ sampali-veṭhitaṁ. Tathūpamāhaṁ bhikkhave imassa bhikkhuno pabbajjaṁ vadāmi.

437. Nāhaṁ bhikkhave saṁghāṭikassa saṁghāṭidhāraṇamattena sāmaññaṁ vadāmi. Nāhaṁ bhikkhave acelakassa acelakamattena sāmaññaṁ vadāmi. Nāhaṁ bhikkhave rajojallikassa rajojallikamattena sāmaññaṁ vadāmi. Nāhaṁ

bhikkhave udakorohakassa udakorohaṇamattena[1] sāmaññaṁ vadāmi. Nāhaṁ bhikkhave rukkhamūlikassa rūkkhamūlikamattena sāmaññaṁ vadāmi. Nāhaṁ bhikkhave abbhokāsikassa abbhokāsikamattena sāmaññaṁ vadāmi. Nāhaṁ bhikkhave ubbhaṭṭhakassa ubbhaṭṭhakamattena sāmaññaṁ vadāmi. Nāhaṁ bhikkhave pariyāyabhattikassa pariyāyabhattikamattena sāmaññaṁ vadāmi. Nāhaṁ bhikkhave mantajjhāyakassa mantajjhāyakamattena sāmaññaṁ vadāmi. Nāhaṁ bhikkhave jaṭilakassa jaṭādhāraṇamattena sāmaññaṁ vadāmi.

Saṁghāṭikassa ce bhikkhave saṁghāṭidhāraṇamattena abhijjhālussa abhijjhā pahīyetha, byāpannacittassa byāpādo pahīyetha, kodhanassa kodho pahīyetha, upanāhissa upanāho pahīyetha, makkhissa makkho pahīyetha, paḷāsissa paḷāso pahīyetha, issukissa issā pahīyetha, maccharissa macchariyaṁ pahīyetha, saṭhassa sāṭheyyaṁ pahīyetha, māyāvissa māyā pahīyetha, pāpicchassa pāpikā icchā pahīyetha, micchādiṭṭhikassa micchādiṭṭhi pahīyetha. Tamenaṁ mittāmaccā ñātisālohitā jātameva naṁ saṁghāṭikaṁ kareyyuṁ, saṁghāṭikattameva[2] samādapeyyuṁ, "ehi tvaṁ bhadramukha saṁghāṭiko hoti, saṁghāṭikassa te sato saṁghāṭidhāraṇamattena abhijjhālussa abhijjhā pahīyissati, byāpannacittassa byāpādo pahīyissati, kodhanassa kodho pahīyissati, upanāhissa upanāho pahīyissati, makkhissa makkho pahīyissati, paḷāsissa paḷāso pahīyissati, issukissa issā pahīyissati, maccharissa macchariyaṁ pahīyissati, saṭhassa sāṭheyyaṁ pahīyissati, māyāvissa māyā pahīyissati, pāpicchassa pāpikā icchā pahīyissati, micchādiṭṭhikassa micchādiṭṭhi pahīyissatī"ti. Yasmā ca kho ahaṁ bhikkhave saṁghāṭikampi idhekaccaṁ passāmi abhijjhāluṁ byāpannacittaṁ kodhanaṁ upanāhiṁ makkhiṁ paḷāsiṁ issukiṁ macchariṁ saṭhaṁ māyāviṁ pāpicchaṁ micchādiṭṭhikaṁ. Tasmā na saṁghāṭikassa saṁghāṭidhāraṇamattena sāmaññaṁ vadāmi.

Acelakassa ce bhikkhave -pa-. Rajojallikassa ce bhikkhave -pa-. Udakorohakassa ce bhikkhave -pa-. Rukkhamūlikassa ce bhikkhave -pa-. Abbhokāsikassa ce bhikkhave -pa-. Ubbhaṭṭhakassa ce bhikkhave -pa-. Pariyāyabhattikassa ce bhikkhave -pa-. Mantajjhāyakassa ce bhikkhave

---

1. Udakorohakamattena (Sī, I)
2. Saṁghāṭikatte ceva (Ka)

jaṭilakassa ce bhikkhave jaṭādhāraṇamattena abhijjhālussa abhijjhā pahīyetha, byāpannacittassa byāpādo pahīyetha, kodhanassa kodho pahīyetha, upanāhissa upanāho pahīyetha, makkhissa makkho pahīyetha, paḷāsissa paḷāso pahīyetha, issukissa issā pahīyetha, maccharissa macchariyaṁ pahīyetha, saṭhassa sāṭheyyaṁ pahīyetha, māyāvissa māyā pahīyetha, pāpicchassa pāpikā icchā pahīyetha, micchādiṭṭhikassa micchādiṭṭhi pahīyetha. Tamenaṁ mittāmaccā ñātisālohitā jātameva naṁ jaṭilakaṁ kareyyaṁ, jaṭilakattameva[1] samādapeyyuṁ, "ehi tvaṁ bhadramukha jaṭilako hohi, jaṭilakassa te sato jaṭādhāraṇamattena abhijjhālussa abhijjhā pahīyissati, byāpannacittassa byāpādo pahīyissati, kodhanassa kodho pahīyissati -pa- pāpicchassa pāpikā icchā pahīyissati, micchādiṭṭhikassa micchādiṭṭhi pahīyissatī"ti. Yasmā ca kho ahaṁ bhikkhave jaṭilakampi idhekaccaṁ passāmi abhijjhāluṁ byāpannacittaṁ kodhanaṁ upanāhiṁ makkhiṁ palāsiṁ issukiṁ macchariṁ saṭhaṁ māyāviṁ pāpicchaṁ micchādiṭṭhiṁ. Tasmā na jaṭilakassa jaṭādhāraṇamattena sāmaññaṁ vadāmi.

438. Kathañca bhikkhave bhikkhu samaṇasāmīcippaṭipadaṁ paṭipanno hoti. Yassa kassaci bhikkhave bhikkhuno abhijjhālussa abhijjhā pahīnā hoti, byāpannacittassa byāpādo pahīno hoti, kodhanassa kodho pahīno hoti, upanāhissa upanāho pahīno hoti, makkhissa makkho pahīno hoti, paḷāsissa paḷāso pahīno hoti, issukissa issā pahīnā hoti, maccharissa macchariyaṁ pahīnaṁ hoti, saṭhassa sāṭheyyaṁ pahīnaṁ hoti, māyāvissa māyā pahīnā hoti, pāpicchassa pāpikā icchā pahīnā hoti, micchādiṭṭhikassa micchādiṭṭhi pahīnā hoti. Imesaṁ kho ahaṁ bhikkhave samaṇamalānaṁ samaṇadosānaṁ samaṇakasaṭānaṁ āpāyikānaṁ ṭhānānaṁ duggativedaniyānaṁ pahānā "samaṇasāmīcippaṭipadaṁ paṭipanno"ti vadāmi. So sabbehi imehi pāpakehi akusalehi dhammehi visuddhamattānaṁ samanupassati ( )[2]. Tassa sabbehi imehi pāpakehi akusalehi dhammehi visuddhamattānaṁ

---

1. Jaṭilakatte ceva (Ka) 2. (Vimuttamattānaṁ samanupassati) (Sī, Syā, Kaṁ, I)

samanupassato ( )[1] pāmojjaṁ jāyati, pamuditassa pīti jāyati, pītimanassa kāyo passambhati, passaddhakāyo sukhaṁ vedeti, sukhino cittaṁ samādhiyati.

So mettāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā viharati. Tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharati. Karuṇāsahagatena cetasā -pa-. Muditāsahagatena cetasā -pa-. Upekkhāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā viharati. Tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ upekkhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharati. Seyyathāpi bhikkhave pokkharaṇī acchodakā sātodakā sītodakā setakā supatitthā ramaṇīyā, puratthimāya cepi disāya puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghammapareto kilanto tasito pipāsito, so taṁ pokkharaṇiṁ āgamma vineyya udakapipāsaṁ, vineyya ghammapariḷāhaṁ. Pacchimāya cepi disāya puriso āgaccheyya. Uttarāya cepi disāya puriso āgaccheyya. Dakkhiṇāya cepi disāya puriso āgaccheyya. Yato kuto cepi naṁ puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghammapareto kilanto tasito pipāsito, so taṁ pokkharaṇiṁ āgamma vineyya udakapipāsaṁ, vineyya ghammapariḷāhaṁ. Evameva kho bhikkhave khattiyakulā cepi agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti, so ca Tathāgatappaveditaṁ dhammavinayaṁ āgamma evaṁ mettaṁ karuṇaṁ muditaṁ upekkhaṁ bhāvetvā labhati ajjhattaṁ vūpasamaṁ,[2] ajjhattaṁ vūpasamā[2] "samaṇasāmīcippaṭipadaṁ paṭipanno"ti vadāmi. Brāhmaṇakulā cepi -pa-. Vessakulā cepi -pa-. Suddakulā cepi -pa-. Yasmā kasmā cepi kulā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti, so ca Tathāgatappaveditaṁ dhammavinayaṁ āgamma evaṁ mettaṁ karuṇaṁ muditaṁ upekkhaṁ bhāvetvā labhati ajjhattaṁ vūpasamaṁ, ajjhattaṁ vūpasamā "samaṇasāmīcippaṭipadaṁ paṭipanno"ti vadāmi.

---

1. (Vimuttamattānaṁ samanupassato) (Sī, Syā, Kaṁ, I) 2-2. Tamahaṁ (Ka)

Khattiyakulā cepi agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti, so ca āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati, āsavānaṁ khayā samaṇo hoti. Brāhmaṇakulā cepi -pa-. Vessakulā cepi -pa-. Suddakulā cepi -pa-. Yasmā kasmā cepi kulā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito hoti, so ca āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati, āsavānaṁ khayā samaṇo hotīti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Cūḷa-assapurasuttaṁ niṭṭhitaṁ dasamaṁ.

Mahāyamakavaggo niṭṭhito catuttho.

Tassuddānaṁ

Giñjakasālavanaṁ pariharituṁ, paññavato puna Saccakanisedho.
Mukhavaṇṇapasīdanatāpindo, kevaṭṭa-assapurajaṭilena.

5. Cūḷayamakavagga

1. Sāleyyakasutta

439. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Kosalesu cārikaṁ caramāno mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Sālā nāma Kosalānaṁ brāhmaṇagāmo tadavasari. Assosuṁ kho Sāleyyakā brāhmaṇagahapatikā "samaṇo khalu bho Gotamo Sakyaputto Sakyakulā pabbajito Kosalesu cārikaṁ caramāno mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ Sālaṁ anuppatto. Taṁ kho pana bhavantaṁ Gotamaṁ evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato, itipi so Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Vijjācaraṇasampanno Sugato Lokavidū Anuttaro purisadammasārathi Satthā devamanussānaṁ Buddho Bhagavā. So imaṁ lokaṁ sadevakaṁ samārakaṁ sabrahmakaṁ sassamaṇabrāhmaṇiṁ pajaṁ sadevamanussaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā pavedeti. So dhammaṁ deseti ādikalyāṇaṁ majjhekalyāṇaṁ pariyosānakalyāṇaṁ sātthaṁ sabyañjanaṁ kevalaparipuṇṇaṁ parisuddhaṁ brahmacariyaṁ pakāseti. Sādhu kho pana tathārūpānaṁ Arahataṁ dassanaṁ hotī"ti.

Atha kho Sāleyyakā brāhmaṇagahapatikā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā appekacce Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, appekacce Bhagavatā saddhiṁ sammodiṁsu, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, appekacce yena Bhagavā tenañjaliṁ paṇāmetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, appekacce Bhagavato santike nāmagottaṁ sāvetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, appekacce tuṇhībhūtā ekamantaṁ nisīdiṁsu. Ekamantaṁ nisinnā kho Sāleyyakā brāhmaṇagahapatikā Bhagavantaṁ etadavocuṁ "ko nu kho bho Gotama hetu ko paccayo, yena midhekacce sattā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjanti. Ko pana bho Gotama hetu ko paccayo, yena midhekacce sattā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjantī"ti.

Adhammacariyāvisamacariyāhetu kho gahapatayo evamidhekacce sattā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjanti.

dhammacariyāsamacariyāhetu kho gahapatayo evamidhekacce sattā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjantīti.

Na kho mayaṁ imassa bhoto Gotamassa saṁkhittena bhāsitassa vitthārena atthaṁ avibhattassa vitthārena atthaṁ ājānāma. Sādhu no bhavaṁ Gotamo tathā dhammaṁ desetu, yathā mayaṁ imassa bhoto Gotamassa saṁkhittena bhāsitassa vitthārena atthaṁ avibhattassa vitthārena atthaṁ ājāneyyāmāti. Tena hi gahapatayo suṇātha sādhukaṁ manasi karotha bhāsissāmīti. "Evaṁ bho"ti kho sāleyyakā brāhmaṇagahapatikā Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

440. Tividhaṁ kho gahapatayo kāyena adhammacariyāvisamacariyā hoti, catubbidhaṁ vācāya adhammacariyāvisamacariyā hoti, tividhaṁ manasā adhammacariyāvisamacariyā hoti.

Kathañca gahapatayo tividhaṁ kāyena adhammacariyāvisamacariyā hoti. Idha gahapatayo ekacco pāṇātipātī hoti, luddo[1] lohitapāṇi hatappahate niviṭṭho adayāpanno pāṇabhūtesu[2].

Adinnādāyī kho pana hoti, yaṁ taṁ parassa paravittūpakaraṇaṁ gāmagataṁ vā araññagataṁ vā, taṁ adinnaṁ theyyasaṅkhātaṁ ādātā hoti.

Kāmesumicchācārī kho pana hoti, yā tā māturakkhitā piturakkhitā mātāpiturakkhitā bhāturakkhitā bhaginirakkhitā ñātirakkhitā gottarakkhitā dhammarakkhitā sassāmikā saparidaṇḍā antamaso mālāguḷaparikkhittāpi, tathārūpāsu cārittaṁ āpajjitā hoti. Evaṁ kho gahapatayo tividhaṁ kāyena adhammacariyāvisamacariyā hoti.

Kathañca gahapatayo catubbidhaṁ vācāya adhammacariyāvisamacariyā hoti. Idha gahapatayo ekacco musāvādī hoti, sabhāgato vā parisāgato vā ñātimajjhagato vā pūgamajjhagato vā rājakulamajjhagato vā abhinīto sakkhipuṭṭho "ehambho purisa yaṁ jānāsi, taṁ

---

1. Luddo dāruṇo (Ka) Ṭīkā oloketabbā. 2. Sabbapāṇabhūtesu (Syā, Kaṁ, Ka)

vadehī”ti so ajānaṁ vā āha “jānāmī”ti, jānaṁ vā āha “na jānāmī”ti, apassaṁ vā āha “passāmī”ti, passaṁ vā āha “na passāmī”ti[1]. Iti attahetu vā parahetu vā āmisakiñcikkhahetu vā sampajānamusā bhāsitā hoti.

Pisuṇavāco kho pana hoti, ito sutvā amutra akkhātā imesaṁ bhedāya, amutra vā sutvā imesaṁ akkhātā amūsaṁ bhedāya. Iti samaggānaṁ vā bhettā[2] bhinnānaṁ vā anuppadātā, vaggārāmo vaggarato vagganandī vaggakaraṇiṁ vācaṁ bhāsitā hoti.

Pharusavāco kho pana hoti. Yā sā vācā aṇḍakā[3] kakkasā parakaṭukā parābhisajjanī kodhasāmantā asamādhisaṁvattanikā, tathārūpiṁ vācaṁ bhāsitā hoti.

Samphappalāpī kho pana hoti. Akālavādī abhūtavādī anatthavādī adhammavādī avinayavādī, anidhānavatiṁ vācaṁ bhāsitā hoti akālena anapadesaṁ apariyantavatiṁ anatthasaṁhitaṁ. Evaṁ kho gahapatayo catubbidhaṁ vācāya adhammacariyāvisamacariyā hoti.

Kathañca gahapatayo tividhaṁ manasā adhammacariyāvisamacariyā hoti. Idha gahapatayo ekacco abhijjhālu hoti. Yaṁ taṁ parassa paravittūpakaraṇaṁ, taṁ abhijjhātā hoti “aho vata yaṁ parassa, taṁ mamassā”ti.

Byāpannacitto kho pana hoti, paduṭṭhamanasaṅkappo “ime sattā haññantu vā vajjhantu vā ucchijjantu vā vinassantu vā mā vā ahesun”ti[4].

Micchādiṭṭhiko kho pana hoti viparītadassano “natthi dinnaṁ, natthi yiṭṭhaṁ, natthi hutaṁ, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko, natthi ayaṁ loko, natthi paro loko, natthi mātā, natthi pitā, natthi sattā

---

1. So āha ajānaṁ vā ahaṁ jānāmīti jānaṁ vā ahaṁ na jānāmīti apassaṁ vā ahaṁ passāmīti passaṁ vā ahaṁ na passāmīti (Ka)
2. Bhedakā (Ka), bhedetā (Syā, Kaṁ), tadaṭṭhakathāyaṁ pana bhettāti dissati.
3. Kaṇḍakā (Ka)
4. Mā vā ahesuṁ iti vāti (Sī, I, Ka)

opapātikā, natthi loke samaṇabrāhmaṇā sammaggatā sammāpaṭipannā, ye imañca lokaṁ parañca lokaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā pavedentī”ti. Evaṁ kho gahapatayo tividhaṁ manasā adhammacariyāvisamacariyā hoti.

Evaṁ adhammacariyāvisamacariyāhetu kho gahapatayo evamidhekacce sattā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjanti.

441. Tividhaṁ kho gahapatayo kāyena dhammacariyāsamacariyā hoti. Catubbidhaṁ vācāya dhammacariyāsamacariyā hoti. Tividhaṁ manasā dhammacariyāsamacariyā hoti.

Kathañca gahapatayo tividhaṁ kāyena dhammacariyāsamacariyā hoti. Idha gahapatayo ekacco pāṇātipātaṁ pahāya pāṇātipātā paṭivirato hoti nihitadaṇḍo nihitasattho lajjī dayāpanno sabbapāṇabhūtahitānukampī viharati.

Adinnādānaṁ pahāya adinnādānā paṭivirato hoti, yaṁ taṁ parassa paravittūpakaraṇaṁ gāmagataṁ vā araññagataṁ vā, taṁ nādinnaṁ theyyasaṅkhātaṁ ādātā hoti.

Kāmesumicchācāraṁ pahāya kāmesumicchācārā paṭivirato hoti, yā tā māturakkhitā piturakkhitā mātāpiturakkhitā bhāturakkhitā bhaginirakkhitā ñātirakkhitā gottarakkhitā dhammarakkhitā sassāmikā saparidaṇḍā antamaso mālāguḷaparikkhittāpi, tathārūpāsu na cārittaṁ āpajjitā hoti. Evaṁ kho gahapatayo tividhaṁ kāyena dhammacariyāsamacariyā hoti.

Kathañca gahapatayo catubbidhaṁ vācāya dhammacariyāsamacariyā hoti. Idha gahapatayo ekacco musāvādaṁ pahāya musāvādā paṭivirato hoti, sabhāgato vā parisāgato vā ñātimajjhagato vā pūgamajjhagato vā rājakulamajjhagato vā abhinīto sakkhipuṭṭho “ehambho purisa yaṁ jānāsi, taṁ vadehī”ti so ajānaṁ vā āha “na jānāmī”ti, jānaṁ vā āha “jānāmī”ti, apassaṁ vā āha “na passāmī”ti, passaṁ vā

āha “passāmī”ti. Iti attahetu vā parahetu vā āmisakiñcikkhahetu vā na sampajānamusā bhāsitā hoti.

Pisuṇaṁ vācaṁ pahāya pisuṇāya vācāya paṭivirato hoti, ito sutvā na amutra akkhātā imesaṁ bhedāya, amutra vā sutvā na imesaṁ akkhātā amūsaṁ bhedāya, iti bhinnānaṁ vā sandhātā sahitānaṁ vā anuppadātā, samaggārāmo samaggarato samagganandī samaggakaraṇiṁ vācaṁ bhāsitā hoti.

Pharusaṁ vācaṁ pahāya pharusāya vācāya paṭivirato hoti, yā sā vācā nelā kaṇṇasukhā pemanīyā hadayaṅgamā porī bahujanakantā bahujanamanāpā, tathārūpiṁ vācaṁ bhāsitā hoti.

Samphappalāpaṁ pahāya samphappalāpā paṭivirato hoti kālavādī bhūtavādī atthavādī dhammavādī vinayavādī, nidhānavatiṁ vācaṁ bhāsitā hoti kālena sāpadesaṁ pariyantavatiṁ atthasaṁhitaṁ. Evaṁ kho gahapatayo catubbidhaṁ vācāya dhammacariyāsamacariyā hoti.

Kathañca gahapatayo tividhaṁ manasā dhammacariyāsamacariyā hoti. Idha gahapatayo ekacco anabhijjhālu hoti, yaṁ taṁ parassa paravittūpakaraṇaṁ, taṁ nābhijjhātā hoti “aho vata yaṁ parassa, taṁ mamassā”ti.

Abyāpannacitto kho pana hoti appaduṭṭhamanasaṅkappo “ime sattā averā abyābajjhā anīghā sukhī attānaṁ pariharantū”ti.

Sammādiṭṭhiko kho pana hoti aviparītadassano “atthi dinnaṁ, atthi yiṭṭhaṁ, atthi hutaṁ, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko, atthi ayaṁ loko, atthi paro loko, atthi mātā, atthi pitā, atthi sattā opapātikā, atthi loke samaṇabrāhmaṇā sammaggatā sammāpaṭipannā, ye imañca lokaṁ parañca lokaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā pavedentī”ti. Evaṁ kho gahapatayo tividhaṁ manasā dhammacariyāsamacariyā hoti.

Evaṁ dhammacariyāsamacariyāhetu kho gahapatayo evamidhekacce sattā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjanti.

442. Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī "aho vatāhaṁ kāyassa bhedā paraṁ maraṇā khattiyamahāsālānaṁ sahabyataṁ upapajjeyyan"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā khattiyamahāsālānaṁ sahabyataṁ upapajjeyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārī.

Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī "aho vatāhaṁ kāyassa bhedā paraṁ maraṇā brāhmaṇamahāsālānaṁ -pa- gahapatimahāsālānaṁ sahabyataṁ upapajjeyyan"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā gahapatimahāsālānaṁ sahabyataṁ upapajjeyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārī.

Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī "aho vatāhaṁ kāyassa bhedā paraṁ maraṇā Cātumahārājikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyyan"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā Cātumahārājikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārī.

Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī "aho vatāhaṁ kāyassa bhedā paraṁ maraṇā Tāvatiṁsānaṁ devānaṁ -pa- Yāmānaṁ devānaṁ -pa- Tusitānaṁ devānaṁ -pa- Nimmānaratīnaṁ devānaṁ -pa- Paranimmitavasavattīnaṁ devānaṁ -pa- Brahmakāyikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyyan"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā brahmakāyikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārī.

Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī "aho vatāhaṁ kāyassa bhedā paraṁ maraṇā ābhānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyyan"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā ābhānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārī.

Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī "aho vatāhaṁ kāyassa bhedā paraṁ maraṇā Parittābhānaṁ devānaṁ -pa- Appamāṇābhānaṁ devānaṁ -pa- Ābhassarānaṁ devānaṁ -pa- Parittasubhānaṁ devānaṁ -pa- Appamāṇasubhānaṁ devānaṁ -pa- Subhakiṇhānaṁ devānaṁ -pa- Vehapphalānaṁ devānaṁ -pa-

Avihānaṁ devānaṁ -pa- Atappānaṁ devānaṁ -pa- Sudassānaṁ devānaṁ -pa- Sudassīnaṁ devānaṁ -pa- Akaniṭṭhānaṁ devānaṁ -pa- Ākāsānañcāyatanūpagānaṁ devānaṁ -pa- Viññāṇañcāyatanūpagānaṁ devānaṁ -pa- Ākiñcaññāyatanūpagānaṁ devānaṁ -pa- Nevasaññānāsaññāyatanūpagānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyyan"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā Nevasaññānāsaññāyatanūpagānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārī.

Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī "aho vatāhaṁ āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihareyyan"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihareyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārīti.

443. Evaṁ vutte Sāleyyakā brāhmaṇagahapatikā Bhagavantaṁ etadavocuṁ "abhikkantaṁ bho Gotama, abhikkantaṁ bho Gotama, seyyathāpi bho Gotama nikkujjitaṁ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṁ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṁ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṁ dhāreyya 'cakkhumanto rūpāni dakkhantī'ti. Evamevaṁ bhotā Gotamena anekapariyāyena dhammo pakāsito. Ete mayaṁ bhavantaṁ Gotamaṁ saraṇaṁ gacchāma dhammañca bhikkhusaṁghañca. Upāsake no bhavaṁ Gotamo dhāretu ajjatagge pāṇupete[1] saraṇaṁ gate"ti.

Sāleyyakasuttaṁ niṭṭhitaṁ paṭhamaṁ.

---

2. Verañjakasutta

444. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tena kho pana samayena Verañjakā brāhmaṇagahapatikā Sāvatthiyaṁ paṭivasanti kenacideva karaṇīyena.

---

1. Pāṇupetaṁ (Ka)

Assosuṁ kho Verañjakā brāhmaṇagahapatikā "samaṇo khalu bho Gotamo Sakyaputto Sakyakulā pabbajito Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Taṁ kho pana bhavantaṁ Gotamaṁ evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato, itipi so Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Vijjācaraṇasampanno Sugato Lokavidū Anuttaro purisadammasārathi Satthā devamanussānaṁ Buddho Bhagavā. So imaṁ lokaṁ sadevakaṁ samārakaṁ sabrahmakaṁ sassamaṇabrāhmaṇiṁ pajaṁ sadevamanussaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā pavedeti. So dhammaṁ deseti ādikalyāṇaṁ majjhekalyāṇaṁ pariyosānakalyāṇaṁ sātthaṁ sabyañjanaṁ kevalaparipuṇṇaṁ parisuddhaṁ brahmacariyaṁ pakāseti. Sādhu kho pana tathārūpānaṁ Arahataṁ dassanaṁ hotī"ti.

Atha kho Verañjakā brāhmaṇagahapatikā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā appekacce Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu. Appekacce Bhagavatā saddhiṁ sammodiṁsu, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, appekacce yena Bhagavā tenañjaliṁ paṇāmetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, appekacce Bhagavato santike nāmagottaṁ sāvetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, appekacce tuṇhībhūtā ekamantaṁ nisīdiṁsu. Ekamantaṁ nisinnā kho Verañjakā brāhmaṇagahapatikā bhagavantaṁ etadavocuṁ "ko nu kho bho Gotama hetu ko paccayo, yena midhekacce sattā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjanti. Ko pana bho Gotama hetu ko paccayo, yena midhekacce sattā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjantī"ti.

Adhammacariyāvisamacariyāhetu kho gahapatayo evamidhekacce sattā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjanti. Dhammacariyāsamacariyāhetu kho gahapatayo evamidhekacce sattā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjantīti.

Na kho mayaṁ imassa bhoto Gotamassa saṁkhittena bhāsitassa vitthārena atthaṁ avibhattassa vitthārena atthaṁ ājānāma. Sādhu no bhavaṁ Gotamo tathā dhammaṁ desetu, yathā mayaṁ imassa bhoto Gotamassa saṁkhittena bhāsitassa vitthārena atthaṁ avibhattassa vitthārena

atthaṁ ājāneyyāmāti. Tena hi gahapatayo suṇātha sādhukaṁ manasi karotha bhāsissāmīti. "Evaṁ bho"ti kho verañjakā brāhmaṇagahapatikā Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

445. Tividhaṁ kho gahapatayo kāyena adhammacārī visamacārī hoti, catubbidhaṁ vācāya adhammacārī visamacārī hoti, tividhaṁ manasā adhammacārī visamacārī hoti.

Kathañca gahapatayo tividhaṁ kāyena adhammacārī visamacārī hoti. Idha gahapatayo ekacco pāṇātipātī hoti luddo lohitapāṇi hatappahate niviṭṭho adayāpanno pāṇabhūtesu. Adinnādāyī kho pana hoti, yaṁ taṁ parassa paravittūpakaraṇaṁ -pa- taṁ adinnaṁ theyyasaṅkhātaṁ ādātā hoti. Kāmesumicchācārī kho pana hoti, yā tā māturakkhitā -pa- tathārūpāsu cārittaṁ āpajjitā hoti. Evaṁ kho gahapatayo tividhaṁ kāyena adhammacārī visamacārī hoti.

Kathañca gahapatayo catubbidhaṁ vācāya adhammacārī visamacārī hoti. Idha gahapatayo ekacco musāvādī hoti, sabhāgato vā -pa- sampajānamusā bhāsitā hoti. Pisuṇavāco kho pana hoti, ito sutvā amutra akkhātā -pa- vaggakaraṇiṁ vācaṁ bhāsitā hoti. Pharusavāco kho pana hoti, yā sā vācā aṇḍakā kakkasā -pa- tathārūpiṁ vācaṁ bhāsitā hoti. Samphappalāpī kho pana hoti, akālavādī -pa- apariyantavatiṁ anatthasaṁhitaṁ. Evaṁ kho gahapatayo catubbidhaṁ vācāya adhammacārī visamacārī hoti.

Kathañca gahapatayo tividhaṁ manasā adhammacārī visamacārī hoti. Idha gahapatayo ekacco abhijjhālu hoti -pa- taṁ mamassā"ti. Byāpannacitto kho pana hoti paduṭṭhamanasaṅkappo "ime sattā haññantu vā -pa- mā vā ahesun"ti. Micchādiṭṭhiko kho pana hoti viparītadassano "natthi dinnaṁ, natthi yiṭṭhaṁ -pa- sacchikatvā pavedentī"ti. Evaṁ kho gahapatayo tividhaṁ manasā adhammacārī visamacārī hoti.

Evaṁ adhammacariyāvisamacariyāhetu kho gahapatayo evamidhekacce sattā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjanti.

446. Tividhaṁ kho gahapatayo kāyena dhammacārī samacārī hoti, catubbidhaṁ vācāya dhammacārī samacārī hoti, tividhaṁ manasā dhammacārī samacārī hoti.

Kathañca gahapatayo tividhaṁ kāyena dhammacārī samacārī hoti. Idha gahapatayo ekacco pāṇātipātaṁ pahāya pāṇātipātā paṭivirato hoti nihitadaṇḍo nihitasattho lajjī dayāpanno sabbapāṇabhūtahitānukampī viharati. Adinnādānaṁ pahāya adinnādānā paṭivirato hoti, yaṁ taṁ parassa -pa- taṁ nādinnaṁ theyyasaṅkhātaṁ ādātā hoti. Kāmesumicchācāraṁ pahāya -pa- tathārūpāsu na cārittaṁ āpajjitā hoti. Evaṁ kho gahapatayo tividhaṁ kāyena dhammacārī samacārī hoti.

Kathañca gahapatayo catubbidhaṁ vācāya dhammacārī samacārī hoti. Idha gahapatayo ekacco musāvādaṁ pahāya musāvādā paṭivirato hoti, sabhāgato vā -pa- na sampajānamusā bhāsitā hoti. Pisuṇaṁ vācaṁ pahāya -pa- samaggakaraṇiṁ vācaṁ bhāsitā hoti. Pharusaṁ vācaṁ pahāya -pa- tathārūpaṁ vācaṁ bhāsitā hoti. Samphappalāpaṁ pahāya -pa- kālena sāpadesaṁ pariyantavatiṁ atthasaṁhitaṁ. Evaṁ kho gahapatayo catubbidhaṁ vācāya dhammacārī samacārī hoti.

Kathañca gahapatayo tividhaṁ manasā dhammacārī samacārī hoti. Idha gahapatayo ekacco anabhijjhālu hoti, yaṁ taṁ parassa paravittūpakaraṇaṁ, taṁ nābhijjhātā hoti "aho vata yaṁ parassa, taṁ mamassā"ti. Abyāpannacitto kho pana hoti appaduṭṭhamanasaṅkappo "ime sattā averā abyābajjhā anīghā sukhī attānaṁ pariharantū"ti. Sammādiṭṭhiko kho pana hoti aviparītadassano "atthi dinnaṁ, atthi yiṭṭhaṁ -pa- sayaṁ abhiññā sacchikatvā pavedentī"ti. Evaṁ kho gahapatayo tividhaṁ manasā dhammacārī samacārī hoti.

Evaṁ dhammacariyāsamacariyāhetu kho gahapatayo evamidhekacce sattā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjanti.

447. Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samācārī "aho vatāhaṁ kāyassa bhedā paraṁ maraṇā khattiyamahāsālānaṁ sahabyataṁ

upapajjeyyan”ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā khattiyamahāsālānaṁ sahabyataṁ upapajjeyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārī.

Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī “aho vatāhaṁ kāyassa bhedā paraṁ maraṇā brāhmaṇamahāsālānaṁ -pa- gahapatimahāsālānaṁ sahabyataṁ upapajjeyyan”ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā gahapatimahāsālānaṁ sahabyataṁ upapajjeyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārī.

Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī “aho vatāhaṁ kāyassa bhedā paraṁ maraṇā Cātumahārājikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyyan”ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā Cātumahārājikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārī.

Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī “aho vatāhaṁ kāyassa bhedā paraṁ maraṇā Tāvatiṁsānaṁ devānaṁ -pa- Yāmānaṁ devānaṁ -pa- Tusitānaṁ devānaṁ -pa- Nimmānaratīnaṁ devānaṁ -pa- Paranimmitavasavattīnaṁ devānaṁ -pa- Brahmakāyikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyyan”ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā brahmakāyikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārī.

Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī “aho vatāhaṁ kāyassa bhedā paraṁ maraṇā ābhānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyyan”ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā ābhānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārī.

Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī “aho vatāhaṁ kāyassa bhedā paraṁ maraṇā Parittābhānaṁ devānaṁ -pa- Appamāṇābhānaṁ devānaṁ -pa- Ābhassarānaṁ devānaṁ -pa- Parittasubhānaṁ devānaṁ. -pa- Appamāṇasubhānaṁ devānaṁ -pa- Subhakiṇhānaṁ devānaṁ -pa- Vehapphalānaṁ devānaṁ -pa- Avihānaṁ devānaṁ -pa- Atappānaṁ devānaṁ -pa- Sudassānaṁ devānaṁ -pa- Sudassīnaṁ devānaṁ -pa- Akaniṭṭhānaṁ devānaṁ -pa- Ākāsānañcāyatanūpagānaṁ devānaṁ -pa-

Viññāṇañcāyatanūpagānaṁ devānaṁ -pa- Ākiñcaññāyatanūpagānaṁ devānaṁ -pa- Nevasaññānāsaññāyatanūpagānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyyan"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā Nevasaññānāsaññāyatanūpagānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjeyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārī.

Ākaṅkheyya ce gahapatayo dhammacārī samacārī "aho vatāhaṁ āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihareyyan"ti. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ so āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihareyya. Taṁ kissa hetu, tathā hi so dhammacārī samacārīti.

448. Evaṁ vutte Verañjakā brāhmaṇagahapatikā Bhagavantaṁ etadavocuṁ "abhikkantaṁ bho Gotama, abhikkantaṁ bho Gotama. Seyyathāpi bho Gotama nikkujjitaṁ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṁ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṁ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṁ dhāreyya 'cakkhumanto rūpāni dakkhantī'ti. Evamevaṁ bhotā Gotamena anekapariyāyena dhammo pakāsito. Ete mayaṁ bhavantaṁ Gotamaṁ saraṇaṁ gacchāma dhammañca bhikkhusaṁghañca, upāsake no bhavaṁ Gotamo dhāretu ajjatagge pāṇupete saraṇaṁ gate"ti.

Verañjakasuttaṁ niṭṭhitaṁ dutiyaṁ.

---

3. Mahāvedallasutta

449. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Atha kho āyasmā Mahākoṭṭhiko sāyanhasamayaṁ paṭisallānā vuṭṭhito yenāyasmā Sāriputto tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmatā Sāriputtena saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Mahākoṭṭhiko āyasmantaṁ Sāriputtaṁ

etadavoca "duppañño duppaññoti āvuso vuccati, kittāvatā nu kho āvuso 'duppañño'ti vuccatī"ti. "Nappajānāti nappajānātī"ti kho āvuso tasmā "duppañño"ti vuccati. Kiñca nappajānāti. Idaṁ dukkhanti nappajānāti, ayaṁ dukkhasamudayoti nappajānāti, ayaṁ dukkhanirodhoti nappajānāti, ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadāti nappajānāti. "Nappajānāti nappajānātī"ti kho āvuso tasmā "duppañño"ti vuccatīti.

"Sādhāvuso"ti kho āyasmā Mahākoṭṭhiko āyasmato Sāriputtassa bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā āyasmantaṁ Sāriputtaṁ uttariṁ pañhaṁ apucchi "paññavā paññavāti āvuso vuccati, kittāvatā nu kho āvuso 'paññavā'ti vuccatī"ti. "Pajānāti pajānātī"ti kho āvuso tasmā "paññavā"ti vuccati. Kiñca pajānāti. Idaṁ dukkhanti pajānāti, ayaṁ dukkhasamudayoti pajānāti, ayaṁ dukkhanirodhoti pajānāti, ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadāti pajānāti. "Pajānāti pajānātī"ti kho āvuso tasmā "paññavā"ti vuccatīti.

"Viññāṇaṁ viññāṇan"ti āvuso vuccati, kittāvatā nu kho āvuso "viññāṇan"ti vuccatīti. "Vijānāti vijānātī"ti kho āvuso tasmā "viññāṇan"ti vuccati. Kiñca vijānāti. Sukhantipi vijānāti, dukkhantipi vijānāti, adukkhamasukhantipi vijānāti. "Vijānāti vijānāti"ti kho āvuso tasmā "viññāṇan"ti vuccatīti.

Yā cāvuso paññā yañca viññāṇaṁ, ime dhammā saṁsaṭṭhā, udāhu visaṁsaṭṭhā, labbhā ca panimesaṁ dhammānaṁ vinibbhujitvā vinibbhujitvā[1] nānākaraṇaṁ paññāpetunti? Yā cāvuso paññā yañca viññāṇaṁ, ime dhammā saṁsaṭṭhā, no visaṁsaṭṭhā, na ca labbhā imesaṁ dhammānaṁ vinibbhujitvā vinibbhujitvā nānākaraṇaṁ paññāpetuṁ. Yaṁ hāvuso[2] pajānāti, taṁ vijānāti. Yaṁ vijānāti, taṁ pajānāti. Tasmā ime dhammā saṁsaṭṭhā, no visaṁsaṭṭhā, na ca labbhā imesaṁ dhammānaṁ vinibbhujitvā vinibbhujitvā nānākaraṇaṁ paññāpetunti.

Yā cāvuso paññā yañca viññāṇaṁ, imesaṁ dhammānaṁ saṁsaṭṭhānaṁ no visaṁsaṭṭhānaṁ kiṁ nānākaraṇanti. Yā cāvuso paññā yañca viññāṇaṁ,

---

1. Vinibbhujjitvā vinibbhujjitvā (Ka)
2. Yañcāvuso (Syā, Kaṁ, Ka)

imesaṁ dhammānaṁ saṁsaṭṭhānaṁ no visaṁsaṭṭhānaṁ paññā bhāvetabbā, viññāṇaṁ pariññeyyaṁ. Idaṁ nesaṁ nānākaraṇanti.

450. "Vedanā vedanā"ti āvuso vuccati, kittāvatā nu kho āvuso "vedanā"ti vuccatīti. "Vedeti vedetī"ti kho āvuso tasmā "vedanā"ti vuccati. Kiñca vedeti. Sukhampi vedeti, dukkhampi vedeti, adukkhamasukhampi vedeti. "Vedeti vedetī"ti kho āvuso tasmā "vedanā"ti vuccatīti.

"Saññā saññā"ti āvuso vuccati, kittāvatā nu kho āvuso "saññā"ti vuccatīti. "Sañjānāti sañjānātī"ti kho āvuso tasmā "saññā"ti vuccati. Kiñca sañjānāti. Nīlakampi sañjānāti, pītakampi sañjānāti, lohitakampi sañjānāti, odātampi sañjānāti. "Sañjānāti sañjānātī"ti kho āvuso tasmā "saññā"ti vuccatīti.

Yā cāvuso vedanā yā ca saññā yañca viññāṇaṁ, ime dhammā saṁsaṭṭhā, udāhu visaṁsaṭṭhā, labbhā ca panimesaṁ dhammānaṁ vinibbhujitvā vinibbhujitvā nānākaraṇaṁ paññāpetunti? Yā cāvuso vedanā yā ca saññā yañca viññāṇaṁ, ime dhammā saṁsaṭṭhā, no visaṁsaṭṭhā, na ca labbhā imesaṁ dhammānaṁ vinibbhujitvā vinibbhujitvā nānākaraṇaṁ paññāpetuṁ. Yaṁ hāvuso[1] vedeti, taṁ sañjānāti, yaṁ sañjānāti, taṁ vijānāti. Tasmā ime dhammā saṁsaṭṭhā, no visaṁsaṭṭhā, na ca labbhā imesaṁ dhammānaṁ vinibbhujitvā vinibbhujitvā nānākaraṇaṁ paññāpetunti.

451. Nissaṭṭhena hāvuso[2] pañcahi indriyehi parisuddhena manoviññāṇena kiṁ neyyanti. Nissaṭṭhena āvuso pañcahi indriyehi parisuddhena manoviññāṇena "ananto ākāso"ti ākāsānañcāyatanaṁ neyyaṁ. "Anantaṁ viññāṇan"ti viññāṇañcāyatanaṁ neyyaṁ. "Natthi kiñcī"ti ākiñcaññāyatanaṁ neyyanti. Neyyaṁ panāvuso dhammaṁ kena pajānātīti. Neyyaṁ kho āvuso dhammaṁ paññācakkhunā pajānātīti. Paññā panāvuso kimatthiyāti. Paññā kho āvuso abhiññatthā pariññatthā pahānatthāti.

---

1. Yañcāvuso (Syā, Kaṁ, Ka)
2. Nissaṭṭhena panāvuso (?)

452. Kati panāvuso paccayā sammādiṭṭhiyā uppādāyāti. Dve kho āvuso paccayā sammādiṭṭhiyā uppādāya, parato ca ghoso yoniso ca manasikāro, ime kho āvuso dve paccayā sammādiṭṭhiyā uppādāyāti.

Katihi panāvuso aṅgehi anuggahitā sammādiṭṭhi cetovimuttiphalā ca hoti cetovimuttiphalānisaṁsā ca, paññāvimuttiphalā ca hoti paññāvimuttiphalānisaṁsā cāti. Pañcahi kho āvuso aṅgehi anuggahitā sammādiṭṭhi cetovimuttiphalā ca hoti cetovimuttiphalānisaṁsā ca, paññāvimuttiphalā ca hoti paññāvimuttiphalānisaṁsā ca. Idhāvuso sammādiṭṭhi sīlānuggahitā ca hoti, sutānuggahitā ca hoti, sākacchānuggahitā ca hoti, samathānuggahitā ca hoti, vipassanānuggahitā ca hoti. Imehi kho āvuso pañcahaṅgehi anuggahitā sammādiṭṭhi cetovimuttiphalā ca hoti cetovimuttiphalānisaṁsā ca, paññāvimuttiphalā ca hoti paññāvimuttiphalānisaṁsā cāti.

453. Kati panāvuso bhavāti. Tayome āvuso bhavā kāmabhavo rūpabhavo arūpabhavoti. Kathaṁ panāvuso āyatiṁ punabbhavābhinibbatti hotīti. Avijjānīvaraṇānaṁ kho āvuso sattānaṁ taṇhāsaṁyojanānaṁ tatratatrābhinandanā evaṁ āyatiṁ punabbhavābhinibbatti hotīti. Kathaṁ panāvuso āyatiṁ punabbhavābhinibbatti na hotīti. Avijjāvirāgā kho āvuso vijjuppādā taṇhānirodhā evaṁ āyatiṁ punabbhavābhinibbatti na hotīti.

454. Katamaṁ panāvuso paṭhamaṁ jhānanti. Idhāvuso bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Idaṁ vuccati āvuso paṭhamaṁ jhānanti. Paṭhamaṁ panāvuso jhānaṁ kati-aṅgikanti. Paṭhamaṁ kho āvuso jhānaṁ pañcaṅgikaṁ. Idhāvuso paṭhamaṁ jhānaṁ samāpannassa bhikkhuno vitakko ca vattati vicāro ca pīti ca sukhañca cittekaggatā ca. Paṭhamaṁ kho āvuso jhānaṁ evaṁ pañcaṅgikanti. Paṭhamaṁ panāvuso jhānaṁ kataṅgavippahīnaṁ, kataṅgasamannāgatanti. Paṭhamaṁ kho āvuso jhānaṁ pañcaṅgavippahīnaṁ, pañcaṅgasamannāgataṁ. Idhāvuso paṭhamaṁ jhānaṁ samāpannassa bhikkhuno kāmacchando

pahīno hoti, byāpādo pahīno hoti, thinamiddhaṁ pahīnaṁ hoti, uddhaccakukkuccaṁ pahīnaṁ hoti, vicikicchā pahīnā hoti. Vitakko ca vattati vicāro ca pīti ca sukhañca cittekaggatā ca. Paṭhamaṁ kho āvuso jhānaṁ evaṁ pañcaṅgavippahīnaṁ pañcaṅgasamannāgatanti.

455. Pañcimāni āvuso indriyāni nānāvisayāni nānāgocarāni na aññamaññassa gocaravisayaṁ paccanubhonti. Seyyathidaṁ, cakkhundriyaṁ sotindriyaṁ ghānindriyaṁ jivhindriyaṁ kāyindriyaṁ. Imesaṁ kho āvuso pañcannaṁ indriyānaṁ nānāvisayānaṁ nānāgocarānaṁ na aññamaññassa gocaravisayaṁ paccanubhontānaṁ kiṁ paṭisaraṇaṁ, ko ca nesaṁ gocaravisayaṁ paccanubhotīti. Pañcimāni āvuso indriyāni nānāvisayāni nānāgocarāni na aññamaññassa gocaravisayaṁ paccanubhonti. Seyyathidaṁ, cakkhundriyaṁ sotindriyaṁ ghānindriyaṁ jivhindriyaṁ kāyindriyaṁ. Imesaṁ kho āvuso pañcannaṁ indriyānaṁ nānāvisayānaṁ nānāgocarānaṁ na aññamaññassa gocaravisayaṁ paccanubhontānaṁ mano paṭisaraṇaṁ, mano ca nesaṁ gocaravisayaṁ paccanubhotīti.

456. Pañcimāni āvuso indriyāni. Seyyathidaṁ, cakkhundriyaṁ sotindriyaṁ ghānindriyaṁ jivhindriyaṁ kāyindriyaṁ. Imāni kho āvuso pañcindriyāni kiṁ paṭicca tiṭṭhantīti. Pañcimāni āvuso indriyāni. Seyyathidaṁ, cakkhundriyaṁ sotindriyaṁ ghānindriyaṁ jivhindriyaṁ kāyindriyaṁ. Imāni kho āvuso pañcindriyāni āyuṁ paṭicca tiṭṭhantīti.

Āyu panāvuso kiṁ paṭicca tiṭṭhatīti. Āyu usmaṁ paṭicca tiṭṭhatīti. Usmā panāvuso kiṁ paṭicca tiṭṭhatīti. Usmā āyuṁ paṭicca tiṭṭhatīti. Idāneva kho mayaṁ āvuso āyasmato Sāriputtassa bhāsitaṁ evaṁ ājānāma "āyu usmaṁ paṭicca tiṭṭhatī"ti. Idāneva pana mayaṁ āvuso āyasmato Sāriputtassa bhāsitaṁ evaṁ ājānāma "usmā āyuṁ paṭicca tiṭṭhatī"ti. Yathā kathaṁ panāvuso imassa bhāsitassa attho daṭṭhabboti. Tena hāvuso upamaṁ te karissāmi, upamāyapidhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṁ ājānanti. Seyyathāpi āvuso telappadīpassa jhāyato acciṁ paṭicca ābhā paññāyati, ābhaṁ paṭicca acci paññāyati. Evameva kho āvuso āyu usmaṁ paṭicca tiṭṭhati, usmā āyuṁ paṭicca tiṭṭhatīti.

457. Teva nu kho āvuso āyusaṅkhārā, te vedaniyā dhammā. Udāhu aññe āyusaṅkhārā, aññe vedaniyā dhammāti. Na kho āvuso teva āyusaṅkhārā, te vedaniyā dhammā. Te ca hāvuso āyusaṅkhārā abhaviṁsu te vedaniyā dhammā. Na yidaṁ saññāvedayitanirodhaṁ samāpannassa bhikkhuno vuṭṭhānaṁ paññāyetha. Yasmā ca kho āvuso aññe āyusaṅkhārā aññe vedaniyā dhammā, tasmā saññāvedayitanirodhaṁ samāpannassa bhikkhuno vuṭṭhānaṁ paññāyatīti. Yadā nu kho āvuso imaṁ kāyaṁ kati dhammā jahanti, athāyaṁ kāyo ujjhito avakkhitto seti yathā kaṭṭhaṁ acetananti. Yadā kho āvuso imaṁ kāyaṁ tayo dhammā jahanti āyu usmā ca viññāṇaṁ, athāyaṁ kāyo ujjhito avakkhitto seti yathā kaṭṭhaṁ acetananti.

Yvāyaṁ āvuso mato kālaṅkato, yo cāyaṁ bhikkhu saññāvedayitanirodhaṁ samāpanno, imesaṁ kiṁ nānākaraṇanti. Yvāyaṁ āvuso mato kālaṅkato, tassa kāyasaṅkhārā niruddhā paṭippassaddhā, vacīsaṅkhārā niruddhā paṭippassaddhā, cittasaṅkhārā niruddhā paṭippassaddhā, āyu parikkhīṇo, usmā vūpasantā, indriyāni paribhinnāni. Yo cāyaṁ bhikkhu saññāvedayitanirodhaṁ samāpanno, tassapi kāyasaṅkhārā niruddhā paṭippassaddhā, vacīsaṅkhārā niruddhā paṭippassaddhā, cittasaṅkhārā niruddhā paṭippassaddhā, āyu na parikkhīṇo, usmā avūpasantā, indriyāni vippasannāni. Yvāyaṁ āvuso mato kālaṅkato, yo cāyaṁ bhikkhu saññāvedayitanirodhaṁ samāpanno. Idaṁ nesaṁ nānākaraṇanti.

458. Kati panāvuso paccayā adukkhamasukhāya cetovimuttiyā samāpattiyāti. Cattāro kho āvuso paccayā adukkhamasukhāya cetovimuttiyā samāpattiyā. Idhāvuso bhikkhu sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ime kho āvuso cattāro paccayā adukkhamasukhāya cetovimuttiyā samāpattiyāti.

Kati panāvuso paccayā animittāya cetovimuttiyā samāpattiyāti. Dve kho āvuso paccayā animittāya cetovimuttiyā

samāpattiyā. Sabbanimittānañca amanasikāro, animittāya ca dhātuyā manasikāro. Ime kho āvuso dve paccayā animittāya cetovimuttiyā samāpattiyāti.

Kati panāvuso paccayā animittāya cetovimuttiyā ṭhitiyāti. Tayo kho āvuso paccayā animittāya cetovimuttiyā ṭhitiyā. Sabbanimittānañca amanasikāro, animittāya ca dhātuyā manasikāro, pubbe ca abhisaṅkhāro. Ime kho āvuso tayo paccayā animittāya cetovimuttiyā ṭhitiyāti.

Kati panāvuso paccayā animittāya cetovimuttiyā vuṭṭhānāyāti. Dve kho āvuso paccayā animittāya cetovimuttiyā vuṭṭhānāya. Sabbanimittānañca manasikāro, animittāya ca dhātuyā amanasikāro. Ime kho āvuso dve paccayā animittāya cetovimuttiyā vuṭṭhānāyāti.

459. Yā cāyaṁ āvuso appamāṇā cetovimutti yā ca ākiñcaññā cetovimutti yā ca suññatā cetovimutti yā ca animittā cetovimutti, ime dhammā nānātthā ceva nānābyañjanā ca, udāhu ekatthā byañjanameva nānanti? Yā cāyaṁ āvuso appamāṇā cetovimutti yā ca ākiñcaññā cetovimutti yā ca suññatā cetovimutti yā ca animittā cetovimutti, atthi kho āvuso pariyāyo, yaṁ pariyāyaṁ āgamma ime dhammā nānātthā ceva nānābyañjanā ca. Atthi ca kho āvuso pariyāyo, yaṁ pariyāyaṁ āgamma ime dhammā ekatthā byañjanameva nānaṁ.

Katamo cāvuso pariyāyo, yaṁ pariyāyaṁ āgamma ime dhammā nānātthā ceva nānābyañjanā ca. Idhāvuso bhikkhu mettāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā viharati. Tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharati. Karuṇāsahagatena cetasā -pa-. Muditāsahagatena cetasā -pa-. Upekkhāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā viharati. Tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ. Iti

uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ upekkhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharati. Ayaṁ vuccatāvuso appamāṇā cetovimutti.

Katamā cāvuso ākiñcaññā cetovimutti. Idhāvuso bhikkhu sabbaso viññāṇañcāyatanaṁ samatikkamma "natthi kiñcī"ti ākiñcaññāyatanaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccatāvuso ākiñcaññā cetovimutti.

Katamā cāvuso suññatā cetovimutti. Idhāvuso bhikkhu araññagato vā rukkhamūlagato vā suññāgāragato vā iti paṭisañcikkhati "suññamidaṁ attena vā attaniyena vā"ti. Ayaṁ vuccatāvuso suññatā cetovimutti.

Katamā cāvuso animittā cetovimutti. Idhāvuso bhikkhu sabbanimittānaṁ amanasikārā animittaṁ cetosamādhiṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccatāvuso animittā cetovimutti. Ayaṁ kho āvuso pariyāyo, yaṁ pariyāyaṁ āgamma ime dhammā nānātthā ceva nānābyañjanā ca.

Katamo cāvuso pariyāyo, yaṁ pariyāyaṁ āgamma ime dhammā ekatthā byañjanameva nānaṁ. Rāgo kho āvuso pamāṇakaraṇo, doso pamāṇakaraṇo, moho pamāṇakaraṇo. Te khīṇāsavassa bhikkhuno pahīnā ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṁkatā āyatiṁ anuppādadhammā. Yāvatā kho āvuso appamāṇā cetovimuttiyo, akuppā tāsaṁ cetovimutti aggamakkhāyati. Sā kho panākuppā cetovimutti suññā rāgena, suññā dosena, suññā mohena. Rāgo kho āvuso kiñcano, doso kiñcano, moho kiñcano. Te khīṇāsavassa bhikkhuno pahīnā ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṁkatā āyatiṁ anuppādadhammā. Yāvatā kho āvuso ākiñcaññā cetovimuttiyo, akuppā tāsaṁ cetovimutti aggamakkhāyati. Sā kho panākuppā cetovimutti suññā rāgena, suññā dosena, suññā mohena. Rāgo kho āvuso nimittakaraṇo, doso nimittakaraṇo, moho nimittakaraṇo.

Te khīṇāsavassa bhikkhuno pahīnā ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṁkatā āyatiṁ anuppādadhammā. Yāvatā kho āvuso animittā cetovimuttiyo, akuppā tāsaṁ cetovimutti aggamakkhāyati. Sā kho panākuppā cetovimutti suññā rāgena, suññā dosena, suññā mohena. Ayaṁ kho āvuso pariyāyo, yaṁ pariyāyaṁ āgamma ime dhammā ekatthā byañjanameva nānanti.

Idamavocāyasmā Sāriputto. Attamano āyasmā Mahākoṭṭhiko āyasmato Sāriputtassa bhāsitaṁ abhinandīti.

Mahāvedallasuttaṁ niṭṭhitaṁ tatiyaṁ.

---

4. Cūḷavedallasutta

460. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Rājagahe viharati Veḷuvane Kalandakanivāpe. Atha kho Visākho upāsako yena Dhammadinnā bhikkhunī tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Dhammadinnaṁ bhikkhuniṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho Visākho upāsako Dhammadinnaṁ bhikkhuniṁ etadavoca “sakkāyo sakkāyoti ayye vuccati, katamo nu kho ayye sakkāyo vutto Bhagavatā”ti. Pañca kho ime āvuso Visākha upādānakkhandhā sakkāyo vutto Bhagavatā. Seyyathidaṁ, rūpupādānakkhandho vedanupādānakkhandho saññupādānakkhandho saṅkhārupādānakkhandho viññāṇupādānakkhandho. Ime kho āvuso Visākha pañcupādānakkhandhā sakkāyo vutto Bhagavatāti.

Sādhayyeti kho Visākho upāsako Dhammadinnāya bhikkhuniyā bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā Dhammadinnaṁ bhikkhuniṁ uttariṁ pañhaṁ apucchi “sakkāyasamudayo sakkāyasamudayoti ayye vuccati, katamo nu kho ayye sakkāyasamudayo vutto Bhagavatā”ti. Yāyaṁ āvuso Visākha taṇhā ponobbhavikā nandīrāgasahagatā tatratatrābhinandinī. Seyyathidaṁ, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā. Ayaṁ kho āvuso Visākha sakkāyasamudayo vutto Bhagavatāti.

“Sakkāyanirodho sakkāyanirodhoti ayye vuccati, katamo nu kho ayye sakkāyanirodho vutto Bhagavatā”ti. Yo kho āvuso Visākha tassāyeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo. Ayaṁ kho āvuso Visākha sakkāyanirodho vutto Bhagavatāti.

“Sakkāyanirodhagāminī paṭipadā sakkāyanirodhagāminī paṭipadāti ayye vuccati, katamā nu kho ayye sakkāyanirodhagāminī paṭipadā vuttā Bhagavatā”ti. Ayameva kho āvuso Visākha ariyo aṭṭhaṅgiko maggo sakkāyanirodhagāminī paṭipadā vuttā Bhagavatā. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhīti. “Taññeva nu kho ayye upādānaṁ te[1] pañcupādānakkhandhā, udāhu aññatra pañcahupādānakkhandhehi upādānan”ti. Na kho āvuso Visākha taññeva upādānaṁ te pañcupādānakkhandhā, nāpi aññatra pañcahupādānakkhandhehi upādānaṁ. Yo kho āvuso Visākha pañcasu upādānakkhandhesu chandarāgo, taṁ tattha upādānanti.

461. “Kathaṁ panāyye sakkāyadiṭṭhi hotī”ti. Idhāvuso Visākha assutavā puthujjano ariyānaṁ adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto sappurisānaṁ adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto rūpaṁ attato samanupassati, rūpavantaṁ vā attānaṁ, attani vā rūpaṁ, rūpasmiṁ vā attānaṁ. Vedanaṁ -pa-. Saññaṁ -pa-. Saṅkhāre -pa-. Viññāṇaṁ attato samanupassati, viññāṇavantaṁ vā attānaṁ, attani vā viññāṇaṁ, viññāṇasmiṁ vā attānaṁ. Evaṁ kho āvuso Visākha sakkāyadiṭṭhi hotīti.

“Kathaṁ panāyye sakkāyadiṭṭhi na hotī”ti. Idhāvuso Visākha sutavā ariyasāvako ariyānaṁ dassāvī ariyadhammassa kovido ariyadhamme suvinīto sappurisānaṁ dassāvī sappurisadhammassa kovido sappurisadhamme suvinīto na rūpaṁ attato samanupassati, na rūpavantaṁ vā attānaṁ, na attani vā rūpaṁ, na rūpasmiṁ vā attānaṁ. Na Vedanaṁ -pa-. Na saññaṁ -pa-. Na saṅkhāre -pa-. Na viññāṇaṁ attato samanupassati, na viññāṇavantaṁ vā

---

1. Teva (Sī)

attānaṁ, na attani vā viññāṇaṁ, na viññāṇasmiṁ vā attānaṁ. Evaṁ kho āvuso Visākha sakkāyadiṭṭhi na hotīti.

462. “Katamo panāyye ariyo aṭṭhaṅgiko maggo”ti. Ayameva kho āvuso Visākha ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhīti. “Ariyo panāyye aṭṭhaṅgiko maggo saṅkhato, udāhu asaṅkhato”ti. Ariyo kho āvuso Visākha aṭṭhaṅgiko maggo saṅkhatoti.

“Ariyena nu kho ayye aṭṭhaṅgikena maggena tayo khandhā saṅgahitā, udāhu tīhi khandhehi ariyo aṭṭhaṅgiko maggo saṅgahito”ti. Na kho āvuso Visākha ariyena aṭṭhaṅgikena maggena tayo khandhā saṅgahitā. Tīhi ca kho āvuso Visākha khandhehi ariyo aṭṭhaṅgiko maggo saṅgahito. Yā cāvuso Visākha sammāvācā, yo ca sammākammanto, yo ca sammā-ājīvo. Ime dhammā sīlakkhandhe saṅgahitā. Yo ca sammāvāyāmo, yā ca sammāsati, yo ca sammāsamādhi. Ime dhammā samādhikkhandhe saṅgahitā. Yā ca sammādiṭṭhi, yo ca sammāsaṅkappo. Ime dhammā paññākkhandhe saṅgahitāti.

“Katamo panāyye samādhi, katame dhammā samādhinimittā, katame dhammā samādhiparikkhārā, katamā samādhibhāvanā”ti. Yā kho āvuso Visākha cittassa ekaggatā, ayaṁ samādhi. Cattāro satipaṭṭhānā samādhinimittā. Cattāro sammappadhānā samādhiparikkhārā. Yā tesaṁyeva dhammānaṁ āsevanā bhāvanā bahulīkammaṁ, ayaṁ ettha samādhibhāvanāti.

463. “Kati panāyye saṅkhārā”ti. Tayome āvuso Visākha saṅkhārā kāyasaṅkhāro vacīsaṅkhāro cittasaṅkhāroti. “Katamo panāyye kāyasaṅkhāro, katamo vacīsaṅkhāro, katamo cittasaṅkhāro”ti. Assāsapassāsā kho āvuso visākha kāyasaṅkhāro, vitakkavicārā vacīsaṅkhāro, saññā ca vedanā ca cittasaṅkhāroti. “Kasmā panāyye assāsapassāsā kāyasaṅkhāro, kasmā vitakkavicārā vacīsaṅkhāro, kasmā saññā ca vedanā ca cittasaṅkhāro”ti. Assāsapassāsā kho

āvuso Visākha kāyikā ete dhammā kāyappaṭibaddhā, tasmā assāsapassāsā kāyasaṅkhāro. Pubbe kho āvuso Visākha vitakketvā vicāretvā pacchā vācaṁ bhindati, tasmā vitakkavicārā vacīsaṅkhāro. Saññā ca vedanā ca cetasikā ete dhammā cittappaṭibaddhā, tasmā saññā ca vedanā ca cittasaṅkhāroti.

464. "Kathaṁ panāyye saññāvedayitanirodhasamāpatti hotī"ti. Na kho āvuso Visākha saññāvedayitanirodhaṁ samāpajjantassa bhikkhuno evaṁ hoti "ahaṁ saññāvedayitanirodhaṁ samāpajjissanti vā, ahaṁ saññāvedayitanirodhaṁ samāpajjāmīti vā, ahaṁ saññāvedayitanirodhaṁ samāpannoti vā". Atha khvāssa pubbeva tathā cittaṁ bhāvitaṁ hoti, yaṁ taṁ tathattāya upanetīti.

"Saññāvedayitanirodhaṁ samāpajjantassa panāyye bhikkhuno katame dhammā paṭhamaṁ nirujjhanti, yadi vā kāyasaṅkhāro yadi vā vacīsaṅkhāro yadi vā cittasaṅkhāro"ti. Saññāvedayitanirodhaṁ samāpajjantassa kho āvuso Visākha bhikkhuno paṭhamaṁ nirujjhati vacīsaṅkhāro, tato kāyasaṅkhāro, tato cittasaṅkhāroti.

"Kathaṁ panāyye saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhānaṁ hotī"ti. Na kho āvuso Visākha saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhahantassa bhikkhuno evaṁ hoti "ahaṁ saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhahissanti vā, ahaṁ saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhahāmīti vā, ahaṁ saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhitoti vā". Atha khvāssa pubbeva tathā cittaṁ bhāvitaṁ hoti, yaṁ taṁ tathattāya upanetīti.

"Saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhahantassa panāyye bhikkhuno katame dhammā paṭhamaṁ uppajjanti, yadi vā kāyasaṅkhāro yadi vā vacīsaṅkhāro yadi vā cittasaṅkhāro"ti. Saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhahantassa kho āvuso Visākha bhikkhuno paṭhamaṁ uppajjati cittasaṅkhāro, tato kāyasaṅkhāro, tato vacīsaṅkhāroti.

"Saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhitaṁ panāyye bhikkhuṁ kati phassā phusantī"ti. Saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhitaṁ kho

āvuso Visākha bhikkhuṁ tayo phassā phusanti suññato phasso animitto phasso appaṇihito phassoti.

“Saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhitassa panāyye bhikkhuno kiṁ ninnaṁ cittaṁ hoti kiṁ poṇaṁ kiṁpabbhāran”ti, saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhitassa kho āvuso Visākha bhikkhuno vivekaninnaṁ cittaṁ hoti vivekapoṇaṁ vivekapabbhāranti.

465. “Kati panāyye vedanā”ti. Tisso kho imā āvuso Visākha vedanā sukhā vedanā dukkhā vedanā adukkhamasukhā vedanāti. “Katamā panāyye sukhā vedanā, katamā dukkhā vedanā, katamā adukkhamasukhā vedanā”ti. Yaṁ kho āvuso Visākha kāyikaṁ vā cetasikaṁ vā sukhaṁ sātaṁ vedayitaṁ, ayaṁ sukhā vedanā. Yaṁ kho āvuso Visākha kāyikaṁ vā cetasikaṁ vā dukkhaṁ asātaṁ vedayitaṁ, ayaṁ dukkhā vedanā. Yaṁ kho āvuso Visākha kāyikaṁ vā cetasikaṁ vā neva sātaṁ nāsātaṁ vedayitaṁ, ayaṁ adukkhamasukhā vedanāti.

“Sukhā panāyye vedanā kiṁsukhā kiṁdukkhā, dukkhā vedanā kiṁsukhā kiṁdukkhā, adukkhamasukhā vedanā kiṁsukhā kiṁdukkhā”ti. Sukhā kho āvuso Visākha vedanā ṭhitisukhā vipariṇāmadukkhā. Dukkhā vedanā ṭhitidukkhā vipariṇāmasukhā. Adukkhamasukhā vedanā ñāṇasukhā aññāṇadukkhāti.

“Sukhāya panāyye vedanāya kiṁ anusayo anuseti, dukkhāya vedanāya kiṁ anusayo anuseti, adukkhamasukhāya vedanāya kiṁ anusayo anusetī”ti. Sukhāya kho āvuso Visākha vedanāya rāgānusayo anuseti, dukkhāya vedanāya paṭighānusayo anuseti, adukkhamasukhāya vedanāya avijjānusayo anusetīti.

“Sabbāya nu kho ayye sukhāya vedanāya rāgānusayo anuseti, sabbāya dukkhāya vedanāya paṭighānusayo anuseti, sabbāya adukkhamasukhāya vedanāya avijjānusayo anusetī”ti. Na kho āvuso Visākha sabbāya sukhāya vedanāya rāgānusayo anuseti, na sabbāya dukkhāya vedanāya paṭighānusayo anuseti, na sabbāya adukkhamasukkhāya vedanāya avijjānusayo anusetīti.

“Sukhāya panāyye vedanāya kiṁ pahātabbaṁ, dukkhāya vedanāya kiṁ pahātabbaṁ, adukkhamasukhāya vedanāya kiṁ pahātabban”ti. Sukhāya kho āvuso Visākha vedanāya rāgānusayo pahātabbo, dukkhāya vedanāya paṭighānusayo pahātabbo, adukkhamasukhāya vedanāya avijjānusayo pahātabboti.

“Sabbāya nu kho ayye sukhāya vedanāya rāgānusayo pahātabbo, sabbāya dukkhāya vedanāya paṭighānusayo pahātabbo, sabbāya adukkhamasukhāya vedanāya avijjānusayo pahātabbo”ti. Na kho āvuso Visākha sabbāya sukhāya vedanāya rāgānusayo pahātabbo, na sabbāya dukkhāya vedanāya paṭighānusayo pahātabbo, na sabbāya adukkhamasukhāya vedanāya avijjānusayo pahātabbo. Idhāvuso Visākha bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Rāgaṁ tena pajahati, na tattha rāgānusayo anuseti. Idhāvuso Visākha bhikkhu iti paṭisañcikkhati “kudāssu nāmāhaṁ tadāyatanaṁ upasampajja viharissāmi, yadariyā etarahi āyatanaṁ upasampajja viharantī”ti. Iti anuttaresu vimokkhesu pihaṁ upaṭṭhāpayato uppajjati pihāppaccayā domanassaṁ, paṭighaṁ tena pajahati, na tattha paṭighānusayo anuseti. Idhāvuso Visākha bhikkhu sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Avijjaṁ tena pajahati, na tattha avijjānusayo anusetīti.

466. “Sukhāya panāyye vedanāya kiṁ paṭibhāgo”ti. Sukhāya kho āvuso Visākha vedanāya dukkhā vedanā paṭibhāgoti. “Dukkhāya panāyye vedanāya kiṁ paṭibhāgo”ti. Dukkhāya kho āvuso Visākha vedanāya sukhā vedanā paṭibhāgoti. “Adukkhamasukhāya panāyye vedanāya kiṁ paṭibhāgo”ti. Adukkhamasukhāya kho āvuso Visākha vedanāya avijjā paṭibhāgoti. “Avijjāya panāyye kiṁ paṭibhāgo”ti. Avijjāya kho āvuso Visākha vijjā paṭibhāgoti. “Vijjāya panāyye kiṁ paṭibhāgo”ti. Vijjāya kho āvuso Visākha vimutti paṭibhāgoti. “Vimuttiyā panāyye kiṁ paṭibhāgo”ti. Vimuttiyā kho āvuso Visākha

nibbānaṁ paṭibhāgoti. “Nibbānassa panāyye kiṁ paṭibhāgo”ti. Accayāsi āvuso[1] Visākha pañhaṁ, nāsakkhi pañhānaṁ pariyantaṁ gahetuṁ. Nibbānogadhaṁ hi āvuso Visākha brahmacariyaṁ nibbānaparāyanaṁ nibbānapariyosānaṁ. Ākaṅkhamāno ca tvaṁ āvuso Visākha Bhagavantaṁ upasaṅkamitvā etamatthaṁ puccheyyāsi. Yathā ca te Bhagavā byākaroti, tathā naṁ dhāreyyāsīti.

467. Atha kho Visākho upāsako Dhammadinnāya bhikkhuniyā bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā uṭṭhāyāsanā Dhammadinnaṁ bhikkhuniṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho Visākho upāsako yāvatako ahosi Dhammadinnāya bhikkhuniyā saddhiṁ kathāsallāpo, taṁ sabbaṁ Bhagavato ārocesi. Evaṁ vutte Bhagavā Visākhaṁ upāsakaṁ etadavoca “paṇḍitā Visākha Dhammadinnā bhikkhunī, mahāpaññā Visākha Dhammadinnā bhikkhunī. Maṁ cepi tvaṁ Visākha etamatthaṁ puccheyyāsi, ahampi taṁ evamevaṁ byākareyyaṁ, yathā taṁ Dhammadinnāya bhikkhuniyā byākataṁ, eso cevetassa[2] attho, evañca naṁ[3] dhārehī”ti.

Idamavoca Bhagavā. Attamano Visākho upāsako Bhagavato bhāsitaṁ abhinandīti.

Cūḷavedallasuttaṁ niṭṭhitaṁ catutthaṁ.

---

5. Cūḷadhammasamādānasutta

468. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “bhikkhavo”ti. “Bhadante”ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca “cattārimāni bhikkhave dhammasamādānāni. Katamāni cattāri. Atthi bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannasukhaṁ āyatiṁ dukkhavipākaṁ, atthi

---

1. Accasarāvuso (Sī, I), accassarāvuso (Syā, Kaṁ) 2. Esovetassa (Syā, Kaṁ)
3. Evametaṁ (Sī, Syā, Kaṁ)

bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhañceva āyatiṁ ca dukkhavipākaṁ, atthi bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhaṁ āyatiṁ sukhavipākaṁ, atthi bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannasukhañceva āyatiṁ ca sukhavipākaṁ.

469. Katamañca bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannasukhaṁ āyatiṁ dukkhavipākaṁ. Santi bhikkhave eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino "natthi kāmesu doso"ti. Te kāmesu pātabyataṁ āpajjanti. Te kho moḷibaddhāhi[1] paribbājikāhi paricārenti. Te evamāhaṁsu "kiṁsu nāma te bhonto samaṇabrāhmaṇā kāmesu anāgatabhayaṁ sampassamānā kāmānaṁ pahānamāhaṁsu, kāmānaṁ pariññaṁ paññapenti. Sukho imissā paribbājikāya taruṇāya mudukāya lomasāya bāhāya samphasso"ti. Te kāmesu pātabyataṁ āpajjanti. Te kāmesu pātabyataṁ āpajjitvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjanti. Te tattha dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayanti. Te evamāhaṁsu "idaṁ kho te bhonto samaṇabrāhmaṇā kāmesu anāgatabhayaṁ sampassamānā kāmānaṁ pahānamāhaṁsu, kāmānaṁ pariññaṁ paññapenti, ime hi mayaṁ kāmahetu kāmanidānaṁ dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayāmā"ti. Seyyathāpi bhikkhave gimhānaṁ pacchime māse māluvāsipāṭikā phaleyya, atha kho taṁ bhikkhave māluvābījaṁ aññatarasmiṁ sālamūle nipateyya. Atha kho bhikkhave yā tasmiṁ sāle adhivatthā devatā sā bhītā saṁviggā santāsaṁ āpajjeyya. Atha kho bhikkhave tasmiṁ sāle adhivatthāya devatāya mittāmaccā ñātisālohitā ārāmadevatā vanadevatā rukkhadevatā osadhitiṇavanappatīsu adhivatthā devatā saṅgamma samāgamma evaṁ samassāseyyuṁ "mā bhavaṁ bhāyi mā bhavaṁ bhāyi, appeva nāmetaṁ māluvābījaṁ moro vā gileyya[2], mago vā khādeyya, davaḍāho[3] vā ḍaheyya, vanakammikā vā uddhareyyuṁ, upacikā vā uṭṭhaheyyuṁ[4], abījaṁ vā panassā"ti. Atha kho taṁ bhikkhave māluvābījaṁ neva moro gileyya, na mago khādeyya, na davaḍāho ḍaheyya, na vanakammikā uddhareyyuṁ, na upacikā uṭṭhaheyyuṁ, bījaṁ ca panassa, taṁ pāvussakena meghena

---

1. Moḷibandhāhi (Syā, Kaṁ, Ka)
2. Moro vā gileyya, godhā vā khādeyya (Ka)
3. Vanadāho (Ka)
4. Udrabheyyuṁ (Sī, I, Ka)

abhippavuṭṭhaṁ sammadeva viruheyya. Sāssa māluvālatā taruṇā mudukā lomasā vilambinī. Sā taṁ sālaṁ upaniseveyya. Atha kho bhikkhave tasmiṁ sāle adhivatthāya devatāya evamassa "kiṁsu nāma te bhonto mittāmaccā ñātisālohitā ārāmadevatā vanadevatā rukkhadevatā osadhitiṇavanappatīsu adhivatthā devatā māluvābīje anāgatabhayaṁ sampassamānā saṅgamma samāgamma evaṁ samassāsesuṁ[1] 'mā bhavaṁ bhāyi mā bhavaṁ bhāyi, appeva nāmetaṁ māluvābījaṁ moro vā gileyya, mago vā khādeyya, davaḍaho vā ḍaheyya, vanakammikā vā uddhareyyuṁ, upacikā vā uṭṭhaheyyuṁ, abījaṁ vā panassā'ti. Sukho imissā māluvālatāya taruṇāya mudukāya lomasāya vilambiniyā samphasso"ti. Sā taṁ sālaṁ anuparihareyya, sā taṁ sālaṁ anupariharitvā upari viṭabhiṁ[2] kareyya, upari viṭabhiṁ karitvā oghanaṁ janeyya, oghanaṁ janetvā ye tassa sālassa mahantā mahantā khandhā, te padāleyya. Atha kho bhikkhave tasmiṁ sāle adhivatthāya devatāya evamassa "idaṁ kho te bhonto mittāmaccā ñātisālohitā ārāmadevatā vanadevatā rukkhadevatā osadhitiṇavanappatīsu adhivatthā devatā māluvābīje anāgatabhayaṁ sampassamānā saṅgamma samāgamma evaṁ samassāsesuṁ[1] 'mā bhavaṁ bhāyi mā bhavaṁ bhāyi, appeva nāmetaṁ māluvābījaṁ moro vā gileyya, mago vā khādeyya, davaḍāho vā ḍaheyya, vanakammikā vā uddhareyyuṁ, upacikā vā uṭṭhaheyyuṁ, abījaṁ vā panassā'ti. Yañcāhaṁ[3] māluvābījahetu dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayāmī"ti. Evameva kho bhikkhave santi eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino "natthi kāmesu doso"ti. Te kāmesu pātabyataṁ āpajjanti, te moḷibaddhāhi paribbājikāhi paricārenti. Te evamāhaṁsu "kiṁsu nāma te bhonto samaṇabrāhmaṇā kāmesu anāgatabhayaṁ sampassamānā kāmānaṁ pahānamāhaṁsu, kāmānaṁ pariññaṁ paññapenti, sukho imissā paribbājikāya taruṇāya mudukāya lomasāya bāhāya samphasso"ti. Te kāmesu pātabyataṁ āpajjanti, te kāmesu pātabyataṁ āpajjitvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjanti, te tattha dukkhā tibbā

1. Samassāseyyuṁ (Ka)
2. Viṭapaṁ (Syā-Ṭha)
3. Yaṁ vāhaṁ (Ka), svāhaṁ (Syā, Kaṁ)

kharā kaṭukā vedanā vedayanti. Te evamāhaṁsu "idaṁ kho te bhonto samaṇabrāhmaṇā kāmesu anāgatabhayaṁ sampassamānā kāmānaṁ pahānamāhaṁsu, kāmānaṁ pariññaṁ paññapenti, ime hi mayaṁ kāmahetu kāmanidānaṁ dukkhā tibbā kharā kaṭukā vedanā vedayāmā"ti. Idaṁ vuccati bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannasukhaṁ āyatiṁ dukkhavipākaṁ.

470. Katamañca bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhañceva āyatiṁ ca dukkhavipākaṁ. Idha bhikkhave ekacco acelako hoti muttācāro, hatthāpalekhano, na-ehibhaddantiko, natiṭṭhabhaddantiko, nābhihaṭaṁ, na uddissakataṁ, na nimantanaṁ sādiyati, so na kumbhimukhā paṭiggaṇhāti, na kaḷovimukhā paṭiggaṇhāti, na eḷakamantaraṁ, na daṇḍamantaraṁ, na musalamantaraṁ, na dvinnaṁ bhuñjamānānaṁ, na gabbhiniyā, na pāyamānāya, na purisantaragatāya, na saṅkittīsu. Na yattha sā upaṭṭhito hoti, na yattha makkhikā saṇḍasaṇḍacārinī, na macchaṁ, na maṁsaṁ, na suraṁ, na merayaṁ, na thusodakaṁ pivati. So ekāgāriko vā hoti ekālopiko, dvāgāriko vā hoti dvālopiko -pa- sattāgāriko vā hoti sattālopiko. Ekissāpi dattiyā yāpeti, dvīhipi dattīhi yāpeti -pa- sattahipi dattīhi yāpeti. Ekāhikampi āhāraṁ āhāreti, dvīhikampi āhāraṁ āhāreti -pa- sattāhikampi āhāraṁ āhāreti, iti evarūpaṁ addhamāsikampi pariyāyabhattabhojanānuyogamanuyutto viharati. So sākabhakkho vā hoti, sāmākabhakkho vā hoti, nīvārabhakkho vā hoti, daddulabhakkho vā hoti, haṭabhakkho vā hoti, kaṇabhakkho vā hoti, ācāmabhakkho vā hoti, piññākabhakkho vā hoti, tiṇabhakkho vā hoti, gomayabhakkho vā hoti, vanamūlaphalāhāro yāpeti pavattaphalabhojī. So sāṇānipi dhāreti, masāṇānipi dhāreti, chavadussānipi dhāreti, paṁsukūlānipi dhāreti, tirīṭānipi dhāreti, ajinampi dhāreti, ajinakkhipampi dhāreti, kusacīrampi dhāreti, vākacīrampi dhāreti, phalakacīrampi dhāreti, kesakambalampi dhāreti, vāḷakambalampi dhāreti, ulūkapakkhampi dhāreti, kesamassulocakopi hoti, kesamassulocanānuyogamanuyutto, ubbhaṭṭhakopi hoti, āsanapaṭikkhitto, ukkuṭikopi hoti ukkuṭikappadhānamanuyutto, kaṇṭakāpassayikopi hoti, kaṇṭakāpassaye

seyyaṁ kappeti[1], sāyatatiyakampi udakorohanānuyogamanuyutto viharati. Iti evarūpaṁ anekavihitaṁ kāyassa ātāpanaparitāpanānuyogamanuyutto viharati, so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjati. Idaṁ vuccati bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhañceva āyatiṁ ca dukkhavipākaṁ.

471. Katamañca bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhaṁ āyatiṁ sukhavipākaṁ. Idha bhikkhave ekacco pakatiyā tibbarāgajātiko hoti, so abhikkhaṇaṁ rāgajaṁ dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Pakatiyā tibbadosajātiko hoti, so abhikkhaṇaṁ dosajaṁ dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Pakatiyā tibbamohajātiko hoti, so abhikkhaṇaṁ mohajaṁ dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. So sahāpi dukkhena sahāpi domanassena assumukhopi rudamāno paripuṇṇaṁ parisuddhaṁ brahmacariyaṁ carati, so kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjati. Idaṁ vuccati bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhaṁ āyatiṁ sukhavipākaṁ.

472. Katamañca bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannasukhañceva āyatiṁ ca sukhavipākaṁ. Idha bhikkhave ekacco pakatiyā na tibbarāgajātiko hoti, so na abhikkhaṇaṁ rāgajaṁ dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Pakatiyā na tibbadosajātiko hoti, so na abhikkhaṇaṁ dosajaṁ dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Pakatiyā na tibbamohajātiko hoti, so na abhikkhaṇaṁ mohajaṁ dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. So vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ -pa- tatiyaṁ jhānaṁ -pa- catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. So kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjati. Idaṁ vuccati bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannasukhañceva āyatiṁ ca sukhavipākaṁ. Imāni kho bhikkhave cattāri dhammasamādānānīti.

---

1. Passa Mahāsīhanādasutte (111) piṭṭhe.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Cūḷadhammasamādānasuttaṁ niṭṭhitaṁ pañcamaṁ.

---

6. Mahādhammasamādānasutta

473. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “bhikkhavo”ti. “Bhadante”ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca “yebhuyyena bhikkhave sattā evaṁkāmā evaṁchandā evaṁadhippāyā ‘aho vata aniṭṭhā akantā amanāpā dhammā parihāyeyyuṁ, iṭṭhā kantā manāpā dhammā abhivaḍḍheyyun’ti, tesaṁ bhikkhave sattānaṁ evaṁkāmānaṁ evaṁchandānaṁ evaṁadhippāyānaṁ aniṭṭhā akantā amanāpā dhammā abhivaḍḍhanti, iṭṭhā kantā manāpā dhammā parihāyanti, tatra tumhe bhikkhave kaṁ hetuṁ paccethā”ti. Bhagavaṁmūlakā no bhante dhammā Bhagavaṁnettikā Bhagavaṁpaṭisaraṇā, sādhu vata bhante Bhagavantaññeva paṭibhātu etassa bhāsitassa attho, Bhagavato sutvā bhikkhū dhāressantīti. Tena hi bhikkhave suṇātha, sādhukaṁ manasi karotha bhāsissāmīti. “Evaṁ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

474. Idha bhikkhave assutavā puthujjano ariyānaṁ adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto sappurisānaṁ adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto sevitabbe dhamme na jānāti, asevitabbe dhamme na jānāti, bhajitabbe dhamme na jānāti, abhajitabbe dhamme na jānāti. So sevitabbe dhamme ajānanto asevitabbe dhamme ajānanto bhajitabbe dhamme ajānanto abhajitabbe dhamme ajānanto asevitabbe dhamme sevati, sevitabbe dhamme na sevati, abhajitabbe dhamme bhajati, bhajitabbe dhamme na bhajati. Tassa asevitabbe dhamme sevato sevitabbe dhamme asevato abhajitabbe dhamme bhajato bhajitabbe dhamme abhajato aniṭṭhā akantā amanāpā

dhammā abhivaḍḍhanti, iṭṭhā kantā manāpā dhammā parihāyanti. Taṁ kissa hetu, evaṁ hetaṁ bhikkhave hoti, yathā taṁ aviddasuno.

Sutavā ca kho bhikkhave ariyasāvako ariyānaṁ dassāvī ariyadhammassa kovido ariyadhamme suvinīto sappurisānaṁ dassāvī sappurisadhammassa kovido sappurisadhamme suvinīto sevitabbe dhamme jānāti, asevitabbe dhamme jānāti, bhajitabbe dhamme jānāti, abhajitabbe dhamme jānāti. So sevitabbe dhamme jānanto asevitabbe dhamme jānanto bhajitabbe dhamme jānanto abhajitabbe dhamme jānanto asevitabbe dhamme na sevati, sevitabbe dhamme sevati, abhajitabbe dhamme na bhajati, bhajitabbe dhamme bhajati. Tassa asevitabbe dhamme asevato sevitabbe dhamme sevato abhajitabbe dhamme abhajato bhajitabbe dhamme bhajato aniṭṭhā akantā amanāpā dhammā parihāyanti, iṭṭhā kantā manāpā dhammā abhivaḍḍhanti. Taṁ kissa hetu, evaṁ hetaṁ bhikkhave hoti, yathā taṁ viddasuno.

475. Cattārimāni bhikkhave dhammasamādānāni. Katamāni cattāri, atthi bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhañceva āyatiṁ ca dukkhavipākaṁ. Atthi bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannasukhaṁ āyatiṁ dukkhavipākaṁ. Atthi bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhaṁ āyatiṁ sukhavipākaṁ. Atthi bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannasukhañceva āyatiṁ ca sukhavipākaṁ.

476. Tatra bhikkhave yamidaṁ[1] dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhañceva āyatiṁ ca dukkhavipākaṁ. Taṁ avidvā avijjāgato yathābhūtaṁ nappajānāti "idaṁ kho dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhañceva āyatiṁ ca dukkhavipākan"ti, taṁ avidvā avijjāgato yathābhūtaṁ appajānanto taṁ sevati, taṁ na parivajjeti, tassa taṁ sevato taṁ aparivajjayato aniṭṭhā akantā amanāpā dhammā abhivaḍḍhanti, iṭṭhā kantā manāpā dhammā parihāyanti. Taṁ kissa hetu, evaṁ hetaṁ bhikkhave hoti, yathā taṁ aviddasuno. (1)

Tatra bhikkhave yamidaṁ dhammasamādānaṁ paccuppannasukhaṁ āyatiṁ dukkhavipākaṁ, taṁ avidvā avijjāgato yathābhūtaṁ nappajānāti "idaṁ kho dhammasamādānaṁ

---

1. Yadidaṁ (Sī)

paccuppannasukhaṁ āyatiṁ dukkhavipākan”ti, taṁ avidvā avijjāgato yathābhūtaṁ appajānanto taṁ sevati, taṁ na parivajjeti, tassa taṁ sevato taṁ aparivajjayato aniṭṭhā akantā amanāpā dhammā abhivaḍḍhanti, iṭṭhā kantā manāpā dhammā parihāyanti. Taṁ kissa hetu, evaṁ hetaṁ bhikkhave hoti, yathā taṁ aviddasuno. (2)

Tatra bhikkhave yamidaṁ dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhaṁ āyatiṁ sukhavipākaṁ, taṁ avidvā avijjāgato yathābhūtaṁ nappajānāti, “idaṁ kho dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhaṁ āyatiṁ sukhavipākan”ti, taṁ avidvā avijjāgato yathābhūtaṁ appajānanto taṁ na sevati, taṁ parivajjeti, tassa taṁ asevato taṁ parivajjayato aniṭṭhā akantā amanāpā dhammā abhivaḍḍhanti, iṭṭhā kantā manāpā dhammā parihāyanti. Taṁ kissa hetu, evaṁ hetaṁ bhikkhave hoti, yathā taṁ aviddasuno. (3)

Tatra bhikkhave yamidaṁ dhammasamādānaṁ paccuppannasukhañceva āyatiṁ ca sukhavipākaṁ, taṁ avidvā avijjāgato yathābhūtaṁ nappajānāti “idaṁ kho dhammasamādānaṁ paccuppannasukhañceva āyatiṁ ca sukhavipākan”ti, taṁ avidvā avijjāgato yathābhūtaṁ appajānanto taṁ na sevati, taṁ parivajjeti, tassa taṁ asevato taṁ parivajjayato aniṭṭhā akantā amanāpā dhammā abhivaḍḍhanti, iṭṭhā kantā manāpā dhammā parihāyanti. Taṁ kissa hetu, evaṁ hetaṁ bhikkhave hoti, yathā taṁ aviddasuno. (4)

477. Tatra bhikkhave yamidaṁ dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhañceva āyatiṁ ca dukkhavipākaṁ. Taṁ vidvā vijjāgato yathābhūtaṁ pajānāti “idaṁ kho dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhañceva āyatiṁ ca dukkhavipākan”ti, taṁ vidvā vijjāgato yathābhūtaṁ pajānanto taṁ na sevati, taṁ parivajjeti, tassa taṁ asevato taṁ parivajjayato aniṭṭhā akantā amanāpā dhammā parihāyanti, iṭṭhā kantā manāpā dhammā abhivaḍḍhanti. Taṁ kissa hetu, evaṁ hetaṁ bhikkhave hoti, yathā taṁ viddasuno. (1)

Tatra bhikkhave yamidaṁ dhammasamādānaṁ paccuppannasukhaṁ āyatiṁ dukkhavipākaṁ, taṁ vidvā vijjāgato yathābhūtaṁ pajānāti “idaṁ kho dhammasamādānaṁ paccuppannasukhaṁ āyatiṁ dukkhavipākan”ti, taṁ vidvā vijjāgato yathābhūtaṁ pajānanto taṁ na sevati, taṁ parivajjeti, tassa taṁ asevato taṁ

parivajjayato aniṭṭhā akantā amanāpā dhammā parihāyanti, iṭṭhā kantā manāpā dhammā abhivaḍḍhanti. Taṁ kissa hetu, evaṁ hetaṁ bhikkhave hoti, yathā taṁ viddasuno. (2)

Tatra bhikkhave yamidaṁ dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhaṁ āyatiṁ sukhavipākaṁ, taṁ vidvā vijjāgato yathābhūtaṁ pajānāti "idaṁ kho dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhaṁ āyatiṁ sukhavipākan"ti, taṁ vidvā vijjāgato yathābhūtaṁ pajānanto taṁ sevati, taṁ na parivajjeti, tassa taṁ sevato taṁ aparivajjayato aniṭṭhā akantā amanāpā dhammā parihāyanti, iṭṭhā kantā manāpā dhammā abhivaḍḍhanti. Taṁ kissa hetu, evaṁ hetaṁ bhikkhave hoti, yathā taṁ viddasuno. (3)

Tatra bhikkhave yamidaṁ dhammasamādānaṁ paccuppannasukhañceva āyatiṁ ca sukhavipākaṁ, taṁ vidvā vijjāgato yathābhūtaṁ pajānāti "idaṁ kho dhammasamādānaṁ paccuppannasukhañceva āyatiṁ ca sukhavipākan"ti, taṁ vidvā vijjāgato yathābhūtaṁ pajānanto taṁ sevati, taṁ na parivajjeti, tassa taṁ sevato taṁ aparivajjayato aniṭṭhā akantā amanāpā dhammā parihāyanti, iṭṭhā kantā manāpā dhammā abhivaḍḍhanti. Taṁ kissa hetu, evaṁ hetaṁ bhikkhave hoti, yathā taṁ viddasuno. (4)

478. Katamañca bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhañceva āyatiṁ ca dukkhavipākaṁ. Idha bhikkhave ekacco sahāpi dukkhena sahāpi domanassena pāṇātipātī hoti, pāṇātipātapaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena adinnādāyī hoti, adinnādānapaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena kāmesu micchācārī hoti, kāmesu micchācārapaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena musāvādī hoti, musāvādapaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena pisuṇavāco hoti, pisuṇavācāpaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena pharusavāco hoti, pharusavācāpaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena samphappalāpī hoti, samphappalāpapaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti.

Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena abhijjhālu hoti, abhijjhāpaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena byāpannacitto hoti, byāpādapaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena micchādiṭṭhi hoti, micchādiṭṭhipaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. So kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjati. Idaṁ vuccati bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhañceva āyatiṁ ca dukkhavipākaṁ. (1)

479. Katamañca bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannasukhaṁ āyatiṁ dukkhavipākaṁ. Idha bhikkhave ekacco sahāpi sukhena sahāpi somanassena pāṇātipātī hoti, pāṇātipātapaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena adinnādāyī hoti, adinnādānapaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena kāmesumicchācārī hoti, kāmesumicchācārapaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena musāvādī hoti, musāvādapaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena pisuṇavāco hoti, pisuṇavācāpaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena pharusavāco hoti, pharusavācāpaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena samphappalāpī hoti, samphappalāpapaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena abhijjhālu hoti, abhijjhāpaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena byāpannacitto hoti, byāpādapaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena micchādiṭṭhi hoti, micchādiṭṭhipaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. So kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjati. Idaṁ vuccati bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannasukhaṁ āyatiṁ dukkhavipākaṁ. (2)

480. Katamañca bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhaṁ āyatiṁ sukhavipākaṁ. Idha bhikkhave ekacco sahāpi dukkhena sahāpi domanassena pāṇātipātā paṭivirato hoti, pāṇātipātā veramaṇīpaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ

paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena adinnādānā paṭivirato hoti, adinnādānā veramaṇīpaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena kāmesumicchācārā paṭivirato hoti, kāmesumicchācārā veramaṇīpaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena musāvādā paṭivirato hoti, musāvādā veramaṇīpaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena pisuṇāya vācāya paṭivirato hoti, pisuṇāya vācāya veramaṇīpaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena pharusāya vācāya paṭivirato hoti, pharusāya vācāya veramaṇīpaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena samphappalāpā paṭivirato hoti, samphappalāpā veramaṇī paccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena anabhijjhālu hoti, anabhijjhāpaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena abyāpannacitto hoti, abyāpādapaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi dukkhena sahāpi domanassena sammādiṭṭhi hoti, sammādiṭṭhipaccayā ca dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. So kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjati. Idaṁ vuccati bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhaṁ āyatiṁ sukhavipākaṁ. (3)

481. Katamañca bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannasukhañceva āyatiṁ ca sukhavipākaṁ. Idha bhikkhave ekacco sahāpi sukhena sahāpi somanassena pāṇātipātā paṭivirato hoti, pāṇātipātā veramaṇīpaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena adinnādānā paṭivirato hoti, adinnādānā veramaṇīpaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena kāmesumicchācārā paṭivirato hoti, kāmesumicchācārā veramaṇīpaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena musāvādā paṭivirato hoti, musāvādā veramaṇīpaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena pisuṇāya vācāya paṭivirato hoti, pisuṇāya

vācāya veramaṇīpaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena pharusāya vācāya paṭivirato hoti, pharusāya vācāya veramaṇīpaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena samphappalāpā paṭivirato hoti, samphappalāpā veramaṇīpaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena anabhijjhālu hoti, anabhijjhāpaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena abyāpannacitto hoti, abyāpādapaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. Sahāpi sukhena sahāpi somanassena sammādiṭṭhi hoti, sammādiṭṭhipaccayā ca sukhaṁ somanassaṁ paṭisaṁvedeti. So kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjati. Idaṁ vuccati bhikkhave dhammasamādānaṁ paccuppannasukhañceva āyatiṁ ca sukhavipākaṁ. Imāni kho bhikkhave cattāri dhammasamādānāni. (4)

482. Seyyathāpi bhikkhave tittakālābu visena saṁsaṭṭho, atha puriso āgaccheyya jīvitukāmo amaritukāmo sukhakāmo dukkhappaṭikūlo, tamenaṁ evaṁ vadeyyuṁ "ambho purisa ayaṁ tittakālābu visena saṁsaṭṭho, sace ākaṅkhasi, piva[1]. Tassa te pivato[2] ceva nacchādessati vaṇṇenapi gandhenapi rasenapi, pivitvā[3] ca pana maraṇaṁ vā nigacchasi maraṇamattaṁ vā dukkhan"ti. So taṁ appaṭisaṅkhāya piveyya, nappaṭinissajjeyya, tassa taṁ pivato ceva nacchādeyya vaṇṇenapi gandhenapi rasenapi, pivitvā ca pana maraṇaṁ vā nigaccheyya maraṇamattaṁ vā dukkhaṁ. Tathūpamāhaṁ bhikkhave imaṁ dhammasamādānaṁ vadāmi, yamidaṁ dhamma-samādānaṁ paccuppannadukkhañceva āyatiṁ ca dukkhavipākaṁ. (1)

483. Seyyathāpi bhikkhave āpānīyakaṁso vaṇṇasampanno gandhasampanno rasasampanno, so ca kho visena saṁsaṭṭho, atha puriso āgaccheyya jīvitukāmo amaritukāmo sukhakāmo dukkhappaṭikūlo, tamenaṁ evaṁ vadeyyuṁ "ambho purisa ayaṁ āpānīyakaṁso vaṇṇasampanno gandhasampanno rasasampanno, so ca kho visena saṁsaṭṭho, sace ākaṅkhasi, piva. Tassa te pivatohi[4] kho chādessati vaṇṇenapi gandhenapi rasenapi, pivitvā ca pana maraṇaṁ vā nigacchasi maraṇamattaṁ vā dukkhan"ti. So taṁ

1. Pipa (Sī, I) 2. Pipato (Sī, I) 3. Pītvā (Sī) 4. Pivatopi (Ka)

appaṭisaṅkhāya piveyya, nappaṭinissajjeyya, tassa taṁ pivatohi kho chādeyya vaṇṇenapi gandhenapi rasenapi, pivitvā ca pana maraṇaṁ vā nigaccheyya maraṇamattaṁ vā dukkhaṁ. Tathūpamāhaṁ bhikkhave imaṁ dhammasamādānaṁ vadāmi, yamidaṁ dhammasamādānaṁ paccuppannasukhaṁ āyatiṁ dukkhavipākaṁ. (2)

484. Seyyathāpi bhikkhave pūtimuttaṁ nānābhesajjehi saṁsaṭṭhaṁ, atha puriso āgaccheyya paṇḍukarogī, tamenaṁ evaṁ vadeyyuṁ "ambho purisa idaṁ pūtimuttaṁ nānābhesajjehi saṁsaṭṭhaṁ, sace ākaṅkhasi, piva. Tassa te pivatohi kho nacchādessati vaṇṇenapi gandhenapi rasenapi, pivitvā ca pana sukhī bhavissasī"ti. So taṁ paṭisaṅkhāya piveyya, nappaṭinissajjeyya, tassa taṁ pivatohi kho nacchādeyya vaṇṇenapi gandhenapi rasenapi, pivitvā ca pana sukhī assa. Tathūpamāhaṁ bhikkhave imaṁ dhammasamādānaṁ vadāmi, yamidaṁ dhammasamādānaṁ paccuppannadukkhaṁ āyatiṁ sukhavipākaṁ. (3)

485. Seyyathāpi bhikkhave dadhi ca madhu ca sappi ca phāṇitaṁ ca ekajjhaṁ saṁsaṭṭhaṁ, atha puriso āgaccheyya lohitapakkhandiko, tamenaṁ evaṁ vadeyyuṁ "ambho purisa idaṁ dadhi ca madhu ca sappi ca phāṇitaṁ ca ekajjhaṁ saṁsaṭṭhaṁ, sace ākaṅkhasi, piva. Tassa te pivato ceva chādessati vaṇṇenapi gandhenapi rasenapi, pivitvā ca pana sukhī bhavissasī"ti. So taṁ paṭisaṅkhāya piveyya, nappaṭinissajjeyya, tassa taṁ pivato ceva chādeyya vaṇṇenapi gandhenapi rasenapi, pivitvā ca pana sukhī assa. Tathūpamāhaṁ bhikkhave imaṁ dhammasamādānaṁ vadāmi, yamidaṁ dhammasamādānaṁ paccuppannasukhañceva āyatiṁ ca sukhavipākaṁ. (4)

486. Seyyathāpi bhikkhave vassānaṁ pacchime māse saradasamaye viddhe vigatavalāhake deve ādicco nabhaṁ abbhussakkamāno sabbaṁ ātāsagataṁ tamagataṁ abhivihacca bhāsate ca tapate ca virocate ca. Evameva kho bhikkhave yamidaṁ dhammasamādānaṁ paccuppannasukhañceva āyatiṁ ca sukhavipākaṁ, tadaññe puthusamaṇabrāhmaṇaparappavāde abhivihacca bhāsate ca tapate ca virocate cāti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Mahādhammasamādānasuttaṁ niṭṭhitaṁ chaṭṭhaṁ.

7. Vīmaṁsakasutta

487. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca "vīmaṁsakena bhikkhave bhikkhunā parassa cetopariyāyaṁ ajānantena[1] Tathāgate samannesanā kātabbā Sammāsambuddho vā no vā iti viññāṇāyā"ti. Bhagavaṁmūlakā no bhante dhammā Bhagavaṁnettikā Bhagavaṁpaṭisaraṇā, sādhu vata bhante Bhagavantaṁyeva paṭibhātu etassa bhāsitassa attho, Bhagavato sutvā bhikkhū dhāressantīti. Tena hi bhikkhave suṇātha sādhukaṁ manasi karotha bhāsissāmīti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

488. Vīmaṁsakena bhikkhave bhikkhunā parassa cetopariyāyaṁ ajānantena dvīsu dhammesu Tathāgato samannesitabbo cakkhusotaviññeyyesu dhammesu "ye saṁkiliṭṭhā cakkhusotaviññeyyā dhammā, saṁvijjanti vā te Tathāgatassa no vā"ti. Tamenaṁ samannesamāno evaṁ jānāti "ye saṁkiliṭṭhā cakkhusotaviññeyyā dhammā, na te Tathāgatassa saṁvijjantī"ti.

Yato naṁ samannesamāno evaṁ jānāti "ye saṁkiliṭṭhā cakkhusotaviññeyyā dhammā, na te Tathāgatassa saṁvijjantī"ti, tato naṁ uttariṁ samannesati "ye vītimissā cakkhusotaviññeyyā dhammā, saṁvijjanti vā te Tathāgatassa no vā"ti. Tamenaṁ samannesamāno evaṁ jānāti "ye vītimissā cakkhusotaviññeyyā dhammā, na te Tathāgatassa saṁvijjantī"ti.

Yato naṁ samannesamāno evaṁ jānāti "ye vītimissā cakkhusotaviññeyyā dhammā, na te Tathāgatassa saṁvijjantī"ti, tato naṁ uttariṁ samannesati "ye vodātā cakkhusotaviññeyyā dhammā, saṁvijjanti vā te Tathāgatassa no vā"ti. Tamenaṁ samannesamāno

---

1. Ājānantena (I, Ka), ajānantena kinti (?)

evaṁ jānāti “ye vodātā cakkhusotaviññeyyā dhammā, saṁvijjanti te Tathāgatassā”ti.

Yato naṁ samannesamāno evaṁ jānāti “ye vodātā cakkhusotaviññeyyā dhammā, saṁvijjanti te Tathāgatassā”ti, tato naṁ uttariṁ samannesati “dīgharattaṁ samāpanno ayamāyasmā imaṁ kusalaṁ dhammaṁ, udāhu ittarasamāpanno”ti. Tamenaṁ samannesamāno evaṁ jānāti “dīgharattaṁ samāpanno ayamāyasmā imaṁ kusalaṁ dhammaṁ, nāyamāyasmā ittarasamāpanno”ti.

Yato naṁ samannesamāno evaṁ jānāti “dīgharattaṁ samāpanno ayamāyasmā imaṁ kusalaṁ dhammaṁ, nāyamāyasmā ittarasamāpanno”ti, tato naṁ uttariṁ samannesati “ñattajjhāpanno ayamāyasmā bhikkhu yasappatto, saṁvijjanta’ssa idhekacce ādīnavā”ti. Na tāva bhikkhave bhikkhuno idhekacce ādīnavā saṁvijjanti, yāva na ñattajjhāpanno hoti yasappatto. Yato ca kho bhikkhave bhikkhu ñattajjhāpanno hoti yasappatto, atha’ssa idhekacce ādīnavā saṁvijjanti. Tamenaṁ samannesamāno evaṁ jānāti “ñattajjhāpanno ayamāyasmā bhikkhu yasappatto, nāssa idhekacce ādīnavā saṁvijjantī”ti.

Yato naṁ samannesamāno evaṁ jānāti “ñattajjhāpanno ayamāyasmā bhikkhu yasappatto, nāssa idhekacce ādīnavā saṁvijjantī”ti. Tato naṁ uttariṁ samannesati “abhayūparato ayamāyasmā, nāyamāyasmā bhayūparato, vītarāgattā kāme na sevati khayā rāgassā”ti. Tamenaṁ samannesamāno evaṁ jānāti “abhayūparato ayamāyasmā, nāyamāyasmā bhayūparato, vītarāgattā kāme na sevati khayā rāgassā”ti. Tañce bhikkhave bhikkhuṁ pare evaṁ puccheyyuṁ “ke panāyasmato ākārā ke anvayā, yenāyasmā evaṁ vadesi, abhayūparato ayamāyasmā, nāyamāyasmā bhayūparato, vītarāgattā kāme na sevati khayā rāgassā”ti. Sammā byākaramāno bhikkhave bhikkhu evaṁ byākareyya “tathā hi pana ayamāyasmā saṁghe vā viharanto eko vā viharanto, ye ca tattha sugatā, ye ca tattha duggatā, ye ca tattha gaṇamanusāsanti, ye ca idhekacce āmisesu saṁdissanti, ye ca idhekacce āmisena anupalittā, nāyamāyasmā taṁ tena

avajānāti. Sammukhā kho pana metaṁ Bhagavato sutaṁ sammukhā paṭiggahitaṁ 'abhayūparatohamasmi, nāhamasmi bhayūparato, vītarāgattā kāme na sevāmi khayā rāgassā'ti".

489. Tatra bhikkhave Tathāgatova uttariṁ paṭipucchitabbo "ye saṁkiliṭṭhā cakkhusotaviññeyyā dhammā, saṁvijjanti vā te Tathāgatassa no vā"ti. Byākaramāno bhikkhave Tathāgato evaṁ byākareyya "ye saṁkiliṭṭhā cakkhusotaviññeyyā dhammā, na te Tathāgatassa saṁvijjantī"ti.

Ye vītimissā cakkhusotaviññeyyā dhammā, saṁvijjanti vā te Tathāgatassa no vāti. Byākaramāno bhikkhave Tathāgato evaṁ byākareyya "ye vītimissā cakkhusotaviññeyyā dhammā, na te Tathāgatassa saṁvijjantī"ti.

Ye vodātā cakkhusotaviññeyyā dhammā, saṁvijjanti vā te Tathāgatassa no vāti. Byākaramāno bhikkhave Tathāgato evaṁ byākareyya "ye vodātā cakkhusotaviññeyyā dhammā, saṁvijjanti te Tathāgatassa, etaṁpathohamasmi etaṁgocaro[1], no ca tena tammayo"ti.

Evaṁvādiṁ kho bhikkhave Satthāraṁ arahati sāvako upasaṅkamituṁ dhammassavanāya, tassa Satthā dhammaṁ deseti uttaruttariṁ paṇītapaṇītaṁ kaṇhasukkasappaṭibhāgaṁ, yathā yathā kho bhikkhave bhikkhuno Satthā dhammaṁ deseti uttaruttariṁ paṇītapaṇītaṁ kaṇhasukkasappaṭibhāgaṁ, tathā tathā so tasmiṁ dhamme abhiññāya idhekaccaṁ dhammaṁ dhammesu niṭṭhaṁ gacchati, Satthari pasīdati "Sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno saṁgho"ti. Tañce bhikkhave bhikkhuṁ pare evaṁ puccheyyuṁ "ke panāyasmato ākārā ke anvayā, yenāyasmā evaṁ vadesi 'sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno Saṁgho'ti". Sammā byākaramāno bhikkhave bhikkhu evaṁ byākareyya "idhāhaṁ āvuso yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁ dhammassavanāya. Tassa me Bhagavā dhammaṁ deseti uttaruttariṁ paṇītapaṇītaṁ kaṇhasukkasappaṭibhāgaṁ. Yathā yathā me

---

1. Etapathohamasmi etagocaro (Sī, Syā, Kaṁ, I)

āvuso Bhagavā dhammaṁ deseti uttaruttariṁ paṇītapaṇītaṁ kaṇhasukkasappaṭibhāgaṁ, tathā tathāhaṁ tasmiṁ dhamme abhiññāya idhekaccaṁ dhammaṁ dhammesu niṭṭhamagamaṁ, Satthari pasīdiṁ 'sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto Bhagavatā dhammo, suppaṭipanno saṁgho'ti".

490. Yassa kassaci bhikkhave imehi ākārehi imehi padehi imehi byañjanehi Tathāgate saddhā niviṭṭhā hoti, mūlajātā patiṭṭhitā. Ayaṁ vuccati bhikkhave ākāravatī saddhā dassanamūlikā daḷhā asaṁhāriyā samaṇena vā brāhmaṇena vā devena vā mārena vā brahmunā vā kenaci vā lokasmiṁ. Evaṁ kho bhikkhave Tathāgate dhammasamannesanā hoti. Evañca pana Tathāgato dhammatāsusamanniṭṭho hotīti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Vīmaṁsakasuttaṁ niṭṭhitaṁ sattamaṁ.

---

8. Kosambiyasutta

491. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Kosambiyaṁ viharati Ghositārāme. Tena kho pana samayena Kosambiyaṁ bhikkhū bhaṇḍanajātā kalahajātā vivādāpannā aññamaññaṁ mukhasattīhi vitudantā viharanti. Te na ceva aññamaññaṁ saññāpenti, na ca saññattiṁ upenti, na ca aññamaññaṁ nijjhāpenti, na ca nijjhattiṁ upenti. Atha kho aññataro bhikkhu yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho so bhikkhu Bhagavantaṁ etadavoca "idha bhante Kosambiyaṁ bhikkhū bhaṇḍanajātā kalahajātā vivādāpannā aññamaññaṁ mukhasattīhi vitudantā viharanti, te na ceva aññamaññaṁ saññāpenti, na ca saññattiṁ upenti, na ca aññamaññaṁ nijjhāpenti, na ca nijjhattiṁ upentī"ti.

Atha kho Bhagavā aññataraṁ bhikkhuṁ āmantesi "ehi tvaṁ bhikkhu mama vacanena te bhikkhū āmantehi, Satthā vo āyasmante āmantetī"ti.

“Evaṁ bhante”ti kho so bhikkhu Bhagavato paṭissutvā yena te bhikkhū tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te bhikkhū etadavoca “Satthā āyasmante āmantetī”ti. “Evamāvuso”ti kho te bhikkhū tassa bhikkhuno paṭissutvā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, ekamantaṁ nisinne kho te bhikkhū Bhagavā etadavoca “saccaṁ kira tumhe bhikkhave bhaṇḍanajātā kalahajātā vivādāpannā aññamaññaṁ mukhasattīhi vitudantā viharatha, tena ceva aññamaññaṁ saññāpetha, na ca saññattiṁ upetha, na ca aññamaññaṁ nijjhāpetha, na ca nijjhattiṁ upethā”ti. Evaṁ bhante. Taṁ kiṁ maññatha bhikkhave, yasmiṁ tumhe samaye bhaṇḍanajātā kalahajātā vivādāpannā aññamaññaṁ mukhasattīhi vitudantā viharatha, api nu tumhākaṁ tasmiṁ samaye mettaṁ kāyakammaṁ paccupaṭṭhitaṁ hoti sabrahmacārīsu āvi ceva raho ca. Mettaṁ vacīkammaṁ -pa- mettaṁ manokammaṁ paccupaṭṭhitaṁ hoti sabrahmacārīsu āvi ceva raho cāti. No hetaṁ bhante. Iti kira bhikkhave yasmiṁ tumhe samaye bhaṇḍanajātā kalahajātā vivādāpannā aññamaññaṁ mukhasattīhi vitudantā viharatha, neva tumhākaṁ tasmiṁ samaye mettaṁ kāyakammaṁ paccupaṭṭhitaṁ hoti sabrahmacārīsu āvi ceva raho ca. Na mettaṁ vacīkammaṁ -pa- na mettaṁ manokammaṁ paccupaṭṭhitaṁ hoti sabrahmacārīsu āvi ceva raho ca. Atha kiñcarahi tumhe moghapurisā kiṁ jānantā kiṁ passantā bhaṇḍanajātā kalahajātā vivādāpannā aññamaññaṁ mukhasattīhi vitudantā viharatha. Te na ceva aññamaññaṁ saññāpetha, na ca saññattiṁ upetha, na ca aññamaññaṁ nijjhāpetha, na ca nijjhattiṁ upetha. Taṁ hi tumhākaṁ moghapurisā bhavissati dīgharattaṁ ahitāya dukkhāyāti.

492. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi, chayime bhikkhave dhammā sāraṇīyā piyakaraṇā garukaraṇā saṅgahāya avivādāya sāmaggiyā ekībhāvāya saṁvattanti. Katame cha, idha bhikkhave bhikkhuno mettaṁ kāyakammaṁ paccupaṭṭhitaṁ hoti sabrahmacārīsu āvi ceva raho ca. Ayampi dhammo sāraṇīyo piyakaraṇo garukaraṇo saṅgahāya avivādāya sāmaggiyā ekībhāvāya saṁvattati. (1)

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhuno mettaṁ vacīkammaṁ paccupaṭṭhitaṁ hoti sabrahmacārīsu āvi ceva raho ca. Ayampi dhammo sāraṇīyo

piyakaraṇo garukaraṇo saṅgahāya avivādāya sāmaggiyā ekībhāvāya saṁvattati. (2)

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhuno mettaṁ manokammaṁ paccupaṭṭhitaṁ hoti sabrahmacārīsu āvi ceva raho ca. Ayampi dhammo sāraṇīyo piyakaraṇo garukaraṇo saṅgahāya avivādāya sāmaggiyā ekībhāvāya saṁvattati. (3)

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu ye te lābhā dhammikā dhammaladdhā, antamaso pattapariyāpannamattampi, tathārūpehi lābhehi appaṭivibhattabhogī hoti sīlavantehi sabrahmacārīhi sādhāraṇabhogī. Ayampi dhammo sāraṇīyo piyakaraṇo garukaraṇo saṅgahāya avivādāya sāmaggiyā ekībhāvāya saṁvattati. (4)

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu yāni tāni sīlāni akhaṇḍāni acchiddāni asabalāni akammāsāni bhujissāni viññuppasatthāni aparāmaṭṭhāni samādhisaṁvattanikāni, tathārūpesu sīlesu sīlasāmaññagato viharati sabrahmacārīhi āvi ceva raho ca. Ayampi dhammo sāraṇīyo piyakaraṇo garukaraṇo saṅgahāya avivādāya sāmaggiyā ekībhāvāya saṁvattati. (5)

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu yāyaṁ diṭṭhi ariyā niyyānikā niyyātitakkarassa sammā dukkhakkhayāya, tathārūpāya diṭṭhiyā diṭṭhisāmaññagato viharati sabrahmacārīhi āvi ceva raho ca. Ayampi dhammo sāraṇīyo piyakaraṇo garukaraṇo saṅgahāya avivādāya sāmaggiyā ekībhāvāya saṁvattati. (6)

Ime kho bhikkhave cha sāraṇīyā dhammā piyakaraṇā garukaraṇā saṅgahāya avivādāya sāmaggiyā ekībhāvāya saṁvattanti. Imesaṁ kho bhikkhave channaṁ sāraṇīyānaṁ dhammānaṁ etaṁ aggaṁ etaṁ saṅgāhikaṁ[1] etaṁ saṅghāṭanikaṁ yadidaṁ yāyaṁ diṭṭhi ariyā niyyānikā niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāya. Seyyathāpi bhikkhave kūṭāgārassa etaṁ aggaṁ etaṁ saṅgāhikaṁ etaṁ saṅghāṭanikaṁ yadidaṁ kūṭaṁ. Evameva kho bhikkhave imesaṁ channaṁ sāraṇīyānaṁ dhammānaṁ etaṁ aggaṁ etaṁ saṅgāhikaṁ etaṁ

1. Saṅgāhakaṁ (?)

saṅghāṭanikaṁ yadidaṁ yāyaṁ diṭṭhi ariyā niyyānikā niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāya.

493. Kathañca bhikkhave yāyaṁ diṭṭhi ariyā niyyānikā niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāya. Idha bhikkhave bhikkhu araññagato vā rukkhamūlagato vā suññāgāragato vā iti paṭisañcikkhati "atthi nu kho me taṁ pariyuṭṭhānaṁ ajjhattaṁ appahīnaṁ, yenāhaṁ pariyuṭṭhānena pariyuṭṭhitacitto yathābhūtaṁ nappajāneyyaṁ na passeyyan"ti. Sace bhikkhave bhikkhu kāmarāgapariyuṭṭhito hoti, pariyuṭṭhitacittova hoti. Sace bhikkhave bhikkhu byāpādapariyuṭṭhito hoti, pariyuṭṭhitacittova hoti. Sace bhikkhave bhikkhu thinamiddhapariyuṭṭhito hoti, pariyuṭṭhitacittova hoti. Sace bhikkhave bhikkhu uddhaccakukkuccapariyuṭṭhito hoti, pariyuṭṭhitacittova hoti. Sace bhikkhave bhikkhu vicikicchāpariyuṭṭhito hoti, pariyuṭṭhitacittova hoti. Sace bhikkhave bhikkhu idhalokacintāya pasuto hoti, pariyuṭṭhitacittova hoti. Sace bhikkhave bhikkhu paralokacintāya pasuto hoti, pariyuṭṭhitacittova hoti. Sace bhikkhave bhikkhu bhaṇḍanajāto kalahajāto vivādāpanno aññamaññaṁ mukhasattīhi vitudanto viharati, pariyuṭṭhitacittova hoti. So evaṁ pajānāti "natthi kho me taṁ pariyuṭṭhānaṁ ajjhattaṁ appahīnaṁ, yenāhaṁ pariyuṭṭhānena pariyuṭṭhitacitto yathābhūtaṁ nappajāneyyaṁ na passeyyaṁ, suppaṇihitaṁ me mānasaṁ saccānaṁ bodhāyā"ti. Idamassa paṭhamaṁ ñāṇaṁ adhigataṁ hoti ariyaṁ lokuttaraṁ asādhāraṇaṁ puthujjanehi.

494. Puna caparaṁ bhikkhave ariyasāvako iti paṭisañcikkhati "imaṁ nu kho ahaṁ diṭṭhiṁ āsevanto bhāvento bahulīkaronto labhāmi paccattaṁ samathaṁ, labhāmi paccattaṁ nibbutin"ti. So evaṁ pajānāti "imaṁ kho ahaṁ diṭṭhiṁ āsevanto bhāvento bahulīkaronto labhāmi paccattaṁ samathaṁ, labhāmi paccattaṁ nibbutin"ti. Idamassa dutiyaṁ ñāṇaṁ adhigataṁ hoti ariyaṁ lokuttaraṁ asādhāraṇaṁ puthujjanehi.

495. Puna caparaṁ bhikkhave ariyasāvako iti paṭisañcikkhati "yathārūpāyāhaṁ diṭṭhiyā samannāgato, atthi nu kho ito bahiddhā añño

samaṇo vā bhāhmaṇo vā tathārūpāya diṭṭhiyā samannāgato”ti. So evaṁ pajānāti “yathārūpāyāhaṁ diṭṭhiyā samannāgato, natthi ito bahiddhā añño samaṇo vā brāhmaṇo vā tathārūpāya diṭṭhiyā samannāgato”ti. Idamassa tatiyaṁ ñāṇaṁ adhigataṁ hoti ariyaṁ lokuttaraṁ asādhāraṇaṁ puthujjanehi.

496. Puna caparaṁ bhikkhave ariyasāvako iti paṭisañcikkhati “yathārūpāya dhammatāya diṭṭhisampanno puggalo samannāgato, ahampi tathārūpāya dhammatāya samannāgato”ti. Kathaṁrūpāya ca bhikkhave dhammatāya diṭṭhisampanno puggalo samannāgato. Dhammatā esā bhikkhave diṭṭhisampannassa puggalassa, kiñcāpi tathārūpiṁ āpattiṁ āpajjati, yathārūpāya āpattiyā vuṭṭhānaṁ paññāyati, atha kho naṁ khippameva satthari vā viññūsu vā sabrahmacārīsu deseti vivarati uttānīkaroti, desetvā vivaritvā uttānīkatvā āyatiṁ saṁvaraṁ āpajjati. Seyyathāpi bhikkhave daharo kumāro mando uttānaseyyako hatthena vā pādena vā aṅgāraṁ akkamitvā khippameva paṭisaṁharati. Evameva kho bhikkhave dhammatā esā diṭṭhisampannassa puggalassa, kiñcāpi tathārūpiṁ āpattiṁ āpajjati, yathārūpāya āpattiyā vuṭṭhānaṁ paññāyati, atha kho naṁ khippameva satthari vā viññūsu vā sabrahmacārīsu deseti vivarati uttānīkaroti, desetvā vivaritvā uttānīkatvā āyatiṁ saṁvaraṁ āpajjati. So evaṁ pajānāti “yathārūpāya dhammatāya diṭṭhisampanno puggalo samannāgato, ahampi tathārūpāya dhammatāya samannāgato”ti. Idamassa catutthaṁ ñāṇaṁ adhigataṁ hoti ariyaṁ lokuttaraṁ asādhāraṇaṁ puthujjanehi.

497. Puna caparaṁ bhikkhave ariyasāvako iti paṭisañcikkhati “yathārūpāya dhammatāya diṭṭhisampanno puggalo samannāgato, ahampi tathārūpāya dhammatāya samannāgato”ti. Kathaṁrūpāya ca bhikkhave dhammatāya diṭṭhisampanno puggalo samannāgato. Dhammatā esā bhikkhave diṭṭhisampannassa puggalassa, kiñcāpi yāni tāni sabrahmacārīnaṁ uccāvacāni kiṁkaraṇīyāni, tattha ussukkaṁ āpanno hoti, atha khvāssa tibbāpekkhā hoti adhisīlasikkhāya adhicittasikkhāya adhipaññāsikkhāya. Seyyathāpi bhikkhave gāvī taruṇavacchā thambañca ālumpati, vacchakañca apacinati. Evameva kho

bhikkhave dhammatā esā diṭṭhisampannassa puggalassa, kiñcāpi yāni tāni sabrahmacārīnaṁ uccāvacāni kiṁkaraṇīyāni, tattha ussukkaṁ āpanno hoti, atha khvāssa tibbāpekkhā hoti adhisīlasikkhāya adhicittasikkhāya adhipaññāsikkhāya. So evaṁ pajānāti "yathārūpāya dhammatāya diṭṭhisampanno puggalo samannāgato, ahampi tathārūpāya dhammatāya samannāgato"ti. Idamassa pañcamaṁ ñāṇaṁ adhigataṁ hoti ariyaṁ lokuttaraṁ asādhāraṇaṁ puthujjanehi.

498. Puna caparaṁ bhikkhave ariyasāvako iti paṭisañcikkhati "yathārūpāya balatāya diṭṭhisampanno puggalo samannāgato, ahampi tathārūpāya balatāya samannāgato"ti. Kathaṁrūpāya ca bhikkhave balatāya diṭṭhisampanno puggalo samannāgato. Balatā esā bhikkhave diṭṭhisampannassa puggalassa, yaṁ Tathāgatappavedite dhammavinaye desiyamāne aṭṭhiṁkatvā manasikatvā sabbacetasā[1] samannāharitvā ohitasoto dhammaṁ suṇāti. So evaṁ pajānāti "yathārūpāya balatāya diṭṭhisampanno puggalo samannāgato, ahampi tathārūpāya balatāya samannāgato"ti. Idamassa chaṭṭhaṁ ñāṇaṁ adhigataṁ hoti ariyaṁ lokuttaraṁ asādhāraṇaṁ puthujjanehi.

499. Puna caparaṁ bhikkhave ariyasāvako iti paṭisañcikkhati "yathārūpāya balatāya diṭṭhisampanno puggalo samannāgato, ahampi tathārūpāya balatāya samannāgato"ti. Kathaṁrūpāya ca bhikkhave balatāya diṭṭhisampanno puggalo samannāgato. Balatā esā bhikkhave diṭṭhisampannassa puggalassa yaṁ Tathāgatappavedite dhammavinaye desiyamāne labhati atthavedaṁ, labhati dhammavedaṁ, labhati dhammūpasaṁhitaṁ pāmojjaṁ. So evaṁ pajānāti "yathārūpāya balatāya diṭṭhisampanno puggalo samannāgato, ahampi tathārūpāya balatāya samannāgato"ti. Idamassa sattamaṁ ñāṇaṁ adhigataṁ hoti ariyaṁ lokuttaraṁ asādhāraṇaṁ puthujjanehi.

500. Evaṁ sattaṅgasamannāgatassa kho bhikkhave ariyasāvakassa dhammatā susamanniṭṭhā hoti sotāpattiphalasacchikiriyāya. Evaṁ

---

1. Sabbacetaso (Sī, Syā, Kaṁ, I) sabbaṁ cetasā (Ka)

sattaṅgasamannāgato kho bhikkhave ariyasāvako sotāpattiphalasamannāgato hotīti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Kosambiyasuttaṁ niṭṭhitaṁ aṭṭhamaṁ.

---

9. Brahmanimantanikasutta

501. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhadante"ti te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Ekamidāhaṁ bhikkhave samayaṁ Ukkaṭṭhāyaṁ viharāmi Subhagavane Sālarājamūle. Tena kho pana bhikkhave samayena Bakassa brahmuno evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ hoti "idaṁ niccaṁ idaṁ dhuvaṁ idaṁ sassataṁ idaṁ kevalaṁ idaṁ acavanadhammaṁ, idaṁ hi na jāyati na jīyati na mīyati na cavati na upapajjati, ito ca panaññaṁ uttari nissaraṇaṁ natthī"ti. Atha khvāhaṁ bhikkhave Bakassa brahmuno cetasā cetoparivitakkamaññāya seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya, evameva Ukkaṭṭhāyaṁ Subhagavane Sālarājamūle antarahito tasmiṁ brahmaloke pāturahosiṁ. Addasā kho maṁ bhikkhave Bako brahmā dūratova āgacchantaṁ, disvāna maṁ etadavoca "ehi kho mārisa, svāgataṁ mārisa, cirassaṁ kho mārisa imaṁ pariyāyamakāsi yadidaṁ idhāgamanāya. Idaṁ hi mārisa niccaṁ idaṁ dhuvaṁ idaṁ sassataṁ idaṁ kevalaṁ idaṁ acavanadhammaṁ, idaṁ hi na jāyati na jīyati na mīyati na cavati na upapajjati, ito ca panaññaṁ uttari nissaraṇaṁ natthī"ti.

Evaṁ vutte ahaṁ bhikkhave Bakaṁ brahmānaṁ etadavocaṁ "avijjāgato vata bho Bako brahmā, avijjāgato vata bho Bako brahmā. Yatra hi nāma aniccaṁyeva samānaṁ 'niccan'ti vakkhati, addhuvaṁyeva samānaṁ 'dhuvan'ti vakkhati, asassataṁyeva samānaṁ 'sassatan'ti vakkhati, akevalaṁyeva

samānaṁ 'kevalan'ti vakkhati, cavanadhammaṁyeva samānaṁ 'acavanadhamman'ti vakkhati. Yattha ca pana jāyati jīyati mīyati cavati upapajjati, tañca vakkhati 'idaṁ hi na jāyati na jīyati na mīyati na cavati na upapajjatī'ti, santañca panaññaṁ uttari nissaraṇaṁ 'natthaññaṁ uttari nissaraṇan'ti vakkhatī"ti.

502. Atha kho bhikkhave māro pāpimā aññataraṁ brahmapārisajjaṁ anvāvisitvā maṁ etadavoca "bhikkhu bhikkhu metamāsado, metamāsado. Eso hi bhikkhu brahmā mahābrahmā abhibhū anabhibhūto aññadatthudaso vasavattī issaro kattā nimmātā seṭṭho sajitā[1] vasī pitā bhūtabhabyānaṁ. Ahesuṁ kho ye bhikkhu tayā pubbe samaṇabrāhmaṇo lokasmiṁ pathavīgarahakā pathavījigucchakā āpagarahakā āpajigucchakā tejagarahakā tejajigucchakā vāyagarahakā vāyajigucchakā bhūtagarahakā bhūtajigucchakā devagarahakā devajigucchakā pajāpatigarahakā pajāpatijigucchakā brahmagarahakā brahmajigucchakā, te kāyassa bhedā pāṇupacchedā hīne kāye patiṭṭhitā. Ahesuṁ ye pana bhikkhu tayā pubbe samaṇabrāhmaṇā lokasmiṁ pathavīpasaṁsakā pathavābhinandino āpapasaṁsakā āpābhinandino tejapasaṁsakā tejābhinandino vāyapasaṁsakā vāyābhinandino bhūtapasaṁsakā bhūtābhinandino devapasaṁsakā devābhinandino pajāpatipasaṁsakā pajāpatābhinandino brahmapasaṁsakā brahmābhinandino, te kāyassa bhedā pāṇupacchedā paṇīte kāye patiṭṭhitā. Taṁ tāhaṁ bhikkhu evaṁ vadāmi—iṅgha tvaṁ mārisa yadeva te brahmā āha, tadeva tvaṁ karohi. Mā tvaṁ brahmuno vacanaṁ upātivattittho. Sace kho tvaṁ bhikkhu brahmuno vacanaṁ upātivattissasi. Seyyathāpi nāma puriso siriṁ āgacchantiṁ daṇḍena paṭippaṇāmeyya, seyyathāpi vā pana bhikkhu puriso narakappapāte papatanto hatthehi ca pādehi ca pathaviṁ virādheyya, evaṁ sampadamidaṁ bhikkhu tuyhaṁ bhavissati. Iṅgha tvaṁ mārisa yadeva te brahmā āha, tadeva tvaṁ karohi. Mā tvaṁ brahmuno vacanaṁ upātivattittho. Nanu tvaṁ bhikkhu passasi brahmaparisaṁ sannipatitan"ti. Iti kho maṁ bhikkhave māro pāpimā brahmaparisaṁ upanesi.

---

1. Sajjitā (Syā, Kaṁ, Ka), sañjitā (Sī, I)

Evaṁ vutte ahaṁ bhikkhave māraṁ pāpimantaṁ etadavocaṁ “jānāmi kho tāhaṁ pāpima, mā tvaṁ maññittho ‘na maṁ jānātī’ti, māro tvamasi pāpima. Yo ceva pāpima brahmā yā ca brahmaparisā ye ca brahmapārisajjā, sabbeva tava hatthagatā sabbeva tava vasaṁgatā, tuyhaṁ hi pāpima evaṁ hoti ‘esopi me assa hatthagato, esopi me assa vasaṁgato’ti, ahaṁ kho pana pāpima neva tava hatthagato, neva tava vasaṁgato”ti.

503. Evaṁ vutte bhikkhave Bako brahmā maṁ etadavoca “ahaṁ hi mārisa niccaṁyeva samānaṁ ‘niccan’ti vadāmi, dhuvaṁyeva samānaṁ ‘dhuvan’ti vadāmi, sassataṁyeva samānaṁ ‘sassatan’ti vadāmi, kevalaṁyeva samānaṁ ‘kevalan’ti vadāmi, acavanadhammaṁyeva samānaṁ ‘acavanadhamman’ti vadāmi. Yattha ca pana na jāyati na jīyati na mīyati na cavati na upapajjati, tadevāhaṁ vadāmi ‘idaṁ hi na jāyati na jīyati na mīyati na cavati na upapajjatī’ti, asantañca panaññaṁ uttari nissaraṇaṁ ‘natthaññaṁ uttari nissaraṇan’ti vadāmi. Ahesuṁ kho bhikkhu tayā pubbe samaṇabrāhmaṇā lokasmiṁ yāvatakaṁ tuyhaṁ kasiṇaṁ āyu, tāvatakaṁ tesaṁ tapokammameva ahosi. Te kho evaṁ jāneyyuṁ santañca panaññaṁ uttari nissaraṇaṁ ‘atthaññaṁ uttari nissaraṇan’ti, asantaṁ vā aññaṁ uttari nissaraṇaṁ ‘natthaññaṁ uttari nissaraṇan’ti. Taṁ tāhaṁ bhikkhu evaṁ vadāmi—na cevaññaṁ uttari nissaraṇaṁ dakkhissasi, yāvadeva ca pana kilamathassa vighātassa bhāgī bhavissasi. Sace kho tvaṁ bhikkhu pathaviṁ ajjhosissasi, opasāyiko me bhavissasi vatthusāyiko yathākāmakaraṇīyo bāhiteyyo. Sace āpaṁ. Tejaṁ. Vāyaṁ. Bhūte. Deve. Pajāpatiṁ. Brahmaṁ ajjhosissasi, opasāyiko me bhavissasi vatthusāyiko yathākāmakaraṇīyo bāhiteyyo”ti.

Ahampi kho evaṁ brahme jānāmi “sace pathaviṁ ajjhosissāmi, opasāyiko te bhavissāmi vatthusāyiko yathākāmakaraṇīyo bāhiteyyo. Sace āpaṁ. Tejaṁ. Vāyaṁ. Bhūte. Deve. Pajāpatiṁ. Brahmaṁ ajjhosissāmi, opasāyiko te bhavissāmi vatthusāyiko yathākāmakaraṇīyo bāhiteyyo”ti. Api ca te ahaṁ brahme gatiṁ ca pajānāmi, jutiṁ ca pajānāmi “evaṁ mahiddhiko Bako brahmā, evaṁ mahānubhāvo Bako brahmā, evaṁ mahesakkho Bako brahmā”ti.

Yathākathaṁ pana me tvaṁ mārisa gatiṁ ca pajānāsi, jutiṁ ca pajānāsi "evaṁ mahiddhiko Bako brahmā, evaṁ mahānubhāvo Bako brahmā, evaṁ mahesakkho Bako brahmā"ti.

"Yāvatā candimasūriyā, pariharanti disā bhanti virocanā.
Tāva sahassadhā loko, ettha te vattate[1] vaso.

Paroparaṁ ca[2] jānāsi, atho rāgavirāginaṁ.
Itthabhāvaññathābhāvaṁ, sattānaṁ āgatiṁ gatin"ti.

Evaṁ kho te ahaṁ brahme gatiṁ ca pajānāmi, jutiṁ ca pajānāmi "evaṁ mahiddhiko Bako brahmā, evaṁ mahānubhāvo Bako brahmā, evaṁ mahesakkho Bako brahmā"ti.

504. Atthi kho brahme añño kāyo, taṁ tvaṁ na jānāsi na passasi, tamahaṁ jānāmi passāmi. Atthi kho brahme Ābhassarā nāma kāyo yato tvaṁ cuto idhūpapanno, tassa te aticiranivāsena sā sati pamuṭṭhā. Tena taṁ tvaṁ na jānāsi na passasi, tamahaṁ jānāmi passāmi. Evaṁpi kho ahaṁ brahme neva te samasamo abhiññāya, kuto nīceyyaṁ, atha kho ahameva tayā bhiyyo. Atthi kho brahme Subhakiṇho nāma kāyo. Vehapphalo nāma kāyo. Abhibhū nāma kāyo, taṁ tvaṁ na jānāsi na passasi, tamahaṁ jānāmi passāmi. Evaṁpi kho ahaṁ brahme neva te samasamo abhiññāya, kuto nīceyyaṁ, atha kho ahameva tayā bhiyyo. Pathaviṁ kho ahaṁ brahme pathavito abhiññāya yāvatā pathaviyā pathavattena ananubhūtaṁ, tadabhiññāya pathaviṁ nāpahosiṁ, pathaviyā nāpahosiṁ, pathavito nāpahosiṁ, pathaviṁ meti nāpahosiṁ, pathaviṁ nābhivadiṁ. Evaṁpi kho ahaṁ brahme neva te samasamo abhiññāya, kuto nīceyyaṁ, atha kho ahameva tayā bhiyyo. Āpaṁ kho ahaṁ brahme -pa-. Tejaṁ kho ahaṁ brahme -pa-. Vāyaṁ kho ahaṁ brahme -pa-. Bhūte kho ahaṁ brahme -pa-. Deve kho ahaṁ brahme -pa-. Pajāpatiṁ kho ahaṁ brahme -pa-. Brahmaṁ kho ahaṁ brahme -pa-. Ābhassare kho ahaṁ brahme -pa-. Subhakiṇhe kho ahaṁ

1. Vattatī (Sī, Syā, Kaṁ, I) 2. Parovarañca (Sī, I)

brahme -pa-. Vehapphale kho ahaṁ brahme -pa-. Abhibhuṁ kho ahaṁ brahme -pa-. Sabbaṁ kho ahaṁ brahme sabbato abhiññāya yāvatā sabbassa sabbattena ananubhūtaṁ, tadabhiññāya sabbaṁ nāpahosiṁ, sabbasmiṁ nāpahosiṁ, sabbato nāpahosiṁ, sabbaṁ meti nāpahosiṁ, sabbaṁ nābhivadiṁ. Evampi kho ahaṁ brahme neva te samasamo abhiññāya, kuto nīceyyaṁ, atha kho ahameva tayā bhiyyoti.

Sace kho mārisa sabbassa sabbattena ananubhūtaṁ. Tadabhiññāya mā heva te rittakameva ahosi, tucchakameva ahosīti.

Viññāṇaṁ anidassanaṁ anantaṁ sabbato pabhaṁ, taṁ pathaviyā pathavattena ananubhūtaṁ, āpassa āpattena ananubhūtaṁ, tejassa tejattena ananubhūtaṁ, vāyassa vāyattena ananubhūtaṁ, bhūtānaṁ bhūtattena ananubhūtaṁ, devānaṁ devattena ananubhūtaṁ, pajāpatissa pajāpatittena ananubhūtaṁ, brahmānaṁ brahmattena ananubhūtaṁ, Ābhassarānaṁ Ābhassarattena ananubhūtaṁ, Subhakiṇhānaṁ Subhakiṇhattena ananubhūtaṁ, Vehapphalānaṁ Vehapphalattena ananubhūtaṁ, abhibhussa abhibhuttena ananubhūtaṁ, sabbassa sabbattena ananubhūtaṁ.

Handa carahi[1] te mārisa passa antaradhāyāmīti. Handa carahi me tvaṁ brahme antaradhāyassu, sace visahasīti. Atha kho bhikkhave Bako brahmā "antaradhāyissāmi samaṇassa Gotamassa, antaradhāyissāmi samaṇassa Gotamassā"ti nevassu me sakkoti antaradhāyituṁ.

Evaṁ vutte ahaṁ bhikkhave Bakaṁ brahmānaṁ etadavocaṁ "handa carahi te brahme antaradhāyāmī"ti. Handa carahi me tvaṁ mārisa antaradhāyassu, sace visahasīti. Atha kho ahaṁ bhikkhave tathārūpaṁ iddhābhisaṅkhāraṁ abhisaṅkhāsiṁ "ettāvatā brahmā ca brahmaparisā ca brahmapārisajjā ca saddañca me sossanti[2], na ca maṁ dakkhantī"ti antarahito imaṁ gāthaṁ abhāsiṁ—

"Bhavevāhaṁ bhayaṁ disvā, bhavañca vibhavesinaṁ.
Bhavaṁ nābhivadiṁ kiñci, nandiñca na upādiyin"ti.

---

1. Handa ca hi (Sī, I)
2. Saddameva suyyanti (Ka)

Atha kho bhikkhave brahmā ca brahmaparisā ca brahmapārisajjā ca acchariyabbhutacittajātā ahesuṁ “acchariyaṁ vata bho, abbhutaṁ vata bho samaṇassa Gotamassa mahiddhikatā mahānubhāvatā, na ca vata no ito pubbe diṭṭho vā suto vā añño samaṇo vā brāhmaṇo vā evaṁ mahiddhiko evaṁ mahānubhāvo, yathāyaṁ samaṇo Gotamo Sakyaputto Sakyakulā pabbajito, bhavarāmāya vata bho pajāya bhavaratāya bhavasammuditāya samūlaṁ bhavaṁ udabbahī”ti.

505. Atha kho bhikkhave māro pāpimā aññataraṁ brahmapārisajjaṁ anvāvisitvā maṁ etadavoca “sace kho tvaṁ mārisa evaṁ pajānāsi, sace tvaṁ evaṁ anubuddho. Mā sāvake upanesi mā pabbajite, mā sāvakānaṁ dhammaṁ desesi mā pabbajitānaṁ, mā sāvakesu gedhimakāsi mā pabbajitesu. Ahesuṁ kho bhikkhu tayā pubbe samaṇabrāhmaṇā lokasmiṁ Arahanto Sammāsambuddhā paṭijānamānā, te sāvake upanesuṁ pabbajite, sāvakānaṁ dhammaṁ desesuṁ pabbajitānaṁ, sāvakesu gedhimakaṁsu pabbajitesu. Te sāvake upanetvā pabbajite, sāvakānaṁ dhammaṁ desetvā pabbajitānaṁ, sāvakesu gedhitacittā pabbajitesu kāyassa bhedā pāṇupacchedā hīne kāye patiṭṭhitā. Ahesuṁ ye pana bhikkhu tayā pubbe samaṇabrāhmaṇā lokasmiṁ Arahanto Sammāsambuddhā paṭijānamānā, te na sāvake upanesuṁ na pabbajite, na sāvakānaṁ dhammaṁ desesuṁ na pabbajitānaṁ, na sāvakesu gedhimakaṁsu na pabbajitesu. Te na sāvake upanetvā na pabbajite, na sāvakānaṁ dhammaṁ desetvā na pabbajitānaṁ, na sāvakesu gedhitacittā na pabbajitesu kāyassa bhedā pāṇupacchedā paṇīte kāye patiṭṭhitā. Taṁ tāhaṁ bhikkhu evaṁ vadāmi iṅgha tvaṁ mārisa appossukko diṭṭhadhammasukhavihāramanuyutto viharassu. Anakkhātaṁ kusalaṁ hi mārisa mā paraṁ ovadāhī”ti.

Evaṁ vutte ahaṁ bhikkhave māraṁ pāpimantaṁ etadavocaṁ “jānāmi kho tāhaṁ pāpima, mā tvaṁ maññittho ‘na maṁ jānātī’ti. Māro tvamasi pāpima, na maṁ tvaṁ pāpima hitānukampī evaṁ vadesi. Ahitānukampī maṁ tvaṁ pāpima evaṁ vadesi. Tuyhaṁ hi pāpima evaṁ hoti ‘yesaṁ samaṇo Gotamo dhammaṁ desessati, te me visayaṁ upātivattissantī’ti. Asammāsambuddhāva pana

te pāpima samānā 'Sammāsambuddhāmhā'ti paṭijāniṁsu. Ahaṁ kho pana pāpima Sammāsambuddhova samāno 'Sammāsambuddhomhī'ti paṭijānāmi. Desentopi hi pāpima Tathāgato sāvakānaṁ dhammaṁ tādisova, adesentopi hi pāpima Tathāgato sāvakānaṁ dhammaṁ tādisova. Upanentopi hi pāpima Tathāgato sāvake tādisova, anupanentopi hi pāpima Tathāgato sāvake tādisova. Taṁ kissa hetu, Tathāgatassa pāpima ye āsavā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇiyā, te pahīnā ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṁkatā āyatiṁ anupādadhammā. Seyyathāpi pāpima tālo matthakacchinno abhabbo puna virūḷhiyā. Evameva kho pāpima Tathāgatassa ye āsavā saṁkilesikā ponobbhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṁ jātijarāmaraṇiyā, te pahīnā ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṁkatā āyatiṁ anuppādadhammā"ti.

Iti hi daṁ mārassa ca anālapanatāya brahmuno ca abhinimantanatāya, tasmā imassa veyyākaraṇassa brahmanimantanikaṁteva adhivacananti.

Brahmanimantanikasuttaṁ niṭṭhitaṁ navamaṁ.

---

10. Māratajjanīyasutta

506. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ āyasmā Mahāmoggallāno Bhaggesu viharati Susumāragire Bhesakaḷāvane migadāye. Tena kho pana samayena āyasmā Mahāmoggallāno abbhokāse caṅkamati. Tena kho pana samayena māro pāpimā āyasmato Mahāmoggallānassa kucchigato hoti koṭṭhamanupaviṭṭho. Atha kho āyasmato Mahāmoggallānassa etadahosi "kiṁ nu kho me kucchi garugaro viya[1] māsācitaṁ maññe"ti. Atha kho āyasmā Mahāmoggallāno caṅkamā orohitvā vihāraṁ pavisitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho āyasmā Mahāmoggallāno paccattaṁ yoniso manasākāsi. Addasā kho āyasmā Mahāmoggallāno māraṁ pāpimantaṁ kucchigataṁ koṭṭhamanupaviṭṭhaṁ.

---

1. Garu garu viya (Sī, I, Ṭīkāyaṁ pāṭhantaraṁ)

Disvāna māraṁ pāpimantaṁ etadavoca "nikkhama pāpima, nikkhama pāpima. Mā Tathāgataṁ vihesesi mā Tathāgatasāvakaṁ, mā te ahosi dīgharattaṁ ahitāya dukkhāyā"ti. Atha kho mārassa pāpimato etadahosi "ajānameva kho maṁ ayaṁ samaṇo apassaṁ evamāha 'nikkhama pāpima, nikkhama pāpima. Mā Tathāgataṁ vihesesi mā Tathāgatasāvakaṁ, mā te ahosi dīgharattaṁ ahitāya dukkhāyā'ti. Yopissa so Satthā, sopi maṁ neva khippaṁ jāneyya, kuto pana[1] maṁ ayaṁ sāvako jānissatī"ti. Atha kho āyasmā Mahāmoggallāno māraṁ pāpimantaṁ etadavoca "evaṁpi kho tāhaṁ pāpima jānāmi, mā tvaṁ maññittho 'na maṁ jānātī'ti, Māro tvamasi pāpima, tuyhaṁ hi pāpima evaṁ hoti 'ajānameva kho maṁ ayaṁ samaṇo apassaṁ evamāha nikkhama pāpima, nikkhama pāpima. Mā Tathāgataṁ vihesesi mā Tathāgatasāvakaṁ, mā te ahosi dīgharattaṁ ahitāya dukkhāyāti. Yopissa so satthā, sopi maṁ neva khippaṁ jāneyya, kuto pana maṁ ayaṁ sāvako jānissatī'ti".

Atha kho mārassa pāpimato etadahosi "jānameva kho maṁ ayaṁ samaṇo passaṁ evamāha 'nikkhama pāpima, nikkhama pāpima. Mā Tathāgataṁ vihesesi mā Tathāgatasāvakaṁ, mā te ahosi dīgharattaṁ ahitāya dukkhāyā'ti". Atha kho Māro pāpimā āyasmato Mahāmoggallānassa mukhato uggantvā paccaggaḷe aṭṭhāsi.

507. Addasā kho āyasmā Mahāmoggallāno māraṁ pāpimantaṁ paccaggaḷe ṭhitaṁ, disvāna māraṁ pāpimantaṁ etadavoca—etthāpi kho tāhaṁ pāpima passāmi, mā tvaṁ maññittho "na maṁ passatī"ti. Eso tvaṁ pāpima paccaggaḷe ṭhito. Bhūtapubbāhaṁ pāpima Dūsī nāma māro ahosiṁ, tassa me Kāḷī nāma bhaginī. Tassā tvaṁ putto so me tvaṁ bhāgineyyo ahosi. Tena kho pana pāpima samayena Kakusandho Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho loke uppanno hoti. Kakusandhassa kho pana pāpima Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Vidhurasañjīvaṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ bhaddayugaṁ. Yāvatā kho pana pāpima Kakusandhassa

1. Kuto ca pana (Syā)

Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa sāvakā. Tesu na ca koci āyasmatā Vidhurena samasamo hoti yadidaṁ dhammadesanāya. Iminā kho evaṁ[1] pāpima pariyāyena āyasmato Vidhurassa Vidhuroteva[2] samaññā udapādi.

Āyasmā pana pāpima Sañjīvo araññagatopi rukkhamūlagatopi suññāgāragatopi appakasireneva saññāvedayitanirodhaṁ samāpajjati. Bhūtapubbaṁ pāpima āyasmā Sañjīvo aññatarasmiṁ rukkhamūle saññāvedayitanirodhaṁ samāpanno nisinno hoti. Addasaṁsu kho pāpima gopālakā pasupālakā kassakā pathāvino āyasmantaṁ Sañjīvaṁ aññatarasmiṁ rukkhamūle saññāvedayitanirodhaṁ samāpannaṁ nisinnaṁ, disvāna tesaṁ etadahosi "acchariyaṁ vata bho, abbhutaṁ vata bho, ayaṁ samaṇo nisinnakova kālaṅkato, handa naṁ dahāmā"ti. Atha kho te pāpima gopālakā pasupālakā kassakā pathāvino tiṇañca kaṭṭhañca gomayañca saṁkaḍḍhitvā āyasmato Sañjīvassa kāye upacinitvā aggiṁ datvā pakkamiṁsu. Atha kho pāpima āyasmā Sañjīvo tassā rattiyā accayena tāya samāpattiyā vuṭṭhahitvā cīvarāni papphoṭetvā pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya gāmaṁ piṇḍāya pāvisi. Addasaṁsu kho te pāpima gopālakā pasupālakā kassakā pathāvino āyasmantaṁ Sañjīvaṁ piṇḍāya carantaṁ, disvāna nesaṁ etadahosi "acchariyaṁ vata bho, abbhutaṁ vata bho, ayaṁ samaṇo nisinnakova kālaṅkato, svāyaṁ paṭisañjīvito"ti. Iminā kho evaṁ pāpima pariyāyena āyasmato Sañjīvassa Sañjīvoteva[3] samaññā udapādi.

508. Atha kho pāpima Dūsissa mārassa etadahosi "imesaṁ kho ahaṁ bhikkhūnaṁ sīlavantānaṁ kalyāṇadhammānaṁ neva jānāmi āgatiṁ vā gatiṁ vā, yaṁnūnāhaṁ brāhmaṇagahapatike anvāviseyyaṁ, etha tumhe bhikkhū sīlavante kalyāṇadhamme akkosatha paribhāsatha rosetha vihesetha. Appeva nāma tumhehi akkosiyamānānaṁ paribhāsiyamānānaṁ rosiyamānānaṁ vihesiyamānānaṁ siyā cittassa aññathattaṁ, yathā taṁ

---

1. Etaṁ (Sī, Syā, I) 2. Vidhurassa Vidhuro Vidhurotveva (Sī, Syā, Kaṁ, I)
3. Sañjīvo Sañjīvotveva (Sī, Syā, Kaṁ, I)

Dūsī māro labhetha otāran”ti. Atha kho te pāpima Dūsī māro brāhmaṇagahapatike anvāvisi “etha tumhe bhikkhū sīlavante kalyāṇadhamme akkosatha paribhāsatha rosetha vihesetha. Appeva nāma tumhehi akkosiyamānānaṁ paribhāsiyamānānaṁ rosiyamānānaṁ vihesiyamānānaṁ siyā cittassa aññathattaṁ, yathā taṁ Dūsī māro labhetha otāran”ti.

Atha kho te pāpima brāhmaṇagahapatikā anvāvisiṭṭhā Dūsinā mārena bhikkhū sīlavante kalyāṇadhamme akkosanti paribhāsanti rosenti vihesenti “ime pana muṇḍakā samaṇakā ibbhā kiṇhā[1] bandhupādāpaccā ‘jhāyinosmā jhāyinosmā’ti pattakkhandhā adhomukhā madhurakajātā jhāyanti pajjhāyanti nijjhāyanti apajjhāyanti. Seyyathāpi nāma ulūko rukkhasākhāyaṁ mūsikaṁ maggayamāno jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati. Evamevime muṇḍakā samaṇakā ibbhā kiṇhā bandhupādāpaccā ‘jhāyinosmā jhāyinosmā’ti pattakkhandhā adhomukhā madhurakajātā jhāyanti pajjhāyanti nijjhāyanti apajjhāyanti. Seyyathāpi nāma kotthu nadītīre macche maggayamāno jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati. Evamevime muṇḍakā samaṇakā ibbhā kiṇhā bandhupādāpaccā ‘jhāyinosmā jhāyinosmā’ti pattakkhandhā adhomukhā madhurakajātā jhāyanti pajjhāyanti nijjhāyanti apajjhāyanti. Seyyathāpi nāma biḷāro sandhisamalasaṅkaṭīre mūsikaṁ maggayamāno jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati. Evamevime muṇḍakā samaṇakā ibbhā kiṇhā bandhupādāpaccā ‘jhāyinosmā jhāyinosmā’ti pattakkhandhā adhomukhā madhurakajātā jhāyanti pajjhāyanti nijjhāyanti apajjhāyanti. Seyyathāpi nāma gadrabho vahacchinno sandhisamalasaṅkaṭīre jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati. Evamevime muṇḍakā samaṇakā ibbhā kiṇhā bandhupādāpaccā ‘jhāyinosmā jhāyinosmā’ti pattakkhandhā adhomukhā madhurakajātā jhāyanti pajjhāyanti nijjhāyanti apajjhāyantī”ti.

Ye kho pana pāpima tena samayena manussā kālaṅkaronti yebhuyyena kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjanti.

---

1. Kaṇhā (Syā, Kaṁ, Ka)

509. Atha kho pāpima Kakusandho Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho bhikkhū āmantesi “anvāviṭṭhā kho bhikkhave brāhmaṇagahapatikā Dūsinā mārena. Etha tumhe bhikkhū sīlavante kalyāṇadhamme akkosatha paribhāsatha rosetha vihesetha. Appeva nāma tumhehi akkosiyamānānaṁ paribhāsiyamānānaṁ rosiyamānānaṁ vihesiyamānānaṁ siyā cittassa aññathattaṁ, yathā taṁ Dūsī māro labhetha otāranti. Etha tumhe bhikkhave mettāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā viharatha. Tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharatha. Karuṇāsahagatena cetasā -pa-. Muditāsahagatena cetasā -pa-. Upekkhāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁpharitvā viharatha. Tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ upekkhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharathā”ti.

Atha kho te pāpima bhikkhū Kakusandhena Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena evaṁ ovadiyamānā evaṁ anusāsiyamānā araññagatāpi rukkhamūlagatāpi suññāgāragatāpi mettāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā vihariṁsu. Tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā vihariṁsu. Karuṇāsahagatena cetasā -pa-. Muditāsahagatena cetasā -pa-. Upekkhāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā vihariṁsu. Tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ upekkhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā vihariṁsu.

510. Atha kho pāpima Dūsissa mārassa etadahosi “evaṁpi kho ahaṁ karonto imesaṁ bhikkhūnaṁ sīlavantānaṁ kalyāṇadhammānaṁ neva jānāmi āgatiṁ vā gatiṁ vā, yaṁnūnāhaṁ brāhmaṇagahapatike anvāviseyyaṁ, etha tumhe bhikkhū sīlavante kalyāṇadhamme sakkarotha garuṁ karotha

mānetha pūjetha. Appeva nāma tumhehi sakkariyamānānaṁ garukariyamānānaṁ māniyamānānaṁ pūjiyamānānaṁ siyā cittassa aññathattaṁ, yathā taṁ Dūsī māro labhetha otāran"ti. Atha kho te pāpima Dūsī māro brāhmaṇagahapatike anvāvisi. Etha tumhe bhikkhū sīlavante kalyāṇadhamme sakkarotha garuṁ karotha mānetha pūjetha. Appeva nāma tumhehi sakkariyamānānaṁ garukariyamānānaṁ māniyamānānaṁ pūjiyamānānaṁ siyā cittassa aññathattaṁ, yathā taṁ Dūsī māro labhetha otāranti. Atha kho te pāpima brāhmaṇagahapatikā anvāviṭṭhā Dūsinā mārena bhikkhū sīlavante kalyāṇadhamme sakkaronti garuṁ karonti mānenti pūjenti.

Ye kho pana pāpima tena samayena manussā kālaṅkaronti. Yebhuyyena kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjanti.

511. Atha kho pāpima Kakusandho Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho bhikkhū āmantesi "anvāviṭṭhā kho bhikkhave brāhmaṇagahapatikā Dūsinā mārena. Etha tumhe bhikkhū sīlavante kalyāṇadhamme sakkarotha garuṁ karotha mānetha pūjetha. Appeva nāma tumhehi sakkariyamānānaṁ garukariyamānānaṁ māniyamānānaṁ pūjiyamānānaṁ siyā cittassa aññathattaṁ, yathā taṁ Dūsī māro labhetha otāranti. Etha tumhe bhikkhave asubhānupassino kāye viharatha, āhāre paṭikūlasaññino sabbaloke anabhiratisaññino[1] sabbasaṅkhāresu aniccānupassino"ti.

Atha kho te pāpima bhikkhū Kakusandhena Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena evaṁ ovadiyamānā evaṁ anusāsiyamānā araññagatāpi rukkhamūlagatāpi suññāgāragatāpi asubhānupassino kāye vihariṁsu, āhāre paṭikūlasaññino sabbaloke anabhiratisaññino sabbasaṅkhāresu aniccānupassino.

512. Atha kho pāpima Kakusandho Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya āyasmatā Vidhurena pacchāsamaṇena gāmaṁ piṇḍāya pāvisi. Atha kho pāpima Dūsī māro aññataraṁ

---

1. Anabhiratasaññino (Sī, Syā, Kaṁ, I)

kumārakaṁ[1] anvāvisitvā sakkharaṁ gahetvā āyasmato Vidhurassa sīse pahāramadāsi, sīsaṁ vobhindi[2]. Atha kho pāpima āyasmā Vidhuro bhinnena sīsena lohitena gaḷantena Kakusandhaṁyeva Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ piṭṭhito piṭṭhito anubandhi. Atha kho pāpima Kakusandho Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho nāgāpalokitaṁ apalokesi "na vāyaṁ Dūsī māro mattamaññāsī"ti. Sahāpalokanāya ca pana pāpima Dūsī māro tamhā ca ṭhānā cavi, mahānirayaṁ ca upapajji.

Tassa kho pana pāpima Mahānirayassa tayo nāmadheyyā honti Chaphassāyataniko itipi Saṅkusamāhato itipi Paccattavedaniyo itipi. Atha kho maṁ pāpima nirayapālā upasaṅkamitvā etadavocuṁ "yadā kho te[3] mārisa saṅkunā saṅku hadaye samāgaccheyya. Atha naṁ tvaṁ jāneyyāsi vassasahassaṁ me niraye paccamānassā"ti. So kho ahaṁ pāpima bahūni vassāni bahūni vassasatāni bahūni vassasahassāni tasmiṁ Mahāniraye apacciṁ. Dasavassasahassāni tasseva Mahānirayassa Ussade apacciṁ vuṭṭhānimaṁ nāma vedanaṁ vediyamāno. Tassa mayhaṁ pāpima evarūpo kāyo hoti seyyathāpi manussassa. Evarūpaṁ sīsaṁ hoti seyyathāpi macchassa.

513. Kīdiso nirayo āsi, yattha Dūsī apaccatha.
Vidhuraṁ sāvakamāsajja, Kakusandhañca brāhmaṇaṁ.

Sataṁ āsi ayosaṅkū, sabbe paccattavedanā.
Īdiso nirayo āsi, yattha Dūsī apaccatha.
Vidhuraṁ sāvakamāsajja, Kakusandhañca brāhmaṇaṁ.

Yo etamabhijānāti, bhikkhu Buddhassa sāvako.
Tādisaṁ bhikkhumāsajja, kaṇha dukkhaṁ nigacchasi.

Majjhe sarassa tiṭṭhanti, vimānā kappaṭṭhāyino.
Veḷuriyavaṇṇā rucirā, accimanto pabhassarā.
Accharā tattha naccanti, puthu nānattavaṇṇiyo.

---

1. Kumāraṁ (Sī, I) 2. Sīsaṁ te bhindissāmīti (Ka) 3. Yato te (Ka)

Yo etamabhijānāti, bhikkhu Buddhassa sāvako.
Tādisaṁ bhikkhumāsajja, Kaṇha dukkhaṁ nigacchasi.

Yo ve Buddhena codito, bhikkhu saṅghassa pekkhato.
Migāramātupāsādaṁ, pādaṅguṭṭhena kampayi.

Yo etamabhijānāti, bhikkhu Buddhassa sāvako.
Tādisaṁ bhikkhumāsajja, Kaṇha dukkhaṁ nigacchasi.
Yo Vejayantaṁ pāsādaṁ, pādaṅguṭṭhena kampayi.
Iddhibalenupatthaddho, saṁvejesi ca devatā.

Yo etamabhijānāti, bhikkhu Buddhassa sāvako.
Tādisaṁ bhikkhumāsajja, Kaṇha dukkhaṁ nigacchasi.

Yo Vejayantapāsāde, Sakkaṁ so paripucchati.
Api vāsava jānāsi, taṇhākkhayavimuttiyo.
Tassa Sakko viyākāsi, pañhaṁ puṭṭho yathātathaṁ.

Yo etamabhijānāti, bhikkhu Buddhassa sāvako.
Tādisaṁ bhikkhumāsajja, Kaṇha dukkhaṁ nigacchasi.

Yo brahmaṁ paripucchati, Sudhammāyābhito sabhaṁ.
Ajjāpi tyāvuso diṭṭhi, yā te diṭṭhi pure ahu.
Passasi vītivattantaṁ, Brahmaloke pabhassaraṁ.

Tassa brahmā viyākāsi, anupubbaṁ yathātathaṁ.
Na me mārisa sā diṭṭhi, yā me diṭṭhi pure ahu.

Passāmi vītivattantaṁ, brahmaloke pabhassaraṁ.
Sohaṁ ajja kathaṁ vajjaṁ, ahaṁ niccomhi sassato.

Yo etamabhijānāti, bhikkhu Buddhassa sāvako.
Tādisaṁ bhikkhumāsajja, Kaṇha dukkhaṁ nigacchasi.

Yo Mahāmeruno kūṭaṁ, vimokkhena aphassayi.
Vanaṁ Pubbavidehānaṁ, ye ca bhūmisayā narā.

Yo etamabhijānāti, bhikkhu Buddhassa sāvako.
Tādisaṁ bhikkhumāsajja, Kaṇha dukkhaṁ nigacchasi.

Na ve aggi cetayati[1], ahaṁ bālaṁ ḍahāmīti.
Bālo ca jalitaṁ aggiṁ, āsajja naṁ sa ḍayhati.

Evameva tuvaṁ māra, āsajja naṁ Tathāgataṁ.
Sayaṁ ḍahissasi attānaṁ, bālo aggiṁva saṁphusaṁ.

Apuññaṁ pasavī māro, āsajja naṁ Tathāgataṁ.
Kinnu maññasi pāpima, na me pāpaṁ vipaccati.

Karoto cīyati pāpaṁ, cirarattāya antaka.
Māra nibbinda Buddhamhā, āsaṁ mākāsi bhikkhusu.

Iti māraṁ atajjesi, bhikkhu Bhesakaḷāvane.
Tato so dummano yakkho, tatthevantaradhāyathāti.

Māratajjanīyasuttaṁ niṭṭhitaṁ dasamaṁ.

Cūḷayamakavaggo niṭṭhito pañcamo.

Tassuddānaṁ

Sāleyya Verañjaduve ca tuṭṭhi, Cūḷamahādhammasamādānañca.
Vīmaṁsakā Kosambi ca brāhmaṇo, Dūsī ca Māro dasamo ca vaggo.

Sāleyyavaggo niṭṭhito pañcamo.

Idaṁ vaggānamuddānaṁ

Mūlapariyāyo ceva, sīhanādo ca uttamo.
Kakaco ceva gosiṅgo, sāleyyo ca ime pañca.

Mūlapaṇṇāsakaṁ samattaṁ.

1. Veṭhayati (Sī)

Mūlapaṇṇāsapāḷiyā

Lakkhitabbapadānaṁ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Aggiparicariyāya suddhi	116
Aṭṭha parisā	104
Attavādupādānaṁ	191
Attānaṁ evaṁ anuminitabbaṁ	137
Attānaṁ evaṁ paccavekkhitabbaṁ	139
Attukkaṁsakā	22
Adhivāsanā	13
Anaṅgaṇova samāno	31
Anariyā pariyesanā	217
Appassādā kāmā	126
Abhikkhaṇaṁ	197
Abhijjhālū	21
Ariyasāvako	57
Ariṭṭho bhikkhu	182
Ariyā pariyesanā	218
Alagaddatthiko	186
Avijjā	67
Avihiṁsakā	50
Aveccappasādena samannāgato	45
Asisūnā	198
[Ā]	
Ākaṅkheyya	39
Ājaññaratho	175
Āpodhātu	244
Āyatanāni	65
Āyu usmaṁ	369
Āvāsena suddhi	116
Āsavānaṁ khayañāṇāya	28
Āsavo	68
Āḷāro Kālāmo	220
[I]	
Icchāvacarā	36
Iddhividhaṁ	41, 98
[U]	
Udako Rāmaputto	222
Uddhumāyikā	197
Upakkilesā	43
Upako ājīvako	227
Upapattiyā suddhi	116
Upādānāni	62, 95
Upāyāso	83
[E]	
Ekāyano	70
Eḷamūgā	24
[Ka]	
Kakacūpamaṁ	181
Kakusandho Bhagavā	411
Kaṅkhī	22
Kāmahetu	120-121
Kāmānaṁ ādīnavo	120
Kāmānaṁ nissaraṇaṁ	122

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kāyabhāvanā	300
Kāyānupassī	70
Kāyena adhammacariyā	355
Kāyena dhammacariyā	357
Kāḷī nāma dāsī	176
Kisābalakā	288
Kīḷāpanakāni	333
Kudālapiṭakaṁ	178
Kummo	198
Kullūpamaṁ	187
Kusītā	23
Kosambiyaṁ bhikkhū	395
[Kha]	
Khīṇāsavabhūmi	5
[Ga]	
Gabbhassāvakkanti	332
Gopālako	281
Gopitaro	288
Gosiṅgasālavanaṁ	273
[Ca]	
Caṅgavāraṁ	198
Catasso yoniyo	105
Cattārimāni dhammasamādā-nāni	379, 385
Cattārome āhārā	327
Catutthaṁ jhānaṁ	165, 370
Catutthaṁ ñāṇaṁ	399
Cittabhāvanaṁ	301
Cittānupassī	76
Cutūpapātañāṇāya	27, 165

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Cha]	
Channaṁ diṭṭhīnaṁ	10
Chambhī bhīrukajātikā	23
Chayimāni diṭṭhiṭṭhānāni	188
Chayime dhammā	396
[Ja]	
Jarādhammaṁ	217
Jarā	82
Jarāmaraṇaṁ	61
Jāti	61, 82
Jātidhammaṁ	217
Jāṇussoṇi	20, 232
[Ta]	
Taṇhā	63, 85
Taṇhāsaṅkhayavimutto	321
Tatiyā upamā	308
Tatiyaṁ jhānaṁ	165
Tatiyaṁ ñāṇaṁ	399
Tathāgatabhūmi	7
Tayo kulaputtā	271
Tayome saṅkhārā	375
Taruṇako	288
Tiṇukkaṁ	180
Tisso upamā	307
Tejodhātu	245
[Da]	
Dammagāvo	288
Dāyapālo	266
Diṭṭhinissayaṁ	191
Dukkhanirodhagāminī paṭipadā	60
Dukkhanirodho	60

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da]	
Dukkhasamudayo	59
Dukkhaṁ	59
Dutiyā upamā	308
Dutiyaṁ jhānaṁ	164
Dutiyaṁ ñāṇaṁ	398
Duppaññajātiko	287
Duppañño	366
Dūsī nāma māro	408
Domanassaṁ	83
Dovacassakaraṇā	133
Dvidhā katvā vitakke	161
Dvidhā patho	198
Dvemā pariyesanā	217
[Dha]	
Dhammadāyādā	15
Dhammānupassī	76
Dhātuso paccavekkhati	73
[Na]	
Na manasikaraṇīyā	11
Nāgasamālo	117
Nāgo	198
Nāmarūpaṁ	65
Nivāpabhojanā	206
Nivāpo	210
Nivāpaṁ	206
Nevāpikaparisā	210
Nevāpiko	210
[Pa]	
Pañca kāmaguṇā	120, 127
Pañca gatiyo	106

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Pañca cetokhilā	145
Pañca cetasovinibandhā	146
Pañca nimittāni	167
Pañcamattāni Licchavisatāni	290
Pañcamaṁ ñāṇaṁ	400
Pañcavaggiyā bhikkhū	227
Pañcasu upādānakkhandhesu	78
Pañcime vacanapathā	178
Paññavā	366
Paṭisevanā	12
Paṭhamā upamā	307
Paṭhamaṁ jhānaṁ	164, 368
Paṭhamaṁ ñāṇaṁ	398
Pathavīdhātu	242
Papañcasaññāsaṅkhā	158
Parajano yakkho	271
Paridevo	83
Parivajjanā	13
Palipapalipanno	54
Piṅgalakoccho	257
Puṇṇo mantāṇiputto	200
Puthujjanabhūmi	1
Pubbenivāsānussati-ñāṇāya	26, 165
[Pha]	
Phassakāyā	64
[Ba]	
Bako brahmā	401
Biḷārabhastā	180

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ba]	
Buddhacakkhunā	225
Bojjhaṅgesu	80
Byādhidhammaṁ	218
Byāpannacittā	21
Brahmaparisā	406
Brahmā Sahampati	224
Brāhmaṇo	197
[Bha]	
Bhayabheravaṁ	20
Bhayabhogā	207
Bhavo	62
Bhāvanā	14
[Ma]	
Majjhimā paṭipadā	19
Madhupiṇḍikaṁ	161
Manasā adhammacariyā	356
Manasā dhammacariyā	358
Maraṇadhammaṁ	218
Mahācundo	48
Mahānāmo Sakko	126
Mahāmoggallāno	407
Māro pāpimā	402
Migajātā	210
Muṭṭhassatī	24
Moḷiyaphagguno	173
Maṁsapesi	198
[Ya]	
Yaññena suddhi	116

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ra]	
Rathavinītaṁ	203
Rūpānaṁ ādīnavo	123
Rūpānaṁ assādo	122
Rūpānaṁ nissaraṇaṁ	124
[La]	
Laṅgī	197
Lokavādapaṭisaṁyuttā	49
[Va]	
Vacchatariyo	288
Vajirapāṇi yakkho	294
Vanappatthapariyāyaṁ	149
Vammiko	196
Vācāya adhammacariyā	355
Vācāya dhammacariyā	357
Vāyodhātu	246
Viññāṇakāyā	66
Viññāṇaṁ	366
Vitakkasaṅkhārasaṇṭhānaṁ	170
Vitakkānaṁ ādīnavo	168
Vinodanā	14
Vippayogo dukkho	83
Visamaṁ titthaṁ	53
Vejayantaṁ nāma pāsādaṁ	319
Vedanā	367
Vedanākāyā	64
Vedanānupassī	75
Vedanānaṁ assādo	124
Vedanānaṁ nissaraṇaṁ	125
Vedehikā nāma gahapatānī	176

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sakadāgāmī	40
Sakkāyadiṭṭhi	374
Sakkāyanirodhagāminī paṭipadā	374
Sakkāyanirodho	374
Sakkāyasamudayo	373
Sakkāyo	373
Sakko	154, 318
Saṅkhārā	67
Saccako	289, 299
Saññā	367
Sattamaṁ ñāṇaṁ	400
Satthaṁ	197
Sappaññajātiko	287
Sampajānakārī	72
Sampannasīlā	39
Sampayogo dukkho	83
Samaṇasāmīcippaṭipadaṁ	349
Sammā-ājīvo	89
Sammākammanto	88
Sammādiṭṭhi	57, 88
Sammāvācā	88
Sammāvāyāmo	89
Sammāsaṅkappo	88
Sammāsati	89
Sammāsamādhi	89
Sallekhā	49
Sāṅgaṇova samāno	30
Sāti bhikkhu	323
Sīhanādaṁ	92
Sundarikabhāradvājo	47
Sunakkhatto	97
Sekkhabhūmi	5
Sokadhammaṁ	218
Soko	83
Sotāpanno	40
Sovacassakaraṇā	135
Saṁkilesadhammaṁ	218
Saṁvarā	12
Saṁsārena suddhi	115
[Ha]	
Hatthipadopamo	241
Hatthipadaṁ	236

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapotthakaṁ, Syā = Syāmapotthakaṁ, Kaṁ = Kambojapotthakaṁ, I = Iṅgalisapotthakaṁ, Ka = kesuci Marammapotthakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapotthakesu dissamānapāṭho, Ṭṭha = Aṭṭhakathā.

Mūlapaṇṇāsapāḷiyā

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Akuppā no vimutti = Akuppā nesaṁ vimutti (Ka)	230
Akukkukajātaṁ = Akukkuṭajātaṁ (Syā, Kaṁ)	296
Agacchiṁ = Agañchiṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I)	346
Agaruṁ katvā = Agarukatvā (Sī) Agarukaritvā (Syā, Kaṁ, I)	158
Accayāsi āvuso = Accasarāvuso (Sī, I) Accassarāvuso (Syā, Kaṁ)	379
Acchecchi = Acchejji (Ka)	15
Ajajjitaṁ = Ajaddhukaṁ (Sī, I) Jaddhukaṁ (Syā, Kaṁ)	312
Ajjhattikañceva = Ajjhattikañce (Sī, Syā, I)	248
Ajjhohāreyyuṁ = Ajjhohareyyuṁ (Syā, Kaṁ, I, Ka)	312
Ajjhohāressāma = Ajjhoharissāma (Syā, Kaṁ, I, Ka)	312
Aṇaṇa = Anaṇa (bahūsu)	225
Aṇḍakā = Kaṇḍakā (Ka)	356
Antaraṭṭhakā himapātasamayā = Antaraṭṭhake himapātasamaye (Sī, I)	113
Atimuttakamālaṁ = Adhimuttakamālaṁ (Syā, Kaṁ)	38
Atthi kho vo = Atthi kho bho (Syā, Ka)	130
Adukkhamasukhaṁ vā = Adukkhamasukhaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I, Ka)	75
Addāvalepanā = Aṭṭāvalepanā (Syā, Kaṁ, Ka)	121
Adhippayāso = Adhippāyo (Ka-Sī, Syā, I) Adhippayogo (Ka)	93

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Andhībhūtasmiṁ = Andhabhūtasmiṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I)	227
Adhobhāgaṅgamanīyā = Adhobhāvaṅgamanīyā (Sī, Syā, Kaṁ, I)	54
Anattamano = Attamano (Sī, I)	147
Anabhiratisaññino = Anabhiratasaññino (Sī, Syā, Kaṁ, I)	412
Anāvuṭṭhapubbo = Anāvutthapubbo (Sī, I)	116
Anuppabandhehi = Appabaddhehi (Sī, I)	274
Anuminitabbaṁ = Anumānitabbaṁ (Sī)	137
Anusaṁyāyitvā = Anusaṁsāvetvā (Sī) Anusāvetvā (Ṭīkā)	270
Anottāpī = Anottappī (Syā, Kaṁ, Ka)	52
Apagatasambandhāni = Apagatanhārusambandhāni (Syā)	74
Apariyādinnā = Apariyādiṇṇā (Syā, Kaṁ, I, Ka)	117
Apāpuritvā = Avāpuritvā (Sī)	36
Apāpuretaṁ = Avāpuretaṁ (Sī)	225
Abyābajjhaparamatāya = Abyāpajjhaparamatāya (Sī, Syā, Kaṁ, I) Abyāpajjaparamatāya (Ka)	13
Abyābajjhena = Abyāpajjhena (Sī, Syā, Kaṁ, I) Abyāpajjena (Ka) Aṅguttaratikanipātaṭīkā oloketabbā.	178
Abbhakkhānaṁ = Abbhācikkhanaṁ (Ka)	182
Abbhayena = Abyayena (Sī, I)	343
Abhinivajjetvā = Abhinissajjetvā (Syā, Kaṁ)	170
Abhinivatteyya = Abhinivajjeyya (Sī, I)	168
Abhisaṅkhāsi = Abhisaṅkhāresi (Ka) Abhisaṅkhāreti (Syā, Kaṁ)	320
Amāyā = Amāyāvitā (Ka)	54
Asammuṭṭhā = Appammuṭṭhā (Syā, Kaṁ)	26
Ahu = Ahunaññeva (Sī, Syā, Kaṁ)	322
[Ā]	
Ājīvako = Ājīviko (Sī, I, Ka)	227
Ādiyā = Ādissā (Sī, Syā, I)	15

Nānāpāṭhā | Piṭṭhaṅkā

[Ā]

Āpodhātu kuppati = Pathavīdhātu kuppati (Ka) 243

Āvuṭā"ti = Āvaṭāti (Sī) Āvutā (Syā) 224

[U]

Uccāretvā = Uccopetvā (Ka) 188

Uṭṭhaheyyuṁ = Udrabheyyuṁ (Sī, I, Ka) 380

Uttiṇṇassa = Tiṇṇassa (I, Ka) 188

Uttari = Uttariṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I) 58

Uparibhāgaṅgamanīyā = Uparibhāvaṅgamanīyā (Sī, Syā, Kaṁ, I) 54

Uparibhāgāya = Uparibhāvāya (Sī, Syā, Kaṁ, I) 54

Upādinnaṁ = Upādiṇṇaṁ (I, Ka) 242

Ubbhidodako = Ubbhitodako (Ka) 345

[Ū]

Ūhaññīti = Ugghāṭīti (Syā, Kaṁ, Ka) Ūhanīti (I) 163

Ūhananti = Ūhanti (Sī) Ohananti (Syā, Kaṁ) Uhananti (Ka) 310

[E]

Ekodi hoti = Ekodibhoti (Syā, Kaṁ, Ka) 168

Ekodiṁ karomi = Ekodikaromi (I) 163

Etamahaṁ = Etampahaṁ (Sī, I) 103

Evañca naṁ = Evametaṁ (Sī, Syā, Kaṁ) 379

Evaṁ anatīto"ti = Etaṁ anatītoti (Sī, I) 73

Eso cevetassa = Esovetassa (Syā, Kaṁ) 379

[O]

Ojāpaharaṇiyo = Ojaharaṇiyo (Ka) 176

[Ka]

Kathalaṁ = Kaṭhalaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I) Ṇvādivuttiyā sameti. 180

Kāyabhāvanampi = Kāyabhāvanaṁ hi (Sī, I, Ka) 301

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ka]	
Kārā = Sakkārā (Ka)	193
Kālaṅkatā = Kālakatā (Sī, Syā, Kaṁ, I)	40
Kiṇhā = Kaṇhā (Syā, Kaṁ, Ka) Yadi panettha "kaṇhā"ti saṁvaṇṇanā na bhaveyya, idameva yuttataraṁ.	410
Kisābalake = Kisabalake (Sī, Syā, Kaṁ, I) kisasaddo cettha appatthavācako.	287
Kiṁkusalagavesī = Kiṁkusalaṁ gavesī (Ka)	220
Kimilo = Kimbilo (Sī, I, Ka)	266
Kuṭhāriṁ = Kudhāriṁ (Syā, Kaṁ, Ka)	296
Kudālapiṭakaṁ = Kuddālapiṭakaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I)	178
Kutossa = Kutassa (Sī, Syā, I)	233
Kumārakaṁ = Kumāraṁ (Sī, I)	413
Ketabino = Keṭubhino (bahūsu)	38
Kodhasāmantā = Kodhasāmantaṁ (Syā, Kaṁ, I, Ka)	133
Konāmo ayaṁ = Konāmāyaṁ (Syā, Kaṁ)	161
[Kha]	
Khaṇḍadantaṁ = Khaṇḍadantiṁ (Sī, I)	123
[Ga]	
Gathito = Gadhito (Syā, Kaṁ, Ka)	217
Gaddhabādhipubbassa = Gandhabādhipubbassa (Ka)	182
Garugaro viya = Garugaru viya (Sī, I) Ṭīkāyaṁ pāṭhantarametaṁ.	407
Garubhāraṁ = Garumbhāraṁ (Sī, I)	332
Garuṁ kareyyuṁ = Garukareyyuṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I)	34
Gāmaṇḍalā = Gomaṇḍalā (bahūsu) Cariyāpiṭaka-aṭṭhakathā oloketabbā, Majjhimapaṇṇāsake assalāyanasuttampi.	113
[Ca]	
Caṅgavāraṁ = Paṅkavāraṁ (Syā) Caṅkavāraṁ (Ka)	196
Catutthaṁ = Catutthiṁ (Sī, I) Uparipaṇṇāsake Saḷāyatana-vibhaṅgasutte tatheva āgatā "catutthī disā"ti.	46

Nānāpāṭhā | Piṭṭhaṅkā

[Ca]

Catumahāpathe = Cātummahāpathe (Sī, Syā, Kaṁ, I) 73

Cātumahābhūtikassa = Cātummahābhūtikassa (Sī, Syā, Kaṁ, I) 197

Cātumahārājikaparisā = Cātummahārājikā (Sī, Syā, Kaṁ, I) 104

Cetasovinibandhā = Cetasovinibaddhā (Sī) Cetovinibaddhā (Sārattha) 145

Cetokhilā = Cetokhīlā (Sī, Syā, Kaṁ, I) 145

Celaṇḍukena = Celaṇḍakena (Ka) 204

Codito = Cudito (Sī, Syā, Kaṁ, I) 133

[Cha]

Chakaṇakāyapi = Pakaṭṭhiyāpi (Sī) 121

Chaḍḍanīyadhammo = Chaḍḍiyadhammo (Sī, Syā, Kaṁ, I) 16

Chabbaggiyā = Chabbaggā (Sī, Syā, Kaṁ) Chabbaggo (I) 229

[Ja]

Jaṅghāvihāraṁ = Jaṅghavihāraṁ (Ka) 154

Jaṭilakattameva = Jaṭilakatte ceva (Ka) 351

Jighacchādubbalya = Jighacchādubballa (Sī, I) 16

Jegucchatā ca = Jegucchitā ca (I, Ka) 36

[Ṭha]

Ṭhitāni = Tiṭṭhanti (Sī, Syā, I) 225

[Ḍa]

Ḍaṁseyya = Ḍaseyya (Sī, I) 186

[Ta]

Tathā taṁ = Tathā naṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I) 293

Taṇhupādinnassa = Taṇhupādiṇṇassa (I, Ka) 243

Tattha’me (Tattha + imeti padacchedo) = Tattha no (Ka) 194

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Ta]

Tā chetvā = Tacchetvā (Sī, Syā, I) 176
Tālamattampi = Tālampi (Sī) 245
Tibbānaṁ = Tippānaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I) 13
Tilakāhatagattaṁ = Tilakāhatagattiṁ (bahūsu) Aṭṭhakathā Ṭīkā oloketabbā. 123
Tissaṁ vedanāyaṁ = Tāyaṁ vedanāyaṁ (Sī, Syā) 294
Tūriyasatehi = Turiyasatehi (Sī, Syā, Kaṁ, I) 319
[Tena layena] = [ ] Sī-Syā-I-potthakesu natthi. 271
Te bhindantā = Vobhindantā (Sī, I) Vi + ava + bhindantā. 233

[Tha]

Theto = Ṭheto (Syā, Kaṁ) 237

[Da]

Daṇḍavākarāhi = Daṇḍavāgurāhi (Syā, Kaṁ) 208
Davaḍāho = Vanadāho (Ka) 380
Dassāvine = Dassāvino (Syā, Kaṁ, Ka) 225
Daḷhadhammā = Daḷhadhammo (bahūsu) 117
Disvā = Diṭṭhā (Sī, I, Ka) 320
Dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ = Dukkhasamudayo ariyasaccaṁ (Syā, Kaṁ) 84
Dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ = Dukkhanirodho ariyasaccaṁ (Syā, Kaṁ) 86
Dukkhaṁ vā = Dukkhaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I, Ka) 75
Desassu = Desetu (Syā, Ka) 225

[Dha]

Dhātā = Dhatā (Sī, Syā, Kaṁ, I) 274

[Na]

Na khvayye = Na kho ayye (Sī, I) 176
Nandiyo = Bhaddiyo (Ma 2 Naḷakapānasutte 125 piṭṭhe) 266
Nandīrāgasahagatā = Nandirāgasahagatā (Sī, I) 60 84
Nappaṭibhāseyya = Nappaṭibheyya (?) 205

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Na]

Na hi nūna = Na hanūna (Sī, Syā, Kaṁ, I) 303
Nāṭaputto = Nāthaputto (Sī, I) 130
Nātike = Nādike (Sī, Syā, I) Ñātike (Ka) 266
Nāssa = Na nesaṁ (Sī) 345
Nikāmana = Nikāmayamāna (Sī, Syā) 23
Nigaṇṭhā = Niganthā (Syā, Kaṁ, Ka) 130
Nijjīretha = Nijjaretha (Sī, Syā, Kaṁ, I) 130
Nipphoṭeyya = Nicchādeyya (Sī, I, Ka) Nicchoṭeyya (Ka)
Nippoṭheyya (Syā, Kaṁ) 291
Nibbidā virajjati = Nibbindaṁ virajjati (Sī, Syā, Kaṁ, I)
Evameva aññattha dissati. 192
Nhātako = Nahātako (Sī, Syā, Kaṁ, I) 348
Nhānīyacuṇṇāni = Nahānīyacuṇṇāni (Sī, Syā, Kaṁ, I) 344
Nhāpako = Nahāpako (Sī, Syā, Kaṁ, I) 344
Nhāru = Nahāru (Sī, Syā, I) 72

[Pa]

Pakkamiṁ = Pakkāmiṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I) 227
Pakkhando = Pakkhanno (Sī, Syā, Kaṁ, I) 47
Pañca bhikkhū = Pañcavaggiyā bhikkhū (Aññasuttesu) 314
Pajjalitaṁ = Jalantaṁ (Sī, I) 298
Paññapeyya = Paññāpessa (Sī, Syā, Kaṁ) 202
Paṭiparivattitvā = Paṭinivattitvā (Syā, Kaṁ, Ka) 186
Paṭivinodetvā = Paṭivinetvā (Sī, Syā, Kaṁ, I) 16
Paṇṇakasaṭaṁ = Paṇṇasaṭaṁ (Sī, I) 25
Patta'ttha = Patthetha (Syā, Kaṁ, Ka)
Aṭṭhakathāyaṁ saṁvaṇṇetabbapāṭho. 289
Pathaviṁ = Paṭhaviṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I) 1
Pabhāvitametan"ti = Bhāsitametanti (Sī, Syā) Vinayepi. 229
Payāgā = Payāgo (Sī, Syā, Kaṁ, I) 47

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Pa]	
Parāmaseyyaṁ = Parimaseyyaṁ (Sī, I)	41
Paridevānaṁ = Pariddavānaṁ (Sī, I)	70
Parisati = Parisatiṁ (Sī, I)	97
Pāṭikulyatā = Paṭikūlatā (Ka) Pāṭikūlyatā (Syā, Kaṁ)	36
Pāṇabhūtesu = Sabbapāṇabhūtesu (Syā, Kaṁ, Ka)	355
Pāṇupete = Pāṇupetaṁ (Ka)	360
Pāpidāsi = Pāpadāsi (Syā, Kaṁ, Ka)	176
Pāpuṇissati = Pāpuṇissanti (Syā, Kaṁ)	300
Pāyamānāya = Pāyantiyā (Ka)	111
Piva = Pipa (Sī, I)	390
Pivato = Pipato (Sī, I)	390
Putoḷi = Mūtoḷī (Sī, Syā, I)	72
Porisamattampi = Porisaṁpi (Sī)	245
[Pha]	
Phātiṁ kātuṁ = Phātikattuṁ (Sī, I) Phātikātuṁ (Syā, Kaṁ)	281
[Ba]	
Bahukāraṁ = Bahūpakāraṁ (Ka)	52
Bahupāyāsā = Bahūpāyāsā (Sī, Syā, I)	126
Bāhulikā = Bāhullikā (Syā, Kaṁ)	17
Bāhulliko = Bāhuliko (Sī, I) Sāratthadīpanīṭīkāya sameti.	228
Bilaso vibhajitvā = Bilaso paṭivibhajitvā (Sī, Syā, Kaṁ, I)	73
Byantameva = Byanteva (Sī, Syā, I)	162
Byantī = Byantiṁ (Ka) Byanti (I)	343
[Bha]	
Bhayapaṭikaṅkhī = Bhayapāṭikaṅkhī (Sī)	25
Bhākuṭiṁ = Bhūkuṭiṁ (Sī, I) Bhakuṭiṁ (Syā)	176
Bhettā = Bhedakā (Ka) Bhedetā (Syā, Kaṁ) Tadaṭṭhakathāyaṁ pana bhettāti dissati.	356

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ma]	
Majjhanhikasamayaṁ = Majjhantikasamayaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I, Ka)	276
Mañjiṭṭhakāya = Mañjeṭṭhakāya (Sī, I) Mañjeṭṭhikāya (Syā, Kaṁ)	43
Mahāmoggallāno = Mahāmoggalāno (Ka)	37
Mābhinandi = Vā abhinandati (Sī) Ṭīkā oloketabbā.	5
Muttan"ti = Muttaṁ matthaluṅganti (Ka)	72
Muddhani abhimattheyya = Muddhānaṁ abhimantheyya (Sī, I) Muddhānaṁ abhimattheyya (Syā, Kaṁ)	310
Muddhani ūhananti = Muddhānaṁ ūhanti (Sī) Muddhānaṁ ohananti (Syā, Kaṁ) Muddhānaṁ ūhananti (I)	310
Moḷibaddhāhi = Moḷibandhāhi (Syā, Kaṁ, Ka)	380
[Ya]	
Yathā ca me = Yathāssa me (Sī, I)	290
Yathodhi = Yatodhi (Aṭṭhakathāyaṁ pāṭhantaraṁ)	46
Yamidaṁ = Yadidaṁ (Sī)	385
Yā = Yaṁ (I, Ka) Satipaṭṭhānasuttepi.	60
Yemaṁ = Yeme (Sī, Syā)	40
Ye hi keci = Ye keci (Syā, Kaṁ)	287
Yaṁ kho taṁ = Yaṁ kho panetaṁ (Sī)	117
Yaṁ'sa = Yassa (Syā, Kaṁ, Ka)	191
Yaṁ hāvuso = Yañcāvuso (Syā, Kaṁ, Ka)	366
[Ra]	
Rattindivaṁ = Rattidivaṁ (Ka)	16
Rissamāno = Īrayamāno (Ka) Samphassamāno (Cūḷaniddesa 262 piṭṭhe)	120
[La]	
Lābhasakkārasilokavā = Lābhī silokavā (Sī, I) Lābhī sakkārasilokavā (Syā)	250
Luddo = Luddo dāruṇo (Ka) Ṭīkā oloketabbā.	355

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[La]	
Lūkho sudaṁ = Lūkhassudaṁ (Sī, I)	110
Lokkhasammatā = Lokhyasammatā (Sī) Mokkhasammatā (I)	47
[Va]	
Vattate = Vattatī (Sī, Syā, Kaṁ, I)	404
Vatvāna = Vatvā (Sī, I) evamīdisesu ṭhānesu.	17
Vammiko = Vammīko (Ka) Sakkatānurūpaṁ.	196
Varattakkhaṇḍena = Varattakabandhanena (Sī)	310
Vaḷavābhirathena = Vaḷabhīrathena (Sī, I)	232
Vālaṁ = Thālaṁ (Ka) Vālasaddo vālamayaparissāvane dassito abhimānesu.	291
Vicikicchī = Vecikicchī (Sī, I, Ka)	51
Vicitakāḷakaṁ = Vicinitakāḷakaṁ (Ka)	37
Viṭabhiṁ = Viṭapaṁ (Syā-Ṭṭha)	381
Vinibbhujitvā = Vinibbhujjitvā vinibbhujjitvā (Ka)	366
Vinibbhujeyya = Vinibbhujjeyya (Ka)	296
Vivattayi = Vāvattayi (Sī, I)	15, 171
Vihārotveva so = Vihārotveveso (Sī)	311
Vīriyārambhāya = Viriyārambhāya (Sī, Syā, Kaṁ, I)	17
Veramaṇī = Veramaṇi (Ka)	88
Vobhindi = Vi + ava + bhindi itipadacchedo kātabbo.	177
[Sa]	
Saṅkhavaṇṇapaṭibhāgāni = Saṅkhavaṇṇūpanibhāni (Sī, Syā, Kaṁ, I)	74
Saṅkhānena = Saṅkhāya (Ka)	120
Saṅkhyaṁ gacchati = Saṅkhaṁ gacchati (Sī, I)	326
Sañjayo = Sañjayo (Sī, Syā, I, Ka)	258
Sajitā = Sajjitā (Syā, Kaṁ, Ka) Sañjitā (Sī, I)	402
Satova = Sato (Sī, Syā, Kaṁ)	70
Sandacchāyo = Saṇḍacchāyo (Syā) Santacchāyo (Ka)	108
Sadvārā (Saṁ abhimukhaṁ dvāraṁ yesanti sadvārā) = Sannadvārā (Ka)	347

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
Sabbacetasā = Sabbacetaso (Sī, Syā, Kaṁ, I)	
Sabbaṁ cetasā (Ka)	400
Sabbaphāliphulla = Sabbapāliphullā (Sī)	273
Samanugāhanti = Samanuggāhanti (Syā, Kaṁ)	182
Samanugāhiyamāno = Samanuggāhiyamāno (Syā, Kaṁ) vinayepi.	183
Samassāsesuṁ = Samassāseyyuṁ (Ka)	381
Samāgaccheyyāma = Samāgamaṁ gaccheyya (Ka)	199
Sammādiṭṭhi = Sammādiṭṭhī (Sī, Syā, Kaṁ)	57
Samijjheyyuṁ = Sampajjeyyuṁ (Syā, Kaṁ, Ka)	343
Samudācaratha = Samudācarittha (Sī, Syā, Kaṁ, I)	228
Samupabyūḷho = Samūpabyūḷho (Syā, Kaṁ) Samūpabbūḷho (Sī)	319
Sarīsapa = Siriṁsapa (Sī, Syā, Kaṁ, I)	12
Sahasākārā = Sāhasākārā (Ka)	238
Sāraṇīyaṁ = Sārāṇīyaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I)	20
Sārūpamo = Sāravaro (Syā) Sāravano (Ka)	265
Sippisambukampi = Sippikasambukampi (Syā, Kaṁ, Ka)	347
Sīsaṁ vobhindi = Sīsaṁ te bhindissāmīti (Ka)	413
Sukhaṁ vā = Sukhaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I, Ka)	75
Sundarikaṁ mapi = Sundarikāmapi (Sī, Syā, Kaṁ, I)	
Sundarikaṁ mahiṁ (Ka)	47
Susumāragire = Suṁsumāragire (Sī, Syā, I)	132
Sekkho = Sekho (Sī, Syā, Kaṁ, I)	5
Semānaṁ = Seyyamānaṁ (Ka)	123
Seyyathidaṁ = Seyyathīdaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I)	19
Sokāvatiṇṇaṁ = Sokāvakiṇṇaṁ (Syā)	225
Sosinno = Sosīno (Sī, I, Ka)	
Sosino (Syā, Kaṁ) Sosindo (Saddanīti)	113
Saṁghāṭikattameva = Saṁghāṭikatte ceva (Ka)	350
Saṁsādenti = Saṁsārenti (Ka)	275

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ha]	
Hatthāpalekhano = Hatthāvalekhano (Syā, Kaṁ)	111
Handa carahi = Handa ca hi (Sī, I)	405
Hāretā = Sāṭetā (Sī, Syā, Kaṁ, I)	281
Hupeyyapāvusoti = Huveyyapāvuso (Sī, I)	
Huveyyāvuso (Syā, Kaṁ)	228

Majjhimanikāye Mūlapaṇṇāsapāḷiyaṁ

Gāthāsūci

Gāthāpamukhaṁ — Piṭṭhaṅkā

[A]

Accharā tattha naccanti 413
Ajaraṁ amataṁ amatādhigamaṁ 91
Apārutā tesaṁ amatassa dvārā 226
Apuññaṁ pasavī māro 415
Ayaṁ loko paro loko 289
Ahaṁ hi Arahā loke 227

[Ā]

Āhāro ca bhavo phasso 69

[I]

Iti māraṁ atajjesi 415
Idheva sinā hi brāhmaṇa 48

[U]

Uṭṭhehi vīra vijitasaṅgāma 225

[E]

Evameva tuvaṁ māra 415

[Ka]

Katamanti chabbidhā vuttā 69
Karoto cīyati pāpaṁ 415
Kicchena me adhigataṁ 224
Kiṁ kāhasi gayaṁ gantvā 48
Kiṁ jāti taṇhā ca vedanā 69
Kiṁ Sundarikā karissati 47
Kīdiso nirayo āsi 413

Gāthāpamukhaṁ — Piṭṭhaṅkā

[Kha]

Khemaṁ patthattha bhikkhavo 289

[Ga]

Giñjakasālavanaṁ pariharituṁ 353

[Ca]

Catuttālīsapadā vuttā 56
Cūḷasīhanādalomahaṁsavaro 172

[Cha]

Chinnaṁ pāpimato sotaṁ 289

[Ta]

Tassa brahmā viyākāsi 414
Tassa Sakko viyākāsi 414
Taḷākaṁ vasupūritaṁ 91

[Da]

Dukkhaṁ jarāmaraṇaṁ upādānaṁ 69

[Dha]

Dhammacakkaṁ pavattetuṁ 227

[Na]

Na me ācariyo atthi 227
Na ve aggi cetayati 415
Niccampi bālo pakkhando 47

[Pa]

Paññāsaṁ ca diyaḍḍhasataṁ 91
Paṭisotagāmiṁ nipuṇaṁ 224

Gāthāpamukhaṁ	Piṭṭhaṅkā
[Pa]	
Paro paraṁ ca jānāsi	404
Passasi vītivattantaṁ	414
Passāmi vītivattantaṁ	414
Pāturahosi Magadhesu pubbe	225
[Ba]	
Bāhukaṁ adhikakkañca	47
[Bha]	
Bhavevāhaṁ bhayaṁ disvā	405
[Ma]	
Majjhe sarassa tiṭṭhanti	413
Madhumandavarasāmadānaṁ	91
Mādisā ve jinā honti	227
Mūlapariyāyo ceva	415
Moḷiyaphaggunariṭṭhaṁ ca nāmo	265
[Ya]	
Yāvatā candimasūriyā	404
Yo etamabhijānāti	413-414
Yo brahmaṁ paripucchati	414
Yo Mahāmeruno kūṭaṁ	414
Yo Vejayantaṁ pāsādaṁ	414
Yo Vejayantapāsāde	414
Yo ve Buddhena codito	414
[Va]	
Vidhuraṁ sāvakamāsajja	413
[Sa]	
Sace musā na bhaṇasi	48
Sataṁ āsi ayosaṅkū	413
Sabbaṁ lokaṁ abhiññāya	289
Sabbābhibhū sabbavidūhamasmi	227
Sayaṁ abhiññāya kamuddiseyyaṁ	227
Sāleyya Verañjaduve ca	415
Suddhassa ve sadā phaggu	48
Sele yathā pabbatamuddhaniṭṭhito	225
Sokāvatiṇṇaṁ janatamapetasoko	225